

U N I U N I H
ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Apare sub conducerea unui comitet de redacție

8-9

Combinatul Poligrafic
„CASA SCANTEII”

3732

ANUL V — AUGUST — SEPTEMBRIE

1 9 5 2

STEMA ȚĂRII

Am cunoscut ce nu vor mai cunoaște
 Aceia ce în urma mea s'or naște,
 Căci am trăit când se sfărmau cătușe,
 Când se făceau împărății cenușe,
 Iar altele să le mai iee locul
 N'au mai avut nîcicînd, nîcicum norocul.
 Pierea când ici când colo câte-un rege,
 Il jeluiau curtenii — se 'nțelege —
 Dar n'a plîns lacrimi după domnitor,
 În nici-o țară cândva vr'un popor.
 Dar s'a ntîmplat să-l pună chiar pe goană,
 Călcînd în tină mucedă-i coroană.
 Steme piereau ; vedeam cum brusc dispare
 Vr'un șarpe, vultur, leu, ori alte fiare.
 Ci steme noi suiră 'n locul gol,
 Cu spice, brazi și sonde de petrol...
 — Așa s'a petrecut la noi, prietini.
 Azi peste munți împăduriți cu cetini
 Răsare mîndru soarele, iar lângă
 Bătrîni munți, crescînd în partea stîngă,
 O sondă de petrol vestește cum că
 Isvorul vieții noastre e în muncă.
 Jur împrejur cununa cea de spice,
 De pâne spune și de trai ferice,
 Iar colo'n vârful stemei noastre, iată,
 O stea de purpur mîndră se arată.

Am cunoscut ce nu vor mai cunoaște
 Aceia ce în urma mea s'or naște.
 Părtași n'au fost la anii noștri mașteri.
 Dar bucuria - acestei mîndre nașteri
 Ni-i dată nouă, celoră de azi.
 Ea șterge multe urme de necaz.
 Stea nouă, rază nouă de lumină,
 La răsăritul tău fruntea-mi se'nchină.
 Lumină din lumina lui Octomvre,

Tu ne vestești că omul muncii om e
Și e stăpân în țara-i fără sclavi,
Pe vatra-i, unde n'au loc cei trândavi,
In casa-i, unde lacomii și furii
N'or jăfui mai mult și n'or să fure,
In țara unde dragostea de muncă
E cea mai sfântă-a omului poruncă.

Stea nouă, rază nouă de lumină,
La răsăritul tău, fruntea-mi se'nclină,
Căci tu ești răsăritul țării mele,
In éra când se'nalță roșii stele.

FRATELE EROULUI

În cinstea lui August, la defilare,
Trag tunurile salve de onoare !

La flancul drept drapelul luminează ;
Un caporal, Ion, îl are'n pază !

Îl ține strâns în pumnii ca oțelul :
Celui mai brav încredințezi drapelul !

Când îl privești, te'ndeamnă amintirea :
De unde-i știi ostașului privirea ?

Ai mai văzut cândva, de bună seamă,
Un chip la fel, ce nu știa de teamă !

Și șanțul cel adânc săpat în frunte,
Îl știi de mult... Nu-ți amintești de unde !

...Ion ține minte : „Era vară,
Cu puști de soc el se juca'n secară.

Dar îl lovi îndurerata veste :
Azi, Filimon, în viață nu mai este !

L-au omorât eri zbirii la Jilava,
Și martoră n'a fost decât dumbrava !

Simțea copilul inima-i cum bate ;
Cui va mai spune el, de-acuma, „frate“ ?

Pe cine va întâmpina la poartă
Să-i spună că tovarășii-l așteaptă ?!

Cui va mai duce în ascunzătoare
Țol de-așternut și blidul cu mâncare ?

Și cine-acum i-o mai ceti din carte
Cum să-ți urăști dușmanii pân'la moarte ?

Strângea în mâini, Ion, biata puşcoace,
Dar armă vrea, nu numai să se joace !

Ar strânge'n pumni o armă-adevărată,
Şi ar porni cu sbirii să se bată !

Nu lăcrăma. Revolta împietrită,
N'ar fi clintit-o nici-o dinamită !

Atunci s'a prins pe frunte prima cută
Un semn că a pornit şi el la luptă !



Trecură ani şi ani or să mai treacă,
Dar tot mai tare ura îl încearcă !

Când a intrat pe poartă în cazarmă,
Filimon Sârbu îi zâmbea din ramă...

Un an tăcu... N'a spus că-i este frate,
Pân' ce n'a fost fruntaş în unitate !

Azi strânge'n pumni o armă-adevărată,
Va şti Ion, viteazul, să se bată !

Priveşte-i faţă dârză — vei cunoaşte
Pe cine apără această oaste !

Priveşte-i ochii lui şi strălucirea ;
Acuma ştii a cui este privirea !

Şi şanţul cel adânc săpat în frunte,
Îi are din cătunul lui de munte !

Şi s'au săpat de-atunci şi alte cute,
Azi caporalul s'a călit în lupte !

Acuma ştii, ce mâini neînfricate,
Ne duc drapelul ţării mai departe !

Acuma tu, uşor vei înţelege,
De care scut stă scris în noua lege !

M U L Ţ U M I R E

Era'n August când a răzbit
Tanchistul de pe Don la noi,
Cu glasul blând ne-a povestit
Cum a învins în greu război.

S'a rezemat de-un corcoduș ;
— Incet piciorul și-l pansa —
Străpuns de-un plumb dintr'un cartuș,
Care-i lăsase rană grea !

Țin minte, era pe'nserat...
Păzeam mioare la boer,
Și drept să-ți spun, n'am stat la sfat
Până atunci cu'n ofițer.

Sfioși, copiii ne-ascundeam
Picioarele desculțe'n știr,
Și rușinați, abea priveam,
La epoletii lui cu fir !

Și când din lan a încercat
Un spic cu boabe aurii,
Un băetan l-a întrebat :
„Aveți acasă mari moșii ?“

A râs tanchistul inimos :
„Avem averi pe Donul lin ;
Avem un nesfârșit colhoz
In Patria cu rodul plin !“

Era'nsetat și spre izvor
Pornirăm cărduri, după el,
Și am băut dintr'un ulcior,
Și'n dar ne-a dat câte-un inel.

Căci mare meșter mai era !
Dintr'un cartuș de-aramă veche
El ne-a tăiat cu mâna sa
Inele mari, fără pereche.

Și nu găseam cuvânt ales
Cu care să-i fi mulțumit.
Tanchistul rus a înțeles,
Tot ce-am fi vrut, dar n'am rostit.

Zâmbind ne-a spus (avea un fel
De a vorbi ca din povești):
„Copilul meu, nu în inel,
Podoaba'n muncă-ai s'o găsești !“

Apoi s'a dus în lupte iar...
Și nu știu cum în acea zi
Inelul meu primit în dar
Cu'o lacrimă se înoi !

Și lacrima lucea curat
 Cum n'o fi diamant cândva,
 C'a fost inelul cel sărac,
 Intâiul dar din viața mea !...

★

Sunt ani de-atunci... Iși urcă azi,
 — Pe unde tancul a venit —
 Construcțiile din Bicăz
 Stâlpii de fier și de granit.

Și simți mai viu pe șantier
 Avântul dat de-acel erou !
 Zdrobim ruinele de ieri,
 În lupta pentru tot ce-i nou !

Copiii daruri au de preț
 Și parcuri mari și joc și vers
 Biblioteci unde înveți
 Cum să deslegi al vieții mers !

Da'n juru-mi când se strâng copii,
 Le-arăt sub vechiul corcoduș,
 Inelul primei bucurii,
 Tăiat din tubul de cartuș !

Inelul dat de-un luptător,
 Noi l-am păstrat mereu prin ani !
 Cu-un braț la fel necruțător,
 Vom da cu sete în dușmani !

★

Și-or fi inele fel de fel,
 Din aur greu cu nestimată,
 Dar n'oi vedea mai scump inel,
 În a mea viață, niciodată !

Căci simt cum arde viu în el
 Glasul adânc ca din povești :
 „Copilul meu, nu în inel,
 Podoaba'n muncă-ai s'o găsești !“

SĂ MERGEM, S'AUZIM ȘI SĂ SPORIM DISCUȚIA CU CONSTITUȚIA...

Rechini de uscat și cei de mare
și șobolanii de ruine
se'n cruntă către noi, — îi supără și-i doare,
țin nasul strâmb — nu le miroase-a bine.

„Cine muncește n'are vreme să câștige...
Cine câștigă n'are vreme să muncească...“
e legea lor „cinstit-negustorească“
e legea lor cea mare,
iar când se uită'ncoă, îi scutură și-i frige, —
o spaimă de pierzare.

La noi, e vorba-acum de noua Constituție
și-i pretutindeni o discuție
înlăcărută azi, —
pe Valea Mureșului dacă mergi, sau la Bicăz,
la Grivița sau la Uzinele Dinamo...

Și iarăș, ca de-atâtea ori,
auzi pe doi agitatori :
— Să chem și poezia ?
— Sigur ! cheam-o !
E bună vorbitoare la nevoie.
E'n fabrică, aici e, lângă noi e !
Tot mai voinică... Nu, tovarășe ?
Iar în cuvântul ei, răsbind prin ani și ani,
ard paloșe
pentru dușmani...

Necontentit,
pe-o tot mai largă rază,
— pe când industria la noi producția-și triplează —
și poezia parcă a sporit.

Când munca e-o atât de 'naltă încordare
când zi de zi e 'n creșteri ne 'ntrerupte
nici poezia nu mai umblă'n sdrențe...
Ea-și pune platoșă ; nu dă pasențe.
Ea-și cucerește caracterul luptei
fără răgaz — și-al maximei urgențe.

Să mergem, s'auzim și să sporim
discuția
cu Constituția...



Poftim
această voce, bunăoară,
cu toate tâlcurile ei și-atât de clară :
— Pe mine, când am terminat școala primară,
toți mă'ntrebau : la ce stăpân mă bag ?
dar nimenea : ce meserie mi-ar fi drag ?

Azi la Dinamo-s îndemnați mereu
și-ai mei și eu :
— „Fruntași, stahanoviști, frumos buchet
ai în brigada ta de tineret...
Erați, voi ucenicii „lumea proastă ?“
în „lumea bună“ voi erați rebut ?
Fruntași sunteți acum în țara noastră,
în fabrică, la școli, la Institut“.

Il vezi pe unu'n furii de parcă-i dai în coastă
iar altul geme parcă-i bagi cuțitu'n ghebe,
parcă-l lovește nu știu ce năpastă,
atunci când se opresc tovarășii din drum
cu drag, cu bucurie să te'ntrebe :
— Ce inovații-ai mai adus acum ?

Cu fiecare inovație de-a noastră,
sau inițiativă, sau vre-o metodă nouă,
— chiar dacă unora le ninge și le plouă —
la noi se luminează alt drum, spre altă creastă !

Se șterge amintirea copilăriei roabe...
Fruntași, stahanoviști, inovatori,
cu cât de viața nouă ni-i viața mai aproape,
ni-i munca mai departe în anii viitori.

La Grivița... Un muncitor din cei
cu ghiocci nenumărați în păr,
spunea povestea-acestor ghiocci
și ce l-a'mbătrânit în adevăr :

Făptașii crimelor legale,
spre-a legilor batjocură, pe șleau
„aplică-i Constituția“... spuneau
luându-ne la vale !

Spor de salariu când ceream de zor,
la fabrică, în vremea fără'ntoarceri,
e-adevărat, noi căpătam un spor :
...Mai multe carceri !
Și, astfel, pentru mulțumire mai deplină,
ne-asiguram — vezi bine — și dreptul la hodină.

De-afară însă, tunete, nu piepturi
vorbeau de libertate, pâine, drepturi.
Și tunetele-acestea nu fură de prisos :
Știam, întorcă-se cu capu'n jos
poliția, jandarmii, siguranța,
cu noi era Partidul ! — U.R.S.S. era !
Era deci lupta. Și era speranța.

Și nu ne văicăream că viața-i grea.
Ci, vieții ca să-i fie de folos,
privirea mai departe ca fulgerul ardea :
noi fulgeram !... Și drumul era mai luminos.



...Departa, o colectiveancă depe Mureș,
explică tot în zilele aceste
unor neveste,
într'un câmp
pe-un dâmb, —
pătrunzător se-aude glasul-gureș,
în timp ce brațele și-adună, clește,
săltând belșugul snopilor... Vorbește :
— Ce-i astăzi, măi muieri,
și ce-a fost ieri !
Eu, până'n patru zeci și patru,
la stele-ași fi putut
să latru
și m'ar fi ascultat doar cerul mut
— eram eu singură, n'aveam ce face —
pe când aici, muncesc din toată inima și-mi place
și drag mi-e lucrul început.

Spre vechea rânduială, cu inima mea arsă
n'oi face niciodată cale'ntoarsă :
cu mintea la ce-a fost dacă rămân
îmi iese înainte mereu câte-un stăpân.

Mai rău ca vita dela car
aici în sat, sau la oraș,
la arendaș
sau la primar,
la jupâneasă, la jupân,
dam, pretutindeni, de-un stăpân!..

Vedeam tot traiul meu amar
 și toată munca mea'n zadar,
 pe maică-mea și pe bătrân
 și pe copilul dela sân,
 tot la stăpân
 — așa-i vedeam —
 și nici o luminiță'n geam !

...la spune-mi, tu de colo, mie :
 bărbatul tău ți-e și iubitul ?
 Și-ți place'n muncă cel dintâi să fie ?
 Pe-al meu — eu nu-l iubii. Mi-a fost urât.
 Bărbatul meu, mi-a fost vârit pe gât.
 De câte ori, vărsându-și el năduful,
 bătea'n spinarea mea burduful
 — bătu-l-ar dumnezeu,
 stăpân mi-era și el, bărbatul meu !
 Stăpân : spălatul vaselor
 și zoaia,
 tînda, gunoiul curții, grajdul, claia,
 ș'apoi sdrobirea oaselor,
 bătaia...

Măi fete, măi neveste,
 ce-a fost ! Și-acum ce este...
 Acum, din greul orișicărei munci
 vii, la recoltă, cu belșugu'n casă ;
 și nu mai naști în câmp ca noi atunci ;
 și-apoi ai creșă pentru prunci ;
 tu vii la arie — nu la stăpân, ce-ți pasă,
 și nu tot la stăpân te duci acasă !
 Pe tot ce dai cu ochii, pe tot ce-ți umblă mâna,
 ești tu,
 acu
 stăpâna...

Azi pe dreptate roade se împarte.
 Iei, după cum muncești. Nu iei puțin.
 Tu vii, pe dreptul tău, la parte.
 La tine, podu-i plin.

Poți tu să-l lași ascuns în pielea oii
 pe cin' ți-a rupt din carne în clipele nevoii ?
 Când tot ce țese el, vă strică vouă,
 poți să n'o aperi, rânduiala nouă ?
 Ce coase el în taină, tu nu lăsa, descoase-i !
 ..Aceasta-i legea libertății clasei
 și — necântând în strună la suflete betege —
 e a poporului întreg această lege.

(...Și-aici colectiveanca, așa mi se păru,
că s'ar uita la mine adânc și'ntrebător :
— Deși nu știu, ca tine, în stihuri s'o măsor,
nu-i viața asta poezie ? nu ?
Ba chiar așa-i, tovarășe-autor...)

...Iar cestălalt care vorbește rar
și'n jurul căruia răsar
— aci'n hidrocentrală — și tineri și bătrâni,
un tânăr e și el, un cărturar,
ce n'a'nvățat în umilință la stăpâni
din „lumea mare“,
ci'n țara noastră,-aicea doar,
după eliberare...

Văzut-ați, zice el, 'nainte vreme
la politehnici pe cei slabi la pungă
pe muncitori în facultăți să-i cheme
și-atâția oameni simpli conducători s'ajungă ?

S'o spună tinerii de ieri
— profesor, inginer sau arhitect —
cum ajungeau din facultăți, direct
șomeri...

Era o vorbă pentru toți săracii
avui de-aceeași vorbă și eu parte :
— „Dar ce crezi tu, mă coada vacii,
toți proștii or să'nvețe carte ?“
Acum în aer și pe ape și'n pământ,
mereu mai sigur ale noastre sânt
și tehnică și specializare
și uriașele laboratoare,
toate
ce dau copiilor mai multă sănătate
și dau pământului mai bune'ngrășăminte.
Spre viitor — se'ndreaptă orice minte,
mai cu nădejde oamenii — spre soare,
și totu-i pentru mersul înainte
al lumii muncitoare.

Mereu prinzi aripi noi, vezi că se poate
Tu, fiu de muncitori sau de țărani,
să crești, să'nvingi, să depășești, să treci
în ritmurile-acestor ani,
cât altădată'n zeci și zeci !

...Pe Grivița sau la Uzinele Dinamo,
Pe Valea Mureșului dacă mergi, sau la Bicz,
ori unde-i azi
discuția
cu Constituția,
era și poezia și nu era'n zadar,
nu-și risipea pâlăpăitorul jar,
nu mai cânta, din turnul de cleștar
— o voce subțirică și'n tremolo —
nu. Poezia era chiar acolo.

Acolo-i viața... Sunt bărbați, femei,
frunțași, stahanoviști, inovatori,
cu munca sunt departe în anii viitori :
sunt ei creație și poezie, ei !

...Știm, pe'nălțimi de coșuri de uzine
și pe'nălțimi de coșuri de vapoare,
toți traficanții de războaie și ruine,
toți trântorii de pe uscat și mare,
la noi se uită de pe catalige,
de sus se uită peste'ntreg pământul !
„cine muncește n'are vreme să câștige“...
e legea lor și'ndemnul lor și-avântul.

Scandalizați, se strâmbă ; ce vrem noi
cu „cine nu muncește nu mănâncă ?“...
La ei doar trântorii și negustorii de război
mănâncă — și mănâncă bine încă !

Mai sînt,
și-aici și peste tot,
mai vînd
ce cade și ce pot,
bătrâni șnapani ai tricolorelor eșarfe :
le ard din întuneric ochii răi,
se mai aude fășăitul lor de șarpe
în ochi venin
șovin —
și zurgălăi...

Le-ar mai plăcea frumoasa meserie
de-a aștepta „venit“ dela moșie,
în palmă și de-a gata să le vie !

Și trântorii aici și-acolo regi și regi
se indignează : — Uite... Nu-i chip să te'nțelegi !...
Nici să răsufli, nu-i... Ți crapă țeasta.
Păi ăștia calcă totul în picioare !
Nu, extraordinar ! — cum vine asta,
cum „cine nu muncește, nu mănâncă ?“
Poftim teroare !
Auziți năpasta...

Și iată'nfine, culmea barbariei,
ca și cum toate-astea nu-s deajuns,
— în loc să stea acasă
în rochie de mireasă —
se-aprinde paloșul de foc al poeziei,
se-aude glasul ei ce dă răspuns :

— Noi știm, din slova noarei noiștre legi,
ce gând vă arde, ce pierzare-adâncă :
...Pe când voi n'aveți multe zile încă,
ea-i înc'o treaptă,
ce se'nalță — dreaptă
spre legea'n viitor, a lumii'ntregi !

ȚESĂTOAREA

Când a fost să merg la primară,
mama mi-a făcut o cămășuică nouă.
Dar n'am ieșit în ziua-aceea-afară.
— Iți strici cămașa! Plouă!
Cu ea am terminat școala.
Rămăsese mică, e drept,
mama-i scurtase de două ori poala
ca s'o cârpească la piept.

O, copilărie în lacrimi spălată,
zâmbesc, dar n'am să te uit niciodată...

Când ieșeam
în centru, ce leneș se tolăneau la geam
mătășuri, pânzeturi subțiri, ca un aer.
Imi tot suceam pantalonii, prinși c'un baer,
și căutam să țin minte
cifrele agățate'n vitrină... Oho, erau mari!...
I le spuneam mamei
care m'asculta cu-o nevăzută lacrimă fierbinte.

Și azi mă tot uit prin vitrine.
A rămas ceva din copilul desculț în mine.
Dar centrul vine către mine-acuma
și'n orice cartier
se'mbulzesc în vitrine pânzeturi ca spuma.

— Incepe școala, puștiule?
Vrei cămăși? Sau bluze de sportiv?
— Mamă, eu vreau batiste albastre, cu tiv!

Fetițele vor rochițe colorate
și'n casele toate
e ceva nou de făcut, de cusut,
și-un pat zâmbind în proaspăt așternut.
Și, netezind vreo'nchipuită cută,
tovărășește strânger, fiecare,
mâna necunoscută
a harnicelor țesătoare.

Ce multe cântece la noi
sfârșeau la fel
și începeau la fel :

„...flămânzi și goi...”

Și ce puternică e astăzi viața
când, îmbrăcat curat, mai mare dragu',
spre școală fuge puștiul dimineața,
cu geanta plină de caiete, cărți și acuarele.
Și, doar privindu-i pe acești copii,
vezi, pipăi, știi,
ce tare, dreptă-i viața țării mele, —
și cât de neînduplecat
să-apuci de gât
pe cei ce vor trecutul re'nviat.



C'un grup de oameni și copii
priveam afișul cu fotografii :
cei mai vestiți stahanoviști, strungari,
mineri, mecanici, oțelari.
Și, printre ei, un chip de fată,
cu ochii mari și sprâncenați,
zâmbind, puțin cam încurcată.

Intreabă o fetiță : — Cine-i, tată ?

A luat-o'n brațe, ușurel :
— Citește : Andrei Maria, țesătoare.
Și, netezindu-i bluza de flanel :
— Ca ea să fii, când vei fi mare !
Și vorbele- i sunau ca o cântare
adusă muncii.

Și'n ochii tinerei stahanoviste
toți au citit
ca într'o carte scrisă-anume, deslușit :
— Acesta-i doar un început.
Mai sunt atâtea de făcut !...

Mai sunt — dar le vom face !
Au tremurat, au sângerat și au căzut destui pe vremuri
ca toți copiii țării azi să crească,
iar viața, lupta noastră să-i păzească,
și munca noastră să însemne pace.

...Nu, mâinile de mamă
ce ne-au cârpit cămașa, ani la rând,
noi nu le-am sărutat destul nicicând, —

dar mâinile acestea minunate
care, țesând, ne mângâie toți pruncii,
le strângem azi cu duioșie
și legământ de frate.

Și de ne'nfrânt e, știm, frăția muncii.

PRINTRE MINERI

IN ABATAJ

Stăm cu lămpașul prins stângaci la bluză.
Suntem lângă Szilaghi. Drum pe brânci.
— „Trei mii de metri“, spune-o călăuză.
Deasupra, mut, crește-un parâng de stânci.

Se-armează abatajul. Bârne groase
și urși greoi de fier proptiți în munți.
Jur împrejur, tăceri întunecoase.
Dar ochii ard, neobosiți, sub frunți.

În repede și sigura mișcare
echipa toată-i ca un singur om.
Și-i un stăpân puternic fiecare,
trezind cărbunii din adâncul somn.

Rar cade-o vorbă'n mijlocul tăcerii.
Un gest e-aici mai mult ca un cuvânt.
Că-i vede toata țara, — știi minerii,
deși muncesc în beznă, sub pământ.

Deasupra sunt înaltele furnale,
și mâine noi uzine cer cărbuni.
În mină-s energii de cincinale
și întreg poporu-așteaptă să le-aduni.

Aici e-un braț ce'mpinge'n larg vapoare,
și toarnă șarje, mână trenuri mii.
Nu-i numai trudă-aici și'ndemânare,
ci-o parte grea din ce vom izbândi.

...Tăcând, un ceas vorbirăm, de minune.
Și, la sfârșit, Szilaghi-atât a spus :
— „Ei, mâine atacăm! Priviți cărbune!“
Și muntele-uriază făcea, supus.

LUPENII

Multe-au pierit din gând.
Dar sângele fraților noștri, nîcîcînd.

Cînd n'or mai fi nici martorii acelei vremi,
tot vii vor fi ucișii din Lupeni.

Și soarele-amurgînd în orice zi
de sângele vărsat va aminti.

Tot ce-i aici, și tot ce o să vie,
deapururi va purta ca mărfurie,

mai tare decît moartea, legămînt.
Privește unde calci, nu e pămînt

ci viața'naintașilor de ieri
care-au luptat și au murit mineri.

La vremea noastră liberă-au gîndit
cînd au căzut, cu trupul ciuruit.

...Multe-au pierit din gînd.
Dar sângele fraților noștri, nîcîcînd.

Ei au căzut luptînd muncitorește.
Dar lupta lor și astăzi ne vorbește

cînd mai simțim călcînd, tiptil, pasul hienii
ce-ar vrea azi țara, ca atunci Lupenii.

Nu, sângele ce-a curs e prea fierbinte,
nu-i numai o aducere amînte.

Svîcnește'n noi, în inimă și'n tîmple.
Ce-a fost, în veac n'o să se mai întîmple.

CHERMESA

Cine-i somnoros, amarnic plîngu-l!
Cum să dormi printre atîți mineri?
Ne privește-atent chiar și Parîngul.
Barem luna-a'ncremenit pe cer.

E o noapte cum nu vezi adesea
Nici prin alte părți și nici aici.
Zumzăie, ca stupul plin, chermesa.
Și la joc minerii sunt voinici.

Și-i un joc și piatra să se spargă.
Zic minerii-un cântec mineresc,
că din valea plângerii cea neagră
valea fericirii azi clădesc.

Și pe zi ce urcă viața nouă
pe'n soritul patriei pământ,
pe dușmani îi arde și îi plouă
și cărbunii scoși — și acest cânt.

Iată, cei ce'n miez de munte sfarmă, —
bat, în joc, pământul sub picior.
Da, și bucuria e o armă,
când în tot ce faci ești luptător.

DE VORBĂ, SUB PĂMÂNT

Lucea cărbunele, cu ochi hoțști.
Simțeam cum munții'n spate ne atârnă.
— „Tovarăși, ce mai e prin București?”
ne 'ntreabă un miner, tăind o bârnă.

Și îi vorbim de câte s'au schimbat,
și el zâmbește. Apoi, deodată :
— „Ați fost la expoziția de stat?
Pe un tablou era Grivița toată,

luptând în 33. Mult mi-a plăcut!”
Vorbește despre artă, pe'ndelete,
și'n pântecul pământului tăcut,
parcă pictează pânza pe-un perete.

Și gândul către-Apus să fugă-l las.
De greve-acolo alți minerî cuvântă.
E alta lupta, dar e-aceiaș glas.
Și pe dușmani la fel îi înspăimântă.

LA LACUL TEI

Era din cartierul Tei. Trăise
Acolo, pe maidane și pe baltă.
Pe-atuncea, cîte nu-și închipuise,
Jucându-se cu ceilalți laolaltă !

La vârsta când azi alții-s pionieri
Vâna broșcoi cu piatra'n păpuriș,
Și cu ceilalți copii din cartier,
Făceau viteze potere'n tufiș.

Odată, trecu'nnot pe celalt mal,
Descoperind un continent și el ;
I se păru că totu-i ireal,
Că nici copacii nu erau la fel.

S'a'ntors cu-aureolă de erou
Cum avu poate numai Maghelan
Dar când porni a doua zi din nou,
L-au întrecut, Chitic și-Apolozan.

Erau și-aceștia alți doi „generali”
De pe maidanul plin de bălării,
Cu dânsul însă nu erau egali,
Că i-a înfrânt în multe bătălii...

Iar mai târziu război adevărat,
A băntuit și-aceste triste locuri,
Și ca pe-un cimp de luptă-au bombardat,
Maidanele de-alergături și jocuri.

Au bombardat atunci americanii,
Cocioabele de-aici, și oameni vii,
Și-au omorît cițiva din veteranii
Răsboaelor ce-au fost între copii.

Și-așa ruinele sporiră încă
 Sălbatecul pustiu printre potici,
 Și oamenii simțeau tot mai adâncă
 Tristețea locurilor de pe-aici.

Târziu de tot, și'n nopțile tăcute,
 Vedeai trecând grăbit, prin umbra deasă,
 Pe'ngustele cărări printre cucute,
 Pe muncitorii ce veneau acasă.

Erau flămânzi și goi, da'n fiecare
 Trăia, neînfricat, un luptător,
 Ce'n ochi purta o lume viitoare,
 Ce-o construiesc acum copiii lor.



Un om ce pe-acolo copilărise,
 Așa își aducea acum aminte,
 Amestecând imagini vii, cu vise,
 Și ce-i acum, cu ce-a fost înainte.

După atîția ani veni să vadă
 Pe unde a copilărit odinioară,
 Și căuta, căsuța cu ogradă,
 Pierdută'n praful unui drum de țară.

Și căuta istoricul maidan
 Cu spini ca creste de cucoși pe gard,
 Cum înfloreau în fiecare an...
 Și a găsit în loc, un bulevard !

Intră în bulevardul Lacul Tei
 Cu roșii flori pe părțile-amândouă.
 Pe locul unde fuse un bordei
 Se ridică acum o casă nouă.

Era spitalul nou pentru copii,
 Alături pentru muncitori, un bloc,
 Pe locul unei lucii sărăcii
 Din vremi trecute, — chiar pe-acelaș loc.

Iar mai încolo o clădire mare,
 Mai mare și mai nouă decit toate,
 Cu geamuri multe, scânteind în soare,
 — Ce este-aici, băete ?

— Facultate !

Băiatul care i-a răspuns astfel,
 Era pe locul unde-a fost maidan,
 El tocmai se urca'ntr'un carusel,
 Iar alții se dădeau în tobogan.

Intrase'n parc. Flori, roșii mari de cana,
Ardeau ca flăcările pe comori,
Iar mai departe se'nălța cabana
Cu cărți și jețuri pentru cititori.

Pe lacul Tei, argint topit în soare...
Pe țarm, pletoase sălcii ca'ntr'o luncă...

Și iată-acum aleea de onoare
A celor ce sunt azi fruntași în muncă.

Drumețul trece'ncet printre panouri,
El însuși mândru cum n'a fost vreodată.
Citește nume și tresar ecouri :
Sunt foștii lui tovarăși de-altădată.

Chitic Mihai, Apolozan Gavrilă...
Cu el pe vremuri, în aceeași droae.
Tudora Bădăran era copilă...
Și uit-o mânuiește cinci războaie !

Sunt fiii muncitorilor de-alt'dată,
De care astăzi își aduce-aminte,
Și-a căror luptă nu e terminată,
Și-o poartă fără preget înainte.

El a venit prin locurile-aceste
Să mai învie-aducerile-aminte.
Și iată că s'a'ntors ca'ntr'o poveste,
Cu fața și privirile'nainte.

Rămase'n poartă singur, un răstimp,
Și'nspre alee o porni din nou.
Din iarbă rupse un mac roș de cîmp
Și-l puse, ca omagiu, pe-un panou.

Prin munca lor și altor mii ca ei,
Din zori de dimineață până'n seară,
Va înflori ca'n cartierul Tei,
Tot ce a fost paragină în țară.

În parc sunt astăzi încă tineri teii, —
Li-e frunza ca mânuța de copil,
Dar cei care se joacă azi de-a zmeii, —
În cine știe ce'nflorit April,

În care cincinal, în care an,
Punând recunoștință în cuvinte,
De toți : Anton, Chitic, Apolozan,
Își vor aduce cu respect aminte !

CINE NU MUNCEȘTE, NU MĂNÂNCĂ!

Merg spre redacție. Vântu'ncet își trece
Prin Cișmigiu o undă de răcoare.
Mi-e gândul luminat de Marea Lege,
Ce-a apărut chiar astăzi în ziare.

Pe-o bancă stau, cu fețele cam trase,
Doi domni, doi „nobili“. Unul, cu monoclu,
E în puteri. Altu-a coșciug miroase.
E chel și are-un chip stătut de cioclu.

Pe altă bancă-un domn aduce-aminte
De-un pelican bătrân cu gușa goală.
Prevăzător, strecoară șoapte frânte
Spre-o doamnă cu un pechinez în poală.

Ei stau pe-aceleași bănci de lemn cu spată
Unde șomam. Și-azi, când e-atâta muncă,
Doar dumnealor, trândavi ca și-altădată,
Săgeți de ură pe alei aruncă.

Ii recunoști după cățel și mutră.
Citesc ziarul : — Despre Constituție.
Și sub foșnirea plopilor, plăcută,
Le prind din zbor crâmpoie din discuție :

— Am mai vândut ceva din lucrușoare.
Ce vrei, monșer ? Ai grijă și de pungă.
Așa-i acum, când ăștia în ziare
Scriu : „cine nu muncește, nu mănâncă !“

Noi stăm și-oităm. Atât de lungi sunt anii !
Hei, parcă ne-am isbi mereu de-o stâncă !
Și iată, nu mai vin americanii,
Și-acel ce nu muncește, nu mănâncă !

...Știm „nobili“ domni. Vă gâtuie durerea.
Vă scad din cefi rezervele de șuncă.
Da ! Azi poporul are'n mâini puterea.
Și-acel ce nu muncește, nu mănâncă !

Ați huzurit destul. Și de la Noe
Și până-acum e timpul să v'ajungă.
Iar noi de trântori nu avem nevoie.
Acel ce nu muncește, nu mănâncă !

Aceasta e. Și-oricare v'ar fi placul
Poporul vă lovește greu prin muncă,
Și de v'ați face frate chiar cu dracul
Acel ce nu muncește, nu mănâncă !

IN PRAHOVA

Ardea pe vale ani întregi petrolul
Comoara din adâncuri irosită.
Dar cui să-i pese 'n calculele sale
de-o sondă, când o țară-i jefuită ?

Ardea o sondă 'n Prahova, în vale,
și crivățul bătea înverșunat.
La flacără se adunau șomerii,
să-și desmorțească trupul înghețat.

Șomaj. Sunt săptămâni și săptămâni
de când pândesc : îi angajează, poate ?
S'au isprăvit merindele de-acasă,
și haina necârpită râde'n coate.

Privesc la flăcările ne'mblânzite
ce-au lins zăpada împrejur, setoase.
Atâtea bogății se pierd zadarnic ;
ei flămânezec — cu crivățul în oase !

Și dacă-un gând către copii îi poartă
cu dureroasă grijă părintească,
li roade întrebarea : Tot aici
s'or desgheța și ei când or să crească ?

...Eu am trăit pe-această vale neagră,
în care licărea speranța vie,
deși de-atâtea ori, zile dearândul,
șomeru-avea drept hrană, doar mânie.

Căci stăruia ecoul unor greve,
din Grivița ne'nvinsă, din Ploiești,
și ne'ncetat strângea în jur Partidul
Tot mai călitate oști muncitorești.

Eu am trăit pe-această vale neagră,
Deaceea mândră, urc la sondă sus —
unde șomerii vechi sunt azi sondorii
ce soartei lor au un cuvânt de spus !

Căci și din lupta lor neobosită
stând temelie atâtor mari construcții,
Și din aceste prețioase sonde
Crescu lumina Noii Constituții.

Eu merg să aflu : marea, noua lege —
Sondorii noștri cum o'ntâmpinară
Ei știu mai mult ca alții ce înseamnă :
„Oricine are drept la muncă'n țară“.

...O sondă sus pe deal la Drăgăneasa.
Oameni bărboși, neodihniți, se pare...
Din sat sosesc femei neliniștite
Cu bunătați în traistă de mâncare.

De-o săptămână n'au mai dat pe-acasă
Nici brigadieru'mbătrânit prin sonde
Smulgând pământului mai multe taine,
Nici sondorița cu cosițe blonde.

Chiar de-au venit să-i schimbe alți tovarăși
Nu s'a clintit din locu-i vre-un sondor.
...Vicleană mână de dușman voise
S'arunce'n flăcări sonda, munca lor.

Schimbase cifrele, schimbase schița —
Dar n'a intrat în calcule hoțești
Puterea trează-a noului sondor,
Ce-i prinse ghiara mârșavă în clește.

Prea multă ură-au strâns sondorii-odată
In jurul unui foc pe Valea Neagră,
Ca vre'un dușman nepedepsit să'ncerce
S'aprindă iarăși sonda-aceasta dragă.

O săptămână au rămas la posturi,
Dormind pe apucate'n iarba verde.
Sondorii-au vindecat de rană sonda
Și din țigetei un strop nu se mai pierde.

De-s oboșiți, cu mâini însângerate
Ei poartă mândri fruntea înălțată,
In marea luptă-a patriei, onoarea
Sondorului n'a fost nicicând pătată.

Când se înalță'n patrie-avioane
Și al uzinei vuiet de motor
Și când vapoarele despică marea
Le 'nsufletește-acest petrol al lor.

Și-am înțeles adânc ce-au spus sondorii :
— Da, omul are dreptul să muncească
Dar scrie-aici, și-o datorie sfântă :
Să-ți aperi țara și s'o faci să crească !

POVEȘTI DIN MUNȚI

Imi povestea bătrâna dese ori
Povești din munți, de mă treceau fiori.

În inimă le țin acum pe toate
Căci sunt povești cu oameni întâmplați.

De-aceia-mi place mie sus la munte
S'ascult cuvântul creștelor cărunte,

Despre-un cioban cu zile ne'nsorite
Cu tinereți în fluer irosite.

Și-un bolovan pitit după-un copac
Este un martor bun de peste veac ;

Pe el își puse capul s'odihnească
Haiducul prins de potera domnească.

Dar astăzi, nu te satura să privești
Cum cresc sub ochii noștri noi povești.

Și nu-s povești ce'ncep cu-„A fost odată“...
Ci fapte vii, ce'n față ni se-arată :

Unde boierii huzureau în tihnă
Vin muncitori de frunte la odihnă.

Acum pe munte'n vila mare'naltă
Petrec frunțașii muncii laolaltă.

Spun doar atât din șirul lor de fapte :
Că unii azi trăiesc în cincizeci-șapte.



De-o săptămână — oaspeți noi din Franța
Veniți ca să-și petreacă-aici vacanța,

L'ascultă pe minerul din Bicăz
(De față martori sunt, bătrânii brazi)...

— „Am fost cândva miner fără de mină,
Și-am petrecut o altfel de hodină.

Iar de-am cerut un drept, în închisoare
Am cunoscut a verilor răcoare...”

Și se treziră alte amintiri
Când un miner din Franța-aduse știri :

— „Minerii noștri când își cer dreptate
Sunt răsplătiți cu gloanțe și cu moarte ;

Someri, se odihnesc mulți muncitori,
Iar case de odihnă-s închisori..

Din câte-ți spunem noi, poți să'nțelegi
Ce fel de drept avem, ce fel de legi.

Vedem că legea voastră nu-i hârtie.
Ci-i scrisă'n viață cu o slovă vie !

Iar timpul ce-l petrecem azi la voi
O să ne dea în luptă forțe noi !”

„Vacanța păcii“ — chiar așa îi spune
Și o râvnesc mulți muncitori din lume.



Ce mult îmi place mie sus la munte
S'ascult cuvântul creștelor cărunte,

Despre minerul nostru, om vestit
De muncă și de viață'ndrăgostit.

Sau despre oaseptii veniți din Franța
Să-și crească'n lupta lor, la noi, speranța.

„Vacanța păcii“, chiar așa îi spune ;
De ea s'o bucura întreaga lume !

DREPTUL LA VIAȚĂ

Gavriluț își purta măhnirile tăcut. Nu se uita drept în ochii oamenilor. Le răspundea cu o cuviință vecină cu umilința, nu-și ridica glasul, în fața nimănui, căci așa-l învăța Ciofu, unchiul său, să nu uite nici în somn că orfanul nu are de pus niciodată întrebări, ci că e dator tuturor supunere și ascultare. Pe la șapte ani, îi fusese învățătoare varga de alun; mai târziu, cu cât creștea, unchiul schimbă varga cu o bătă scurtă și cu pumnul. I se drămuia mămăliga, pe care o molfaia în tăcere, așezat pe prag, cu strachina de borș pe genunchi, în timp ce stăpânul ospăta la masa mare, după ce bătea câte trei rânduri de mătâni în fața icoanelor. Ceeace era mai greu și-l slăbea pe băiat văzând cu ochii, era drămuirea somnului. De când se știa, dormea în toate anotimpurile pe aceeași țolincă roșcată, în acelaș colț al cuhniei. Iarna, când trosneau lemnele de ger, el nu îndrăznea să aprindă focul, decât după ce căpăta îngăduința stăpânului.

— Bine, dar bagă de seamă! Lemnul e scump! Învață-te cu frigul, căci nu se știe ce greutăți te așteaptă mâine! Ascultă și ia învățătura dela mine!

Băiatul aprindea un foc mărunț, se sgribulea pe țolincă, sub cojocul mirosind a câine; gema prin somn, dar nu-și îndrepta niciun gând rău împotriva stăpânului; dimpotrivă: se gândea la el cu recunoștință că-i îngăduie să facă un pic de foc, când, poate alți copii de pripas își petrec nopțile degerând deabinelea.

— Ai șapte găuri la curea! îl dăscălea unchiul, când îl vedea că adună firimituri. Învață-te cum se strânge cureaua, nu cum se lărgește! În ce privește firimiturile, adună-le bine și dă-le găinilor!

— Poate vrei să crăcnești? îl întreba când îl vedea stând pe gânduri, cu o extraordinară viață în ochi. Crăcnește, — dar străinul nu îngăduie! Așa ceva, ți-o pot îngădui numai părinții! Te cresc pe degeaba și dacă îndrăznești să-ți ridici ochii, să mă întreb, mă desfac de tine ca de-o mână de pulbere...

An cu an, Gavriluț și-a plecat fața tot mai spre pământ, deprinzându-se să nu întrebe nimic, să nu ceară nimic. Se uita la alți băetănași de seama lui și-i vedea veseli, îi auzea chiuind la oină, vara pe toloacă, ori iarna la sanie. Știa că n'are dreptul la aceste bucurii, deaceea robotea înainte tăcut. Intr'o duminică de iarnă, a încremenit în opincile scalâmbe, sub cușma prea mare și cu răsufături multe, când a auzit cum s'apropie o muzică cu trâmbițe dinspre dealurile Varanului. A lăsat gălețile cu apă la fântână, a ieșit în drum, și poate atunci a simțit pentru prima dată cât de frumoasă poate fi viața, lumea...

— Hai, Gavriluț! îl strigau cei de seama lui, alergând și chiuind în urma trâmbițelor. Gavriluț era gata, gata să pornească; simți pe umăr mâna grea a unchiului ieșit ca din pământ:

— Marș în ogradă ! Năzuești, hai ? Cârlanii care zburdă după muzică, au părinți... pe când tu...

În seara acelei zile, Ciofu s'a prefăcut că nu-l aude cum îi cere îngăduința să facă foc în cuhnie; tocmai îngenunchiase în fața icoanei celei mari, care arăta o femeie plânsă. Când auzi că-i intră nepotul în încăpere, își lovi fruntea de dușumea, de trei ori, șoptind rar :

— „...e plin pământul de orfani, de flămânzi, sfântă Mădălină !... Eu atât pot, să-mi cresc nepotul, pe fiul fratelui meu ! Inseamnă, te rog, fapta asta, în catastivele văzduhului !“

Gavriluț se trase în tindă, după ușă, sfios, ascultându-l cum îl înnăbușă suspinele, cum glasul abia stăpânit i se sparge în niște oftături grele, sfâșietoare...

A stat acolo, după ușă, până ce l-a auzit pe unchiu ridicându-se de jos într'o pâraitură de ciolane; l-a auzit căscând și scărpinându-și sdravăn, cu toate unghiile, pânțele supt, slab, de om înalt și cărpănos. Când a deschis ușa, unchiul a suflat în lampă, s'a întins pe pat. Gavriluț și-l închipuia cum își lipește tălpile de soba fierbinte și-i era mai frig în opincile înghețate, în sumănașul ros și rărit de purtătură.

— Ce vrei ?

Băiatul n'a răspuns nimic. Ce era să răspundă, când înțelesese din întrebare, că în seara aceea i se ia dreptul la foc din pricina pustiilor de trâmbițe ! Ieși încet, în vârful picioarelor, să nu-l audă unchiul. Dacă s'ar fi putut, ar fi vrut să se prefacă în muscă sau în fulg, așa de încet să părăsească încăperea... Afară, simți cum îi înghiață dintr'odată genele; și el nu știa de ce: poate asudase sub cușmă și i se scursesese sudoarea asupra ochilor; nodul din grumaz, sărătura de sub pleoape, le puse pe seama gerului usturător ca varga. Când se întinse pe țolincă, simți cum îl înnăbușă ceva puternic și de nestăvilit, simți cum îi tremură buzele, cum ochii slobod o mulțime de picuri calzi. Plânse mult, până ce auzi cocoșii de miezul nopții și simți o căldură bună ca bucuria. Viața băetănașilor de seama lui, cu chiotele, cu săniile, cu fluerele, îi umplu inima și se întreba mereu :

— Când ? Eu de ce n'am parte ? Mai grozav îl durea inima când auzea copiii, cântând ori recitând în cor, la școală, căci nici la școală unchiul nu-l lăsa să meargă și, mai târziu, nici la tractoriști, ca atâția alții de seama lui.

A... tractoarele ! Când le-a văzut prima dată, într'o duminică de vară, s'a oprit în loc. Iși închipui că tinerii care le mânau erau cine știe ce oameni ieșiți din fire, că pentru a putea purta bivoliile aceea de oțel, trebuia să te fi născut anume pentru așa ceva; într'un cuvânt, Gavriluț nici nu îndrăznește să se uite în ochii tractoriștilor, dar încă să năzuiască s'ajungă în zilele lui ca ei ! Asta a simțit-o în prima clipă. Indată însă ce a aflat că mai toți sunt flăcăi de prin satele vecine, foști ciobani, văcari, oameni necăjiți ca și el, îl înnăbuși așa de tare dorința de a se face tractorist, încât n'a putut spune nimănui niciun cuvânt... Tot în duminica aceea de vară, s'au dus să învețe la S.M.T. mulți băeți din sat. Erau toți de seama lui. Gavriluț n'a îndrăznit să-i spună lui Ciofu că vrea să meargă și el. S'a așezat pe prag, ca de obicei, cu mămăliga în mână, dar n'a gustat din ea, a stat dus pe gânduri, într'o măhnire. Numai privirile îi ardeau, urmărindu-și gândurile, până la Stația de Tractoare.

— Năzuești, hai ? se încruntă unchiul. Tractoarele nu-s pentru tine, — vezi-ți de lucru, că altfel te pot svârli în drum ! Marș în pădure și adă o sarcină de vreascuri !

— De ce ? a mormăit Gavriluț prima dată în atâția ani.

Unchiul a scăpat lingura din mână, de mirare ca îndrăznește să-l întrebe.

Vru să rupă începutul de împotrivire dela rădăcină, de aceea-l bătu sdravăn, să nu mai aibă niciodată astfel de îndrăzneți.

Gavriliuț s'a tot uitat în urma băeților cum se duc. Nu l-a răbdat inima și a ieșit în drum, hotărît să meargă așa desculț și cu capul gol, rupt și flămând. Dacă scapă în lume, nu-l va mai prinde Ciofu, cum nu poți prinde o frunză în șivoaiele primăverii.

— Haidam, măi! îl chemau băeții, veseli.

— Vin, vin numaidecât! a răspuns Gavriliuț, dar simți ca deobicei, pe umăr, mâna unchiului:

— Ha... văd că năzuiești, că te pui împotriva cu unchiul tău care-ți dă creștere! Marș în ogradă, prăpăditule!

Intâmplarea asta a rămas în inima băiatului ca o tăetură de cuțit. Ciuda împotriva unchiului dură vreme lungă, până ce se prefăcu într'o ură mocnită. Dar nu-i va veni și lui vremea, odată și-odată? Atunci, viața i s'a închis cu totul, ca o poartă neagră îl despărțea de petrecerile tinerilor. Ifrim, secretarul utemiștilor, degeaba încerca să-l scoată din viața aceea, căci Ciofu nu da drumul nepotului din mână! Chiar și Ilarion, secretarul de partid, când i-a spus Ifrim despre starea lui Gavriliuț, — a trecut purtarea lui Ciofu cu vederea. Așa încât, băiatului i se drămuia mîncarea și focul, ca'n seara aceea de iarnă când s'a ghemuit pe țolincă în cuhnie și a plâns. Și-a amintit atunci de maică-sa, de tatăl său și i-a regretat cum nu se poate spune: dacă trăiau ei, învăța carte, învăța meseria tractoarelor și nimeni nu s'ar fi purtat cu el așa de crud... Astfel, a adormit lângă vatra rece, pe țolinka roșcată, sub cojocul puind a câine și a fum stătut. La o vreme, simți cum umblă cineva prin cuhnie. „A intrat Smeu dulăul...” gândi el și-l așteptă să se apropie de culcușul lui, să-i facă loc sub cojoc, ca deobicei. Deschise ochii și rămase împietrit când văzu încăperea plină de lumina clătinătoare a focului. Flăcările trosneau în vatră, lingând lemnele așezate cruciș.

— Vai, mătușă Rozalie... Dacă... dacă te prinde unchiul?

Ea se așeză pe scăunașul de lângă vatră, făcându-i semn să tacă:

— Vezi, Gavriliuț, n'am putut, nu pot! El îți dă creștere, de aceea trebuie să-l ascuți... Nu-i ieși din cuvânt, lasă muzicile, lasă școala și tractoarele, că ele nu-s făcute pentru orfani! M'am culcat, — dar mi-am amintit că dormi în frig și mi-a pierit somnul... mă muștră cugetul...

Apoi, oftă și porni spre ușă, dar stătu locului, când auzi afară pașii lui Ciofu. Gavriliuț a ascultat toată noaptea cum se sfădesc în casa cea mare. A auzit isbituri și un țipăt. Atunci, inima lui lipsită de dragostea de mamă, s'a lipit toată de mătușă-sa. I se uita în ochi cu o nemărginită recunoștință, îi ghicea gândurile, gesturile. Asta însă, nu-i convenea lui Ciofu, care știa bine că mila femeii lui pentru orfan îl poate costa hrinci de mămăligă infulecate pe-ascuns, mai multe fasole în borș — câte și mai câte pagube! Dar se înșelase Ciofu și o bătu degeaba pe Rozalia, căci ea nici de gând n'avea să se prăpădească de dragoste. Focul din noaptea aceea, rămase pentru ea o faptă nelămurită, ieșită din fire, de care îi era rușine: oare nu datora numai supunere oarbă omului? El îi e domnul și stăpânul! Ce spune el, e sfânt, literă de foc, biciu necruțător! Când pricepu că mila ei a fost doar o înșelare, Gavriliuț a înghițit în gol. Era într'o seară când îl suduise Ciofu și-l bătuse pentru o găleată scăpată în fântână.

— Avere... pierzi averea stăpânului... i-a spus ea, cu ură, după ce Ciofu a ieșit afară. Cum vrei să dobândim o leacă de avere, dacă, în loc să aduni, să strângi, irosești? Bine-a făcut că te-a bătut... să te învețe minte!

Gavriliuț văzu ochii stinși, reci ca gerul usturător de-afară și se simți mai singur, mai trist, mai părăsit, ca'ntr'o pustie fără capăt. Se uita la mâinile mătușei lui, cum frământă pâine, și le văzu că seamănă cu niște picioare de păianjeni care strâng găzele și le sug sângele. Din seara aceea, n'a mai cerut lemne pentru foc. Și-a

făcut culcușul în grajd, între vacile mari și blânde, dar n'a avut multă vreme parte de bucuria asta, căci unchiul său nu înțelegea să-l lase să se îmbolnăvească : dacă dă în el o boală de piept ori un reumatism la încheieturi, nu pierde o mână de lucru așa de harnică ?

— Marș, în cuhnie, liftă ! Vrei să te îmbolnăvești, să te țin pe cuptor, și să-ți dau mâncare de pomană ?

2

Să se știe ! Ciofu, era un om socotit până sub unghii, până la ultimul păr din sprânceană ! Gavriluț era tot una cu tocătoarea de fân, cu sapa, cu plugul sau cu boii, era o unealtă de lucru, o mașină de care el avea atâta nevoie, mai cu seamă acum, în vara lui '52 !

Era socotit om aproape sărac, cu cele trei hectare de pământ. Plătea impozite mici, iar în ce privește cotele, da atâta cât ar fi putut pune pe-o măsea ! Așa părea Ciofu : tăcut, închis, om care-și vede de munca lui, pildă pentru oricine ! Iar dacă-și mai crește și nepotul, asta i se adăuga cu cinste la virtute. Nu-i tăia nimeni grumazul, pentru că nu se prea amesteca în frământările obștești ; nici pentru că era bisericos până la habotnicie. Când trecea el spre biserică, duminică dimineață, mirosind a busuioac, babele de pe uliță grăbeau cu lăutul și cu pieptănatul, căci știau că dacă a trecut Ciofu, îndată s'aude toaca și clopotul cel mare răsunând larg. De-o viață, Ciofu era văzut trecând spre biserică la acelaș ceas, de-ar fi fost cumpănă cu tunete, grindină, vifor nemăsurat sau ger iute ca focul. Iși avea locul în strana de lângă țarcovnic și bâzâia destul de binișor pe la psalturi ; pândeia lumânările pe sfârșite, le stingea flacăra între degete, cu sfințenie și sfișenie, ca și cum ar fi prins fluturi rari, cu aripioarele de aur și mătasă. Cum își lăsase barbă, semăna cu oricare dintre sfinții de pe icoanele bisericii, mai cu seamă când se ruga cu o umilință care-l urmărea și afară, între oameni. Oriunde s'ar fi aflat, parcă se ruga, așa de jalnic îi era și glasul și gestul. Fața a doua, cea adevărată, i-o cunoștea numai Rozalia și Gavriluț. Când dădea cuiva de pomană, grația tare ca să-l audă vecinii și să-l laude :

— Na-ți, mă, din puținul meu de om sărac !

He... sărăcia lui Ciofu ! Gavriluț vedea des cum în fundul grădinii se taie viței și oi, — cum Rozalia lipsește de-acasă câte trei patru zile și se întoarce cu fel și chip de lucruri : stambe, pantofi, bocanci, cazânci... și cum odaia din casa cea mare e îmbrăcată și tixită săptămână cu săptămână. Veneau noaptea femeii sărace, și deseori băiatul auzea vorbe de negoț :

— „Vai de mine, Rozalie, se poate una ca asta ? Rupi pielea de pe mine ! Să-ți muncesc toată vara pentru o sărăcie de stambă ?“

— „Sărăcie ? Stamba m'ar fi putut costa viața ! Am venit pe tampon, tocmai dela București ! M'a arestat de patru ori miliția ! Vrei, bine ! — nu, — iarăși bine !“

Dar cea mai mare mirare a avut-o Gavriluț, când unchiul a tocmit zidari să-i facă o casă de cărămidă, pe ulița mare. Lume de peste lume l-a lăudat atunci pe Ciofu, că a izbutit cu puținul ce-i ieșea din trei hectare, să se mute din casa din grădina veche, la sprânceana satului, față'n față cu Sfatul Popular. Nimeni nu-l scotea din „om strângător“, — „om vrednic“, — și altele asemenea.

Des de tot venea la el Ilarion și lua vorba despre colectivizare. N'ar fi bine, oare, să se înscrie printre primii ? E om vrednic și ar fi o pildă pentru toți șovăelnicii din sat ! Cioful își înclina tâmpla, își scădea glasul, își umplea ochii de-un zâmbet jalnic :

— Să mai vedem... să ne mai gândim ! Nu spun „nu“, Ilarioane, departe de

mine una ca asta ! Oare nu-i vreme ? La ce să fac un lucru și pe urmă să-mi pară rău ? Locul meu în colectiv nu-l rod câinii !

Abonase gazeta raională, cumpăra broșuri dela secția-librărie a cooperativei, grația frumos și așezat despre tot ce se face în țară, încât era socotit drept un „element apropiat“, — pe care se putea pune bază bună. Președintele Gherasie, îl dăduse ca pildă de multe ori, în fața oamenilor.

3

Dar s'au întâmplat la Lisaura niște lucruri tare neplăcute ! Președintele Gherasie, prins cu o învârteală de mărfuri dela cooperativă, a fost dus la pușcărie. Intr'o zi, a venit în sat Mardare, un muncitor dela raion, și, oare, de ce a rămas Ciofu înmărmurit când a aflat că prinde să scoțoască averea oamenilor ? Intâi, au fost isbiți fără cruțare fostul jandarm Onisei și Lae Covrig, fostul perceptor. Muncitorul acela, trimis ca președinte provizoriu, nu mai semăna deloc cu Gherasie care susținea că în sat la el n'are decât doi chiaburi și că lupta de clasă e o poveste. Mardare era cu totul de altă părere : după ce cercetă rânduiala impozitelor și cotelor, descoperi încă trei chiaburi, foști cârciumari, și, încet, încet, mulți din cei cu musca pe căciulă simțeau că le vine rândul, pentru că Mardare știa una și bună : cerceta cu răbdare, răsbea înainte cu răbdare... nu se întorcea înapoi când începea o treabă dreaptă... Iar când descoperea dușmanul în ascunziș, îl izbea fără cruțare ! A fost de pomină descoperirea celui de al cincilea chiabur, Anton Smeură, care-și lucra ogoarele cu două nepoate orfane. Atunci, Ciofu a fost și mai neliniștit ; se speria noaptea prin somn.

S'a dus repede, la una Manda, o văduvă cu trei feciori și cu patru fete de măritat, și au tot tăinuit. Ce ? Știa numai el și Manda...

După aceea, tăie ogoarele deadreptul, spre fânațul unde cosea Gavriluț. Îi găsi adormit la umbra unei tufe de pelin, cu tâmpla pe batcă. Dacă altădată l-ar fi bătut sdravăn, că-i fura vremea, acum nu știa ce trebuie să facă : îl sgudui de umăr, ușurel, se așeză jos lângă dânsul și prinse a-i grăi încet, nespun de trist :

— ...e drept, că uneori am fost aspru, te-am și ars cu varga... te-am suduit... și poate nici mămăligă nu ți-am dat de-ajuns ! Dar, nepoate, mi-i martor unul dumnezeu că nu m'am purtat așa din răutate, ci din dragoste, din grijă ! N'ai nici tată nici mamă și a trebuit să-ți dau creștere... care înseamnă să te obișnuiești cu greutatea, cu răul ! Înțelegi ! Pricepi ?

— Da, unchiule ! i-a răspuns băiatul, mirat peste măsură. Asta-i a străinului ! Nu ?

Îl privi cu ochii năpădiți de ceață :

— Nu-ți port venin... n'am nimic rău în inimă ! Oare nu m'ai crescut până la șaisprezece ani ?

— Dar așa... pricepi ? Așa, vr'un gând, n'ai tu ? Vezi... nu te-am lăsat la sanie, la cină, la trâmbițe, la școală, la tractoare ! Oamenii de azi sunt răi, ai dracului de răi și te pot sgândări cu vorbe... Ai tu ceva împotriva mea ?

Gavriluț simți puternic tăetura de cuțit în inimă : jocurile copilăriei, școala, tractoarele, toate i le furase acest moșneag cu mâinile noduroase. Dece venise, oare, să-l întrebe și dece nu-l suduise măcar ? Nu cumva pentru că-l muștra părerea de rău ? He... inima străinului ! Cine știe ce planuri ascunde, acest unchi care-și emorise zilele... Cum era să uite, Gavriluț, și cum era să-l ierte că nu-l lăsase la tractoare, pe care nu le-a uitat în nici-o clipă din viața lui ? Și azi, când le vede și le aude, îi sare inima, căci doar le-a visat ani și ani, le-a dorit cu toată puterea sufletului, și a năzuit spre ele, cu toate aripile închipuirii ! Doisprezece băieți din sat se înscriaseră atunci la S.M.T. și acum poartă bivoli de oțel pe câmpuri, cum

poartă el boii de funie... Când veneau băeții aceia pe-acasă, duminica, în salopete și cu șapci, lui Gavriluț i se scurgeau ochii în urma lor, și revolta împotriva unchiului nu mai cunoștea margini!

Se oprî din cosit, își puse mîna streășină, privind șoseaua de pe linia zării: unul după altul, ca niște bondari negri, tractoarele treceau încet, duduind, trăgînd batozele către ariile satelor. Gavriluț le privi mult, mult, pînă ce soarele se afla la o bătaie de săgeată de zarea colțuroasă a munților. Hotărît, n'a avut dreptul să se facă tractorist, după cum nici dreptul la carte nu l-a avut, dar, oare, cât va mai dura starea asta? Auzi la o vreme trâmbițele în sat, însă el luă brazdă mai groasă, mai largă, întrebîndu-se: „... oare de ce cântă trâmbițele în zi de lucru?“ Toată puterea vârstei îl îndemna să le asculte, dar amurgul năpădea munții zimțuroși, dealurile, nemărginirea șesurilor; și Gavriluț trebuia să rămînă în câmp, să sfârșească toată iarba, după cum îi hotărîse Ciofu. L-au strigat mulți băețandri de seama lui, care grăbeau spre sat; Ifrim s'a oprît și i-a spus că se adună lume la școală, unde au să se desbată toată noaptea drepturile oamenilor muncitori, scrise în Proiectul de Constituție... Drepturi? Na! Oare-l priveau și pe Gavriluț?

— Drepturi? Oare cum vine asta?

Ifrim îl privi lung, cu un surâs trist; îl văzu năpădit tot de pulberea câmpului, cu sudoarea uscată în straturi pe încrețiturile prea timpurii ale obrazului; pieptul i se lăfise nefiresc, din pricina mînuirii coasei dintr'o vîrstă prea crudă; picioarele îi erau negre, sgîriate prin spini; o nesfârșită tristețe îi mohorî ochii, când adause:

— Muzicile și adunările nu sunt pentru mine; cum n'au fost școala și tractoarele...

Ifrim nu se lăsă cu una cu două.

— Trebuie să vii, Gavriluț! Ești mare, și-a venit vremea să ieși cu noi, la hore, la serbări... Ia'n auzi muzica...

Intr'adevăr, glasurile trâmbițelor răsbăteau dinspre sat, înalte, ca o chemare a tinereții. Potopul de foc al asfințitului se topea după zimțurile munților.

— Ce te ține'n loc... de ce ești așa de tăcut, Gavriluț? Ce-i cu tine?

Gavriluț nu-i răspunse nimic. Così mai departe, și cu cât lua brazdă mai largă, îl năpădea, puternică, dorința de a ieși în adunare de lume.

4

Cum îl auzi pe Ciofu spunînd câte'n lună și'n stele, că-adică, de ce s'ar teme, că Manda și odraslele ei sunt niște tonți, că Gavriluț e prost ca mielul, — Rozalia își pierdu înfățișarea de muiere tîmpă, se repezi la el cu unghiile:

— Ai să mă bagi în pămînt, tontule, cu prostia ta! Nu vezi că nu mai merge? Află că muncitorul nu se joacă și are să ne ardă când ne-o fi lumea mai dragă!

— Ar putea, adică, să ne...

Fața lui Ciofu se mohorî ca o ferestruică de bordeiu vechiu. Asta, ar însemna că-i vine capătul, că-l iau în primire impozitele grele, cotele, ar însemna să-i cadă pe cap pedepse după pedepse, greutăți după greutăți care de care mai îndrăcite, pînă ar rămănea cu bățul în mână, să-și blesteme ceasul în care s'a născut!

— Fugi... marș din ochii mei, cățea! gemu către Rozalia, apucînd cîrja de după ușă, dar o puse la loc, se frînsă dela jumătate poate pentru prima dată în viață. Privi icoanele, cu niște ochi plini de dojană, se așeză în genunchi, dar se ridică numaidecât, hotărît și cu glasul sugrumat de o ură nemaipomenită. S'o creadă ei, proștii, căci proști sunt! s'o creadă ei că ar fi în stare să... să afle! Are să mă

dea de gât fratele... fratele meu de sânge? Legea nu știe nici cu spatele! Are să îndrăznească văduva lui Filibău să-mi bage unghiile în ochi? Niciodată! Vezi, dar, Rozalia, că ești proastă ca iapa popii și te sperii degeaba!

Rozalia nu se potoli; dimpotrivă, revenea, ca o muscă îndărătnică, arătându-i că n'a știut să lucreze cu destul cap!

— Liniștește-te și ascultă! În timp ce tu erai în câmp, la Manda, au venit la poarta lui Onisei și l-au hotărât să iasă din casă... Pricepi ce-i asta? Inseamnă că dacă pun mâna pe noi, degeaba am muncit și am strâns, degeaba m'am cărat la București numai eu știu cu câte greutate... Inseamnă că ne-ar veni rândul să ne scoată și pe noi... căci ți-am spus eu să te liniștești! Ce ne vom face, dacă...

— Plisc prost de vrabie! Taci și ascultă, cap de țarcă! Decât să trăim cu frica'n sân, decât să n'avem somn, mai bine...

— Așa da, mângălăule! Du-te deseară la adunare, bate-te cu pumnul în piept, cum știi tu... înscrie-te la gospodărie! Cum te înscrii; ni se ia pietroiul de pe inimă! Dacă s'o înființa gospodăria, dăm vitele și cele trei hectare... Nu s'o înființa, cu atât mai bine... îndepărtăm primejdia... căci cine o să ne bănuiască, dacă ne înscriem primii? Du-te, folosește prilejul cu Constituția!

Când au țâșnit glasurile trâmbițelor, pe la asfințit, Ciofu își pieptăna barba îndelung. Se prîmeni în cămașă albă, se încinse cu brăul roșu, își puse pălăria cea nouă, de pâslă, și ieși liniștit, cu zâmbetul de umilință răspândit pe tot obrazul.

— Incotro? îl întrebau babele din vecini.

— Hai, hai la adunare! Haideți, căci e vorba despre fericire... despre fericirea noastră, a țaranilor care asudăm pentru un boț de mămăligă...

Se opri în tinda școlii, dar când să treacă pragul, simți cum înghiață din cap până'n picioare: Mardare se întrerupse din cuvânt și-l privi lung, aspru, după aceea îi făcu un semn prietenos, să se așeze pe-o bancă mai din față.

— „Așa, da... așa mai vii de-acasă!” își spuse Ciofu, așezându-se pe banca întâia, într'o pârâitură de ciolane.

Ilarion, stând la dreapta lui Mardare, îi făcu un semn de prietenie, încât Ciofu își dădu seama cât de departe se afla primejdia: dacă-l are la inimă secretarul oș partid, care e pâinea și cuțitul, inseamnă că va mai trece multă apă și râuri până să pătească el ceva. N'ar fi bine să tacă, să nu se bage cu capul în foc, luând cuvântul?

Il cântări bine pe Mardare: din glas, din gesturi, din toată făptura lui, arăta numai ură și hotărîre, grăind despre cei ce fură sudoarea străinului. „Pământul e al celor ce-l muncesc!” Asta era dreptatea, fără răstălmăcire, pe care Constituția muncitorească o făcea țaranilor săraci. Cel ce are mai mult decât poate munci, și întrebuițează braț străin, e dușman, e băutorul de lacrimi!

— Vă întreb, gospodari... poate fi ceva mai urît, ceva mai îngrozitor, decât să-ți dai pământul în parte? Cutare tâlhar a jefuit cine știe cum și deodată a cum-părat pământ... mult pământ... pe care-l dă văduvei și săracului să i-l muncască, din primăvară până'n iarnă... Văduva și săracul muncesc cu fruntea asudată; îi udă ploaia, îi usucă arșița, muncesc flămânzi, cu o piatră sub brău, în golul pântecului... iar toamna, la împărțeală, împarte rodul pe din două cu stăpânul care a stat la umbră! Dreptate-i asta?

— Pe din două, ar fi cum ar fi... strigă o femeie.

— Vedeți, dar, cum Proiectul noii Constituții vine să pună capăt acestor furțișaguri. Cei ce dau pământ în parte, vor fi descoperiți și pedepsiți fără cruțare! Cine nu muncește, nu mănâncă!

— „Taman la țanc!” își spuse Ciofu, asudând și abia stăpânindu-și tremurul. Dacă o aduce dracul pe Manda, ori pe văduva lui Filibău?”

— Hai, mai zi-i, tovarășe președinte... strigă moș Zăgan. — De-acum, știu că trântorii n'au drept la pâine...

— Așa e! N'au drept! Le-a asfințit vremea!

— Drept la pâine, trântorii? — Ciofu țâșni în sus, înalt și subțire ca o ață. — Drept la pâine? Să fi muncit ca mine, să-și scoată mămăliga din piatră arsă! Tovarășe președinte! Eu sunt om retras, îmi place să muncesc, să tac, să ascult! Nu m'am vânturat până azi pe la adunări, — dar n'a legat nimeni vremea în traistă nici pentru mine! Am ieșit în lume, și iau cuvântul, pentru că îmi place ordinea, dreptatea! Ori, de când ai venit dumneata la noi la Lisaura, numai pe dreptate merge! Să fii sănătos, să lucrezi cu spor! Așa-mi place mie, s'o spun dela obraz...

Privi oamenii din adunare, să vadă ce răsunset a avut cuvântul lui. Mai toți afară de bătrânul Zăgan, îl ascultaseră mirați că s'a băgat la vorbă, după ani de tăcere.

— Nu te-aprinde, vecine, că te arzi îndată, cu mâna ta! — îi spuse moș Zăgan, în șopot, privindu-l hâtru.

— Ce? — se mânie Ciofu. — Eu, oameni buni, o viață am, și aceste două brațe! Am ieșit seara asta la adunare, ca orice om cinstit... da, cinstit... ca orice om care dorește binele republicii! Oare nu-i ea patria noastră, a muncitorilor?

— Cine-i? — îl întrebă Mardare, pe Ilarion. — O ia cam razna...

În timp ce Ciofu grăia mai departe, aprins, Ilarion răspundea că vorbitorul e un om tăcut, retras, dar de treabă; e muncitor bun, n'a obijduit până azi pe nimeni. Satul îl are în stimă pentru că-și crește un nepot rămas orfan de amândoi părinții.

— Tare frumos! — răspunse Mardare, însă rămase pe gânduri, întrebându-se, că, dacă e așa, ce nevoie are să se bată cu pumnul în piept?

— Mai domol... domol... — îl liniști el, însă Ciofu scăpase deabinelea căruța la vale și, când rostea cuvântul „Constituție“, îl învârtea mult prin gură, îl slobozea silabă cu silabă, par'că gustându-i îndelung dulceața.

— Hait! — făcu Zăgan, tare, după aceea îi șopti: — Dar cu carnea... cum stai? Ha? Câte cufere ai trimis vara asta la...

Îl privi iar hâtru:

— Te-a speriat pățania lui Onisei și a celorlalți, nu? Taci?! Dă drumul căruței mai departe!

— ... n'am avut altă avere, decât aceste două brațe! Le vedeți? Sunt arse de soare și crăpate de vânturi! Cu ele mi-am ridicat gospodărie! N'am rupt niciun capăt de ață de pe nimeni! Mi-am văzut de treburile mele, n'am umblat cu șoalda, cum a umblat Vlad Coșarcă și alții. Sunt om cinstit! Mă știe un sat întreg! În ce privește Constituția, eu o iscălesc cu amândouă mâinile!

„Totuși, calcă a demagog!“ gândi Mardare, privindu-l cum își tot arată pumnii ciolănoși, ca pe o mărturie a muncii lui de-o viață. Ciofu se opri să răsuflă înainte de a rosti cuvântul cel mare:

— ... eu, tovarășii... eu, trăiască patria muncitorilor! N'am umblat cu șoalda, ca Vlad Coșarcă, nici ca Vasile Onisei! Bine-ai făcut, tovarășe președinte, că le-ai isbit pumnii cuveniți, pumnii legii! Cum putea fi țara asta o gospodărie a noastră a muncitorilor, dacă mai ținem printre noi vipere și năpârci? Acum, după ce acești dușmani au fost descoperiți, țărănimea muncitoare din Lisaura poate răsufla în voie! Eu, oameni buni și tovarășe președinte, mă leg aici, pe cuvânt, că acum, după ce chiaburii lisaureni... ei care împiedicau... au fost descoperiți... mă leg pe cuvânt să intru primul în colectiv! Iată răspunsul meu despre Constituție!

— Ee-e... bravo! — făcu moș Zăgan. — Așa? Va să zică...

Un ropot de aplauze răbufni afară prin ferestrele deschise, clătina ușor flacăra lămpii.

— Da! — strigă Ciofu. — De când aștept să ne înjghebăm și la Lisaura? Mă înscriu, și, pe cinstea mea de om! — am să arăt oricui ce înseamnă țaran muncitor!

— E-e... s'a deșteptat Ciofu... Bine, bine! — se bucură Ilarion. — A stat tăcut, cât a stat... Deodată...

— Vorbește cam mult! Nu cumva, vrea s'ascundă ceva după vorbe?

— Imi pare rău, Mardare! Imi pun mâna'n foc!

— Nu te grăbi, prietene!

Ciofu grăia înainte, repede, arătând cât a avut de îndurat și el dela nedreptățile vechii constituții. Cine se îmbogățea pe vremea aceea, nu toți netrebnicii și burduhănoșii? Atâția tâlhari și-au ridicat averi ca din pământ, în timp ce el își scotea mămăliga amară din piatră seacă... Numai el știe câte nopți albe a avut! Oare a dormit vr'odată cum trebuie, după pofta ochilor?

— Dar n'ai ce spune... ai strâns ia, atâtica... îl întrerupsese Zăgan. N'are de ce să-ți pară rău după nopțile albe! Mai rău de mine!

Ciofu continuă fără să-l ia în seamă:

— Vă îndemn, hai la colectiv, să-l înfăptuim cât mai repede, căci el e salvarea țărănimii muncitoare... salvarea noastră... Dacăm șovăit, Ilarioane, am șovăit ca orice om. Dar azi, mă gândesc la zilele de mâine ale nepotului meu, mă gândesc la fiul fratelui...

Își făcu ochii roată prin încăpere, să-și caute nepotul, deși știa bine că se afla la cosit tocmai la Valea Cucului. Îl cuprinse o ușoară teamă: dacă, totuși, băiatul s'ar afla printre copiii și băetănașii îngrămădiți în tindă? Dar mai la urmă, cu ce era vinovat față de băiat? N'are decât! Oare nu-l crește, într'adevăr?

Se așeză la loc, și pândea oamenii, îl pândea pe Mardare și pe Ilarion, să vadă ce gândesc despre planul lui de a intra cât mai repede în colectiv. He... dacă s'ar înființa mai repede, și dacă s'ar vedea intrat acolo, rămas bun tuturor grijilor! I-ar juca el cum trebuie, după ce s'ar cuibări bine, la fereală de legile îngrădirii.

Și astfel, Ciofu căzu pe gânduri și abia-l auzea pe Mardare desbătând mai departe punctele Constituției. O noapte albastră, se vedea prin ferestrele deschise larg. Boarea mirosind a câmpie, răcorea piepturile și frunțile. Ciofu tresări puternic, când veni la rând articolul despre dreptul la învățătură. Insuși Mardare se opri, înainte de a arăta ce înseamnă acest drept. El însuși nu-l avusese, în copilăria lui petrecută într'o cocioabă de mahala a Zugrenilor, pe malul unui râuleț duhnind greu din toate scursorile maghernițelor. Îi trecură pe dinaintea ochilor, ca un cârd de cocori pe-un cer albastru, cei dintâi ani ai copilăriei, vârsta când toate lucrurile par frumoase, prin dulceața glasului de mamă. După aceea, oricât și-ar fi scotocit trecutul, nu găsea decât umiliță și mizerie. Cum să-l poarte la școală părinții lui, când abia aveau pâine în casă? Abia căpătase cele dintâi începuturi de mușchi — și l-au și dat ucenic la fierăria lui Morțun, să poarte foiul, să țină picioarele armăsarilor la potcovit. Până azi, mai are pe piept urma unei isbituri de copită. Îi era greu, al dracului de greu, dar și-a mușcat buzele și a răbdat, până la cincisprezece ani, când a intrat în atelierul cel mare de fierărie al târgului. Toți îl tereau la o parte, și el însuși simțea că-i lipsește ceva mare și bun, fără de care rămâi ca un invalid orb. Din pricina acelei lipse, se simțise stânjenit și umilit, par'că mereu trebuia să-l ducă alții de mână, cu toată puterea lui trupească și cu toată îndemânarea la mânăitul sculelor. „Lasă-l pe Mardare, că nu știe carte...” auzea mereu. Mai târziu, când hălăduia prin Iași și București, până și cărțile poștale către mama trebuia să i le scrie alții. Până ce, pe la șaisprezece ani, stând în gazdă la un tipograf și s'a pus creionul în mână și cartea dinainte. Atunci, după ce a deslegat secretele literelor și ale frazelor, par'că i s'au deschis o mie de ochi în minte. Erau o mie de ochi, însetați să soarbă frumusețile lumii. Cuta dintre sprâncene, căpătată în vârtejurile greutateilor, cuta care-l arăta cât se chinuște să se smulgă dintr'o strânsoare lăuntrică, încet-încet cuta aceea dispăru, odată cu mâhnirea ochilor. În locul încrețiturii și mâhnirii, căpăta o sete îndărătnică, pe față și'n ochi, încât par'că mereu se uita în niște fântâni nespuse de adânci, fântânile fără moarte ale vieții. Așa a aflat

despre oameni și despre țări, și încet-încet, setea cunoașterii l-a copleșit cu nopțile ei albe petrecute la lumânare, cu cărțile dinainte... Slăbise — și par'că oțeta dintr'o fugă, să cunoască tot, să câștige anii pierduți în neștiință.

— Când m'au văzut patronii că citesc, s'au uitat la mine strâmb, că par'că mă atinsesem de-un privilegiu al lor. Munceam, pe atunci, la o brutărie din Iași. Îmi petreceam nopțile pe o stivă de saci plini cu făină de grâu, tocmai sus sub tavan, sub un bec gălbui și murdar. Acolo ceteam pe-ascuns. Când auzeam că se întorc stăpânii dela grădinile de vară, târziu după miezul nopții, răsuceam becul și-l stingeam. Odată, așa de adâncit eram în citit, încât n'am auzit ușa. Stăpânii mi-au luat cartea, au asvârlit-o în vâlvătaia cuptorului. M'au dat afară și nu mi-au plătit nici un ban, sub cuvânt că le cheltuisem lumină cu cetitul...

Mardare se opri, peste măsură de tulburat. De bunăseamă, dacă ar avea prilej să aple vr'un dușman care mai fură și azi acest drept la viață, l-ar sfâșia cu dinții...

— Așa e... fără carte, suntem orbi de amândoi ochii... oftă Zăgan. Dar, se mai poate merge cu trăistuța la școală, până la optzeci de ani !

— Dar asta nu înseamnă că să-i iertăm pe cei ce nu ne-au dat școli la timp ! Constituția asta a noastră ne dă tuturor dreptul la viață ! S'au înmulțit școlile, cum se înmulțesc primăvara florile ! S'au deschis toate porțile, pentru toți muncitorii, spre învățătură ! Se află cătun fără curs de alfabetizare ? Se află S.M.T.-uri, gospodării de stat, gospodării colective, fabrici, uzine, fără școli de specializare ? Puiul de cioban dus la S.M.T. poate ajunge inginer... Cine nu poate mărturisi aici cu câtă caznă se învăța în trecut ? Avea puiul de țaran învățământ superior gratuit ? Spuneți...

— Da, așa ceva nu se afla, bine spui ! îi răspuse Ion Florea și se ridică, își făcu ochii roată asupra oamenilor, să-și caute feciorul. Ia'n vino'ncoace, hojmălăule ! Il vezi, tovarășe Mardare ? E înalt, sănătos, și-i plăceau grozav aeroplanele... Drept, măi hojmălăule ?

— Drept ! răspuse feciorul, rușinat.

— ...dac'am văzut că strică scândurile și hârtiile, făcând aeroplane, ce mi-am zis ? „Să-l tund, și să-l trimit la Iași, la școala de pilotaj“... Drept ?

— Drept !

— Nu atât pentru a-l vedea ofițer cu fire și galoane, cât pentru a mă mulțumi că unul din neamul nostru, al Florenilor, va trăi altfel, mai bine... Deci, îl duc la Iași, îl înscriu, el răspunde la examen ca pe sfoară, e găsit sănătos... Când col, mă trezesc cu el acasă într'o dimineață... drept ?

— Drept !

— „Ce-i mă, gata ?? Când trebuie să te prezinți la învățătură ?“

— Măine !

— „Așa repede ?“

— Da ! Trebuie să duc colonelului zece mii... Spuse că m'a găsit cu râie, — dar dacă-i duc zece mii, trece cu vederea...“ Și așa, oameni buni, stați și voi și vă scotiți : zece mii, însemna să-mi vând carul, boii, cojocul din spinare... Numai eu știu ce-am simțit când am poruncit feciorului : — „Marș înapoi la stână, hojmălăule !“ De-atunci...

— Ei, lasă, tată... făcu feciorul, cu capul în pământ. Ce-a fost de-atunci ? Că nu m'am mai uitat niciodată sus, la aeroplane, n'a pierit lumea... Așa mi-a fost scris ! Ce eram, decât un pui de cioban ! Se vede că locurile de aviatori erau ale feciorilor de generali...

— Ticăloșii ! rosti Mardare și-și strânse pumnii, sdrobindu-i par'că pe toți cei ce răsuceau orânduiri trecutul și furau dreptul săracilor la viață. Oare mai trăește colonelul acela ?

— Da, așa era... așa a fost ! s'auziră murmurele. Dar azi, așa ceva nu se mai întâmplă !

— L-ași sdrobi, dac'ași găsi un astfel de dușman ! adause *Mardare* scăpându-și pe masă pumnul greu.

Ciofu își lăsă deodată capul în jos, par'că sdrobot sub pumn. Degeaba tot făcuse semne cu capul și cu mâna lui *Gavriluț*, care venise de vre-o jumătate de ceas și se agățase pe o fereastră, între alți băetănași de seama lui. Asculta, asculta îndelung, par'că sorbea cuvintele lui *Mardare*. Fața lui, îmbătrânită înainte de vreme, căpătase o seninătate, poate din ochii deschiși larg, aprinși de graba cu care mintea lui întruchipa cuvintele în imagini. Drept la viață ? Hm ! Oare ce însemna aceea ? Venise târziu și nu ascultase totul.

— He, hei ! făcu *Ciofu*, când el se potrivea mai bine în deschizătura ferestrei repezind jos vre'o doi țângăi. Hei, lasă ! făcu iar *Ciofu*. Ai cosit tot fânul ? Du-te, lasă că-ți spun eu acasă ce se grăește...

Gavriluț nu mai ținu seama nici de timiditatea lui, nici de semnele unchiului. Auzise acele cuvinte care dădeau dreptul oricărui muncitor să ajungă orice prin învățatură : tractoriști, elevi la școli de siderurgie... câte și mai câte... Dece n'are și el acel drept, dac'a-i vorba că e al tuturor ? Își plecă ochii, sub semnul de amenințare al unchiului, — și ereta gata să sară de pe fereastră, și să se ducă acasă, când auzi glasul domol și pieranos al lui *Mardare* :

— Ce vrei să întreb, băiete ? Coboară și vino'ncoace !

— He-hei ! făcu iar *Ciofu*.

— Hai, ce vrei să întreb ?

Gavriluț simți întâi o rușine neînchipuită că stă sus pe geam, sub ochii lumii, când doar e băetănaș de șaptesprezece ani. Vru să sară jos, dar *Ifrim* îl înșfăcă de curea și-l trase în încăpere. *Moș Zăgan* îl împinse înainte :

— Spune, aici, ce ai de spus, căci de la amiază tot grăim despre libertatea cuvântului ! De cine ți-i frică ?

Gavriluț se uită la unchiul său, apoi se întoarse spre adunare :

— Nu mi-i frică de nimeni, dar am vrut să întreb... am vrut să întreb... căci am venit târziu... am vrut...

Mardare se ridică, merse până la el, îi puse amândouă mâinile pe umeri și-l privi până'n adâncul ochilor :

— Si dece șovăi ? Ce te doare, prietene ?

— Mă doare, tovarășe... vezi, adânc mă doare ! Oare-mi poți spune și mie ce înseamnă... adică da... ce înseamnă dreptul la viață ? Care-i ?

— He-hei ! făcu *Ciofu* și se ridică. Lasă, *Gavriluț*, că ți-oiu spune eu, acasă ! Ce, adică te-ai putea plânge ?

— Stai jos ! îl domoli *Mardare*. Dreptul la viață, *Gavriluț* ? Ce te face să mă întreb ?

— Eu ? Adică da ! Vezi, alții... tractoriști... elevi...

— Și tu ? Ce-i cu tine, *Gavriluț* ? Plângi ?

— Nu ! Ia, colo, o ceață !

— Ascultă : dreptul la viață înseamnă dreptul la muncă... dreptul la învățatură ! Adică, tu, *Gavriluț*, ai drept să înveți ce-ți place, unde te trage inima ! Câte clase primare ai făcut ?

— Eu ? Nu ! Adică, da... eu, tovarășe, n'am învățat carte, n'am avut dreptul acela...

— Ei na ! făcu *Ciofu*, gata să iasă din încăpere, dar *moș Zăgan* îl trase la loc pe scaun, în timp ce glasul sfâșietor de trist al lui *Gavriluț* par'că murmură, istorisind cum i s'a furat dreptul la viață.

Oamenii tresăriseră. Ascultau cu ochii măriți de mirare. Uneori își strângeau pumnii, plescăiau din limbă.

— Cum dracul de n'am știut ? întrebă destul de tare Ilarion, dar Mardare îi făcu semn să tacă, uitându-se la Gavriluț, cum, după ce își biruie nodul din grumaz, și după ce-și fugărește ceața de pe ochi cu mâna, își crește glasul...

5

— ... atâta țin minte : aveam șapte ani, când a murit mama de exantematic. Tata nu s'a mai întors din război. Am rămas singur, singur-cuc, și era iarnă, imi era foame și frig... După ce-am dus-o pe mama la cimitir, m'am întors acasă, m'am așezat pe prag și am început a plânge. Atunci a venit moșul meu Ciofu, fratele tatei... M'a luat de mână și m'a dus la casa lui...

— Vezi, vezi ? — întrebă Ciofu, dar îl țăstuiră oamenii, din toate colțurile încăperii.

— Așa, m'am dus în casa unchiului și credeam că mi-a pus dumnezeu mâna'n păr...

— Adică ? Vrei să spui că...

— Tac' odată, Ciofule !

Gavriluț prinse mai multă inimă : dece, adică, i-ar mai fi frică de el, când se află între atâția oameni ? Istorisi cum, toți copiii Lisaurei își așteptau învățătorul să se întorcă dela război. Cu toate că sunase pacea de aproape un an, el nu mai venea, școala stătea dărăpănată, cu ușile vraise. Deodată, într'o dimineață, copiii s'au repezit în uliță. Ce se petrecuse oare ? Cineva dăduse de știre că învățătorul vine dinspre gară, pe că. ăruie... Copiii s'au repezit la clopoțelul școlii, să-l întâmpine în sunetul lui sglobiu. El era orb de-un ochi, cu o barbă mare și cu un picior de lemn. Așa l-au întâmpinat prichindeii satului, și se înghesuiau care de care să-i ducă cufărul. El s'a dus întins la locuința lui din spatele școlii. N'a găsit pe nimeni. Ușile erau bătute în scânduri. Nevasta și cele două fetițe îi muriseră de exantematic. S'a dat cu sete la învățat copiii, ca să se mângâie, să uite.

Gavriluț s'a dus la școală, din prima zi. Cum sta, într'o pauză, și urmărea prin cer niște păsări de-ale primăverii, a zărit la picioare umbra lungă a unchiului :

— Școala e pierdere de vreme ! Adu-ți aminte că n'ai nici mamă, n'ai nici tată, și te țin de pomană. Hai la cărat gunoi în câmp !

Atunci a simțit copilul ce înseamnă să crești la prag străin. A căpătat și câteva palme bune, după un gard, ca să nu vadă vecinii.

— Invățatură, ai să capeți dela mine... îl sfădea unchiul. Ca să te las să pierzi atâtea ceasuri, să-ți sgâiești ochii prin terfeloage, și s'ascuți palavrele chiorului ? (Chiorul, era mărele mutilat, învățătorul...) Câte nu poate face un băiat mare de șapte ani, în jumătate de zi pierdută la școală ? Stai să socotim : întâi, poți căra opt care de gunoi... și asta înseamnă bani buni... După aceea, poți trage la ferăstrău, în pădure, că n'au să-ți cadă mâinile, n'ai grijă ! Tot în jumătate de zi pierdută, poți căra vitelor patruzeci de găleți de apă...

Și astfel, Gavriluț n'a mai fost lăsat să meargă la școală. Căra gunoi în câmp, căra câte patruzeci de găleți de apă pe zi, tăia lemne la trunchiu... în timp ce inima i se scurgea de dorul învățaturii. Când auzea clopoțelul școlii, se așeza jos, oriunde se afla, și începea să plângă cu nouă rânduri de lacrimi, de dorul mamei și de amărăciunea străinului. Cum îl găsea plângând, Ciofu îl pedepsea strașnic, îi tăia porția de mămăligă.

— Cum am să te cresc, golane ? Muncește, căci tu n'ai vreme de plâns... muncește, că altfel te svârl pe drumuri !

Cum au dat vânturile și s'au sbicit câmpurile, Gavriluț a fost trimis la plug, cu alt băiat de prisos, tocmit cu ziua...

— Drept? întrebă Mardare, spre oameni. Drept? întrebă spre Ciofu.

— Jur pe mormântul mamei! strigă băiatul. Dacă badea Ciofu spune că nu-i drept, înseamnă...

— Drept! strigă Zăgan.

— Minciuni! strigă Ciofu, și se repezi spre ușă, dar îl opriră oamenii, mărându-se:

— Vai, câtă, câtă neomenie! Dece n'ai venit la mine, Gavriluț, să-mi spui că eram prietenă bună cu maică-ta... și te apăram... Cine dracul să-l fi bănuț pe Ciofu că se poartă așa cu fiul fratelui?

— Se cunoaște că n'ați argățit la Ciofu! râse Gavriluț cu amărăciune și dojană. Din bun început mi-a hotărât că dacă mă plâng cuiva, mă scoate'n drum... Am încercat odată să mă plâng lui moș Zăgan și unui alt vecin care mi-a răspuns.

— „Sufere, că așa i-e dat orfanului!” De-atunci mi-am înghițit lacrimile în tăcere, arând pământ, cărând butuci în pădure, secerând, cosind, însă dorul școlii nici în somn nu m'a părăsit! Dorul creștea odată cu mine, dar n'am avut parte să mi-l împlinesc până'n ziua de azi! Să vă arăt dovada de ce-am pățit într'o duminică...

Iși trase cămașa de pe umăr, să i se vadă vâlcile, urmele unei bătăi cu bâta:

— Eram cu vacile la păscut, împreună cu altul de seama mea, care avea la el o carte. Mă învăța alfabetul, în schimbul unei perechi de hulubi... Așa m'a găsit unchiul și a rupt bâta pe mine... Dar nu numai atât! Incepuseră să vină controluri asupra neștiutorilor de carte. Cum a simțit, Ciofu mi-a poruncit să mă prefac că nu pot grăi, că nu pot gândi... Apoi, primăvara, ca să mă dosească, m'a trimis la stâna din Râpa Colacului, până la vacanță. Iar m'a adus în sat după aceea... și mi se scurgeau ochii când vedeam cum alții de seama mea se pregătesc să meargă la învățătură, pe la școli înalte... la tractoare... și eu încă nu-mi puteam scrie nici numele... Așa, am ajuns să am șaisprezece ani și să nu știu carte!

Iși șterse ochii:

— Spuneți, oameni buni, acesta era dreptul meu la viață?

— Pentru asta, Ciofu va plăti scump! spuse Mardare. Ai să plătești scump Ciofule, ascultă-mă bine! Câtă avere ai, de fapt?

— Trei hectare! Dacă nu mă crezi, caută în hârtoagele sfatului! Iar tu, Gavriluț, ascultă-mă: Pentru că ai îndrăznit să-ți tragi unchiul la obraz de oameni, îți-oi arăta eu ție! Am să-ți dau ce-i al tău pentru anii slujiți, și, du-te dracului!

— Stai, nu te grăbi! îi răspunse Mardare. Vom vedea care se duce dracului, după ce te vei căuta în scripte, după cum mă sfătuiești!

Se ridică unul Gavril al Bumbului, tot plescăind din limbă:

— ...cum s'ar spune, îți vine vremea! Ascultă, Ciofule!

— Ei, na! Ce-i, Gavril? Ai ceva cu mine?

— Eu? Să vedem îndată! Anton Smeură, oameni buni, a fost svârțit la dracul în praznic, pentru că bea sudoarea nepoatelor! Cutare, își dădea pământul în parte și pentru asta a fost declarat chiabur! Eu, așa am învățat la ședințele partidului că dacă-ți dai pământul în parte, ești chiabur! Să ne răspunzi aici, Ciofule, cum e cu Manda și cu casa ei de copii: îți lucrează sau nu în parte?

— Mie? Ciofu făcu niște ochi peste măsură de mirați. Mie, să-mi lucreze cineva în parte? Dar ce, sunt țeapăn? Am moșii și nu le pot munci singur?

— Moșii... râse un glas gros, scuturat. Cum e cu pământul fratelui însurat în Văgăuna? El, nu dă cote acolo, spunând că pământul e al tău, tu nu dai, spunând că e al lui! Tova, așe președinte, să ne spună Ciofu cu cât a cumpărat pământul fratelui din Văgăuna! E vorba despre vr'o patru hectare...

— Cum?

— Care pământ? Care frate din Văgăuna? Mă știți că sunt om bisericos și

nu știi minți; pe fratele din Văgăuna nu l-am văzut la față de șase ani... Dece bați câmpii ?

— Dar cu grădina văduvei lui Filibău ? întrebă Lina lui Vântu, cu un glas plin de mânie. Am auzit că i-ai cumpărat grădina...

— Păcat că nu-i aici Saveta Colțatului... spuse Maranda lui Rău, o babă înaltă, cu gias dulce de bunicuță. I-ai cumpărat sau nu, lunca din fundul grădinii ? Ascultă, măi neomule !

— Na ! făcu Ciofu și-și scăpă umerii în jos, își acoperi fața, par'că așteptând niște lovituri de pietroaie, dar se semeși la loc, repede: — bateți din boturi cât vă place ! Care Mândă ? Care frate ? Care Filibău ? Care Savetă ? Vreți să-mi puneți în cârcă pământ pe care nici n'am visat să-l am ? Vreți să mă scoateți dușman al poporului, din pricina unei sărăcii de orfan ? Lasă !

— Afară !

— Eu ? Pentru ce afară ? Pentru că grăește gura fără voi, batjocorindu-mă ?

— Afară !

— Dacă e așa cum spuneți, dovediți-mi-o aici !

Dar glasurile oamenilor crescură deodată, câțiva își ridicară pumnii :

— Afară ! Afară dintre noi !

— ... că altfel ies cu tine de grumaz ! adause Gavril al Bumbului. A... hoțu ! Eu, nu știam decât despre Manda ! Vasăzică, pământ ? Cât a strâns ?

— Afară ! Afară ! Cât a strâns ?

— Ascultați ! se ridică Zăgan. Noi spunem: „afară !“ dar Ciofu trebuie ținut aici, să-i spun și eu una și bună : de câți ani faci speculă cu carne, Ciofule ? De câți ani speculezi ma-fa adusă de nevastă-ta dela București ? Fugi ? Stai aici, la răfuială !

— Lasă, Gavriluț, lasă ! se stropși Ciofu spre Gavriluț. In ograda mea-să nu-mi mai calci !

— Vom vedea cine va fi stăpân și la tine în ogradă, tâlharule ! îi răspunse Zăgan, iar Ciofu ieși repede, împiedecându-se de prag.

Se făcu liniște adâncă. Mardare abia-și ținea cumpătul.

— Ascultă, Gavriluț ! Ascultați, oameni buni ! Avem un exemplu viu de cum se poate fura dreptul la viață !

Mânia îi innăbuși glasul, încât tăcu să și-o biruiască. Iși dădu încăodată seama că nu lucraseră cu destulă neînduplecare pân'acum. Isbise la mama huciului abia câțiva chiaburi, într'un sat cu peste șapte sute de case. Și asta, pentrucă se lăsase să fie purtat pe deasupra lucrurilor din necunoașterea oamenilor, care se ascundeau unii pe alții, nu mărturiseau dacă lucrează sau nu pământ în parte, ori dacă muncesc cu ziua. Întâmplarea cu Gavriluț, îi va fi o lecție, pentru tot timpul cât va fi președinte în Lisaura ! Iși dădu seama de ce Ilarion nu era în stare să descopere dușmanul și să-l isbească : îl împiedecau prietenii, vecinătățile, rude-niile. Iar el, Mardare, e trimis aici de clasa muncitoare, o reprezintă — și trebuie să și ducă rostul până'n pânzele albe, cu orice preț, înainte ! Trebuie să aibă răbdare până descoperă dușmanul și trebuie să fie necruțător când îl lovește ! El a fost trimis să ajue țărânilor sărăcă și mijlocașii cinstiți, să smulgă din rădăcini rău ! care le împiedică drumul progresului ! Trebuie să se ia încăodată, dela capăt, casă cu casă, să se afle hramul fiecărui om : din ce trăiește, dacă lucrează pământ în parte sau nu, — și, la nevoie, va cere ajutorul miliției pentru cei ce acoperă mârșă-viile chiaburilor.

Il trezi din gânduri Gavriluț :

— ... și-acum ? Eu la Ciofu nu mai am ce căuta !

— Da, așa e ! Cum să mai meargă ?

— Ba să te duci, Gavrile ! Iar dacă se leagă de tine, știi unde stau eu, știi

unde stă miliția ! Te socotesc un năpăstuit, și te iau în seama legii... Dar nu vei avea de stat mult la Ciofu, pentru că trebuie să-ți câștigi cât mai neîntârziat dreptul la viață, anii pierduți în argăție ! Spui că jinduiai după meseria de tractorist : așa e ? Vei fi trimis la S.M.T. unde vei învăța și meserie și carte ! Bine ?

— Bine ! Eh, tare... tare bine !

Oamenii se întrebau, se mirau, cum de nu aflaseră hramurile lui Ciofu mai de vreme. Mardare sta dus pe gânduri : oare vor putea fi descoperiți toți dușmanii din Lisaura ? Iși dădu seama cât va fi de greu. Iși înălță ochii spre portretul tovarășului Stalin. Îl arăta portretul aplecat asupra unei hărți, trasând cu un creion linia mărilor noi peste întinderile stepelor. „Dacă el, cu voința lui, a înverzit pustiuri, a unit fluvii și a creat mări, noi, urmându-i învățătura, nu vom putea scoate spini de sub unghiile satelor ?” Și Mardare se gândi cum, poate, în aceeași seară, la acelaș ceas, atâția alți tovarăși stau la miile de lămpi ale țării, cum stă și el, prelu-crând Constituția. Și ei, vor descoperi câte-un Gavriluț și câte-un Ciofu... Iar mâine în zori, când deabia se va stinge găinușa din văzduh, trebuia să înceapă scotocirea și răfuiala ! Va fi vai și amar de chiaburii ascunși sub înfățișări de mijlocași !

„Și se înghesuia să intre în gospodărie...” își spunea Mardare, mai târziu, în drum spre casă.

— Nu l-ai cercetat nici măcar de mântuială ! spuse către Ilarion. Trăiești doar în sat cu el, prietene, de-atâția ani... Nu ți-a bătut la ochi argăția lui Gavriluț ?

Ilarion tăcea, tăcea, îndelung, cu capul în pământ. Cum de nu-l cercetase mai bine pe Ciofu ?

— Așa e când lupți în satul tău... Te împiedică atâtea lucruri, atâtea legături ! Bunăoară, despre Ciofu se credea până acum că face o faptă bună că-și crește nepotul ! Toți spuneau : „A avut milă de orfan. Unde era să meargă, dacă nu-l lua el ?” Și eu tot așa am crezut, Mardare !

Și Ilarion se încurcă în vorbe, din pricina vinovăției și rușinii. — Dar ai să vezi, lasă ! Întâmplarea asta a fost pentru mine ca un pumn sdravăn în inimă ! Când începem scotocirea dela capăt ?

— Așa trebuie să fii ! rosti Mardare. — Incepem de mâine dimineață cu Ciofu !

— Ar trebui să nu mai pierd niciun strop de vreme ! Văd o lumină la Sfat : mă duc, poate-l aflu pe referent, să iau registrele cu pământul, să le cercetez... N'ași putea dormi dacă m'ași duce acasă ! Oare e puțin lucru ceea ce s'a întâmplat în seara asta ?

— Prea bine, Ilarioane ! Vin cu tine !

Intrară la Sfatul Popular, și au cercetat registrele, până la stingerea găinușii.

Hoția chiaburească a schimbat până și adevărul vorbelor din bătrâni : acul în carul cu fân îl poți găsi, dar pământurile dosite, nu, căci le doseau chiar unii dintre cei mai săraci oameni. Astfel, bisericosa văduvă a lui Filibău, căzu într'o muțenie de lut, când a fost întrebată cum e cu grădina, după vr'o săptămână de cercetare. S'au găsit vecini care-l văzuseră pe Ciofu culegând perele de vară, ducându-le la el acasă, prin luncă ; Gavril al Bumbului, Lina lui Vântu, Zăgan, umblau fără hodină, să afle lucrăturile încurcate ale neomului. Zăgan află cine era vecinul în fața căruia se făceau actele ascunse de veșnică vânzare : îl chema Costan și era unul din bisericosii satului. Astfel, încet, încet, firele prindeau să iasă la iveală, deocamdată în ce privește grădina văduvei. Însă Mardare nu vroia să dea isbiturile pe rând, ci, dintr'odată pentru toate păcatele și neomeniile. Fratele lui Ciofu,

însurat în Văgăuna își puse mâna pe inimă, jurându-se că n'a vândut nici o fărâ-mă de pământ, n'ănui, de când se știe! Pământ de vândut, el, cu o casă de copii? Rămase n'înduplecat, mut, iar când a fost întreat cum de Ciofu dusese fânul de pe acel pământ acasă la el, — răspunse că-i era dator cu trei care le otovă... o socoteală între frați!

— Mă puteți tăia și spânzura, acesta-i adevărul! Fratele meu n'are pentru ce să cumpere pământ... eu n'am de vândut pământ!

— Minciună și dușmănie! strigă Saveta Colțatului, la întrebarea dacă-i vânduse lui Ciofu petecul de luncă. Cum să vând petecul de luncă, eu cu o casă de plozi? N'am vândut nimic, de când mă știu!

Mardare avu multe clipe de șovăire, în fața încăpățănării, dar mergea înainte cu îndărătnicie, chiar dacă isbutea să facă doar câte-un pas mărunț. Dece îl acopereau pe Ciofu, toți acești oameni necăjiți? Nu cumva din pricina evlaviei lui de vulpe? Nu cumva îi îmbătase de cap cu glasul lui jalnic și cu barba de martir de pe icoană? Asta era o față a adevărului, căci, cum să-l dea de gât, în mâna legii, pe-un om care îngenunchia așa de frumos înaintea altarului și se ruga în ultimul timp, cu lacrimi și cu sguđuiri de umeri? O altă față, era amenințarea: Rozalia umbla seara pe la casele acelor oameni și le hotăra un lucru: dacă-l dau de gât pe Ciofu, se prăbușesc și ei odată cu dânsul! Muncitorul îi trage de limbă, îi ametește cu vorbe de miere, până ce află adevărul, după aceea are să-i isbească tocmai la tartorul; așa că să nu spună nimic, căci limba din gură nu le-o poate smulge...

Totuși, încet-încet, în mai puțin de două săptămâni, se află că pământul lui Ciofu se ridică la șapte hectare, în afară de cel trecut în registrele Sfatului. Mardare îi pregătea o isbitură cumplită, în timp ce hapsânul umbla pe ulițe rupt și descult, își făcea cruce după două-trei vorbe, grația încet și măhnit, plângându-se oricui de năpasta ce-i căzuse pe cap, din pricina unui bine, că-l crescuse pe fiul fratelui... Chema în ajutor îngerii și arhanghelii, spunea că seceta lăsată peste câmpiile lisaurene e pricinuită de răutatea oamenilor care-ți scociorăsc și cenușa din vatră... De-aceea se și arătasă maica domnului la gara din Piciorul Lupului și pe fereastra morii din Vărăți... Așa trecu o săptămână, trecură două și nu-l mai chemau la Sfatul Popular, cum se aștepta. Ca să pecetluiască mai bine gura văduvei lui Filibău, îi trimise într-o noapte o oaie, de sufletul morților. Fratelui din Văgăuna îi duse cu mâna lui o pereche de ciubote noi, pânză pentru cămăși și broboade pentru fete și nevastă. Saveta Colțatului îi sărută mâna, când îi puse după ușă un sac de făină de grâu, și alt sac, cu făină de porumb. Manda singură, nici nu vroi s'audă despre daruri! Oare nu așa era obiceiul din cei vechi și bătrâni, să se lucreze pământ în parte?

— Le arăt eu, dacă mă cheamă și mă întreată! Vor să strice rânduelile? Eu copiii mi i-am crescut cu mămăligă de pe ogoarele d-tale, bade Cioful.

Încet-încet, spaima par'că se îndepărta de acareturile hapsânului, mai ales că în afară de darurile pomenite, o trimise într-o seară pe Rozalia la părinții lui Ilarion, să-i roage să-l domolească ei.

Cum trecu pragul, Rozalia se și lăsă în genunchi, în fața icoanelor, plânse până ce au trebuit să-i toarne o căldare cu apă în cap; abia după aceea, se așeză pe laiță, albă ca varul, și-abia își lega cuvintele pline de rugăminte:

— ... vedeți... nu zic, președintele nu știe, n'are de unde să știe cu cât greu se agonisește averea și cu câtă osândă... Inșă feciorul vostru știe, e om de sat... cum de-și desprinde inima, de vecinii, de rudele, de prietenii lui? Il țin minte, de mic, când s'a urcat prima dată în vișinul lui Onisei... când au asmuțit câinii după dânsul, și s'a îmbolnăvit de sperietură de câini: era mic și n'are de unde să știe că eu l-am vindecat, afumându-l cu păr de câine! Te rog, lele Balașă, domolește-l...

spune-i să se astâmpere... s'o lase baltă, să nu mai umble... Nu-i bine așa, bade Vasile? Vă rog, domoliți-l!

Balașa și Vasile se uitară unul la altul, cruciș :

— Vezi? Tu... din pricina ta, că i-ai pus palma, în loc să iai jordia! Acum, a ajuns să ia parte la fărâdelegi... Tu, Balașa, numai tu ești vinovată! Eu vroiam să-l ard cu jordia, tu îi țineai partea! Cum să-mi mai arăt obrazul între oameni?

— Vezi, vezi? — icni Rozalia. — Da, să-l fi domolit, la vreme... dar nici de-acum nu-i prea târziu. Sfătuți-l să pună un cuvânt pe lângă președinte, căci un dumnezeu are lumea și de-aceea își trimite maica pe ferestrele gărilor și ale morilor! Dacă-ți fi oameni de omenie, nici eu nu uit... v'am adus un ulcior de miere! A-ra... să nu-l răstoarne cineva de pe prispă!

Ieși repede, se întoarse cu ulciorul, îl întinse spre Balașa, dar aproape că-l scăpă din mână, când îi văzu ochii reci, gura mută.

— Nu... nu vrei? E miere... dulceața florilor!

— Mânc'o singură, ca și până azi! Vrei să-mi ciufulesc feciorul pentru un ulcior de miere? Dacă ai venit cu altă treabă, — bine, — nu...

— Ce...

— Dacă n'ai venit și cu altă treabă, seara bună! E târziu, trebuie să ne culcăm!

— Taci! He... o amenință Vasile. Lasă, Rozalie, că-l domolesc eu.

Rozalia ieși împiedecându-se de prag și până departe a tot auzit sfada Ilarionilor. Oare îl vor domoli pe fecior până la urmă?

Cum ajunsese acasă, Ciofu, o luă la sfadă, cu o poftă strașnică să-i ardă o bătaie soră cu moartea! Ea se înduioșase, dobitoaca, și numai la îndemnul ei l-au luat pe Gavriluț, să-i deie creștere...

Dece făcuse președintele atâta gură, pentru că nu-l lăsase la școală! Ce, i-a băut sângele? Vroia să iasă filosof dintr'un dobitoc?

— Cheamă-l în casă, Rozalia, cheamă-l, să-i isbesc câțiva pumni, să-și adune măselele de pe jos!

— Te joci cu focul... domolește-te! Nu te mai ține așa dârz! Oare n'ai învățat nici până azi că marea se trece cu răbdarea? Trebuie să-ți pleci pliscul, altfel...

— Altfel, ce?

— Altfel, pățim ca Onisei, ne pot scoate din casa asta nouă... căci ți-am spus eu să te astâmperi, să nu-ți zidești casă pe astfel de vremuri: nu-i a cui se năimește, ci a cui se potrivește! Pe Gavriluț, trebuia să-l luăm cu domolul, să-i arătăm că am cumpărat pământul pe numele lui, că are doi boi, două vaci cu lapte... toate strânse în vederea însurătorii! Te-am rugat să-i spui treaba asta mai demult! Ce? Oare nu se schimbă lumea, până-i vine lui rândul la însurat? Vezi? N'ai știut cum să te faci frate cu dracul, nătărăule! Și la o adică, îi dădeam pe dracul, nu pământ și vite! Trebuia să-i spui că și casa asta nouă tot pentru el e făcută... nătărăule! Mă duc să-l chem, dar pleacă-i-te, clonțosule, până ce trece primejdia! Pierdem tot, — degeaba m'am chinuit cu negustoria de făină și carne, câțiva ani doarându-l!

Ieși în prag, să-l strige pe Gavriluț, dar se întoarse în încăpere:

— Dacă se descoperă pământul, și dacă te cheamă la Sfat, spune-le că l-ai agonisit pentru Gavriluț! Despre casă, spune-le că doar pentru el ai făcut-o, în vederea însurătorii! Că nu l-am lăsat la carte și la tractoare? Ce suntem noi, decât niște oameni proști? Așa să spui: auzi? Și poate, ne mai ia parte și Ilarion... ori poate ne alegem numai cu o amendă, că nu l-am dat pe Gavriluț la școală! N'ar fi bine? Eh, ce bine ar fi! Cheamă-l pe Gavriluț și plecă-i-te, netotule! Să spună, în dreapta și'n stânga, că nu i-a plăcut cartea...

L-au căutat degeaba pe Gavriluț, căci el se dusese odată cu seara, împreună cu Ifrim, la Căminul Cultural, unde s'auzeau cântece.

— I-au crescut boului aripi... sudui Ciofu și toată noaptea tresări prin somn.

7

Dar vremea trecea, lucrurile par'că se așezau la locul lor. Era ca o liniște împietrită, dinaintea furtunii cu grindină, când nu se mișcă nici un firisor al firii. Toate, dela colbul fierbinte al drumurilor, până la crestele copacilor, toate stau încremenite, până se vede întâia scăpărătură a fulgerului, și se aude întâiul uruit al tunetului... Semnul de fulger l-a văzut Ciofu în ochii lui Mardare, într'o zi când s'au întâlnit față'n față, în ușa Cooperativei. Tunetul l-a adus guardul comunal, spre seară, tocmai când Ciofu își scărpinga pânțele, socotindu-se cum să întrebuințeze nuelele din luncuța cumpărată dela Saveta Colțatului. La anul, va deșteleni lunca, va semăna porumb sau va sădi viță de vie... Rozalia alegea niște fasole și se gândea că tot se află în cer un dumnezeu și pentru săraci, — când zări la fereastră țuguul dela pălăria guardului...

— Gata? făcu Ciofu și stătu mult cu gura căscată.

— Gata! Bade Ciofu, hai, te așteaptă oamenii...

— Oamenii? Care?

— Chiar și fratele dumitale din Văgăuna...

— He-e... Atunci, Rozalia, cu bine! Ai grijă...

Se încinse, se plecă icoanelor, bău toată apa din găleată, ieși încet, tăcut, dârz. „Cu capul sus, cum mergeau martirii spre osândă... să vadă oricine că dacă voui avea de pățimit, voui pătimi de pe urma bunătății mele... că m'a vândut fiul fratelui...” Va să zică, îl trădaseră toți, toți, degeaba le unsese ochii cu daruri... Ii păru rău după ciubotele date fratelui, după oiaia dată Savetei Colțatului, după făină, după toate... Vasăzică, toți îl vânduseră, toți...

— ...și Manda?

— Mai tare ca toți, se ține Manda! Ia'n auzi-i gura...

— Na!... Până și Manda... până și...

Se ținu dârz, până la ușa Siatului și până ce intră înăuntru. Acolo, însă, se rupse dintr'odată dela jumătate, în fața ochilor reci, ca de piatră, ai lui Mardare. Ii văzu pumnul strâns, buzele strânse în ură și-și scăpă bărbia în piept. Tot așa de împietrit era și Ilarion, în care-și pusese un pic de nădejde. Fratele său, Manda, Saveta Colțatului, văduva lui Filibău, stăteau tăcute pe scaune. S'auzea cum bâzâie o muscă prinsă pe semne de vre-un păianjen, și Ciofu își ridică ochii spre tavan. Intrebă:

— Până și tu, frate? Dece așa?

— Eu? Dar cum ai fi vrut? Frate-ți sunt, numai pentru că suntem din aceeași mamă, altfel, ai fost mai rău ca dușmanul. Eu eram pe front, tu ai dat femeii mele bani cu camătă. Oare trebuia să-mi pui mâna'n gât, să-mi iai pământul, dacă n'am avut de unde-ți da banii înapoi? Acum, ia-ți plata, căci l-ai obijduit și pe fiul fratelui nostru mort...

— Știi în ce nevoi eram, când ți-am vândut eu lunca! mormăi Saveta Colțatului.

Atunci Ciofu se îndreptă iar din șale, oftă adânc, din străfundul inimii:

— Dar tăceți, oameni buni... dece să mă dați de gât? Vreți să-mi legați în cârcă atâtea hectare de pământ? Știți ce înseamnă asta?... până și cenușa din vatră!

— Așa ți se cade... spuse văduva lui Filibău. Mi-ai uns ochii cu câteva oale de lapte acru, și mi-ai luat grădina! Acum, ia-ți plata!

Mardare tăcea, tăcea pe semne pentru a-și stăpâni răsufletul greu care-l înnăbușea tot mai tare.

— Tu, Manda...

Ea tresări din gânduri, se uită la Mardare mirată din cale-afară :

— Ce mai vrei? Ți-am spus, gata! Și ce-i, dacă-i lucrez în parte? Așa-s obiceiurile vechi...

— Stai, nu te pripri! Socotești că e drept ce faci?

— Da, e drept!

— Bine! Drept e, ca acest om să nu miște un paiu de jos, toată vara... tu să-i muncești pământul, cu toți ai casei, și să împarți rodul pe din două cu el?

— Așa-i din cei vechi, din cei bătrâni!

— Lasă-i pe cei vechi! Noi, avem alte legi, drepte, muncitorești! Legile noastre, au hotărât că pământul e al celor ce-l muncesc! Deci, Mando, tu ai muncit pământul, ție ți se cuvine tot rodul de pe el! Du-te încarcă tot grâul, du-l la arie, treeră-l, după aceea du-ți-l acasă tot, căci e al tău...

Manda se uită năucă în toate părțile, ca și cum n'ar fi auzit bine.

— Cum ai spus? Dar unde mi-i obrazul, fața? Oare cum mi-ași mai scoate obrazu'n lume, dacă ași primi tot grâul?

— Vezi? Așa... icni Ciofu, iar Manda adause :

— Chiar de m'ar pune pe foc, eu nu pot primi tot grâul... căci înțelegerea a fost altfel... jumătate eu, una tu... Cum mi-ași scoate nasul în fața oamenilor?

— Dar care-i părerea oamenilor? Întrebă Mardare, și atunci gospodarii umplură încăperea. Care-i părerea voastră, gospodari? Drept e să ia tot grâul?

— Noi, adică eu, socotim că-i drept... spuse Zăgan, făcându-și loc în față. Ascultă, Mando: De-o viață duci în cârcă averea acestui hapsân! Până și casă de cărămidă și-a făcut în mijlocul satului, pe sudoarea ta și a copiilor tăi! Ți-i rușine să iai tot grâul? Dar, oare, lui nu i-i rușine să ia jumătate, când n'a mișcat un deget toată vara? Ia-ți grâul și nu te mai sclifosi, cap de găscă! Să lepădam dracului obiceiurile vechi care ne-au ținut împiedecați ca pe niște cai orbi!

— Da, să ia tot... s'auzi murmurul gospodarilor, iar Gavril al Bumbului adause :

— Da, tot! Asta-i dreptatea!

— Vezi? O lume e de părerea președintelui... de părerea legii! Du-te și-ți ia tot grâul! Dar cotele, tovarășe, cine le dă?

— Cotele, le dă Ciofu, că are de unde! Dacă nu are grâu, să-și vândă lucrurile adunate cu specula, și să cumpere!

— Te-ai folosit de fiul fratelui tău, de neștiința și cinstea acestor femei sărace! continuă Zăgan. Eh, câine ce ești! Ai strâns douăsprezece hectare de pământ!

O tăcere se lăsă după aceea. Se vedeau fețele mirate ale gospodarilor. De unde luase Ciofu banii pentru atâta pământ?

— De unde bani?

Moș Zăgan nu se mai putu răbda :

— De unde? Din speculă... din găini moarte! Vă aduceți aminte când a dat holera în găini, anul trecut, vara... erau pline șanțurile și fântânile părăsite! Cățeaua, nevasta lui Ciofu, umplea cufere și saci întregi de găini moarte, le săra și le ungea nu știu cu ce, ca să le schimbe mirosul, și le ducea tocmai la București, unde are un văr, speculant clasa întâia! Aducea de acolo, pantofi, și stambă, stofă... Eu n'am fost chior, am văzut, dar am tot tăcut! Azi, când se dau atâtea lucruri la față, nu mai pot să tac! Și-apoi, peste speculă, adăugați sudoarea atâtor oameni! Manda, dacă te mai sclifosești, îți ard două cârje, să mă pomenești! Marș și-ți ia tot grâul! Ce mai stai?

Manda ieși încet, furișându-se. Până la poartă, tot socotea ceva pe degete, elătina din cap, se uita în urmă, iar își număra degetele, până ce-l zări pe Zăgan în pragul Sfatului arătându-i cârja. Cum îl văzu o rupse la fugă, spre căsuța ei

umilită și întunecoasă, spunându-și : „și, cu toate acestea, nu pot primi tot grâul!” Abia când o luară în colți fetele și băetani, sfădind-o sdravăn pentru șovăială, ea se întinse în pat, ceru să i se pună la frunte o cârpă înmuiată în apă rece, așa de tare o durca capul... Pe semne că se gândea la felul de dreptate nouă, se gândea, și nu-i venea a crede... Cum? Tot grâul, vasăzică?

— Așa-i drept! o sfădeau feciorii. Taci, lasă-ne pe noi, dacă tu nu poți pricepe!

— Hai, faceți ce știți... cum vă taie capul... răspuse Manda. Sunteți tineri... mintea mea e împiedecată în cele vechi, și nu pot pricepe! Dacă după mintea voastră e drept așa, duceți-vă și aduceți acasă tot grâul...

— Mai la urmă, bine i s'a făcut Ciofului! s'auzi pe-afară glasul Savetei. Când i-am vândut lunca, îmi crăpa măseaua după un ban! Știi, Mando, cu ce mi-a plătit-o? Cu câteva oale de lapte acru, cu o pereche de șoșoni și cu trei sute de lei vechi! Mi-a făcut după aceea o socoteală așa de încărcată, încât tot eu i-am rămas datoare! Ce-i cu tine? Ha... Vezi, par'că nici mie nu-mi vine a crede... nu știu cum... dreptatea asta nouă... nu-s deprinsă... nu suntem deprinse... Oare ce i se va mai întâmpla lui Ciofu?

8

Și astfel, în timp ce ele se tot mirau și se minunau, în timp ce Manda își tot înmuia petica în apă rece, în timp ce feciorii și fetele ei erau de mult în câmp să încarce grâul — la Sfatul Popular soseau tot mai mulți oameni, lume de peste lume... Abia răsbătea afară, prin ferestrele deschise, glasul lui Mardare:

— Până azi, Ciofule, ai legat legea la ochi, ai plătit biruri de om sărac, în timp ce făceai speculă, cumpărai pământ, îți zideai casă nouă... până azi, Ciofule ți-a mers... dar de azi înainte, după ce ți-am smuls masca de pe față, te declarăm dușman al țărânimii muncitoare, dușman al patriei noastre muncitorești, pe care o rodeai în ascuns... Nu te-ai sfiit să exploatezi chiar și sângele nepotului, fiul fratelui!

Ciofu, își întoarse spre Ilarion fața albă ca peretele:

— ...tu, Ilarioane, ești fecior de sat! Ce, nu mă cunoști, Ilarioane? Nu mă știi Ilarioane, nu?

Simți cum îl sarează lacrimile în ochi. Nu și le șterse. Și le lăsă să curgă ca mărgelele.

— Nu mă știi, Ilarioane? Nu? Erai mic... noi te-am scăpat de dulăii lui Onisei, când te-au prins la vișine... Nu mă știi?

— Nu! Lasă lacrimile!

— Așa? Ha? Nici voi, oameni buni?

S'auzi hârșit de pași, murmure, șoapte: toți din încăpere se întorceau cu spatele spre dânsul.

„Așa? Atâta pagubă! își spuse Ciofu. Faceți ce vreți, — îngropați-mă sub biruri, că tot am să am din ce trăi! Puțin îmi pasă! Bine că m'am ales numai cu atâta!”

Îngheță, însă, din cap până'n picioare, când Mardare continuă:

— ...satul nu are grădiniță... nu are casă de naștere... nu are dispensar! Drept e, ca acest neom, să locuiască în casă de zid, în timp ce nevestele voastre n'au unde naște?

— Cum, și casa?

— Da! Vom face în ea casă de naștere! Ia-ți catrafusele, mută-te înapoi la grădina veche!

Ciofu se stăpâni din toate răsputerile. Își reluu înfățișarea de martir care-si primește osânda cu capul sus. Dar fața i se mohorî, ca și cum l-ar fi năvălit din

inimă un sânge negru, vechiu, prefăcut în venin. Era împietrit tot, ca un mort. Șiragurile de sudoare aminteau picurii unei ploii rare, lunecând pe-o tulpină de arbore vechiu, putred. Bâlbâi :

— ... și astea, toate, pentru bine... pentru fiul fratelui !

— ... pe care l-ai folosit ca slugă... Măine e Sâmbătă : ai când, toată ziua de mâine și toată noaptea, să te muși înapoi la grădina veche ! Hai, ia-ți tălpășița !

— Mi-i martor Dumnezeu... cerul... bâlbâi Ciofu, spre oameni, dar toți își întoarseră capetele în altă parte, mai apoi îi făcură loc să treacă.

— Ai înțeles, Ciofule ? Duminică dimineața, casa cea nouă să fie goală...

Afară, la prag, el scoase un geamăt puternic, însă nimeni nu-l compătîmi, niciăeri nu găsi vre-o vorbă bună. Niște femei i se feriră din cale, întrebând una de alta :

— Ca pe Onisei ? Din casă ?

— Da ! Să se învețe minte !

9

Toată noaptea și-a pregătit lucrurile, într'o tăcere mare, socotind că mai la urma-urmei părăsirea casei e vremelnică : în scurtă vreme, va veni războiul... se vor întoarce boerii... și atunci va ști el cum să sdrobească dinții...

— Hai, să încărcăm ! porunci Rozaliei, Sâmbătă dimineața. Ducem, la lumina zilei numai ciuveele și putineele, — cărăm fânul ce avem în casă, scorturi, zăghiile, pânza, puținile cu untură, și celelalte, le cărăm la noapte... Dar după asta, nu puse nimic în car ; înjugă vitele, hotărît să meargă în câmp, ca un semn fățiș de împotrivire. Deschise poarta, dar când îl văzu pe Mardare cu un grup mare de gospodari, scăpă biciul din mână, se așeză în genunchi, prinse să sărute colbul :

— Nu ! Nu !

— Ba, da ! Oare femeile n'au drept la viață, n'au drept să nască sub îngrijire, într'o casă bună ? Ia-ți catrafusele !

Rozalia izbucni în hohot, pe trepte și atunci începură a se aduna vecinele, — tulburarea străbătu mulțimea, dar s'auzi glasul lui Zăgan, un glas puternic, ca de tunet peste pădure :

— Ce vă smiorcăiți, găștelor ? Cum de nu mi-am făcut eu casă de piatră în vremea asta, cum de ți-ai făcut tu ? S'a îmbogățit din munca sărăcimii ! Să se ducă unde și-a înțărcat dracul copiii !

— Nu-i nimic... haide și la căsuța din grădina veche... spuse Ciofu, sculându-se de jos, plin de colb. Plesni vitele peste boturi : Hăis, boală ! Hai să încărcăm lucrurile, Rozalia ! Vrea careva dintre voi să ne dea o mână de ajutor ?

La întrebarea asta, ulița se goli toată de oameni. Se izăriră toți, par'că s'ar fi deschis pământul și i-ar fi înghițit. Li se zăreau numai țuguiurile pălăriilor, după garduri și prin porumbiștile din grădină.

— Pentru că te-ai purtat ca un câine ! Pentrucă ai strâns avere din sudoarea noastră ! strigă Lina lui Proțap, oprindu-se în poartă, cu amândouă mâinile în șolduri.

Incet, incet, femeile se apropiară să vadă ce lucruri vor scoate din casă.

— Unde-i Gavriluț ? întrebă Mardare.

Băiatul ieși din șură, unde se ascunsese de frica unchiului.

— Aici sunt... vezi, îmi era teamă... toată noaptea a cerut toporul...

— Hai, lasă, pregătește-te de plecare ! Am drum la raion mâine și te iau cu mine, te dau în primire S.M.T.-ului. Ai măcar schimburi, după atâția ani de argăție ?

Gavriliuț își lăsă capul în pământ :

— Nu ! Averea mea, e tot ce vezi pe mine ! Mai aveam o cămașă, dar era așa de ruptă, că a făcut din ea mătușa Rozalia spălător pentru blide.

— Vedeți ! Auziți, găștelor ? întrebă moș Zăgan, ieșit ca din pământ, de după niște pâcuri de floarea-soarelui. Il ține numai într'o cămașă, scroafa, și voi smiorcăiți de milă... Unde-s îmbrăcărilor băiatului, lișiță ? Să-i croiești îndată câteva rânduri de cămăși, că altfel te fugărim de pe ulița noastră cu pietre ! Și aba pentru suman să-i dai, codobatură ! Mă auzi ? Toate câte i se cuvin !

— Duceți-vă unde-a dus mutul iapa și surdul roata ! le urau oamenii când Ciofu și Rozalia ieșiră cu primul car, încărcat cu fân.

— Așa, bine, bine... înapoi la grădina veche ! spuneau lisaurenii, în tot lungul drumului, până ce carul ajunse, printre dâmburi și dealuri, prin râpi și bălți, la căsuța singuratecă, hăită într'o parte, de unde plecase Ciofu de-atâta vreme.

— Îți era rușine să mai stai între noi săracii... spuneau vechii vecini. Iată, tot aici ai ajuns... ți-a tăiat aripile Mardare...

Ciofu înghițea în gol, înghițea vorbele oamenilor, le simțea ca pe niște cuțite în măruntaie, iar măcina un plan, un plan mare, care să sguđuie toată suflarea satului. După ce cără toată ziua fân și poloboace sparte, lemne, scânduri și leături, pe la miezul nopții încărcă avuția adevărată, pânzele, stofele, cojoacele, slăninile ; apoi rări drumurile așa fel, ca să-l apuce cu ultimul car dimineața de duminică.

Și astfel, cum se zări de ziuă, ei încărcă niște coceni vechi, niște ogrinji putrezi, niște fân ros de vite, potrivii deasupra un plug cu fierul rupt, o cotiugă cu o roată lipsă ; între ele, potrivii coșarna în care clocea o cloșcă cu gâtul gol, puse lângă ea un fund de ceanun cu niște mâți proaspăt fătați, — într'un cuvânt, adună în acel car tot ce duhnea a mizerie, tot ce putea stârni jale ; legă de inima earului dulăul alb, dupuros, lihnit de foame, — își făcu cruci largi spre răsăritul strălucitor al soarelui și porni cu vitele de funie. Când s'auzi toaca și clopotul, îngenunchie în inima satului, în pulbere, încât se ridică de jos cu tot obrazul acoperit de colb. Opri carul, a doua oară, drept la ușa bisericii. Aruncă funia pe jug, intră în biserică încet ; era desculț, cu părul răvășit, în cămașă ruptă și mârșavă. Își sprijini biciul de strana țârcovnicului și înaintă drept în fața altarului, unde se prăbuși ca un așezământ de oasc. I se sguđuiau umerii. Cu cât distingea suspinele babelor, cu cât creșteau smiorcăiturile în basmăluțe, una ici, alta colea, el se lăsa tot mai tare spre lespezi, până ce se întinse cât era de lung. Așa stătu, mult, și când s'auziră vitele mugind afară, suspinele și smiorcăiturile crescură, Ciofu își adună ciolanele, se făcu ghem, se ridică încet-încet, cu barba mai încâlcită. Prinse să sărute icoanele și iconițele, praporii, zidurile, după aceea prinse a se închina babelor, sărutându-le mâna și bolborosind :

— ...iartă-mă... iertați-mă... M'au pedepsit pentru bine, pentru fiul fratelui...

Apoi, se opri drept în mijlocul bisericii, își ridică barba spre bolta înaltă și luminoasă, își adună tot veninul din el în ochi, toată ura în glas, când gemu aproape chiuind :

— I-eh !

Își luă biciul de lângă strană, ieși cu pași largi, spunându-și : „le-am făcut-o... are să se ducă vestea !“ Afară, în jurul carului, se strânseseră copii de pe toate ulițele, hârâiau la cănele dupuros, mieunau ca măța suptă care-și alăpta puii orbi pe fundul de ceanun. Cloncănea cloșca, stârnită de pe ouă cu un băț, de către un împelițat de țânc fără astâmpăr.

— Iată pentru ce avere m'au declarat chiabur, dușman... spunea Ciofu, plesnind vitele. În ce privește pământul pus în cârcă, oamenii au spus ce-au spus, dină frică...

— Ia'n tacă-ți gura! îi răspuse Ifrim, din mijlocul tinerilor. Dar câte care de îmbrăcăminte ai dus astă noapte? Ne crezi orbi, hapsânule?

— ...o face pe tontul, pe calicul... și a tot cărat, adause un moșneag cu părul alb, de lângă gard. Toată noaptea a cărat mintene, sumane, cojoace... dracul să-l ia! Par'că ar fi avut o sută de copii de îmbrăcat! He... dar cât bănet trebuie să aibă!

Și'n timp ce glasurile rămăneau tot mai în urmă, Ciofu își dădu drumul zâmbetului în barbă: „n'aveți decât! Ingrădire? Mie? Incă nu s'a născut omul care... Oricât mi-ar lua, tot mai am!” Și cum îl prinse dangătul clopotului celui mare la răscrucea Hărăului, el se prăbuși la pământ, în colț, după ce văzu oamenii ieșiți la garduri. Câinele prinse să urle, urla sfâșietor, cărâia cloșca pe ouă din pricina unui uliu care da târcoale repezi sus, pe deasupra carului. Măța se strânse ghem, deasupra puilor, pe hârb.

— A fost un câine, nu i se cade milă și iertare! L-am pândit azi noapte, l-am văzut urcând la grădina veche numai lucruri de preț cât ar îmbrăca o uliță! s'auzi un glas femeiesc pornit pe sfadă.

„Ți-oiu arăta eu! răspuse Ciofu, în sinea lui. Imi va veni ea vremea, și atunci am să te spânzur cu mâna mea!”

Mai la deal, îngenunchie drept într'un bălegar, cum zări oameni la un cot de uliță.

„Și ce-i, dacă m'au svărlit aici?” își spuse, după ce se așeză în casa veche. Își făcea inimă, dar credința că legea muncitorească îl va ajunge și acolo și-l va hărțui neîncetat, îl făcu să vadă negru înaintea ochilor. „Ține-ți firea!” se încuraja într'una. Oare tu, Ciofule, nu știi răspunde la lovituri?”

Iar în vremea asta, Mardare mâna trăsura spre raion. Trecea pe la arii, privea clăi frumoase ca aurul, printre ogoare de floarea soarelui. Așezat la stânga lui, Gavriluț mânca lumea cu ochii, mânca vorbele muncitorului, despre viitorul ce-l așteaptă la S.M.T.

— ...să fii ascultător, învață, căci meseria tractoarelor e meseria viitorului. Intri într'un rost mare, — vei ara hotarele ogoarelor... Vezi? Uită-te împrejur: în scurt timp, pe aici va fi numai o câmpie, și tu vei fi unul din cei ce-o va brăzda în lung cât e ea de mare... Iți pare bine, Gavriluț?

Băiatul nu găsea cuvintele mari, pe seama bucuriei lui.

Rosti într'un târziu:

— Da, asta o visam de ani... Acum înțeleg și mai bine ce înseamnă acel drept, dreptul la viață. Asta, vasăzică înseamnă că poți să-ți îndeplinești ce gândești, toate dorințele! Nu?

— Da, asta înseamnă! Dreptul la învățătură, — dreptul la viață...

Trăsura apucă la stânga, pe un drumușor neled, către clădirile S.M.T.-ului.

AȘA A FOST IN BALTICA...

Pe marea Baltică, un vas
Cutezător despică valuri.
Departe'n urmă au rămas
Natalele, iubite maluri,
Și schela și furnalul 'nalt,
Și oamenii plecați pe carte
Tractoare-arând străvechiul hat,
Acolo au rămas, departe.
Departe-i țărutul constănțean
Cu furnicarul viu din port,
Și noul oamenilor port
Și vinul dătător de ani,
Căsuțele cu geamuri mici
Prin care se zărește marea,
Și mult departe de aici
Nevasta și-a pierdut răbdarea
Tot povestind către copii
Pe unde tata va s'ajungă...
O, nu-i de fel ușor să fii
Un marinar de cursă lungă !...
Te însoțește'n largul apei
Fierbinte dor, fără răgaz...
...Și totuși, patria-i aproape
E până și aici, pe vas.
Gândind că duci avutul țării
Mai 'nalt la postul tău te simți,
Stăpân pe valurile mării,
Prin viscole, și'n veri fierbinți,
Plutești, și nu te-abați din cale
Pe'ntinsele pustietăți,
Și vrednic fiu al țării tale
Tu, marinarule, te-arăți.



Cu toți răzbin prin încercări
Și multe ne brăzdează fața.
Dar cei care trăim pe mări
Știm prețui mai bine viața.

Fățarnică e marea ; noi
N'o credem când supusă, mută,
Ea vasul nostru ni-l sărută
Cu valuri mici, cu valuri moi,

Căci noi o știm : sălbateca
Dă urlet în furtuna oarbă,
Ca în adâncuri să ne soarbă...

...Așa a fost și'n Baltica.
Privea cu ochii răi și verzi,
Și dintr'odată tulbure,
Împotrivindu-ni-se'n mers,
Jură ca să ne spulbere.

Vântoasele, vuind turbat,
Cu ghiață ne isbiră'n coaste,
Și noapte de catran a stat
Deasupra capetelor noastre.

Și-așa cum stâncile se sparg,
Și valuri se spărgeau, cărunte.
Trosnind sub trăznet, un catarg
Căzu rostogolit pe punte.

Antena nu ținu furtunii,
Și telegraful a tăcut.
...Și astfel, pentru restul lumii,
Rămase vasul surd și mut.

Noi singuri, în urgia apei,
Noi singuri. Cel din urmă ceas.

...Și totuși patria-i aproape.
E până și aici, pe vas.

— Tovarăși, hai ! Puteri ! Nădejde !
Măi frate, trebui să rezști !
...Și vântul auzi cum crește
Deasupra-i glas de comuniști.

Și luciul cel dintâi de ziuă,
Pe bord destui glumeți afla :
— Las' ! Marea tot vom împlânzi-o ;
Nevastă-mea e mult mai rea !

Trecură ceasuri. Cer de plumb
Pălea încet spre zări albastre.
Păstram ca pe-un prieten scump
Nădejdea'n inimile noastre.

Furtuna să ne fi iertat ?
 ...Erau visări zănatice.
 Nu cred că vom uita vreodat' !
 De viclenia Balticei.

Când sus, pe scări, târîsem sârma
 Antenei, a gemut un glas.
 (Imi stărue'n urechi și azi)
 — De-acum... sfârșitul ! S'a rupt cârma !

Gemuse'ncet. Dar se părea
 Din sboru-i că se-oprise vântul,
 Că a încremenit pământul,
 Că marea a tăcut și ea.
 O clipă doar. Apoi un tunet
 Se ridică din adâncimi.
 Un hohot înspumat, un urlet.
 Marea râdea de noi, hain.

Fusese ruptă sârma, deci
 Știam că marea ne-o supune
 Sub bolta valurilor reci...
 Dar n'așteptarăm vreo minune.

Ci dacă ne-am cutremurat,
 În noi se'nversunase viața,
 Și căuta înfrigerat
 S'apuce baremi dimineața.

Era o cale ; numai una :
 Încărcătura — peste bord.
 Da, vasul poate n'ar fi mort —
 C'o jertfă împlânzind furtuna,

Da, poate, poate c'am scăpa,
 Dac'am aduce-o ușurare,
 Svârlindu-i mărfurile'n mare...
 Alt'dată nu făceam așa ?...

Și-aceste blestемate valuri
 Nu ne-ar mai înghiți urlând,
 Și poate-am revedea curând
 Natalele, iubite maluri.

Am ancora iar teferi poate
 În țărmul nostru constănțean,
 Și am trăi 80 de ani
 Lângă nepoți, lângă nepoate...

...Cum am intra noi însă'n port ?
 Catargul l-ar vedea oricine
 Nu steag purtând, ci doar rușine,
 Rușinea celor de pe bord ?

Și cum ai cuteza să iei
 A patriei îmbrățișare,
 Când știi c'ai asvârlit în mare
 O parte grea din munca ei ?

Căsuțele cu geamuri mici
 Prin care se zărește marea,
 Ne vor primi cu întrebarea :
 Cu ce preț ai ajuns aici ?

Când vor țipa copiii : „Iată-l !“
 Nevasta când va plânge-ușor,
 Cu ce vâpăi pe față, tatăl
 Se va feri de ochii lor ?

Eu, marinarul, ce-am să spun ?
 Că marea n'a avut astâmpăr,
 Că viața trebuind să-mi cumpăr
 În timpul unei mari furtuni,

Am dat pe ea — c'asa vru soarta —
 Avutul țării, de pe vas,
 Și de aceea trăesc azi ?
 ...Decât așa, mai bine moartea !

Căruntă-i marea. Norii-s vineți.
 — Stați ! Ce tot dați cu moartea zor ?
 Și sufletul de-abia vi-l țineți...
 Secundul e la difuzor :

„Tovarăși marinari ! La post !
 „Opt inși să ia cârma de mână !
 „Pe loc fochiștii să rămână !
 „Și-o ordine, cum n'a mai fost !

„Pe coșul ultim, diaspă prora,
 „Fixați antena neclintit !
 „Mai este-o oră de trăit ?
 „Ne-om bate — în această oră !

„But, ia-ți echipa de mecanici !
 „Prodan, vezi sus să mi te ții !
 „Să-i dăm o lecție, copii,
 „Acestei spumegate Baltici !“

— L'auzi ? Să aflu echipajul !
 Să nu se spună vreodată
 Că dintre noi s'a înecat
 Ca un matroz parșiv, curajul !

...Și treaba merge, ce să-ți spun !
 Fochiștii, jos, lângă cuptoare
 Țin parcă mâinile pe soare,
 Dar tot îndeasă la cărbuni.

Cu încă șapte, cârma țin.
Un taur apucat de coarne,
N'ar mai putea să ne răstoarne,
Dar taurul e mai blajin...

Trântindu-ne, cârma ne scapă.
Ne repezim s'o prindem iar...
Smucit de vânt, lovit de apă,
De coș s'agață-un marinar.

E sus. Un om. Aproape sloi.
Dar telegraful parcă ncepe
Să'nvie... bate... mai vioi...
— Să ne trăești, Prodan, băete !

Știi bine, că între tovarăși,
Matrozi prea slabi de înger nu vezi !
Ci ne-am ferit doar ochii umezi
Cu țara când vorbirăm iarăși :

Ti-taa... ti-taa... Sovromtransport...
Aici „Plehanov“ ... Da, desigur,
Incărcătura e pe bord...
Nu, las', cred că răzbim și singuri...

★

Domoale valuri se alungă,
Recad cu spume argintii.
...Așa e, nu-i ușor să fii
Un marinar de cursă lungă...
Și moartea de-ți ieși în cale
Ai înfruntat-o piept la piept,
Ca să te poți numi pe drept
Un vrednic fiu al țării tale.
Tu i-ai păzit avutul scump,
(Și pentru tine-l adunase),
Când multe suedeze vase,
In Baltica-au rămas, pe fund.
La țărnul vechii Scandinavii,
Pescar, matroz, femeie, țânc,
Priviră cu respect adânc
Spre rânile deschise-a' navei,
Căci ei știau că vasul vine
Dintr'un port liber, fără robi,
De-aceea multe mii de ochi
Cătau cu dragoste spre tine.
Și-acelor oameni, frânți de trudă,
Tu, de pe punte, le-ai făcut
Voiase semne de salut
'Nălțând în vânt bereta udă.

SCHELELE ORAȘULUI

Aici a fost cândva umilul târg
Cu case mici cât cojile de nucă.
De-atâta praf de-abea dădeau în pârg
Cireșii aplecați peste ulucă...

Trecură anii plini de silnicii,
— Zăbranic greu, ce 'năbușea orașul —
Când case măndre și-au putut zidi
Stăpânii : moșierul și geambașul !

Acum în jurul meu cu drag privesc :
Pe străzi vibrează vuet de motoare.
La margine de-oraș noi schele cresc
Cu temelii pe'ntinderi de hectare...

Doi tineri trec pe drum, cu sprinten pas,
Spre șantier, voinici și arși de soare ;
I-am salutat iar dâșșii într'un glas
Pe dată mi-au răspuns la întrebare :

„Veniți cu noi !” Spre șantier, pe jos
Pornim pe-alei de lăzi și cherestele..
În fața noastră-un strung, cât un colos :
„E sovietic, dintre cele grele !

Din trei vagoane ieri l-am descărcat
Ni l'au trimis 'nainte cu o lună
Tovarăși din Urali — va fi montat
Pe-o temelie trainică și bună !”

Mai colo, trecem lâng-o macara
Ce-și pleacă brațul de oțel pe-o grindă
Mecanicul, mănând-o din șosea
Cu iscusință știe'n lanț s'o prindă...

Aici — la capătul acestei străzi
 Va sta uzina mâine, ca o straje.
 În clipa asta, sute de brigăzi
 Betonul umed toarnă în cofraje !

Pe schelele uzinei de rulmenți
 Băieții s'au urcat pe-un pod de fier.
 De bun rămas mi-au spus că sunt studenți
 La practică veniți pe șantier...

Doi tineri din oraș — dar câți mai sunt
 Pe șantier, ce de băieți și fete
 S'au strâns în jurul unui inginer cărunt
 Un grup de muncitori în salopete...

Sunt cei de ieri dădură la oparte
 Câțiva tâlhari ascunși în bune posturi.
 Pe șantierul viu, cu gând de moarte
 Ei își urzeau vrăjmașele lor rosturi.

S'au înșelat ! Ei au uitat peșemn
 Privirile constructorilor, treze —
 — Și că aceste schele nu sunt lemne
 De foc — ci neclintite metereze !

În șiruri lungi, convoaiele de care
 Trec vârfulite greu cărând pământul..
 Răzbind prin vuet de excavatoare
 O voce tânără își 'nalță cântul..

O caut — iat-o ! Cu mistria'n mână
 Sub cărămizi îngroapă trecutului amarul.
 Întreagă, tinerețea ei răsună
 Când svârle'n ritmul cântului mortarul !

În glasul plin și pățimaș de fată
 Răsună cea mai limpede poveste !
 Asemenea cântare niciodată
 N'a mai sunat pe locurile-aceste.

E-aici puterea noastră, grea cât munții
 Pentru dușmani, mereu neiertătoare, —
 Iar pentru noi, uscând sudoarea frunții,
 E mlada vie-a vremii viitoare.

ȘARLATANUL DIN BRAZILIA

Ziarul ne aduse o veste prea ciudată,
cum pe aceste plaiuri n'am pomenit vreodată :

De-un șarlatan ministru, 'n Brazilia, plătit
Pentru servicii grele, de șefii din Wall-Street,

Ce s'a crezut în stare să hotărească-anume,
Ca noi, tot frontul păcii, să nu mai fim în lume.

Siujbaș ai celor care cu bombe ucigașe,
Duc moarte în Coreea, șterg sate și orașe,

A poruncit să scoată din cărțile școlare
Tot ceace vorbește de lupta noastră mare.

Și, ca lacheu nemernic și slugă a minciunii,
A șters din hărți pământul întins-al Uniunii,

Și tinerele noastre republici ni le-a șters,
Până la țarmul mare-al pământului chinez.

Nespusă ură-l arde și temere nespusă,
el ține-această lume, de țara lui, ascunsă.

Dar țara nu-i ministrul aceasta trădător,
e-a celor ce'n uzină își duc viața lor,

În umede-abatoare, pe'ntinsele plantații,
Ce ies pe bulevarde uniți în demonstrații

pentru izbânda păcii... Și'nfruntă pentru ea
Cu țara lor în inimi, chiar închisoarea grea.

Ei ne cunosc prea bine puternica văpae
Ce pe pământ se'ntinde și drum prin veacuri taie,

Ce poartă cavalerii dreptății și speranței
Și crește și'n docherii Italiei și Franței.

Această lume-a păcii din Elba'n Pacific
Ministrul vrea s'o vadă, pământ pustiu, nimic...

S'au năpustit stăpânii, lacheii, mercenarii,
Cei ce linșează negrii cu pietrele și parii ;

Exploziile răsună pe unde-și poartă pașii,
Bacterii lasă'n urmă, și moarte, ucigașii !

Dar în zadar e târgul de-armate mercenare
Culoarea roșie crește în patru părți de zare

Și-acest ministru crede că ar putea s'o șteargă
Din hărți ? Să nu se afle de lupta noastră largă ?

Au încercat și alții de pe pământul lumii
Să nimicească țara ne'nvinsă-a Uniunii —

Spre Volga năzuiră turba'ele lor oști.
Dar domnule ministru, tu soarta le-o cunoști.

Ușor ai șters o țară din carte ori din hartă,
Dar adevărul nu-l poți ucide niciodată.

DESFĂȘURAREA

I

Ilie Barbu se trezi din somn cu ochii limpezi, ușor și liniștit, ca din nimic, cu toate că se culcase seara frânt de osteneală. „Uite domnule, s'a făcut dimineață” gândi el cu mirare. Vru s'o scoale și pe muiere, dar o mai lăsă; abia se revărsaseră zorile, era prea de dimineață.

Se dădu jos de pe prispă și porni spre grădină. Călca așa de ușor, că nici dulăul care dormea lângă prispa casei nu-l simți. Ilie întârzie puțin prin șopron, apoi intră tot așa, pe neauzite, în grajdul cailor. Dar caii îl simțiseră încă de-a-fară: cât păși înăuntru, ei îl întâmpinară cu nechezatul lor coborît, aproape omnesc, lovind ieslea cu nerăbdare: „haide domnule, ni-e foame, cât vrei să te mai așteptăm?”

— Păi dar! Vezi să nu! le spuse Ilie, ferindu-se supărat de capetele lor. Dă-te încolo d'aici!

Se urcă pe scara grajdului și trânti de-acolo de sus doi snopi de iarbă uscată. Ii trânti drept în iesle. Se apucă apoi să dea cu țesala. Supărați de țesală, caii încercau fără rost să treacă unul în locul altuia.

— Când ți-oi da eu una acuma, Zamfire, auzi câinii în Giurgiu, amenință Ilie. Să vedem când o să te duc colo, ce-i mai faci?! O să dai din colț în colț, puturosule; habar n'o să mai am de tine, auzi mă? Sau să nu te dau? Te dau!... Lasă, nu-ți fie frică, o să mai am eu grijă de tine, n'o să te las eu așa!

D'aia nu mai putea Zamfir, că o să-l dea acolo! Răvășea iarba nepăsător, sforăia zgomotos și când țesala ajungea prin vreun loc subțire înălța coama supărat și îl izbea pe Ilie cu coada.

Intr'un târziu, Ilie ieși din grajd. Văzu că muierea se sculase iar băiatul se pregătea să se ducă cu oile pe izlaz. Ilie se așeză pe prispă și îi spuse băiatului nu știu ce, să aibă grijă...

În acest timp nevasta se așezase și ea alături pe prispă și răscolea într'un sac cât toate zilele de mare, încărcat cu betelii, rămășițe de ciorapi, mâneci, ghemotoace de lână...

— Ce zici Gherghino? Ia spune, fă, îmi dai aprobarea? întrebă Ilie după lungă vreme de tăcere, zâmbind cu șiretenie.

Așa se hotărîse; pentru înscrierea în colectiv trebuia și aprobarea muierei; cu alte cuvinte să se iscălească și ea acolo.

— Aprobarea îți dau eu, dar uite că n'ai cămașă pe tine, răspunse Gherghina cu un glas mohorât.

Intr'un târziu, Gherghina își dădu seama că n'are să găsească ceea ce căuta. Băgase în apă, aseară, cămașa lui cea mai bună și nu ținuse la spălat, plesnise la umeri. Căuta acum un petec ca să i-o cârpească și nu mai găsea. Totul era spumuit, se făcuse praf...

Se uită la el cum stătea pe prispă și îi văzu spinarea lată, puternică, puțin încovoială... „Doamne-doamne, gândi, cuprinsă de jale, ce-o să mă fac eu cu el când n'o mai avea putere! Cămașă bună nu mai are, de mâncat îi dau numai ștevie... și muncește...”

— Ilie, îi spuse cu un glas stins, lăsând brațele moi în grămada de sdrențe. Ce facem noi? Ți s'a rupt cămașa și nu găsește petic...

Abia îndrăznește să vorbească, parcă ar fi vrut să intre în pământ. El tăcea și ea crezu că l-a supărat. Cum să nu se supere? I se topi inima de părere de rău. Rămase frântă lângă sacul cu trențe, nemaștiind ce să facă.

— Hă! vasăzică începem, Gherghino. Mă duc fă! Mai stau nițel să mai treacă cineva de vale, și mă duc! zise Ilie de parcă n'ar fi auzit ce-i spusese muierea. Uite că trece, spuse el deodată, frângându-și gâtul spre șosea. Mă duc, fă!

Se ridică de pe prag și porni agale spre poartă. Gherghina ieși repede pe prispă. Se uita în urma lui cu neliniște și încordare. Se vedea că îi umblă ceva prin cap, un gând care nu isbutea să se limpezească. Era atât de atentă la acel ceva, încât chipul i se lungise și gura îi rămăsese deschisă!

Când Ilie Barbu fu la poartă, ea se dădu repede jos de pe prispă și îl ajunse din urmă:

— Ilie, stai! îl opri ea turburată.

— Ce e, fa? se răsuci el, nedumerit.

— Unde te duci cu cămașa aia? întrebă cu teamă mare, ca și când amândoi s'ar fi aflat la un pas de nenorocire.

Ilie Barbu trebui să se întoarcă. Așa era, avea cămașa neschimbată. Gherghina venea în urma lui cu aerul îngrijorat dar și fericit al omului care a izbutit cu o clipă mai devreme să împiedice ceva rău.

În tindă, Ilie își descinse cureaua dela pantaloni și-și scoase cu mare grijă cămașa peste cap. În acest timp, Gherghina răscolise într'o ladă și scosese de-acolo o bluză. Stătea cu ea în mână și se vedea că e la grea cumpănă: de unde să rupă? de la mâneci sau din spate? Era singura pe care o avea și era încă bună. Nu era timp de pierdut; rupse cu hotărâre o mânecă, făcu un petec mare, prinse cămașa cea nouă a bărbatului, care se rupsesse la spălat și începu să coasă cu mișcări iuți și dibace pelicul.

— Ce făcuși tu, fă, rupseși bluza? — o întrebă Ilie holbându-se la ea.

— Las-o'ncolo, că nu mai era bună de nimic, — răspunse Gherghina, îndârjită pe neașteptate.

„Prea e de tot, muncești până cazii pe brânci și n'ai o cămașă în spinare. Ce socoteală o mai fi și asta?”

— Ce socoteală e asta, Ilie, te-am tot întrebat: de ce nu vor să plătească? Lovi-o-ar moartea de socoteală, că decând zic că o fac nici până în ziua de azi n'au mai terminat-o!

Ilie Barbu se așezase pe prag, despuiat până la brâu și aștepta să-i coasă muierea cămașa.

— Tu coși acolo, sau ce faci?! o întrebă el plin de mirare. Te găsiși acuma să faci socoteli!

— Uite că n'ai ce lua pe tine, izbucni Gherghina, ridicând glasul. Nu i-a plătit lui alde Ioniță și Gavrilă de-astătoamnă până acuma, e un an de zile, o să ne plătească nouă din primăvară? Ce-i faci dacă nu-ți mai dă nimic? Cu ce-ți iau cămașă? Sau o să umbli despuiat?!

— Lasă că o să ne dea... murmură Ilie, nemaștiind ce să-i răspundă.

Așa era, cum zicea ea, munciseră la gospodăria de stat și nici până acum nu li se plătise. Dece, nu știa nimeni; nici Anghel, secretarul organizației, nici alde Prunoiu, președintele sfatului, și nici măcar cei dela gospodăria de stat, nici ei singuri nu știau dece nu vor să plătească oamenilor. „N'avem bani“, ziceau. „Dece?“ întrebaseră oamenii. „Nu știm“ răspuseseră. „Cum nu știți, s'au făcut bucate, o avere întregă, ați vândut, unde sunt banii?“ „Mai așteptați, o să vă plătim, acuma n'avem bani“.

— O să plătească ei, că n'or fi nebuni, zise Ilie, urmărind cu atenție cum îi pungălea muierea cămașa. Or fi încurcat socotelile p'acolo, spuse el într'un târziu, cu nepăsare.

— Au încurcat socotelile de-un an de zile! Să fie să te duci peste ei cu ciomagul și jap! în spinare, să-i sature de socoteli.

Gherghina răsuci cămașa cu mânie, o aruncă pe pat și ieși să-și vadă de treburi. Se vedea că se stăpânește cu greu să nu spună mai multe.

Ilie Barbu se îmbracă cu cămașa cea nouă și se strâmbă, făcu pe nemulțumitul:

— Ce dracu' făcuși? E udă pe la subsori, — exclamă el.

— Lasă, că se usucă pe tine! — îi răspunse Gherghina din tindă. Izbuțise să lase la o parte necazurile. Veni în casă și se uită cu atenție la omul ei, să vadă cum îi stă cu peticul. Îi piguli de scame cu grijă, își apropie fața de spinarea lui și roase cu dinții un cap de ață, apoi se grăbi să-și vadă de-ale ei, deastădată fără să-l mai ia în seamă pe bărbat.

Ilie își încheie strâns cureaua pantalonilor și se cercetă el însuși cu atenție. Sigur, te-ai îmbrăcat cu cămașă curată, trebuie să te speli pe picioare! Intră peste muiere în cealaltă odaie și îi porunci binevoitor să-i dea o oală cu apă fiartă. Muierea nu zise nimic, ca și când ar fi știut dinainte că el are să-i ceară. Tot dichisindu-se, ajunse în scurtă vreme și la pălărie. O cumpărase cu șase ani în urmă și dăduse pentru ea două duble de grâu. O luă în mână și începu să dea cu peria peste ea. Ciudat lucru, în loc să se curețe, pălăria se umplu de pete și, cu cât da mai tare cu peria, cu atât petele se albeau și se făceau mai mari. Ce-are a face! Neturburat, Ilie începu să scuipe peste ea și în cele din urmă petele trebuiră să piară.

II

Intre timp soarele se ridicase sus și încălzea satul cu razele lui domoale. Ilie Barbu ieși pe prispă și se rezemă de stâlpul casei. Aștepta să treacă cineva, să se ducă împreună cu alții. Nu așteptă mult. Incurând văzu doi inși. Erau Vasile și Gheorghe Ciobanu, cei mai buni prieteni ai lui. Copilăriseră împreună pe izlaz, păzind căteștrei oile satului. Adică nu căteștrei, mai era unul... Da, mai era unul, dar acela fugise, nu mai știau nimic despre el.

— Vasile, măi Gheorghe, unde vă duceți, mă? îi întrebă Ilie Barbu, ca și când n'ar fi știut unde se duc cei doi.

Frații Ciobanu nu se opriră din mers, nu-l luară în seamă pe Ilie. Unul dintre ei, aruncă în treacă:

— Ce faci, mă, Ilie?

— Vă duceți devale? Stați să merg și eu, zise Ilie, grăbindu-se să iasă din curte.

Trebuî să se grăbească să-i ajungă din urmă, fiindcă prietenii lui își vedeau de treabă, vorbeau între ei nu se știe ce!

— Ilie, mai strigă Gherghina de pe prispă, vezi poate te întâlnești pe-a-

colo cu alde Voicu Ghiocœoia. Când are de gând să ne dea bumbacu-ăla, sau a luat-o și el pe urmele ălora? Spune-i să ni-l dea, să m'apuc de tors, că vezi și tu...

„Muirile astea! gândi Ilie necăjit. Nu le iese și lor odată din cap, să zici și tu că au uitat...”

— Vasile, ce ziceți voi de alde Stancu? Nu mai vrea să se înscrie, ați auzit? Ce dracu' l-o fi apucat? îi întrebă el pe prietenii săi.

Frații Ciobanu se uită unul la altul și nu răspunseră nimic. Tocmai despre alde Stancu vorbiseră și ei până acum, dar nu socotiră să-i mai spună și lui Ilie părerea lor.

— Da; și alde Pătăleață tot așa, spuse Ilie mai departe. Până acum zicea că da, da, și mai ieri auzii că cică nu mai vrea muirera. Ai, mă? Ce ziceți voi de ăștia?

Și despre Pătăleață vorbiseră frații Ciobanu, dar nici de astădată nu-i dădură atenție lui alde Ilie... Se uitau înainte și arătau foarte gravi. Lăsară întrebarea lui Ilie să atârne în aer și după câteva clipe, unul dintre ei dădu semne că are să răspundă.

— ...Pe urmă eu i-am spus că dacă e vorba pe-așa, mai e și lumea! Să vedem lumea ce-o să zică! „Ba, că taman d'aia, zice el, taman că despre lume e vorba. Eu n'am auzit decât pe câțiva, pe voi și pe Trafulică! Mai zice cineva afară de voi doi și de Trafulică?”

— Cum?! Dar alde Didel! Dar Voicu Ghiocœoia?! izbucni celălalt frate ridicând brațele în aer.

Ilie Barbu nu înțelegea nimic, dar asculta totuși cu atenție mare.

— I-am spus și de alde Didel și de Voicu Ghiocœoia și de toți și i-am mai spus că noi suntem contra. Nu vor să-l aleagă pe Bădârcea președinte al gospodăriei, bine! Treaba lor! Noi și cu alde Didel și Trafulică ne vedem de treabă. Când o fi și o să iasă prost, să vedem ce-au să zică!

Se făcu tăcere. Frații Ciobanu călcau rar și arătau îngândurați. Ilie Barbu tot nu înțelesese mare lucru. Ar fi vrut să știe și el despre ce e vorba, ca să poată fi de părerea lor. Parcă înțelesese ceva, că e vorba de alegerea președintelui gospodăriei și că nu se știe cine spunea despre Bădârcea că n'ar fi bun.

— Cine, Bădârcea? întrebă el cu însuflețire. Nu e rău! spuse el încreșnat că le va face plăcere prietenilor.

Vasile și Gheorghe Ciobanu se prefăcură că n'au auzit. Intoarseră capetele în altă parte ca și când Ilie Barbu ar fi spus o prostie.

„Uite, că eu nu m'am gândit la cine o să fie președinte! Hm! făcu Ilie, mirându-se de el însuși. Bădârcea? Nu știu! să vedem!”

Se apropiaseră de sfat, așa că Vasile și Gheorghe socotiră că nu e de niciun folos pentru Ilie să afle ce mai cred ei despre alegerea președintelui. Arătau mereu gravi și bățoși. Cât ajunseră, se amestecară de îndată printre oameni și începură să caute pe cineva. Ilie Barbu rămase singur. Se adunase destulă lume. Numai Ilie Barbu și încă doi-trei erau desculți și în cămăși; ceilalți avea flanele sau jiletci, bocanci sau opinci. Niciunul însă nu arăta așa curat ca Ilie Barbu, cu cămașa sa cu petic în spinare, proaspăt spălată și cu pălăria pe cap bine periată.

Rămas fără cei doi prieteni, Ilie începu să se uite în dreapta și în stânga la oameni, să se întorcă pe loc, să dea noroc cu unul și cu altul... Se uita la toată lumea cu ochii larg deschiși, parcă fără să clipească: „Mă vedeți? Eu sunt, Ilie Barbu! Ei, ce ziceți?”

Ce să zică, nu zicea nimeni nimic. Ilie însă nu băga de seamă, se oprea în dreptul unuia și al altuia și se uita la om cu tot sufletul, cu chipul luminat de o adâncă bucurie.

— Bă, Ilie, ce făcuși mă, veniși? întrebă cineva la un moment dat, un glas nu se știe al cui, gros și puternic, care plutii câteva clipe asupra adunării. Ilie se răsuci spre cel care întrebasese, dar nu izbuti să-și dea seama cine era.

— Ce faci bă, vino încoace, porunci glasul acela gros și puternic și deastădată Ilie își dădu seama că Bădărcea avea un astfel de glas. Se grăbi spre el. Bădărcea era înconjurat de mai mulți inși, printre care și cei doi frați Ciobanu. S'ar fi putut crede că Bădărcea îl chemase pe Ilie să-i spună ceva, dar când Ilie se apropie, nu-i spuse nimic, ba chiar se întoarse în așa fel ca Ilie să stea pe de margine, în afara grupului.

Pe nesimțite se aduna din ce în ce mai multă lume. Insuflețirea creștea. Era însă o însuflețire mai greu de ghicit, nu ca aceea a lui Ilie Barbu. Oamenii vorbeau despre o mulțime de lucruri, dar foarte rar despre lucrul pentru care se adunaseră aci.

Intr'un grup mai numeros cineva povestea — și toți ceilalți îl ascultau cu atenție — cum într'o zi, din greșeală, și-a tăiat degetul cu toporul; cum s'a dus la spital, cum îi flencănea degetul, cum în timpul operației doctorul îl tot pisa cu vorba, întrebându-l, de pildă, dacă nu îi e a muiere; cum a înțeles el că anume îl ținea de vorbă doctorul, ca să nu simtă durerea, cum din cauza aceasta s'a supărat pe doctor și i-a spus: „hai, taie acolo, dă-l dracu' de deșt...“ Apoi povestitorul arată amănunțit cum s'a vindecat, arată apoi degetul cu pricina și îl mișcă îndelung, spunând că acum nu mai are nici pe dracu, ba chiar i se pare că e mai bun decât celelalte. Aici, cineva observă că dacă e mai bun decât celelalte, atunci să pună mâna pe topor și să-și mai taie câteva. „Ce spuseși tu acuma e taman ca alde cutare care tot așa, într'o zi...“ începea un altul...

Ilie Barbu nu prea își găsea locul, nu se pricepea să vorbească despre altceva, cum făceau ceilalți. Privirea lui deschisă îi cam stîrgherea pe unii, care de fapt se și fereau de el, se prefăceau că nu-l văd.

„Nu știm cum o ieși, dar suntem bucueroși fiindcă tragem nădejde, da, da, tragem nădejde în afacerea asta! Dar până la binele pe care îl vrem noi, mai avem, așa că să nu ne pierdem firea de bucurie. Hai, mai bine să vorbim despre altceva! Înțelegi, Ilie?“ Astfel gândeau unii, dar nu le trecea nici-o clipă prin cap că toate acestea trebuie să le gândească și Ilie. Dacă Ilie poate să se bucure din tot sufletul, ce rost are să-i strice bucuria? Și pe urmă s'ar putea ca Ilie să aibe el dreptate, e greu să știi cum o fi! Poate că o fi știind el ceva!...

Ilie Barbu însă nu știa mai mult decât alții, ba chiar îi scăpau unele lucruri, cum era de pildă, alegerea președintelui gospodăriei. Pentru el **principalul** era că aveau să înceapă o viață cum nu mai fusese vreodată, să are, să semene și să culeagă bucatele la un loc, apoi să le împartă după munca fiecăruia. Dar cum se vor petrece toate acestea, cine să aibe grijă ca lucrurile să iasă bine, cine să fie tras la răspundere dacă ceva are să iasă prost, toate acestea nu i se păreau lui Ilie niște lucruri la care să se gândească în mod deosebit. **Principalul** era că viața cea veche, în care el se simțise totdeauna asuprit și chinuit, era lovită acum chiar în temelie ei. De-aci înainte oamenii se vor băga în seamă și se vor împrieteni nu după câte pogoane are fiecare, după câți cai, boi sau porci au în bătătură, ci după cum au să muncească și să se poarte în viața cea nouă care începea. Despre cum are să muncească și cum să se poarte! acesta era gândul care îl bucura atât de adânc pe Ilie. Știa să muncească bine, cum puțini știau în sat, iar cu purtarea... Da, în privința aceasta, în privința purtării, Ilie nădăjduia în schimbări adânci, era visul lui... Gospodărie colectivă? Că au să aibe mai multe bucate? Și ce dacă e gospodărie colectivă și au să fie mai multe bucate? Ba este, că oamenii au să-și schimbe purtările, dacă vrei să știi!

— Bă Ilie, ia vin' încoace, strigă Voicu Ghiocoeaia, făcându-l pe Ilie Barbu să tresară din visurile sale. Ce păzești tu p'aici? Ia du-te până colea la meaté și ia-mi niște tutun!

Voicu Ghiocoeaia purta pantaloni bufanți, haină orășănească și cravată. Scosese portofelul și-i întinsese lui Ilie, cu un gest hotărît, o hârtie de-o sută. Ii puse lui Ilie hârtia în mână și îl bătu prietenește pe umăr:

— Du-te, mă, hai repede că eu am treabă aici, cu comasarea, o să intru în ședință. Mi-l aduci înlăuntru, în biroul organizației!

După ce îi spuse acestea, Voicu Ghiocoeaia îi întoarse spatele și-și continuă vorba cu Bădârcea și cu ceilalți din grup. Ilie Barbu rămase nemișcat, cu hârtia în mână. Privirea sa larg deschisă clipea acum rar, a neînțelegere.

— Du-te, mă, ce mai stai, spuse și Bădârcea bângând de seamă că Ilie a rămas înțepenit.

Voicu Ghiocoeaia se răsuci spre Ilie și se uită la el cu mirare. Acum câteva luni, Ilie și muierea lui lucraseră la el, la bumbac. Unde nu-l trimiseseră?

— Bă, să fie-al dracului! — spuse Voicu Ghiocoeaia, supărat, luându-i lui Ilie hârtia din mână. Stane, du-te, mă, tu, până la meaté și ia-mi un tutun!

Ștan era curierul sfatului. Clătină din cap și arată înăuntru, adică nu se poate, el e curierul sfatului, poate să-l cheme președintele.

— Dă'ncoace că mă duc eu, — spuse un om mărunțel, nebărbierit, cu mustățile îngălbenite de tutun. Da-mi dai și mie...

Ilie Barbu își aminti că Voicu Ghiocoeaia îi mai datora bumbac, vru să-l întrebă când i-l dă, dar socoti că nu face să vorbească despre datorii aci, între oameni...

III

Intre acestea mașina raionului de partid pornise spre sat aducând în ea pe întâiul și al doilea secretar. Wilis-ul străbătea cu viteză drumul de țară, înecând cu pulbere căruțele întâlnite sau prinse din urmă.

— Decând n'ai mai fost prin sat, tovarășe Țurlea? întrebă la un moment dat Ion Niculae, secretarul raionului.

Al doilea secretar stătea în spate și se uita drept înaintea sa. Arăta puțin îngândurat și nu auzi întrebarea. Ion Niculae își răsuci gâtul și întrebă din nou:

— Prin sat, zic. Decând n'ai mai fost?

— A! Prin sat?! Din patruzeci și cinci.

— Ai stat mult atunci?

— Am fost cu reforma agrară.

Câtva timp nu-și mai spuseră nimic. Secretarul raionului arăta însă bucuros și mulțumit:

— Ce zici, tovarășe Țurlea? Te-ai gândit atunci că peste șase ani o să te întorci în satul dumitale!? Să vezi ce gospodărie se formează acolo! E o atmosferă bună, să știi, are să se înscrie jumătate din sat. În raionul Ghimpați sînt douăzeci de sate și au numai trei gospodării.

— La noi asta de-acuma e a șaptea, completă șoferul uitându-se înapoi, la al doilea secretar.

Țurlea cunoaștea acestea, i se spusese delă bun început. Se întreba acum pentruce îi place tovarășului Ion Niculae să i le spună a doua oară. E drept, Țurlea venise la raion de numai câteva zile. Tovarășul Ion Niculae socotea pe semne că e bine să-i spună de mai multe ori același lucru.

— Mai cunoști oamenii, tovarășe Țurlea? întrebă Ion Niculae după o vreme.

Țurlea se gândi o clipă, vru să răspundă, dar nu avu timp : șoferul era și el un om care gândea. Se răsuci spre Țurlea și-și desveli dinții foarte familiar:

— Ce-or să zică acum aliații când te-or vedea ! spuse el.

— Măi tovarășe, lasă-te de expresii d'astea, spuse Țurlea după câțva timp.

Îl supăra cuvântul, îl mai auzise și prin birouri.

Aliații erau adică, vezi dumneata, țărani ! Noi, șoferii și ăștia de prin birouri, sîntem șoferi și funcționari, nu aliați.

Auzind mustrarea, șoferul se roși. Se vedea că nu e învățat ca un tovarăș secretar să se poarte cu el în felul acesta.

— Uite, asta e gospodăria de stat Udupu, spuse Ion Niculae, adresându-se din nou lui Țurlea.

— Da. Mă întrebați dacă mai cunosc oamenii din sat, răspuse Țurlea. Pe unii îi cunosc bine, am păzit vitele împreună, când eram mici. Chiar pe-aici unde e gospodăria asta de stat. Era moșia Episcopiei pe vremea aia. Cum merg gospodăriile de stat, tovarășe secretar ?

— Asta de-aci merge bine, are pământ bun, răspuse Ion Niculae, după ce se gândi câteva clipe. Avem una în Popești, care a compromis bumbacul ; n'au avut ploaie la timp.

„Nu, măi frate, altceva întreb eu“, îi răspuse Țurlea în gând. Apoi îl întrebă deadreptul :

— Nu, din punct de vedere al cadrelor.

Șoferul interveni în discuție întrebându-l pe secretarul raionului dacă să meargă în sat sau să oprească aici lângă siloz.

— Oprește aici, spuse secretarul.

Ajuseseră la gară, doi kilometri depărtare de sat. Țurlea deschise ușa.

— Vasăzică treci întâi pe la siloz, îi spuse secretarul arătând cu mâna spre o înaltă construcție cu schele care se ridica cu îndrăzneală din mijlocul câmpiei. S'ar putea ca ședința noastră la regională să țină mult, continuă secretarul. Sînt multe raioane unde munca pentru colectări s'a desfășurat prost. Trebuie să vedem ce e de făcut. La noi nu ; noi avem altă situație.

„Măi frate, mai mi-ai spus-o și chestia asta cu colectările ! îi răspuse Țurlea în gând, coborînd din mașină. Nu te supăra, dar când am trecut pe la regională, înainte să viu aici, tovarășul Mircea mai avea el și alte păreri...“

— Ei, atunci vezi să se desfășoare lucrurile cum trebuie, tovarășe Țurlea, continuă secretarul. Dacă mai ai nevoie, telefonează-i tovarășului Sergiu ; el cunoaște bine situația.

— Am să văd eu. Intr'un caz iau legătură cu regionala, dacă nu vă întoarceți până diseară.

— Nu e nevoie ! Zici că îl cunoști pe Prunoiu !

— Da, îl țin minte.

— A lucrat cel mai bine în chestiunea gospodăriei, ai să-ți dai seama repede. Trebuie să ai grijă ; secretarul de-acolo, Anghel, mi-a spus de câteva ori că Prunoiu se substituie biroului. Noi avem experiență : așa se întâmplă când președintele sfatului e mai activ ; face unele greșeli mici, dar nu se substituie biroului cum i se pare lui Anghel.

Țurlea se făcu atent. Vasăzică, Prunoiu, președintele sfatului e un om activ, el a lucrat cel mai bine în chestiunea gospodăriei. Anghel, secretarul organizației, e un om slab, crede că președintele se substituie biroului organizației. Asta e o problemă serioasă.

— Dar nu e o problemă ; dacă era o problemă n'am fi lăsat noi lucrurile așa. În general e o atmosferă bună, continuă secretarul parcă i-ar fi ghicit gân-

durile. Chiaburii au pierdut influența în satul ăsta; am desfășurat noi demult artileria grea! Lucrăm de trei luni în direcția asta.

Mașina se puse în mișcare și în curând nu se mai văzu. Rămas singur, Țurlea o luă spre siloz, întârzie acolo o jumătate de ceas apoi se grăbi să plece în sat. Cunoștea drumurile; părăsi șoseaua și o luă deadreptul peste izlaz. La început el merse repede, cu grabă, așa cum mergea pe străzile orașului industrial de unde abia venise. Nu merse însă nici câteva minute și fără să-și dea seama de ce, se pomeni cuprins de un simțământ nesuferit. Avea multe treburi și voise să se gândească la unele din ele, chiar în sferul de oră cât avea de mers. Se simțea puțin îngrijorat; se ducea în satul unde copilărise, cu o sarcină de partid. N'ar fi fost mai nimerit să se fi dus întâi în alt sat? Tovarășul Ion Niculae...

Țurlea încerca să-și dea seama de situație, așa cum reieșea ea din spusele secretarului. Nu izbutea însă cu niciun chip, mintea i se împiedica de ceva. Incetini pașii fără voie și deodată își dădu seama că acel cineva care avea atâta putere asupra lui, care îl împiedica să meargă mai repede și să se gândească tot așa de grăbit la treburile lui, se afla chiar în preajma sa.

Se opri găfâind puțin, își scoase șapca și se șterse pe frunte de sudoare. Deodată își dădu seama că a mers pe locuri cunoscute. Ridică fruntea și își lăasă privirea să lungească peste întinderea fără margini a câmpiei. Inima începu să-i bată foarte tare și un zâmbet copilăresc îi lumină trăsăturile încrețite de griji. Ea era, câmpia, o cunoștea... Cum de uitase că ea nu te lăsa să mergi pe ea fără să n'o vezi? Nu puteai să gândești fără ea! Nu dădea voie!

Țurlea auzi un piuit subțire de clopoței care îi atinse urechea ca un svon de pe altă lume. Apoi de undeva, nu se știe dincotro, auzi un glas omenesc, atât de slab și de îndepărtat, dar pe care câmpia îl aducea totuși așa de aproape încât i se păru că nu a auzit acel glas, a gândit numai.

Se urni din loc și porni agale, așa cum se cuvine. De îndată își simți gândurile mult mai limpede, descurcate, legate între ele și mai ales grozav de simple. Acest lucru îi aduse în inimă o bucurie plină, adâncă, cum nu mai simțise de multă vreme. Pe neașteptate simți poftă să cânte și cântă într'adevăr, dar ceva foarte nedeslușit: frânturi de melodii, de marșuri... Da, desigur, are să vadă la fața locului cum stau lucrurile. Nu e bine că Anghel crede că președintele se substituie organizației. Asta înseamnă că e un secretar slab. Trebuie ajutat, sau dacă nu e în stare să facă față, oamenii să-și aleagă alt secretar. Tovarășul Ion Niculae spune că nu e o problemă. Dacă e așa, atunci de ce a mai pomenit despre chestiunea asta? Ba chiar a spus: „trebuie să ai grijă; secretarul de-acolo...” Vasăzică, trebuie să aibă grijă, prin urmare e o problemă.

Tot gândindu-se, Țurlea se împiedică la un moment dat de ceva și se uită foarte mirat înapoi. Nu văzu nimic, dar căută totuși în iarbă cu vârful bocancului și găsi un lemn înfipt în pământ ca un țaruș. Țurlea se înveseli grozav, exclamă de câteva ori „aha!” cu mare satisfacție, scoase țarușul și începu să se uite cu atenție la el. Se vedea că asemenea țaruș îi este bine cunoscut. Pe locul acela iarba era veștedă, se vedeau bulgări mici de pământ, semn că se săpase, că acolo era ceva. „Aici trebuie să fie, — spuse Țurlea cu glas tare, cu bucurie copilărească, și începu să caute încet, cu țarușul, pe o porțiune mică de tot. Dădu apoi pământul la o parte și ieși la iveală întâi o mânășă de oală, apoi o oală întregă pe care Țurlea o trase încet și o puse alături, pe iarbă. Oala era mare, cel puțin două chilograme și era legată la gură cu o bucată groasă de postav.

„Ia uite la ei, au învățat șmecheria dela alde Ilie Barbu, gândi Țurlea din ce în ce mai înveselit. Hm! Credeam că numai noi ne țineam de drăcii!” Se aplecă și vru să desfacă postavul cu care era acoperită oala.

— Ce faci acilea, tovarășe ?

Tresări și se răsuci încotro auzise glasul. Ia te uită ! La numai câțiva pași de el, trei băiețași stăteau proptiți în ciomege și îl cercetau cu un aer foarte neprietenos. Parcă răsăriseră din pământ. Țurlea arătă oala cu mâna și se răsti la ei :

— Bine, mă, voi v'apucați să mulgeți oile oamenilor pe izlaz ?

— Dar pe unde să le mulgem ? răspunse unul tot așa de răstit.

— D'aia te plătește omul, să-i mulgi oaia ?

Nu i se răspunse nimic, dar se vedea că băiatul care răspunsese răstit avea grozavă poftă să se răfuiască cu hoțul care desgrupase oala.

— Și ce-ți veni de desgrupăși oala-m' ?! întrebă el țândăros.

Lui Țurlea îi plăcu cum îl luau la rost. Nu se sfiau de loc. Se uită mai bine la ei și unul i se păru că seamănă cu cineva cunoscut.

— Al cui ești tu, mă ?

— Cine, eu ? întrebă cel țândăros.

— Nu tu — ție, am să-ți rup urechile — ăla din spatele tău, tu, ăla cu ochii mari, al cui ești ?

— Al lui Ilie Barbu !

Țurlea se uită cu atenție la el și flueră a mirare :

— Al lui Ilie Barbu !? Semeni cu el mai bine decât semăna el cu tine când era mic. Ce face el acuma ?

— S'a înscris în colectiv, — răspunse cel țândăros, deastădată însă înțepat, parcă ar fi știut el multe despre colectiv.

— Și tat-tău de ce nu s'a înscris, mă, urechiatule ? îl întrebă Țurlea, zâmbind.

— Ba s'a 'nscris, i-o reteză băiatul.

— Ei, ia desfaceți oala, să vedem, s'a prins laptele ?

— Cum o să se prindă, dacă abia azi dimineață l-am îngropat ? îi explică țândărosul, ceva mai prietenos. Și dumneata ce cauți p'aici, ești dela siloz ? îl descusu băiatul.

— Da, sânt dela siloz și sânt prieten cu toți învățătorii voștri dela școală. Am să vă spun că mulgeți oile oamenilor pe izlaz. Așa pioneri sunteți voi ? spuse Țurlea îndepărtându-se.

— Poți să ne spui, îi strigară ei din urmă, cu nepăsare. Ce să facem ? Noi ce să mâncăm ?!

IV

Întâmplarea cu oala ascunsă în pământ îi adusesese lui Țurlea în minte întreaga copilărie. Păzise oile împreună cu Ilie Barbu și cu cei doi frați ai lui Ciobanu. Iarna se duceau la școală și când se desprimăvăra, părinții îi băgau la oi. Cei doi frați Ciobanu rămăseseră repetenți pe clasa treia și nu se mai duseseră de loc. Barbu Ilie râdea de ei toată ziua, amândoi erau tari de cap, nu înțelegeau cu niciun chip cum se poate ca scriind cifrele unele sub altele să zici : atât și cu atât fac atât, — scriem atât și ținem la mână atât. Dece să scrii cinci și să ții una la mână ? Dece să încurci lucrurile și să nu scrii atâta cât ai zis că face ? Când aveau de adunat numai nule, atunci le plăcea. Zero și cu zero și cu zero și cu zero... Grozav le plăcea ! Scoteau limba foarte fericiți, scriau încet în caet, spunând totodată rezultatul cu glas tare, să ia aminte Barbu Ilie și Țurlea că nu sunt chiar așa de nepricepuți.

Alfel se simțeau bine, jucau purceaua pe izlaz, bobicul, îngropau laptele, coceau porumb, furau pepeni și struguri și fluerau după fete, — așa mici cum erau,

— iar când norii se îngrămădeau pe cer și ploaia sguđuia câmpia, jucau tontoroiu clănțanind din dinți, așteptând să se lumineze, să se despoaie de cămăși și să le usuce la soare. Nu coborau în sat decât dacă ploaia ținea toată ziua, altfel oamenii și chiar părinții îi trimeteau îndărăt pe izlaz. Băieții se temeau mai ales de cei care aveau oi mai multe. Aceștia îi înjurau și îi amenințau că la toamnă au să le scadă din plată. Băieții se răzbunau și ei, mulgându-le oile, altceva n'aveau ce face.

După prânz, când soarele începea să coboare, oile se îndepărtau de sat și se apropiau păscând de linia ferată. Se învățaseră să facă singure acest drum. Când ajungeau acolo, băieții știau că în curând are să treacă trenul și atunci lăsau la o parte jocul de-a purceaua și se apropiau de drumul de fier. Așa făceau în fiecare zi, se propteau în ciomege și se uitau cu uimire la roțile trenului, la necunoscuții care stăteau la ferestre. Le bătea inima de fiecare dată, le străluccea ochii, li se tăia răsuflarea. După ce trenul pieria, rămăneau tăcuți, neliniștiți, cu sufletul turburat de dorinți. Jocul lor de-a purceaua nu mai avea niciun farmec, nici bobicul, nici laptele închegat în pământ, nici pepenii furați...

Intr'o zi, unul dintre ei, Țurlea Ion, îi spusese lui Barbu Ilie că s'a săturat de oi... că el le lasă și se duce. „Unde?“ — întrebase Barbu Ilie. „Unde-oi vedea cu ochii“, — răspunse Țurlea uitându-se pierdut în urma trenului. „Dar de ce, cum așa?“ — Că nu mai poate — răspunse Țurlea întristat. Da, așa era, nici Barbu Ilie nu mai putea, o să meargă și el. Au să lase oile, amândoi, au s'o ia pe drumul de fier, au să-și piardă urma...

Băieții se făcuseră mari, isprăviseră șapte clase... La examenul de **diplomă** care se ținuse pe „centru“, adică fuseseră examinați la un loc de către o singură comisie de învățători, elevii câtorva sate, Barbu Ilie a fost singurul care a luat nota zece la matematici. La celelalte a fost mai slab, dar la matematici a uimit comisia. După examen a luat iar oile de **coadă**, dar cei doi băieți arătau din ce în ce mai întristați. Să stai în fața unei comisii de învățători, să fii întrebat: „Elevul Țurlea Ion, spune-ne **dumneata** la ce an s'a urcat pe tron Dimitrie Cantemir...“, să spui cine era Dimitrie Cantemir, comisia să zică **bravo Țurlea**, pe urmă să te întorci acasă să mănânci tot ca și mai înainte ciorbă de corcodușe apoi dimineața să te scoli și să fluieri la poarta lui Enache ca să dea drumul la oi, Enache să iasă din casă cu burta lui cât toate zilele încinsă în chimir, să zică... „pe măta de Țurlea, iar ai muls oile ieri, spune-i lui tac-tu că la toamnă am să-ți scad din plată...“

Țurlea nu pricepea cum se pot întâmpla toate acestea. Care era adevărul aici? Comisia de învățători sau înjurăturile lui Enache? Comisia îi spusese „elevul Țurlea“... „dumneata“... „Cantemir“... Enache: „pe mă-ta de Țurlea, spune-i lui **tac-tău**“... Și trenul cu roțile sale, cu lumea aceea necunoscută dela ferestre...

Intr'o dimineață de toamnă s'au hotărât, au lăsat oile și amândoi, Țurlea Ion și Barbu Ilie, au luat-o de-alungul liniei ferate. Au mers până spre seară și au trecut prin trei gări. Știau încotro se duc: orașul se afla la șazeci de kilometri de satul lor. În oraș, Barbu Ilie a început să se simtă neliniștit, spre deosebire de Țurlea, care tot timpul zicea „Ha! Fir'ar ale dracului de oi... Pe mă-sa de Enache...“ Toată ziua numai asta a zis și se bucura grozav.

Au dormit într'o piață. Dimineața s'au pomenit cu un ins care semăna întrucâtva cu Enache, dar care era bine îmbrăcat și care s'a purtat frumos cu ei. I-a întrebat de unde sunt, ce caută la oraș, cum îi cheamă... i-a luat cu el, le-a dat să mănânce, i-a pus să spargă lemne, să frece dușumelele restaurantului, să careniște saci, niște dube de gaz, niște sifoane...

A doua zi la fel, a treia zi tot așa, timp de o săptămână. După o săptămână, Enache al doilea a stat de vorbă cu ei, i-a spus lui Barbu Ilie să plece, iar lui Țurlea Ion să rămână. Lui Țurlea Ion i-a mai spus că îi dă un rând de haine pe an și o

mie de lei, iar lui Barbu Ilie i-a mai spus că o să-l trimeată la cineva. Țurlea s'a bucurat că poate să rămână la oraș, Barbu Ilie a spus că nu vrea, nu-i place, el se întoarce acasă...

Țurlea știa însă că nu e mare scofală să lași oile lui Enache din sat și să fugi să speli dușumelele lui Enache al doilea dela oraș. Iși dădu repede seama că orașul e plin de băeți de seama lui care duc altfel de viață. Pe unii îi vedea foarte des. Erau ceva mai mari decât el, dar foarte mândri, se uitau de sus la Enache al doilea, aproape că îi porunceau când se așezau la mese și cereau de băut. Țurlea nu pricepea cum niște tineri puteau fi atât de siguri pe ei, când erau așa de prost îmbrăcați, cu hainele lor înegrite de sus și până jos de uleiuri. Fără să spună patronului, Țurlea intră în vorbă cu acești tineri, află că lucrau într'o uzină, află cu bucurie că uzina fabrica trenuri, că se lucra opt ore pe zi, că pentru o lună de zile acolo se plătea exact de zece ori mai mult decât plătea Enache al doilea... Țurlea le arătă diploma sa de șapte clase primare și se rugă de ei să-l ajute să intre și el acolo...

„Ce-ai făcut Ilie, nici astăzi n'ai scăpat de oile lui Enache? Văd că ți-ai băgat copilul să slugărească. Nu se mai poate așa, Ilie! Trebuie să-l smulgem pe Enache din rădăcină, să-i luăm oile pe care tu i le-ai păzit și averea pe care tot tu i-ai făcut-o!“

Gândind toate acestea, Țurlea simți o adâncă părere de rău că niciodată nu s'a învrednicit timp de cincisprezece ani să-i scrie lui Ilie Barbu măcar câteva rânduri, să-l întrebe măcar de sănătate. Știa că în sat împotrivirea omului asupra este surpată uneori pe dinăuntru și de cele două pogoane pe care le are, de cele trei pogoane jumătate, de cele patru pogoane și un sfert... Un pogon mai mult face ca împotrivirea să slăbească și mintea să se întunece, e gata să convie că Enache a făcut avere fiindcă e un om cu cap și a muncit de dimineață și până seara, pentru ca mâine, când vei fi nevoit să vinzi pogonul ca să nu mori de foame, să fii în stare să dai cu barda.

Țurlea știa toate acestea și își închipuia lesne cât trebuie să fi îndurat Ilie Barbu în tot acest timp, câtă nevoie o fi avut el să-l învețe cineva cum să lovească cu barda. Nu se gândea decât la acei ani întunecați de dictatură fascistă. El, Țurlea știuse ce are de făcut, învățase în uzină să cunoască dușmanul. Dar Ilie Barbu? O fi învățat Ilie Barbu să-și cunoască dușmanul său din sat, care încă și astăzi mai avea putere?

Țurlea grăbi pașii, nerăbdător să ajungă mai repede în sat.

V

Lângă clădirea sfatului popular se afla un fel de bufet care nu avea altceva decât țuică, salam și pastramă de vițel. Abia sosiți, inginerul cadastral Milică Costovici și inginerul semetist Gogu Pișculescu intraseră înăuntru, ceruseră țuică și pastramă și se grăbiseră să se pună la punct. Președintele sfatului veni încurând după ei. Gogu Pișculescu mânca usturoi și se încrețea de plăcere. Când președintele intră înăuntru, Pișculescu își trase ochelarii pe vârful nasului, se uită pe deasupra lor la președinte și îi arătă tot ce era pe masă:

— Tovarășe președinte, îi spuse, și îi arătă amănunțit, zâmbind cu șiretenie, țuicile, usturoiul, pâinea și pastrama de vițel, adică să poțtească!

Era un bătrânel vioi și glumeț. Iși scoase ceasul din buzunar, se holbă la el și îl lovi apoi peste umăr pe inginerul cadastral.

— Nu ți-am spus eu că la opt și jumătate suntem aici? Ei?!

Costovici avea gura plină. Ca să răspundă, își dădu capul pe spate și strigă înecându-se:

— Asta fiindcă l-am tot îndemnat eu pe-ăla cu căruța. Dacă nu mâna repede, acum eram la fântâna dela Șanea, nu mai eram noi aici să mâncăm pastramă de vițel.

— Dar usturoi de ce nu mănânci ? îl întrebă Pișculescu apropiindu-și capul de urechea lui. A ? Ți-e frică ?

Isbucniră amândoi în râs. Se înnecau cu îmbucăturile și se prăpădeau de veselie. Pișculescu întinse un deget ca o crenguță uscată spre pieptul președintelui:

— Când am fost anul trecut la Dor Mărunt, avea una acolo... Vine la mine supărat : nea Gogule, fiți-ar usturoiul al dracului... hi-hi-hi... hi-hi-hi...

Inginerul cel tânăr se ridică mestecând și își luă servieta grăbit. Bătrânul se grăbi și el :

— Fă-ne rost de o găină, — spuse el adresându-se omului de după teșghea. Să fie ciorbă și friptură... așa, în usturoi... cu măămăligă caldă...

Trecură printre oameni și intrară în biroul cel mare al secretariatului. Inginerii își trântiră serviciile pe masă, traseră scaunele și se așezară foarte bine dispuși. Pișculescu își scoase pipa și o vâri fără s'o aprindă în colțul gurii. Din mișcărilor lor se înțelegea cu ușurință că nu făceau pentru prima oară astfel de lucrări.

— Ei, începem ? — întrebă secretarul Comitetului executiv al raionului, care se afla în sat încă de ieri.

— Gata, începem, — spuse Pișculescu cu pipa în colțul gurii, ascuțindu-și niște creioane.

Secretarul comitetului executiv raional ieși afară și spuse tare, de pe treptele dela intrare, adresându-se oamenilor adunați :

— Măi tovarășe, începem lucrările pentru înscrierea în gospodăria colectivă. Măi frate, ai să intri înăuntru și ai să te desfășori cu tot ce ai, așa cum te-ai trecut în cererea pe care ai semnat-o. Dacă ai uitat ceva, treci acolo și te iscălești. Să spui vecinii la nord, la sud, la est și la vest, adică ăia pe care îi ai ! Dacă nu e, spui ce e, șosea, izlaz, pădure... Pe urmă locurile de pe lângă casă : spui ce loc ai pe lângă casă, câți metri pătrați, arabil sau nearabil. La câmp tot așa, dacă ai vreo fășie nearabilă, o spui și p'ăia ! Și cu asta gata, începem desfășurarea!... Măi tovarășe președinte, unde ești ? Ia vin încoace !

Președintele sfatului se apropie.

— Dece nu dai drumul la radio ? îl întrebă secretarul în șoaptă.

— Ii dă drumul acum, era stricat difuzorul. Acum merge, uite, acum îi dă drumul...

Intr'adevăr, se auzeau cârâituri și șoapte în pâlnia difuzorului ; pe neașteptate, foarte puternic, izbucniră sgomotos niște țambale. Când sgomotul lăutăresc al țambalelor începu să se înmoaie, o voce dulce de femeie îi dădu drumul unei doine.

Foaie verde fir mohor

Măi țărane muncito-or...

Țăranii muncitori ascultară cu mult interes această „doină“. Unul dintre ei, care nu se grăbea deloc să intre înăuntru, își desveli dinții, foarte vesel și strigă :

— Măi tovarășe președinte, dă, mă, un telefon la radu, la București, și spune-i ășteia să tacă din gură.

— Unde să dau telefonu', mă ?

— La radu, la București, — răspunse omul râzând.

Cu oarecare întârziere președintele se dumiri. Ala făcea pe șmecherul, spunea radu în loc de radio.

— Fiți-ar radu al dracului! — mormăi președintele, supărat că trebuise să răspundă la o asemenea prostie.

Coridorul statului și biroul secretariatului se umpluseră de oameni. Cei doi ingineri, secretarul comitetului executiv al raionului, președintele Prunoiu și doi activiști ai raionului de partid stăteau așezați la o masă lungă pe care erau întinse hârtii, dosare și o hartă desfăcută a satului.

Mai la o parte, Anghel Gheorghe, secretarul organizației stătea posomorât și asculta doi inși care îi povesteau ceva cu glas scăzut. Se pare că îi spuneau lucruri în parte cunoscute pentru că nu-i asculta cu toată atenția. Totuși, spusele lor avură darul să-l întărească: la un moment dat îi lăasă, ieși în coridor și de-acolo se răsti la ei:

— Ia veniți încoace. Vin încoace, Nicolae Burcea. Vin și tu, Ilie Moacă. Ia veniți încoace amândoi!

S'ar fi părut că îi amenință, dar după felul cum cei doi se grăbiră să-l asculte, se înțelegea lesne că amenințarea era adresată altcuiva. Cei doi, Ilie Moacă și Nicolae Burcea, arătau bucuroși, adică era bine că spusele lor îl întăritaseră pe Anghel.

În înghesuiala și murmurul de pe coridor, mișcarea aceasta și schimbul de cuvinte între Anghel și cei doi nu puteau fi băgate în seamă. Totuși lui Prunoiu nu-i scăpară. Ieși de după masă, trecu grăbit prin coridor și se opri afară pe scări.

— Stane, du-te mă pe la alde Trafulică și chiamă-l încoace, îi spuse el curierului care stătea jos pe scări și fuma.

Cât îi auzi glasul, Stan sări în sus, gata să se ducă unde i se spusese.

— Trafulică? întrebă unul din frații Ciobanu. Am trecut noi pe la el! vine acuma, măi tovarășe președinte.

— Și Didel?

— Am trecut și pe la Didel. Vin acuma amândoi.

Prunoiu vorbise în așa fel ca să fie auzit mai mult de Anghel și de cei doi decât de cei de afară. Se grăbi apoi să intre în biroul secretariatului.

— A! exclamă el ca din întâmplare, oprindu-se lângă cei trei. Ilie Moacă și Nicolae! Ilie Moacă, să nu crezi că dacă intri în colectiv nu trebuie să mai dai cota de lână. Te execut, taică! Eu am aici plan de colectări! Și tu, Nicolae Burcea! Și tu ai ceva! Băgați de seamă că eu nu glumesc.

Amenințarea îl zăpăci pe Ilie Moacă; se apropie de Prunoiu și începu să se roage:

— Măi tovarășe președinte, n'am domnule! de unde să dau eu atâta lână? Zău, îți cântăresc în față toată lâna mea, și să vezi că mai mult de cinci chile n'am. De unde să dau eu șase chile? Dece m'ați pus voi cu atâtea chile?

Prunoiu îl asculta dar nu zise nimic; clătină doar din cap, iar rostul acestei clătineri îl înțelese pe deplin Ilie Moacă: dacă Ilie Moacă se poartă cum trebuie, președintele poate să-i micșoreze cota.

— Nicolae Burcea, și tu ai ceva de dat! spuse Prunoiu uitându-se cu înțeles la Nicolae Burcea.

— N'ar strica să te chiorăști mai bine în registrele alea, răspunse Nicolae Burcea, respingând hotărât amenințarea.

— Măi tată; ai dat, ești frate cu mine! zise Prunoiu ridicând palma. E sfânt! așa că nu mă lua tu că să mă chiorăsc mai bine. Ai putea să fii la locul tău. Se grăbi apoi să intre în biroul secretariatului.

— Hai încoace, spuse Anghel apucându-l pe Nicolae de braț. Ilie Moacă, vin încoace.

— Păi ce să mai viu, se codi Ilie Moacă. Vrei să-ți spun de două ori?

— Ilie Moacă, ai să dai cota de lână atât cât scrie la carte. Nu e după cum vrei tu sau Prunoiu, spuse Anghel abia stăpânindu-și mânia.

Ilie Moacă se uită cu îndoială la secretar. Oare așa să fie cum spune Anghel? Are el puterea asta? De unde să știe el, Ilie Moacă, ce este scris la carte? Cartea aia e în mâinile lui Prunoiu.

— Vino încoace, îl smulse Anghel din îndoielile sale. Trafulică a dat trei chile de lână și are mai multe oi decât tine. Cum o să dai tu șase chile? Sau ești nebun?!

— Nu, că nu-mi convine să fiu nebun, că atunci trebuie să dau cât zice Prunoiu, răspuse Ilie Moacă înveselit.

Lui Anghel însă nu-i ardea de glumă.

— Stane, strigă el. Unde ești, mă?

Stan se arată la față, dar fără prea mare grabă.

— Du-te la tovarășul Mitrică și spune-i să vie aici că am treabă cu el. Vezi că doarme, n'a stat acasă azi noapte. Să se scoale și să vie aici, că nu e timp de dormit. Du-te, nu mai sta, lasă că îi spun eu tovarășului președinte unde te-am trimis, trebui să mai adauge Anghel.

Intră apoi în încăperea organizației care se afla chiar în clădirea sfatului, Niculae Burcea și Ilie Moacă venira după el. Abia intrară că veni un al treilea.

— Uite că a venit și Pascu, spuse Niculae Burcea mulțumit.

Pascu era un om tânăr, părea să aibă treizeci de ani. Hainele sale, după ce că erau mănjite cu uleiuri, mai erau și îmbibate cu pospai alb de făină.

— Nu mai stăteai, dom'le Pascu? Te-ai împotmolit cu capul în făină, — îl întâmpină Anghel morocănos. Nu-l mustrase, avea ceva ciudat în glas, care atrăgea atenția.

Pascu își scoase șapca din cap și o asvârli cu o mișcare repezită și dibace drept deasupra unui dulap cu broșuri. Clipi din genele sale, albite și ele de pospai, se așeză pe banca din fața mesei și întrebă, fără să se supere cătuși de puțin de primirea care i se făcuse:

— Ce s'a întâmplat, măi tovarășe Anghel?

Pascu îl întrebuse cu un glas limpede și bun, serios și cald în același timp. Anghel tresări. Se vedea că prezența lui Pascu îi făcea bine.

— Dracul că e drac, măi Pascule, și tot n'ar pricepe ce se petrece aici la noi, murmură Anghel cuprins de o neașteptată mâhnire. Ii spun tovarășului Ion Niculae și tovarășul Ion Niculae zice că vrem să innăbușim un element bun...

Anghel oftă și-și propti tâmpla sa ușor încăruntită în podul palmei. Amuți, nu mai zise nimic timp de câteva clipe lungi. Toți știau că e vorba de Prunoiu. Pascu se uita cu uimire la Anghel. Erau cam de aceeași vârstă amândoi. Anghel, arăta ceva mai îmbătrânit. Pascu nu-și amintea să-l fi văzut vreodată așa de întristat. Secretarul arăta într'adevăr abătut și mâhnit.

— Ii spun că nu zice nimeni că e element rău, dar uite că trece peste capul organizației!! „Vi se pare vouă“, îmi spune tovarășul Ion Niculae. Parcă noi am fi nebuni! Bine, sântem nebuni, noi, biroul organizației! Ah, tată Prunoiule, când or începe oamenii să-și piardă răbdarea, să nu te aud că dai vina pe mine. Să nu te aud că te duci iar la tovarășul Ion Niculae să te plângi.

— Ce-a mai făcut? întrebă Pascu.

— Stăteam ieri seară la meaté, era și Bădârcea, Trafulică, Didel și Voicu Ghioceoaia, începu Niculae Burcea să spună... Era și ăsta, Ilie Moacă și au venit mai pe urmă și alde Vasile și Gheorghe Ciobanu. Vorbeam despre gospodărie, și am înțeles că Bădârcea crede că o să fie ales el președinte iar Ghioceoaia sosititor. „Asta la adunarea generală, să vedem ce zic oamenii și ce zice Anghel“ am spus eu. „Ce Anghel? Ce-are aface Anghel? a sărit Ghioceoaia. Dacă ne-am fi luat după Anghel, n'am mai fi ajuns noi să convingem oamenii“. „Cum așa, ce

vorbă e asta ? întreb eu. Cine a format comitetul de inițiativă ?” „Prunoiu“, zice Ghiocoeaia.

— Hm ! făcu Pascu ridicându-se numaidecât în picioare. Incepu să se plimbe agitat prin odaie. Il cunoșteau toți ; își pierdea repede cumpătul.

— Stai să vezi ! continuă Niculae Burcea, ca și când ar fi vrut să-l liniștească. La urmă de tot vine și Prunoiu. Il văd că se uită la Ghiocoeaia și-i spune: „Bă socotitorule, ia fă colea o socoteală“. Adică să facă cinste... „Să facă președintele, că e mai ceva“, zice ăla și-i face cu ochiul lui Bădărcea, adică să dea Bădărcea. Au stat acolo și au băut câteștrei până la miezul nopții.

Pascu vru să spună ceva, dar în aceeași clipă ușa se deschise larg și apăru în prag însuși Prunoiu ! El lăsă ușa deschisă de perete și ridică brațele supărat :

— Anhele, unde l-ai trimis pe Stan ? A intrat în pământ. Nu-l mai trimiteți așa care unde vreți voi, ce dracu, e om și el, o să-i iasă sufletul... Noroc, Pascule : ai făcut situația aia ? Fă-mi situația, tată, vrei să te rog de-o mie de ori ?

— Care de-o mie de ori ? Ieri am primit hârtia ! răspuse Pascu nedumerit. Prunoiu le întoarse spatele și vru să plece, dar Pascu îl opri.

— Ia stai puțin. Inchide nițel ușa, și stai aci.

Prunoiu se holbă la el cu uimire. Cum de îndrăznea Pascu să-i vorbească așa ?

— Ce e, mă ?!

— Ia stai puțin aici. Stai aici, că nu-ți cad picioarele.

Cu tot pospaiul de pe față se vedea că lui Pascu îi năvălise sângele în obraji. Prunoiu închise ușa furios, dar nu se apropie de masă.

— Ce e, Pascule, ce te-a apucat ?

Pascu izbi cu pumnul în masă și începu să strige :

— Să-ți intre în cap, tovarășe președinte, că mie nu mi-e frică de nimeni, nici de tine și nici de cine ai vrea tu. Eu nu ascult decât de partid. Sânt în biroul organizației și nu-ți dau voie să te mai substitui biroului. Indefinitiv, cine crezi că ești tu ?

Se opri ; se înecase de mânios ce era.

— Ce e cu ăsta ?! exclamă Prunoiu batjocoritor. Ce e cu tine, măi tată ? Zaci acolo la moară săptămâni întregi și pe urmă te trezești urlând. Ți-am spus eu că îți place numai așa, să te pui pe tine în ipoteză.

Anghel stătea mai departe cu tâmpla în pumn. Tăcea. Se înțelegea foarte bine din tăcerea lui că el nu socotește de vreun folos izbucnirea lui Pascu. Nu socotea de vreun folos nici să-l cheme la ordine pe Prunoiu. Il criticase destul în ședința organizației și se săturase să-l audă strigând și amenințând.

— Ce s'a întâmplat, Anhele ? întrebă Prunoiu apropiindu-se supărat de masă.

— Lasă că știi tu ce s'a întâmplat, răspuse Anghel cu răceală, fără să se uite la el.

Il răspuse chiar cu oarecare nepăsare. Se vedea că se gândește la ceva anumit și nu-i ardea să-i dea lui Prunoiu lămuriri de care acesta nu avea nevoie.

— Nu înțeleg nimic, se miră Prunoiu ridicând din umeri.

— Cum nu înțelegi ? sări Pascu. Pe cine ai întreat tu când ai spus lui alde Bădărcea că o să fie președinte ?

— Și Ghiocoeaia socotitor, adăugă Niculae Burcea.

— Ghiocoeaia e membru de partid, e om deștept. Pe cine ați vrea voi să puneți socotitor ? Și pe urmă ce e prostia asta ? Ce, eu îi numesc ? Adunarea generală ! se spală pe mâini Prunoiu.

Anghel tresări. Se uită neclintit, drept în ochii președintelui și îi spuse :

— Adunarea generală! dar până la adunarea generală, faci atmosferă pentru ei.

— Și ce dacă fac? O să vă aștept pe voi? pufni președintele batjocoritor. Eu nu sunt pentru Niculae Burcea. Niculae Burcea o fi el bun, dar Bădârcea e și mai bun. Bădârcea a adus aproape douăzeci de inși în gospodărie. Are influență!

— Da, bine! Du-te și-ți vezi de treabă, îi răspunse Anghel, liniștit, prop-tindu-și din nou tâmpla în podul palmei.

Prunoiu în schimb se neliniști și câteva clipe nu știu ce să mai zică. Iși făcu însă destul de repede socoteala. Porni spre ușă și aruncă peste umăr, batjocoritor:

— Da, stați acilea, că o să mai intre ei Pătăleață și alde Stancu în gospodărie!

După ce Prunoiu ieși, Ilie Moacă încreți din sprâncene:

— Are dreptate, Pătăleață și Stancu nu mai vor.

— Am trimis-o eu pe nevastă-mea să vorbească cu muierile lor, nu-ți face tu inimă rea, spuse Anghel scotându-și tabacherea din buzunar. Pascule, ia fă-ți colea o țigare și așteaptă să vie Mitrică. Mitrică a pățit ceva azi noapte, a stat închis la miliție, abia dimineața i-au dat drumul; m'au chemat ăia la telefon să mă întrebe despre el, altfel nici acuma nu i-ar fi dat drumul. Ei, și dimineața când s'a întors, a trecut pe la barieră, p' aici pe lângă pădure și s'a întâlnit cu Ghioceoia, continuă Anghel după ce își aprinse țigara.

— Dar ce-au avut cu el de l-au arestat? întrebă Pascu uluit. Cum, pe Mitrică?! Dar dece?

Anghel nu se grăbi să-i răspundă.

— S'a întâlnit cu Ghioceoia la barieră, spuse el a doua oară, neturburat. Trebuie să vie, e ostenit săracu, de la Udupu până aici sînt patru kilometri.

— Dar Ghioceoia ce căuta la barieră? întrebă Niculae Burcea puțin mirat

— Să vedem ce spune Mitrică, n'am prea înțeles ce zicea, se feri Anghel, apoi după un timp adăugă oftând: era supărat, săracu Mitrică!

VI

Intre timp inginerii terminaseră cu pregătutul hârtiilor și erau gata să înceapă lucrările. Fără să știe cum, Ilie Barbu se pomeni cel dintâi în fața pipei lui Pișculescu. Iși roti privirea sa mare împrejur și se uită la oameni fără să clipească. „Mă vedeți, fraților, întreba el mut, cu chipul luminat de bucurie. Ei, ce ziceți? Eu sunt, Ilie Barbu“, — le mărturisea el încrezător.

Fără să se uite la el, Pișculescu îl întrebă:

— Numele și pronumele!

Ilie Barbu nu auzi. Stătea în picioare în fața mesei și se uita mereu când la dreapta și la stînga sa, când înapoi, zâmbea copilărește și într'o vreme se scărpină fericit în cap. Nu era greu de ghicit că se credea văzut de toți, că toată atenția celorlalți era adunată asupra lui.

— Spune bă, numele, acolo, Ilie, ce te tot uiți, se auzi la un moment dat glasul aspru și poruncitor al cuiva.

Ilie tresări, se aplecă foarte tare peste masă și se holbă la hârtiile inginerului.

— Barbu! Ilie Barbu! spuse el cu grabă și rămase cu privirea lui care nu clipea, pironită în hârtiile inginerului.

Pișculescu îi scrisese numele, apoi întinse mâna spre el. Ilie nu înțelese, se uită la mâinile sale nedumerit, închipuindu-și că inginerul a văzut ceva la el și îi cere acel ceva.

— Dă'ncoace, — spuse inginerul uitându-se pe deasupra ochelarilor.

— Irtia, Ilie, se auzi acelaș glas aspru și poruncitor.

— Care hârtie? — întrebă el, uitându-se nedumerit la toată lumea.

— Nu-i nimic, trece-l acolo, o să facă cerere pe urmă, — interveni Prunoiu adresându-se inginerului.

Pișculescu își scoase pipa din gură și arătă hârtiile, supărat :

— Ne încurcăm, eu trebuie să totalizez aici !...

— Nu-i nimic, trece-l acolo, spuse unul din activiștii raionului. Tovarășe Ilie Barbu, după ce te treci aici, o să-ți dea tovarășul președinte un formular și să faci cerere.

Pișculescu se aplecă spre secretarul comitetului executiv și explică în șoaptă :

— Să nu trebuiască să șterg, că așa fae ăștia, se înscrie, iar se șterge...

— Scrie acolo, i-o reteză secretarul.

— Câte hectare, Ilie Barbu ?

— Un hectar.

— Loc pe lângă casă ai ?

— Am.

— Cât ?

— Un sfert de pogon.

— Vecinii ? Pe cine ai la nord ?

Ilie Barbu își spuse vecinii din toate punctele cardinale.

— Vite ?

— Doi cai.

— Atelaje ?

Ilie spuse atelajele și când inginerul termină, nu băgă de seamă că acum trebuie să lase locul altuia. Se uită din nou la oameni, care dealtfel vorbeau între ei, fără să-l vadă pe alde Ilie.

„Ați văzut ? îi întreba Ilie cu privirea. Am dat tot ! Pământ, vite, atelaje... Nu mai am nimic“.

— Iscălește aici, spuse Pișculescu răsucind hârtiile spre Ilie.

Ilie Barbu muie tocul în călimara de pe masă și se iscăli : gata, rămăsese fără avere. Cum adică ? Așa de repede ? Da, repede de tot, dintr'un condeiu. Lui Ilie i se păru deodată că se află în fața unei comisii, dar nu o comisie care să-l întrebe cum se află volumul unui trunchi de con... Acum cincisprezece ani i se ceruse să afle volumul unui trunchi de con, după care fusese lăudat... Acum comisia era partidul, tovarășii dela raion, președintele sfatului, secretarul organizației de bază... Bucuria de acum cincisprezece ani ținuse numai o zi și nici aceia întregă, căci se întorsese seara acasă și pentru întâia oară se îngrozise că mai-că-sa îi dăduse să mănânce tot ciorbă acră de corcodușe ; acum bucuria abia începea, da, da ! Astăzi e abia începutul...

Își pironi privirea sa mare, neclintită, întâi pe chipul tovarășilor dela raion, apoi pe-al secretarului comitetului executiv, apoi trecu la ingineri... I se păru că unul dintre ei i-a ghicit gândurile și vrea să-i spună ceva.

— Ce faci, bă, Ilie, înțepeniși acolo ? Mișcă-te, ai prins rădăcini acolo ? Era acelaș glas aspru și poruncitor de mai înainte.

Ilie tresări speriat ca și când cineva i-ar fi dat pe neașteptate o palmă peste ceafă. Se ridică de pe bancă, se lovi cu genunchiul de piciorul mesei... In curând sângele îi împurpură fruntea lui boltită, albă ca hârtia.

In fața inginerului Pișculescu se așeză acum, un om spătos, închis cu un brâu roșu care când își spuse numele, arătă și cu capul spre hârtie, adică ingi-

nerul să scrie acolo : nu cumva să-i treacă prin cap inginerului că are de-aface cu de-alde Ilie.

— Dă-mi cererea, — zise Pișculescu.

Omul cu brâul roșu scoase o hârtie dintr'o despărțitură a brâului, o puse pe masă și o bătu cu palma atât de puternic încât călimările se mutară ceva mai în colo, gata să se verse.

— Arde-o, nea Gheorghe ! — exclamă cineva.

— Păi ce mama dracului ! — bolborosi omul, supărat parcă.

În acest timp, Ilie se retrăsese într'un colț și deastădată privirea sa nu mai era așa de limpede și încrezătoare. Arăta întristat, cuprins parcă de nu se știe ce îndoieli.

Se strecură printre oameni și ieși afară. Afară stătu puțin, așteptând parcă ceva, apoi o luă spre casă, călcând rar și uitându-se din când în când înapoi. După ce se depărtă bine de sfat, nu se mai uită înapoi și grăbi pașii.

Acasă, Gherghina terminase cu treburile și îl aștepta cu mămăliga pe foc. Când îl văzu pe prispă, înteți flacăra de paie și se puse pe mestecat mămăliga.

Ilie se așeză tăcut pe prag și rămase nemișcat. Privirea i se muta de colo-colo peste lucruri. Parcă se ferea de ceva, parcă s'ar fi temut ca nu cumva gândurile sale să-i iasă afară din cap, să umble prin tindă și muierea văzându-le să zică : „ia uite ce-ți trece prin cap !...“ Gherghina îi văzu totuși gândurile, cu toate că ele stăteau ascunse mai departe în capul lui Ilie.

— Te-ai certat cu cineva ? — îl întrebă ea în șoaptă, răsturnând mămăliga pe masă.

Ilie nu răspunde îndată.

— M'am certat, — murmură el într'u târziu, cu adâncă tristețe.

— Cu cine ?

— Cu alde Ciobanu, cu alde Vasile și Gheorghe.

— Ce-ai avut cu ei ? — întrebă muierea cu neliniște.

— Și cu Bădârcea...

— Și cu Bădârcea ?

— Cu căteștrei, — murmură Ilie.

Gherghina înlemni o clipă cu căldarea în mână, apoi își luă seama și o puse jos. Turnă o cană de apă în ea și fundul căldării începu să sfârâie și să bolborosească. Muierea nu-l mai întrebă nimic pe omul ei. Dacă el are să simtă nevoia să-i spună, o să-i spună. O durea inima de tristețea lui... Plecase de-acasă atât de bucuros ! Parcă ar fi fost un copil ! De bucuria lui își rupsese ea bluza, să nu se ducă Ilie al ei între oameni, cu cămașa ruptă în spinare. Ehe, parcă nu-i știe ea pe-ai lui Ciobanu... Au intrat anul trecut la cooperativă și îi-au dat afară, că nu se pricepeau să socotească nici cât fac cinci lângă cinci... Dar bățoși și înfițți, la asta nu-i întrece nimeni în sat, parcă n'ar mai fi nimeni ca ei. Și Bădârcea... Lasă că îl știe ea pe Bădârcea... În timpul secetei, când veneau bieții moldoveni...

Gherghina își rupse firul gândurilor și turnă ciorba în strachină. Ciorbă de corcodușe ! Absent, cu fruntea încrețită, Ilie apucă lingura în neștire și sorbi. Inghiți greu și deodată, ca și când ar fi fost prins pe neașteptate de un gând năpraznic, izbi cu cocoloșul de mămăligă în masă, se ridică de pe prag și ieși afară. Cât ieși, se întoarse înapoi, trecu în odaie cu pași mari dar grei și încordați, se opri lângă pat, trase un căpătâi și se culcă.

În tindă, muierea încremenise lângă masă și chipul i se făcuse galben ca ceara. Se desmeteci cu greu și intră în odaie. Se opri lângă pat și se îndârji :

— Ia nu-ți mai face inimă rea ! Tu nu știi că oamenii e ca niște câini ? ! Câte nu-mi zice mie neamurile lui Enache, dar ele zice și eu pui la spate.

Ilie stătea cu capul pe căpătâi și închisese ochii, ca și când d'aia se culcase, ca să adoarmă. Auzind-o pe muieră vorbind, deschise pleoapele și îi spuse foarte liniștit :

— Vezi-ți de treaba ta !

— Hai și mănâncă !

Ilie ridică glasul mânios, cu chipul întunecat și îi spuse încăodată muierii, să se ducă odată de lângă el...

VII

Inchise din nou ochii și încercă să adoarmă cu adevărat, să uite întâmplarea. După o vreme, în întunericul de sub pleoape începu să se facă lumină. În curte se auzeau cântând cocoșii. Se lumina de ziuă. Ilie sări din pat, ieși afară, intră în grajdul vacilor, le scoase pe rând în băătură, le priponi de niște stâlpi, apoi luă țesala și începu să le curețe pulpele de baligă. Se grăbea. Enache avea opt vaci și nu avea numai vacile, trebuia să curețe la cai, să-i dea la apă, pe urmă oile... Ilie avea atunci treisprezece ani, și își aminti bine întâmplarea.

După ce terminase cu țesălatul, intrase în vârful picioarelor în odaie, trăsesse pe prispă un sac mare cu țărățe de grâu, răsturnase țărățele într'un jghiab uriaș și începuse să toarne apă și să arunce pumni de sare.

— Bă, prostule, dece scoți vacile afară până nu le pregătești țărățele ?

Nu răspunde. Ce să-i răspundă ? Că în grajd e întuneric și că nu se vede să dai cu țesala ? Parcă el nu știe ?

Feciorul lui Enache își trăgea pantalonii bălăbănindu-se și se încheia la curea. Avea o privire vioaie și arăta vesel, însă plăcerea de a-l umili pe băiatul care pregătea țărățele — plăcere pe care nu și-o ascundea — dădea privirii și mai ales veseliei de pe chipul său ceva de o tâmpenie fără margini.

— Al dracu' prost te-a mai făcut tac-tău, spuse el din nou, urmărind cu atenție îndobitocită fiecă mișcare a băiatului.

Ilie lăsă să tragă singur jghiabul de țărățe, jghiab mare, cu care s'ar fi opintit chiar și un om voinic.

— Da, e greu, vezi să nu-ți iasă mațele ! Să fie ceva de mâncat în jghiab, cum te-ai mai repezi, n'ar mai fi așa greu !

— E pentru tine, țărățe, vin încoa și mănâncă cu vacile, răspunde băiatul și în aceeași clipă simți o groază adâncă, apăsătoare, care îi tăia răsufarea.

Sandu Enache se dăduse jos de pe prispă și se apropia de el rânjind. Era un flăcău de vreo douăzeci de ani. Avea gura mică și niște buze subțiri, iar sub nas îi creștea un soi de mustață care se mișca scârbos, ca la șobolani.

— Ce-ai spus tu, mă ? — îl întrebă pe băiat, bucurându-se nespun că băiatul nu se putuse stăpâni și îi răspunsese la batjocură. Tată, auzi ce zice ăsta, mă ! Cică să mănânc țărățe din troaca vitelor !

Se răsuci pe călcăie și luându-și vânt pe neașteptate îl plezni pe băiat drept în obraz. Băiatul căzu. Sandu Enache își vârî amândouă mâinile în buzunarele pantalonilor și așa, cu mâinile în buzunare, începu să-l izbească cu picioarele în coaste, în ceafă, pe unde nimerea.

— Dă-i măi, dă-i, Sandule ! Dă în el, să se învețe cum să vorbească, strigă cineva dinăuntru, fratele lui Sandu. Stai, ține-l acolo, să-i mai dau și eu !

Băiatul sărise în sus și se sbuciuma zadarnic să scape din mâinile lui Sandu. Dădea din picioare, încerca să muște. Iancu Enache, fratele mai mare al lui Sandu sări de pe prispă și din fugă îl apucă pe băiat de păr, îl sgâlțâi câțva timp strâmbându-se, scoțând limba afară de plăcere, apoi îi plezni o palmă după ceafă care îl doborî pe băiat între picioarele vacilor. Acolo, el rămase răsturnat, urmărind cu ochii holbați pe cei doi frați. Nepăsătoare, vacile mâncau țărățe agitând cozile

lor lungi. Când simțiră pe cineva străin prăbușit la picioarele lor, se feriră într-o parte, continuând să mănânce.

Sandu Enache, cel cu mâinile în buzunare, se uită la băiat cu aceeași atenție îndobitocită și strigă la el, mișcându-și repede mustața, parcă ar fi vrut s'o lipească de nările nasului.

— Uite că a rămas acolo, trântiț!

În clipa aceea se auzi din casă, din dosul ferestrelor un glas gros, aspru și poruncitor. Era al lui Enache, bătrânul, care urmărise totul dinăuntru:

— Ce faci, bă, înțepenii acolo? Mișcă-te, ai prins rădăcini acolo?

Glasul pluti câțva timp în aer și aerul luă parcă forma celui care strigase. Nu se mai vedea nimic altceva, cei doi frați, vacile, troaca, curtea, totul se topise în întuneric. Rămas singur, băiatul încercă să se ridice dela pământ. În timp ce se ridica, simți deodată cum crește ceva în el, cum se face mare, se umflă ca o apă și îl svârle în sus cu putere.

Ilie Barbu sări din somn și se încleștă îngrozit de marginea patului. Gemu cuprins de spaimă, cu sufletul turburat. Pe spinare îi curgea sudoare rece. Incetul cu incetul își veni în fire, dar neliniștea și teama nu-l părăsiră. Gândindu-se, adormise și se visase copil. Ce lucru de neînțeles! Crezuse că toate acestea sînt întâmplări uitate.

Rămase mult timp cu fața în sus și deastădată se gândi cu sânge rece la ai lui Enache, la Sandu și la Iancu. Da, așa s'au purtat cu el, l-au amenințat tot timpul, uneori fără să-l bată, ceea ce era mai rău ca bătaia, l-au umilit cu incetul, azi-măine o umilință, peste o lună alta, ani de zile.

Chipul lui Ilie se făcu crunt și o ură fără margini îi pustii inima. Adică cum, niciodată n'o să scape de ei? Ii veni să se ridice, să pună mîna pe un par, să se ducă în târla lui Iancu și să-l întrebe: „dece Iancule?” apoi să-i dea un par în cap. Nu era întâia oară când gîndea asemenea lucru despre Iancu, dar astăzi, purtarea lui Bădărcea și Ghiocoiaia îl răscolise. Se purtaseră cu el întocmai ca Enache, îl umiliseră în timp ce el vroia să se înscrie în colectiv.

Se ridică în capul oaselor, simțind că se petrece cu el o adîncă schimbare. Stătu nemișcat câțva timp. „Hm! să mă duc eu să-i iau tutun lui. Hm!” Clătină din cap și oftă greu. „Ei lasă, gîndi. Vedem noi cum stă socoteala! Tu, Voicule și tu Bădărcea vreți să conduceți voi gospodăria?! Nu! Dacă e vorba pe-așa, mai bine să nu se facă. Ați fost tari și mari până acuma și ați vrea să fiți și d'aci înainte. N'aveți decât să fiți, dar nu pe spinarea mea.”

A fost astă primăvară la el și i-a muncit la bumbac. Nici acuma nu i-a plătit. Asta nu e nimic, are să-i plătească, dar nu-i convine unul ca Ghiocoiaia. A crezut că cu gospodăria o să fie treabă! N'o să fie nicio treabă! O să-și tragă Ghiocoiaia puza pe turtă lui, cum și-a tras-o și până acum.

Ilie stătu câțva timp fără să se mai gîndească la ceva, dar după o vreme se simți cuprins de neliniște. Dece toate gîndurile acestea contra lui Ghiocoiaia? Are să-l întrebe și Anghel. „Măi, tată, are să-i spună Anghel. Ghiocoiaia e omul nostru, e în partid, dacă ție nu-ți place, noi n'avem ce să-ți facem! Greșești, măi tovarășe Ilie. Nu e just; Ghiocoiaia e omul nostru, e în partid! Ești în greșală, frate!”

Acest răspuns închipuit al lui Anghel, în loc să-l liniștească pe Ilie, îl făcu să se simtă și mai îngrijorat. Da, așa are să-i răspundă Anghel. Anghel e un om care când e vorba de partid, nu-ți mai dă voie să lungești vorba. Ghiocoiaia e membru de partid! Gata, s'a terminat orice vorbă.

Ilie se simți obosit și îngrijorat și nu vru să se mai gîndească la nimic. Se întinse să doarmă puțin, să se odihnească. După ce are să doarmă puțin are să se ducă iar la sfat, să vadă oamenii ce zic, ce zice Mitrică și Niculae Burcea. Așa are să facă. De ce să iasă el, Ilie, din colectiv, și să nu iasă Ghiocoiaia? Puțin îi

pasă lui Ghiocoeaia de colectiv ! Te miri de ce intră ! D'aia intră, că rămâne tot el tare și mare. Ei, lasă, dom'le Ghiocoeaia, că nu s'a terminat ! Nu sînt ei oamenii așa cum crezi tu, ai nițică răbdare.

Ilie se simți mai împăcat. Iși așeză obrazul pe căpătâi și nici nu știu când îl cuprinse somnul.

VIII

În această vreme, Anghel Gheorghe, Pascu, Nicolae Burcea și Ilie Moacă îl așteptau pe Mitrică. Cu toate că nu dormise toată noaptea, Mitrică nu întârzie să vină. Dacă Anghel îl chema la organizație, însemna că era nevoie. Se spală până la brâu și fiindcă își simțea capul greu, îi spuse muiерii să-i toarne și în cap.

— Dacă asta e politica voastră, să te țină închis ca la pușcărie și să nu dormi tu toată noaptea, apăi atunci lovi-o-ar buba de politică, spuse muierea vărsându-i oala în cap cu mânie.

Mitrică era un om mărunțel de tot, cu obrazii mici și sărăcicioși. Parcă era un copil rău îngrijit. Muierea lui însă era înaltă ca o prăjină și avea o uitătură bănuitoare și întunecată. Era greu să-ți închipui cum ar arăta ea dacă ar fi veselă, nu-ți venea să crezi că putea fi și veselă.

— Vezi să nu-ți dau eu o politică să n'o poți duce, spuse Mitrică supărat. Toarnă mai încet, că îmi bagi apă în urechi.

Ciudat lucru, Mitrică avea un glas plin, bărbătesc, te mirai de unde vine.

— Inimă rea pe tine că m'au ținut închis toată noaptea !... Lasă, nevastă, că le-arăt eu lor ce înseamnă gospodărie de stat ; oho ! Mă duc la raion și vedem noi cine trebuie închis !

— Da, vezi să nu ! bolborosi ea.

Mitrică o lăsă în pacea ei, și își văzu de treabă. Plecă la sfat.

— Ce faci Mitrică, nu vii să te desfășori taică ! — îl întâmpină Nicolae Burcea cu glasul său blând și ocrotitor.

Mitrică închise ușa și veni de se așeză lângă Anghel.

— Ce să desfășor, Nicolae ! La mine merge repede, răspunse el.

Zămbiră toți cu multă simpatie pentru Mitrică. Ce să desfășoare el, că n'avea nimic ! În 45 primise două pogoane din moșia Cristescu, dar așa mic cum era, Mitrică avea doi copii mari, o fată și un băiat și cum anul trecut fata se măritase, Mitrică îi dăduse ei amândouă pogoanele. Pe băiat îl dăduse la o școală, într-o uzină din București, pe cheltuiala statului. Mitrică și muierea lui munceau fie la gospodăria de stat, fie la moară și se țineau bine. Mitrică nu era nici desculț, nici desbrăcat. „Ar trebui să mănânce și el mai mult, nu i-ar strica“, — spuneau totuși muiерile.

— Ia o țigară Mitrică, — spuse Nicolae Burcea, întinzându-i tabacherea. Ce-ai făcut ieri ? Am auzit că ai fost la gospodăria de stat și te-au ținut azi noapte toată noaptea la miliție !

— Măi tovarășe Anghel, asta nu e o situație ! exclamă Mitrică clătînând din cap cu tristețe.

Anghel Gheorghe lăsă fruntea în jos și toți ceilalți înțeleseseră pentru ce secretarul arăta astăzi așa de turburat. Ei nu știau că azi noapte târziu, el, Anghel Gheorghe, fusese sculat din somn să răspundă la telefon că da, Mitrică e de-aici din sat, și e un om de treabă, e un om **conștient**, membru de partid, deputat, membru în biroul organizației.

— Nu așa, măi frate, asta nu e o situație ! Eu mâine mă duc la raion, la tovarășul secretar Ion Nicolae, — spuse Mitrică din nou. Ce cred ei, că dacă e gospodărie de stat n'o să îndrăznească nimeni să le spună în față ? Aștepți o lună,

două, o jumătate de an, un an, dar cât vrei să mai aștept ? A muncit omul, plătește-i numai decît, nu-ți bate joc de el !

— Nu trebuia să faci gălăgie, Mitrică ! — spuse Anghel posomorât. Ai lui Enache și alde Petre Miuleț atît așteaptă, să audă că...

— Dar tu știi bine că întăi am vorbit cu tine și cu Prunoiu... Ce vrei să facem, că nu sunt numai eu în situația asta ! — răspunse Mitrică, abătut. Uite la Ilie Barbu, săracu, umblă desculț...

— Da, dar nu trebuie să facem atmosferă, Mitrică, înțelege și tu !

— Dar îndefinitiv dece nu vor să plătească ? — întrebă Pascu ridicându-se agitat dela masă. Ce e asta ? Ne jucăm de-a gospodăria de stat ? Păi gospodăria de stat să fie un model, așa, — strigă Pascu izbînd cu pumnul în masă. Păi ce fel...

— Pascule, ia stai jos, îl întrerupse Anghel cu asprime. Stai jos și nu mai striga de pomână. Dacă asta e situația, partidul o să aibă grijă ! Nu trebuie să facem...

— Da, nu trebuie să facem atmosferă, sigur, parcă noi am face-o dacă n'ar face-o ei — îl întrerupse Pascu nestăpănit. În definitiv ce e asta, ca să nu facem atmosferă ?!

— Așa ! — i-o reteză Anghel tăios și îl fulgeră cu privirea. Lasă partidul să vadă el care e situația ! Stai jos, Pascule !

Pascu stătu jos, dar ceilalți nu arătau mulțumiți de atitudinea secretarului. Da, bine, partidul o să aibă grijă ! Dar partidul poate că nu știe ! El, Anghel, e secretarul organizației din sat, de ce nu spune partidului ?

— Mitrică, spune-le și lor ce ziseși de dimineață că ai văzut la barieră ! Mitrică se uită la Anghel nedumerit, nu înțelegea.

— Care barieră ? — întrebă el.

Anghel Gheorghe își coborî privirea și răspunse cu glas scăzut, parcă s'ar fi ferit de ceva :

— La barieră de dimineață de tot, când te-ai întors dela gospodăria de stat. Mitrică se supără că Anghel ocolea chestiunea gospodăriei de stat.

— Ei na ! făcu el ridicând din umerii săi mici. Parcă e prima dată... Ehe ! Voicu Ghioceoaia își vede frumos de treabă... Parcă îi arde lui că...

— Bine-bine, spune chestia ailaltă, cu cine îmi spuseși mie, că l-ai văzut la barieră !

— Lasă c'o să spun eu, să mă mai gîndesc, că nu mi-am dat seama bine !

Anghel Gheorghe înțelese că Mitrică e nemulțumit, și că nu-i arde lui acum de ce-a văzut la barieră.

— Bine Mitrică ! Ia hai cu mine la telefon, spuse secretarul ridicându-se.

Se ridicară cu toții, semn că tocmai acest lucru așteptau, să-l facă secretarul. Ieșiră pe coridor și intrară cîteșpatru în cabina telefonistului.

— Ia dă-mi și mie raionul de partid, — ceru Anghel așezându-se pe un scăunel. Dă-mi-l chiar pe tovarășul Ion Nicolae.

Telefonistul, un băiat de vreo nouăsprezece ani, vîrf o serie de fișe în aparat, scoase altele și începu să ceară raionul de partid. După cîtva timp, Anghel trecu pe scăunelul telefonistului și duse receptorul la ureche.

— Alo ! Alo ! Alo raionul ! Raionul ! Raionul ! Tovarășul secretar ?!! A ! Tovarășul Sergiu ! Noroc, tovarășe Sergiu, tovarășul secretar Ion Nicolae nu este acolo ?

Anghel Gheorghe mai îngână ceva și închise telefonul. Nu-i venea să vorbească liniștit cu tovarășul ăsta Sergiu. Nu-l văzuse la față decăt o singură dată, dar îl ținea minte mai bine decăt pe oricine. Venise în sat acum două luni, când se începuse acțiunea pentru înființarea gospodăriei. Ii rămăsese în minte așa cum îl văzuse atunci : un om foarte tînăr, grăsuț, cu niște obraji albi rași proaspăt, ples-

nind de sănătate. Vesel nevoe mare, ca și când totul în jurul său ar fi fost albastru și înflorit. Se urcase la masa prezidiului și luase cuvântul în fața oamenilor. Vorbise frumos, fusese ascultat de mulțimea de oameni în mare tăcere, dar după ce terminase, tăcerea continuase și Anghel Gheorghe știa bine ce înseamnă acest lucru. Trebuise să ia el pe urmă cuvântul și să spulbere **atmosfera** aceea de zarzări înfloriți pe pârliaz, care nu se lipea de nimeni. Totuși, tovarășul Sergiu izbutise să-i facă pe oameni să țină minte câteva lucruri foarte limpezi, cu care Anghel Gheorghe a avut pe urmă de furcă. Tovarășul Sergiu spusese că în gospodăria colectivă sunt socializate numai pământul, vitele mari de muncă și uneltele. Fiecare colectivist, spusese el, are dreptul să-și păstreze pe lângă casă așa : o vacă elvețiană care dă patruzeci de chile de lapte pe zi, zece stupi sistematici, cinci porci de diferite rase, Mangalița sau York, găini și diferite alte păsări și animale care cresc pe lângă casă. În fața acestui tablou, inima oamenilor tresărise de bucurie : „Da, frumos lucru e gospodăria colectivă !” — spuneau ei după ce adunarea se terminase. „Ne înscriem ! Da-da ! Face să te înscrii !” Alții însă se prefăceau întristați, clătinau din cap. Ei nu se puteau înscrie, spuneau, n’au **posibilitatea** ! Dece ? Păi, d’ăia, fiindcă ei stupi sistematici n’au, vacă elvețiană n’au, cinci porci de diferite rase n’au, alte păsări și animale care cresc pe lângă casă... Nu-nu ! N’au **posibilitatea** !

Anghel Gheorghe nu se știise și telefonase tovarășului Ion Nicolae, că el nu crede că e bine să le trimită în sat tovarăși care nu cunosc situația. Tovarășul Ion Nicolae îi dăduse dreptate, dar mai spusese că tovarășul Sergiu e un tovarăș bun, trimis dela regiune ; e adevărat că acolo la regiune a stat prea mult în birou, d’ăia nu prea cunoaște terenul, dar tocmai d’ăia l-a trimis...

— Nu e acolo tovarășul Ion Nicolae ? — întrebă Pascu.

— Nu, e pe teren ! — răspunse Anghel pe gânduri.

— Vorbește cu altcineva, cu tovarășul Lungu.

— Tovarășul Lungu nu mai e la raion. Nu știi ? A plecat alaltăieri...

Aparatul începu să bâzâie. Telefonistul luă receptorul și răspunse :

— Raionul de partid, — spusese el, vorbește, tovarășe Anghel !

— Tovarășe Anghel, — spune-mi mie, auzi Anghel dela celălalt capăt.

Tovarășul Ion Nicolae și Țurlea se întorc târziu, așa că... Spune, care e problema ?

În loc să spună care e problema, Anghel Gheorghe se arătă mirat și neîncrezător.

— Țurlea ? Care Țurlea, tovarășe ?

— Tovarășul Țurlea, secretar-doi ; a venit de câteva zile, măi tovarășe ! E de loc dela voi din sat...

Anghel Gheorghe se ridică în picioare, acoperi pâlnia receptorului cu palma și le spuse celorlalți cu un zâmbet larg care îi lumină toată fața :

— Fraților, Ion al lui Țurlea a venit secretar-doi la raion.

De bucurie, Anghel Gheorghe îi spuse tovarășului Sergiu în câteva cuvinte care era problema :

— Tovarășe Sergiu uite, aici la noi e o atmosferă proastă pe chestia gospodăriei de stat ; nu le plătește oamenilor, îi amână mereu... Unii așteaptă de un an de zile ! Eu nu înțeleg situația asta !

— Uite, măi tovarășe Anghel, spuse Sergiu la celălalt capăt, nu vă luați după toate svonurile chiaburilor ! Cum se poate să nu le plătească, e gospodărie de stat, frate ! Veniturile și cheltuielile sunt și ele planificate, cum poți să-ți închipui că n’au planificat mâna salariată ! Gândește-te mai bine, nu te lăsa prins în plasa chiaburilor.

— Da-da ! Bine ! Bine, tovarășe Sergiu, spuse Anghel cu gravitate. Asta era problema și vream să știu ce sfaturi ne dați. Nu știți, tovarășul Țurlea vine târziu ?

— Mi se pare că tovarășul Țurlea a plecat spre voi, — îi răspunse Sergiu. N'apucă bine Anghel să închidă telefonul că Stan năvăli în cabină și le spuse pe nerăsuflăte că a venit cineva și că întrebă de ei, de Anghel și de Pascu.

— Uite-l, el este, — spuse Stan arătând cu capul spre ușa dela intrare.

IX

Intr'adevăr, Țurlea sosise și fusese recunoscut de unii cât fusese văzut. Anghel, Pascu, Mitrică și Niculae Burcea îi ieșiră înainte.

— Noroc, măi tovarăși, — spuse Țurlea dând mâna cu fiecare, cu oarecare grabă, așa cum face orice om care trebuie să strângă multe mâini. Ei, cum merge treaba aici, tovarășe Anghel? Nu te-am mai văzut din 45. Și tu Pascule... Uite-l și pe tovarășul Niculae...

Se vedea că Țurlea își stăpânește cu pricepere bucuria. Abia dădu mâna cu cei de față că se și grăbi să intre în biroul plin de oameni al secretariatului. Făcu cunoștință cu secretarul comitetului executiv, dădu mâna cu inginerii, se uită în treacăt în hârtiile lor... Arăta o grabă de un soi puțin întâlnit, o grabă liniștită care înviora și bucura pe toată lumea. Uitându-se la el, Anghel se înseninase de tot, i se luminase fața. La un moment dat își frecă palmele și îi dădu un ghiont puternic lui Niculae Burcea. Niculae Burcea îi făcu cu ochiul și îl arătă pe Pascu.

— Să vezi cum îl scoatem noi acum dela moară pe Pascu, glumi el.

— Tată Pascule, te-am curățat, glumi și Anghel. Mitrică, bagă de seamă. Ce crezi tu, Pascule, c'o să te mai las eu acolo? Să vii colea în gospodărie, frate!... Ehe!

Pascu râse cam în silă. Se vedea că nu-i plac deloc astfel de glume.

— Da, parcă în viața mea numai **director** de moară am fost! răspunse el, Așa era, cum zicea el. În viața lui fusese întâi ucenic la fierăria lui Iocan, o fierărie mare, cunoscută și în alte sate — apoi intrase la moară și se făcuse mecanic. La un an după naționalizare fusese numit **director** în locul unuia Humă, care acum lucra la centrala cooperativelor.

— Orșicât, îl necăji Anghel mai departe, suflându-i la ureche. Ca magazioner al gospodăriei tot ai fi bun! Sau la grajd, să ai grijă de vite. Ți-l dau pe Mitrică ajutor, așa că o să-ți fie lesne.

Spunându-i acestea îl bătea rar pe spinare, îl ocrotea părintește.

Țurlea stătea de vorbă cu Prunoiu și cu secretarul comitetului executiv. Arăta foarte mulțumit de ceace i se spunea, și nu se vedea că are de gând să se deslipească de ei. După o vreme, Pascu și Mitrică se despărțiră de Anghel și se duseră și ei acolo. Anghel se duse și el, dar stătu ceva mai la o parte și nu spuse nimic.

La un moment dat, Prunoiu începu să spună cum se muncise la formarea comitetului de inițiativă. Auzindu-l, Anghel se dădu mai aproape, și se făcu atent.

În curând, de uimire, nu mai pricepu nimic. Se așteptase ca Prunoiu să nu pomenească nimic despre organizație. Mai mult chiar, îl laudă grozav pe Mitrică și pe Pascu. Numai de Anghel nu pomeni niciun cuvânt.

— Pascu și cu moara pe cap, Mitrică tot așa... Dar am dormit și noi mai puțin câteva săptămâni. Am fost un comitet bun, cu mulți mijlocași; asta a fost cheia! Săracu Mitrică dormea de-ampicioarele! Asta e Mitrică, spuse Prunoiu, bătându-l pe Mitrică pe spinare cu palma lui grea.

— N'ai mai crescut, măi tovarășe Mitrică, spuse Țurlea zâmbind.

Trăsăturile mici ale lui Mitrică se încrețiră de veselie. Nu spuse nimic, se vedea că îi pare nespuse de bine că Țurlea își amintea de el.

— Și tu Pascule, vezi că ai tras la făină pe nas... se adresa Țurlea lui Pascu.

— Eu zic că și p'înlauntru are pospai, tovarășe secretar, spuse Prunoiu râzând. Bă, Mitrică, eu zic că ție când ți-e foame mănânci din tine !

Vrusese să spună că având făină și pe dinlauntru, se hrănește dela sine, dar oamenii adunați dădură și alt înțeles vorbelor și izbucniră în hohote groase. Anghel nu avu încotro, se prefăcu și el vesel, cu toate că numai veselie nu simțea. Cineva care n'ar fi știut despre ce e vorba nu s'ar fi îndoit nicio clipă că Prunoiu este secretar al organizației. Așa se înțelegea din purtarea președintelui. Da, organizația așa și pe dincolo ! Pascu a muncit, Mitrică nu dormea cu nopțile,... Bine, dar cine a condus toate acestea ? Ei nu ! dece să mă laud singur ? Eu am condus, cu Prunoiu, dar nu face să mă pun singur în ipoteză.

Intr'o vreme, Țurlea îl văzu și pe Anghel, stătea chiar alături, dar alunecă repede cu privirea peste el și continuă să fie atent la cele ce spunea președintele.

Prunoiu era un om voinic, începuse să se îngrașe. Purta cămașă de poplin, era proaspăt bărbierit și avea un cap mare, cât ciutura, cu frizură bogată. Era mai tânăr decât Anghel, părea să nu fi trecut de treizeci de ani. Anghel era mai puțin voinic, dar statura sa era legată mai strâns. Pantaloni săi de stofă țesută în casă și vesta aceea neagră îmbrăcată peste cămașa sa largă de bumbac, nu-l deosebeau deloc de ceilalți oameni. Se cunoștea totuși că e un om care a văzut multe. Dacă l-ar fi luat cineva pe Prunoiu într'o mașină și ar fi pornit cu el în mare viteză, privirea sa greoaie ar fi înțepenit și n'ar mai fi văzut nimic în jurul său. Lui Anghel însă, nu i-ar fi scăpat nimic. Făcuse armata la marină și, ciudat lucru, spre deosebire de alții nu povestise niciodată nimic din câte văzuse și nici nu-i plăcea să-i aducă cineva aminte de vremea aceea. Spunea doar atât : „e rău la marină, mai bine să te-arunci în apă dela început.“

Din obișnuință, Țurlea se uită la un moment dat la ceas și ieși din biroul secretarului ca și când și-ar fi adus aminte de ceva. Prunoiu ieși împreună cu el.

— Vasăzică sediul gospodăresc o să fie afară din sat, spuse el căutând pe cineva cu privirea. Mi-aduc aminte că acolo era regia autonomă și niște armăsari, niște tauri.

— Nu mai e demult, spuse Prunoiu.

— Măi tovarășe Anghel, unde ești ? întrebă Țurlea pe neașteptate.

Anghel rămăsese înăuntru. Il chemară afară, chiar Prunoiu se duse după el. Țurlea nu-l așteptă, intră singur în odaia pe ușa căreia scria **Organizația de bază P.M.R.** și închise ușa în urma lui. Anghel, Mitrică și Pascu intrară și ei și se așezară pe cele două bănci, de o parte și de alta a mesei. Lui Țurlea îi dădură singurul scaun pe care îl aveau. Erau numai ei trei, membrii biroului. Ilie Moacă și Niculăe Bureca stăteau pe-afară.

Țurlea îi ceru lui Anghel să-i spună dacă au ceva probleme ; care e situația organizației, acum, după înființarea gospodăriei : câți membri de partid nu s'au înscris, câți mijlocași, câți săraci are să aibă gospodăria, cine să fie președinte și alte probleme în legătură cu conducerea gospodăriei. Chiaburii ce situație au ?

Anghel răspunse la toate întrebările, afară de acelea în legătură cu conducerea gospodăriei. Celelalte erau probleme ușoare la care ei se gândiseră demult, și acum îi arătau tovarășului secretar cum stau lucrurile. Care e situația cu chiaburii ?

— Situația chiaburilor e proastă — spuse Pascu la un moment dat. Nici măcar un deget n'au îndrăznit să miște. Trebuie să spunem că o fi având el, tovarășu-ăsta Prunoiu, președintele, lipsurile lui, dar în privința chiaburilor putem să zicem că a luat toate măsurile.

— Da, murmură după un timp Mitrică, puțin încurcat. A lucrat bine el. Ați auzit ce zicea ! Cam așa s'a desfășurat munca la noi.

Anghel tresări, se uită surprins la amândoi, și îndată se și posomorî. Adică cum, frate Mitrică, vrei să spui că așa sau desfășurat lucrurile, cum zicea Prunoiu ?

Se făcu tăcere.

Anghel continua să se uite la cei doi și parcă uitase că alături de el stătea Țurlea. Nu înțelegea nimic și nici nu-și ascundea nedumerirea. Adică cum, Pascu și Mitrică și-au schimbat părerile ? Ce se întâmplă cu ei ? Incep acum să-l laude pe Prunoiu ? Dece ? Cum, dar adineauri, înainte să vie Țurlea, Pascu se grozăvea în fața lui Prunoiu că el nu-i mai dă voie să se substituie biroului. Adică cum, asta îi lipsește lui Prunoiu, laudele ?! Lăudați-l fraților !

Anghel își plecă fruntea încet, cuprins de o neașteptată oboseală. Pascu și Mitrică lasară și ei frunțile în jos. Vasăzică Anghel este hotărît contra lui Prunoiu ? Da, dar vezi că... Ce să vadă ? Nu era cinstit din partea lor că arătau așa de nehotărîți tocmai acum.

— Măi tovarăși Pascu și Mitrică, ce-i dați zor cu laudele că ăla a făcut și ălălalt a dres, rupse Anghel tăcerea. Tovarășul Țurlea ne întrebă cum stăm cu gospodăria d'aici înainte, cine are s'o conducă. Asta e problema ce frământăm noi aici. Nu e cinstit din partea noastră să ne lăudăm unii pe alții în fața tovarășului Țurlea.

Pascu a ridicat fruntea, uimit :

— Cine se laudă ?

— Voi vă lăudați ; nu e cinstit, măi frate, din partea voastră.

Anghel arăta irăși măhnit și abătut. Pascu și Mitrică înțelesesă că pune schimbarea lor pe socoteala laudelor cu care îi îmbrodise adineauri Prunoiu. Ei, nu e chiar așa, trebuie să recunoască și Anghel că Prunoiu are meritele lui.

— Nu în felul ăsta o să-și dea seama tovarășul Țurlea care e atmosfera aici la noi, continuă Anghel, posomorît. Tovarășul Țurlea o să-și dea el seama și fără laudele noastre, n'aveți voi nicio grijă.

Cuvintele din urmă Anghel le spuse cu oarecare îndârjire. „Ia uite la el !” gândi Țurlea surprins.

— Mai bine ai face să limpede despre ce e vorba, măi tovarășe Anghel, i se adresă Țurlea cu asprime.

Adică să nu-i încerce el, Anghel, să-i amenințe pe Pascu și Mitrică și să-i facă în felul acesta să-și schimbe părerile. Prost îi stau treburile lui de secretar dacă a ajuns până aici.

Anghel simți această muștrare din asprimea cu care îi vorbise Țurlea. Nu-și dădea seama că tovarășul Țurlea n'are de unde să știe care e situația ; i se păru că tovarășul Țurlea a venit dela raion cu o părere gata făcută, altfel nu i-ar fi vorbit cu atâta asprime, altfel nu l-ar fi ascultat pe Prunoiu, cu atâta plăcere ; Anghel lăsă fruntea în jos și puse capăt oricărei discuții :

— Nu e vorba despre nimic, am spus că n'are niciun rost să ne lăudăm.

Din nou se făcu tăcere.

— Ba cum să nu, răspunse Țurlea, după câțva timp, înțelegând că Anghel este hotărît să nu mai spună nimic. Cine lucrează cum trebuie îl lăudăm ; dacă laudele i se urcă la cap, îl criticăm, măi tovarășe Anghel.

Anghel nu se clinti, parcă nici nu auzi. Stătea nemișcat și obrazul îi era ca de lemn.

— Nu ajută critica, atunci îl trântim de pământ, adăugă Țurlea, uitându-se cu atenție la secretar. Noi nu lucrăm fiecare cum vrea, aplicăm linia partidului, tovarășe Anghel.

Anghel continuă să primească cu neîncredere spusele lui Țurlea. Fără să se uite la cineva, întrebă cu un glas surd, ca și când ar fi întâmpinat o dărză împotriva :

- Care linia partidului ?
- Linia partidului, tovarășe Anghel.
- Care ?
- Avem mai multe linii ?
- Aici la noi fiecare are o linie a lui.
- Așa !

Pascu și Mitrică amuțiseră. Anghel era de nerecunoscut. Cum îndrăznește să vorbească astfel cu tovarășul secretar al raionului ? În fața tovarășului Ion Niculae de multă vreme nu mai scoțea un cuvânt.

— Președintele are linia lui, State dela cooperativă are linia lui, Săftoiu, secretarul sfatului, are linia lui, Voicu Ghiocoeaia are linia lui.

Anghel izbi cu pumnul în masă și îi dădu drumul fără să se mai oprească. Se vedea că toate acestea se frământaseră demult în capul său, încât uneori uita că trebuie să aducă și dovezi în sprijinul celor ce spunea.

O luă din urmă de tot, din primăvară. Pe aici, în toată partea aceasta de sus a raionului, n'a plouat la timp și grâul s'a vestejit în spic. Conform Hotărârii partidului au fost trei categorii de regiuni socotite după un număr anumit de chilo-grame de grâu la hectar. A venit aici o comisie și a hotărât categoria a doua. Lui Prunoiu nu i-a convenit. Dece, adică, să fie el la categoria a doua ? S'a dus la raion și a spus acolo sus și tare că nu este adevărat, recolta are să fie bună, are să dea atât la hectar, să fie trecut satul la categoria întâia. Nimeni n'a știut de afacerea asta. Abia pe urmă la arie, când s'a văzut că oamenii trebuiau să dea tot grâul și unora chiar să nu le ajungă, s'a aflat cum stau lucrurile ! A fost situație grea, chiaburii au început să ațâțe lumea. Greu s'au îndreptat lucrurile. Și ca dovadă că așa s'a întâmplat, oricine știe că toate satele din partea asta de sus a raionului au fost trecute la categoria a doua. Numai Prunoiu s'a ambiționat, a vrut să se laude că el dă categoria întâia. Asta este problema cea mai grea, problema colectărilor. Prunoiu are linia lui, pe care Anghel n'o pricepea. Prunoiu îl pune pe Ilie Moacă să dea șase chile de lână iar pe Bădârcea, care are mai multe oi decât Ilie Moacă îl pune să dea trei chile. Și pe Gavrilă la fel ; și pe Ioniță la fel ; și pe Pătăleață la fel ; și pe Stancu tot așa ; iar pe Trafulică, nu ; pe Didel, nu ! pe Voicu Ghiocoeaia, nu ; Voicu Ghiocoeaia s'a îmbogățit ! E membru de partid, vine la ședințe, tună și fulgeră contra chiaburilor ! Dar cote nu dă. A făcut avere, a ajuns să ia oameni cu ziua.

— Mitrică, ia Voicu Ghiocoeaia oameni cu ziua sau nu ? Vorbește aici ! Vorbește aici, Pascule ; cât grâu macină Domnul Ghiocoeaia ? De câte ori umple el căruța cu saci ?

— Parcă cine mai numără ? răspunse Pascu.

— Așa, tată. Nu mai număra, bagă capul în faină, închide ochii, pe urmă scoate-l afară, vino ici și începi și laudă-l pe tovarășul președinte !

— Nu l-am laudat.

— Zi, bravo, tovarășe președinte, ești cel mai președinte din toți președinții ! Planul de colectări e îndeplinit, comuna e prima la însămânțare, prima la recoltare... Dar dela cine ai colectat să nu te întrebe nimeni, da, noi avem experiență, așa se întâmplă când președintele e mai activ, i se năzare lui Anghel că se substituie biroului !

Țurlea se posomorî.

— Măi, tovarășe Anghel, ia potolește-te, ia-o mai domol, să ne putem înțelege. Spuserăți de unul Voicu Ghiocoeaia care ia oameni cu ziua. Ce avere are ?

— Are șase hectare ărabile, dar averea lui e în vite ! Face negustorie, răspunse Mitrică.

— Face speculă, nu negustorie ; vorbește Mitrică ! Unde te-ai întâlnit azi dimineață cu el ?

Mitrică povesti întâmplarea, cum se dusesese la gospodăria de stat și cum se certase acolo cu directorul gospodăriei, cum directorul gospodăriei chemase miliția să-l aresteze.

— De ce să te aresteze? întrebă Țurlea.

Mitrică povesti că gospodăria de stat nu i-a plătit munca de anul trecut nici până astăzi. N'a mai putut răbda și le-a spus că sunt bandiți. Atunci directorul l-a dat pe mâna miliției. Lui Țurlea i se păru de necrezut. Lucrurile se încurcau.

— Să lăsăm asta mai pe urmă. Să terminăm cu Ghiocoeaia.

— Când m'am întors dimineața, lângă pădure, la barieră, Voicu Ghiocoeaia descărca dintr'un camion niște saci și nu știu mai ce.

— Putini cu brânză. Și-a cumpărat astăvară trei vaci și douăzeci de oi, începu Anghel din nou. Să vedeți acum ce face președintele.

Povesti amănunțit cum în ultima vreme, Prunoiu a început să facă atmosferă pentru Voicu Ghiocoeaia și Bădârcea. Ce-au să zică oamenii? Ei, biroul organizației, s'au gândit să-l propună deocamdată pe Niculae Burcea ca președinte. E un om priceput și toată lumea ține la el și îl vorbește de bine. Numai lui Prunoiu nu-i place. Dece? Fiindcă Niculae Burcea nu-și scoate căciula înaintea tovarășului președinte. Dece nu și-o scoate? Fiindcă dac'o scoți, tovarășul Prunoiu îți cere pe urmă să-i ții dârloaga. Dacă n'o scoți, e și mai rău, pe unde te vede te împunge cu sula în coaste ca să dai cotele. Și atunci ce face tovarășul Prunoiu? Incepe să-ți facă atmosferă, nu-i pasă lui că aici în sat e organizație. De unde și până unde Bădârcea bun de președinte? Că are ceafa țeapănă și se pricepe să sară cu ciomagul? Iar Ghiocoeaia...

— Tovarășe Țurlea, noi sîntem contra lui Ghiocoeaia. Se poartă urât cu oamenii, îl cunoaștem. A avut doi cai și am aflat, acum trei luni, că i-a vândut numaidecât. Când l-am întrebat dece i-a vândut, a început să se drăcuie că n'a știut de gospodărie. Să vedeți ce casă și-a făcut...

Anghel se opri. După câteva clipe răsufală domol și adăugă:

— Asta e situația.

Și se opri iarăși. Țurlea se uită la ei puțin cam nedumerit.

— Bine, dar asta e chiabur în toată legea! reflectă el liniștit. Dece nu l-ați dat afară din partid? Trebuia dat afară din partid și trecut în rândul chiaburilor.

În prima clipă lui Țurlea îi scăpă, nu băgă de seamă ce înseamnă pentru Anghel și cei doi cuvintele sale din urmă. Pascu se ridică și începu să se plimbe nervos. Așa, da! Ei, așa mai înțelegea și el să facă politică. Anghel scoase tabachera din buzunar și încercă să-și facă o țigare, dar degetele îi tremurau puțin și nu izbuti. Chipul i se înseninase și zâmbea obosit. De câteva ori oftă.

— Ce oftezi, măi tovarășe Anghel? îl întrebă Țurlea prietenos. Spune mai departe, vasăzică asta e linia președintelui: să-l sprijine pe ăl care face speculă și care ia oameni cu ziua! Pe cine ia Ghiocoeaia cu ziua? Care sînt oamenii ăia? Chemați-i aici.

Anghel clătină din cap: ei, care sînt! Ii știm noi!

— Cine a mai muncit la el, Mitrică, afară de Ilie Barbu și de Gavrilă?

— Ioniță!

— Da, și Ioniță!

— Ilie Barbu?! întrebă Țurlea tresărind. Care Ilie Barbu?

Ii spuseră care Ilie Barbu: îl cunoaște el, tovarășul Țurlea; când erau mici...

— Cum să nu-l cunosc! exclamă Țurlea. Ce face el acum? S'a înscris la gospodărie?!

— S'a înscris.

— Unde e? Ia chemați-l aici.

Țurlea zâmbea bucuros : se ridică pe de scaun și se duse spre ușă. Pascu veni în urma lui, deschise ușa și strigă :

— Bă, ia spuneți-i lui Ilie Barbu să vină până aici.

Cineva răspunse că Ilie Barbu a plecat acasă.

— Să-l cheme, spuse Țurlea.

— Stane, du-te repede acasă la Ilie Barbu, să vie numaidecât aici. Fuga !

— Să vie și Gavrilă, Pascule ! Gavrilă și Ioniță, spuse Anghel dela locul său.

Țurlea se întoarse și se așeză pe scaun.

— Ilie Barbu e în partid ? întrebă el după câțva timp.

— Da, din patruzeci și șapte, răspunse Anghel.

— Uite, și cu Ilie Barbu a fost o problemă, zise Pascu. Ilie Barbu a tot muncit pe la alții. Ba pe la gospodăria de stat, ba pe la pădure ! Când l-am dat afară pe Istrătescu, i-am spus lui Prunoiu să-l ia pe Ilie Barbu casier că se pricepe la socoteli. N'a vrut, zicea că atunci când oi fi eu președinte, atunci să comand.* M'apucasem să-r spun și lui Ilie Barbu, i-am mai făcut și ăluia inimă rea de pomană.

— Tovarășe Țurlea, să vă arătăm registrele de colectări, îl întrerupse Anghel. Pascule, du-te tu și cere-le lui Prunoiu.

Mitrică îi șopti ceva lui Anghel. Anghel dădu din cap și scoase din buzunar un ceas mare și bombat ca o ceapă. Se uită la el și spuse cu glas șoptit că e paisprezece fără două minute.

X

Gherghina intră în odaie și văzând că Ilie al ei a adormit îi înveli picioarele desculțe cu o cârpă, dădu muștele afară, închise geamul ușurel, apoi ieși afară pe prispă și începu să dea niște lână la darac.

„Ce-o fi cu el ?!“ se întrebă ea îngrijorată. „Zice că s'a certat cu alde Ghiocoaia și ăilalți. Dar ce-or fi avut cu el ?“

Inercând să priceapă, Gherghina își aduse aminte că lui Ilie i s'a mai întâmplat asta de câteva ori. Tot așa, pleca deacasă bucuros și se întorcea posomorît și oftând. Da, dar nu se întâmplase așa de rău ca acum : „să nu zică nimic și să nu stea la masă !“

Acum vreo trei ani, într'o dimineață, se dusesese să-l cinstească pe Anghel pentru proces și se întorsese supărat. Anghel îl îndemnase să-l dea pe Iancu Enache în judecată. Era vorba despre niște socoteli vechi, depe vremea când Ilie al ei era flăcău. „Și ce dacă sînt socoteli vechi ? spusesese Anghel. Iancu a desgropat o socoteală veche pe care până și bătrânul Enache o uitase. Atunci de ce să-l iertăm noi pe el ?“

Gherghina își aminti ce bucuros fusese Ilie după ce se întorsese dela proces. Iancu Enache fusese condamnat să plătească pentru toți anii, cât muncise Ilie în țarla lui ; optzeci de mii de lei, să te sperii de-atâția bani. După proces, Iancu încercase să-l amenințe pe Ilie și fiindcă Ilie nu se speriasse cătuși de puțin, Iancu încercase după aceea să-i ia ochii cu câteva oi și o globăbă de cal. „Ție să-ți dea bani lichizi, să nu umble el cu de-alde d'astea“, îl sfătuisese Anghel pe Ilie. Iancu n'avusese încotro, trebuise să-i dea lui Ilie bani lichizi. Asta se întâmplase seara. Dimineața, Ilie vârise banii la brâu și plecase să-l caute pe Anghel. Il găsisese la primărie, îl chemase deoparte și îi pusese în mână douăzeci de mii de lei. Anghel se uitase la el, îi înapoiasse frumos teancul de bani și îi spusese lui Ilie două vorbe pe care la început Ilie nu le înțelesese bine, dar care mai târziu îi făcuseră multă inimă rea. „Mă, ce cap are omul nostru, spusesese Anghel cu blândețe. Cu pâlنيا să torni în el și tot nu înțelege.“ Ilie se întorsese acasă supărat. „Vrei să-i mulțu-

mești omului că ți-a făcut un bine și când colo ieși de două parale". Dar lucrurile nu se opriseră aici. „Ilie, tu să nu mai vorbești cu mine," îi spunea Anghel câteodată. E drept că glumea, dar gluma asta îl dureau pe Ilie.

Gherghina își aminti că totuși lucrurile se terminaseră cu bine. Având atâția bani, dărmaseră bordeiul în care stăteau, își făcuseră o casă ca lumea și le mai rămăseseră bani și de-o pereche de cai. În ziua când terminase casa, pe neașteptate Anghel și Pascu veniseră la ei și îi spuseră lui Ilie că cum vine asta, nu-i este așa, nițel pe la nas? „Nu ți-e rușine, Ilie? Ți-ai făcut casă nouă și nu dai și tu un pahar de vin?"

Gherghina își aminti apoi că a doua oară i se mai întâmplase lui Ilie tot așa, vara trecută. A fost mai rău, că era să iasă cu bătaie.

Se sculase de dimineață și pusese caii la ham. Ilie al ei nu prea avea timp să se ducă la ședințe. Muncea mai mult pe la Udupu, la gospodăria de stat; pleca devreme și se întorcea noaptea târziu, când să se mai ducă și la adunări? Într-o zi însă venise chiar Anghel și-i spusese ei, Gherghinei, să-i spuie lui Ilie să nu plece nicăieri, să se ducă acolo, la ședința de partid. Dela ședința de partid, Ilie se întorsese noaptea târziu iar dimineața pusese caii la ham să plece la Dor-Mărunt. Gherghina își aminti că se cam certaseră. Se duceau cu căruțele la Dor-Mărunt, să vadă cum merge socoteala cu colectivul și Ilie zicea că să vie să vadă și ea. Trecuse un an decând se făcuseră primele gospodării colective și se spuneau multe lucruri despre ele... că ar fi făcut bucate bune, că se muncește mai lesne... Gherghina nu credea, auzise taman de-andoaselea, că nu s'ar fi făcut neam bucate și că e vorba să se desfacă. „Hai acolo, să vezi cum stă socoteala" îi ceruse Ilie. „Oleu! ce să caut eu între oameni! doamne-păzește!" se împotrivise ea. Nu se dusese: dacă se ducea el și o să zică de bine, înseamnă că n'o să mintă.

S'a întors acasă pe seară și arăta așa de vesel că n'aveai de ce să-l mai întrebi cum a fost. Gherghina își aminti apoi că Ilie deshămasse caii și plecase pe urmă deval, pe la oameni. Când venise acasă, noaptea târziu, arăta negru de supărare, mai rău ca astăzi. Dar s'a așezat la masă și a mâncat, n'a făcut cum a făcut acuma. Mânca și povestea.

Deval, s'a întâlnit cu alde Gavrilă, cu alde Vasile și Gheorghe Ciobanu și cu alde Ioniță. Au intrat la meaté să bea câte-o țuică. Aștia nu fuseseră la Dor-Mărunt și l-au întrebat pe Ilie cum a fost, e ceva acolo? „Este, domnule", a răspuns Ilie (și n'a băgat de seamă că lor nu prea le-a plăcut răspunsul; abia mai pe urmă a înțeles). „Adică ce vrei să spui, Ilie, ce zici că e?" l-a întrebat Ioniță. „Uite ce este! e o socoteală, domnule!" a exclamat Ilie pregătindu-se să le explice el cum stau lucrurile. E o socoteală mai frumoasă, domnule, decât ași fi crezut eu! Să te uiți la ei cum au aranjat așa ca fiecare să știe cât face; tu, muierea, copilul, fiecare cu socoteala lui! Și când... „Ca la armată", a hotărît Ioniță scurt și cuprinzător, întrerupându-l pe Ilie. „Bă Ilie, a sărit și Gavrilă numaidecât, îmi place de tine, dar nu-mi place că prea le crezi pe toate." „S'a dus acolo, au aranjat ăia să le ia ochii și Ilie, gata! Socoteală frumoasă!" a spus Ioniță, batjocoritor. Ilie nu s'a supărat. Era vesel și nu vroia să se certe cu ei, mai ales că cu Gavrilă și ai lui Ciobanu se avea bine. Cu alde Vasile și Gheorghe Ciobanu era prieten decând era mic. Îi plăcea de ei că erau oameni dintr'o bucată; nu i se întâmpla niciodată să-i întrebe ceva și ei să zică **nu știu**. Erau deștepți nevoie mare: știau. „Uite cum stă chestiunea", începeau ei să-i explice lui Ilie. Lui Ilie îi plăcea mult de tot felul lor de a fi. Se întâmpla destul de des să nu-i convină deloc părerile lor, ba chiar să-și dea seamă că uneori spun niște prostii mai mari decât ei, da, dar lui Ilie tot îi plăcea de ei și pe de altă parte le plăcea și lor că Ilie venea la ei, să-i întrebe. Într-o vreme, Ilie s'a gândit să le spună că nu e chiar așa cum spun ei, dar și-a dat seama că ei se cred mult mai deștepți decât el și dacă ar fi

încercat să le arate că lucrurile nu stau chiar așa, ei s'ar fi supărat, ba chiar l-ar fi ocolit și Ilie nu vrea ca ei să-l ocolească, erau prietenii lui. În seara aceea și-a dat seama că lor nu le place că el le vorbea de bine despre colectiv. S'a gândit mult până să se hotărăască ce să facă. Alde Vasile și Gheorghe au să se supere că el are altfel de păreri decât ei. Ba poate au să se supere și pentrucă nu i-a întrebat întâi pe ei.

„Ce să-i întreb pe ei? Își aminti Gherghina cum îi povestise Ilie. Adică cum: eu, Ilie Barbu, am fost și am văzut cu ochii mei, cum stau lucrurile; alde Vasile și Gheorghe n'au fost. Acuma, eu, ăla care am fost și am văzut viu la tine, tu care n'ai fost și n'ai văzut și să te întreb: „mă cutare, cum stă socoteala cu colectiful?“ Asta ar fi prea de tot, dă-o dracului; dă-ți și tu seama că prea o faci de oaie.“

Ilie nu i-a povestit însă muierei că acolo, la fața locului, a stat mult pe gânduri până să le spună prietenilor pe șleau ceea ce gândea. Ii venea greu, știa bine că după aceea ei au să-l ocolească. Ii părea rău și de Gavrilă, care era un om de treabă și cu care se ajuta la nevoie. Greu era din partea asta, dar nu se mai putea, trebuia să le spună. Pe drum, Anghel îl luase la rost. „Măi, tovarășe Ilie, îi spusese Anghel supărat, ai cam uitat de organizație! Ești membru de partid, dar nu se cunoaște, măi frate! Partidul e bun numai să vă dea, iar voi să nu faceți nimic!“ Ilie se roșise și nu știuse ce să răspundă. Să-i spună lui Anghel că mereu e plecat din sat? Ce să-i spună, avea dreptate Anghel, putea să rupă din timp și să se ducă la ședințe. Ii păruse bine că tot pe drum, la întoarcere, Anghel îi spusese că are sarcină de partid să spună și la alții cum stau lucrurile cu colectiful. Ii păruse bine, dar nu-și dăduse seama ce greu are să-i fie.

„Bă Ilie, săriseră frații Ciobanu, cu gurile mari. Lasă, bă, nu ne învăța tu pe noi; lasă, că am auzit noi cum stă socoteala cu colectiful.“

„Bine, eu nu zic că n'ați auzit, răspunsese Ilie, domol, cu blândețe. Ați auzit, dar eu am văzut, mă! Zău am văzut!“

„Ei! Asta e, exclamaseră ei, uitându-se la Ilie de sus, și bătându-l pe spate cu îngăduință. Lasă, mă Ilie! Ce-ai văzut tu, nu e aia!“

„Să știți că n'aveți dreptate! Zău, n'aveți neam! O mie de auzituri nu face cât un văzut, spusese Ilie, împăciuitor.“

Începuseră să rădă de el. Taci că a nimerit-o cu văzul! Vezi să nu fi văzut! Parcă știe Ilie să vadă! O mie de văzuturi de-ale lui Ilie nu face cât un auzit de-al lui Vasile sau Gheorghe Ciobanu.

„Nu e bine,“ gândise Ilie îngrijorat, auzindu-i cum îl luau peste picior. Se gândea că Anghel o să afle că ăștia au răs de el, și are să se supere Anghel rău de tot. Parcă îl auzea: „nu ești în stare de nimic, măi tovarășe Ilie! Aici nu ne jucăm de-a politica, aici trebuie să faci ce-ți zice partidul. Nu faci ce-ți zice partidul, înseamnă că nu ții la partid!“

„Râdeți voi, dar râdeți ca niște proști, spusese Ilie, nemaiputând răbda.“

Ei încetaseră deodată să mai rădă.

„Dece ca niște proști, Ilie? Întrebuse Gavrilă supărat. Prost ești tu, că nu știi ce vorbești.“

„Ba voi sînteți proști, voi nu știți ce vorbiți.“

„Ba prost ești tu, sărise Ioniță cu ochii cât cepele.“

Vasile și Gheorghe Ciobanu se holbau la Ilie grozav de uimiți. Cum adică, ei sînt proști și Ilie deștept? I-auzi ce este în stare să spună!

„Ilie, ia ia tu seama la vorbă! să nu ne supărăm, să zici pe urmă că suntem ai dracului! spusese unul din frații Ciobanu.“

„Ce să fac eu?!“ răspunsese Ilie cu neașteptată semeție.

Adică ce să le facă el dacă sînt proști!

Se făcuse tăcere. Mai erau acolo și alți oameni și îndată ce Ilie dăduse răspunsul său atât de jignitor, în tăcerea care se lăsase cineva începuse să r. Avea un răs subțire și nerușinat; parcă schelălăia. Ilie simțise primejdia; cu toată prietenia, Vasile și Gheorghe Ciobanu, puteau să sară la bătaie; erau grozav de mândri și ambițioși. Se răsucise numaidecât spre cel care râdea:

„Și tu ce te râzi, acolo, Trafulică? Crezi că ești mai deștept?”

Spusese acestea și se încordase așteptând ca Trafulică să sară la bătaie, dar Trafulică nu sărise. Ii arătase cu capul pe alde Vasile și Gheorghe și răspunsese liniștit și batjocoritor:

„N'am timp de tine acuma, dar să-mi fi spus tu mie ce le-ai spus ălor! Fie-al dracului dacă nu-ți rupeam o coastă!”

Ilie n'auzise bine cuvintele din urmă. Vasile și Gheorghe săriseră la el. Alde Vasile îl apucase de piept, îl strângea și bolborosea amenințător, cu privirea turbure:

„Ilie! Ilie!! Ilie!!!

Cu toată supărarea, alde Gavrilă și Ioniță săriseră și îi dăduseră pe cei doi frați laoparte.

„Ce, sînteți nebuni? strigase Gavrilă înfuriat, luându-i apărarea lui Ilie. Lăsați-l în pace“.

Rău îl duruse pe Ilie felul cum îl apărase Gavrilă! Zicea că să-l lase în pace pe Ilie, și prin asta Gavrilă înțelegea că să-l lase în pace de tot, adică să nu mai vorbească nimeni cu Ilie, să-i întoarcă spatele.

Așa se și întâmplase. Ilie lăsaseră în pace, se dăduseră mai încolo cu țoiurile în mână — stăteau toți în picioare, **meatêul** n'avea mese — și începuseră să vorbească liniștiți între ei, ca și când Ilie n'ar fi fost acolo, ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat.

Gherghina își aminti cât de turburat se întorsese Ilie acasă, în seara aceea. Își aminti că după ce el îi povestise toate acestea, ea îi spusese că nu e bine să se ia la ceartă cu oamenii.

„Cum adică, o întrebasese el cu glasul sugrumat de supărare și de părere de rău. Cum, eu le spun că am văzut cu ochii mei și ei mă protestesc de la obraz?”

„E necăjiți oamenii, că zice că o să fie mai rău cu colectiv. Mai bine să taci, să-i lași în pace, răspunsese Gherghina.

„Sigur că o să fie mai rău pentru Trafulică și domni Enache, cum o să le convie lor! Dar pentru noi, alde Vasile și Gheorghe o să fie mai bine. D'aia mi-e necaz mie că în loc să se gândească: „mă, o fi având dreptate alde Ilie!” ei se iau după Trafulică, și sar la mine să mă apuce de piept“.

Gherghina își aminti că timp de trei-patru zile Ilie fusese mereu supărat, dar până la urmă ieșise bine și cu întâmplarea aceasta. Se pomeniseră într'o zi cu Gavrilă la poartă. Cereea toporul, zicea că vrea să taie crăcile la niște salcâmi și că al lui nu mai e bun: „l-a stricat băiatul ăla într'o buturugă“.

Se împăcase și cu alde Vasile și Gheorghe. Tot așa, se opriseră într'o seară la poartă și Gherghina auzise cu urechile ei, cum îl întrebau pe Ilie ce mai face și dacă mai e supărat pe ei. Ilie mai era el supărat, dar fiindcă ei veniseră să-l întrebe, lăsase supărarea laoparte.

Gherghina se întrebă din nou, cuprinsă de îngrijorare, dacă nu cumva astăzi a fost ceva mai rău ca astă vară. Cu alde Vasile și Gheorghe înțelegea, s'or fi apucat din vreo vorbă, are să se împace ei, dar ce amestec are aici Bădărcea și Ghioceoia? O fi de bumbacu-ăla, Ilie i l-o fi cerut, Ghioceoia cine știe ce-o fi zis și o fi sărit și Bădărcea. S'o mai termina vreodată ambiția și dușmănia între oameni?

XI

Gherghina terminase și de dărăcit. Dădu daracul la o parte, se ridică și vru să intre în casă, dar tot atunci cineva bătu în poartă cu putere.

Sări jos de pe prispă și avu presimțirea că în gândurile ei lipsea ceva : Uite cum bate ăla la poartă, parcă a luat foc undeva.

— Bă tovarășe Ilie, bă n'auzi ! — striga omul bătând foarte autoritar și strigând tot așa, ca și când ar fi venit să-l execute pe Ilie.

Era Stan, curierul ! Așa socotea el, că în poarta lui Ilie Barbu poate să bată și să strige ca și când Ilie Barbu ar fi fost sub ordinele lui.

— Unde e Ilie'm ?! — întrebă el, când Gherghina ajunsese lângă gard.

— E acasă, doarme, — șopti ea neliniștită.

— Scoală-l în sus, să se ducă la sfat, porunci Stan. Să se ducă acolo, îl cheamă tovarășul președinte. De fapt nu tovarășul președinte îl trimisese pe Stan, dar asta era pentru el : tovarășul președinte !

— Stane, — șopti Gherghina turburată, e cam ostenit, nici n'a mâncat... Ce-are cu el ?

Stan parcă era surd :

— Scoală-l să se ducă acolo **imediat** !

— Nu ți-a spus ce are cu el ?

— Să se ducă acolo să se **desfășoare** ! — spuse Stan, înțepenindu-și ceafa și îndepărtându-se.

— Ce să facă!? — întrebă Gherghina nedumerită.

Dar Stan o și luase din loc.

Gherghina intră în odaie și se apropie de omul ei. Ilie dormea cu fața în sus și când ea puse mâna pe umărul lui și-l mișcă ușurel, Ilie deschise ochii și pronunță liniștit și răspicat :

— Dă-mi patru cercuri !

— Ilie, — șopti Gherghina, te cheamă acolo !...

Ilie închise ochii, se răsuci într-o parte gemând și bolborosind nu se știe ce, apoi se liniști și își văzu de somn.

Gherghinei îi veni un gând și îl lăsă în pace. Ieși în tindă, trecu în cealaltă odaie și se întoarse de-acolo cu o strachină mică plină de untură. O păstra pentru mai încolo, când aveau să înceapă semănatul grâului, dar își dăduse seama că greșise punând pe masă, astăzi, o ciorbă de corcodușe.

Aprinse focul, puse tigaia pe pirostria și când untura începu să sfârâie, sparse în ea câteva ouă.

Ilie se trezi singur. Arăta schimbat, îi părea bine că dormise puțin și se liniștise. Se simțea chiar bucuros : îi era foame și mirosul de untură i se păru ceva de sărbătoare.

Ieși în tindă și se așeză voios pe prag.

— Mă, oamenii ăștia !... exclamă el clătinând din cap.

Gherghina se făcu atentă : da, acum are să spuie, dar trebuie să-i spună ea mai înainte că l-au căutat dela sfat :

— Veni alde Stan, că să te duci acolo ! Că să te duci repede. Ce s'a întâmplat ?

— Nu s'a întâmplat nimic, răspunse Ilie liniștit, apoi întrebă : Ce zici tu, că să mă duc acolo ? Dece ?! Cine zici că veni ?

— Alde Stan. Nu știi ce zicea că au cu tine !

— Da, murmură Ilie aducându-și aminte. N'am făcut cerere. M'a trecut ăla acolo, dar trebuie să iscălesc și o cerere.

— Și dece veniși așa supărat ? îi aminti ea.

Ilie se gândi câteva clipe, apoi oftă.

— Cum să nu fii supărat când te arde la inimă! Deșteptu-ăla de Bădârcea. Eu să iscălesc acolo și el că nu, îmi dă zor ca să fac loc... „Mișcă-te, bă, zice, ai prins rădăcini acolo?“ Tâmpit, mama lui! spuse Ilie cu glas surd, pierzându-și într-o clipă seninătatea.

— Da' ce-avea el să se amestice, îl pusese cineva? întrebă Gherghina și numaidecât sângele făcu să-i dogorească obrazii.

— Eu să iscălesc acolo, și el că să mă duc să-i cumpăr țigări, spuse Ilie mai departe. Îmi venea să mă apropiu de el și să-i cârlesc o palmă: „na, țigări, fire-ai al dracului!“ Nu știu cum a fost, că abia pe urmă mi-am dat seama. Și nu ți-ar fi necaz, dar sînt unii care zic că o să-l alegem președinte.

Gherghina amuțise. Se uită la Ilie cu privirea sticlind. Era așa de mănioasă că nu știa ce să mai spună. Ilie se așeză la masă și începu să mănânce.

— Și cu alde Vasile și Gheorghe ce-a fost? Și cu Ghiocșoia? întrebă Gherghina stăpânindu-se. Trebuia să afle tot, ca să-și dea seama care dintre ei trebuie blestemat mai rău.

— Ghiocșoia, Bădârcea, cu Vasile și Gheorghe, stăteau grămadă, nu înțelegi? Aveau ei gașca lor. De Bădârcea, îi auzii pe drum pe alde Vasile și Gheorghe, vorbeau între ei că Bădârcea să fie ales președinte. Mie nu vroiau să-mi spună, parcă ar fi fost vorba de vreun secret.

— Când? Azi dimineață când trecură p'aci? Și ce, ce ziceau? Bădârcea președinte? Mai bine nu te mai scrii!

Gherghina avea o cărpă în mână. O aruncă mănioasă într'un colț și ieși afară.

— Să mă duc acolo, să ridice el pumnul la băiat, o auzi Ilie bolborosind, în timp ce căuta ceva pe la capătul prispei.

— Cine să ridice pumnul?

— Bădârcea! Mai întrebi cine, se răsti Gherghina intrând îndărăt în tindă.

Ținea în mâini o piua. O lăsă lângă prag, căută între ușă, scoase un drob de sare, îl trânti în piua; se așeză și începu să lovească cu maiul cu atâta mînie încât din drobul de sare începură să țâșnească în toate părțile stropi grunțuroși.

— Un copil avem; să ridice pumnul la ai lui, până s'o sătura!

„Are dreptate ea, gândi Ilie. Bădârcea își bate copiii ca pe hoții de cai. Cu parul îi bate, nu cu pumnul.“

„Ar vrea el să comande; dacă ar putea, ar face militarie cu tot satul.“

Știa mai multe despre Bădârcea. Când s'a eliberat din armată era să-l arunce soldații jos din tren. „Aruncă-l sub roțile trenului“ strigau aia. Nu l-au aruncat, că așa e omul; când se vede scăpat, uită câte-a pățimit.

— Dela cine, fa, dela Bădârcea!? întrebă Ilie uimit.

— Păi dar, dela cine? A ajuns și el sergent în armată și cât s'o văzut mare a început să dea pumni în fălci.

— Și-au vrut să-l arunce jos din tren?

— Păi de ce să nu-l arunce? Se liberaseră, nu mai erau la ordin. Dar au fost de nevoie, eu nu l-ași fi iertat, să-l fi aruncat jos din tren, să-l învețe minte să mai dea.

Gherghina împinse piua la o parte și se duse spre vatră.

— A sărit el acuma cât nu e nimic, dar când s'o vedea președinte?! De ce s'a legat de tine? Și cum vine aia că o să-l alegă? Pe noi nu ne întrebă?

Ilie îi răspunse că o să fie adunare. Cât s'o termina cu înscrierile, se face adunare.

— Să vie adunarea aia! amenință Gherghina. Și Ghiocșoia ce crede, că o să muncim pentru el, ca până acuma? De ce nu-ți dă bumbacu-ăla?

— O să mă duc acuma pe la el, răspunse Ilie posomorit. Trec pe la sfat să iscălesc cererea aia și mă duc la el.

Mai stătu puțin și porni din nou spre sfatul popular. Deastădată nu mai era așa de bucuros cum fusese de dimineață. Nu mai era însă nici așa de întristat și abătut cum fusese când se'ntorsese acasă. „Să te prind eu, dom'le Ghiocoeaia că nu-mi dai bumbacul“, îl amenință Ilie în gând.

Ilie călca rar și se uita drept înaintea sa. Când ajunse la sfat, nu se mai uita la nimeni, își feri privirea.

— Ilie treci, mă, acolo, și te desfășoară, — îl întâmpină Bădârcea cu glasul său aspru și zgomotos. Te duseși acasă, fir'ai al dracului ! Of, nici cu tine nu mi-e frică, exclamă Bădârcea râzând cu hohote, ca și când cine știe ce lucru grozav ar fi spus.

Deodată Ilie Barbu simți în inimă o pornire cumplită. Să se ducă la Bădârcea și să-i spună : „Ce zici tu, mă, Bădârcea, că nici cu mine nu ți-e frică ? Adică cum, ce vrei să spui tu cu vorbele astea ?“ și numaidecât să-i cârpească o palmă grea, să-i mute făcile. Se stăpâni însă, dându-și seama că oamenii n'au să-l înțeleagă și au să-l scoată tot pe el vinovat. Ii veniră în minte vorbe grele, dar atât de multe încât nu izbuti decât să se bâlbâie ; rosti încet și răgușit :

— Mai taci din gură acolo, Bădârcea !

Nu-l auzi nimeni. Chiar dacă i-ar fi spus lui Bădârcea ceva tare și binemeritat, Bădârcea tot nu l-ar fi auzit fiindcă stătea într'un grup numeros și nu era deloc atent la alde Ilie. „Lasă că mai stăm noi de vorbă, dom'le Bădârcea, își spuse Ilie stăpânit. Dacă nu ți-or ieși vorbele astea pe nas, să nu-mi zici mie Ilie.“

— Stane, unde e, mă, președintele ? — îl întrebă pe curier. Dar tovarășul Anghel e p'aici ?

— A ! Ai venit ? Oleu, de când te cauță tovarășul președinte.

Ilie se miră de purtarea curierului. Stan arăta foarte îngrijorat de ce-o să pățească Ilie că nu venise mai devreme. Se vedea că fusese el însuși luat la rost că nu-l adusese până acum pe Ilie Barbu. Ii spuse să mai aștepte nițel, dar nu-i spuse și de ce, ca și când faptul că tovarășul președinte și tovarășul Țurlea și Anghel se duseseră să stea la masă ar fi fost un secret pe care Ilie Barbu nu trebuie să-l știe.

Ilie intră înăuntru în biroul secretariatului, iscăli cererea, apoi se grăbi să se ducă la Ghiocoeaia.

XII

Trecu printre oameni îngândurat și o luă încet pe șosea. Rămăseseră puțini oameni pe lângă sfat. Erau cei care stăteau prin apropiere.

— Bă Ilie, unde te duci, m' ? întrebă cineva cu un glas lenș, fără niciun respect pentru Ilie. Incotro o luași ? Incoace e casa ta, nu într'acolo.

Ilie se opri și se uită lung la omul care îl lua peste picior. Se apropie de el cu o încetineală care nu spunea nimic bun.

— Ferește-te, Sfetcule ! șopti cineva.

Sfetcu se cam sperie ;

— Hai, mă, te-ai supărat, nu știi de glumă ?

— Când ți-oi da eu glumă, Sfetcule, mă ții minte toată viața, spuse Ilie cu glas scăzut.

Il lăsă apoi în pace, își văzu de drum.

— Ce-o fi cu Ilie ? Ce-o fi pățit ? întrebă Sfetcu după ce Ilie se îndepărtă.

— Ce să pățească ! O fi necăjit omul ! răspunse cineva.

— Nu m'ar fi mirat să-ți fi dat una, Sfetcule, reflectă altcineva.

— Da, ferească dumnezeu să nu bagi de seamă când omul e necăjit. Te cârpește, — adăugă un altul.

Când ajunse la poarta lui Ghiocœoia, Ilie Barbu se aplecă jos, luă o piatră și începu să bată foarte tare în stâlp. „Trezește-te, fire-ai al dracului. Trebuie să viu eu la tine, că tu ești mare și tare“. Poarta lui Ghiocœoia avea stâlpi groși, iar dealungul ei, deasupra, avea acoperiș de tablă asemănător cu al caselor. Era făcut și pentru a feri poarta de ploi și sloată, dar mai ales de frumusețe. Se vedea că lemnul e nou și solid. Intreaga poartă arăta ca o fortăreață și îți venea greu să crezi că umblă cineva pe ea.

— Care ești acolo, de bați așa ? auzi Ilie glasul mândros al lui Ghiocœoia.

Ilie nu-i răspunse. „Vino încoace și vezi cine e, ce mai întrebi?“

Voicu Ghiocœoia se supuse gândului celui care bătea și veni la poartă. O deschise și când văzu cine e, o lăsă larg deschisă, îi întoarse spatele lui Ilie și o luă înapoi, mormăind supărat :

— Ce dracu, mă, de bați așa, crezi că sînt surd ? Haide, vino încoace să-ți dau bumbacul, — porunci din mers, lăsându-l pe Ilie să-i vadă cămașa albastră de poplin înfioată bogat pe spatele lui gras și pantalonii bufanți strânși bine pe pulpe.

Lui Ilie Barbu nu-i scăpă felul poruncitor cu care îi vorbise Voicu Ghiocœoia. „Dă-i înainte, dom'le Ghiocœoia“, îl amenință în gând.

Intră în tinda lui Voicu și așteptă. De dincolo din odaie se auzea sgomot de linguri și furculițe.

— Ilie, treci mă încoace și bea un pahar de vin, zise Voicu Ghiocœoia binevoitor.

Ilie intră înăuntru. Muierea lui Voicu strângea masa.

— Ai mâncat, Ilie ? Ia un pahar de vin. Adu fa un pahar și du-te și cântărește-i lui Ilie două kilograme de bumbac. Stai jos, Ilie !... Ce mai faci, mă ?

Ilie nu răspunse. Se așeză cu încetineală pe pat. Se simțea cuprins de o liniște mare. Ceeace spunea Ghiocœoia făcea ca această liniște să crească amenințător.

— Te pomenești că te-ai supărat că nu ți-am dat bumbacul până acuma. Lasă, mă, că am eu grijă de tine, continuă Ghiocœoia.

Uită să toarne pentru musafir. Se cunoștea că dăduse multe pahare pe gât și că acuma vroia să se culce. Chiar se ridică de pe scaun și se întinse pe pat cu fața în sus, cu brațele sub ceafă.

— O ha ! — Mă, ce ostenit sînt, se vaită el. Am eu grijă de tine, murmură apoi închizând ochii. N'o să fiu eu socotitorul vostru ? Eu o să vă fac socoteala cât luați... Mai vii și tu pe la mine pe-acasă ; mai câștigi un ban ! A ? — făcu Ghiocœoia deschizând ochii și holbându-se poruncitor la Ilie.

— Nu mai avem bumbac, spuse nevasta lui Ghiocœoia intrând în casă.

— Cum nu mai avem ? Vezi, acolo, murmură Voicu puțin nedumerit.

— N'oiu fi vrând să-i dau de-ăla torsul ! Dece n'a venit până acuma ?

Ilie își rostogoli liniștit privirea sa mare dela unul la altul. Ghiocœoia simți ceva, se ridică în capul oaselor și se răsti la muieră :

— Dă-i de care e, nu mai ține omul aici !

— Păi dar, să-i dau tors de-agata ! Gherghina ce treabă are ?

Ilie simți cum se desprinde din liniștea sa mare un firîșor rece de mînie. Ceva mic, pe măsura muierii lui Ghiocœoia. Se uită la ea și îi spuse cu blîndețe ciudată :

— Gherghina are treabă, toată ziua se gîndește numai la tine. Tu ce treabă ai ?

— Lasă, mă, Ilie, că îți dă ! Acuși îți dă. Dă-i fa !

Trebuia să-i dea bumbac tors, așa se înțeleseseră. Muierea lui Ghiocœoia nu mai zise nimic, se duse să-i cântărească. Abia ieși, că se și întoarse îndărăt. Rămase în prag și-i făcu semn bărbatului să se ridice și să iasă.

— Ce e fa ? o întrebă el cu un glas închis, plin de uimire.

— Du-te până în grădină, că a venit ăla, îi spuse ea.

Ghioceoia se ridică numaidecât, dar în aceeași clipă se lungi la loc și gemu:

— Mda... Așa, mă Ilie. Incolo, ce mai faci tu ? Dece nu beai vin ? Ia uite la ăsta cum stă și se uită. Toarnă, măi tată...

Se ridică alene, turnă în pahar, apoi ieși afară ca din întâmplare. În tindă ridică pumnul pe neașteptate și o amenință pe muiere:

— Când ți-oi da una, vezi stele verzi.

Ieși apoi pe prispă și o luă spre grădină. Avea o grădină mare care dădea în văgăunele satului. Era înfundată într'o viroagă cu răchiți, cu salcâmi stufoși și sălcii. Voicu Ghioceoia ocoli șira de paie și se uită în toate părțile.

— Voicule ! — se auzi strigat.

Sub un dud bătrân stătea un om întins pe iarbă și fuma liniștit. Voicu se îndreptă spre el și când se opri rămase în picioare.

— Ei, cum ai făcut ? îl întrebă omul după câteva clipe, — cum a fost la bariere ? Dă-mi banii !

Voicu se căută în buzunarul dela spate al pantalonilor, scoase un portofel mare, se așeză și îl desfăcu pe iarbă.

— Iancule, spuse Voicu, cu glas scăzut. Taman vream să trimit pe cineva să te cheme... E secretar la raionul de partid. Ai auzit ?

— Da, știu ! Am auzit, răspuse Iancu Enache cu nepăsare.

Voicu începu să numere banii. În timp ce număra, celălalt întinse mâna și luă din portofel un carnet mic, roșu, cu copertile întărite în pânză. Ghioceoia încetă o clipă să numere, se uită cu coada ochiului la carnețel apoi continuă număratul.

— Partidul... muncitoresc... român. Ghioceoia Șt. I. Voicu, citi Iancu, îngânându-se pe nas ca un școlar.

Răsuci carnetul cu uimire copilărească, apoi îl închise și-l aruncă cu nepăsare peste portofel. Se răsuci cu fața în sus :

— Ce e Voicule, ți-e frică de-al lui Țurlea ? întrebă.

— Nu, dar zic și eu.

— Prunoiu ce păzește ?

— Nu știu ce e cu el, spuse Ghioceoia puțin înfuriat. Nu eram acolo, dar îmi spuse Bădârcea că îi lauda pe-alde Pascu și Mitrică în fața lui Țurlea. Mi-e frică să n'o întoarcă.

Iancu se răsuci la loc și începu să se uite neclintit la Voicu Ghioceoia. De fapt nu vedea ; se gândea la ceea ce i se spusese.

— Anghel era acolo ? întrebă după câteva clipe.

— Asta e prost, că era și Anghel acolo și după ce a stat cât a stat, Țurlea l-a lăsat pe Prunoiu și s'a închis cu Anghel și cu Mitrică și cu Pascu acolo, în organizație !

Iancu se posomorî. După câțva timp se întoarse iarăși cu fața în sus :

— Vezi de treabă, nu trece el al lui Țurlea peste Prunoiu.

— Și dacă trece ?

— Cum o să treacă ? Nu știi că ăla al vostru dela raion l-a lădat pe Prunoiu zilele trecute ?

— Cine, Ion Niculae ?

— Ala ! Sau Țurlea e mai mare ca el ?

— Nu e mai mare, la asta mă gândeam și eu.

— Vezi, du-te acolo și vorbește cu Prunoiu. Spune-i lui Prunoiu că dacă e ceva, să se ducă la raion și să bată cu pumnul în masă.

Câteva clipe nu-și mai spuseră nimic. Iancu se ridică în capul oaselor și vări banii în buzunar. Rânji :

— Fie-al dracului : dacă într'un an nu se satură ei de gospodărie să-mi spuie mie prost. Al dracului om, vede bine a !... cu ochii lui cum îl pune statul la jug și tot nu se învață minte. Ce-ar fi crezând ei ? Le-a plătit ălora dela gospodăria de stat ?

— Nu le-a plătit.

— Nici n'o să le plătească și bine face ! Eu, să fiu în locul ăluia dela gospodărie, când i-ași auzi că **plătește-mi**: ce ?! na, plată ! Vrei gospodărie de stat ? Na gospodărie de stat. Zici chiabur ? Na chiabur, fire-ai al dracului. Ia-și răsuci gâtul la spate.

— Ei, nici așa ! murmură Voicu întunecat.

Avea dece să se întunece. El însuși muncise cu ziua pe moșia lui Cristescu până în 45. Fusese om sărac și i se răsucise și lui gâtul la ceafă și nu uitase. Din cauza aceasta în 1945, când auzise că armata a înconjurat prefectura și că guvernul Rădescu vrea să-i apere pe moșieri, se dusese acolo cu alde Anghel și Pascu și cu încă vreo câțiva și ceruseră să li se dea arme. O lună de zile mai târziu intraseră pe moșia lui Cristescu. Primise patru pogoane, se însurase și se apucase de muncit. Avea, cu 'ale muierei, zece pogoane. Pusese bumbac și sfeclă de zahăr, iar statul îl plătea din plin pentru aceste produse. Îi dădea și bani, și în natură, iar cecece primea în natură era fabricat. Îi convenea, le vindea la preț bun. Apoi, cooperativa ! Îi convenea și mai mult. Cu trei-patru găște lua un costum de haine. Dar uneltele agricole ? Dar alte materiale ? Și-a învelit casa cu tablă numai pe cecece a luat într'o noapte la barieră ! Acuma era și mai bine, alimentele se scumpeau, dar prețurile cooperativei rămâneau neschimbate. Da, așa cooperație îți mai vine la socoteală. N'are dreptate Iancu, e mai bine astăzi decât înainte. Numai de-ar ține mereu așa, să te lase să vinzi cum vrei, să nu te controleze nimeni.

— Dece **nici așa** ? — bolborosi Iancu și se înegri la față de mânie. Tu ești prost, Ghiocoeaia. Dacă ar putea să-ți ia tot, ți-ar lua și lingura cu care bagi în gură ! Să nu-ți muncească, să te despoaie ! Asta ar vrea ei și să vezi pe urmă cum ți-ar mai da și pumni după ceafă ! Hai, maica ta doamne ! Vine ea vremea și când mi-o cădea mie în mână Anghel al lui Gheorghe Chițu și nenorocitu-ăla de Mitrică, Voicule ! Fie-a al dracului dacă n'am să le fac vrană în piept și să le sorb sângele !

Voicu tăcea, întunecat, cu fălcile încleștate. Iancu se uită la el incremenit și deodată întinse mâna și îl arăta pe Voicu lui însuși :

— Uite, tu ! Dacă stai așa, ascultă aici la mine : are să-ți vie în casă și să-ți ia toată agoniseala ! Ești chiabur ! — bolborosi Iancu amenințător.

— Vezi de treabă, se smulse Voicu din întunericul care simțise că se coboară asupra lui.

XIII

Ilie stătea mai departe pe pat și nu pleca cu toate că muierea lui Voicu îi cântărise de mult bumbacul.

— Mai am eu cu Voicu o socoteală, îi spuse el la un moment dat.

Femeia îi aruncă o privire bănuitoare. Mai avea o socoteală cu Voicu ?

— Și ce-mi spui mie ? îl întrebă ea cu un glas înțepat.

Era o femeie frumoasă, cu un mijloc subțirel ca un țipar. Lângă ea, Ilie semăna cu un pom cuminte, cu trunchiul negru și gros.

— Așa ca să știi, spuse el cu blândețe.

— Ce-am eu nevoie să știu ce socoteli aveți voi !

— Așa, ca să știi și tu pe ce lume trăiești.

Tot cu blândete, dar batjocoritor, femeia trânti ușa mândioasă și îl lăsă pe musafir să aștepte singur. Rămas singur, Ilie începu să se uite cu atenție prin odaie. Lângă geam era așezată o mașină de cusut **Singer**. Pe patul mașinii, o cutie acoperită cu un șervet. De sub ea ieșeau niște sârme ciudate. Ilie nu înțelese, alunecă cu privirea peste paturi, peste pereți, pe jos... Covoare bogate, perne albe, umflăte, cât toate zilele de mari, pe jos o pătură mai bună decât aceea pe care o așternea Gherghina pe pat. Lângă mașina de cusut un scaun cu spetează, negru și frumos cum nu mai văzuse Ilie niciodată.

Se ridică și desveli cutia aceea ciudată din care ieșeau sârme.

— Aha, mormăi Ilie. Rădiu!

Se întoarse la loc și deodată se întrebă pentru ce întârzie Voicu în grădină. „Du-te până în grădină, că a venit ăla“, își aminti el. „Care ăla? Dece în grădină și nu în casă? D'aia, ca să-l nu vază nimeni cu cine își aranjează el treburile. Ehe!, dom'le Ghioccoala, ia stai tu nițel...“

Ilie se ridică cu hotărâre de pe pat, ieși afară și o luă spre grădină. Când ajunsese în dreptul șirei de paie se opri și îi văzu. Voicu stătea în capul oaselor iar celălalt întins pe burtă. Când văzu cine era omul cu care Voicu stătea de vorbă, Ilie simți cum liniștea dintr'însul începe să se adune și să curgă ca o apă mare. Se stăpâni și o luă încet spre cei doi.

— Măi, tovarășe Voicu, ce faci aici, nu mai vii? întrebă el pe neașteptate.

Voicu tresări speriat și se ridică în picioare. Iancu se ridică și el, aproape fără voie. Ilie venea spre ei. Pășea cu atâta grijă prin iarba grădinii încât s'ar fi crezut că merge prin măracini.

— Ce dracu de strigi așa, Ilie? Ce mai vrei? îl întrebă Voicu abia stăpânindu-și mânia. Se întoarse apoi spre Iancu și continuă tot așa de mândios: — ce vreți voi, nu se poate, bă. Degeaba veniți la mine să mă rugați. Ai venit la mine să mă întrebi, chiabur sau drac, sint om, îți răspund. Dar mai bine băgați-vă mințile în cap, nu mai umblați de colo până colo cu rugatul. Hai să mergem Ilie. Ți-ai luat bumbacul?

Ilie nu-l asculta. Se uita nemișcat la Iancu, cu mirare, cu un soi de ciudată nedumerire. Nu semăna deloc cu Iancu acela de-acum cincisprezece ani. Iancu acela, de care își amintise cu groază când stătea azi în pat, murise parcă, nu mai trăia pe lumea asta. Asta de aci era un om scund, nebârbierit, cu pantalonii cenușii roși de-afâta purtare. Nici pomeneală să mai sară și să mai lovească. Nici măcar cu cel de-acum trei ani, dela proces, nu mai semăna. Acum trei ani și se uita în față cu îndrăzneală și ridica pumnul. Acum își ferea privirea, se uita în jos. Ilie își aminti ce gândise astăzi despre el, cum ar fi vrut să se ducă în curtea lui să-i dea cu parul în cap. Gândul acela i se păru acum nelalocul lui; atunci, acum cinsprezece ani, când l-au bătut în curte și l-au aruncat între picioarele vacilor, atunci să-i fi dat cu parul în cap. Când a ieșit din casă și i-a spus lui frate-său Sandu stăi să-i mai dau și eu, atunci să fi avut puterea de-acum. „Vrei să mai dai și tu? Na, mai dă și tu!“ Grămadă să-l fi făcut. Acuma, asta de-acum, e alt Iancu; îi este frică să se și uite! „Așa, uită-te în pământ, fire-ai al dracului de om. Tu ai trebui pus la muncă grea, să dai cu târnăcopul până și-o ieși sufletul“ — gândi Ilie încolțit de amintiri.

Lui Iancu îi era frică într'adevăr să se uite, dar nu pentru ceace își închipuia Ilie. Iancu se stăpânea să nu-i sară lui Ilie în gât. Faptul că trebuise să se scoale la vederea lui îl înfuriase cumplit. Il înfuriase apoi faptul că Ghioccoala țipase la el tot din cauza lui Ilie. Uite, acuma trebuia să facă la fel ca Ghioccoala.

— Mă, eu am venit să vă întreb, nu trebuie să vă supărați, spuse el cu un glas ciudat, parcă ar fi vorbit în vis.

— Ce să-ți mai răcești gura de pomană, se răsti Ghiocœoia întorcându-i spatele. Comasarea e lege!

Se gândi în aceeași clipă că are o ocazie bună să-i spună lui Iancu și câteva pe care altfel nu i le putea spune: la urma urmii ce nu vă convine vouă? continuă el. Că vă comasează? Dracu v'a pus să faceți avere?

Iancu tresări și se uită cu atenție la Ghiocœoia. „Uite-al dracului ce prost e! Uite ce frică îi e de nenorocitu-ăsta de Ilie“.

— Ați făcut avere pe spinarea oamenilor și acuma dați din colț în colț, bolborosi Ghiocœoia scuișând mânios. Ați belit oamenii de piele, fir'ați ai dracului!

Iancu înțelese că Ghiocœoia își dădea în petic. „Bine, dă-i înainte, frate Voicule. Să nu crezi tu că am să uit vorbele-astea!“

— Uite la Ilie, e acilea, de față, spuse Ghiocœoia apucându-l de umeri pe Ilie. A trebuit să aștepte cincisprezece ani ca să-i facem noi dreptate, partidul nostru. Să fi fost eu în locul lui, un milion de lei ași fi cerut despăgubiri. Să muncească omul decând era de șase ani și voi să nu-i plătiți?

Ghiocœoia întinse mâna spre Iancu întocmai ca un judecător:

— Dracu v'a luat, o să vă trimitem la Canal, să dați cu târnăcopul! Scăpăm noi de exploatarea voastră!

„Aha, vrei să scapi!“ gândi Iancu surprins.

El și văru-său Petre Miuleț erau singurii care știau în ce ape se scăldase Ghiocœoia, acum trei ani.

— Nu te nutri tu cu ideia asta, îl amenință Iancu întunecat.

Ghiocœoia își veni în fire.

— ...Așa că lăsați-o baltă cu comasarea! sfârși el întorcându-i spatele lui Iancu. Hai Ilie! Hai să mergem.

Intocmai ca și în casă, Ilie își rostogoli cu încetineală, în tăcere, privirea sa mare întâi dela Ghiocœoia la Iancu, apoi dela Iancu înapoi la Ghiocœoia. Tot așa ca și în casă, Voicu Ghiocœoia simți deodată că în mintea lui Ilie se petrece un ce care putea fi primejdios. Să răsuci spre Iancu, veni aproape de el și începu să strige, să plece, să nu-i mai calce piciorul pe-aici, să se ducă imediat la Sfat și să se comaseze. Vrea să trimită miliția să-i cheme cu sila la comasare? O face și pe-asta dacă nu-și bagă mințile în cap.

Ilie nu se grăbea deloc. Se uită la Iancu și îl întrebă pe Ghiocœoia cu interes:

— Ce e, măi tovarășe Voicu? Nu vrea să se comaseze?

— Da, măi Ilie, auzi la ce se gândesc ei; ce le trece lor prin cap!

„N'a venit el la tine pentru comasare cum nu sînt eu mitropolit“, își spuse Ilie în gând.

— Au și ei gândurile lor, reflectă apoi cu glas tare. Să vede treaba că or fi știind ei ceva, adăugă batjocoritor...

Batjocura era pentru amândoi, pentru tot ce se petrecuse sub ochii lui Ilie. Credeau că n'a înțeles.

Iancu nu se mai putu stăpâni; să se descurce Voicu cum o ști:

— Și tu ce te-amesteci, mă? Trebuie să-ți spun ție la ce mă gândesc eu?

Cu toate că vorbise în șoaptă, lui Ilie i se păru că a țipat, atât de neașteptată fu pentru el dușmănia turbure care răbufnise în cuvintele lui Iancu.

— Da-da! Să-mi spui mie! Ce, nu-ți convine?

— Să-ți spun ție?!

Iancu se uită înlături posomorît, și în loc de răspuns, scuișă cu înverșurare.

În aceeași clipă însă își dădu seama că pornirea sa e primejdiașă, nu trebuia să scuișe. Vru să plece, dar își dădu iarăși seama că s'ar putea ca Ilie să-i taie drumul.

— Mai bine ți-ai vedea de treabă, încercă Iancu să dea înapoi.

Ilie arăta liniștit și Iancu dădu înc'odată înapoi. Nu-și da seama ce fel de liniște zace în celălalt :

— V'ați pornit ca nebunii, bolborosi el cu obidă... Mă, Ilie, uită-te la tine și mai gândește-te și tu. Vă lăudați că o să faceți și o să dregeți, dar tot desculți o să rămâneți. Când lucrai la mine nu umblai desculț.

— Dece minți ? îl întrebă Ilie mișcându-și greu fălcile. Pe cine vreți voi să prostiți ? Ai mă ?

Iancu socoti că primejdia a trecut, lăsă fruntea în jos și porni repede spre viroagă.

Plecarea aceasta îl luă pe Ilie fără veste. Țâșni dela locul său și îi ieși înainte :

— A ? Dece minți, mă ? Imi spui tu mie cum era când lucram la tine ? Mie îmi spui tu ? A ? Pe mine vrei tu să mă prostești ? Când lucram la tine și nu ne dădeai apă până nu terminam postața care ziceai tu ? Ai mă ? Mie îmi spui ? Când aveai zece vaci și ne dădeai de mâncare usturoi ? Pe mine vrei tu să mă prostești ? ! Mă prostești dela obraz ? !

Vorbea în șoptă liniștită, dar felul cum se învârtea în jurul vorbelor avea ceva înfricoșător.

Iancu îngălbenise, se trăgea îndărăt.

— Vorbește Iancule, sau ți-a luat dracul limba. Cu mine vrei tu să te joci ? Ce cauți tu aici ? Nu-ți convine comasarea ? ! Ai mă ? !

Ghioceoia îl văzu pe Ilie înțelegând pașii spre Iancu care se dădea înapoi. I se păru că acum are să-l lovească și fără să-și dea seama ce face, sări și îl apucă pe Ilie de umeri.

Nedumerit, Ilie se smuci într'o parte :

— Tu ce vrei, Ghioceoia ?

Nedumerirea lui Ilie îl făcu pe Ghioceoia să-și muște buzele. Asupra lui Iancu trebuia sărit, asta voia să spună nedumerirea lui Ilie.

Sări asupra lui Iancu, socotind că nu e prea târziu. Iancu înțelese ; se înțeleștară amândoi pe piept, se smuciră cu putere, apoi Iancu sări într'o parte și nu mai pierdu timpul.

Voicu Ghioceoia o luă repede spre poarta grădinii. Ilie se grăbi pe urma lui. Voicu arăta întărâtat, dar se stăpânea.

— Ce dracu faci, Ilie, dă-l în dumnezeul lui de chiabur ; te iai la bătaie cu el ? !

Intrară în casă. Voicu își turnă un pahar și bău pe nerăsuflăte.

— Face ceva, chemăm miliția și îl legăm, nu trebuie să sărim la bătaie. Dă-o dracului, o să zică lumea că sîntem bătăuși.

XIV

Ilie nu răspunse nimic, se uita în altă parte. Obrajii săi mari, arși de soare, arătau înțepeniți. Pe Ghioceoia îl întărâta și înțepeneala aceasta, dar se stăpânea din toate puterile.

— Ce căuta ăsta la tine, măi tovarășe Ghioceoia ? întrebă Ilie pe neașteptate.

Ghioceoia se uită la om cu o privire turbure, tăcu câteva clipe, apoi izbucni :

— Pe dracu căuta, măi tovarășe Ilie ! Pe dracu să-l comaseze, n'auzi ce căuta ? Dacă n'o să-i comasăm noi, să viseze numai comasare ! spuse el, apoi cobori glasul prietenos : ia un pahar, Ilie. Muiere, i-ai cântărit tovarășului Ilie cinci chilograme de bumbac ? Unde ești, ia vin încoace.

— Care cinci kilograme? întrebă muierea uluită. Două chi..

Voicu se schimonosi la ea cumplit; muierea holbă ochii și amuți.

— Cântărește-i cinci kilograme, spuse Ghiocœoia din nou cu blândete.

Ilie tresări: Ghiocœoia îi întinse un pahar și îl bătu pe umeri:

— Lasă, măi tovarășe Ilie, dă-l dracului de chiabur. Ia ici un pahar de vin și hai să mergem. Mă duc să vorbesc cu Prunoiu, am treabă cu el.

— Ilie, spuse Ghiocœoia după o clipă, Prunoiu zice că alde Brigman e bun de magazioner. Draci: Brigman și magazioner! Eu zic că tu ești mai bun ca Brigman, te pricepi la socoteli. O să-i spui lui Prunoiu să te propună pe tine la adunare. Vorbim și cu alde Bădârcea și Trafulică să zică și ei. A? se holbă Ghiocœoia, așteptând răspunsul cu încordare.

Tăcerea înțepenită a lui Ilie îi tulbura mintea. Ingrămădisese tot ce se putea: întâi îi spusese tovarășe, apoi îi dăduse bumbac, apoi îl amenințase cu dusul la Prunoiu. Nici magazioner nu vroia?

— Ce zici Ilie?

— Nu zic nimic, răspunse Ilie în șoaptă. Mă gândesc la ăla, ce-o fi căutând în grădină la tine

„Ăsta e nebun, îi trecu prin cap lui Ghiocœoia. Ori e nebun, ori e prost“.

— Tu nu știi cum e chiaburul, Ilie? Ca șarpele! Când îl doare capul, iese la drum.

— D'ăia stătea el întins pe iarbă și tu lângă el?

Ilie se înveselise pe neașteptate, se așeză pe pat și se uită la Ghiocœoia deschis:

— Adică pe el îl durea capul și tu stătea la capul lui și îi descântai.

Ghiocœoia se zăpăci. Nu știa ce să înțeleagă din veselia lui Ilie.

— Lasă, mă, bolborosi el încurcat. Dă-l dracului de chiabur.

— Bine, dă-l dracului, dar e și aici o socoteală, spuse Ilie îngândurat. Mă uitam la tine azi dimineață și mă gândesc și acum: sînt mulți.

Clătină din cap și tăcu. Apoi, după câteva clipe reflectă:

— Hm!

— Vorbește ca lumea, Ilie, ce dracu' bolborosești acolo?

— Păi asta spuneam, că sînt mulți care zic de tine că ești un om de ispravă, explică Ilie în șoaptă. Dar o fi știind cineva ce învățești tu prin grădină cu Iancu lui Enache?

Ghiocœoia îl țintui cu privirea sa turbure și deodată izbi cu pumnul în masă:

— Bă, ia seama la vorbă!

— Ce să iau seama la vorbă? Parcă scot eu ceva dela mine? răspunse Ilie ridicându-se în picioare.

Ghiocœoia veni cu pieptul spre el și ridică pumnul:

— Ia seama la vorbă, că o pățești cu mine. Te trântesc, Ilie, de uiți și de mamă și de tată! Cu cine vorbești tu aici? Nu-mi scorni tu basme cu Iancu că să fiu al dracului dacă te las sănătos. Pe mine mă bănuiești tu? Stau de vorbă cu el, ca oamenii și el începe să aiureze. Du-te și-ți vezi de treabă, și n'o căuta cu lumânarea!

Ilie se feri cu grijă dinaintea lui Ghiocœoia, își luă legătura de bumbac și ieși repede afară. Nu-i era deloc frică de Ghiocœoia dar se ferea de el ca orice om care a terminat ce avea de terminat într'un loc și acum se grăbește să se ducă în altă parte unde are ceva și mai grabnic de făcut.

Rămas singur în odaie, Ghiocœoia își turnă posomorit încă un pahar, îl bău și pe acesta pe nerăsuflăte apoi o chemă pe muiere:

— Du-te până la Prunoiu și vezi dacă e acasă. Dacă n'a plecat, spune-i să treacă pe la mine, spune-i că am ceva de vorbit cu el.

După ce femeia plecă, Ghiocoeaia scoase din buzunarul pantalonului un teanc de bani și îi aruncă pe masă între pahare. Se aplecă apoi sub pat, trase afară un geamantan mare de piele, și îl descuie. Pe fund, între niște lucruri femeiești de mătase, se odihneau două teancuri de bancnote strânse bine în banderolă de caiet. Pe fiecare era scris cu creion chimic cifra de cinci sute de mii. Voicu luă banii de pe masă, făcu loc celui de al treilea teanc, închise geamantanul, mai bău un pahar de vin, apoi, în așteptarea lui Prunoiu, se întinse pe pat să se odihnească. Voicu se simțea frânt de oboseală; jumătatea de noapte petrecută la barieră îl obosise mai puțin decât întâlnirea cu Ilie.

Ce om, Ilie ăsta! Umblă desculț și desbrăcat și îi arde de politică! Vai de capul lui, smintitul! Ii dai cinci chilograme de bumbac și-i spui să-și vadă frumos de treaba lui și el îi dă zor că dece-o fi venit ăla în grădină.

Ce și-o fi închipuind el, că o să-l ia în seamă cineva? A încercat el Anghel, că e secretar și tot n'a făcut nimic. — Smintit mai e Anghel! — Se alegea și el cu cinci kilograme de bumbac, că n'are cămașă pe el. Și acuma? Parcă îl vede cum o să vie peste o săptămână cu capul în pământ: „Măi tovarășe Ghiocoeaia, dă-mi un sac de porumb până la anu, că n'are muierea ce pune în căldare“. Trebuie să vie, că n'are unde să se ducă. Asta o știe Ilie de pe-acuma, așa că n'o să se apuce el să-i spună ceva lui Anghel. Da, dar atunci dece n'a vrut să ia bumbacul?

Gândurile acestea îl obosiră pe Voicu și îl întăriră grozav. Se ridică în capul oaselor. Dece n'a vrut să ia bumbacul pe care l-a dat peste cât se înțeleseseră? De smintit. Cine știe ce gărgăune o fi avut în cap. Lasă-l, să se mai odihnească, o să-și vie el în fire când o vedea că nu-l ia nimeni în seamă. Da, dar până își vine în fire, se duce la Anghel și-i spune. Și Anghel o să-l ia în seamă. Proastă afacere când nu-ți mai dai seama cu cine ai de-aface! Ilie Barbu!

În loc să limpezească ceva, Voicu se încurcă și mai rău, se simți cuprins de teamă.

Nu se speria de ceea ce avea să-i facă Ilie Barbu, dar întâmplarea îl săcâia, îl neliniștea. Purtarea lui Ilie i se părea nelalocul ei, cu totul fără noimă, de necrezut. L-o fi învățat Anghel cum să facă? O fi fost Ilie, demult, omul lui Anghel și Ghiocoeaia n'a știut?

Întrebarea aceasta îl făcu pe Voicu să sară din pat. Asta era! Cum de nu i-a trecut mai repede prin cap? Ilie a fost omul lui Anghel și nici el și nici Prunoiu nu și-au dat seama. Pe toți ceilalți din organizație care erau de partea lui Anghel îi știau, pe Ilie nu l-au știut. „Nu-i nimic, bine că am aflat!“

Voicu se întinse din nou pe pat, dar după câțiva timp simți că tot nu se poate odihni. Ilie Barbu îi stăruia mereu în cap. Se dovedea că Anghel a fost mai tare decât se așteptase; gândul acesta îl îngrijora, îl făcea să se răsucească mânios în pat. Trebuia să vorbească cu Prunoiu, să nu se întâmple ceva.

În curând muierea se întoarse și îi spuse că Prunoiu nu este acasă.

Voicu se dădu jos din pat, gemu istovit și îi ceru nevastei să aducă niște apă rece dela fântână.

Îl durea capul.

XV

Ilie ocoli până să ajungă acasă. Nu vroia să treacă prin dreptul sfatului cu legătura de bumbac în mână. N'apucă bine să intre pe poartă că Gherghina îi și ieși înainte, îi luă legătura din mână și îi spuse foarte îngrijorată:

— Du-te acolo, că iar a venit Stan după tine. A venit într'un suflet, zicea că unde tot umbli; te cheamă acolo, nu știi cine zicea că te chiamă!

Ilie porni din nou spre sfat, întrebându-se ce grabă mare o fi? O fi vre-o

ședință ? se întrebă și întinse pașii vârtos. Pe la jumătatea drumului se întâlni cu Stan care venea a treia oară după el.

— Haide, mă, nea Ilie, dă-o dracului, mă faci să alerg ca un nebun ! — îl întâmpină Stan găfâind. Hai mai repede, că te așteaptă acolo toată lumea !

Auzindu-l vorbind astfel, Ilie își dădu seama că Stan nu glumea și avu presimțirea că se petrece ceva neașteptat. Ce putea fi ? Se întrebă ce-are să zică Anghel când are să afle cine e Ghiocoeaia. Intorcându-se de la Ghiocoeaia, își făcuse socoteala că atunci când are să-i povestească lui Anghel tot ce știa, trebuia negreșit să-l amestece și pe Bădârcea în apa în care se scălda Ghiocoeaia. În privința asta Ilie nu știa nimic, dar era încredințat că așa trebuia să fie. Anghel avea să afle mai pe urmă tot ce mai trebuia de aflat, Ilie nu se îndoia.

— Adică cum mă așteaptă toată lumea, Stane ? întrebă Ilie încercând să-și păstreze cumpătul.

— Haide, domnule, mai repede ! Te așteaptă acolo, de unde să știu eu ce-au cu tine ? se agita Stan luând-o mereu înainte.

La sfat era puțină lume și Ilie se întrebă unde-o fi lumea aia care zice Stan că îl așteaptă. „Așa e Stan ăsta, dacă președintele te cheamă pentru un lucru de nimic, lui i se năzare să te bage în sperieți“, gândi Ilie, liniștindu-se cu totul.

Stan însă, când văzu că Ilie se oprește liniștit lângă trepte, îl apucă de braț și îl trase înăuntru.

— Dă-mi drumul, Stane, — își ieși Ilie din fire. Ce dracu, au năvălit turcii, sau ești nebun ?

Stan se desmetici și râse cu gura până la urechi.

— Zău, păi știi ce mi-a făcut alde nea Pascu ? Du-te acolo, ai să vezi ce pățești ! Zicea că unde ești ?

Ilie se apropie de încăperea organizației și intră înăuntru. Da, erau acolo : Anghel, Pascu, alde Mitrică și... ăla cine-o mai fi ?

— Haide, măi tovarășe Ilie, unde pierși ? îl întâmpină Anghel răsucindu-se pe bancă.

Lui Ilie glasul i se păru aspru. Nu cumva o fi fost vre-o ședință cu tovarășu-ăsta și-or fi avut nevoie de el ? Nu e nimic, are să le spună unde a fost și la ce s'a gândit tot timpul și o să iasă bine.

Toți dela masă își întoarseră privirile spre ușă și Ilie crezu că nu se înșală, erau supărați pe el. Nu vedea că de fapt, ei arătau doar puțin oboșiți. „Da, să ții minte că a fost ceva p' aici și ne-a dat sarcini la membrii de partid“ gândi Ilie în timp ce se apropia cu încetineală de masă. Picioarele lui arătau și mai desculțe față de dușumeaua curată, neagră, proaspăt dată cu motorină. El spuse liniștit, mișcând puțin pălăria în semn de salut :

— Noroc, măi tovarăși !

— Ia stai jos, Ilie, spuse Anghel și în aceeași clipă privirea sa se întâlni rând pe rând cu a celorlalți.

Ilie nu văzu această privire șireată : „Băgați de seamă, spunea privirea lui Anghel, să vedeți ce-o să-i fac eu lui Ilie acuma ! Numai el știe pe unde umblă și pe la organizație nu vrea să mai treacă !“ Văzând că Ilie nu vrea să se despartă de pearca lui de pălărie, Anghel se sculă în picioare, i-o luă din mână și-i făcu vânt pe un dulap unde se aflau și altele. Se așeză apoi la loc, își lăsă fruntea în pământ și se răsti la Ilie uitându-se la el cu albul ochilor :

— Pe unde tot umbli, măi tovarășe Ilie ? Noi avem treabă aicea și te căutam, și tu stai acasă și dormi.

— Măi tovarășe Anghel ! Zău ! Dece vorbești așa ? șopti Ilie cu adâncă părere de rău. Zău că n'am dormit ! Am stat așa în pat, că nu mai puteam !

Pascu și Mitrică se înveseliră. N'a dormit, dar a stat în pat. Bravo Ilie !

— Ce, Ilie, nu cumva ești bolnav ? întrebă Pascu cu interes.

— Ei, bolnav... Eram ostenit, că m'am sculat Je dimineață.

— Uite la Mitrică, n'a dormit neam, toată noaptea, spuse Anghel la fel de răstit, dar ferindu-se să nu-l vadă Ilie cum zâmbește.

— Ei nu, că venii eu, dar nu era nimeni p'acilea, se desvinovăți Ilie puțin supărat. De venit am venit, ce mai calea-valea, adăugă apoi cu demnitate. E drept că am venit cam târziu...

Zâmbea șiret, băgase de seamă că Anghel se prefăcea. Văzuse apoi că Pascu și Mitrică se uitau din când în când la tovarășu-ăla pe care Ilie nu-l cunoștea, apoi se uitau la Ilie, apoi din nou se întorceau la tovarăș. Ilie nu înțelege nimic, dar fără să-și dea seama de ce, i se păru că aici e ceva. Se uită și el mai stăruitor la tovarășul necunoscut. Ridică sprâncenele plin de uimire : omul îi întâmpinase privirea deschis, zâmbind foarte bucuros și clătînând a muștrare din cap.

— Bine, măi tovarășe Ilie, hai să zicem că e așa cum ai spus tu, dar lumea din sat de ce n'o mai cunoști ? îl întrebă Anghel mai departe.

— Care lume ? clipi Ilie, cuprins deodată de bănuială.

— Cum care lume ?! Lumea din sat ! Uite, tovarășul !

Ilie se uită mai bine : un tovarăș de vreo treizeci de ani, scund și îndesat, măsliniu, cu sprincene groase. Ce i-o fi venind de se uită așa ? Uite-l că zâmbește și se ridică de pe scaun... Iată, vine spre el...

Ilie se uită la ceilalți și deodată înțelege că ei nu erau deloc supărați pe el. Se ridică de pe scaun și se uită cu ochii larg deschiși în ochii tovarășului necunoscut. Inima începu să-i bată foarte tare.

— Ilie, nu mai mă cunoști ? îl întrebă Țurlea uitându-se drept în ochii mari a lui Ilie. Se făcu o clipă tăcere. Se vedea cum în privirea și pe chipul aspru al lui Ilie se îngrămădesc și vin în față umbrele amintirii. Obrajii îi rămaseră țepeni încă o clipă, apoi deodată chipul i se luminează și privirea îi străluci de o bucurie mare.

— Țurlea ! Tu ești mă ? exclamă el cu un glas răgușit, zăpăcindu-se într'o clipă de această întâlnire neașteptată.

Toți uitară de oboseală, se ridicară de pe bănci, îl înconjurară pe Ilie, îl bătură pe umeri... Râdeau și exclamau că în fine, a venit Ilie de-acasă... of ! Să nu mai cunoască el lumea din sat...

— A-oleu !... se minună Ilie aprins la față. Ionică, exclamă el părintește, cum te-ai schimbat...

Apoi, nu mai avu glas, nu mai fu în stare să-i mai spună nimic lui Țurlea, nu mai găsi cuvinte.

— Tovarășe secretar, spuse Anghel, arătându-l pe Ilie cu mâna întinsă, uități-vă la el, a fost primul care s'a desfășurat...

— Da, da, a fost primul, întăriră și ceilalți.

— ...nu înțelesei bine ! spuse Ilie.

Il arătă pe Țurlea și clătînă scurt din cap, adică ce este Țurlea, l-a auzit pe Anghel spunându-i **tovarășe secretar**... Ii spuseră că așa este, tovarășul Țurlea este al doilea secretar la raionul de partid.

— Raionul nostru, afirmă Ilie, făcând economie de întrebări.

Țurlea se'ntoarse la locul său și Ilie nu mai știu ce trebuie să mai facă. Câte n'ar fi vrut să-i spună lui Țurlea Ion, dar nu se putea, erau prea multe de spus : ori spui totul, ori nu mai spui nimic. Oftă odânc și nu încetă să se uite la Țurlea, să zâmbească pierdut și să se minuneze :

— Tii, să nu-ți vie să crezi !... Ia uite, domnule... Și mă gândeam uneori că pe unde-oi fi ?...

Țurlea nu-și ascundea nici el bucuria. Se cunoștea că i-a plăcut de Ilie mai mult decât se așteptase. Aici în sat avea mulți prieteni din copilărie, și în timpul

dimineții se întâlnise cu câțiva dintre ei. De unii nu-și mai aducea deloc aminte; pe alții și-i amintea foarte bine, dar întâlnindu-se cu ei arătau așa de schimbați că nu-i mai recunoștea iar despre alții aflase că sînt chiaburi. Ilie se schimbase mult de tot, dar păstrase și ceeace avusese acum douăzeci de ani. Țurlea nu putea să spună sigur ce anume: poate ochii? Adevărat!

Ilie a rămas un om deschis și încrezător, cu toate că obrajii săi mari și aspri căpătaseră două cute tăiate destul de adânc.

— Ilie, să știi că și eu m'am gândit la tine și am vrut mereu să-ți scriu, spuse Țurlea aducându-și aminte câtă părere de rău simțise de dimineață pe izlaz. Ai un băiat mare?

— Are un băiat, răspunse Anghel în locul lui Ilie.

— Ei, ce să-i faci!, murmură Ilie parcă desvinovățindu-se că are un băiat. Țurlea scoase pachetul de țigări și îl întrebă pe Ilie dacă fumează.

— Nu, că am apucat așa, îi păru lui Ilie rău că nu fumează.

— Lasă că e mai bine, spuse Țurlea aprizându-și țigara.

Se făcu iarăși tăcere. Țurlea fuma și părea atent la amintiri. Se uita la Ilie și clătina din cap, iar Ilie nu știa ce să mai facă.

— Așa e viața, Ilie! reflectă Anghel, cu înțelepciune.

— Te răzi de mine, măi tovarășe Anghel, se prefăcu Ilie supărat.

Izbucniră cu toții în hohote. Țurlea râdea din plin și cu atâta plăcere încât lui Ilie răsul acesta îi aminti de ceva.

— Așa râdea la școală când scotea sabia de sub bancă, se minună Ilie uitându-se în pământ. Avea o sabie de lemn și tăbăra cu ea pe-alde Boțoghină, zicea că e Ion Vodă cel Cumplit și că să-i taie capul lui Boțoghină.

— Care Boțoghină? întrebă Anghel.

— Boțoghină ăsta care ține pe-a lui Gogonaru.

— Credeam că Vasile ăsta al nostru, cu utemeul.

— Nu, Vasile ăsta e al soră-sii, explică Ilie. Ii vine un fel de văr!

Țurlea strivi țigarea într'o strachină-scrumieră și-și lipi pieptul de masă, așteptând ca ei să termine vorba începută.

— Ilie, ia spune tu cum se poate ca un membru de partid să ia mână salariată? Tovarășul Anghel spune că tu ai lucrat la Ghiocioaia? Ce crezi tu de chestia asta? Ce părere ai?

Țurlea se ridică și veni lângă Ilie. Pascu și Mitrică îi făcură loc.

— Așa, cam ce părere ai tu, continuă Țurlea.

Ilie îi aruncă fostului său prieten din copilărie o privire gravă, plină de respect dar și cercetătoare. Da, Țurlea Ion, ce om este el! Adevărat secretar de partid, nu seamănă deloc cu tovarășul Ion Niculae. Tovarășul Ion Niculae e altfel de om, nu venea el prin sat, uite așa, să stea de vorbă cu oamenii și să-i întrebe ce cred ei despre cutare lucru. Nu că Țurlea ar fi de-ajci din sat, dar se cunoaște omul care știe: întâi te întreabă, întâi vine așa, lângă tine, să vadă cam ce părere ai avea tu!

Ilie clătina din cap și înainte de a răspunde, își mai puse și el odată întrebarea care i-o pusese Țurlea, să-i prindă bine înțelesul:

— Un membru de partid care ia mână salariată? Mda!

— Adică ia oameni cu ziua! ținu Mitrică să explice.

Lui Ilie nu-i conveni să-i explice Mitrică ce înseamnă mână salariată.

— Lasă, Mitrică, știu eu mai bine ca tine ce înseamnă mână salariată. Dă-mi voie să te **contrazic**, dacă nu te superi. Sau nu-mi dai voie? îl întrebă zâmbind cu șiretenie.

„Ia uite la Ilie, gândi Anghel înveselit. Se dă la Mitrică“.

— Eu am fost ani de zile mâna salariată a lui Iancu, spuse Ilie mai departe. E drept că la Ghiocœoia am fost numai în vara asta, dar de fost, am fost ! Eu m'am gândit într'o vreme cam cum devine cu Ghiocœoia. Adică cum ? mă întrebam eu. Noi sintem într'un partid, tu ești tovarăș cu mine și eu cu tine.

Ilie se dădu puțin mai înapoi de lângă masă, ca și când masa l-ar fi împiedicat să vorbească. „Ia uite la Ilie, gândi Anghel din nou, înveselit de-abinelea. Vrea să ne țină un discurs“.

Ilie nu se gândea să țină un discurs, dar se simțea grozav de bucuros. A fost întrebat de secretarul raionului și cu secretarul raionului trebuie să vorbească așa, politic. Pe urmă mai era și altceva ; secretarul raionului îl cunoștea decând era mic, nu trebuie să creadă că el a rămas chiar așa de neștiutor. Și mai era ceva : o fi el Țurlea secretar al raionului, dar Țurlea și Ilie sînt în același partid ! vezi cum devine !

— Bine, ai fi tu tovarăș cu mine, dar deocamdată hai încoace să-mi muncești, ești mâna mea salariată, continuă Ilie. „Cum devine asta, măi tovarășe Ghiocœoia ? îl întrebam eu. Păi ce dracu tovarășie am făcut noi ?“ „Păi, da, zicea el. Ce-i al meu, e al meu ; ce-i al tău, e tot al meu !“

— Ei, zicea pe dracu, exclamă Anghel rîzînd.

Toți începură să rîdă. Ilie ridică palma fără măcar să zîmbească, cu toate că se vedea că anume vorbise așa, ca să-i înveselească pe ei.

— Dacă ar fi numai atât, treacă-meargă, spuse, mai departe. El n'a zis așa fiindcă nici eu nu l-am întrebat. Dar m'am gândit.

— Dar așa, să-i fi dat de înțeles ? spuse Țurlea.

— Nici măcar așa, și parcă numai eu ? Parcă îl întreba cineva ? Te gândea că de, e în partid și dacă partidul nu zice nimic, înseamnă că îi dă dreptate lui Ghiocœoia.

— Partidul îți dă dreptate, dacă muncești cinstit și-ți predai cotele, interveni Anghel. Să te porți ca un comunist, nu să faci speculă ca un chiabur.

— Bine, asta se cam știa, că face speculă, dar ziseși de cote. Nu-și dădea cotele ? întrebă el foarte mirat.

— Termină-ți vorba, Ilie, spuse Pascu atent. În definitiv ce vrei să spui tu ? Ziseși că dacă ar fi numai atât, treacă-meargă. Mai știi ceva afar'de asta ?!

Întrebarea îl cam dezamăgi pe Ilie. Ce știa el nu știa nimeni, dar mai avea până acolo, dece nu-l lasă să vorbească ? Sau poate că ei știau ? „Mi se pare că Anghel știe“, gândi.

— Dacă ar face singur speculă, ai mai zice că e lacom, se hotărî Ilie să treacă la fapt. Ai zice că e lacom, și l-ai mai crede ; lăcomia n'a pierit 'ea de pe pămînt ! Da, dar când te dai cu chiaburii, atunci ce mai e ? Tot lăcomie îi zici ?

Ilie tăcu o clipă și fiindcă nimeni nu păru surprins de ceea ce spusese, dădu din umeri :

— Imi spunea mie adineauri când fusei la el să-mi dea niște bumbac și-l găsii cu Iancu în grădină : „Mă Ilie, zice, tu nu știi cum e chiaburul ? Ca șarpele. Când îl doare capul, iese la drum“. „Da, măi tovarășe Voicule, așa o fi, 'dar tu în loc să pui mâna pe ceva și să-l omori, te așezi la capul lui să-i descânți. Ce căuta Iancu la tine ?“. „Pe dracu, să-l comaseze, zice. Lasă-l încolo, dă-l dracului de chiabur“. „Dă-l, dar văz că umbli cu limba scoasă să te alegem socotitor. Află că n'o să te alegem noi pe tine socotitor“. „Ei nu, măi Ilie, zice el, uite, îți dau cinci chile de bumbac, îți dau cutare, îți dreg așa și pe dincolo“. Pe urmă a început să mă ia cu magazinier, că mă alege el magazinier numai să nu-l spun la nimeni.

Anghel asculta cu nedumerire. Ilie povestea toate acestea în treacăt, parcă ar fi fost un lucru știut de toată lumea că Ghiocœoia s'a dat cu chiaburii. Pascu arăta uluit, parcă n'ar fi înțeles ce limbă vorbește Ilie. Strigă la el :

— Când a fost asta ? Adică ce să nu spui la nimeni ?

— Să nu spun că s'a dat cu Iancu.

— De unde știi ?

— N'auziși că m'am dus peste ei în grădină ?

— Când ?

— Acum un ceas, n'auziși ?

— Și l-ai văzut tu cu Iancu în grădină ?

— Păi nu-ți spusei, Pascule, că stătea la capul ăluia și-i descânta ? răsufală Ilie înăbușit de repeziciunea cu care îi punea Pascu întrebările.

— Și cum te-ai dus tu peste el ?

— Așa, am ieșit din casă și m'am dus peste el.

— Știai ceva dinainte ?

Ilie se gândi o clipă, apoi răspunse hotărît :

— Știam, dar nu așa bine !

Pascu se ridică dela masă și începu să se plimbe nervos. Gata, nu-i mai trebuia nimic.

— Stai jos, Pascule, îl îndemnă Anghel, mohorît. Stai jos și scutură-te de făină, îi spuse mai departe, cu asprime. Tu, nici măcar cât grâu macină Ghioc-oaia, nu știi, dar să-ți mai treacă prin cap că ar avea legături cu chiaburii !

Pascu nu auzea. Se repezi spre ușă.

— Unde te duci ? îl opri Anghel înfuriat.

— Mă duc să-l chem pe Prunoiu.

— Lasă-l în pace pe Prunoiu. Stai jos aici.

— Ei, tovarășe președinte, ești un om procopsit, exclamă Pascu amenințător, așezându-se la locul său.

XVI

Președintele Prunoiu se gândea și el că s'ar putea să se procopsească dar totuși nu se îngrijora atât de tare cum își închipuia Pascu. Mai fuseseră ședințe ca acestea și nu cu al doilea secretar ca acum, ci chiar cu tovarășul Ion Niculae. Ședințele acestea erau bune, lucrau pentru el. Sarcina lui Anghel ca secretar era, vazăzică, să se ostenească în aceste ședințe ca să-l întărească pe Prunoiu. Ideia nu era a lui Prunoiu, era a lui Ghioc-oaia. „Măi, Prunoiule, spusesese el după ședința cu Ion Niculae. Dacă Anghel n'ar fi secretar, cine l-ar mai face pe tovarășul Ion Niculae să te laude ?“. „Ai dreptate, Voicule, răspunsesese Prunoiu cu modestie. Tu știi că mie nu-mi place să mă pun singur în ipoteză“.

Totuși, Prunoiu începu până la urmă să se neliniștească. Ședința dura prea mult și intrau acolo prea mulți oameni. Il văzuse întâi pe Ilie Barbu. Ilie Barbu stătuse cel mai mult și faptul îl nedumerise. Ce-are aface aici Ilie Barbu ? Nu pricepea. După Ilie Barbu veniseră trei inși, Ioniță, Gavrilă și Ilie Moacă. Apoi veniseră Niculae Burcea și Brigman. Prunoiu nu vorbise cu niciunul dintre ei, socoti că nu avea el nevoie să se arate în fața altora că nu știe tot ce se petrece.

Nu știa însă nimic și socoti că trebuie să ia măsuri. Ieși din biroul plin de oameni și intră în cabina telefonistului.

— Măi tată, dă-mi raionul de partid și ieși puțin afară, îi spuse el tănărului.

După ce i se dădu legătura, Prunoiu duse receptorul la ureche și se așeză pe scăunelul telefonistului.

— Alo ! Raionul ? Noroc, măi tovarășe Dinu. Aici e Prunoiu. Dă-mi-l și mie nițel pe tovarășul Sergiu.

Prunoiu așteptă câțva timp, apoi începu să vorbească cu tovarășul Sergiu.

— ...da, el, răspunse Prunoiu când Sergiu întrebă de dincolo dacă Prunoiu e.

— Ce este, măi tovarășe președinte ?

— Vream să vă întreb ce sfaturi ne mai dați, tovarășe Sergiu.

— In ce chestiune ?

— Aici, cu desfășurarea noastră. Avem unele probleme, tovarășe Sergiu, nu prea știm cum să le descurcăm.

— Spune, măi tovarășe, în ce chestiune !

— In chestiunea gospodăriei. Merge bine, dar avem unele greutăți. Noi am muncit aicea și n'am vrea să ne înecăm ca țiganul la mal. Asta e hopu nostru, tovarășe Sergiu. Dacă îl trecem pe-asta, o să ne fie mai ușor.

— E ceva cu chiaburii ?

— Cu chiaburii nu e nimic, am avut noi grijă, dar dumneavoastră știți ce bine le pare lor când nu mai știm să ne descurcăm. Atâta așteaptă, tovarășe Sergiu, să audă ei că e ceva la noi, așa, încurcat, și cum caută ei să unească !

— Ascuțiți vigilența, măi tovarășe președinte. N'a venit acolo la dumneavoastră tovarășul Țurlea ?

— Ba da, e aici.

— Și el ce zice ? Da' despre ce e vorba, ce s'a întâmplat ?

Prunoiu se întinecă la față. Din câte spusese ar fi putut tovarășul Sergiu să înțeleagă. Să nu ne înecăm... să descurcăm... unele probleme... Vasăzică tovarășul Sergiu nu e la curent. Asta putea să însemne și bine și rău.

— Nu s'a întâmplat nimic, e vorba de Anghel. Nu vrea el să lucreze în colaborare, tovarășe Sergiu. Dumneavoastră cunoașteți cum stau lucrurile aici la noi, așa că nu repet.

— Lasă că o să colaboreze el, în gospodărie, măi tovarășe președinte.

„Bine, gândi Prunoiu. In gospodărie dar, dar nu în sat !“

— Da, dar tocmai aici e chestiunea. Lui nu-i convine președintele care le place oamenilor, e contra lui, tovarășe Sergiu.

— Nu poate să fie contra dacă îl aleg oamenii.

„Vasăzică să nu fie contra. Bine !“

— Asta e problema și d'aia vă întrebăm ce sfaturi ne dați. Ce să facem noi cu el, tovarășe Sergiu ?

— Măi tovarășe președinte, tovarășul secretar Țurlea e acolo la voi, el nu vă îndrumază ? Dece discuți chestiunea asta cu mine, la telefon ?

„Nu vrea să înțeleagă“. „Rău !“, gândi Prunoiu.

— Aveți dreptate, dar știți, dumneavoastră cunoașteți așa... cu deamănuntul unele probleme. Tovarășul Țurlea ne îndrumază bine, e dela noi din sat... Da, aveți dreptate ! Incolo să știți că merge bine, tovarășe Sergiu. S'au desfășurat până acuma șaptezeci de familii... Da... Vasăzică veniți... Când, de dimineață ? Bine, noroc, tovarășe Sergiu.

Lui Prunoiu i-ar fi plăcut mai mult ca tovarășul Sergiu să-i spună direct ce crede, așa cum făcuse până acum, nu să-l trimită la Țurlea. Aici era ceva, trebuia să se poarte cu grijă. Rău a făcut că a băut aseară la meată împreună cu Ghioceoia, cu Bădârcea și cu Trafulică. Nu era nevoie, le făcuse și-așa destulă atmosferă. E adevărat că lumea știe că sînt prietenii lui, dar prietenia e una și gospodăria e alta, să nu se spună că președintele și-a împins oamenii lui. N'ar fi stricat să-l mai fi domolit ceva pe Voicu, prea și-a luat vînt, umblă cu capul pe sus, repede oamenii și în privința barierii nici măcar nu se mai ferește. Înțelege, să facă negustorie cât o vrea ! nu-l oprește nimeni, dar ca membru de partid nu e bine să afle lumea. Uite el, președintele : știe cineva că alde Bădârcea vinde pe piață lînă și făină ? Nu știe nimeni și chiar dacă ar ști, de unde și până unde că ar lucra mână în mână cu președintele sfatului ? Dar și cu Bădârcea e ceva care nu e bine. De Ghioceoia nu se zice, dar de Bădârcea a început să se zică. Nu e bine !

Tovarășul Ion Niculae nu prea știe el toate câte sînt aici în sat. Dacă Țurlea începe să scormonească...

— Ai terminat, tovarășe președinte? îi întrerupse telefonistul gândurile.

Prunoiu tresări, se ridică de pe scăunel și ieși pe coridor. Coridorul era plin de oameni. Prunoiu trecu printre ei fără să se uite la cineva. Când să intre în biroul secretariatului se întâlni piept în piept cu Ilie Barbu și privirea acestuia nu-i plăcu: era privirea unuia care știa despre tovarășul președinte lucruri pe care, iată că tovarășul președinte nu le știa.

— Dă-te, bă, laoparte, sau ești orb? suflă Prunoiu dușmănos, împingându-l pe Ilie înapoi.

De uimire, Ilie uită de sine și se dădu laoparte.

— Ehe! Te-ai boierit, măi tovarășe președinte! exclamă el clătînând din cap.

— Nu vezi că am treabă? încercă președintele să-și îndulcească glasul. Ilie se uită în urma lui și din nou clătînă din cap.

— S'a boierit, nu-i mai place de noi! exclamă el a doua oară.

Câțiva rămaseră ca din întâmplare pe lângă Ilie, simțind că Ilie știe ceva.

— Ce mai faci, Ilie? se arată unul grozav de grijuliu să știe ce mai face Ilie.

— Ce să fac, mă gândesc la lumea asta, care se dă așa laoparte, răspunse Ilie arătând cu capul spre biroul secretariatului.

Cel care întrebuse nu zise nimic, i se păru prea îndrăzneț răspunsul lui Ilie. Ar fi vrut să audă ceva mai ocolit, vorbe așa și-așa, care puteau fi întoarse după cum ar fi fost „nevoie“. Se îndepărtă nepăsător. „Nu poți vorbi ca lumea cu Ilie ăsta“ — părea să spună nepăsarea sa.

XVII

Prunoiu nu se înșelase. Ilie aflase într'adevăr multe lucruri despre președinte. Ilie era încă uimit de legătura pe care i-o desvăluiseră ei, și la care el nu se gândise deloc. „Cine l-a încălzit pe Ghiocoaia la sân? Cine l-a scutit de cote și de impozite și l-a ajutat să se îmbogățească? Hm! gândi Ilie minunându-se. Asta e! Anghel știa! Vezi ce înseamnă să cunoști situația? Dar și ce le-am spus eu le-a prins bine!“ se lăudă Ilie amintindu-și cum îi ceruseră ei să le spună fir cu fir tot ce știa despre Ghiocoaia. Le spusese tot ce știa și făcuse așa cum plănuise pe drum: îl amestecase și pe Bădârcea în afacerea asta. E drept că Țurlea băgase de seamă și îl întrebuse de unde știe că și Bădârcea!

„Nu se poate să nu fie și Bădârcea“ răspunseseră Ilie hotărît.

Țurlea nu zise nimic, dar Ilie înțelesese răspunsul lui: „Bine, dacă zici tu că așa este, noi o luăm de bună, dar trebuie văzuți și în fapt.“

„Angele, dă-mi mie sarcina asta și dacă nu aflu, să nu-mi spuneți Ilie Barbu“.

„Dar cum să-ți spunem?“ întrebaseră Anghel glumind.

„Așa... ăla lăudărosul.“ Lăudărosul de Ilie Barbu!

Începuseră să râdă.

„Mai vorbim noi despre asta, spusese Anghel. Deocamdată Ilie, ai altă sarcină. O să avem diseară ședința organizației. Te ridici măi frate în ședință și spui tot ce ne-ai spus nouă aici. Să spui și cum s'au purtat ei cu tine de dimineață, să nu lași nimic laoparte. Și să-l întrebi așa pe președinte — începuse Anghel să-și numere degetele: „Ce-a făcut președintele sfatului popular Udupu, raionul Broșteni, ce-a făcut el când s'a pus problema în organizație că dece: Ghiocoaia — unu, Bădârcea — doi, Trafulică, — trei, Didel, — patru, și mai departe, să nu dea cote?! Ce-a făcut el? S'a ridicat și a început să-și bată joc de mine și de Mitrică, să spună că nu facem nimic, și că e baliverne ce spunem noi, comuna e fruntașă

la colectări, îi căutam noi nod în papură.. A spus așa ? Ai fost la ședința aia, ai auzit ce-a zis.

„Am fost, am auzit răspunsese Ilie.

„Să-i pui întrebarea asta : „ce fel de politică face președintele când el îl jupoaie pe Ilie Moacă și pe Gavrilă și pe alții iar dincoace domnul Ghiocoaia strânge sute de mii și face avere de gât cu Iancu Enache ? Să-l întrebi tot ce crezi tu, și pe urmă să-ți spui și părerea“.

Intraseră apoi Ilie Moacă, Gavrilă și Ioniță. Ioniță arăta supărat, se cunoștea că venise fără plăcere. In loc să spună despre cote, adică pentru cece fusese chemat, Ioniță, luase altă vorbă și începuse să înjure fără rușine. Era povestea cu gospodăria de Stat care tot așa, nici lui nu-i plătea de aproape un an.

Anghel se apropiase de Țurlea și îi șoptise :

„Tovarășul Sergiu zice că astea sînt uneltirile chiaburilor“.

Ilie se uitase la Țurlea să vadă el ce zice de situația asta. Țurlea se posomorâse și spusese că nu-i vine să creadă, dar atunci săriseră toți, și îl arătaseră cu mâinile întinse pe Mitrică, adică uite-aci Mitrică, el nu minte.

„Eu sînt unealta chiaburilor, începuse Ioniță să strige. Dar Mitrică tot unealtă e ?

„Măi tovarăși, înseamnă că acolo la gospodăria de stat sînt numai chiaburi, are dreptate tovarășul Sergiu.

„Unde ? la gospodăria de stat ? întrebuse Ioniță și se uitase urât la Țurlea. Tovarășul Niculescu chiabur ?

„Cine e Niculescu ?

„Păi nu e el mai mare acolo ? Cum o să fie chiabur ? E un om de treabă, muncitor dela căile ferate. Nu ne spune el nouă ? N'am bani, fraților, banii sînt blocați la bancă, nu sînt eu mai mare peste bancă.“

„Bă Ioniță, nu mai striga așa, îl potolise Gavrilă. Tovarășul Țurlea a auzit, are să se ducă acolo, n'o să ne lase el așa.“

Ilie mai stătuse puțin și ieșise. Pe el nu-l supărase atît de tare povestea cu gospodăria de stat. Avea și încredere, și nu-și pierduse răbdarea. Ce are aface gospodăria de stat cu cecece se petrece astăzi aici ! Ce oameni și aștia, alde Ioniță și Gavrilă, fac gălăgie fără niciun rost. Mai bine s'ar înscrie și ei în gospodărie și ar termina socoteala. Alde Vasile și Gheorghe Ciobanu nu mai zic ca vara trecută, că nu e bună gospodăria. Acuma zic că e bună, și-au mai schimbat și ei părerile, au văzut că nu se poate fără colectiv. Gavrilă și Ioniță, nu. Incailea Ioniță nici nu tace din gură și tot el se supără când aude că îi zice cineva **unealtă**. Gavrilă nu vrea, dar barim tace din gură !

— Ilie, ce faci tu, mă, aici ?

Ilie se ridică de pe trepte și-și șterse agale fundul pantalonilor. Gavrilă și Ioniță ieșiseră și se opriseră lângă el.

— Hai, mă, pe la meaté, ce stai acilea de pomană ? Uite-i și pe-alde Vasile și Gheorghe ! Hai bă să ne **desfășurăm** și noi, spuse Gavrilă arătându-l cu capul pe Ioniță. Parcă numai aici poți să te desfășori ?

Vasile și Gheorghe nu ziseră nimic, dar totuși o luară înainte. Ilie porni cu ei, și, ba oprindu-se ba răzlețindu-se, într'un târziu ajunseră cu toții la M.A.T. Intrară înăuntru cu demnitatea cuvenită, pășind câte unul peste prag, întâi Vasile Ciobanu, apoi Gheorghe Ciobanu, apoi Ioniță ; după Ioniță, Gavrilă iar Ilie la coadă. O fi zicând Ilie că gospodăria așa și pe dincolo, dar să-i dea voie lui Ioniță să treacă înaintea lui. Cu Vasile și Gheorghe Ciobanu, se schimbă lucrurile, Ioniță poate să-i lase să treacă înaintea lui ; e altceva, domnule ! oameni care nu cred un lucru cât l-au auzit, așa cum face Ilie ; au capul lor cu care judecă.

— Ia dă bă ăla niște socoteală d'aia, ceru Vasile foarte scortos, fără să se uite la omul de după tejghea.

Păcat că n'aveau nici scaune nici mese, trebuiră să se cinstească stând în picioare. Gavrilă nu prea lua el în seamă aerele lui Vasile și Gheorghe. Era un om cu o inimă bună care ținea la Ilie, mai mult decât prietenii lui. Ciudat lucru însă, Ilie nu se mai simțea între ei, cum se simțea între Anghel Pascu și Mitrică. Și era cu atât mai ciudat cu cât cu ăștia trei se întâlnea destul de rar. „Acum cu colectivul o să fim mereu împreună“ își spuse Ilie gândindu-se la alde Mitrică și Anghel. „Pascu rămâne la moara lui ca și până acum, el n'are pământ“.

— Bă Ilie, Ioniță s'a supărat pe stat, vinde bocancii ăia. Știi că are el niște bocanci buni, ți-am spus eu. Dece nu-i iai tu? întrebă Gavrilă cu duioșie.

— Ce-are aface statul cu bocancii lui Ioniță!! se miră Vasile Ciobanu.

— Are, că tot dela stat i-au venit... Auzi, mă Ilie? Ia-i, mă, tu! se rugă Gavrilă.

— Cum adică dela stat? întrebă Gheorghe Ciobanu.

„Prost mai e și ăsta“, gândi Gavrilă cu seninătate.

— Păi nu i-a furat, mă, dela stat?! se minună Gavrilă. Ii are din armată.

— Nu i-am furat, i-am luat, îl îndreptă Ioniță prefăcându-se jignit.

— A? Ce zici, Ilie? continuă Gavrilă ca și când s'ar fi tocmit. Se adresă apoi lui Ioniță: Ii dai, mă?

— Ii dau, mă!

— Păi, dă-i!

— N'oi fi vrând să-i dau degeaba!

— Păi spune prețu-acolo, de unde să știe ăsta cât ceri tu pe ei.

— Și ție ce-ți iese d'aici, Gavrilă? întrebă Vasile Ciobanu făcând cu ochiul lui frate-său.

„Mă, ce oameni și ăștia! gândi Ilie puțin înveselit. Ar fi în stare s'o țină așa până poimăine dimineață“. Dar îi plăcea de Gavrilă și ideea i se păru la locul ei; demult vroia să-și cumpere o pereche de bocanci. Tocmai vroia să-l întrebe pe Ioniță pe ce îi dă, pe bani sau pe bucate, când se pomeni cu Stan intrând înăuntru:

— Tovarășe Ilie, aici erai? Aoleu, iar am alergat până acasă la dumneata. Hai repede că iar te cheamă tovarășul secretar Țurlea.

Apariția lui Stan și felul respectuos cum îi vorbise acum lui Ilie, îi făcură pe ceilalți să rămână puținel buimaci, copilăroși în uimirea lor. Gavrilă se uită la Ilie deschis, fără să-și ascundă admirația.

— Du-te Ilie, lasă că fac eu cinste aici, se grăbi el în locul lui Ilie.

Ilie însă nu socoti deloc că trebuie să se grăbească. Ce putea fi?

— Mda, spuse el îngroșând puțin glasul.

— Du-te, mă! Du-te acolo că te-or fi așteptând, spuse Gavrilă inimos.

— Hai noroc Gavrilă, noroc mă ăștia, pronunță Ilie fără să se turbure. Gavrilă, dă-i mă și lui Stan un țoi.

Vasile și Gheorghe Ciobanu aveau fețele trase puțin în jos și se uitau la Ilie ca la o vietate ciudată. Nu se știe de ce, cu toată înțepeneala lor mândră, arătau parcă puțin triști. Ilie îi văzu așa cum arătau și ținu să le aducă aminte întâlnirea de dimineață.

— Ziceați pe drum de dimineață, că Bădârcea așa și-așa și Ghioceoia nu știu ce... Nu, agăp! S'a terminat cu ei. Voi știți ce e cu Ghioceoia? Ghioceoia umblă cu chiaburii, îl găsi eu acasă cu alde Iancu.

Vasile Ciobanu se desmorți.

— Vezi să nu-l fi găsit, spuse el rece. D'aia nu mai poate Ghioceoia; de frica ta.

Ilie vru să le spună că tocmai așa, Ghiocoaia nu mai poate de frică. Nu le spuse nimic, n'avea niciun rost, oameni ca ei nu cred un lucru îndată ce l-au auzit, au capetele lor cu care judecă.

— O s'auziți multe, zise Ilie prietenos. Taman asta vream să vă spun, dar uita că mă chiamă acolo.

Ii păru rău că alde Vasile și Gheorghe nu știu și nici nu pricep anumite lucruri.

— Mai vorbim noi, spuse el în timp se ieșea afară. N'aveți dreptate, alde Vasile! Zău că n'aveți, ascultați-mă și voi odată în viața voastră. Haide Stane!

— Ilie e cineva, domnule, spuse Gavrilă după ce Ilie nu se mai văzu. Il vedeți voi așa, cum stă cam pe dela margine, dar să știți că nu e așa cum credeți voi.

— Lasă-l, că-l cunoaștem noi, murmură Vasile Ciobanu convins. Ce-i spui aia crede.

— Nu, aici te contrazic! Ești în greșală, spuse Gavrilă cu duioșie! Se prefacă că crede, dar nu crede orice! nu crede decât ce crede el că e bine!

— Gavrilă, aici ai făcut-o praf, se înveseli însfârșit și Ioniță.

Gavrilă însă nu glumea.

XVIII

Ilie intră liniștit în încăperea organizației și nu se arăta deloc dornic să afle ce aveau cu el. Iși luă pălăria din cap și deastădată îi făcu el vânt pe dulap. Erau aceiași dinainte. Arătau acum mai senini, se cunoștea că limpeziseră totul. Luaseră anumite hotărâri și bun înțeles că aceste hotărâri trebuiau duse la cap, trebuiau **trasate** sarcini. „Să vedem ce sarcină mai îmi dă, se gândi Ilie curios. Aia că să spun în ședință despre Voicu și să-l întreb pe președinte, aia e floare la ureche, nu e sarcină! Cu Bădârcea trebuie să fie ceva! Da, da! Să știi că au venit la vorba mea“. Pascu era la fereastră și se uita fără noimă în curtea sfatului. Țurlea stătea pe un scaun cu coatele pe masă și scria ceva într'un carnet. La un moment dat Mitrică își duse mâna la gură și așa mici cum erau făcile sale trosniră amarnic.

— Aoleu! gemu el. M'a răzbit, Anghele.

Anghel își scoase ceasul său lustruit și bombat ca un ghioc, se uită la el și-i spuse lui Mitrică:

— E șaptesprezece fără un sfert. Mitrică, te duci și te culci și la ora douăzeci ești aici.

Mitrică își chinui fața cu palma și mormăi:

— Dece nu zici tu mai bine la ora o sută șaptezeci!

— Ceasul are douăzeci și patru de ore, măi tată. Nu știai de chestia asta până acuma?

— Nu, nu știam.

— D'aici înainte să știi.

— Spune-i și minutele, Anghele, zise Pascu dela geam.

Mitrică se ridică de pe bancă și se cam împletici. Se veseli singur, spunând că ar fi cazul să se ducă pe la Iocan fierarul, să-i mai strângă șuruburile. Se așeză la loc și spuse că nu se mai duce acasă, e așa de ostenit că n'are să poată adormi repede, iar dacă doarme o să-i fie greu să se scoale pentru ședință. Anghel nu zise nimic.

Țurlea scria înainte. La un moment dat ridică fruntea sa măslinie spre Ilie Barbu și spuse:

— Ilie, pregătește-te, frate, să pleci la raion. Măine-poimăine, plecarea.

Mai scrise puțin apoi vârî carnetul în buzunar, și se uită din nou la Ilie :
— Măine să zicem că nu poți, dar poimăine trebuie să fii acolo.

Ilie parcă nici nu auzi. Ocoli capul mesei, se așază pe bancă și rămase mut, cu privirea larg deschisă ațintită spre Țurlea. Pascu veni lângă el și îi puse mâna pe umăr.

— Spune-i, măi tovarășe Anghel, ce are de făcut, zise Țurlea arătându-l cu capul pe Ilie.

„Ce-o fi asta ? îi fulgeră lui Ilie prin cap. La raion ? Dar dece ?“

Anghel nu-l lăsă să aștepte prea mult, dar totuși se vedea că se gândește cum să înceapă. Nu pentru că nu știa cum, dar era un lucru important și nu trebuia să scape ceva din vedere.

— Uite măi tovarășe Ilie, tu știi că noi am vorbit mereu despre colectiv, începu el fără să se uite la cineva, nici chiar la Ilie. Se uita parcă la gândurile sale pe care Ilie avea să le afle chiar acum. Fiecare colectivist face zile de muncă; trebuie ținută socoteala, să socotească cât ia fiecare. Pe urmă, banii, măi tată ! În definitiv o să vindem, o să cumpărăm... Trebuie un om tare la socoteli ! Tu pe cine zici să propunem ?

Ce întrebare ! Întâi îți spune că o să pleci la raion și pe urmă te întrebă pe cine să **prepu**i socotitor. Ilie, simți că-l doare inima, atât de tare îi bătea. Vor să-l prepună socotitor și îl trimit la raion, la școală. Știa cum se petrec aceste lucruri, cu școlile și cu trimisul.

— Pascu zice c'ai fi bun tu, continuă Anghel după câteva clipe. Mitrică zice și el că da, dar uite cum stă socoteala. Trebuie să fii un om, uite-așa, care să ții gospodăria în mână, știi cum ? Nici dracu să nu se amestece în averea gospodăriei și să faci economie la ban... să sbârnaie !

Anghel strânse pumnul și i-l arătă lui Ilie, așa strâns, adică ce să mai vorbim, înțelege el ce fel de om trebuie să fie socotitorul gospodăriei.

— Tu nu ești îndrăzneț. Trebuie să fii mai îndrăzneț ! Dacă vine la tine președintele gospodăriei și zice : „ia dă-mi o mie de lei“, tu ai să te-apuci să-i dai. Anghel bătu cu pumnul în masă : „nu, pentru ce să-ți dau o mie de lei ? Pentru ce îți trebuie ție o mie de lei ? Ce vrei să cumperi cu ei ? ? Să văd aprobarea consiliului de conducere !“ Înțelegi, măi tovarășe Ilie Barbu ?

— Cum să nu înțeleagă, îndepliniv asta e toată povestea, încheie Pascu clipind din genele sale albite de pospai.

Ilie ridică fruntea și se uită la fiecare cu o încetineală nemaipomenită. „Fraților, păi dacă așa stau lucrurile trebuie să vă spun că voi nu prea mă cunoașteți“ gândi el.

— Ei, ce zici Ilie ? Ai să fii în stare ? îl întrebă Anghel după aceste câteva clipe de tăcere. Tovarășul secretar Țurlea zice că te știe dela școală, că erai cel mai tare la socoteli, dar trebuie să fii tare și-așa, ca om !

Ilie se înfoi în scaun, își îndreptă umerii săi puternici și în tăcerea care se lăsase iarăși, bătu cu palma în masă, se ridică în picioare și rosti puțin supărat :

— Nu mă sperii eu de ce ziceți voi !

Țurlea se ridică bucuros în picioare, iar Pascu începu să râdă înveselit de supărarea cu care Ilie bătuse cu palma în masă.

— Ilie, îi spuse el, de-aici înainte s'a terminat : pune mâna și gândește-te !

— Lasă c'avem noi grijă, spuse Țurlea, plimbându-se dealungul odăii. La școală are să învețe tot ce trebuie.

Ilie se uită la fiecare în parte și în privirea sa mare stăruia o nedumerire : bine, ei îi spun toate acestea, dar își dau seama ce bucurie îi fac ? Ilie hotărî că nu și deaceea se apropie de dulap, întinse foarte liniștit mâna după pălărie.

— Bun, spuse el, așezându-și pălăria pe cap. Vasăzică rămâne așa! Dar oamenii ce-au să zică? socoti el că trebuie să mai întrebe.

— Ce să zică? N'o să propunem pe alde Vasile sau Gheorghe Ciobanu, răspunse Țurlea foarte vesel. Ilie, tu mai ți-aduci aminte cum adunau ei? îl întrebă râzând deabinelea.

— Ei, nu! Uite că tovarășul Țurlea n'a uitat! se miră Ilie oftând nu se știe de ce. Mă, era daravelă mare cu alde Vasile și Gheorghe! exclamă el apoi și începu să rădă cu atâta plăcere, încât toți ceilalți îl îndemnară să spună ce era cu alde Vasile și Gheorghe.

Ilie socoti că poate să mai stea și să le spună cum era; își dădu cu în-suflețire pălăria pe ceafă, se apropie de masă, trase o hârtie și întinse mâna spre Pascu.

— Dă-mi un creion Pascule, ceru el.

Pascu îi dădu un creion.

— Să zicem c'avem așa, treizeci, cincizeci, douăzeci și așa mai departe, scrise Ilie cifrele. Acuma, Vasile se apucă de adunat: zero, și cu zero, și cu zero, și cu zero... adună zerurile până sus; și zice: zero și cu zero...

Ilie nu trecea dela un zero la altul fără să'nmoaie glasul și să aștepte o clipă ca să-și dea seama cât face un zero cu altul. Isbucniră toți în hohote groase, iar Ilie se agită cu creionul în mână, dându-le de înțeles că mai e ceva, nu s'a terminat.

— Carevasăzică, zero și cu zero... până aici sus. Acum vine totalul. Vasile și Gheorghe se gândeau ei ce se gândeau, pe urmă se uitau amândoi la mine: fac tot zero, îmi spuneau ei mie. „Da, mă, tot zero fac“, le spuneam eu. Atunci de bucurie, Vasile îi dădea lui Gheorghe un pumn după ceafă, iar Gheorghe se răsuca și îi dădea lui Vasile un picior în burtă. „Mă, Ilie, îmi spuneau ei mie pe urmă, așa e că mai știm și noi câteceva?“

În mijlocul veseliei, Ilie o luă încet spre ușă.

— Măi tovarășe Anghel, spuse el oprindu-se și uitându-se în pământ. Nu era mai bun Niculae Burcea?

— Pe Niculae Burcea o să-l propunem președinte.

— Uite, să vă spun drept, îmi pare bine de Niculae, exclamă Ilie.

Când să iasă, Țurlea îl opri.

— Vreau să viu diseară pe la tine Ilie! îi spuse. Cum îi facem? Nu știu unde stai!

— Păi dela ședință mergi cu mine.

— Nu, înainte de ședință!

„Aoleu, o să stea la masă! exclamă Ilie în sinea lui. Gherghino, fugi și prinde o găină“, îi porunci el ca și când Gherghina ar fi fost de față.

Ilie tăcu câteva clipe lungi, nu fu în stare să mai zică nimic. Plecă și când dădu să iasă se lovi nu știu cum cu cotul de clanța ușii. Își luă însă repede seama și înainte de a ieși duse mâna la pălărie și dădu noroc.

— Noroc, Ilie, și vezi, aranjează-ți treburile să pleci zilele-astea la raion. Vorbește cu Niculae Burcea că pleacă și el, îi mai spuse Țurlea din urmă.

XIX

Când ieși afară, între oameni, Ilie simți nevoia să se îndoiască: nu cumva a fost vorba de altcineva? „Adică cum, el Ilie Barbu, socotitorul gospodăriei? Da, așa este, nu mi-e frică mie de socoteli, dar să știi că n'or să vrea alde Vasile și Gheorghe! Ei nu mă cred în stare să fac treaba asta, numai pe Ghiocioaia îl cred ei în stare.“

Indoilele nu se lipeau de el cu nici un chip și încetul cu încetul se simți copleșit de o bucurie mare. Vasăzică gospodăria se face și locul său în gospodărie este să țină socotelile!

I se păru iarăși ca și de dimineață că toți ăștia care stăteau pe-afară îi cunosc gândurile, și se bucură de bucuria lui. Dar n'avea timp de stat. Acum se face seară și Țurlea a spus că vine la el. Trecu cu grabă printre oameni și porni iute pe șosea.

— Ce e cu Ilie?! se miră cineva.

— Mi se pare că Ilie o să fie prepus socotitor, spuse Stan ieșind de pe coridorul sfatului.

— Ce vorbești tu, mă? De unde știi? întrebă unul din frații Ciobanu.

Frații Ciobanu se grăbiseră să se întoarcă la sfat. Ceeace le spusese Ilie la meaté despre Ghiocșoia și Bădârcea nu le plăcuse.

— Il auzii pe tovarășul Țurlea cum îi spunea să se pregătească că să plece la raion cu alde Niculae.

— Care Niculae? tresări Vasile Ciobanu apropiindu-se neliniștit de curier.

— Niculae Burcea.

— Fugi de-aici! Vedem noi cine pleacă, spuse și Gheorghe Ciobanu, posomorât.

— Ehe, cine s'a gândit la Ilie Barbu a avut cap, spuse un bătrân, cel care fusese de față când Ilie era să sară la Sfetcu. Eram odată la piatră, începu el domol, fără grabă, să povestească. (Stătea între doi inși pe zidul mic de ciment al podiștei cu un bici între genunchi și fuma.)

— Nea Cimpoacă, dă-mi și mie niște tutun, îi ceru unul, așezându-se alături și pregătindu-se să asculte.

Cimpoacă îi dădu niște praf, scuipe printre dinți peste țigara sa pe care o aruncase și spuse arătând cu mâna undeva peste clădirea sfatului:

— Căram niște piatră la metru cub cu alde Piscaru, cu Ion Barbu și cu ăsta, care se'nșură cu a lui Crivăț, prostu ăla, cum dracu-l cheamă...

— Isosică, spuse cineva.

— Da, zăpăcitul ăla! Ne plătea la metru cub, da' cine dracu putea să știe câți metri cubi ai făcut, că veneai cu căruța, descărcai la grămadă și iar te'ntorceai. ăla ne punea două căruțe la metru cub. Greu al dracului: Am cărat o zi și stam de vorbă ca acuma, era și alde Ilie-ăsta! Ne'ntorsesem acasă și luam o țuică la Iancu Enache, dimineața trebuia să ne ducem iar la terasament. „Mă, al dracului metru cub, mare mai e!“ îi spun eu lui Piscaru. „Mare al dracu'!“ zice și Piscaru.

— De unde cărați? se interesă cineva.

— Căram d'acilea dela gară, tocmai la patru kilometri, se făceau ale două poduri, unul la Berești și ălălalt la stânga cum o iei spre baltă, spre Dor-Mărunt. „Bă nea Cimpoacă, zice Ilie-ăsta, metru cub are și el socoteala lui. Ce-mi dați mie că eu vă aflu precis câți metri cubi duceți cu căruța. Cum vreți, zice, ori căruța, ori grămada de piatră. Pot să vă spui și la grămadă“. (nu știu cum zicea el că o face! ca un trunchiu! trunchiu de nu știu ce! Dracu ști ce! că nu mai ții minte!) „Bă Piscaru, îi spun eu ăluia, ia să vedem, o fi știind el Ilie Barbu ceva! Hai să mai bem câte o țuică“. Am băut noi, a băut și Ilie-ăsta și ne-am dus acasă la mine. Acasă, Ilie-ăsta ne cere un metru. Mă duc eu la alde Iangă, iau metrul lui de croit și se apucă Ilie și măsoară. Măsoară ici, scrie pe irtie, măsoară dincoace, iar pe irtie, fie-al dracu', parcă ai fi zis că ia măsura la căruța să-i facă un rând de haine. Pe urmă face el socoteala acolo și zice: „Nea Cimpoacă, dacă umpli căruța rasă și aranjezi în spate și în față un fund să stea fix, cari de trei ori și

faci doi metri cubi". Bă! așa a fost, cum a zis el! că l-am luat cu noi și ne-am certat cu ăla de era să ne batem!

— E băiat bun, mie-mi pare bine, spuse cel care ceruse tutun lui Cimpocă. Vorbeau unii de alde Voicu Ghiocoaia, dar ăla când s'o vedea cu banii pe mână, odată îi vin dracii și-i bea pe toți cu muiera.

— Voicu e deștept, dar îl strică prostia, spuse un altul cu nepăsare. Avea doi cai buni, dracu știe de ce i-a vândut...

— Care, caii-ăia roibi?

— Aia, i-a vândut să-i ia muierii șoșoni și haină de blană, preciză cel care ceruse tutun lui Cimpocă. Așa zice el, dar i-a dat când a auzit de gospodărie. N'avea el nevoie să-i vândă pentru muieră, are destui bani, dă-l dracului!

Cimpocă tocmai se pregătea să spună și ei ceva despre Voicu:

— Uite-i pe alde Iancu și Sandu Enache, vin încoace, îl întrerupse unul arătând cu capul înaintea sa.

Ridică toți privirile spre șosea, și începură să se uite foarte atenți la cei doi inși, ceea ce putea să însemne că nu mai aveau nimic de spus pe socoteala lui Voicu. Se făcu tăcere. Sandu și Iancu trecură printre oameni, mormăiră un soi de bunăziua și intrară înăuntru. Arătau posomorți, triști.

— Ce-or fi căutând, întrebă Cimpocă.

— Au fost chemați pentru comasare, explică unul din frații Ciobanu. Le comasăm toată partea aia de pe lângă pădure, până la stejar.

Clătinară din cap: „Da, bine că le comasăm! Mare lucru că le comasăm”.

— Ar fi mai bine să lase dracului pământul și să se ducă unde-or vedea cu ochii, spuse cel care ceruse tutun lui Cimpocă.

Nu zise nimeni nimic, nu întrebă nimeni de ce ar fi mai bine și nici dacă pământul ar putea fi lăsat dracului.

— Auzii că Iancu și-a bătut muiera ieri toată ziua! Cică i-ar fi rupt o mână, socoti unul că trebuie să-i informeze.

— Bine că nu i-a rupt un picior, răspunse careva cu nepăsare.

Iar se făcu tăcere. Intr'un târziu, un altul pufni pe nas, înveselit:

— Mă, al dracului, chiar așa-toată ziua? O mai fi stat și el la masă...

— Uite la ăsta! exclamă cel care îi informase. Tu nu știi cum e Iancu? Dacă ar putea, ar trage din noi cu dinții, ca lupul... pe mă-sa cu vacile lui.

— Al dracului, te duceai cu ziua la el și nu-ți da apă până nu secerai cât zicea el.

Vorbeau despre toate acestea cu nepăsare, așa cum vorbești despre un om pe care l-ai urât cu înverșunare, dar care a murit de mult.

— Acum nu mai are ce bate, își bate muiera!

Cineva spuse că, „las' s'o bată” și o înjură pe muieră, cu greață mare, pe ea și pe neamul ei la un loc. Apoi adăugă:

— ...în ziua de crăciun!

— Da' ce, în zilele alelalte nu se poate? întrebă Cimpocă prăpădindu-se de râs.

În loc de răspuns, omul scuipă mânios. Se vedea că avusese ceva cu muiera lui Iancu; dar nimeni nu fu dornic să afle ce anume.

Iarăși se făcu tăcere și într'un târziu unul dintre ei înodă gândurile celorlalți:

— Vorbeam adineaori de Ilie Barbu! Mă, săracu, ce-a mai îndurat de pe urma ăstora!

— Nu știi cum dracu a înghițit, eu i-ași fi dat cu parul în cap și pe urmă, facă ce-o vrea! spuse cel care ceruse tutun lui Cimpocă.

Nu-i răspunse nimeni, nu zise nimeni că și el ar fi făcut la fel.

— Când ai copii, nu zici faci ce-o vrea, spuse Cimpoacă clătînd din cap și pronunțînd în așa fel cuvintele încît ceilalți să înțeleagă că cel care vorbise era tînăr și nu știa ce-i aia!

XX

Ilie Barbu ajunse acasă într'un suflet. Avea chipul puțin aprins și ochii îi străluceau ciudat. Intră în tindă strigînd :

— Gherghino, fă muierea aia ! Fă, n'auzi ?!

Gherghina era în pod și-i răspunse de-acolo. Nu-l vedea pe Ilie, altfel n'ar fi fost așa de nepăsătoare.

— Dă-te jos de-acolo ! îi spuse el.

Ea nu se prea grăbi și Ilie se așeză pe prag să se odihnească. Iși luă pălăria din cap, o puse ușurel pe un scăunel, se șterse pe frunte cu cotul și exclamă, din adînc : „...ha ! tu-i para mă-si !“

Gherghina apăru la gura podului cu o damigeană în brațe.

— Ce faci tu, fă acolo ? o întrebă Ilie supărat.

— Ziceam ca să opăresc damigeana pentru ulei.

— Dă-o dracului de damigeană, dă-te jos de-acolo ! porunci Ilie strașnic.

Gherghina se răsuci cu spatele spre el și începu să dibue scara cu picioarele. Când ajunse jos și-l văzu, rămase înlemnită.

— Dă-te jos și pune mîna și prinde o găină ! îi spuse Ilie uitîndu-se la ea fără s'o vadă. Haide, porunci el încăodată, ridicîndu-se de pe prag și ieșind afară.

Gherghina își luă seama și-l ascultă. Avea să afle ea în curînd despre ce e vorba. Puse damigeana jos și veni după el. În curte, lângă șopron, niște găini se în-deletrniceau în voe cu rîcăitul. Atent, cocoșul băgă de seamă că omul și muiera au anumite intenții. Dădu de veste găinilor, care de'ndată săriră în sus crăonînd asurzitor.

— P'aia moțată, că e mai grasă, spuse Ilie arătînd cu degetul.

O încolțiră și-o prinseră.

— Adu cuțitul s'o tai ! Diseară vine cineva să mănânce la noi ! socoti Ilie că poate să dea lămuriri.

— Cine zici că vine să mănânce ? întrebă fără să se clintească, Gherghina.

— Secretarul partidului !

Gherghina se sperie :

— Olee ! Ce secretar ?

— Ai să vezi tu, nu mai întreba atîta, dă-mi cuțitul că trebuie să mă duc acolo ! Am treabă !

— Vorbești ca dușii de pe lume, spuse Gherghina și plecă supărată s'aducă cuțitul.

Supărarea ei îl mai desmetici puțin pe Ilie. Când îi aduse cuțitul îi spuse despre ce e vorba, dar tot așa, cîte puțin, parcă i-ar fi dat cu lingurița.

— Păi avea niște neamuri pe dela vale, de ce nu se duce la ele ? se miră Gherghina.

— Crezi că eu sunt în inima lui să știu de ce nu se duce la neamuri ?! O fi știind el de ce nu se duce, făcu Ilie pe grozavul.

Gherghina se uită la el cu bănuială. Era limpede că omul ei ascundea ceva.

— Ce te uiți așa la mine ? o întrebă Ilie nevinovat. Nu-ți vine să crezi ?

— Păi dar, vezi să nu ! spuse Gherghina, și deodată avu presimțirea că în aceste clipe în viața lor se petrece o mare schimbare. Se zăpăci puțin simțînd un val de căldură în inimă. Se duse spre prispă ca și cum ar fi vrut să ia ceva ; intră în tindă ; se învărti acolo puțin, apoi intră în odaie. Nu putea să se înșele ! Iși aminti de graba cu care venise alde Stan curierul, să-l cheme acolo pe Ilie ; de două

ori venise ! Nu mai avu nici o îndoială. Se gândi și ea că la urma urmei, Țurlea cunoștea multă lume în sat, de ce să vie tocmai la Ilie Barbu să stea la masă ? Deodată o fulgeră gândul că l-au ales pe omul ei președinte al gospodăriei. De ce să nu-l aleagă ? Niculae Burcea e bun, dar și Ilie e bun.

— Na ici, zise Ilie din tindă, lăsând jos trupul fără cap al găinii. Na ici e'avem treabă ! poimăine dimineață trebuie să plec la raion cu Niculae Burcea. Mă duc pe la el să vedem cum îi facem !

Și o și luă din loc. Gherghina ieși repede în urma lui și îl opri grozav de supărată :

— Ho ! Unde te porniși ! ?

— Ce vrei, fă ? se răsti Ilie, căutând să s'arate cât mai stăpân pe sine.

— Ce cauți la raion ?

— Păi nu-ți spusei ? se împlânzi Ilie, apropiindu-se cu grabă de prispă.

Gherghina se închină de câteva ori, îi întoarse spatele și intra în tindă. Ilie intra după ea.

— Nu-ți spusei fă, că m'au propus socotitor ? Trebuie să plec zilele astea cu Nicolae Burcea, la raion.

Nu-i spusese nimic ; lui așa i se păruse, că-i spusese. Iși dădu pălăria pe-o ureche și începu să se scarpine la ceafă neștiind ce să mai facă. Ii spusese sau nu-i spusese ? Ii spusese, că dacă nu i-ar fi spus, n'ar fi stat ea acuma bosumflată cu spatele la el, văzându-și de găină cu atâta nepăsare. Da, da, i-a spus când prindeau găina... „Ce-o mai fi și aia socotitor ? se întreba Gherghina, bucuroasă că tot ghi-cise ea ceva. Pe semne care ține socoteala cât muncește fiecare ! da, l-au ales bine, el se pricepe la socoteli ! Bine că l-au ales ! Au văzut și ei cine are cap pe lumea-asta ! Lasă, e mai bine că nu l-au ales președinte ! Președintele trebuie să îndemne oamenii și pe Ilie nu-l prea cunoaște lumea. Pe Niculae Burcea îl cunoaște lumea mai bine și e mai în putere, poate să alerge. Că dacă e vorba să muncești o sută de loturi la un loc, asta e o moșie și cine e președinte trebuie să nu stea neam, să se ducă de colo până.colo !“

— Când te-au **prepus** socotitor ? întrebă ea fără să se mire, lucru care îl cam nedumeri pe Ilie.

— Adineaori, când mă chemară !

— Și eu, de unde vrei să știu ?

— Pă-i nu-ți spusei ?

— Cui spusеși ? Găinii-ăștia ? se arătă Gherghina jignită. Vine târziu al lui Țurlea ?... Dar niște băutură nu iai ? Și la raion de ce zici că te duci ? Ce cauți acolo ?... Treci pe la Gavrilă să-ți dea o sticlă cu țuică și fă rost dela cineva de-o pereche de încălțăminte, n'o să te duci acolo desculț... Dar de niște pantaloni mai buni nu trebuie să faci rost ? Vorbește cu Iangă, croitorul, să-ți facă niște...

Când îi se pun atâtea întrebări, nu ești lăsat să răspunzi la ele și îți se dau și sfaturi în acelaș timp, e mai bine s'o iei din loc. Așa socoti și Ilie că e mai nimerit. Ieși pe poartă cu grabă mare și o luă pe lângă garduri. Se împiedica uneori în mers, de grăbit ce era, așa cum i se întâmplă oricui când este prins în vârtejul unor treburi care schimbă rosturile.

XXI

Când ajunse la sfat, Voicu Ghiocoaia nu băgă de seamă privirile unora. Nu băgă de seamă nici purtarea schimbată a lui Stan, care nu-l mai salută el cel dintâi, cum făcea deobiceiu.

Fără să fi aflat ceva sigur, toată lumea era încredințată că steaua lui Ghiocoaia are să se stingă. Despre președinte nu spuneau nimic, era greu de închipuit că un om ca el ar putea fi clintit din locul său.

— Unde e președintele, mă ? întrebă Voicu deschizând ușile în dreapta și în stânga, ca la el acasă.

— Vezi că e acolo, la telefon ! răspuse Stan leneș și miorlăit.

— Ce e cu tine Stane, trăseși la măsea ? spuse Voicu în treacăt, intrând în cabina telefonului. Noroc, Prunoiule, îl salută el pe președinte. E ceva p'aici ?! îl întrebă în șoaptă.

Prunoiu se prefăcu încolțit de treburi, nu răspuse nimic, ieși din cabină și se duse cu pași întinși spre biroul secretariatului. Voicu se prefăcu și el nepăsător, cu toate că prin șira spinării îi trecu ceva rece. Era limpede că Prunoiu se ferea de el. Nu cumva îl părăsește ? Ieși pe trepte și stătu acolo cu mâinile în buzunare, uitându-se câteva clipe cu atenție mare undeva pe drum, ca și când ar fi așteptat pe cineva. Fiindcă acel cineva nu se vedea, Voicu se rupse brusc din loc și intră și el în biroul secretariatului. Nu se înșelase : înfățișarea președintelui nu spunea nimic bun : arăta întunecat, închis în sine.

— Ei, câți s'au desfășurat până acum ? întrebă Voicu din prag cu glas hotărât, așa cum îi stă bine unuia care are răspundere pentru ceea ce petrece sub ochii lui.

Nu-i răspuse nimeni, dar astfel de întrebări nu se pun pentru a se căpăta răspuns.

— Chiaburii-ăia doi au venit pentru comasare ? întrebă el din nou, cu toate că îi văzuse din prima clipă pe Iancu și Sandu Enache cum stăteau pe o bancă lângă perete și așteptau.

— Uite-i colo ! spuse cineva în silă.

Silă pentru chiaburi sau pentru felul cum se grozăvea Voicu ? Și pentru una, și pentru alta.

— Aha ! exclamă Voicu măsurându-i de sus pe cei doi. Stați acilea să iscăliți declarațiile. Nu pleacă nimeni...

— Măi tovarășe Voicu, du-te până dincolo la Anghel... Du-te până acolo că are treabă cu tine !

Prunoiu vorbise fără să ridice fruntea din hârtiile întinse pe masă, parcă i-ar fi fost frică să se uite la Voicu.

— Daa !? E acolo el !? întrebă Voicu cu interes deosebit să nu se creadă cumva că Anghel are treabă cu Voicu și Voicu nu.

— E acolo, du-te mai repede acolo că te chiamă ! ținu totuși Prunoiu să sublinieze situația.

Ghioceoaia porni cu pași grei și deschise larg ușa organizației.

— Noroc ! făcu el scurt și apăsă și merse spre Țurlea, lăsând ușa deschisă.

Îi întinse mâna, se întoarse, închise ușa, ocoli masa și-și făcu loc pe bancă. Mișcările sale păreau dezordonate, totuși se vedea că e pe deplin stăpân pe sine, și că cu greu l-ar putea clinti cineva.

Își spunea că în cazul când Ilie ar fi spus ceva, să rădă de Ilie, să-l facă prost, să ia lucrurile în glumă.

— Ei ! Cum merge Mitrică ? exclamă el ocrotitor. Te desfășurazi ?

— Mă desfășurai ! răspuse Mitrică cu ironie. Tu nu te desfășuri ?

— Ha-ha-ha ! râse Voicu și-și pironi adânc privirea sa dură în ochii lui Mitrică, vrând parcă să-l apese în dușumea. „Nu cumva să fi spus ceva, că nu se mai alege nimic din tine !“ îl amenință Voicu.

Mitrică luă cunoștință de privirea amenințătoare a lui Voicu și-și plecă fruntea sa mică în pământ. Așa, cu fruntea în pământ, el spuse :

— Așa, Voicule, noi ne desfășurăm pe-aici și tu te desfășori pe la barieră, cu alde Iancu Enache.

Spuse acestea și deodată își ridică fruntea cu semeție. Se uita la Voicu liniștit și cutezător, zâmbind subțire, tăios, puțin batjocoritor.

— Ce ? Care barieră ? Vezi de treabă mă, nu fii prost ! răspuse Voicu cu nepăsare.

Adică de ce să-și vadă de treabă și de ce să nu fie prost ? Ii scăpaseră aceste cuvinte care adevereau că Mitrică văzuse ceva. Acum nu mai avea rost să dea îndărăt. Voicu se uită la toți cei de față și îi luă drept martori ai prostiei lui Mitrică .

— El acuma știe că... Ce crezi, tu, bă, Mitrică, că n'ai voie să vinzi un sac de grâu ! Hă ! Uite la el... se veseli Voicu. Anghel ! îmi spuse Prunoiu că ai treabă cu mine ! Ce treabă ? Taman citeam niște broșuri despre socotitori. Să știți că nu e așa de lesne cum cred unii... Ziua-muncă nu e tot una cu... Ehe ! E atât și-atât ! pe pogon sau pe hectar !

— Da, nu e tot una, confirmă Țurlea. Dar să fii membru de partid și să faci speculă de gât cu chiaburii, asta tot una e ?

— Ia spune Voicule, de unde știi tu că o să fii ales socotitorul gospodăriei ? întrebă Anghel în aceeași clipă.

Pascu sări în picioare.

— A vândut caii când a auzit de gospodărie !

— De ce faci tu atmosferă pe socoteala ta ? Ce-a căutat astăzi la tine Iancu Enache ? Ai stat cu el în grădină întins pe burtă. Pascule, spuse Anghel ridicându-se în picioare, chemă-l aici pe Prunoiu.

Voicu Ghiocoeaia își pierdu cumpătul. Situația i se păru de necrezut. Niciunul dintre ei nu mai semăna cu ceea ce știa el că sunt. Mitrică, mic și necruțător, Mitrică acela care își pleca totdeauna privirea când îl întâlnea, iar Anghel, despre care credea că nu știe și nu vede nimic, dovedeau acum că văzuseră și știuseră totul... Singurul de care se temuse totdeauna fusese Pascu, iar Pascu stătea la moară. Acum însă era și el aici.

Prunoiu veni. Infățișarea sa nu mai era deloc a unui președinte de sfat. Semăna cu un țăran dealtădată, chemat în fața autorităților să plătească gloabă.

— Măi tovarășe președinte, ia stai jos acilea, îl pofti Anghel cu bunăvoință rece. Ți-am spus noi sau nu ți-am spus de-o mie de ori să nu mai lucrezi de capul tău ?! Ți-am spus, sau nu ți-am spus ? Ia spune-i Mitrică, poate nu știe...

Prunoiu se uită la Mitrică pieziș și îl opri :

— Ia lasă ! Am auzit !

Nu auzise nimic, dar nu putea răbda să fie judecat, iar Mitrică să fie acuza-tor. Își făcuse socoteala : acum, Anghel a izbutit, dar peste Țurlea este tovarășul Ion Niculae. Vedem noi care e mai tare.

— Să terminăm cu gospodăria și îmi dau demisia ! — strigă el pe neașteptate.

Apoi deodată se înegrii la față, se holbă la Ghiocoeaia și ridică pumnul, dar fără dorința de a lovi. Il înjură de mamă cu un glas scăzut, după care îi spuse :

— Mă minți tu pe mine, mă ?!

Voicu Ghiocoeaia se făcuse galben.

— Cu ce te-am mințit ?

— Nu ți-am spus eu ție prietenește : Voicule, tu trebuie să dai cotă și impozite... Te drăcuiai că n'ai și când veni primăvara îți cumpărași două vaci și aparat de radio.

Prunoiu nu mai putu vorbi. Scuipă în jos și drăcuia cu obidă sufletul și inima omului. Ieși repede, lăsând ușa deschisă în urma lui. Cei dinăuntru îi urmăriră pașii în tăcere până ce ieși în drum și nu se mai văzu.

— Ia du-te și cheamă-l îndărăt ! spuse Țurlea cu mirare. Ce e atitudinea asta ?

Anghel clătină din cap : ehe ! asta e floare la ureche. Ce să-l mai cheme degeaba, nu răbdă el să fie pus în situații de-astea.

Ghioceoia își dădu și el seama că dacă mai stă, e mai rău. Nici el nu putea să rabde să fie dat pe față. O luă spre ușă furios.

— Unde pleci? — îl opri Anghel.

— Ce să mai stau? — începu să strige; ce să mai stau, Anghelo, să mă uit la voi cum vă bateți joc de oameni?! Statul spune că ai voie să-ți vinzi **prisosul** pe piață! Ia și citește **hotărîrea**, că d'ăia ești secretar, să citești, nu să-ți bați joc de oameni! Întreabă-l colo pe tovarășul Sergiu dela raion, să vezi ce-ți spune! Tovarășul Țurlea poate nu cunoaște situația! Nu-mi faceți voi mie aici...

Se vedea că se stăpânește să nu-și iasă din fire. Nu mai așteptă, plecă întocmai ca și președintele.

— Dacă nu te fac eu să-ți iasă ție **prisosul** pe nas, să nu-mi spui mie Anghel! mormăi Anghel cu glas scăzut. Ce facem, tovarășe Țurlea? Să știți că n'au să vie la ședință. Vreau să vă spun ceva! Mitrică, Pascule!...

Mitrică și Pascu înțeleseseră. Se ridicară și ieșiră pe coridor.

Anghel stătu puțin la îndoială până să înceapă. Țurlea îi puse mâna pe umăr.

— Tovarășe Anghel! Tu spune ce crezi, măi frate, nu-ți fie frică de partid. În chestiunea asta tu ai dovedit că înțelegi linia partidului mai bine decât alții.

Anghel se feri supărat de această laudă. În sinea lui însă cuvintele lui Țurlea îl făcură să simtă o mare ușurare și totodată bucurie.

— Tovarășe Țurlea, mie îmi pare rău că am fost așa de hărțuit, mărturisii Anghel, uitându-se într-o parte, stingherit că trebuia să vorbească despre el. Astă primăvară m'am gândit într-o zi să mă duc la tovarășul Mircea, la regională, să scot carnetul de partid și să-l pun pe masă: „Uite carnetul meu, tovarășe secretar, vi-l predau dumneavoastră. Dacă partidul are să vadă că nu sînt vinovat, atunci să-mi dați carnetul înapoi; dacă nu, tovarășe, eu nu mai pot rămâne în partid, că eu nu mai înțeleg situația. Nu m'am dus, m'am gândit că prin asta fac un rău Partidului, trebuie să stau aici și să lămuresc situația.

— Fără să scoți carnetul, puteai să te duci la tovarășul Mircea, spuse Țurlea.

— Păi asta e, dacă nu veneați dumneavoastră, mâine sau poimâine mă duceam.

Țurlea cunoștea astfel de activiști cum era Anghel. Era limpede pentru el că în linia mari Anghel nu greșise. Știa însă din experiență că s'ar putea ca el să fi făcut o serie de greșeli care să-l fi împiedicat pe Ion Niculae să-și dea seama de situație. Raionul vedea că satul este fruntaș la colectări, și se pare că se mulțumea cu atîta. Cum se face că Ion Niculae n'a sprijinit organizația? Dece a lăsat el ca oamenii de aici să se frămînte și să se lupte între ei fără folos? Fără folos pentru sat, în folosul chiaburilor. Faptul că Ghioceoia are legături cu chiaburii nu e de mirare. Apoi, un om ca Ghioceoia, care s'a închiaburit, nu intră el în gospodărie din convingere. N'ar fi de mirare că și în chestiunea aceasta el să se fi înțeles dinainte cu chiaburii. Atmosfera pe care și-a făcut-o ca să fie ales în conducerea gospodăriei este o dovadă. Ce nevoie avea de atmosferă? În adunarea generală, oamenii l-ar fi ales fără discuție dacă adunarea ar fi avut încredere în el. Asta e, că el a simțit neîncrederea oamenilor și deaceia a lucrat mai din vreme.

— Ai făcut bine că te-ai ținut tare în situația asta, spuse Țurlea după cîtva timp.

Anghel tăcea. Se vedea că mai așteaptă încă ceva dela Țurlea. Țurlea înțelese ce așteaptă el. Povestea cu dusul și predatul carnetului avea un anume înțeles: „Dacă dumne-ăta, tovarășe Țurlea, diseară în ședință, ai să cauți să **împaci** lucrurile așa cum a făcut tovarășul Ion Niculae până acum, să știi că eu mă duc la regională“.

Țurlea se ridică de pe scaun, îl bătu pe umeri pe Anghel și îl muștră:

— Măi tovarășe Anghel, trebuie să ai încredere în partid, că altfel nu e bine.

Pe urmă, vreau să-ți mai spun că n'ai găsit tu metodele cele mai bune de muncă cu organizația. Dacă organizația ar fi fost mai unită, n'ar fi izbutit el Ghioccoia să-și facă atmosferă. Pascu și Mitrică nu te-au ajutat, dar nici tu nu i-ai ajutat pe ei. Ai văzut singur azi dimineață: se temeau și ei nițel de Prunoiu, și asta în fața mea. Dece? Fiindcă nu i-ai ajutat să înțeleagă linia partidului. Mai vorbim noi de asta... Hai să vedem cum mai merg înscrierile.

Anghel se ridică, dar nu se grăbi să iasă.

— Vă spusese adineauri că Prunoiu și Ghioccoia n'au să vină la ședință. Ce facem?

— Ce vrei să facem? Să-i aducem cu forța? întrebă Țurlea. Dacă nu vin, înseamnă că o rup cu partidul. Asta mai ales pentru Prunoiu, că Ghioccoia a rupt-o de mult.

— Cu Bădârcea ce să facem?

— Bădârcea, spuneți că e mijlocăș.

— Mijlocăș ar fi, dar...

Parcă își amintea că până nu demult Bădârcea fusese un om cu avere, dar nu știa ce făcuse Bădârcea cu averea aceasta. Nu știa că de fapt, Bădârcea era mijlocăș numai în registrele lui Prunoiu.

— Mijlocăș ar fi el, băjbăi Angel, dar eu nu l-ași primi în gospodărie. E drept că odată cu el au intrat și Trafuică și Didel cu toate neamurile lor, vreo douăzeci de inși.

— Dacă e mijlocăș, intră în gospodărie, încheie Țurlea.

— Ce zicea Ilie, că să-i dăm lui sarcina cu Bădârcea, aminti Anghel. Eu zic că Ilie are dreptate.

— Voi cunoașteți mai bine lucrurile, spuse Țurlea luând-o spre ușă. Intrebați oamenii.

Ieșiră pe coridor. Pe coridor, Ghioccoia și Bădârcea discutau cu aprindere, în mijlocul unui grup numeros. Văzându-i pe Țurlea și pe Anghel, luară altă vorbă, coborîră glasurile.

— Ehe, spunea Ghioccoia posomorît. Nu rămân ele lucrurile așa. Mai e și tovarășul Ion Niculae, care cunoaște mai bine situația. Să nu creadă el, tovarășul Țurlea, că aici merge așa!

XXII

În acest timp Ilie Barbu se grăbea să ajungă încotro plecase. Mersul îi era acum mai liniștit, însă în cap gândurile nu încetau să-i sboare și să se întoarcă întocmai ca păsările într'un cuib. I se părea că astăzi are atâtea de făcut, încât trecerea timpului parcă îl durea. Fusese propus socotitor și încă nu se întâmplase nimic. Are să se întâmple! la fiecare pas are să i se întâmple ceva. Dar nu trebuia să întârzie. S'a terminat cu viața de așteptare, suferințele au trecut, nădejdea se împlinește! Dar dacă n'o să se grăbească, atunci n'o să i se mai întâmple nimic! La o răspântie de uliți se întâlni cu doi inși.

— Unde te duci Ilie? îl opriră el.

Băgând de seamă că Ilie e grăbit, nu-i așteptară răspunsul și unul dintre ei întrebă mai departe:

— Ce făcuși, te desfășurași?

— De dimineață, răspunse Ilie.

Cei doi se întorseseră cu spatele și-și văzură de drum, dar Ilie, cu toată graba, rămase pe loc și se uită în urma lor. Se vedea că voia să-i întrebe ceva, dar îi lăsa să se îndepărteze, ca și când altfel n'ar fi putut să-i întrebe.

— Bă Gheorghe, zise el, după îndelungă gândire.

Cei doi se opriră și Ilie veni încet spre ei cu o înfățișare tainică.

— Trecurăți pe-aci, pe la Ioniță ? îi întrebă cu glas scăzut.

— Trecurăm, dar de ce ?

— O fi acasă ? Ziceam că să mă duc până la el să-mi dea mie bocancii-ăia !

— Aha ! făcu unul din cei doi cu interes, ca și când ar fi știut că Ilie avea demult acest gând. Vrei să iei tu bocancii ăia ? Du-te, că mi se pare că-i acasă, dacă n'o fi plecat !

Ilie le întoarse spatele și porni, dar de astădată nu mai porniră cei doi. Se vedea că vor să-i spună ceva lui Ilie, dar îl lăsară să se îndepărteze, ca și când altfel...

— Ilie, spuse în cele din urmă unul din ei, și Ilie se opri numai decât parcă atât ar fi așteptat. Te duci de geaba, îi spuse omul ; îi dă scump !

— Cât cere pe ei ? întrebă Ilie dela distanță.

— O oaie.

— Ii dau o oaie, spuse Ilie numai decât, parcă multe oi ar fi avut el de dat.

Cei doi nu se mirară de loc, era limpede pentru ei că Ilie vorbea și el așa, ca să se afle în treabă. Cum dracu să-i dea o oaie ?

— Bine, du-te, că mi se pare că e acasă ! îl îndemnară ei, fără să se urnească din loc.

— Voi unde vă duceți ? îi întrebă Ilie.

— Ne ducem și noi să ne desfășurăm ! Bă Ilie ! Auzirăm că tu o să fii socotitor ! Ne pare bine, mă ! Zău că ne pare bine ! Tu ești bun la socoteli, meriți ! Vezi să îți bine socoteala acolo ! mai spuseră ei, glumind.

Inima lui Ilie bătea ! Bătea tare, ca un ciocan : boc, boc... Și oamenii ăștia ! Cum se pricep ei să-ți toarne în suflet... Cu vadra îți toarnă bucuria ! Ei, dar trebuie să ne stăpânim ! Haide !

Se'ndepărtară câteși trei... Ilie trecu peste un șanț și grăbi pasul pe lângă garduri. După ce merse o vreme se opri pe podișca din fața unei porți.

Își dădu pălăria pe ceafă și strigă :

— Bă, tovarășe Ioniță !

Și când văzu că Ioniță se apropie de poartă, păși întru întâmpinarea lui, dându-i de înțeles că vrea să intre înăuntru. Ii dădu noroc și așteptă să i se deschidă.

Ioniță zăbovi câtva timp în partea cealaltă a porții, încercând poate să-și dea seama ce caută Ilie la el, apoi deschise și spuse binevoitor :

— Intră Ilie !

Ilie intră, o luă spre prispă și-i aduse aminte lui Ioniță, pentru ce venise.

Ioniță tăcu câteva clipe, apoi ca și când n'ar fi auzit, îl întrebă pe Ilie ce mai face, ca și când nu l-ar mai fi văzut demult. N'avea chef de vorbă și se vedea că nu întreba la întâmplare. Arăta mereu supărat, chiar dușmănos, dar nu la adresa lui Ilie, cu Ilie nu avea nimic. Ilie întrebă iar de bocanci, ce face, îi vinde ? Ioniță tăcu iarăși câtva timp, apoi răspunse că nu prea i-ar vinde, și-l întrebă pe Ilie dacă nu cumva vrea să-i cumpere el.

— N'auziși că-i cumpăr ?!

— Nu prea i-ași vinde, e bocanci buni, repetă Ioniță ca un surd. Și intră în casă de unde se'ntoarse curând cu o pereche de bocanci.

Ii ținea pe-amândoi de urechi, alăturați, și-i arăta lui Ilie, fără să-i lase jos, parcă s'ar fi temut să nu-i spargă. Erau bocanci militărești, vechi dar buni, ofițerești, butucănoși, cu cel puțin trei rânduri de tălpi și era greu să-ți închipui că așa ceva s'ar putea rupe cândva.

— Bocanci fără moarte ! reflectă Ioniță, apoi schimbă vorba, socotind pe semne că Ilie a înțeles că asemenea bocanci nu sunt de nasul lui.

Îl întrebă apoi din nou pentru ce s'a înscris la colectivă.. Fără colectivă, nu stă ? Lui îi place să se ducă la arat când vrea el, nu să-l împingă cineva dela spate.

Acuma, sigur, lui Ilie poate că i-o fi plăcând, dar el, Ioniță, să știe de bine că e miere și tot nu se duce.

— Cât ceri pe bocanci ? îl întrerupse Ilie nerăbdător.

— Am spus ! O oaie ! Fără o oaie nu-i dau, răspuse Ioniță furios nu se știe de ce. Dai oaia și iai bocancii.

— Lasă mă, că ne înțelegem noi, zise Ilie cu un glas curat și începu să desfacă repede șireturile bocancilor. Ii tremurau degetele. Iși șterse talpa piciorului cu palma, apucă un bocanc de urechi și-l trase pe picior. Stătea aplecat și sudoarea îi îmbrobonase fruntea : muncă grea să ncalți un bocanc, mai ales când n'ai mai făcut asemenea muncă cine știe decând. Ilie sufla greu înodând șireturile, nu nemerea găurile. Se șterse apăsător pe frunte, apucă și celălalt bocanc, și apoi se ridică de pe prispă. Ii stăteau bine, erau bocanci frumoși. Ilie Barbu arăta mai înalt și mai sigur pe el.

— Iți dau cât zici tu. Iți dau o oaie !

— Ești nebun ? Păi câte oi ai tu ?! se cruci Ioniță.

— Lasă, mă, ce te privește pe tine ? Rămânem înțeleși.

Și porni încet spre poartă. Ioniță veni în urma lui. Arăta nedumerit, nu înțelegea ce nevoie avea Ilie de bocanci. Iși aminti însă cum venise Stan după el la M.A.T. „L-o fi pus ceva pe acolo, d'aia arată așa“ gândi el în cele din urmă.

Când ieșiră pe podișcă, parcă-i păru rău că Ilie e așa de prost să dea o oaie pe o pereche de bocanci.

— Tu poți mai bine să vinzi oaia și să-ți iei niște bocanci mai ieftini dela cooperativă, își arată el nedumerirea.

— M'am gândit eu, dar nu apuci ! Când vine, îi ia ăia ! răspuse Ilie supărat.

Ioniță nu se arătă dornic să știe cine erau ăia. Dădu din umeri și nu mai spuse nimic. Ilie se uita la bocanci și tot mișca din picioare. Bătea ușurel pământul.

— Te-au ales ceva pe-acolo ?! întrebă Ioniță într'un târziu, uitându-se dintr'o parte la Ilie.

— M'au propus socotitor.

— Mda ! tu ești bun la socoteli, mormăi Ioniță. Bine, Ilie. Atunci rămânem înțeleși, ori îmi dai o oaie, ori mai vorbim noi, să vedem, poate am nevoie de niște bani... Ia spune, mă Ilie, ție ți-au plătit ăia dela gospodăria de stat ?

— Nu mi-au plătit, răspuse Ilie cu nepăsare.

— Cum, mă, să nu plătească ?! izbucni Ioniță nestăpânit. Dar ce bă, ne jucăm aicea ?! Păi așa ne-a fost vorba ? Da 'ce, bă, tu vrei să-ți muncesc de pomană ? Unde-ai mai văzut tu să-ți muncească și să nu plătești ? Păi vîi coala și-mi intri în casă și-mi spui să fac colectiv ! Păi de unde știi eu că nu-mi vîi pe urmă cu un ordin să-ți duc bucatele la gară ? Ai mă ?! De unde știi eu ?

Ii spunea toate acestea lui Ilie și părea că are de gând să-l ia la bătaie.

— Gospodăria colectivă, e altceva, sîntem noi acolo, spuse Ilie.

— Veni adineauri alde Ilinca lui Anghel și-i spuse muierei că cel mai târziu poimăine să ne ducem acolo, că ne plătește ! continuă Ioniță mai potolit. Eu nu eram acilea și zicea că ar fi spus alde Țurlea, că acum a venit dela raion, dela partid. Bine, o fi zis el ! Dar parcă nu s'a mai dus Anghel odată la raion ? Pot să mai am eu încredere ? Ce încredere să mai am eu ?!

— Lasă, mă, că ne plătește, dacă află partidul de situația asta, fii fără grijă ! ăla care ne ține banii acolo, o să-și rupă gâtul. Poate să fie el oricine ar fi ! spuse Ilie nerăbdător să plece.

— Parcă ce mă încălzește pe mine că o să-și rupă ăla gâtul. Am vrut și eu să-mi cumpăr anu-ăsta două oi și... mai cumpără-le dacă mai poți ! Că își rupe ăla gâtul... Dacă l-ar spânzura de limbă, atunci da, bolborosi Ioniță trântind poarta mînios.

XXIII

Dela Ioniță la Niculae Burcea era o bucată bună de drum. Ilie nu băgă de seamă când ajunsese la el. Bocancii parcă erau fermecați, îl făceau să nu mai simtă nici timpul, nici distanța. Mergând, nu mai vedea nimic în jurul său, se uita drept înainte și vedea numai cerul limpede și adânc.

Intră în curtea lui Niculae Burcea și se feri ca nu cumva să-i alunece privirea spre picioare.

Niculae Burcea înțelese și nu zise nimic. Se făcu că nu vede. Ii spuse lui Ilie să aștepte puțin să-și ia o flanelă pe el și vine acum.

Se întoarse curând, îmbrăcat cu o flanelă cărămizie. Abia deschise poarta dela drum și rămase pironit cu privirea pe bocancii lui Ilie, parcă abia atunci i-ar fi văzut. Iși luă bărbia în mână, întrebă și se minună :

— Măi Ilie, ăștia nu sunt bocancii lui Ioniță ?

Ilie se uită și el la picioare :

— Care, ăștia ? întrebă el mirat, ca și când acasă ar fi avut o mulțime de bocanci și n'ar fi băgat de seamă cu care dintre ei s'a încălțat... Da... i-am cumpărat eu...

— Mă, ce treabă ai făcut ! îl laudă Niculae Burcea din toată inima. Dacă nu te țin cinci ierni d'aici înainte, te țin puțin. Hai să mergem.

Porniră unul lângă altul și ieșiră la șosea. Niculae Burcea nu era nici mai înalt, nici mai în putere decât Ilie, cum credea Gherghina. Ba chiar arăta mai mic și nu avea nici spinarea lată și nici ceafa vânjoasă cum avea Ilie.

— Ilie, îmi pare bine, mă, că oamenii zic bine de tine. Mi-era frică să nu zică unii că nu ești bun.

Ilie tuși, își încordă ceafa, ridică fruntea și încercă să meargă întocmai ca Niculae Burcea, adică liniștit și sigur pe sine.

— O să facem treabă, mai spuse Niculae Burcea.

Tocmai treceau pe lângă un șanț plin de verdeață. Pe marginea lui ședeau mai multe muieri. Răsuceau bumbac cu furcile în brâu, și aveau fiecare alături câte o oală cu apă în care înotau ghebele. Vorbeau nu se știe ce și când cei doi bărbați ajunseră în dreptul lor, tăcură.

— Bună ziua, spuse Niculae Burcea liniștit, iar muierile care deaceia tăcuseră, fiindcă știau că el le va da bunăziua, îi răspunseră bucuroase .

Până la sfat, Niculae Burcea și Ilie se întâlneau cu mulți oameni. Se opreau pe loc, își dădeau noroc, se întrebau de unde vin și unde se duc. Niculae Burcea și Ilie Barbu dădeau același răspuns. Au fost de dimineață, s'au desfășurat și acum se duc iar pe-acolo.

Cei întâlniți aveau alte răspunsuri. Spuneau ori că s'au desfășurat și acum se duc acasă, ori că nu s'au desfășurat și se duc acum să se desfășoare. Unii arătau frământați, spuneau că ei ar vrea să se desfășoare, dar nu vor muierile, sau nu vrea alde fiu-meu, sau alde fii-mea, care spun că taica-său facă ce-o vrea, dar partea lor de pământ să n'o bage în colectiv. Alții tocmai pe dos, spuneau că sînt încurcați că ei n'ar vrea să se înscrie, dar vor muierile, vrea băiatul ăla marele și că toată ziua s'au certat.

Toți aceștia vorbeau cu Niculae Burcea dar se uitau destul de des și la Ilie, iar Ilie stătea drept și nu se mai uita la om cu ochii larg deschiși, nu părea să mai întrebe: „Mă vedeți ? Eu sunt...” Da, acum îl vedeau ! „Bine, Ilie Barbu, vezi acolo cum îi faci...”

Ilie vedea că astea îi spuneau oamenii atunci când se uitau la el, cu toate că de fapt ei vorbeau cu Niculae Burcea și lui nu-i aruncau decât o privire. Da, dar ce privire ! Și Ilie se prefăcea că nu vede, se uita drept înainte și ținea fruntea sus.

Unii oameni își arătau pe față mulțumirea față de schimbarea care se petrecea cu Ilie. Se uitau la el deschis și-l întrebau cu mirare, bucuroși :

— Ei, ce faci Ilie ?! Ei, văzuși ?! Acum o să stai cu condeiu la ureche, maica-mășii ! Noi în soare și'n pleavă, tu la umbră cu socoteala... Lasă că e bine, n'o să-ți placă ție să stai numai cu condeiu în mână... Nu-i așa Niculae ?

— Sigur că așa este, auzi ce idee ?! răspunse Niculae Burcea râzând, și Ilie râdea și el, și râdea și omul și îi dădea lui Ilie un pumn în spinare.

În curând ajunseră la sfat și acolo Ilie Barbu și Niculae Burcea fură înconjurăți de oameni. Nu de toți. Erau unii care se prefăceau că nu-i bagă în seamă, iar alții stăteau pe lângă Bădârcea.

Bădârcea avea în dreapta pe unul din frații Ciobanu, în stânga pe celălalt, iar în față pe Voicu Ghiocoeaia.

Cât îl văzu, Bădârcea îl strigă pe Ilie, cu glasul său aspru și poruncitor :

— Bă Ilie, ia vino'ncoace !

Niculae Burcea intrase înăuntru. Ilie tresări și veni spre Bădârcea, împotriva voinței sale. Nu se apropie de tot, se opri și se uită la Bădârcea posomorât, cu dușmănie.

— Ce vrei mă, Bădârcea ! Ce tot mă strigi așa ! spuse Ilie stăpânindu-și greu dușmănia și turburarea care clocotea în el.

Își dădea seama că nu e bine cecece face, că au să creadă oamenii că acum, pentru că l-au ales socotitor, și-a pierdut măsura. Ei n'aveau cum să-i înțeleagă mânia.

— Mă strigi așa, toată ziua, parcă-aș fi lucrat în târla ta ! spuse Ilie cu glasul sugrumat, neputând să se mai stăpânească.

Credea că mânia sa are să stârnească pe toată lumea și cu atât mai rău pe Bădârcea. Nu-și dădea seama că de fapt nimic nu răsbătea în afară, că glasul său era doar puțin răgușit, și că trebuia să stai la îndoială ca să deslușești dacă e sau nu vorba de supărare.

Bădârcea începu să râdă gros, înveselit de împotrivirea lui Ilie.

— Ce bă, te-ai supărat ? spuse el cu nepăsare. Dă-te mai încoace, să stăm de vorbă. N'o să fii tu socotitorul meu ?

— La primăvară, mormăi Ghiocoeaia cu dușmănie.

Ilie Barbu, se opri lângă scările de ciment dela intrare, lângă mai mulți inși care tocmai despre el vorbeau.

— Uite măi tovarășe Ilie, spuse unul dintre ei, un băiat de vre-o douăzeci și ceva de ani. Mă cert cu nea Radu de ieri. Am un butoi de... și două butoaie de...

Și începu să-i spună o poveste lungă cu niște butoaie mai mici care trebuiesc vărsate într'un butoi mai mare și că nu sunt măsurători, dar că butoiul mai mic... și butoiul mai mare...

Ilie ascultă cu atenție, se gândi puțin, apoi ceru un creion și hârtie și limpezi numaidecât socoteala. Rămase apoi între ei, aștepta să se facă seară ca să-l ia pe Țurlea cu el.

XXIV

Între acestea, frații Enache stăteau înăuntru și așteptau ca inginerii să-i pună să semneze niște hârtii în legătură cu comasarea. Stăteau cam de mult și într'o vreme vruseră să plece, dar secretarul comitetului executiv le spusese să stea pe loc, trebuiesc făcute calcule, măsurători, să aștepte...

Așteptară. Stăteau lângă geam, pe o bancă și se uitau la oameni muți, ne-mișcați. Mustața lui Sandu nici acum nu se făcuse deasă și semăna tot cu a unui șobolan, iar privirea îi era tot atât de tâmpă ca acum cincisprezece ani.

Iancu, era altfel de om. Se uita liniștit la oamenii care veneau să se înscrie și îi măsura de sus până jos cu dispreț, spre deosebire de fratele său, care, se vedea limpede că nu înțelege nimic din ceea ce se întâmplă. Iancu arăta stăpân pe sine, avea mintea limpede. El înțelegea foarte bine ceea ce petrece. Știa totul și se gândise din vreme la toate acestea. Știa chiar mai mult decât își închipuiau unii.

Nimeni nu știa de pildă, că în 1947 el, Iancu Enache, împreună cu Bădârcea și încă unul care acuma era plecat din sat, spărseseră geamurile și ușile sediului organizației. Nimeni nu știa că tot pe vremea aceea, văru-său Petre îi dăduse lui Voicu Ghiocoeaia o vadră de țuică să petreacă alde Voicu cu muierea lui frumoasă iar Voicu Ghiocoeaia, care îl dușmănea pe alde Pascu din cauza morii, îl pândise noaptea pe o uliță și îi dăduse în cap cu măciuca.

Iancu Enache se uita cu dispreț la oameni și râdea în sinea lui. Cu Bădârcea președinte și cu Voicu Ghiocoeaia socotitor, are să facă treabă bună gospodăria. Bădârcea are oamenii lui care nu mai pot după el, îl laudă pe toate drumurile. Cel puțin Vasile și Gheorghe Ciobanu și cu neamurile lor, n'au să se iase cu una cu două până nu-l aleg pe Bădârcea președinte. Mai prost sau lucrurile cu Voicu Ghiocoeaia, se știe despre el că-i place să petreacă, să bea și că Anghel nu-l vedea cu ochi buni de când a băgat de seamă că Voicu se îmbogățește! Nu-i nimic, e membru de partid, trebuie învățat să spună acolo la partid că începând de azi...

Atent la cele ce vorbeau oamenii, Iancu înțelese la un moment dat că Bădârcea n'o să fie ales președinte și nici Ghiocoeaia socotitor.

Se ridică de pe bancă neliniștit și vru să iasă. Nu era timp de pierdut, trebuia să stea de vorbă cu văru-său Petre Miuleț și să facă în așa fel să se întâlnească undeva cu Bădârcea și cu Ghiocoeaia.

Inginerul Pisculescu îl văzu și îl opri :

— Stați, că acum vă dau să semnați, mai stați puțin! Uite-acu...

— Ne ducem și noi c'avem treabă, spuse Iancu cu hotărîre. Vitele-alea stau nebăute apă, avem treabă!...

— Stăm dela prânz, spuse Sandu, apropiindu-se de masă, venim mâine, că n'au intrat zilele în sac.

— Ia stați aici! le-o tăie secretarul comitetului executiv. Vă găsi graba, taci că vă rămân vitele nebăute apă!

— Avem și noi treabă, nu e numai vitele! bolborosi Sandu așezându-se la loc pe bancă.

Curierul Stan sta rezemat de tocul ușii și se uita la chiaburi foarte vesel. Nu se știe ce găsea el înveselitor în treaba aceasta.

— Mai ai și vacile, chicoti el la un moment dat. Nu-i așa Sandule?

Sandu îl ținti cu privirea sa tâmpă și mormăi :

— Ce?

— Vacile, se hlizi Stan.

Sandu nu înțelese nimic. Da, mai erau și vacile, ei și?

— Tragi trocul ăla mare, pui un sac de tărățe, torni apă; pui sare și mesteci, spuse Stan mai departe, chicotind ca un prost.

Le spunea acestea încet, numai lor, și se veselea grozav. Iancu înțelese că-și bate joc de ei, că adică Sandu nu mai avea slugi și că făcea treaba asta singur, în fiecare dimineață. Că nu mai avea slugi, asta n'ar fi fost lucru mare, dar nici laptele dela vaci nu le rămânea lor în întregime și batjocura curierului avea și acest înțeles.

— După ce mesteci bine tărățele, scoți vacile de coadă, te așezi cu căldarea lângă ele și le mulgi : ciaș, ciașș, ciașșș!

Iancu simți un val de sânge în obraji și tâmplele începură să-i svâcnească. Stan râdea cu gura până la urechi și făcea și cu mâna, așa cum se mulg vacile.

— Stane, vezi să nu dai din răs în plâns, îi șopti Iancu încleștând pumnii de bancă.

— Sandule, uite ici, spuse curierul fără să se sinchiseacă de amenințare, uite ici, mă : ciaș, ciașș, ciașșș!

— Ai mulge și tu, dacă ai avea ce, bolborosi Sandu și privirea lui tâmpă se întunecă.

Înțelesese și el că Stan îl batjocorea.

— Ehe! Ce bun e laptele! exclamă Stan izbucnind într'un răs și mai nestăpânit.

— Ce e Stane, ți s'a făcut chef de lapte? întrebă Prunoiu, mirat de veselia ciudată a curierului.

— Cui, mie? Ehe! exclamă Stan. — Se vede că pregătește pe îndelete o nouă batjocură: — Când mă scol dimineața, nevastă-mea nici nu mă lasă să deschid bine ochii. Vine c'o tavă de-alea și mi-o pune alături, mă servește la pat! — continuă el serios.

Nu mai râdea. Trebuia să facă economie de forțe.

— „Uite dragă“, zice, „servește te rog o cafea cu lapte!“ „Zău dragă?! Mersi foarte mult!“

Stan își duse pumnul la gură și izbuti să mai spună :

— Așa îmi face în fiecare dimineață.

Toată lumea izbucni în hohote. Inginerul Pișculescu râdea de i se sguđuia tot trupul. Secretarul comitetului executiv râdea și el dar se uita la Stan și clătina din cap a mustrare: „te ții de drăcii, Stane...“

— Fii-ți-ar cafeaua cu lapte a dracului! se vaită cineva căruia îi venise rău de atâta răs.

— Zi, așa îți face în fiecare dimineață? întrebă altcineva.

— Absolut, se izmeni Stan.

— Indefinitiv, așa e! exclamă un altul.

Iancu și Sandu Enache înțepeniseră pe bănci, crunți, întunecați.

— Sandu Enache! strigă inginerul Pișculescu ca la apel. Treci și semnează.

Sandu se ridică, i se făcu loc, se duse și semnă fără să se uite. Iancu semnă în același fel, fără să cerceteze hârtiile. Unde-i spunea inginerul, acolo semna. Parcă erau orbi. Iancu își pierduse cu totul stăpânirea de sine. Ar fi fost în stare să-l apuce pe Stan de gât și să-l strângă cu ghiarele, până ce ar auzi cum troznește jungbietura gâtului. Nenorocitul! Indrăznește să-și bată joc! Câinele! O să-l prindă într'o zi undeva, o să bage cuțitul în el și-o să-i soarbă sângele. Iancu vedea roșu înaintea ochilor, și când ieși nici nu se mai uită pe unde trecea. Uitase și de Bădărcea și de Ghioccoia și de gospodărie și de comasare...

XXV

Ilie stătea pe trepte cu spatele său lat întors spre ușă. Auzind pași furioși și îndesați care se apropiau, se întoarse și-i văzu pe Sandu și Iancu ieșind. Cu toate că era loc destul, Sandu și Iancu, coborînd scările ca niște orbi, îl împinseră pe Ilie cu umărul, aproape că îl loviră.

La început Ilie nu înțelese nimic. Cine sunt ăștia? Sandu e? Iancu? Ce caută ei aici? Întrebările îi trecură prin cap ca fulgerul una după alta, apoi în aceeași clipă se simți înfricoșat de ceva. Se uită în urma celor doi frați și deodată se pomeni strigând:

— Bă, n'auzi! Bă ăștia ai lu Enache! Bă!

Iașcu și Sandu trecuseră de podișcă și auzindu-se strigați se opriră și se răsuciră pe jumătate. Ilie veni lângă ei, îi ocoli pe la spate și li se înfipse în față :

— Ce bă, voi nu vă uitați pe unde treceți ? Ai mă ? Sînteți orbi ? Sînteți orbi, mă ? Nu vă uitați pe unde călcați ? Ai, mă ? N'aveți ochi să vă uitați pe unde treceți ?

Înfipse mâna stîngă în gâtul lui Iancu, îl strânse de haină ca într'un clește de fier și îl împinse apoi cu putere, făcându-l să calce de-andaratele.

— Ai mă ? Voi sînteți orbi ? Sînteți orbi, mă ?

Și pe neașteptate ridică mâna și îi dădu lui Iancu un pumn în obraz, continuînd să-l împingă de-andaratele.

— Treceți pe drum și nu vă uitați unde călcați... nu vedeți... sînteți orbi ?... Ai mă ? ați orbit ? Unde vă treziți voi aici ? În primăria lui tac-tău ?

Ajunsesse cu el la marginea unui șanț. Ii făcu vînt și Iancu bătu aerul cu brațele, se frînsse pe spate și căzu în șanț.

Abia acum se desmetici toată lumea. Săriră pe Ilie și încercară să-l țină. Ilie nu se împotrivi, se lăsă înconjurat și merse iute spre sfat, ca și când ar fi avut ceva de făcut acolo. Călca aprig pămîntul cu bocancii și gemea.

— Nu se uită... trece ca orbul... dar ce... mult o să mai... orb... Cristoșii mamei lor...

— Bă Ilie ! Bă Ilie ! Bă, n'auzi ! Bă ! Bă !

Ziceau că vor să-l potolească, dar Ilie se potolise singur. Când dădu însă cu ochii de Sandu, se smulse dintre oameni și se repezi spre el ca o pisică mare. Sandu strigă „aoleau“ ! și o luă la fugă.

— Fire-ai al dracului de gherlan, strigă Ilie, gâfîind. Să nu mai dai ochi cu mine că te omor, nu mai scapi sănătos din mâinile mele.

Il lăsă în pace pe Sandu și o luă înapoi spre sfat.

Călca gospodărește, potolît și venea spre treptele sfatului cum vine omul spre curtea sa. Numai chipul îi era ca focul.

Iancu se adunase din șanț și se ștergea liniștit de praf. Ilie îi dăduse un singur pumn, dar fusese așa de năpraznic încât falca lovită i se și umflase. Parcă nu mai era a lui, crescuse ca o pâine. Nu-l duruse de loc lovitura lui Ilie cu toate că o simțise în creier ca pe o măciucă. Il uimise tot timpul puterea cu care era împins înapoi și mai ales furia deslănțuită a lui Ilie. Ce dracu avea cu el, de ce sărise asupra lui ? Dece îl împinsese înapoi cu atîta putere ? Știa doar că ieșise dinăuntru cu sângele clocotind, negru de batjocura lui Stav. Incolo nu-și aminti de nimic. „Să-i fi zis ceva, să-l fi injurat cumva pe Ilie Barbu ?“ se întrebă el uimit. Apoi își aduse aminte de întîlnirea din grădină, cum acolo Ghiocoeaia sărise în ajutorul său și înțelese că Ilie nu uitase nimic.

Se apropie liniștit de sfat și se opri cu falca umflată în mijlocul oamenilor. Ilie stătea pe trepte și povestea unui grup numeros cum s'au petrecut lucrurile.

— De ce ai sărit la mine, Ilie ? Ce ți-am făcut eu ? întrebă Iancu domol.

— Să te înveși minte altădată să te uiți pe unde calci, răspunse Ilie coborînd treptele și apropiindu-se amenințător de Iancu. Când vorbești cu oamenii să fii cuviincios, să nu scuipi, că nu-i e nimănu frică de tine.

— Ce ți-am făcut ? întrebă totuși Iancu Enache fără să se sperie.

Ilie nu stătu pe loc, se întoarse înapoi pe trepte, ridicînd mâna spre Iancu, parcă ar fi vrut să-l arate cuiva și isbucni :

— Mai întrebă ce mi-ai făcut ? Iancule, dacă mai stai acilea îți umflu și falca ailaltă. Iți umflu și falca ailaltă și-ți sparg și capul. Adu-ți aminte când munceam la tine și nu-mi dădeai apă până nu ajungeam cu seceratul până unde vrei tu ! Așa mi-ai făcut !... Eu am uitat... dar să nu te prind, fire-ai al dracului, că-mi vii mie aici și mă împingi pe mine să mă dau la o parte dinaintea ta și să mă prostești pe mine că pe vremea ta nu umblam desculț ; să nu te prind și să

nu-mi vîi, că-ți dau cu ceva în cap, te omor, fire-ai al dracului de om cu sufletul tău !

Cineva spusese înăuntru tot ce se petrecuse afară.

Prunoiu ieși repede, îl apucă pe Ilie de mână, îl trase înăuntru, apoi ieși din nou și îi spuse lui Iancu să plece acasă.

Cu falca umflată, Iancu răspunse că nu pleacă acasă, se duce la miliție.

— Du-te la miliție, dar nu sta aici, cu falca ta... Pe urmă chem eu miliția, amenință Prunoiu. De ce te legi de oameni ? Crezi că-i mai e frică cuiva de tine ?

— Nu m'am legat de nimeni, să spună oamenii care-au văzut !

— Ba te-ai legat, am văzut eu, spuse Stan cu mâinile în buzunar. Ai ieșit buzna dinăuntru și ai dat peste Ilie să-l răstorni.

— Ce cauți, aia pățești ! reflectă Prunoiu, uitându-se cu atenție la falca ciudată a lui Iancu. Ce, crezi că mai e pe vremea lui tac-tu ? Du-te la miliție și spune : „m'am legat de Ilie Barbu și Ilie Barbu în loc să-și vadă de treabă, s'a apucat și mi-a umflat fălcile !“ Spune-i chestia asta, îl îndemnă președintele prietenește.

Adunarea se înveseli. Moș Cimpoacă și cei din preajma lui râdeau încet, clătînând capetele. Alții se uitau pieziș la falca lui Iancu, minunându-se grozav :

— Mă, Ilie ăsta ! Zău, eu n'am văzut când a dat în el... credeam că doar îl împinge așa...

— I-a dat un pumn !

— Da, i-a dat un pumn ! Unul singur !

— Păi dracu l-a pus ?! N'auziți ce zice Stan, că a dat buzna peste alde Ilie ! De ce să dea buzna ? E orb ?!

Președintele intră înăuntru și Iancu se îndreaptă încet spre frate-său Sandu, care îl aștepta ceva mai încolo.

Când se îndepărtă bine, Bădârcea care tăcuse tot timpul, se urni din loc și-o luă după ei. Nu băgă nimeni de seamă, iar cei care văzură, nu se gândiră la nimic. După puțin timp Voicu Ghiocoiaia făcu la fel.

XXVI

Acasă, trebui să treacă multă vreme până ce Iancu să-și vină în fire. Trebui mai întâi să se așeze la masă, să trimită muierea după vâru-său Petre Miuleț, vâru său Petre să vie, să vie și Bădârcea și Ghiocoiaia, să stea de vorbă cu ei și abia stînd de vorbă cu ei să înțeleagă că i s'a întâmplat ceva îngrozitor, cu neputință de îndurat. Să fii apucat de guler și împins de-andaratele... un pumn greu în falcă... pe urmă aruncat în șanț... Ceeace nu putea îndura acum Iancu era faptul că după ce se ridicase din șanț cu falca umflată, se mai apucase să stea de vorbă cu Ilie, că dece a dat.

— Te mai apucaseși să-l mai întreb și dece, spuse Bădârcea cu dispreț.

Toți se fereau să se uite la Iancu, la obrazul lui crescut. Aveau privirile turburi, parcă băuseră ceva tare care le întunecase mințile.

— Tâmpitul ! izbucni Petre Miuleț. Ptiiu !

Scuipă năpraznic în pămînt și geamurile zăngăniră ; parcă ar fi scuipat o bombă.

— Și voi ? Voi, Ghiocoiaia și Bădârcea ! Voi dece n'ați sărit pe Ilie Barbu ? Ați stat, v'ați uitat cum îi dă, fir'ați ai dracului să fiți !

Ghiocoiaia nu zise nimic, se cam sperie, dar Bădârcea sări în sus :

— Bă ! tună el cu chipul înțepenit ca de lemn, mândru și amenințător, pe mine să nu mă drăcu ! Eu n'am muncit în târla ta și îți... paștele mă-tii !

Se înțepenise și parcă sta gata să zdrebească pe oricine s'ar fi apropiat de el. Nu, el nu muncise în târla nimănu. El nu era Ghiocœoia, proaspăt îmbogățit. Fusesse bogat până mai anii trecuți, și avusese apoi grijă să aranjeze averea pe numele copiilor. Avusese grijă să vorbească de bine partidul, nu fusese prost ca alde Iancu Enache și Petre Miuleț. Pe nesimțite lumea uitase de averea lui și Prunoiu îl trecuse în rândul mijlocașilor. Acum vroia să fie președinte al gospodăriei, să facă altă avere.

Petre Miuleț nu vroia să se bată cu Bădârcea, dar îi întoarse totuși înjurătura și îi spuse, că nu trebuiau să stea cu mâinile în sân când au văzut că alde Iancu este bătut.

— Ați făcut pe dracu. Ați crezut că Anghel nu simte! strigă Petre Miuleț înfuriat. Și tu ce stai acilea cu falca aia, Iancule? Du-te dracului și te spală!

Iancu se ridică și trecu în tindă. Se făcu tăcere. Câtva timp se auzi de dincolo bălăcărîtul apei în care se spăla Iancu.

Petre Miuleț tăcea posomorît.

— Voicule, murmură el cu glas scăzut, după lungă vreme de tăcere. Ia spune, mă, care e situația acolo? Câți inși s'au înscris?

Voicu Ghiocœoia răspunse că nu știe. Trebuie să fie mulți, fiindcă mulți când au auzit că Bădârcea se înscrie și o să fie ales președinte, s'au înscris și ei. Alde Trafulică, alde Didel... Toți ăștia cu neamurile lor...

— Și voi ce-aveți de gând acuma? îi întrebă Petre Miuleț.

Deodată își pierdu cumpătul, sări în picioare și izbi cu bocancul în ce ni-meri. Abia acum își dădea seama de situație. Căzuse în cursa pe care i-o pregătise lui Anghel încă de-acum două luni. Acum două luni își dăduse seama că n'o să poată împiedica înființarea gospodăriei. Ciudaț lucru, Petre Miuleț se îngrozea când auzea de gospodărie colectivă. Să rămâi fără vite și fără pământ și să muncești cu ziua? Să-ți cântărească cu chilogramul? Mori de foame, ajungi în sapă de lemn. Oamenii ziceau și ei tot așa, iar Petre Miuleț, își spunea: „Au dreptate, toate au o margine.“ Când, pe neașteptate, se pomenise că în chestiunea asta oamenii nu cred că toate au o margine. Colectivul nu era o margine de care ei să se mai sperie. Miuleț nu-și dădea seama ce se petrecuse; se zăpăciseră oamenii? Se zăpăciseră, credeau în colectiv. Bine, au să vadă ei ce înseamnă colectiv.

Petre Miuleț și Iancu se întâlniseră cu Ghiocœoia și Bădârcea și hotărâseră ce aveau de făcut: gospodăria trebuia să se desfacă.

— Spune Voicule, ce-aveți de gând? întrebă Miuleț din nou. Ce-ați păzit voi până acum?

— Ce să păzim? răspunse Ghiocœoia posomorât. De unde era să știm noi că o să vie Țurlea?

— Prunoiu ce-a păzit?

— Parcă îi mai arde lui Prunoiu de noi! Se gândește cum să scape el.

— Dar ce-a păzit? Cum adică, până acum l-au lăudat și acum o întorc? Cum vine asta?

— Eu nu mai intru, sări Ghiocœoia pe neașteptate. Se vedea că nu-i arde lui să-i dea lui Miuleț atâtea lămuriri. Nu sînt eu prost să lucrez, la ordinul lui Nicolae Burcea și Ilie Barbu!

— Și ce-ai de gând? îl amenință Petre Miuleț. Crezi că o să te lase așa? Dacă nu te-or pune la cotă și la impozite, de-ai să-ți vinzi nu numai vacile și oile! Dacă n'ai să vinzi tu și mașina de cusut și locu ăla de casă de lângă măgură, să nu-mi spui mie Petre Miuleț! Să facă ei gospodărie și să le meargă bine, că pe urmă știu ei ce-au de făcut! Și tu, Bădârcea, la fel!

Iarăși se lăsă tăcere. Iancu se întoarse în odaie cu falca spălată. Arăta acum albă ca hârtia și frumos rotunjită.

— Duceți-vă, bă, și vorbiți cu oamenii, ce mai pierdeți vremea de pomană ! spuse el adresându-se lui Voicu și Bădârcea. V'am spus eu de-atunci că n'o să faceți nimic. Duceți-vă și vorbiți cu alde Trafulică și Didel și lasă că le arătăm noi gospodăria.

Iancu se trezise cu totul din năuceală:

— Domnul Prunoiu își bate joc de mine în fața oamenilor. Bine ! Dacă nu omor eu unul în seara asta, nu mai omor niciodată. Dom'le Voicu, apără-ți pielea, că dacă nu, ți-o apăr eu. I-ai spart capul lui Pascu — acum trei ani, vezi să nu ți-l spargă el ție acuma.

Ghioceoia înțelese amenințarea. Iancu ar fi fost în stare să dea totul pe față. Se ridică hotărît de pe scaun:

— Lasă dom'le Anghel, că-ți arăt eu ție politică ! murmură el oftând. Hai Bădârcea !

— Iar pe Ilie Barbu lăsați-l în pace ! spuse Iancu luându-i parcă apărarea lui Ilie Barbu. Fie-al dracu care l-o lăsa cu capul nesparg, promise el, cu duioșie crudă.

La plecare, Petre Miuleț și Iancu le spuseră celor doi că în tot timpul serii au să stea lângă salcâmul acela din fundul grădinii; care vine, să vie pe poteca dinspre biserică, și când ajunge la viroagă, să fluiera odată.

XXVII

Înăuntru, în încăperea organizației de bază, îi chemaseră pe Ilie să răspundă pentru fapta lui.

Îl întrebară cum s'a întâmplat, de ce a sărit la chiaburi ? Dacă s'au legat de el, de ce n'a venit înăuntru să le spună lor, să cheme miliția ? Ilie nu înțelesese din spusele lor decât că ceea ce a făcut nu a fost bine, sunt supărați pe el și că acum îl trag la răspundere pentru fapta lui. Nu știa ce să le răspundă, tăcea și se uita la fiecare cu privirea neclintită. Se ruga de ei să-l înțeleagă, să nu se supere, a dat în chiabur fiindcă n'a mai putut răbda.

Pascu nu mai putut nici el să rabde. Sări și-i luă apărarea lui Ilie. Bătu cu pumnul în masă și spuse că Ilie să fie lăsat în pace. Iancu Enache nu e om, e un câine turbat și dacă nu te ferești și te lași să te muște un câine turbat... Pascu își pierdu cumpătul și de mânie își aruncă șapca din cap și arătă capul celorlalți, le arătă locul unde fusese lovit cu măciuca acum trei ani... Nu făcuse nimănui nimic, nu se legase de nimeni, atât doar că fusese numit director al morii lui Petre Miuleț; la trei zile după naționalizare, într'o uliță, noaptea, i-au ieșit înaintea și l-au bătut, i-au dat în cap cu măciucile... De ce ? Ce-au avut cu el ?

Anghel se întunecă la față, și nu-l mai lăsă pe Pascu să vorbească. Țurlea îi spuse :

— Și ce vrei acum, să punem mâna pe măciuci și să ne luăm la bătaie cu ei ? Bătaia e specialitatea lor, asta e politica lor ! Când îi prindem îi dăm în judecată și-i băgăm la pușcărie.

— Tu ai bătut vreun chiabur până acum ? N'ai bătut ! Atunci ce vorbești prostii ? spuse Anghel supărat.

— N'am bătut. Dar dacă aflu cine a fost ăla, nu-l las eu să intre la pușcărie sănătos ! răspunse Pascu, turburat de amintirea bătăii.

— Tu știi că noi am mai avut un bătăuș ! Știi ce atmosferă făcea ! spuse Anghel din nou.

— Lasă, măi tovarășe Anghel, că nu-i așa ! îi dădu zor Pascu, plimbându-se fără astâmpăr prin încăperea. Indefinitiv, în câini turbați trebuie să tragi cu pușca, nu să-i bagi la pușcărie !

— Pascule !

Anghel sărise mânios în picioare. Se făcu tăcere. Pascu încremeni pe loc și își veni repede în fire.

— Ce, ai înebunit ? Stai jos aici și ia seama la vorbă. Spune, măi tovarășe Ilie, cum a fost ? se adresa apoi lui Ilie.

Țurlea se ridică de pe scaun și îl întrerupse pe Ilie care începuse să povestească.

— Ilie, ia stai ! Tu zici că au sărit la tine și n'ai mai putut să rabzi. Bine ! Altădată să nu mai sari la bătaie. Du-te și-ți vezi de treabă !

Ilie se ridică încurcat și porni spre ușă. Arăta întristat. La ușă se opri nehotărât, cu mâna pe clanță. Ii părea rău, se simțea abătut că îl supăraseră pe Țurlea. Nu e bine, ca membru de partid, să sari la bătaie, dar dacă ai făcut-o... Dar îi părea rău de Țurlea, îl dorea înima. O să mai vie acum acasă la el ? A pus muierea să taie găina degeaba.

— Așa Ilie, du-te și-ți vezi de treabă, îl liniști Țurlea.

Ilie se însenină. Mormăi nu se știe ce, făcu o mișcare nedeslușită, cu mâna și ieși.

— Ziceți că n'are îndrăzneală, spuse Țurlea zâmbind. Are, dar voi n'ați avut grijă de el, măi tovarășe Anghel ! Nu i-ați dat curaj deloc ! De ce nu l-ați pus pe el la cooperativă în locul lui State ? Trecui la prânz pe la cooperativă și să-l fi văzut pe State cum se răsteya la cineva, parcă ar fi fost în prăvălia lui tată-său !

— Așa e State, cam răstit, spuse Anghel uitându-se într-o parte.

— Păi să nu mai fie, că nu e cooperativa lui. Ilie ar fi fost mai bun.

— Eu am vrut să-l propun pe Ilie referent-casier, dar n'a vrut Prunoiu, spuse Pascu arătându-l cu capul pe președinte.

— Ce, ești nebun ? sări Prunoiu posomorît. Când n'am vrut eu ? Visezi, măi tată ! Aiurezi !

— Nu știi care din noi doi aiurează, spuse Pascu întărâtat.

— Gata, Ilie o să fie mai bun ca socotitor, interveni Țurlea, simțind că e primejdios să-i lase să se întărate.

În clipa aceea Stan băgă capul pe ușă și spuse că tovarășul Țurlea este chemat la telefon de raionul de partid.

Țurlea ieși și se duse la telefon.

— Cum se desfășoară lucrurile acolo, tovarășe Țurlea ? se auzi Țurlea întrebat.

— Cine e ? Tovarășul secretar ? Merge bine, tovarășe secretar !, răspunse Țurlea după ce se gândi o clipă.

De dincolo, secretarul raionului spuse cu voioșie :

— Da, păi ți-am spus eu azi dimineață că e o atmosferă bună-acolo. Câți s'au înscris până acuma ?

— Peste optzeci de familii. Optzeci și trei, răspunse Țurlea.

— Care e ritmul ? Vin din ce în ce mai mulți, nu așa ?

— N'aș putea să vă spun, să vedem mâine.

Țurlea dădu acest răspuns gândindu-se că după ședință situația va fi alta.

— Tovarășe secretar, înscrierile merg bine, dar există o serie întregă de probleme.

Aici, Țurlea își dădea seama că trebuie să amâne ședința pe mâine. Dacă tovarășul secretar are să fie de acord cu hotărîrea sa, atunci este în ordine.

— Mi-ați spus azi dimineață despre situația organizației, tovarășe secretar, continuă Țurlea. Am găsit o situație grea și am mobilizat oamenii pentru o ședință. Chestiunea despre care spuneți dumneavoastră este justă, dar noi am descoperit aici unele lucruri serioase.

Țurlea se opri. Da, s'a grăbit cu ședința. Nu-i poate explica la telefon întreaga situație. În afară de asta, trebuia să vie aici el, secretarul raionului, să-l prelucraze și să-l sancționeze el pe președintele sfatului.

— Ceva cu chiaburii? întrebă secretarul raionului.

— Da. Au vrut să-și împingă oamenii lor în conducerea gospodăriei. Tovarășe secretar, acum e șapte fără un sfert. La șapte jumătate eu iau cursa și viu la raion.

— Dar despre ce e vorba?

— Nu pot să vă spun la telefon. Situația despre care spuneți dumneavoastră e adevărată, dar să știți că Anghel Gheorghe, secretarul de-aici, are perfectă dreptate.

De dincolo, timp de câteva clipe, nu se auzi niciun răspuns. Țurlea îl așteptă totuși.

— Tovarășu-ăla Anghel Gheorghe se ține numai de intrigi; auzi, Țurlea? fu răspunsul iritat al secretarului. Nu-i nimic, tovarășe Țurlea. Amână ședința pe mâine seară și vino la raion.

Țurlea închise aparatul. Nu-i veni să creadă: secretarul spusese **nu-i nimic** părintește, cu înțelegere, adică Țurlea vedea lucrurile greșit, dar nu-i nimic, se întâmplă să greșești, mai ales când ești proaspăt venit. „Nu cunoști situația, reflectă Țurlea. Vrei să spui că greșesc eu? Eu pot să greșesc, dar aici sînt fapte concrete.“

Îl chemă pe Anghel și-i spuse să comunice oamenilor că ședința se amână pe mâine seară. Anghel se întunecă la față, dar Țurlea nu-l luă în seamă. Se gândi că situația nu este chiar atât de ușoară cum își închipuise. Nu se putea spune că secretarul raionului nu cunoaște situația. Țurlea își aminti că Anghel îi spusese de câteva ori că tovarășul Ion Niculae ținuse chiar o ședință aici și îl **prelucrase** pe Anghel în fața organizației. „Ehe dacă cunoști situația, află că ai dus o politică greșită, tovarășe Ion Niculae“, gândi Țurlea.

Se făcuse seară. Înăuntru, în biroul secretariatului, continua încet, pe îndelete, înscrierea în gospodărie.

— Ilie, trebuie să plec la raion, spuse Țurlea venind în mijlocul oamenilor și oprindu-se înaintea lui. Plec chiar acum.

— Aoleu! și eu i-am spus muierei...! făcu Ilie cu adâncă părere de rău.

— Nu-i nimic! mâine mă întorc îndărăt, îl liniști Țurlea.

— Stane, strigă Anghel, trage șareta aici să-l duc pe tovarășul Țurlea la gară.

Țurlea dădu mâna cu cei din preajma sa, și se grăbi să se urce alături de Anghel care și luase hățurile în mână. Țurlea își ridică șapca salutând pe toată lumea, apoi șareta porni și în curând coti șoseaua care ducea la gară.

XXVIII

Ilie Barbu se uită câțva timp în urma șaretei, apoi se scărpină mâhnit sub pălărie. „Ce-o să zică acum muierea, că s'a lăudat degeaba cu secretarul raionului!“ Nu-i nimic. A plecat, ce era să facă? A plecat omul, are treabă, n'are numai un sat în mintea lui...

— Ce faci Ilie, nu mergi acasă?

Ilie se răsuci mirat dar și bucuros spre cel care îl întrebuse. Era Pascu. Stătea pe trepte cu mâinile în buzunare și se uita la Ilie cu interes.

— Ziceam că să mai stau p'acilea! spuse Ilie apropiindu-se agale de Pascu.

Cum mai mințise! Dacă era vorba să plece pe drum împreună cu Pascu, chiar dacă ar fi avut treburi, ar fi lăsat treburile și s'ar fi dus cu el. Pascu nu mergea cu oricine pe drum.

— Il așteptam pe Niculae, minți el mai departe. Niculae! Ce faci tu acolo? Haide, nu mergi acasă?

— Nu merg, răspunse Niculae Burcea scoțând capul pe geam. Nu merg Ilie, am treabă aici!

— Stai acolo, sănătos! Mă duc cu Pascu, îi răspunse Ilie.

Se răsuca apoi spre oameni și căută cu privirea spre Vasile și Gheorghe Ciobanu. Îi văzu. Arătau supărați, dar se vedea că nici ei amândoi nu știau prea bine de ce sunt supărați.

„Sunteți niște proști, v'a agățat Bădârcea de turul pantalonilor, le spuse Ilie în gând, uitându-se la ei binevoitor. Cum o să fie Bădârcea președinte, voi nu vedeți cum îi place lui să dea cu piciorul în om? Nu cumva v'ar place și vouă să comandați așa cum îi place și lui? Mi se pare, că v'ar place, acum îmi dau eu seama!...”

— Hai, Ilie, ce faci, mai stai? spuse Pascu coborând treptele.

— Hai să mergem, conveni Ilie bucuros.

— Dar de ce a plecat toarășul Țurlea? întrebă el apoi, puțin îngrijorat. Cum rămâne cu Ghiocoia? Nu mai ținem ședința?

— N'ai nicio grijă, măi tată! N'auziși că se întoarce mâine? Situația nu e chiar așa de ușoară, trebuie să spună la raion cum stau lucrurile.

— Aha! reflectă Ilie pe gânduri. Dar se întoarce el mâine, nu așa?

— Sigur că se întoarce, răspunse Pascu cu convingere. Hai să mergem.

Porniră. Pascu dădu bunăseara și Ilie dădu și el bunăseara cu glas tare, să fie auzit de toți cei de față. Lui Vasile și Gheorghe Ciobanu le spuse:

— Hai, mă, voi ce faceți? Nu mergeți acasă? Ce mai stați? Apoi călcă alături de Pascu, mutând rar și hotărît bocancii lui frumoși.

Merse câteva timp în tăcere. Pascu arăta obosit, și la un moment dat se căută în buzunare și începu să numere niște mărunțiș.

— Ilie, spuse el reflectând cu mărunțișul în palmă, indefinitiv de ce nu ne-am opri noi coala la meată să ne desfășurăm cu câte-o cișmoacă?! A? Tu n'ai ceva? Că eu n'am decât asta!.. Leafa mea i-am dat-o muierei, să-i facă băiatului haine. Pleacă la liceu, Ilie, peste o săptămână se duce! Tu ce faci cu al tău, îl ții la oi, ce dracu-i faci?

— De unde, că n'are decât unsprezece ani! Învață el bine, dar îl cam râsgăie mă-sa, că nu mai poate după el. Să vedem la anu!..

În dreptul MAT-ului se opriră nehotărâți. Lui Ilie îi veni deodată o idee.

— Pascule, spuse el cu nepăsare, hai mă, pe la mine, am eu o sticlă cu țuică.

— Ai o sticlă? strigă Pascu supărat. Cum adică, ai o sticlă și taci din gură, vrei s'o bei singur?!

— Nu, că trebuie s'o iau dela Gavrilă, îi scăpă lui Ilie, dar o drese repede: are el să-mi dea o sticlă de țuică!

Curând ajunseră acasă și Gherghina nu se arătă deloc mirată că în locul secretarului de raion, Ilie îl aducea pe Pascu, directorul morii, cum i se spunea.

— Unde e băiatul ăla, a venit cu oile? întrebă Ilie cât intra în tindă. Îl chemă pe băiat și-l luă deoparte: îl sfătui în șoaptă cum să se ducă la Gavrilă și ce să-i spună lui Gavrilă, ca Gavrilă să-i împrumute o sticlă cu țuică. Băiatul înțelese și o sbughi pe poartă.

Gherghina aprinse lampa, căută în lada dela capul patului, scoase de-acolo o față de masă făcută din bumbac cu iglița, o așternu și se întoarce cu grabă la vatră. Ilie și Pascu se așezară pe pat și în curând băiatul se întoarce victorios cu o sticlă înfășurată într'un șervet. Hm! de treabă Gavrilă, om cumsecade, păcat că nu vrea să se înscrie în colectivă!

Turnară în trei cești și în a patra numai pe jumătate. Asta era pentru băiat.

Ilie o strigă pe muiere să vină, Gherghina veni, apucară ceștile și înainte de a le da peste cap, Pascu rosti cu gravitate :

— Noroc, măi Ilie, noroc măi tovarășă Gherghina ! Noroc, mă, ăsta micu ! Ilie... Nu putu să spună mai mult, dar felul cum rostise era deajuns : se bucura pentru bucuria lui Ilie, se bucura cum nu se mai poate, n'avea cuvinte să spună.

— Pascule, spuse Ilie ținând liniștit ceașca sub bărbie, gata s'o dea pe gât dacă nici el n'ar fi găsit cuvinte. Și nu le găsi; mai spuse odată; „Pascule...!“ așteptă câteva clipe și fiindcă nu-i veni nimic, se întoarse spre Gherghina și spuse : „muiere!...“ apoi spre băiat și-i spuse :... „și tu, Vasilică...“ ridică ceașca până în dreptul nasului și încheie : „noroc, mă!“

— Să dea Dumnezeu pace, că e rău când e rău, spuse Gherghina gospodărește.

Băură și se schimonosiră de plăcere.

— Tu nu zici nimic, mă ?, îl dăscăli tatăl pe băiat, ca și când el, tatăl, ar fi spus mare lucru.

— Ce știe el ! îl apără Gherghina grăbindu-se să iasă pe vatră. Când s'o face și el mai mare !

Adică atunci o să știe mai multe !

— Când s'o face mare o să fie inginer, să vezi ce-o să mai știe el atunci ! spuse Pascu uitându-se cu atenție la băiat, ca și când încă de pe acum se vedea ceva pe fruntea lui.

Nu se vedea nimic ; Vasilică se uita la tatăl său intrigat, chiar cu un soi de neîncredere. Copiii răzgâiați își închipuie că își cunosc bine părinții și socotesc că nu trebuie să-i ia în serios când îi văd schimbați.

— Tată, ne întâlnirăm cu un om pe izlaz, se apucase să ne desgroape oala cu lapte...

— Bine că se apucase să vă desgroape oala ! zise Ilie fără să-l ia în seamă.

— Zicea că te cunoaște, că eu semăn cu matala mai bine decât semănai matala cu mine când erai mic, se izmeni băiatul amețit puțin de țuca înghițită.

— Cine era, mă, ăla ?! întrebă Ilie râzând, dar fără să se arate dornic să afle cine era.

— Nu știu, zicea că era dela siloz !

Ilie se uită la Pascu și dădu din umeri : copii !

Gherghina lovi ușa cu piciorul și strigă la băiat de dincolo să-i deschidă. Intră în odaie cu oale și cu străchini și atrase atenția lui Pascu să nu cumva să-i treacă prin gând să plece. Are să stea cu ei la masă, au tăiat o găină și..

Pascu înțelese încă odată cât de mare era bucuria în casa lui Ilie și răspunse că are să stea, cu toate că muierea lui...

— Ei, parcă atunci când întârzii la moară nu te-așteaptă, socoti Gherghina că așa trebuie să răspundă, lucru care îi plăcu lui Pascu.

— Ba cum mai așteaptă, săraca ! spuse el cu duioșie.

Ilie ieși în tindă și când Gherghina se întoarse la vatră, îi șopti supărat :

— Mai stai și tu cu mâncarea aia !

— Aoleu, făcu Gherghina, dându-și seama că se cam grăbise cu mâncarea, păi ce fac eu acum cu oalele alea ?

Ilie o speriase, tot el o liniști :

— Acopere-le cu un șervet, mai luăm o țuică...

Se întoarse în odaie, iar Gherghina, după ce socoti că a așteptat în tindă cât trebuia, veni și ea înăuntru. De formă, Ilie turnă în ceașca ei și o îndemnă să mai ia. Tot de formă, Gherghina răspunse că are să mai ia, dar nu mai luă de loc până la sfârșit. Vorbiră întâi despre moară, apoi pe nesimțite trecură la desfășurarea care se petrecuse astăzi. Gherghina aflase totul, cum veniseră Iancu și Sandu și ieșiseră de-acolo și dăduseră busna peste Ilie care stătea liniștit de vorbă

cu oamenii... Aflase și despre faptul că Țurlea fusese chemat la telefon și plecase cu șaretă la gară cu alde Anghel...

Nu se știe de ce vorbeau între ei în șoaptă, cu glasul coborât, și uneori se pomeneau că nu mai zice niciunul nimic, pentru că în clipa următoare să înceapă a vorbi câteși trei odată. Alteori parcă uitau ce spusese celălalt mai înainte, pentru că după aceea unul să-și aducă pe neașteptate aminte și să întrebe : „ce spusese tu Ilie ? „A, da,“ răspundea Ilie și începea să povestească, iar muierea asculta cu atenție, dar se prefăcea că mai are treabă cu mâncarea și se ducea din când în când la vatră. La un moment dat, Ilie se arată nedumerit :

— Gherghino, mie mi se păru că e gata mâncarea aia ! Așa mi se păru mie ! se desvinovăți el, dar pe semne că mă înșelai.

— E gata, uite acum e gata, se prefăcu grăbită Gherghina. Să dea în foc oala aia și e gata !

— Până dă oala aia în foc, noi am putea să mâncăm, reflectă Ilie cu un glas înmuiat de oboseală și plăcere.

Se așezară la masă și Gherghina turnă ciorba în străchini. Pentru ea puse la un loc cu băiatul într'o singură strachină.

— Nu știu cine i-o fi vârît în cap lui alde Vasile și Gheorghe Ciobanu că Bădârcea ar fi bun de președinte, spuse Ilie înviorat deodată de gustul plăcut, ardeiat, al ciorbii.

— Hm ! făcu Pascu cu nasul în strachină, îndeletnicindu-se cu niște aripi. Hm ! repetă el clătînând din cap.

După ce terminară cu ciorba, Ilie spuse mai departe :

— Ei așa cred !

— Știu eu cine le-a vârît ! răspunse Pascu. — Ar fi trebuit să stăm de vorbă cu ei.

Ilie fu cât pe aci să răspundă că a stat de vorbă cu ei, dar că alde Vasile și Gheorghe le-ar plăcea și lor să comande, d'ăia țin cu Bădârcea; își dădu însă seama că asta ar însemna să vorbească pe negândite. Vasile și Gheorghe oricum sînt niște oameni de treabă.

— Mda ! Așa este. Ai dreptate tu ! Eu știu ce să le facem ? ! Nu știu ce trebuie făcut cu ei, ar trebui să vorbiți voi, cu ei, spuse el.

Gherghina aduse pe masă mujdei de usturoi și friptură.

N'apucară bine să tăvălească bucățile în mujdei, că de-afară se auziră bătăi puternice în poartă și strigăte :

— Măi tovarășe Pascu ! Tovarășe Pascu !...

Și fluierături scurte și puternice și iar bătăi. Ilie și Pascu săriră de la masă și ieșiră afară.

— Tovarășe Pascule, ești aici ? Mă, tovarășe Ilie ! Ia veniți până aici.

Era Stan. Pascu și Ilie se grăbiră spre poartă.

— M'a trimis tovarășul Anghel să vă chem la sfat. Veniți repede acolo ! găfâi Stan trăgându-și răsufarea.

— Ce este Stane, ce s'a întâmplat ? ! întrebă Pascu neliniștit.

— Duceți-vă repede că eu o iau încoace să-l chem pe tovarășul Mitrică !

A venit Voicu Ghiocoaia și Bădârcea cu o groază de oameni să strice gospodăria.

Pascu înjură crâncen și deschise poarta.

— Hai Ilie ! strigă el cu glas înăbușit.

XXIX

Era adevărat ce spusese Stan. Indată ce Țurlea plecase, Voicu Ghiocoaia îl căutase pe Prunoiu să-l întrebe de rostul acestei plecări. Il găsisse la M.A.T. Președintele sfatului stătea răzimat de tejghea și dădea pe gât pahar după pahar.

Arăta posomorit și cât îl văzuse pe Ghiocoeaia începuse să strige la el și să-l amenințe.

Ghiocoeaia înțelese că nu se mai putea bizui pe președintele sfatului. Era limpede că la raion se schimbaseră lucrurile, steaua lui Prunoiu se stingea.

Ghiocoeaia hotărî că acum e momentul potrivit. Anghiel plecase la gară, Prunoiu se îmbăta la M.A.T., Pascu plecase la Ilie Barbu, Mitrică se dusese să se culce; la sfat rămăsese numai Niculae Burcea.

Trecuse împreună cu Bădârcea pe la Trafulică și Didel, aceștia trecuseră pe la rudele lor, apoi o luaseră cu toții spre sfat. La sfat intraseră grămadă peste ingineri și Trafulică ceruse gălăgios, în numele tuturor, să-i șteargă de pe liste.

— Tovarăși, începuse secretarul comitetului executiv când văzuse că nu e de glumit. Vreți să faceți jocul chiaburilor care...

— Lasă că știm noi ce facem, i-o retezase Trafulică colțos. Lasă, mă tovarășe! Lasă că știm noi!

— Ce știi tu, Trafulică? A? Ia spune, ce știi tu!?

Nimeni nu recunoscuse la început glasul acesta. Niculae Burcea sărise de la locul său și intrase în mijlocul oamenilor dându-i la o parte cu blândețe pe cei care îi stăteau împotriva. Dar glasul său numai blând nu era.

— Spune, mă, ce știi tu! Ce zici tu că știi, Trafulică, hai? spune ce știi, să te aud și eu cu urechile mele.

N'avea ce să spună și chiar de-ar fi avut, nu pentru asta îl apucase Niculae Burcea de piept:

— Spune Trafulică, ce zici tu că știi? Că nu-ți place gospodăria colectivă? Cum?! De azi dimineată și până acum ți-a plăcut și acu, nu-ți mai place? Și dacă nu-ți, mai place ție, vrei să nu le mai placă și altora?

Ii spusese toate acestea pe nerăsuflăte și apoi îi dăduse drumul. Indată se iscaseră murmure: că dece să pună mâna pe Trafulică?

— Cine vrea să se șteargă, să vie aici la mine! Nea Matei, treci aici!

Nea Matei, un om de vreo șaiszeci de ani, se supusese.

— Ce ți-a venit nea Matei?! îl luase la rost Niculae Burcea. Ia spune! spune dece vrei să te ștergi și te șterg. Cu forța nu intră nimeni în gospodărie.

— Măi nică, veni la mine Bădârcea și îmi spusese că el nu se mai scrie. Păi dacă văzui că Bădârcea nu se scrie, eu ce să fac?

Unchiașul răspunsese deschis, din toată inima.

— Du-te acasă nea Matei și vezi-ți de treabă. Dacă Bădârcea s'aruncă în fântână, trebuie să te-arunci și dumneata după el?

— Nu, măi Nică! Dar...

— Ce dar!?

— De!...

— Cum, de!

Unchiașul se răsucise cu neașteptată vioiciune și ridicase brațele spre Bădârcea:

— Ce dracu faceți mă, voi, încurcați lumea? Și își făcu loc spre ieșire agitând brațele foarte supărat, adică el nu înțelege nimic, să se descurce fiecare cum i-o plăcea, el nu se mai amestecă.

— Altul la rând! Năstase al Mizdri...

Niculae Burcea nu mai fusese lăsat să continue. Voicu și Bădârcea își dăduseră seama că nu pot să stea în umbră. Săriseră la Niculae: să lase oamenii în pace, să nu se bage el în sufletul oamenilor, să nu-i strângă cu funia... Se făcuse gălăgie, toți săriseră cu gura că că-i șteargă de-acolo mai repede...

— Bine dom'le Ghiocoeaia, lasă că mai stăm noi de vorbă, răspunsese Niculae și ieșise să-l trimită pe Stan să-i cheme pe Pascu, și pe ceilalți. In cabina

telefonistului, secretarul comitetului executiv luase legătură cu raionul de partid, iar ceilalți care mai erau în biroul secretariatului, încercau zadarnic să-i împiedice pe oameni să se șteargă de pe liste.

XXX

Intre acestea, Anghel Gheorghe se întorcea de la gară cu calul la pas. Ce bine e să mergi pe câmpie în șaretă și să te apuce noaptea pe drum! Mai ales atunci când toate îți merg cum trebuie și când știi că ți-ai făcut datoria din plin! Da, și-a făcut datoria, n'are de ce să se grăbească. Tovarășul Țurlea a plecat la raion, nu-i nimic că s'a amânat ședința. Tocmai bine: până mâine are timp să mobilizeze toți oamenii; toți până la unul trebuie să afle că situația s'a schimbat. El, tovarășul Țurlea are să arate la raion că Prunoiu a dus o politică greșită, a apăsător pe cei săraci și a închis ochii când a fost vorba de oamenii chiaburilor. Astăzi, chiaburii și oamenii lor, au primit încă o lovitură: gospodăria are să se facă așa cum trebuie, fără Ghiocoia și fără Bădârcea.

Tot mergând cu calul la pas și gândindu-se la situația satului, Anghel își aminti că tot așa, cu trei ani în urmă îl dusesese la gară pe tovarășul Humă, secretarul de atunci al plășii. În ziua aceea, vârful chiaburilor, domnul Petre Miuleț, rămăsese fără moară și fără presă de ulei. Păcat că acum nu i se întâmplă nimic domnului Miuleț. Ar fi trebuit ca odată cu formarea gospodăriei, Miuleț să fie scos din sat împreună cu domni Enache. Nu pierd nimic de astădată, sînt doar comasați. E puțin! În 1948, în ziua aceea...

Anghel Gheorghe își amintea totdeauna cu plăcere de ziua aceea. Dar nu așa cum se petrecuse de fapt, ci așa cum povestea satul.

Cică s'ar fi dus peste Petre Miuleț și l-ar fi găsit la motoare, povesteau oamenii. Era el, adică Anghel Gheorghe și mai era Pascu și Humă. Miuleț, cică, n'ar fi știut nimic. Stătea la motoare cu mânicile sumese și umbla la ele acolo, le făcea și desfăcea.

„Ce căutați, bă, voi aicea?“ ar fi zis Petre Miuleț.

„Am venit să te dăm afară“ i-ar fi răspuns Anghel Gheorghe.

„Voi să mă dați pe mine afară? Păi ce drept aveți voi să mă dați pe mine afară?“

„Avem dreptul să te dăm afară!“

„Aveți dreptul să vă atingeți de proprietatea mea? Cine v'a dat vouă dreptul ăsta?“

„Ei, iacă, închipuie-ți! cică i-ar fi răspuns Anghel. Închipuie-ți că avem noi dreptul ăsta! Fă bine și poștește afară.“

„Stați că nu înțeleg, cică s'ar fi arătat Petre Miuleț nedumerit. Adică cum, proprietatea mea, n'am eu dreptul asupra ei!“

„Ba da! cică i-ar fi dat Anghel dreptate. Ai dreptul, dar poștește afară!“

„Tot nu înțeleg! Frați creștini, lămuriți-mă și pe mine!“ cică s'ar fi rugat Petre Miuleț.

„Nu, că nu e nevoie!, i-ar fi răspuns Anghel. Nu e nevoie să înțelegi! Să stai tu cu picioarele în apă rece șase săptămâni, ziua și noaptea și tot n'ai să pricepi nimic. Cum o să pricepi tu, Petre Miuleț, că te-ai născut hoț, în hoție ai crescut, tu și copiii tăi, hoț ai rămas și tot așa ai să mori!... Și atunci cum o să pricepi tu ce-i aia hoț?! Tu ai dreptul tău de hoț asupra proprietății, dar proprietatea e a noastră, că noi am muncit-o! Așa că ieși afară!“

Petre Miuleț a ieșit dela motoare cu fruntea în pământ și s'a îndreptat spre biroul morii și preseii de ulei. Era, cică, cu mânicile sumese și cu capul gol.

„Stai, unde te duci“, l-ar fi oprit Anghel.

„Mă duc la birou să-mi iau pălăria“.

„Nu! întoarce-te!“

„Nu, că mă duc să-mi iau pălăria!“

„Am auzit! Intoarce-te!“

„Adică cum, nu-mi dai voie să-mi iau pălăria!?“

„Nu!“

„Adică cum, nici pălăria n'am dreptul să mi-o iau?!!“

„Nu, nici pălăria!“

Așa se povestea în sat și lui Anghel Gheorghe această poveste îi plăcea grozav. Nu spusese niciodată că nu-i adevărată, fiindcă la urma urmei, dacă te gândeai bine era mai adevărată așa decât cum se întâmplase. Anghel își aminti că după aceea a fost greu de tot. Pe vremea aceea domnii Miuleț și Enache aveau îndrăzneală. Organizația nu era ca acum. Când Pascu a luat moara și fabrica de ulei în primire, l-au pândit noaptea și a fost cât pe-aici să-l omoare. Credeau că n'o să îndrăznească nimeni să ia în primire. A luat-o el Anghel Gheorghe. Pe atunci nu era secretar; secretar era Lungu, care a plecat pe urmă la județeană. Pascu a zăcut câțva timp, apoi partidul l-a trimis la școală și când s'a întors i-a luat locul lui Anghel. După un an s'au ridicat Mitrică și Prunoiu. Pascu a trecut la moară, Mitrică secretar al organizației, iar Anghel a fost trimis și el la școală. Când s'au înființat primele gospodării colective în județ, s'au hotărât ca în anul următor să facă și ei. N'au izbutit. Ce să facă patruzeci de familii, fără atelaje, fără vite de muncă... Da, dar acum!

Acum, Anghel își spunea că n'are să treacă decât un an și tot satul are să intre în gospodărie. Numai astăzi s'au desfășurat peste o sută de familii. Măine să nu zicem o sută, să zicem cincizeci, poimăine să zicem tot cam atâta și dacă intră și Ioniță cu Stancu dela vale și cu Pătăleață! ei!ăștia trei cu neamurile lor cu tot, înseamnă unul peste altul mai mult de jumătate din sat. **Agâp!** Agâp dom'le Miuleț! Acum trei ani ți-am luat moara! Ei! Peste un an-doi să știi că te smulgem din rădăcini! Cu puiți cu tot, te smulgem!

Ajuns aici cu gândurile, Anghel tresări din visare. Cuvântul puiți îi aminti de Voicu Ghiocoiaia, și gândurile sale își pierdură numaidecât limpezimea. „Ați ținut între voi un chiabur în toată legea, măi tovarășe Anghel! îi spusese Țurlea pe drum. Pascu spunea la prânz că la voi chiaburii n'au îndrăznit să miște nici măcar un deget. Păi ce să mai miște când aveau oamenii lor între voi! Intoarce-te îndărăt și ai grijă să vezi ce face! Te întorci și chiar în seara asta mobilizezi organizația. Căutați să aflați ce oameni are și să-i scoateți de sub influență“.

Influență! Anghel dădu bice calului: Are dreptate tovarășul Țurlea! S'ar putea ca uora să nu le placă situația și să te pomenești cu ei că din cauza lui Ghiocoiaia nu vor să se mai înscrie în gospodărie. Trebuie strâns comitetul de inițiativă...

Șareta coborî în sat în trapul mare al calului. De departe, Anghel văzu multă lume adunată în fața sfatului. „Ce bine! își spuse el. N'o să trebuiască să-i chemăm de-acasă!“

Se înoptase bine de tot. Anghel opri calul în dreptul porții sfatului și sări jos. Oamenii adunați se feriră dinaintea lui cu un soi de încetineală care nu spunea nimic bun, dar Anghel nu băgă de seamă.

XXXI

Urcă treptele în fugă și se opri în pragul biroului. Il văzu pe Niculae Burcea înconjurat de oameni și pe Voicu Ghiocoiaia strigând la el și într'o clipă înțelese că e primejdie. Oamenii adunați stăteau cu spatele spre coridor și arătau parcă înțepenți.

— Ce e aici ?

Voicu Ghiocoeaia întoarse capul și amuți. Întrebarea joasă și amenințătoare a lui Anghel căzuse pe neașteptate.

— Ia dați-vă la o parte! porunci Anghel cu același glas gros și stăpânit sub care se ghicea o mânie turbure cu care în clipa aceea nu era bine să ai de-aface.

Anghel trecu printre oameni și se înțepeni în fața lui Niculae Burcea :

— Ce-i aici Niculae? Te-ai apucat la ceartă cu oamenii?... Unde e Pascu și Mitrică? Președintele nu-i aici!?

Îi întreba și pe ei, pe cei adunați și parcă îi făcea răspunzători de lipsa aceloră. Intră în aceeași clipă în mijlocul lor și îl apucă de braț cu hotărîre pe unul dintre ei :

— Al Mizdri, îi porunci el cu blîndețe, ia du-te măi tată și cheamă-l aici pe Prunoiu. Măi tovarășe Voicu, ia vin încoace nițel! Bădârcea, Ghiocoeaia, veniți încoace !

Îi chemase prietenește, dar cu glas scăzut, încordat.

Îeși repede, trecu coridorul și intră alături în biroul președintelui.

Ghiocoeaia, Bădârcea, Trafulică și Didel se căutară nedumeriți cu privirile. Ghiocoeaia se hotărî și le făcu semn să stea pe loc, să nu plece nimeni. Când Voicu Ghiocoeaia și Bădârcea trecură coridorul și intrară înăuntru, Anghel ieși, luă petromaxul de pe masa inginerilor și se înțelese din ochi cu secretarul comitetului executiv să vină și el. Pe masa inginerilor rămăsese o lampă mică de sticlă afumată. În trecere prin coridor, Anghel îl apucă pe șeful postului de miliție de braț și îl luă cu el înăuntru. Toate acestea se petrecură pe nevăgare de seamă și în numai câteva clipe.

— Ce e Niculae, ce s'a întâmplat aici ?

— Au venit să se șteargă din colectiv.

— Cine i-a adus ?

— Voicu și Bădârcea.

— Dece Voicule !?

Anghel răsufle scurt și toată lumea înțelese că în această clipă răbdarea lui a atins capetele și e gata să plesnească.

— Să nu dai în mine că iese cu sânge, amenință Voicu Ghiocoeaia, stăpân pe sine.

— Scoate carnetul de partid, porunci Anghel cu o voce surdă.

Toți stăteau în picioare, împrăstiați pe lângă birou. Voicu șovăi și își pierdu stăpînirea de sine.

— De ce să dau carnetul ? Că nu vreau să mă înscriu în colectiv ? Nu sînt numai eu !

— Scoate carnetul de partid !

Voicu Ghiocoeaia se înegri la față, smulse portofelul din buzunar, scoase carnetul și îl aruncă pe masă. Își mișcă umerii cu violență și porni cu pași grei spre ușă.

— Stai aici ! Tovarășe milițian !

Șeful postului acoperi ușa cu spatele :

— N'auzi ce zice ?! Ai răbdare ! îi spuse el cu bunăvoință.

— Bădârcea ! Dece ieși din gospodărie ? Dece îndemni oamenii ?

Anghel terminase cu Voicu, nici măcar nu se mai uita la el.

— Eu ?! Eu nu !! se apăra Bădârcea. Cine v'a spus vouă că ies ?

Ghiocoeaia se uită uluit la Bădârcea, dar nu pricepu nimic. Infățîșarea acestuia părea de nepătruns, dar totuși se putea ghici că îi este teamă de ceva. Îi era teamă de Anghel. În ultima clipă își dăduse seama că e o prostie să se măsoare cu Anghel pe față. Are să se mai gîndească mâine și are să vadă el ce-are

de făcut. Deșteptul de Miuleț l-a găsit pe el prost, pe Bădârcea, să-l arunce în gura lupului.

Anghel deschise ușa și ieși pe coridor, nu-l mai luă în seamă nici pe Bădârcea. Tot atunci sosiră găfâind, Pascu și Ilie Barbu.

— Pascule, Ilie! Unde umblați? Mitrică unde e? întrebă Anghel cu asprime.

— Vine acuma, spuse Stan abia trăgându-și sufletul. Am fost la el și l-am chemat.

— Stane, du-te repede și spune-i lui Ilie Moacă să vie încoace cu frate-său și văru-său. Spune-le să treacă și pe la ai lui Tăbârgel și ai lui Țugurlan, să treacă pe la Brigman și să adune comitetul. Du-te repede. Vezi dacă nu e deschis la meată, poate îl găsești acolo pe Crăciun. Să vie și el. Spune-le despre ce e vorba și acum să vie!

Stan își trase sufletul și pieri. Anghel ieși pe trepte și văzu mai mulți inși așteptând.

— Radule, ia vin încoace, spuse Anghel ghicind pe întuneric pe unul dintre ei. Ce faci tu aici?

— Mai stam de vorbă cu Boțoghină.

Boțoghină era tânărul cu butoaiele.

— Cine mai e acolo?

— Eu!

— Care?

— Vasile Leoască!

Vasile Leoască era cel care ceruse tutun lui Cimpocă. Câteștrei, Boțoghină, Radu și Vasile Leoască erau băieți tineri, utemiști, nici nu făcuseră armata. Boțoghină era secretar.

— Stați p'acilea, le spuse Anghel. Să nu plecați că am treabă cu voi!

Pascu se învârtea prin biroul secretariatului, ieșea pe coridor și întreba mereu unde este Prunoiu. Ilie Barbu ar fi vrut să facă ceva dar nu știa ce. Dădu cu ochii de Vasile și Gheorghe Ciobanu:

— Ați văzut Vasile? Gheorghe! ați văzut de ce e în stare Ghiocoiaia?

— Ce să vedem? întrebă Vasile răstit.

— Cum, păi voi nu vedeți?! zise Ilie uimit.

Cineva de lângă frații Ciobanu făcu un pas spre Ilie și îi șopti amenințător:

— Bă, nu te amestica, că ai să dai de dracu.

— Lasă-l în pace Trafulică, șopti altcineva. Spune-i mai bine să se șteargă și el, dacă vrea să trăiască bine.

Ilie vru să sară la ei, dar se stăpâni. Anghel era aci, nu trebuia să facă nimic fără să-l întrebe pe el.

— Ilie, unde ești? chemă Anghel de afară. Pascule!

Pascu intrase înăuntru peste Ghiocoiaia și Bădârcea. Ilie ieși pe trepte.

— Trafulică și Didel! îi șopti Ilie. Mă înjură, zice că să ies din colectiv dacă vreau să trăiesc bine.

Anghel parcă nici nu auzi:

— Ilie, du-te și vezi ce este cu Prunoiu. Spune-i să vie aici numaidecât, vezi ce e cu el! Boțoghină, du-te cu tovarășul Ilie Barbu.

Tânărul se ridică de pe stânoaga de piatră și o luă înainte:

— Hai nea Ilie, spuse el grăbit.

Anghel se amestecă între oameni și începu să-i întrebe:

— Și voi de ce v'ați luat după Ghiocoiaia, fraților? Dece v'ați luat după ei? Ei s'au înțeles cu Miuleț să pună mâna pe gospodărie ca s'o desfacă! D'ăia v'ați înscris voi, ca pe urmă să desfaceți gospodăria? D'ăia v'ați înscris, ca s'o dați

pe mâna chiaburilor? Păi dacă asta ați vrut voi, dacă asta ai vrut tu, dom'le Trafulică și Didel, atunci du-te la mama dracului, dom'le Trafulică și Didel!

Se făcu gălăgie mare și se auziră glasuri amenințătoare.

— Nu e vorba de chiaburi!

— Iacem gospodărie, să ne ia statul bucatele!

— Te jupoaie cu cotele și te pune să faci gospodărie, să te jupoaie mai bine!

— Dece nu plătește statul munca oamenilor?

— Să vie aici Mitrică!

— Mitrică și Ilie Barbu!

— Mitrică... Ilie..

— Ce-aveți cu Mitrică și cu Ilie? întrebă Anghel, nedumerit.

Frații Ciobanu ieșiră în față și începură să strige pe rând; unul începea și celălalt termina, amândoi furioși nevoie mare:

— Păi a fost ieri Mitrică la gospodăria de Stat și a întreat de ce nu plătește munca oamenilor, începu unul din ei.

— Iar ei s'au apucat să-l aresteze că e burghez, continuă celălalt frate.

— Păi mâine-poimâine când o să lucrez în colectiv, îmi vine statul cu un ordin să-mi dea numai atât, o luă dela cap cel dintâi.

— Iar eu dacă o să întreb ce socoteală e asta, o să mă aresteze că sunt burghez, continuă celălalt.

— Păi eu îl dau dracului pe burghez și mai bine nu mă scriu, o luă iar dela cap cel dintâi.

— Iar eu zic să vie mai bine statul cu un ordin general și să facă ce-o vrea cu noi, că noi nu mai știm ce să mai facem! încheie celălalt frate, luând-o furios spre ușă.

Ieșiră afară, strigând că ei au lăsat lista acolo și că s'a terminat, pe ei să-i șteargă din colectiv. Incepură și alții să strige: ce, se joacă de-a gospodăria?! Să-i șteargă pe toți! Ce, ei sunt copii? Să-i șteargă de-acolo... Dece să nu fie Bădârcea președinte? strigau rudele lui Bădârcea. Ce, îi e frică lui Anghel că Bădârcea n'o să se supună statului? Țăla e bun, care ține cu oamenii, nu te jupoaie cu cotele! Să-i șteargă de-acolo! Ghiocoeaia ca Ghiocoeaia, dar Bădârcea? Dece nu e bun Bădârcea? Să-i șteargă!

N'ar fi fost nimic că puneau astfel de întrebări, dar ei nu le puneau ca să capete răspunsuri. O prinseseră de gard că să-i șteargă de-acolo și socoteau că acum pot să plece acasă. Plecau și ziceau că ei nu vor să mai stea de vorbă! Ce atâta vorbă?!

Anghel intră în cabina telefonistului și ceru raionul de partid.

— Tovarășe Dinu, spune-mi, a ajuns acolo tovarășul Țurlea?

I se răspunse că nu. Anghel ceru să vorbească cu tovarășul Ion Niculae și după câteva clipe i se dădu legătura.

— Tovarășe secretar, aici, la noi, chiaburii încearcă să spargă gospodăria. Ce sfaturi ne dați, tovarășe? Ne trimiteți pe cineva? Tovarășul Țurlea a plecat, l-ați chemat dumneavoastră...

Ultimele cuvinte, Anghel le spuse cu nemulțumire: „l-ați chemat dumneavoastră fără niciun rost“ ar fi vrut să spună de fapt.

— Da, tovarășe Anghel, în loc să ascuțiți vigilența vă țineți de intrigi, strigă secretarul de la celălalt capăt. Sigur că chiaburii nu stau cu mâinile în sân. Ia spune, ce s'a întâmplat acolo? Tovarășul Țurlea nu v'a ajutat?

— Ba tovarășul Țurlea ne-a ajutat, dar dacă dumneavoastră l-ați chemat! Cât a plecat el...

— Taci din gură, îl întrerupse secretarul tăios. Spune ce s'a întâmplat, nu te întinde la vorbă.

Anghel înghiți cu greu jignirea.

— Tovarășe secretar, începu el înmuind de tot glasul. Chiaburii...

— Vorbește mai tare, că nu se aude.

— Să vă spun ce s'a întâmplat, strigă Anghel mai tare decât ar fi trebuit. Prunoiu a făcut atmosferă pentru oamenii chiaburilor, să-i aleagă în conducerea gospodăriei. Noi i-am demascat și ei încearcă acuma să spargă gospodăria. Capul lor, Voicu Ghiocoaia, e membru de partid. I-am luat carnetul, tovarășe secretar!

— Ce atmosferă a făcut Prunoiu?

— Pentru ei, el i-a susținut.

— Pe cine?

— V'am spus, Ghiocoaia și Bădârcea.

— Cum i-a susținut? Și ăștia erau oamenii chiaburilor? Și cum v'ați trezit taman astăzi?

— Eu v'am spus demult, tovarășe secretar, că Prunoiu...

— Tovarășe Anghel, mobilizează numaidecât organizația de bază. Eu plec acum cu mașina spre voi.

Telefonul se închise. Anghel ieși din cabină și nu mai știu ce să facă. Să mobilizeze organizația de bază! A mobilizat-o: Pascu, Mitrică, Niculae Burcea, Ilie Barbu, Ilie Moacă, Brigman... sînt toți aici, și Ghiocoaia e aici!

Anghel intră în biroul referenților și se așază pe scaun. Pascu și Mitrică intrară peste el.

— Vine iar tovarășul Ion Niculae, spuse Anghel, cu înțeles. Adică: „Nu mai vine el, ca data trecută, să mă prelucreze pe mine“.

— Ei, acum o să cunoască și tovarășul Ion Niculae situația, spuse Mitrică cu chipul răvășit de oboseală.

Vroise să se culce, dar Stan îl luase din pat.

— Țurlea nu se întoarce? întrebă Pascu.

— Trebuie să se întoarcă, răspunse Anghel pe gânduri, apoi deodată tresări: Ce fac ăia acolo?

— Au plecat toți. Le-am spus inginerilor să nu șteargă pe nimeni. Trafu-lică a făcut o listă.

— A făcut o listă? Ei, dom'le Trafu-lică, lasă că-ți dau eu ție listă.

— Tovarășe Anghel, la telefon cu raionul, spuse telefonistul din prag.

Anghel se grăbi spre cabină. Deastădată vorbi cu Țurlea.

XXXII

Țurlea sosise la raion și intrase grăbit în biroul secretarului.

— Te așteptam, tovarășe Țurlea, spuse secretarul ridicându-se. Chiar acum am vorbit cu Udupu și mi-au spus că chiaburii încearcă să spargă gospodăria. Ce s'a întâmplat acolo?

Țurlea nu-i răspunse nimic secretarului, se arătă grăbit și surprins de știrea pe care o afla; smulse receptorul din furcă, și ceru Udupu:

— Tovarășe Anghel, ce s'a întâmplat acolo, măi frate?

După ce ascultă câteva minute, Țurlea se ridică în picioare, cu receptorul la ureche:

— Arestează-l imediat pe banditu-ăsta de Ghiocoaia. Ia-i carnetul de partid și arestează-l. I l-ai luat? Ei, acum îl arestezi și sfatul popular să-l dea în judecată pentru sabotaj. Da, sabotaj. A sabotat colectările, să-l judece justiția pentru asta. Pe el, pe Iancu Enache și care n'au mai predat cotele. Acum ascultă aici, tovarășe Anghel: mobilizează membrii de partid și treceți la acțiune. Nu-i lăsați pe oameni să se culce cu ideia asta, duceți-vă la ei acasă și demascați-i

individual pe Bădărcea și Ghiocoaia. Trebuie să vă dați seama ce oameni au ei sub influență ca să puteți mâine să duceți munca mai departe... Da-da! Așa, măi tovarășe Anghel. Dacă aflați ceva intrați cu miliția peste ei. ...Pe chestia gospodăriei de stat? Spune-le, că partidul are să cerceteze situația și să fie încredințați, măi tovarășe, că vinovații au să fie trași la răspundere... Da. Da, venim. Dacă avem timp, ținem și ședința, cum să nu!

Țurlea închise aparatul și se așeză pe scaun, în fața secretarului.

— Tovarășe secretar, spuse el fără să-și ascundă nemulțumirea. Gospodăria de stat Udupu n'a plătit oamenilor de-un an de zile. Care e situația acolo?

— N'au fonduri, răspunse secretarul rece. De unde să plătească dacă n'au cu ce.

Țurlea se uită uimit la secretar.

— Adică cum n'au fonduri?

— N'au tovarășe, spuse secretarul iritat.

Țurlea dădu din umeri:

— Nu înțeleg cum să n'aibă fonduri. Au făcut grâu, porumb... Astea nu sînt fonduri?

— Tovarășe Țurlea, gospodăria de stat e gospodărie de stat, nu gospodărie particulară. Fondurile ei sînt vărsate la banca de stat, și banca de stat a blocat fondurile lor.

— Dece?

— Ca să fie vărsate în industrie, la investiții!

— Așa s'a spus?! întrebă Țurlea uluit.

— Parcă trebuia să se spună! zise secretarul nemulțumit că Țurlea nu pricepe atîta lucru.

— Eu înțeleg să verse beneficiile, nu plata pentru munca oamenilor. Partidul știe de chestia asta, tovarășe?

Țurlea nu se mai purta cu secretarul ca până acum. Se nedumerise destul, gândise destul de unul singur. Incepu să pună întrebări limpezi, și nu-și ascunse de loc neîncrederea.

— Tovarășul Mircea știe de chestia-asta? întrebă din nou. Te întreb, tovarășe, fiindcă eu nu înțeleg situația asta.

Secretarul își încuia sertarele, nervos. Se vedea că întrebările acestea îl scot din sărite.

— Nu te supăra, tovarășe, dar eu așa sînt învățat, spuse Țurlea cercetându-și carnetul. În Udupu atmosfera era foarte proastă și dumneata mi-ai spus tocmai pe dos. Dacă raionul n'ar fi cunoscut situația de-acolo, aș fi zis că se întâmplă să mai greșim, adică să mai neglijăm unele sectoare. Dar dumneavoastră ați cunoscut:

— Studiază întâi situația raionului. Aici nu e ca în industrie, spuse secretarul ridicând glasul. Te rog să studiezi situația mai bine, să mai citești câteva broșuri, pe urmă să faci critică.

— Aici nu e vorba de situația raionului, e vorba de Udupu, tovarășe secretar, spuse Țurlea fără să ia în seamă jignirea cu broșurile. Aici ați greșit. Prunoiu i-a încurajat pe chiaburi și dumneavoastră l-ați lăudat, l-ați dat exemplu.

Secretarul își pierdu cumpătul:

— Înaintea lui Prunoiu a fost un președinte care n'a îndeplinit planul la colectări nici zece la sută: avea legături cu chiaburii. Prunoiu îndeplinește planul, înseamnă că îi strînge rău pe chiaburi; nu-i încurajează cum ți s'a părut dumitale. L-am lăudat pe merit. Învață să cunoști întâi situația, pe urmă să critici.

— Bine, conveni Țurlea liniștit. Mergem la Udupu să vedem care e situația. Ieșiră afară în curte.

„Ehe, măi frate, dacă și în alte sate ai condus tot așa munca politică, află că ai condus-o greșit, — gândi Țurlea. Te laudai că ai șapte gospodării colective! Dacă tot așa ai lucrat, trebuie să fie pline de-alde Ghiocoaia și Bădârcea.“

XXXIII

„Dela M.A.T. Prunoiu plecase acasă și vruse să se culce. Se gândise tot timpul la situația sa, nu pricepuse nimic, obosise și vroia să adoarmă. Incepuse să încolțească în el bănuiala că Ghiocoaia, Bădârcea, Trafulică și Didel nu sînt oameni cinstiți. Aici nu e vorba de comerț, comerț face și președintele dar ce-are aface comerțul cu chiaburii! Dacă ai de vîndut, vinzi, statul îți dă voie să-ți desfaci prisosul pe piață. Președintele sfatului are prisos, de pildă un porc și zece saci de grâu. N'are să se apuce să dea la cooperativă când pe piață prețurile sînt de două ori mai mari. Ce-i vinovat el, că prețurile sînt de două ori mai mari? Parcă a făcut ori piața? A fixat el prețurile? Nu. Atunci ce vină are el? Dacă statul desființează piața, atunci da, dar până atunci ce vină are un președinte de sfat că există piață? Ce vină îi aduce Anghel? Că nu i-a pus la cote pe-alde Ghiocoaia și Bădârcea? Da' de unde! asta o zice Anghel, fiindcă de mult caută să-l dea jos.“

Prunoiu vroia să adoarmă dar nu izbutea. „Faci comerț — îl întrebă el în gând pe Ghiocoaia, dar ce caută Iancu Enache la tine în grădină?“ Această întrebare îl ridică pe Prunoiu din pat. Da, îl susține tovarășul Ion Niculae, dar când are să audă că Ghiocoaia s'a dat cu chiaburii oare are să-l mai susțină? Dracul să-l ia pe Ghiocoaia, ar trebui izbit cu capul de pereți. Da, în ședință are să se ridice contra lui, are să ceară excluderea lui din partid. Cu asta, lucrurile se limpezesc, tovarășul Ion Niculae are să înțeleagă și are să-l susțină.

Pe drum, Prunoiu se întâlnește cu Ilie Barbu și Boțoghină care veneau după el. Când auzi despre ce e vorba, se zăpăci cu totul.

— Ce? Ce vorbiți voi? bolborosi el răgușit.

Îi spuseră încăodată cum stau lucrurile. Prunoiu o luă la pas întins și în curând Ilie Barbu și Boțoghină nu se mai putură ține de el.

Când ajunse la sfat, Prunoiu întrebă unde este Voicu Ghiocoaia. Se năpusti în birou și când îl văzu, se opri înaintea lui gâfâind. Își dădu pălăria pe ceafă și întrebă cu glas scăzut, în șoaptă parcă:

— Dece, Voicule? Dece-ai făcut tu chestia-asta?

Numaidecât săriră să-l oprească, dar nu mai era timp. Prunoiu se repezi asupra lui Ghiocoaia, îl apucă de piept și ridică pumnul. Ghiocoaia se apăra de lovitură dar fu împins înapoi cu atîta putere, încât căzu deanduratelea și dărâmă soba cu spatele.

— Te-ai dat cu chiaburii, fi-ți-ar sufletul al dracului, strigă Prunoiu înăfușit. Dacă n'am să storc eu zama din tine, haide-de!

Vru să sară cu picioarele peste el, dar îl opriră. Anghel și Pascu intrară înăuntru și îl scoaseră de-acolo.

— Când spuneam eu că are să fie rău de tine, urlai și țipai că vreau să te dau jos, îi spuse Anghel necruțător. Acuma ai să răspunzi, tovarășe președinte, să dai socoteală în fața oamenilor.

Prunoiu ieși afară și se făcu nevăzut.

— Nu e de glumit cu politica, spuse Ilie celor din preajma sa.

Anghel făcu semn să intre toată lumea înăuntru. Se adunară în biroul secretariatului. Erau mulți, peste douăzeci de inși, toți cei care timp de două luni de zile munciseră sub conducerea lui Anghel pentruca gospodăria să ia ființă.

Ilie nu mai putea de nerăbdare să afle ce sarcini are să traseze acum Anghel.

Se uita la el cu gâtul puțin întins, gata să soarbă fiece cuvânt. Anghel, Mitrică și Pascu cercetau în tăcere lista lăsată de cei care cereau să fie șterși.

— Fraților, trebuie să mergem laăștia chiar în seara asta, spuse Anghel arătându-le lista. Tovarășul Țurlea spune că nu trebuie să-i lăsăm pe ei să doarmă cu gându-ășta!

— Ei, hai să-i dăm drumul, se grăbi cineva. Formați echipele! Brigman, Ilie Moacă!

Erau învățați, aveau organizarea lor.

— Stai, măi frate, îl potoli Anghel ridicând palma. Ai puțină răbdare. Intri la om în curte și ai grijă să nu te cerți cu el. Asta una la mână! Ii spui omului realitatea așa cum s'a întâmplat. Asta e al doilea! Ii spui cu frumosul și dacă vezi că nu înțelege, vii la mine, măi tată, și-mi spui mie care e atmosfera! Vedem noi care e situația! Noi am făcut o greșeală, am crezut că chiaburii nu îndrăznesc ei să ridice capul. O să aflăm noi în seara asta mai multe... Ați auzit ce ziceau, că d'aia nu mi-ar fi plăcut mie de Ghioceoia și Bădârcea, că n'o să se supună statului... Pentru treaba asta o să-i arătăm noi lui Ghioceoia ce înseamnă Stat.

— Al dracului!! exclamă Brigman cu uimire. Zi, nu-i ajunge că a făcut avere, mai zice că...

— Lasă-l în pace, că-l trecem noi frumos în rândul chiaburilor! spuse Anghel liniștit.

Se așează apoi la masă și toată lumea făcu roată în jurul lui. Cei din spate își îndoiu spinările și apăsau cu pieptul pe umerii și grumajii celorlalți.

Anghel citea din lista aceia și se sfătuia care la cine să se ducă. Ilie se strecurase alături de Anghel și purta pe grumajii săi puternici coatele și pieptul a vre-o trei inși.

— Vasile Ciobanu. Gheorghe Ciobanu! spuse Anghel la un moment dat. Cine se duce laăștia? Cine îi cunoaște mai bine?

— Eu, spuse Ilie cu hotărîre.

— Cine?! Cine se duce laăștia? întrebare mai mulți.

— Ilie Barbu! spuse Anghel cu un glas care nu aproba dar nici nu respingea numele; cerea părerea celorlalți.

— A! Ilie Barbu!

Se făcu o mică tăcere. Vasăzică Ilie Barbu! Socotitorul!

— Bun, Ilie Barbu! exclamară câțiva.

— Bă, socotitorule, vezi, socotește-i bine pe-alde Vasile și Gheorghe, că sînt oameni de treabă.

— Lasă că știe el ce face, spuse Pascu.

Le părea bine la toți că activul gospodăriei se întărise cu încă un om de nădejde. Așa se întâmplase, mereu, timp de două luni: la început fuseseră patru-cinci inși pe urmă mereu s'au desfășurat oamenii...

Anghel își făcu loc și se ridică. Lista se terminase. Ieșiră în drum în fața sfatului și se grăbiră s'o ia fiecare încotro trebuia.

— Ilie, stai nișel, nu pleca, spuse Anghel. Boțoghină, Radule, Vasile a lui Leoașcă! îi chemă el pe cei trei tineri cărora le spusese să aștepte.

Tinerii se apropiară, iar Anghel îi puse lui Boțoghină mîna pe umeri și întrebă:

— Care vreți să mergeți cu tovarășul Ilie în sat? Care e mai tare dintre voi?

Ilie înțelese la ce se gîndea Anghel și sări în sus:

— Ce tot vorbești acolo? Măi tovarășe Anghel, să știi că mă supăr!

— Hai nea Ilie, spuse Boțoghină fără să ia în seamă împotrivirea lui nensău Ilie. Incotro mergem?

— Du-te mă acasă și te culcă, se supără Ilie. Taci că te găsiși tu să...

— Haide, dați-i drumul, se supără și Anghel. Ce dracu Ilie, ne jucăm ? Umflă-i tu falca ăluia și culcă-te pe-o ureche ! Așa am făcut până acum, am crezut că...

Au crezut că n'au să îndrăznească ei să ridice capul.

— Radule ! Al lui Leoască ! Uite ce-aveți voi să faceți — spuse Anghel după ce Ilie și Boțoghină se îndepărtară. O luați amândoi pe viroagă și...

Tinerii ascultau ce li se spunea și dădeau din cap că așa au să facă.

— Înțelegeți, mă ? încheie Anghel. Pe urmă veniți unul aici și mă găsiți ori pe mine, ori pe tovarășul Pascu. Vii tu, Radule ! Vasile să stea acolo !

XXXIV

Trafulică plecase acasă dar îi lăsase la sfat pe fecioru-său. Ghiocoaia îi spusese că Iancu vrea să-l prindă pe Ilie Barbu pe drum. Curând, după ce oamenii plecară, feciorul lui Trafulică porni pe drum fluierând și îi ajunse din urmă pe Ilie Barbu și Boțoghină.

— Unde te duci nea Ilie ? întrebă el prietenos.

Ilie spuse unde se duce, feciorul lui Trafulică rămase în urmă, apoi o luă pe la marginea satului și pătrunse în grădina lui Iancu Enache. Iancu Enache și vărul său Petre Miuleț, stăteau de vorbă întinși lângă un salcâm.

— Ei, Marine, ce este acolo ? întrebă Petre Miuleț. Câți inși s'au șters ?

— Vreo treizeci de inși, a făcut tata o listă de ei.

— Ce zicea Anghel ?

— Il injura pe tata și pe nea Didel. Cică d'aia v'ați înscris voi, ca pe urmă să desfaceți gospodăria, s'o dați pe mâna chiaburilor ? Duceți-vă la mama dracului, dom'le Trafulică și Didel, așa zicea.

— Și tac-tău ce zicea ? întrebă Miuleț cu interes.

— Tata a plecat, dar zicea că ferească dumnezeu să-l prindă în seara asta pe drum. Îi sparge capul.

— Unde e Ghiocoaia ?

— Nea Voicu a rămas acolo, nu vor să-i dea drumul.

Se făcu tăcere.

— Dece nu vor să-i dea drumul ? Ce-au cu el ? întrebă Petre Miuleț într-un târziu, ca și când trebuia să gândească din greu ca să pună această întrebare.

Feciorul lui Trafulică nu răspunse nici el îndată. Se gândea.

— Spune, mă !

— De ce nu-i dă drumul ? L-au arestat, explică feciorul lui Trafulică.

— L-au arestat ? Dece ? Că nu vrea să se înscrie ?

— Nu, nu d'aia, spuse flăcăul.

— Dar dece ? A sărit la cineva ?

— Nu, n'a sărit la nimeni. Președintele a sărit la el. A dărîmat soba cu el.

— Atunci dece l-au arestat ?

— Pentru cote.

— Cum pentru cote ?

— Așa zicea.

Din nou se făcu tăcere. Într'un târziu, Iancu Enache întrebă:

— Ilie Barbu e p'acolo ?

— Nu, a plecat.

— A plecat acasă ?! Dece n'ai venit să-mi spui ? sări Iancu înfuriat.

— Nu, că n'a plecat acasă.

Flăcăul povesti tot ce văzuse și ce auzise, cum s'au împrăștiat toți în sat să vorbească cu cei care au cerut să fie șterși.

Petre Miuleț se ridică în picioare și rămase nemișcat. Se ridică și Iancu.

— Ce-i facem ? întrebă Iancu. Eu mă duc la Trafulică. Mergi și tu ?

— Nu, du-te tu singur, răspuse Miuleț cu gândurile în altă parte. Trebuie să văd ce e cu Ghioceoia. Nu e d'abună cu datul în judecată.

— Marine, spuse Iancu în șoaptă. Ia-o fuga, p'aici peste măgură, și iese-i înaintea lui Ilie Barbu până n'ajunge la alde Vasile și Gheorghe Ciobanu. Strigă la ăia la poartă și spune-le că îi chiamă alde tac-tău. Dar repede.

— Păi mai am eu timp ?

— Dacă o iai pe măgură și sari gardurile-alea de pe lângă viroagă, ai destulă vreme.

Feciorul lui Trafulică se făcu nevăzut.

XXXV

Câtva timp Ilie merse cu flăcăul fără să scoată un cuvânt. Vasile și Gheorghe Ciobanu stăteau departe dar Ilie nu se grăbi ; aveau destul timp.

Flăcăul călca cu oarecare nepăsare alături de Ilie și parcă nu mai termina odată cu țigarea. Plecase cu ea aprinsă dela Sfat și o tot sugea, se îneca, scuipa... În dreptul casei, îi spuse lui nen-său Iulie să stea nițel, intră în curte, întârzie puțin și când se întoarse, într'o mână ținea o bucată mare de pâine din care mușca vârtos, iar în cealaltă mână un ciomag nu prea gros, dar destul de lung, căruia îi încerca din când în când agerimea.

— Are piuliță la cap, nea Ilie ! explică el într'o vreme, cu gura plină de pâine.

— Ei fi-ți-ar piulița a dracului ! îl dojeni Ilie. Dece nu te-ai fi ducând tu acasă să te culci ! ?

Boțoghină nu socoti că trebuie să răspundă. În curând începu să se simtă că în sat se petrece ceva neobișnuit. Frământarea se înțețea din ce în ce. Se auzeau glasuri pe uliță și pe drum, șuierături, uși trântite, chemări. Căinii lătrau cu îndârjire. Activul gospodăriei se desfășurase repede, pe toată lungimea satului. Era întuneric beznă și pe cer năvăliseră niște nori înfricoșători, negri ca cerneala, bolovănoși. Undeva, în fundul întunecat al cerului, licăreau din când în când fulgere mici. Noaptea era totuși liniștită și se putea băga de seamă că norii stăteau degeaba pe cer, nu erau așa grozavi.

Nu trecu mult timp și la hămăitul căinilor care se auzeau în sat se mai adăugă și urletele răgușite ale dulăilor lui Vasile și Gheorghe Ciobanu, stârniți de bătaia în poarta lui Ilie și șuierătura scurtă și repetată a lui Boțoghină. Vasile și Gheorghe Ciobanu stăteau în aceeași curte, o curte mare, împrejmuită cu gard de nuiele. Se vede că frații se înțelegeau bine între ei : aveau casele în aceiași curte : a unuia cu fața spre miază-zi, a celuilalt spre miază-noapte.

Ilie se uită peste gard să vadă dacă Vasile și Gheorghe nu s'au culcat. Nu se culcaseră, se vedea lumină la amândouă casele.

— Cine e acolo ? se auzi glasul supărat al unei muieri.

— Vasile, Gheorghe, dați în câini, strigă Ilie.

— Nu e acasă ! se auzi din nou glasul supărat al muierii. Vasile și Gheorghe e colea la alde Trafulică, duceți-vă acolo !

Hămăitul dulăilor îl împiedică pe Ilie să înțeleagă ce i se spunea. Muieroa înțelese, veni la poartă și alungă căinii. Se urcă apoi peste gard și când auzi glasul lui Ilie deschise poarta :

— Nu știu pe unde-or fi, spuse ea după ce Ilie și flăcăul dădură bună seara. Uite-acu plecară ! Eu zic că la alde Trafulică s'au dus, sau la alde Didel, parcă așa înțelesei.

Ilie se simți deodată cuprins de îngrijorare :

— La Trafulică ?! Păi ce să caute ei la Trafulică ?

— Păi altceva mai știu ei dela o vreme încoace ? Una, două, hai la Trafulică ! Una, două, hai pe la Bădârcea ! răspunse femeia mereu supărată. Acu hai la Trafulică. Taci că îl găsiră pe Trafulică poleit cu aur, că până acuma trecea p'acilea și nici capul nu-l întorcea ! Dar ce-ai cu ei, Ilie, de veniși așa ? întrebă ea în șoaptă. Ce s'aude prin sat de se dă câinii așa ?

— S'au apucat Voicu Ghiocœoia și Bădârcea să spargă gospodăria. Alde Vasile nu-ți spuse nimic ?

— Ba îmi spuse ! Cică dece să-i dea pe ei la o parte. Tot așa, că Bădârcea... Oleu ! nu mă amestec !! Facă ce-o vrea !

Impinse poarta cu spatele și pieri în curte.

Ilie îl apucă pe flăcău de braț și îi porunci scurt :

— Haide, măi !

Boțoghină se trase îndărăt :

— Ce spui, nea Ilie !? La Trafulică ? Nu mă duc.

— Păi atunci dece mai veniși până aici ?! îl întrebă Ilie nedumerit. Du-te acasă și te culcă.

Și îl lăsă, o luă singur pe lângă garduri. Flăcăul îl ajunse din urmă și încercă să-l oprească :

— Nea Ilie, dacă ne ducem acolo au să sară ai lui Didel cu măciucile ! Zău nea Ilie, mie nu mi-e frică, dar ce poți să faci cu atâția inși ?

— Du-te acasă și te culcă, îi porunci Ilie părintește. Haide, du-te acasă că abia când te-or vedea pe tine cu piulița aia au să creadă că...

Flăcăul înțelese, dar tot nu știa ce să facă. Nu-i venea la îndemână să arunce ciomagul.

— Lasă nea Ilie, mă păzesc de câini cu el.

— Hai mai repede, îl îndemnă Ilie iuțind pașii.

XXXVI

Până să ajungă la alde Vasile și Gheorghe Ciobanu, lui Ilie îi păruse rău că Anghel nu-i mai trasase și altă sarcină. Alde Vasile și Gheorghe ! Mare lucru ! aștia sânt doi inși care le-a intrat în cap că Bădârcea așa și pe dincolo !

O să se ducă la ei și o să le scoată repede din cap chestia asta. Mergând pe drum se gândise tot timpul cum și ce are să le spună.

„Mă Vasile și Gheorghe — începuse Ilie în gând, până să ajungă la poarta lor. Voi nu vă dați seama ? Cum o să fie Bădârcea președinte și Ghiocœoia socotitor ?... Uite, să-l luăm întâi pe Ghiocœoia...”

„Sigur, cum o să-ți placă ție de Ghiocœoia !” protesta Vasile Ciobanu în mintea lui Ilie.

„Stai că nu e așa !”

„Ce nu e așa ?! sărea Gheorghe Ciobanu cu gura mare. Așa este, nu-ți place de Voicu fiindcă vrei să fii tu socotitor ?” Aici Ilie se întrista. Vasăzică prietenii lui buni din copilărie, alde Vasile și Gheorghe, aveau despre el o părere mai rea decât alții. Da, trist lucru când îți dai seama că prietenii ți-au ascuns părerea lor adevărată, despre tine.

„Măi Vasile !... Măi Gheorghe !... Bine, mă !...” le șoptea Ilie și nu putea să le mai spună nimic, așa de tristă era descoperirea pe care o făcea. Stătea pe pat cu fruntea plecată și tăcea.

„Ilie, stai ! nu te supăra... Nu te lua și tu după ce-i iese omului din gură ! Cu gura spui multe. Nu văzuși la Sfat, când te cheamă să te aleagă socotitor ? Crezi

că nouă nu ne-a părut bine ? Zău, ești prost ! ne-a părut bine, dar eram supărați pe Anghel că prea a sărit cu gura contra lui Bădârcea. Ghiocoaia da, e cu chiaburii, dar ce au cu Bădârcea ?

„Și Țurlea ce știe el cum stau lucrurile ? îi luă celălalt frate vorba din gură. Vine aici, stă de vorbă cu Anghel și Anghel îi spune ce vrea el. Ce, crezi că Anghel i-a spus **realitatea** ?

„Aoleu !... se văita Ilie izbindu-și genunchii cu palma. Măi Vasile. Măi Gheorghe ! Așa încredere aveți voi în Anghel ?! Aoleu !!!...“ Nu se mai putea sta de vorbă cu alde Vasile și Gheorghe, se ridica și se îndrepta spre ușă, copleșit de mâhnire. Dacă ei Vasile și Gheorghe, cred că Anghel... Nu-nu !

„Ilie, stai, îl opreau ei. Stai, domnule ! Nu zice nimeni nimic de Anghel, dar...“

Aici Ilie se întorcea îndărăt și rămânea în picioare în mijlocul casei.

„Băi, Vasile ! Băi, Gheorghe, izbucnea el atunci din tot sufletul, uitându-se adânc în ochii fiecăruia. Bine, mă, atâta lucru ați înțeles voi ?! Cum, mă, nu-mai atâta ? Numai până aici ?“

Se oprea să aștepte răspuns dar alde Vasile și Gheorghe tăceau : ce să mai zică, n'aveau încotro, fiindcă numai atâta, numai până aici înțeleseseră ei.

„Vasile ! Băi, Gheorghe ! spunea Ilie mai departe. Mă, păi nu se poate cum ziceți voi ! Nu se poate, Vasile ! Nu e bine, măi Gheorghe !... Trecuți de dimineață pe drum și eu vă ieșii înainte să mergem cu toții acolo. Ziceți de Bădârcea că e bun de președinte ; vorbeți voi între voi ! Să vă spun drept, eu nu mă gândeam la treburile astea. Când v'am auzit pe voi vorbind, am zis că așa o fi ! dacă zice alde Vasile și Gheorghe, hai să zic și eu ca ei ! Da, dar pe urmă stai și te gândește : ce treabă facem noi acum ? Facem gospodărie ! Cu cine ? Ei, aicea este ! Nu poate să fie așa, nu e bine așa ! Te doare Vasile ! Și când te doare din nădejdea pe care ai tras-o, îți pierzi și nădejde și tot, și nu mai ai niciun rost pe lumea-asta !

„Dece să nu mai ai nicio nădejde ?! Stai, Ilie, ce tot vorbești tu !“ săreau alde Vasile și Gheorghe.

Aici Ilie nu mai putea răbda :

„Păi ce nădejde să mai am eu fără gospodărie, Vasile și Gheorghe ?! Unde e nădejdea ? care ? Vezi tu alta ? arată-mi-o și mie“ striga Ilie cu sufletul la gură.

„Păi cine zice că să nu facem, Ilie, ori tu ești nebun ?“ săreau frații Ciobanu **supărați**.

„Păi ce gospodărie e aia cu chiaburii în ea, Vasile și Gheorghe, nu vedeți că voi ați înebunit ?

„Care chiaburi ?

„Ghiocoaia și Bădârcea.

„Il dăm dracului de Ghiocoaia, dar Bădârcea să fie președinte că altfel nu intrăm !“ strigau frații Ciobanu cu îndârjire.

Bun, bine până aici, își spuse Ilie pe drum. Carevasăzică alde Vasile și Gheorghe îl dădeau dracului pe Ghiocoaia. Mai rămânea Bădârcea... Păi cu Bădârcea are să meargă și mai repede, își făcea Ilie socoteala mai departe. Bădârcea e mai rău decât un chiabur ,are să le arate el dece. Dacă ar fi fost om cinstit, nu s'ar fi apucat să îndemne oamenii să iasă din gospodărie fiindcă n'a fost ales el președinte. Asta ar fi una. Pe urmă...

Ilie nu se gândise mai departe, știa el ce să le spună. I se părea că ar fi fost mai bine să se fi dus la cineva unde era mai greu, de pildă la alde Trafulică și Didel.

Când auzi însă că Vasile și Gheorghe sînt la Trafulică, se simți cuprins de bănuială și se îngrijoră. Muierea lui Vasile avea dreptate : Trafulică n'avea nici

în clin nici în mână cu alde Vasile și Gheorghe! „Nu e nimic, își spuse Ilie grăbind pașii. Bine că îi gădesc pe toți la un loc“.

— Hai mai repede, Boțoghină, dacă zici că mergi, îl îndeamnă pe flăcău.

Ajunseră la Trafulică și bătură în poartă. Ieși chiar Trafulică. Când văzu cine e, Trafulică închise poarta cu mâna la spate și întrebă cu interes :

— Ce este Ilie ? Ce cauți tu aici ?

— Alde Vasile și Gheorghe Ciobanu e pe la voi ?

— Vasile și Gheorghe Ciobanu ?! întrebă Trafulică parcă ar fi fost mirat că Vasile și Gheorghe puteau fi găsiți la el. Da, sînt la mine ! se miră el mai departe, dar ce-ai cu ei ?!

— Am ceva cu ei, spune-le să iasă până afară.

— Hai înăuntru, îl pofti Trafulică, binevoitor. Țta cine e ? A ! Al lui Boțoghină ! Hai înăuntru, că Vasile și Gheorghe mai stau pe la mine.

Trafulică îi lăsă să intre iar el mai zăbovi puțin la poartă, lucru care nu-i scăpă flăcăului.

— Nea Ilie ! șopti el cu teamă.

— Trafulică ! Mă, eu zic că tot n'o să vă apucați voi să ieșiți din gospodărie, spuse Ilie tare, fără să-l ia în seamă pe Boțoghină.

Trafulică îl ajunse din urmă și nu răspunse nimic. Mergea în urma lor în tăcere și tot în tăcere îi conduse într'o tindă mare și de-acolo într'o odaie.

Când pași pragul, Ilie nu văzu decât că odaia era luminată slab de o lampă mică și că pe paturi și pe scaune stăteau oameni. În prima clipă nu-i cunoscuseră cine sînt, dar nu se sinchisi, dădu bună seara și rămase în picioare lângă ușă.

XXXVII

În clipa următoare îi văzu pe toți care erau : Didel, Bădârcea, Iancu Enache, Vasile și Gheorghe Ciobanu și cei doi băieți ai lui Trafulică. Stăteau tolăniți pe paturi și parcă așteptau pe cineva. Când îl văzu pe Iancu, Ilie înlemni de uimire:

— A ! Așa ! exclamă el lung.

Cei doi frați Ciobanu se uitau și ei încremeniți la noul venit și se vedea că nu pricep ce se petrece. Arătau înfricoșați de venirea lui Ilie. Iancu are să sară la el. Ce căuta Ilie aici ?

— Bă, Vasile ! Gheorghe ! Ce căutați voi aici ?! se pomeniră întrebați ei de Ilie, care pași cu îndrăzneală în mijlocul odăii.

Vasile și Gheorghe se uitau buimaci la Ilie, nu-l mai recunoșteau. Părea mai înalt decât îl știau ei, mai vânos și parcă nu-și dădea deloc seama unde nimerise. Parcă avea pistol la el și venise să-i aresteze pe cei din odaie.

— Și voi ce căutați aici, Didel ? A ? Iancule ! întrebă Ilie mai departe.

— O să-ți arătăm noi acum ce căutăm ! mormăi Iancu amenințător, ridicându-se alene în capul oaselor.

Ilie nu luă în seamă, se răsuci în mijlocul odăii, se scărpină vesel sub pălărie.

— Așa, dom'le Trafulică, te-ai dat cu chiaburii ! Bine, lasă că o să vezi tu pe dracu, spuse el liniștit. Boțoghină, porunci el cu măreție. Fuga la sfat și spune-i tovarășului Anghel să vie încoace.

Flăcăul tresări parcă zgâlțâit din somn. Nu era greu de văzut că teama îl paralizase.

— Tovarășul Anghel ? întrebă el mai tare decât ar fi trebuit. Bine !

Și, foarte bătos, apucă clanța și deschise ușa atât de smucit că se lovi cu bărbia de ea. În aceeași clipă unul din feciorii lui Trafulică sări de pe pat și îi tăie drumul.

— Stai aici. Când ți-oi da eu tovarășe Anghel, n'ai să-l poți duce.

— Boțoghină, strigă Ilie tăios.

Boțoghină înțelese. Îl apucă pe feciorul lui Trafulică de piept și îl dădu la o parte :

— Dă-te, bă, laoparte, ce, crezi că dacă sînt în casa ta mi-e frică de tine ?

— Inchide ușa Trafulică, porunci Iancu stăpân pe sine, apoi se adresă feciorului lui Trafulică : stai la locul tău Marine. Stai colea pe pat.

— Măi, Vasile ! Gheorghe ! Ia hai afară de-aci că am să vorbesc ceva cu voi, spuse Ilie stînd cu spatele la Iancu.

Stătea cu spatele foarte aproape și nu se sinchisea deloc, sau cel puțin așa părea. Le făcuse semn din cap celor doi frați, prietenos dar și poruncitor :

— Haide, mă !

Alde Vasile și Gheorghe răspunseră din priviri că au să meargă dar nu se mișcară de pe pat, parcă ar fi fost legați cu frînghiile.

— Veniți acolo și faceți gălăgie că așa și pe dincolo, dom'le Trafulică și Didel, spuse Ilie parcă ar fi continuat vorba începută. Faceți gălăgie că l-ați vrea pe Bădăreacă președinte și când colo, voi lucrați la ordinul ăștia ! — și-l arătă pe Iancu. Fie ea a dracului de omenie, care crede lumea că o aveți !

— Ce la ordinul ăștia !? Nu mai clănțani acilea de pomană ! bolborosi Didel dușmănos. Țsta veni și el ca omul, n'are voie să vie !?

— Mai bine ți-ai vedea de treabă, ar fi mai bine de tine, murmură și Trafulică. Faceți gospodărie să vă pună statul la jug, să trageți până n'oți mai putea !

— Ia lăsați-l în pace ! șopti Iancu mușcându-și buzele. Ilie Barbu, m'ai auzit tu pe mine că ani zis eu ceva de gospodăria voastră ? Am zis ceva de tine ? Atunci de ce ai sărit...

Se ridică de pe pat și îi ieși lui Ilie în față. În aceeași clipă Ilie își întoarse spatele și le făcu semn din cap celor doi frați să se ridice și să meargă cu el. Mișcarea capului însă îi înțepeni. Iancu se aruncase asupra lui, îi înconjurase gâtul cu amîndouă palmele, și îl strîngea cu chipul schimonosit de ură năpraznică. Se pare că Ilie nu fusese luat pe neașteptate. Cam în aceeași clipă smuci din grumaz și Iancu se clătina. Ilie apucă de ghiarele încleștate de gâtul său și le desfăcu liniștit, parcă și-ar fi deschiat gulerul care îl supăra.

— Ia mîna de pe mine, șopti gîfîind. Dacă...

Nu mai avu însă timp să-și termine vorba. Iancu se trăsese un pas înapoi și scosese ceva din buzunar, ceva mic care nu se vedea dar care se putea ghici.

Boțoghină ghici cel dintîi și se repezi să-i sară în spate lui Iancu. În aceeași clipă feciorul lui Trafulică se năpusti asupra lui și îl opri, îl înțepeni de ușa.

— Nea Vasile, sări, strigă Boțoghină înspăimîntat.

Frații Ciobanu țâșniră în picioare. Strigătul flăcăului îi făcuse să înțeleagă într'o clipă primejdia. Iancu tocmai se repezise. Ținea mîna ridicată să taie cu ea de sus în jos. Frații Ciobanu îl izbiră cu piepturile și Iancu, din viteză nimeri cu trupul în perete, izbutind totuși să-l atingă pe Ilie. Îi crestase umărul și îi sfîșiasse cămașa la spate.

— Trafulică, pune mîna pe ei, răcni Iancu înăbușit.

Prea târziu. Nu se așteptaseră niciunul ca Vasile și Gheorghe să-i sară lui Ilie în ajutor. Ce să facă acum ? Era lucru știut în sat că bătaia cu frații Ciobanu nu duce la nimic bun. Tocmai deaceea îi atrăsese de partea lor, crezuseră că au să iasă așa cu ei la drum și au să pîndească pe Anghel și Păscu.

— Nu ți-ar fi rușine Trafulică, bolborosi Gheorghe Ciobanu, aruncînd la pămînt cu mînie cuțitul de buzunar pe care i-l smulsese lui Iancu.

— Vezi bă, că-ți curge sînge, Ilie ! murmură Vasile cercetînd cu atenție spinarea lui Ilie.

În acest timp, nu se știe cum, Bădârcea se făcuse nevăzut. Posomorît, Vasile Ciobanu se căznea să lege cămașa sfâșiată a lui Ilie. Petecul cusut de Gherghina de dimineață fusese mai tare, ruptura trecuse pe lângă el. Acum nu mai avea culoarea bluzei, se făcuse roșu de sânge.

— Zi, așa, chiaburilor, ați crezut că o să puneți voi mâna pe gospodărie, spuse Ilie Barbu răsucindu-se amenințător spre Iancu și Trafulică. Săriți cu cuțitele! Așteptați nițel, că n'o să mai săriți voi cu cuțitele.

Ilie porni spre ușă cu pași grei.

— Da, vedem și noi, Ilie Barbu, că nu ți-e milă de viață, murmură Trafulică în urma lui. Ai apucat-o p'aci; află că p'aci au să-ți rămână zilele! Nu mori tu în pat, să nu duci tu grija-aia!

— Vasile! Gheorghe! Haideți, strigă Ilie de-afară.

Frații Ciobanu se opriseră în prag și se uitau la Trafulică. Nu spuneau nimic, se uitau și tăceau. „Așa ne-a fost vorba? întrebau ei posomorîți. Așa ne-a fost vorba, să-l aduci pe-ăsta aici să scoată cuțitul! Păi așa ne-am înțeles noi? Dece l-ați adus aici pe Iancu? Ce-ați vrut să faceți?”

— Vasile, Gheorghe! strigă Ilie de-afară.

— Mai stăm noi de vorbă, Trafulică, spuse Vasile Ciobanu cu glas scăzut. N'o să fie bine de tine!... Hai Gheorghe, hai să plecăm d'aici.

XXXVIII

Ilie Barbu se întoarse acasă târziu, cântau cocoșii a doua oară. După ce plecase dela Trafulică, merse împreună cu Vasile și Gheorghe și din ceace plănuiise el înainte să le spună, nimic nu le spusesese. Nu mai era nevoie. Se oprise la ei acasă, băuse cu ei un pahar de vin, stătuseră de vorbă...

Muierea lui Vasile făcuse apă caldă, Ilie își spălase umărul atins de cuțit... Abia acum putuseră să-și dea seama că în prietenia lor, până azi lipsise tot timpul ceva: nu-și cunoscuseră bine dușmanii.

Nu mult timp după aceea auziseră bătăi în poartă și ieșiseră afară. Erau Anghel, Mitrică, Pascu, șeful postului de miliție și, spre mirarea lui Ilie, tovarășul Țurlea și tovarășul Ion Niculae.

Anghel aflase între timp că Iancu Enache plecase de-acasă și intrase prin grădina în casa lui Trafulică. Tot atunci Boțoghina venise să le spună și el. Ilie le povesti cum s'au întâmplat lucrurile; pe cine a găsit acolo, cum a sărit Iancu să dea cu cuțitul...

— După cum văd eu, Ilie, tu ai avut sarcina cea mai grea, a spus Țurlea după ce a ascultat tot. Ajutat gospodăria în cele mai grele situații. Hai acum să punem mâna pe domni Trafulică și Enache.

S'au dus cu toții spre Trafulică. Ilie se arăta mereu mirat cât de repede se întorsese tovarășul Țurlea dela raion. Ii părea bine.

La Trafulică n'au mai găsit pe nimeni, afară, bineînțeles, de Trafulică. L-au luat pe Trafulică, apoi s'au dus la Iancu acasă și l-au luat și pe el.

Iancu Enache, se culcase, chipurile: se desbrăcase. A trebuit să se îmbrace la loc. Se făcea că nu știe pentru ce este căutat.

— Pentru cote, dom'le Iancu, i-a răspuns Anghel. Pentru cote și pentru ce ai făcut în seara asta.

— Pentru cote înțeleg, dar pentru ce am făcut în seara asta nu înțeleg, și-a arătat Iancu deslușit nedumerirea.

— Ei, bine că recunoști, pentru cote, ajunge atât, i-a răspuns Anghel.

După aceasta s'au oprit la sfat. Anghel i-a spus lui Ilie să se ducă să se culce, acum lucrurile sunt cât se poate de limpezi. Ilie a luat-o spre casă. Vasile

și Gheorghe Ciobanu, l-au dus până în poartă și îl întrebau mereu dacă nu-l **prinde** umărul, adică dacă nu-l doare.

Ilie o găsi pe Gherghina picotind pe vatră. De fapt nu picotea ; dormea deabinelea ; nu se trezi decât când o mișcă ușurel de umăr.

— Aoleu ! murmură ea cu un glas stins. Sînt frîntă de osteneală ! Dar așa frîntă cum zicea că era, se ridică numaidecât, căută printre străchini și începu să piseze niște usturoi, să facă mujdei, pentru friptură.

— Ce face băiatul ăla, doarme ? întrebă Ilie după o vreme.

Se pare că Gherghina era totuși pe jumătate adormită fiindcă abia într'un târziu se pomeni că parcă el ar fi spus ceva :

— Ce ziseși tu ?! întrebă ea cu mirare.

— Ziceam de băiatu-ăla ! Ce face, doarme ?

— Doarme, ce să facă !

Când se trezi de tot, Gherghina se așeză jos pe un căpătâi lângă prag și așteptă mai întâi ca omul ei să mănânce, să-l întrebe apoi ce s'a mai întîmplat.

Ilie, însă, se simțea bine și după felul cum mânca se putea înțelege că i-ar plăcea să spună și mîncînd, dar numai dacă ea l-ar întreba. Gherghina înțelese.

— Mereu s'au dat cîinii ăștia ! Aoleu ! Ham-ham ! Ham-ham ! Ziceam că nu mai sfârșesc...

Parcă n'ar fi știut de ce se dădeau cîinii ! Știa, dar vroia amănunte.

— Așa sunt cîinii ! reflectă Ilie. Iși ascunse zămbetul cu un picior rumenit de găină, și reflectînd mai departe : ce treabă are cînele ? Să se dea ! Iancu Enache ce treabă are când noi facem gospodărie ?!

„Aha ! Stăi că spune.“ Gherghina se dădu mai aproape. Ilie însă, nu se grăbea, cu toate că terminase cu masa. Se uita puțin mirat în strachina cu bucăți. Ridică din sprâncene :

— Fă Gherghino, șopti el tainic fără să-și ia ochii din strachină. Fă, eu nu știu ce e cu mine : după ce înghit așa de vreo șaptezeci-optzeci de ori, odată mă pomenesc că mi se taie foamea ! Ce-o fi cu mine ?!

Se uită foarte nedumerit la nevasta lui, fără să zămbească, cu sprâncenele ridicate a **mirare**.

— Păi ce să fie, înseamnă că te-ai săturat, îl dumiri Gherghina bucuroasă că omul ei glumea cu atîta plăcere. Gîndi că lucrurile au ieșit bine.

— Hm !! Dacă așa zici tu... Atunci să-ți fie de bine, să crești mare ! spuse Ilie uitîndu-se lung, drept în ochii ei.

Gherghina nu se feri, rămase sub privirea aceea care părea grea de atîta limpezime și pe care o cunoștea de când era fată : îi plăcuse atunci cel mai mult, iar astăzi îi plăcea mai mult ca oricînd. Iși plecă totuși pleoapele. După câteva clipe le ridică iarăși și îl învălui și ea cu privirea ei. Dar deodată se îngrijoră :

— Ilie, ce-ai la umăr ?

— M'am zgâriat...

Ii spuse cu nepăsare că alde Vasile și Gheorghe, știe ea, gardurile lor sunt de nuiele și... noaptea... cutare... se întîmplă... Vasile și Gheorghe Ciobanu ?! Ce-a căutat la ei ? Ei, ce-a căutat ! Sarcină de partid. Alde Vasile și Gheorghe au vrut să iasă din gospodărie și...

Începu să-i povestească. Ii spuse tot ce știa, dar nu avu grijă să facă legătura între o întîmplare și alta și Gherghina obosi, nu-l lăsă să sfârșească.

— Hai că ești ostenit, toată ziua ai umblat de colo până colo ! Măine o să te duci iar, așa că trebuie să te odihnești.

— Dacă zici tu că sunt ostenit...

Fie, zice și el ca ea, dar el nu se simțea deloc ostenit.

— Eu vreau să mă culc afară, spuse Ilie în cele din urmă.

— Dacă zici tu că vrei să te culci afară...

Fie și-așa, dar s'a cam lăsat frig! Frig? îi trecu Gherghinei prin cap. Da de unde frig! exclamă ea în gând cu șiretenie. Oboseala îi peri ca prin minune și chipul îi înflori de bucurie.

Ilie o văzu și îi păru bine că Gherghina lui seamănă acum grozav nu cu Gherghina de azi dimineață, care nu ziceai că are treizeci de ani, ci cu Gherghina lui Ciucă, cum era ea atunci fată mare, când se ducea la poarta ei și-i fluiera...

Ieșiră pe prispă.

...Târziu, Gherghina adormi. Ilie îi simți multă vreme în spinare răsuflarea caldă. Ostenită, săraca de ea; nu vezi cum răsuflă de încet? Parcă ar fi murit! Ce, e glumă? Dacă ai măsura pașii câți îi face ea într'o zi, ai ajunge la București. Dar ce mai ține ea la el! Nu vezi cum doarme lipită de spinarea lui?... Și n'are și ea săraca o bluză pe ea!... „Lasă Gherghino, uite, nici Caterina lui Tăbârcel n'are, nici a lui Ilie Moacă, nici Florica lui Țugurlan... De unde să ai?!... Lasă că o să facem! Socoteala asta care am făcut-o noi azi, a ieșit bine, domnule! Ne-am desfășurat... Anghel a pus piciorul în prag și n'a lăsat el să... spunea Turlea: „Măi tovarășe Ilie, tu ai avut în seara asta sarcina cea mai grea, ai nimerit taman în vizuină“. Hm! Ce vizuină! Ziceam de socoteala asta de azi! Să vezi că socoteala asta are rosturile ei, că veni vorba de bluză. Bluza asta îți vine colea la cooperativă, dar cu ce o iai? Nici tu n'o iai, și rămâi desbrăcată — și nici muncitorul care o face n'are ce mânca. Trebuie să-i dai tu de-aici, ca să-ți dea și el mai multe. D'aia zicea Anghel că nu e nicio nădejde fără gospodărie. Ei! Noi am făcut-o. Principalul e că am pornit. Acuma, principalul e să meargă bine. Trebuie să meargă! O să fie tot Anghel secretar, așa că... Niculae Burcea zicea că o să fie și brigadier... Lasă să fie! O să facem treabă, Gherghino! Ei, aicea să te vad eu cum muncești... Săraca, parcă n'o știu eu, cum muncește! Da, dar să te vedem pe tine, Ilie, tu ce-ai să faci? Aia e socoteala!”

Ilie închise ochii și treaz fiind, sub pleoape îi țâșni lumina zilei, pe o întindere nesfârșită de pământ. Gospodăria treiera prima ei recoltă, și Ilie știa pe dinafară câte zile-muncă are fiecare. Da, se cântăresc sacii așa cum văzuse el că se făcea la gospodăria Dor-Mărunt. Brigman, magazionerul, stă cu plaiavazul la ureche și face prinsoare cu Niculae Burcea că au să iasă peste 2500 kgr. la hectar.

Uite și copiii, se țin de drăcii, se urcă pe cântar și se laudă ca proștii că au atâtea chile.

— Vasilică, zicea Niculae cu glasul său blând. Du-te taică, încolo, d'aici.

— Am patruzeci de chile, nea Niculae.

— Bine că ai patruzeci de chile. Tot atâta are și groșteiul meu.

Zarvă de să pui mâna pe-un retevei și să le dai la spate. Uite-i pe unii că vin cu vitele la apă. Sînt însetate vitele, dar și băieților li-e sete. O fată se uită la ei și îi dojenește:

— Măi, lasă întâi vita să bea, că ea nu poate să rabde.

Ilie se uită la ea uimit. Frumoasă fată și deșteaptă. Dar a cui o fi?

Ilie deschise ochii și zâmbi înlăuntrul său că își punea asemenea întrebare. Văzuse toate acestea anul trecut când Anghel organizase o vizită la Dor-Mărunt.

„Da, e bine că am făcut grâu de peste 2500 kgr. la hectar. Dar ce-i facem de bani? se pomeni Ilie gândindu-se. Cu ce cumperi să faci ateliere și grajduri? Aveau noroc aia din Dor-Mărunt. Era o vale la ei de vreo zece hectare, cu un iaz. Făcuseră grădinișerie, câștigau parale!”

— Măi socotitorule! Măi tovarășe Ilie! Ce facem, domnule, te-ai mai gândit cu ce să facem grajduri? Bine, ne împrumutăm noi la bancă, dar trebuie să dăm statului îndărăt. Ce facem, vindem bucate?

— Vindem noi, dar n'ajunge!

— Dar atunci ce-i facem?

— Eu am spus odată: ne apucăm și săpăm în Valea Morii un iaz și facem grădinărie.

— Unde !!?

— În valea Morii.

— În pietrișu-ăla!?

— Dar în care pietriș?

— Și ce răsaduri punem noi în pietrișul-ăla?

— Ce răsaduri punem? Păi uite: sticle de lampă, sare de lămâie, caiele de potcovit, ouă, jumări ca să crească porci...

— Ți-arde de glumă.

— Ba nu-mi arde deloc. Valea Morii e bună de grădinărie. Nu zic că nu e și pietriș, dar îngrășăm locul...

Ilie se ridică în capul oaselor, prins de gândul său cu Valea Morii. Răcoarea nopții și mișcarea îl făcură să simtă durerea în umăr. Il ținea, parcă îi prinsese spinarea.

„Ehe! Stai încet Ilie, spuse el aducându-și aminte de întâlnirea cu Trafu-lică și Didel. Stai încet, că așa făcuși și de dimineață. Credeai că merge așa ca pe apă și când colo... Da, da! O să fie greu! Cum a fost azi: am crezut la început că Bădârcea... și pe urmă am zis că e numai Bădârcea și Ghioceoia și când colo, Didel și Trafu-lică... Crezi că n'or mai fi și alții ca ei, pe care nu-i știm noi? Avem să vedem! Dar socoteala cu Valea Morii tot trebuie s'o facem: orice-ar fi!“

Ilie vru să se întindă și să pună capul pe căpătâi, dar Gherghina îi luase locul. Ii apucă ușurel capul în palme și îl dădu mai încolo. Când închise ochii să adoarmă, cocoșii începură deodată să cânte. Se revărsau zorile.

SOLDATULUI AMERICAN

In zilele
când
furios,
cu turbare,
pe sub toate porțile Americii
se-aude lătrând,
în zile
de minciună
isterie cazonă
și trădare,
pentru tine,
G. I. *)
scriu acest rând.
Oriunde-ai fi,
în Havai
sau în Franța,
pe frontul Coreei,
în lupta nedreaptă,
glasu-adevărului
va'nvinge distanța
și va răscoli
conștiința ta
turburată.
Oare-ai uitat
goana pe mii de leghe
atât de ușor,
ai uitat
când apa stătută-a tranșelor beai,
Casablanca,
Ardenii,
junglele din Timor
nu le mai ții minte,
G. I. ?

*) G. I. (se citește Gi Ai) este numele dat soldaților americani.

Prin găuri de șobolani
n'ai înghețat,
zi-noapte,
cu arma'n mână strânsă,
ca să se'ngrașe
neamul blestemat
al fabricanților de arme
și jucătorilor la bursă?
Cu sânge,
nervi,
sănătate,
contul teribilului veac
l-ai plătit.
Iar ei
doar cu plumbi
și conserve stricate
burta soldățească
ți-au ghiftuit.
Arșița Oceaniei
toamnele europene,
până'n suflet
până'n măduvă
te-au ros.
Iar ei,
socotind dividendele,
de cu vreme,
din suferințele tale
le-au scos.
Semănând continente
cu leșuri ostășești,
neștiind ce-i durerea,
în zile de crudă durere,
acești viermi de cadavre,
cu Krupp-ii nemțești
frățește'mpărțeau
sângeroasa avere.
Văduvele,
orfanii,
încă umblau în negre vestminte,
mama soldatului
jalea nu și-a risipit,
și pentru alți morți
se sapă
noi morminte,
vântul morții
prin lume
din nou s'a stârnit.
Ca iară
în sânge să'nece
pământuri
și oameni

VASUL DE CRISTAL

Trei fete mici, trei școlărițe
Au cumpărat un vas de flori.
Au căutat,
Și l-au luat,
Nu l-au găsit ușor.
Era oval,
Și de cristal,
De sticlă scilpitoare,
Un vas dintre acelea care
Stau în vitrină, și, ca el,
Doar unul mai era la fel.
Oval
Și de cristal.

La început, din magazin
L-a dus în brațe, Zina, lin.
Iar până'n bulevard, Tamara
Cu grije i-a purtat povara.
De la Tamara, mai în urmă,
Trecu ușor la Jenia'n mână,
Care, făcând un pas greșit,
Deodată — poc — s'a zăpăcit.
Acum și cerul și pământul
In ochii fetelor voioase
Căzură într'o ceață deasă :
Iar soarele, jos, triumfal,
Juca în cioburi de cristal...

Trei fete mici, trei școlărițe
Stau triste lângă caldarâm.
Din post milițianul vede
Și vine lângă ele-acum.
— Ia spuneți-mi ce s'a'ntâmplat ?
— S'a spa... s'a spa... s'a spart !

Trei fete mici plâng de istov
La capul uliței Chirov.

Iar lumea le'nconjoară'n grabă
Și'ngrijorată le întrebă :

— Spuneți-ne ce s'a'ntâmplat ?
— S'a spa... s'a spa... s'a spart !

— Ce se petrece aici anume,
De-i adunată-atâta lume ?
— Aud că s'ar fi spart, deh... ci-că
...Știu eu, așa, ceva de sticlă...

— Nu sticlă goală, ci un vas !
(Grăiră fetele'ntr'un glas)
Am fost de-a cincea delegate
Să cumpărăm un dar frumos.
Noi daru-l cumpărarăm toate
Dar uite-l, a căzut pe jos.
Și-acum, priviți, cum am rămas :
Nu mai avem nici bani, nici vas.

— Așa stau lucrurile ? Hei,
Vorbiră oamenii-'ntre ei.
Șoferul spuse că un ciob
Nu poți să-l mai lipești la loc.
— E o nenorocire, da,
A zis un meșter ce privea.
Iar tot cătând la vas oîta
Un om înalt și liniștit,
Boxeur, maestru emerit.

Și în acelaș magazin,
Cu multe vase în vitrină
Toată'ncăperea lui acum
De felurită lume-i plină.
Dela maioru-aviator
Pân' la șahistul premiat,
Din toate părțile-au intrat
Și toți acelaș lucru vor.
Iar la raionul de „Cristal“
De „Sticlă“, și de „Porțelan“,
E agitație, 'mbulzeală,
Și toți vorbesc în gura mare :
— Dați vasul fin care se vede !
— Nu, vreau să cumpăr unul verde.
— Tovarăși, nu l-ați prefera
De sticlă roșie, așa ?
— Pe cel de-aproape, și frumos ?
— Nu, nu ! E'n raftul larg, de jos.
— Tovarăși, nu spuneți nimic.
— Acesta nu cumva e mic ?

Șofeurul vrea neapărat
Un vas frumos și cizelat.
Aviatorul, cu ochiu viu
L-ar vrea ca zarea, străveziiu.

— Acesta e cel mai frumos
Și nu-l găsești așa ușor,
Vorbi boxeurul respectuos,
Maiorului aviator.

Trei școlărițe din a cincea.
O vorbă nu mai scot acum,
In camionul de trei tone
Ce-așteaptă pufăind în drum.
Milițianul, cum văzu,
Mașinii, „liber“ îi dădu
Făcându-le cu capul semne
Pe rând Tamarei, Zinei, Jeniei.
Simțind cum inima le bate,
Sunt galbene acuma toate.
Iar în cabină învelit
E darul lor neprețuit.

— Tovarășe, măi nene Grișa,
Fii bun și mână mai încet, —
Șofeurului îi strigă toate
Bătând în geamul dela spate.
Râzând, el merge înainte.
— Nu spargem noi așa ușor
Noi sântem mai cu luare-aminte,
Și nu ca voi, fetițelor.

La școală'n sala cea mai mare
In cadrul tânăr și solemn
Modestei lor învățătoare
Care-a'mplinit șaiszeci de ani,
Prinos de muncă și îndemn
Trei școlărițe îi înmână
Un dar de preț, ca o cunună.
Dar dela cine-i acest dar ?

De la civili și militari
De la cei mulți cinstiți și tari
De la cei simpli, de la cei
Ce sînt prieteni între ei
De la poporul care crește
Și an cu an se întărește,
De la pionieri, școlari —
Privind acum în largul zării
De la copiii toți ai țării !

AJUNUL MAREI SĂRBĂTORI

I

Măreață e noaptea. Și-i plină
De cântec, de tropotul greu.
Lumini cad pe fruntea senină
A albului mausoleu.

La club a fost prins de o ramă
Placatul, — dar sfaturi se țin.
Și pictorul scoală cartierul
Umblând după-un tub de carmin.

Un puști suie iară și iară
În pod, cercetând grijuliu :
Hulubul primit de cu seară
Așteaptă cuminte ? E viu ?

E viu. Ciugulește. Se-azvârle
Puștanul în pat și cu jînd,
Privește medalia mândru
Pe-a fratelui haină lucind.

Prietenii Rilei ¹⁾ se-adună
Pe lângă-un ulcior de pământ,
Iar Boico și Sașa'mpreună
Aminte-și aduc de un cânt :

„Pământul lui Levschi și Botev...“²⁾
Nu merge, băeți, nicidecum !
Ce soi de „robie“-l apasă ?
Poporul e liber acum !

Cătușele grele sunt sparte,
Sfoiagul ne iese din miști.
Zburați cât mai sus, mai departe,
Voi, tineri cu doruri fierbinți !

1) Munții Rila — cei mai înalți munți ai Bulgariei.

2) Cântecul partizanilor bulgari din 1941—44

Zburați ! Vă așteaptă motoare
Ce dudue pline de zor,
V'așteaptă discuții, mișcare,
Și freamățul nerăbdător :

— Hai jos ! vă poștește o mină.
— Suiți ! cheamă schele grăbit,
„Istoria Partidului“ vine
Să'ntrebe : — Cum, nu m'ați citit ?

Și flutură'n noapte drapele,
Semeș : — După mine ! — strigând.
Iar mausoleul sub stele
Lucește'n ajun ca nici când.

Obrazul lui Vojd ³⁾, iată, crește
Înalt, pân'la-al stelelor stol :
Iar Gheorghii Dimitrov pornește
Prin noapte atentu-i control.

2

Dar iată în beznă o rază,
Pe Vitoșa ⁴⁾ 'nscris-un inel :
Dimitrov se înapoiază
În albu-i, de piatră, castel.

Trecând prin îngusta intrare
Atinge cu mâna grăbit
Pe-ostașul de gardă : se pare
C'a fost, de control, mulțumit.

Și soarele svârle într'una
Pe străzi aurite săgeți,
Scăldând sărbătoarea bulgară
În zâmbet și slovă de preț.

Ne-auzi tu, tovarăș' Dimitrov ?
În fața mărețului zid
Vin tineri acum — milioane —
E țara ce-aici s'a unit.

Auzi ? Bucuroși se avântă
Pe străzi septembriști mărunței
Și marșul chiar trenul li-l cântă,
Și-i tânăr și vesel ca ei.

Auzi cum sosesc și tractoare
Din sate pierdute în zări ?
Privește cum fâlfaie'n soare
Hulubu' tăind depărtări.

³⁾ Vojd : Conducător pe bulgărește

⁴⁾ Muntele Vitoșa

Cu umerii lor de aramă
Sportivii stau drept, neclintiți,
Și după-ochelarii cu ramă
Savantu-are ochii-umeziți.

Iar ăsta ? — Vestit brigadier e.
Și-aici ? — Textiliștii, nu-i știi ?
Dar ăl cu cialmă ⁵⁾, cine-i vere ?
— Osman. Astăzi poate citi !

Il vezi ? Și acum buchisește
pe orice afiș sau placat :
Că fabrica 3 depășește
Tot planul ce-avea programat,

Că'n Belgrad călăul ce minte,
Sfârșitu-și va da în curând ;
Savanții, că merg înainte
Cu-adeptii lui Waismann luptând,

Și „Beli păt“ ⁶⁾ se războește
Zdrobind uneltiri de chiaburi, —
Puterea-ne'ntr'una sporește
Mai tare ca negrele uri ;

Din ea și izbânda purcede
Zburând din hotar în hotar,
Căci numele „Stalin“ se vede
Alături de „Pace“, — și-i far !

Căci strigătul „Pace“ răsună
În firele de telefon,
Vrea „Pace !“ și strungu'n uzină
Și trenu'n tunel ducând zvon.

De-urale cu miezul de lavă
Cuprins și văzduhul ne e :
— Partidului nostru dăm slavă !
— Trăiască în veci P. C. (b) !

Drapelele fâlfâie'ncete
Și ramuri foșnesc răcoros,
Șub ele sunt fețe, portrete,
E țara ce râde votos

Călită partinic, mai tare,
Cu noui biruinți și eroi...
— Tovarăș Dimitrov, o clipă
De-ar fi să te-arăți printre noi !

⁵⁾ Eșarfa cu care turcii își înfășoară fesul.

⁶⁾ „Colina albă“ — numele unei cooperative agricole bulgare.

...Acum în tribuna cea mare
Intregul C.C. s'a urcat
Și Vălco Cervencov salută
Poporul în soare scaldat.

Și numele nou se'mpletește
Cu-al tău, în izvor de puteri :
Nainte vă stăm tinerește,
De muncă'nsetați ca și eri.

De muncă, dar dacă s'o cere
Vom ști să fim fără cruțare...
Salut !
Și parada începe,
În soare.

In românește de Vladimir Colin.

RĂSPÂNDESC MANIFESTE ANTIAMERICANE *)

Cade-o ploae rece pe pământ.
Norii, sus, se'ngrămădesc de vânt.
Ies pe poarta fabricii afar'
Cu-o umbrelă, iar în buzunar
Port pachetul greu de manifeste.

E târziu și întuneric este
Manifeste pe sub uși ușoare,
Pe sub seodzii, ¹⁾ foae după foae
Le strecor cu grijă să nu sboare,
Și să nu le ude pic de ploae.

Liniște... Un câine latră-abia...
Dorm adânc după o muncă grea
Harnicii pescari din Nagasachi.

Liniște... doar, ropotul de ploae.
Mâine însă foae după foae
Vor porni ca albi pescăruși...
Le-or găsi nevestele sub uși.
De bărbații lor vor fi găsite,
Le-or desface-atunci cu mâini hârșite
Literă cu literă-or citi
Cei ursiți aici să locuiască
Și la toți o să le povestească
Că ieri noapte a pătruns la ei
Adevărul tot despre yankei.

Mă gândesc la toate astea-acum.
Liniște, doar pașii mei pe drum
Mai au mult de mers pe dibuite
La aceste case adormite.
Unul după altul manifeste
Eu strecor sub seodzi, și prin ferestre
Vreau ca să nu sboare nici-o foae
Și să nu le ude pic de ploae.

In românește de Ștefan Andreescu

*) Această poezie a fost publicată în revista progresistă japoneză „Atarasi Sekaia“.

1) Peretii caselor japoneze care se dau înlături.

„OPERAȚIA MAGDALENA“

O scrisoare ciudată

Ca prin vis, inginerul Vasile Liman simți mâna soției sale. Degetele, lungi și catifelate, tremurau ușor pe mâna lui, comunicând emoția femeii. Bărbatul zâmbi și, cu ochii aprinși de o puternică mulțumire sufletească, continuă să urmărească jocul actorilor. Acțiunea de pe scenă se apropia de sfârșit. „Cele trei surori”¹⁾ stăpâneau sala cufundată în tăcere. O epocă, de mult apusă, cu suferințele și nădejțile ei, reînviase în fața spectatorilor. La o replică dată de Verșinin (interpretat de actorul Bota), soția inginerului tresări. Liman o privi cu coada ochiului; pe chipul lui reapăru același zâmbet fericit. Maria de abia respira. Sprâncenele ei negre și armonios arcuite se încruntaseră ușor, dovedind o firească emoție... Asculta.

„Iată! Muzica aceasta cântă atât de vesel, e atâta bucurie în ea, de parcă s’ar apropia vremurile care să desvăluie tâlcul suferințelor noastre... O, dacă am ști! Dacă am ști!” („Trei surori”).

Pe aceste ultime cuvinte, cortina cenușie de catifea se lăsă ușor, închizând în alunecarea ei viața de pe scenă. După câteva clipe aplauzele izbucniră în ropote nestăvilite. Maria însă nu aplauda, ședea în fotoliu, ca și cum s’ar fi reîntors dintr’o călătorie lungă și istovitoare. Liman își întoarse capul spre ea și privi îndelung chipul pierdut și nemișcat. Ii puse ușor mâna pe umăr...

— Maria, ce-i cu tine ?

Femeia își ridică privirea, iscodindu-l cu ochii ei căprui și limpezi. Mai întâi oftă, apoi zise :

— De-aș putea, dragă Sile, să vorbesc în limba eroilor lui Cehov, cred că mi-ar veni mai ușor să-ți spun ceea ce gândesc în clipa de față. Iubesc în arta acestui mare dramaturg rus, poezia... o poezie care-mi... Nu, nu-ți mai spun — zise ea pe neașteptate. — Știu, tu râzi de mine. Uite, ai și început...

Ieșiră din sala de spectacol, ținându-se de mână, copilărește.

La garderobă, o fată îmbrăcată într’un halat albastru îi privi cu curiozitate și le întinse paltoanele. Erau ultimii spectatori care părăseau sala de teatru. Ajutându-i Mariei să-și îmbrace mantoul, Liman se aplecă spre ea și-i șopti :

— Maria, îmi ești tare dragă!

Femeia surâse și ochii ei îl priviră ștregărește, reproșându-i parcă îndrăzneala. În semn de răspuns, bărbatul o luă de braț, cu o mișcare bruscă, pornită din toată ființa.

1) „Trei surori” piesă de teatru de A. P. Cehov.

Strada era pustie și umedă. Un vânt rece de toamnă străbătea orașul. Nori cenușii se învoldau în înălțimi, prevestind burniță. În depărtări, luminile „stopurilor“ când însângerau văzduhul, când îl improșcau cu flăcări verzi, primăvăratece. Maria se strânsese și mai mult lângă Liman. Simțindu-i respirația, acesta o sărută fugar pe obrazul rece.

— Ce-ai zice dacă am lua un taxi? — o întrebă el.

— O mașină?... Glumești, Sile. Astăzi am făcut socoteala și până la salariu mai avem... Nu, mai bine mergem pe jos... Ți-e teamă cumva de toamnă?

— O!... Nu, poeta mea — răspunse el cu un ton declamatoriu, încercând să-l imite pe artistul ei preferat.



Intr'o clădire nu de mult construită, soții Liman ocupau o garsonieră la etajul al doilea. Călcând în vârful picioarelor, ei urcară treptele scării și se opriră în dreptul ușii lor. Inginerul descuie și, cu un gest larg, zise:

— Poftim, doamnă...

Dar nu-și termină plecaciunea. Amândoi, în același timp, zăriră pe jos un plic galben. Maria se aplecă să-l ridice, dar el i-o luă înainte.

— Ce-o mai fi și asta? — zise Liman uitându-se cu nedumerire la plic.

Pășind peste prag în urma soției, el citi cu glas tare: „Domnului inginer Vasile Liman. Personal“. Repetând încă odată și fără să știe de ce, își simți inima cuprinsă de o ciudată presimțire. Cu degetele tremurânde, deschise plicul, din care scoase o scrisorică bătută la mașină. Din celălalt colț al camerei, urmărindu-l cu o privire care parcă voia să spună „Nu-mi pasă de scrisorile tale personale“, Maria zări cum chipul bărbatului ei se schimbă, devenind stacojiu. Mai văzu cum scrisoarea începe să-i tremure între degete. Speriată, se repezi la el:

— Sile, ce s'a întâmplat?

Ca și cum lectura scrisorii l-ar fi stors de vlagă, Liman căzu pe un scaun. La întrebarea Mariei nu răspunse.

— Sile, ce-i cu tine? Dă-mi scrisoarea — ceru ea.

Cu mișcări nervoase, bărbatul ascunse plicul în buzunarul hainei și, ferindu-și ochii înlături, încercă s'o liniștească.

— Nu-i nimic, Maria. Te rog, pricepe, absolut nimic...

— Minți, dă-mi scrisoarea...

— Maria...

Femeia rămase cu mâna întinsă; lăsându-și pleoapele în jos, ea șopti, cu glasul stins:

— Nu știam, Sile, că ai secrete față de mine... De șase luni trăim sub același acoperiș și tu... tu...

Acoperindu-și fața cu mâinile ei albe, fugi apoi în dormitor. Liman întinse mâna încercând s'o oprească, dar nu izbuti. Neputincios, brațul îi căzu la loc, pe genunchi. De dincolo de ușă se auzeau suspinele Mariei. „Trebue să mă duc lângă ea — își zise el — s'o mângâi, să-i spun că nu e ceea ce crede“, dar nu găsi suficientă putere. Continuă să stea mai departe, ca împietrit, cu ochii ațintiți pe desenele covorului depe jos. Intr'un târziu, oftă adânc și băigui ca pentru sine: „Da, Sile, nu ți-i dat să trăiești o viață tihnită, fericită, așa cum ți-ai dorit-o... Și ce minunată a fost seara asta de teatru!“

Fără să vrea, își aminti de copilăria lui singuratică, lipsită de mângâierile părinților. Încă de mic îi plăcuse cartea și, copil fiind, îl atrăsese viața mașinilor și forța care le mișca. Cu greu a trecut treptele învățaturii și aceasta mulțumită milei celor dela societatea filantropică „Fraterna“. În toți anii de învățătură nu și

dorise decât să ajungă un bun inginer și să-și întemeieze un cămin, care să fie al lui și numai al lui. Iar acum... scrisoarea asta blestemată. „Duci în spate o grea povară, Sile“.

Deodată, cuprins de speranță, scoase scrisoarea și o reciti. Ochii lui, aprinși de gândul nădejdiei, căutau o cale de scăpare. Incercările lui erau însă zadarnice. Cuvintele scrisorii îl împrejmuiau ca un gard de sârmă ghimpată, peste care nu poți trece fără a te agăța.

„Prietene, bucură-te, am sosit“, — glăsuia scrisoarea. „Cred că nu m'ai uitat. Am lipsit cam mult, dar nu-i nimic. Totul se va repara. Te rog să vii mâine după-amiază la cimitirul Ghencea, la orele 18, Aleea Sălciilor-Plângătoare, mormântul al optulea, pe dreapta. Te aștept. Te sfătuiesc să nu-ți treacă prin minte să nu vii. Fii punctual. Al tău amic care te-a ajutat cândva și te va mai ajuta... P. P.S. Distruge scrisoarea“.

„Ce să fac? — se întreba la nesfârșit inginerul. Sunt numai două căi și ambele duc la prăbușirea mea și a Mariei“. Aducându-și aminte de soție, trase cu urechea. Femeia nu mai plângea; adormise.

Pe aleea Sălciilor Plângătoare

Noaptea căzuse burniță. Spre ziuă, orașul se trezise învăluit în cețurile toamnei. Undeva pe cer, dincolo de împânzirile cenușii, ghiceai soarele. Razele lui aprinse încercau să răzbată către pământ. Beteala lor se topea însă în straturile adânci ale negurilor. Spre seară, un vânt iute, pornit dela miazănoapte, împrăstie cețurile, alungându-le spre zări îndepărtate. Cerul rămase totuși cenușiu ca oțelul.

Apropiindu-se din ce în ce mai mult de poarta cimitirului, Liman simțea cum pașii i se fac tot mai grei. Dangătul lin și tânguitor al clopotului din turnul bisericii i se păru dintr'odată nespus de asurzitor. Incepu să-i tremure buza de jos. De necaz și-o mușca într'una, sângerând-o.

Inginerul Liman se știa un om slab, dar trecând dincolo de poarta cimitirului avu impresia că se descoperise pentru a doua oară. În amărăciunea lui, se asemui cu o salcie plângătoare ale cărei crengi, atingând cu vârfurile lor prundișul aleii, tremurau în bătaia vântului. Iși îndreptă pașii greoi spre locul indicat în scrisoare. În cale, îi ieși o bătrânică îmbrăcată în straie lungi și negre, care ținea în mâinile slabe și vestejite o lumânare aprinsă. Stropul de lumină, apărât de căușul mâinilor, îi lumina fața, îngălbenindu-i sbârciturile obrazilor.

Aici, pe Aleea Sălciilor Plângătoare, lângă un mormânt împrajmuit de un lanț greu și mâncat de rugină, se afla un bărbat îmbrăcat într'un palton gri, sărăcăcios. De departe, omul părea încremenit. Capul descoperit, căzut pe piept și mâinile împreunate în semn de rugă îi dădeau înfățișarea unui om îndurerat. Ochii lui, care în tremurul flăcărilor răsărite din candelă aveau străluciri roșietice, priveau iarba galbenă și rară de pe mormânt.

În acest bărbat nu prea mic de statură, cu o mustață stufoasă sub nasul drept și energetic, cu părul bogat și răscolit de vânt, Liman recunoscă pe cel care îi trimisese biletul.

Cu pași rari, șovăitori, se apropie de lanțul care înconjura mormântul. De aici, flăcările candelăi i se păreau mai strălucitoare. La rândul lui, deși îl zărise, omul continuă să stea nemișcat. Prin tremurul uscat al sălciilor, Liman îi auzi glasul limpede:

— Apropie-te, Limane...

Inginerul simți cum inima i se strânge de durere. O clipă își închipui cum s'ar arunca asupra celui din fața lui, și... Dar ceva, ca o mână neiertătoare, îl țintuia locului.

— Mă bucur că ai dat ascultare biletului — vorbi omul, privindu-l de astă dată pe sub sprincene. — Avem multe să ne spunem... Incordându-și auzul se opri pentru o clipă, după care, cu un ton de neliniște în glas, continuă: — Parcă am auzit pași. Da, da, nu mă înșel. Așează-te în genunchi.

Cuvintele, rostite ca un ordin, îl lovi pe Liman drept în inimă. Cuprins de o ură înverșunată, privi lung și amenințător drept în ochii celui care îi dăduse porunca. Rosti printre dinți:

— Refuz. De ce m'ai chemat? N'am timp de asemenea discuții.

Tăcu însă pe neașteptate, speriat de propriile-i cuvinte. „Totuși, cu acest om periculos, trebuie vorbit altfel“ — își făcu el socoteala. Bărbatul din fața lui nu-i răspunde imediat; aștepta anume ca inginerul să se liniștească. Din depărtări, odată cu vuetul copacilor, vântul aducea cu sine frânturile unei rugi de înmormântare. Dangătele pluteau deasupra cimitirului învăluit de amurg. Prin apropiere, scârtăiră pași și omul glăsui din nou, fără a schimba tonul de poruncă:

— Ingenunchiază!

Apăsât parcă de greutatea amurgului tomonic, Liman se lăsă în genunchi. Cu glas sugrumat, șopti:

— Ce vrei dela mine?

Numai după ce ecoul pașilor se mistui în lungul aleii, omul începu să vorbească, fără însă a răspunde direct la întrebare:

— Ești nervos, Sile? Nu te știam așa. Da, timpurile astea pot sdruncina... ei, dar ce să mai vorbim...

Individul râse. Luminile candeliei jucau pe fața lui liniștită și batjocoritoare. Ațâțat de calmul și buna dispoziție a acestuia, Liman se mânie din nou...

— N'am timp de stat la taifas prin cimitire... și printr'un efort de voință, se ridică în picioare.

Cel ce iscălise biletul cu inițiala „P“ nu se arăta deloc grăbit. Cu răbdarea păianjenului ce-și țese pânza, în mod voit întindea vorba.

— Am auzit că te-a însurat, că ai luat o fată bună și că în general, ești fericit.

Cuvintele acestea îi amintiră inginerului fața senină a Mariei, așa cum o văzuse în ajun, la spectacolul de teatru.

— Apoi... am mai aflat că profesorul Alexandrescu are multă încredere în tine și că te socoate un viitor savant.

Inciudat, fără să aibă curajul de-a se clinti din loc, inginerul asculta. Puțin câte puțin, începu să priceapă încotro țintește P., ceea ce îl înspăimântă deabinelea. Picioarele începură să-i tremure. Vru să facă un pas îndărăt, dar P. surprinse la timp intenția lui.

— Stai, nu te pripi, inginere! Ochii lui P. îl străfulgerară cu luminile lor răutăcioase. N'am spus totul. Am mai aflat că în ultima ta autobiografie ai uitat să treci un amănunt... un mic amănunt...

Broboane de sudoare apărură pe fruntea inginerului. Un val de căldură îl încinse tot trupul.

— De pildă, continuă el, — ai uitat să treci că în anul 1946...

— Taci! strigă înfundat Liman. Să taci!

Mâniat, se aplecă deasupra stratului de pământ, dar picioarele i se opriră în lanțul greu ce împrejmuia mormântul.

— Te-ai speriat, inginere? Ei bine, tac. Facă-se voia ta. Să știi însă, că dacă va fi nevoie, voi vorbi...

— Nu mi-e teamă, n'ai ce să-mi faci...

— N'am ce să-ți fac?! Ești naiv, Sile. Pesemne, ai uitat scrisoarea pe care

mi-ai trimis-o ultima oară. Pe lângă iscălitura ta, mai erau în scrisoare și unele informații pe care tu..

— Taci, taci odată..

— Ai dreptate, Sile. Nu e plăcut să desgropăm morții.

De data aceasta, Liman asculta cu inima zdrobită. Nu vedea nimic înaintea lui. I se părea că vântul se jeluiește și mai amarnic prin pletele negre ale sălciiilor. Nici nu-și dădu seama când clopotul amuți. Un singur lucru îi era clar: că din acest moment, viața lui și a Mariei se aflau în ghiarele ascuțite ale acestui om fără scrupule; că înadins l-a adus în acest cimitir, pentru a-l tortura.

— Ascultă, Vasile, îți cerem un singur lucru; ne interesează planul laboratorului care se construiește la uzina H.

— Planul?! Nu, nu se poate.. Planurile sunt păzite.

— Știm precis că ai lucrat la elaborarea lor.

— Nu, nu se poate — băigui el.

— Refuzi? — Atunci..

— Ce vrei să spui?

— Nu-ți mai rămâne decât să-ți iei rămas bun dela frumoasa ta nevastă și dela căminul tău.

În jurul lor se lăsă o tăcere apăsătoare. Stingheri, ochii inginerului se roteau speriați, căutând în jurul lor un sprijin. Inserarea învăluisse deabinelea cimitirul. Reflexele roșietice ale flăcărilor din candelă sângerau crucea mare de piatră care străjuia mormântul. Aceleași reflexe îmbujorau chipul satisfăcut al lui P.

— Acum, ascultă cu luare-aminte ce-ți spun: numele meu actual e „Pensionarul“. Ai să primești un telefon. Parola este „Magdalena“. Tu va trebui să răspunzi: „Mă bucură foarte mult..“

Căpitanul de securitate Panait, anchetează

Moartea subită a inginerului Vasile Liman produse o profundă impresie în rândurile colaboratorilor apropiați ai profesorului Alexandrescu. Impresia fusese cu atât mai mare, cu cât inginerul murise chiar la masa lui de lucru, în timpul orelor de serviciu. Inginerul Vasilescu, un om mic de statură și puțin adus de spate, privind mereu pe deasupra ochelarilor, vorbea neîntrerupt cu o voce stridentă:

— Nemaipomenit! Înainte cu câteva clipe am vorbit cu el. Să moară.. nemaipomenit!

Colegii îl ascultau cu luare aminte, privind-se din ce în ce mai nedumeriți. „Cum de s'a putut întâmpla una ca asta?“ Il știau pe Vasile Liman un bărbat voinic și sănătos. Nedumerirea lor deveni și mai mare când din cabinetul regretatului inginer ieși doctorul uzinei. Acesta se opri în mijlocul lor, comunicându-le pe un ton oficial:

— Paralizie a inimii, pricinuită de un șoc nervos.

Curând sosiră și autoritățile: mai întâi un locotenent major de Miliție, iar după un ceas, un căpitan de Securitate.



Căpitanul Panait se afla în mare încurcătură. Pentru a treia oară în cursul unei săptămâni, era nevoit să-i comunice soției sale că nu-și putea îndeplini misiunea. Cu o zi înainte, ea reținuse două locuri la un concert de muzică de cameră. Încă de dimineață, la despărțire, Elena îi mărturisise cu câtă nerăbdare aștepta concertul. Panait își aminti cum l-a privit prin oglinda în fața căreia își

aranja părul : „Numai să nu-mi tragi chiulul“ — rostise ea. El îi răspunsese printr'un zâmbet : „Vom fi împreună“.

„Și acum ? — gândea căpitanul. — Pofteste de-ți calcă făgăduiala“. Supărat pe el însuși, Panait se învârti multă vreme în jurul telefonului. În cele din urmă, ridică receptorul și formă numărul. După un moment de așteptare, dela capătul celălalt al firului, se auzi glasul blajin al femeii. Panait vorbi :

— Allo, Lena, tu ești ?

Lena însă îi reteză întrebarea.

— Chiar acum mă gândeam la tine. (Ofițerul ghici în glasul nevastei bucurie, și zâmbi amărît). Vroiam să te rog să nu întârzi. Concertele încep la oră fixă...

— Lena...

— Ce-i ?

— Să vezi...

— Am înțeles. Ești reținut de o treabă foarte...

— ...importantă — completă Panait, mulțumit că și de data asta Elena se arăta înțelegătoare ca întotdeauna. — Uite, știi ce — continuă el — cred că de duminica asta într'o...

— Lasă, lasă... — femeia râse sgomotos. — Te cunosc. Am să ascult concertul la radio. Dar să știi că te-aștept, auzi tu ? Oricât de târziu ai să vii, eu tot te aștept.

— Mulțumesc, Lena.

Panait puse la loc receptorul. Pe chipul lui larg și senin apăru expresia unei bucurii lăuntrice. Își făgădui ca în zilele ce vor veni, să-i pregătească Lenei o surpriză. „Neapărat“, — își zise. Apoi se așeză pe scaunul dela birou. În fața lui, un dosar cu coperte albastre, pe care o mână pricepută de caligraf scrisese „Cazul ing. Vasile Liman“, aștepta să fie cercetat.

Panait vru să apuce dosarul, dar pe neașteptate își aduse aminte de ceva. Apăsă butonul unei sonerii. După câteva clipe, intră în cabinet un tânăr mic de statură, îmbrăcat în uniformă de locotenent. Chipul lui smead și cu nasul puțin turtit îi dădeau înfățișarea unui flăcău pornit mereu pe pozne. Ochii negri, în ciuda mustăcioarei care-l făcea să pară serios și matur, erau copilăroși și vioi. Când se apropie de birou, căpitanul îl întrebă :

— Tovarășe locotenent, cunoști dosarul ?

— Da — răspunse locotenentul Lucian.

— Am nevoie, neîntârziat, de informații în legătură cu viața inginerului. Te rog să mi le pregătești.

— Am înțeles, tovarășe căpitan.

— Și acum, poate vrei să pleci. Ești liber.

Peste chipul tânărului ofițer trecu o umbră de mâhnire.

— Mi-e tot una, tovarășe căpitan — și, privindu-și ceasul dela mână, continuă, trist : — Am întârziat.

— Nu cumva aveai bilete la un concert ?

— Da, de cameră...

Panait izbucni în râs. — Se ridică și apropiindu-se de subalternul său, îl bătu pe umăr, prietenește :

— Te va ierta, tovarășe Lucian. Și pe mine m'a iertat..

Locotenentul surâse, privind lung în ochii șefului său. Apoi, luând poziția reglementară, întrebă :

— Imi permiteți să mă retrag ?

— Da, pe mâine.

Locotenentul Lucian surprinse în ochii superiorului său o adâncă frământare.

Știa că în asemenea clipe căpitanului îi plăcea să rămână singur, în liniștea cabinetului său. Din ușă, mai privi odată la căpitanul Panait. Acesta, gânditor, se ridicase de pe scaun și se apropiase de draperia albastră a ferestrei.



În seara aceea, căpitanul Panait se uită multă vreme, pe fereastră, la cerul înstelat. Când sclipirile fără de sfârșit ale astrelor îl obosiră, el își lipi fruntea de sticla netedă și rece. O clipă, o văzu pe Lena ascultând concertul și fără să vrea zâmbi: „De-ai ști, Lena, cât de greu este într'o anchetă, primul pas!“ Apoi, instinctiv, căpitanul privi dosarul „Cazului Liman“. Moartea inginerului în condițiuni atât de nelămurite îi spunea că dușmanul din umbră a trecut la atac. Obiectivul atacului apărea destul de clar: cercetările savantului Alexandrescu și laboratorul lui care se construia la Uzinele H.

Așezându-se din nou pe scaun, Panait începu să cerceteze piesele dosarului. Dela bun început, două certificate medicale îi atraseră atenția. Unul era al doctorului uzinei, al doilea, al grupului de doctori însărcinat de Securitate cu autopsia cadavrului fostului inginer. Primul certificat era alcătuit din fraze scurte, oficiale și categorice. Panait îl citi cu atenție:

„Astăzi, 18 Octombrie 1951, orele 13.30, inginerul Vasile Liman, în etate de 33 ani a încetat din viață în urma unei paralizii a inimii, provocată de un șoc nervos...“ Îscălitura doctorului era indescifrabilă.

Certificatul medicilor legiști arăta că, într'adevăr, inginerul a încetat din viață în urma unei paralizii a inimii. Aceasta însă fusese pricinuită de o puternică substanță toxică. Otrava (urma formula chimică) era de fabricație străină. „Suntem în fața unei substanțe otrăvitoare cu acțiune întârziată“ — sublinia certificatul.

Căpitanul își ridică privirea de pe dosar și începu să gândească cu glas tare, ca și cum s'ar fi consultat cu un tovarăș nevăzut.

„Otravă cu efect întârziat! După formulă, otrava ne lămurește asupra originii ei. Capsule cu otravă asemănătoare au fost găsite asupra spionilor americani parașutați... Poate fi vorba și de un al cincilea? Poate! Însă otrava putea fi introdusă în țară și de alte persoane...“

Căpitanul se ridică, făcu câțiva pași în lungul biroului, după care se opri. „Da, putea fi introdusă — își zise el — și, în primul rând, de dușmanii cercetărilor pașnice ale profesorului Alexandrescu“. Pe cine însă neliniștea munca acestui savant devotat socialismului?

Panait își aminti că, nu cu mult în urmă, presa reacționară americană pornise o campanie de ponegrire a profesorului Alexandrescu. Cercetările savantului în domeniul energiei reactive fuseseră în centrul calomniilor, zile în șir. După un timp, ca la un semn, atacurile încetaseră. Căpitanul Panait nu putea să uite că acest moment coincidea cu sosirea în țară a „diplomatului“ american Clark, „specialist“ în problemele românești. Totuși, vicelanul Clark se prefăcea că, în afară de diplomație, nu-l interesează nimic altceva. „Pakard-ul“ american putea fi văzut de două ori pe săptămână staționând în fața bisericii catolice Sf.... Acolo, „diplomatul“ obișnuia să-și facă rugăciunile. Panait zâmbi: își adusese aminte de raportul locotenentului major Frunză. Supraveghindu-l pe parohul Anton dela această biserică, despre care existau bănuieli că ar fi fost un agent al serviciului de spionaj hitlerist, Frunză făcuse unele descoperiri interesante: „Parohul“ Anton întreținea legături foarte discrete cu „diplomatul“ american.

„Există sau nu o legătură între moartea inginerului și acțiunile bine ascunse ale „parohului“? Liman s'a sinucis sau a fost omorât? Dacă s'a sinucis, de unde a avut o asemenea capsulă cu otravă? Și într'un caz și în celălalt — gândi căpitanul — trebuie descoperit grupul prin care dușmanul acționează“.

Panaî cercetă în continuare dosarul, oprindu-se îndelung asupra unui material găsit de locotenentul Lucian într'unul din sertarele biroului fostului inginer. Era o declarație, pe care inginerul Liman începuse s'o scrie chiar în ziua morții sale și n'o terminase. Declarația scrisă cu litere mari, nehotărîte, relatează în mod amănunțit cum inginerul, întorcându-se de la teatru a găsit o scrisoare și cum, cele câteva rânduri au tulburat viața tihnită a căsniciei lui. După două pagini, pe care căpitanul le socoti ca lipsite de însemnătate, urmau rândurile următoare :

„Respectul față de munca adânc umană, a profesorului Alexandrescu, încrederea pe care dumnealui mi-a acordat-o, mă obligă să declar ceea ce am ascuns cu nerușinare. În anul 1946 — scria fostul inginer — mă aflam la Hunedoara. Terminasem nu de mult facultatea. O duceam foarte greu. Acolo, într'o zi, l-am cunoscut pe...”

Aici, declarația se întrerupea. Literele, scrise strâmb, îi spuneau căpitanului, că numai șovăiala oprise mâna inginerului.

Dosarul mai cuprindea și biletul necunoscutului P, care fusese găsit împreună cu declarația neterminată. Căpitanul cercetă cu interes scrisoarea. Individul, pe care inginerul îl cunoscuse la Hunedoara, se ascundea în spatele inițialei P.

„Cine era acest P.? De unde putea fi luat? Ce va face el după încercarea vădit neisbutită? Pentru cine lucrează acest bandit și ce legătură a avut cu Liman?”

Toate aceste întrebări cereau o soluționare cât mai grabnică. Obosit, căpitanul își sprijini capul în palmă și câteva minute rămase în această poziție, cu ochii închiși. În liniștea cabinetului, un glas lăuntric îi șoptea : „Panaite, nu uita, toate faptele cuprinse la dosar trebuiesc privite nu izolat, ci în strânsă legătură”

Tresări. Intinse mâna spre aparatul de telefon și ridică receptorul. Formă un număr, așteptă și apoi ordonă :

— Asigurați în mod special securitatea cercetărilor savantului Alexandrescu și a construcției laboratorului... Mă țineți la curent cu orice informație...

P. capătă o nouă misiune.

Spre marginea Bucureștiului, la capătul unei străzi periferice, într'o casă cu ziduri mâncate de vreme, trăia o bătrână suferindă. Locatarii străzii o cunoșteau, ba îi dăduseră și-o poreclă : „băcăneasa”. Clementina Dinu fusese pe vremuri nevasta unui cunoscut băcan, a cărui firmă „La băcănia Ligii Națiunilor” era cunoscută în tot Bucureștiul. Dece își alesese nea Costică, soțul Clementinei, o asemenea emblemă, nimeni nu știa. Într'o zi, în urmă cu zece ani, cunoscutul băcan, trecând strada, a fost trântit de un camion militar. Camionul și-a continuat drumul, dar băcanul, nu. Pe atunci, „băcăneasa” împlinise cincizeci și cinci de ani. De copii, doamna Clementina n'avusese parte și de aceea dugheana rămase în paragină. Cu vremea, firma „La băcănia Ligii Națiunilor”, se acoperi cu rugină și, curând, văduva se retrase la casa ei, ducându-și zilele din averea ce-o moștenise. Trăia singură, între iconițe și fotografii îngălbenite. În casa ei cu pereții coșcoviți, nimeni nu intra, nimeni nu ieșea. Totuși, în vara anului acesta, la sfârșitul unei zile călduroase, un bărbat a îndrăznit să bată la ușa „băcănesei”. De dincolo de ușă, bătrâna s'a răstit cu vocea ei hodorogită :

— Cine-i ?

— Om bun.

„Băcăneasa” a crăpat ușa și pe bărbat l-a lovit în nas un miros greu de lucruri stătute și neaerisite. Întâlnind obrajii supti ai femeii și ochii ei adânciți în orbite, omului îi veni să zâmbească. Se stăpâni cu greu și, cu o voce smerită, se adresă bătrânii :

— Imi permiteți, doamnă, sunt Nichifor Aludescu și vin la dumneavoastră ca vechi prieten al răposatului.

Din acea zi, Nichifor Aludescu, „pensionar“, cum se recomanda el, se mutase în coridorul ce lega bucătăria de dormitorul „băcănesei“. Nichifor Aludescu părea un bărbat „serios“, cum nu mai întâlnise de mult „băcăneasa“. Uneori, seara, îl poftea chiar și la un ceai. În odaia cu multe iconițe, la lumina palidă a unui bec prăfuit, cei doi ședeau în jurul mesei, povestindu-și de ale vieții. Pe un ton plângăreț, ea îi spunea :

— Hei, ce rău îmi pare că n'am avut copii... Bunul dumnezeu n'a vrut și pace...

Mângâindu-și mustața încăruntită el îi răspundea, căutând s'o liniștească :

— Doamnă Clementina, să nu-ți pară rău... dumnezeu mi-e martor și să-mi ierte vorba... Și dacă am doi copii, ce bucurie am dela ei ? Toți îmi închid ușa în nas...

În vreme ce-l asculta, bătrâna lăsa paharul cu ceai din mână și dând din cap cu mirare, ca și cum ar vrut să spună „vai de mine“, facea „ttt-ttt-ttt“, după care începea să înghită ceaiul cu sorbituri sgomotoase.

Alteori, „pensionarul“ pleca de acasă și lipsea ore în șir. Când se reîntorcea, bătrâna dormea, iar el era nevoit să calce în vârful picioarelor. A doua zi, îi povestea doamnei Clementina Dinu ce nenorocire sunt copiii pe capul omului...

Intr'una din zile, Nichifor Aludescu îi zise bătrânei că „nu-l mai rabdă inima de părinte“ și că „astăzi are să treacă pe la băiatul lui care s'a ajuns, e om mare“. Dându-i parcă binecuvântarea, ea rosti cu voce smerită :

— Du-te cu dumnezeu. Noi, părinții, trebuie să uităm păcatele copiilor.

— Săru' mâna, mulțumi el și părăsi odaia, închizând cu grijă clanța ușii.

Dând la o parte un capăt al gazetei îngălbenite de soare, ce acoperea geamul încă din vara trecută, bătrâna își urmări chiriașul. „Pensionarul“ avea încă un trup tânăr, voinic, călca bărbătește. Il urmări până când ochii ei afundați se acoperiră cu o ceață usturătoare.

Intr'adevăr, în ciuda certificatului de pensionar, pe care Nichifor Aludescu îl purta cu grijă în portofelul său bătrânesc, el arăta vânos și plin de vigoare. Doar mustața căruntă și lavaliera neagră îl îmbătrâneau.

Coborînd din tramvaiul 16, dincolo de Piața Bălcescu, „Pensionarul“ rămase locului. Privi în stânga și în dreapta străzii, neștiind încotro s'o apuce. Amurgul se lăsa încetul cu încetul peste oraș, învăluind clădirile înalte în mantia lui întunecată. Ca la o comandă scurtă, luminile străzilor se aprinseră. Pensionarul se plimbă îndelung pe trotuarul înșesat de lume. Intr'un târziu el intră într'o florărie.

O vânzătoare îmbrăcată în halat alb, cu părul negru strâns sub o basma înflorată, îl întrebă respectuos :

— Cu ce vă putem servi ?

Bărbatul zâmbi naiv, de parc'ar fi avut-o înaintea lui pe bătrâna „băcăneasă“.

— Doresc flori, flori ca să trimit unei iubiri ce nu se uită...

Zicând acestea, își roti strengărește privirea în jurul său, urmărind efectul vorbelor. O doamnă tânără, care purta o pălărioară ce-i acoperea doar creștetul capului, zâmbi. Răse și vânzătoarea, descoperindu-și dinții albi și puternici. Aceasta din urmă îi alese un buchet bogat de crisanteme albe.

Mulțumit de felul în care fusese servit, „pensionarul“ scoase din buzunar o carte de vizită, pe care scrisese cu stiloul : „Primește acest buchet dela un vechi adorator... Crede-mă, te voi iubi până la adâncă bătrânețe. P.“

În realitate, cuvintele de dragoste comunicau următorul cifru : „Aștept răspunsul la același telefon. P.“

Inchise plicul cu grijă și rugă să se trimită buchetul la o anumită adresă, după care, uitându-se înveselit printre pleoape, părăsi florăria, apucând pe-o stradă lăturalnică.



În restaurantul, pe care „pensionarul“ și-l alesese cu scopul de a bea un pahar cu vin negru, nu era prea multă lume. După ce trecu printre câteva mese libere, se opri în dreptul uneia de lângă cabina telefonului public. De aici, avea în față tot localul. Un chelner scund, cu început de chelie, îl servi imediat. „Pensionarul“ își umplu singur paharul și, înainte de a-l duce la gură, privi îndelung culoarea roș-sângerie a vinului.

Rămase multă vreme aplecat deasupra mesei. Numai atunci când auzi zbrânaitul telefonului public, tresări. Cu ochii mici, urmări băiatul care intrase în cabină.

După puțin timp, glasul subțire al aceluiași băiat răsună în tot localul.

— Cine-i tovarășul Avramescu, contabil la „Alimentara“ ?

— Eu — sări „pensionarul“.

— La telefon, sunteți chemat...

Intră în cabină, închise cu grijă ușa, după care apucă receptorul :

— Allo !

Dela celălalt capăt al firului, o voce de bărbat îi spuse :

— Aici Magdalena.

Privind prin geamul cabinei, „pensionarul“ răspunse, ducând mâna pâlnie la receptor :

— Mă bucură foarte mult.

— Ești așteptat la ora 22 fix. Înțeles ? Repetă !

— Sunt așteptat la ora 22 fix.

Puse receptorul în furcă. Apoi, scoțându-și ceasul din buzunar — un ceas mare, cu capace argintii — își dădu seama că până la ora 22 nu mai avea mult de așteptat.. Plăti vinul și în grabă părăsi localul.



„Pensionarul“ ar fi putut spune că el cunoaște și nu prea această odaie. Oridecâteori venea aici, i se părea că a trecut pragul unei camere obscure. Aproape cinci minute rămânea de fiecare dată învăluit în bezna camerei. Puțin câte puțin, obiectele care-l împrejmuiiau începeau să se contureze. Il irita aceasta, dar n'avea încotro.

Curând, în colțul opus al camerei se auzi deschizându-se o ușă și, deodată, o lumină puternică, țâșnită din becul unei lămpi de masă, îl izbi drept în ochi. Instinctiv, la început, își feri privirile. Incetul cu incetul însă, clipind des din pleoape, se obișnuie cu razele albe, orbitoare. „Pensionarul“ vedea totul în spatele lui. În față, însă, n'avea posibilitatea să deosebească chipul aceluia care intra în odaie după sosirea lui. Un glas cunoscut, de femeie, prinse a vorbi. Inima „pensionarului“ începu să bată puternic, cuprinsă de emoție. De câte ori auzea glasul acestei femei pe care n'o văzuse niciodată, încerca o bucurie fără margini. În vorba ei energică, se regăsea pe sine. Ascultând-o, simțea că întinerește și se lăsa întotdeauna cuprins de dorința aprigă, fără margini, de a cunoaște pe această femeie care-l conducea. De data aceasta însă, glasul energic al „șefului“ îl mahnii.

— În cazul inginerului Liman ai lucrat prost... prost de tot, domnule... Femeia vru să-i pronunțe numele, dar se opri.

— Nu vă 'nțeleg !

— Față de inginer trebuia lucrat cu mai mult tact. Până și locul întâlnirii a fost prost ales. Ai fost prea sigur de dumneata.

„Pensionarul“ tăcea. Ar fi vrut să se desvinovățească, dar nu știa cum. În minte îi reveni chipul îngrozit al inginerului.

— Era singura noastră legătură posibilă... Acum trebuie s'o luăm dela început... Să găsim omul...

Cuvintele „șefului“ răsunau ca o aspră acuzare. Agentul se simțea jignit. „Totuși e o femeie. Prea multe nu pricepe. O femeie să-mi dea lecții!“

— În special, R. 16 — continuă femeia — ne-a calificat drept niște idioți. Și are dreptate... Era gata-gata să ne prăbușim cu toții.

În sufletul „pensionarului“, sentimentul jignirii făcu loc unui alt sentiment, înspăimântător.

— R. 16 nu știe că în condițiile de astăzi e mult mai greu de lucrat decât în trecut? — îndrăzni el să întrebe.

— Cum, e greu de lucrat?

Femeia, ascunsă în umbră, izbucni în râs. Bărbatul holbă ochii, dar și-i închise imediat, din pricina becului puternic. — În '46 am avut prilejul să ascult un discurs electoral de-al dumatiale. („Pensionarul“ simți cum curiozitatea de a cunoaște pe această femeie pusese iar stăpânire pe el). Pe atunci, părai mai curajos și dacă memoria nu mă înșală, vorbeai despre greutăți, cam așa: „Noi, fie greutățile cât de mari, cât de grele, le vom doborî. Suntem alături de Maniu“.

„Carevasăzică mă cunoaște din '46“ — gândi el. — „Cine o fi?“

— Avem ordin să îndreptăm greșala, spuse ea scurt și hotărît.

— Cum? întrebă el nedumerit.

— R.16 îți încredințează dumatiale această misiune, ca fiind singurul cu mai multă experiență. E o misiune grea. Cu orice preț trebuie să pătrunzi în uzină și să afli exact locul și poziția unde se construiește laboratorul profesorului Alexandrescu. Vei lua câteva fotografii. Trebuie să afli care sunt posibilitățile întârzierii lucrărilor de construcții... Dece pari nedumerit?

— Ceace-mi spuneți aduce cu o glumă foarte nereușită... vorbi cu îndrăzneală „pensionarul“.

— Cum? O glumă nereușită?! Știi ori nu, ce înseamnă cercetările savantului Alexandrescu, în domeniul energiei reactive? Știi ce înseamnă secretul aplicării acestei energii la diversele ramuri industriale? Se pare, domnule, că nu știi... Să-ți spun eu atunci... Asta va ajuta comuniștilor, producției lor...

Nemulțumit de întorsătura neașteptată a conversației, „pensionarul“ vorbi:

— Vai, m'ați înțeles greșit. Eu vroiam să... cum să zic? Ușor de spus, să pătrunzi în uzină, dar cum? R.16 s'a întrebat?

— În primul rând, liniștește-te. R.16 s'a gândit la asta. Ascultă, începând de mâine, trebuie să te pregătești pentru meseria de reporter. Vei lua toate măsurile necesare. Apoi, rămâne să stabilim ziua acțiunii.

O urmă.

Bărbatul care intrase în cabinetul căpitanului își destăinui emoția cu o voce tremurătoare:

— Tovarășe căpitan, vă mărturisesc, n'am fost niciodată chemat la vreo anchetă sau interogatoriu.

Căpitanul Panait îi zâmbi prietenește și-l pofti să ia loc în fotoliul de lângă birou. Omul se așează. Părea că vorbele politicoase ale căpitanului îl liniștiseră.

Despre matematicianul Grigore Vichentie, Panait citise din revistele de specialitate, iar unele studii le cunoștea îndeaproape. Niciodată nu-și închipuise că

acest savant, care se luptă cu tainele cifrelor, putea fi atât de pîrpiriu. Privind în ochii lui limpezi, ofițerul începu :

— Am citit ultimul studiu al dumneavoastră despre „Matematică și falsi matematicieni“.

Savantul se uită la Panait cu ochi întrebători : „Cum, vă place această știință ?“ vru el să întrebe. Amintindu-și însă pentru ce a fost chemat, rosti :

— În cazul inginerului Vasile Liman, vă stau la dispoziție.

— Și în munca noastră — vorbi Panait — avem de-aface cu necunoscute. Ecuatiile, pe care viața în plină mișcare ni le pune nouă, sunt rezolvate numai cu sprijinul direct al oamenilor cinstiți.

Pe fața lui Grigore Vichentie apărură un zâmbet. După felul cum clipea, se vedea că ofițerul îi făcuse impresie bună. Începu să povestească :

— Vasile Liman și cu mine, locuim pe aceeași stradă. Deseori mergeam împreună la birou. Mai tot drumul discutăm. Mult mai tînăr decît mine, Liman era un îndrăgostit de matematici ; asta ne-a apropiat. Era întotdeauna bine dispus și nu uita să-mi vorbească de soția lui. Mai în fiecare dimineață mă întîmpina cu vorbele : „Orice s'ar spune, așa cum știe nevastă-mea să prepare cafeaua cu lapte, nimeni nu știe“. Da, da, își iubea mult soția.

Grigore Vichentie tăcu, privind stingher în jurul lui. Căpitanul îi veni însă în ajutor cu o întrebare :

— Care era atitudinea inginerului față de muncă ?

— Lucram în secții deosebite. Totuși, întotdeauna vorbea cu entuziasm de munca lui și părea foarte conștiincios.

— În ziua morții nu ați observat nimic deosebit în purtările lui ?

— Da, am observat. În ziua aceea, Vasile Liman era tras la față și obosit. Nu-l văzusem niciodată așa palid. L-am întrebat dacă nu cumva e bolnav, dar nu mi-a răspuns. N'avea chef de vorbă și n'am mai insistat.

— Totuși, n'a lăsat să se întrevadă cauza indispoziției sale ?

— În apropierea uzinii — continuă matematicianul — mi-a spus câteva fraze, pe care numai acum le înțeleg. „Beethoven — mi-a zis el — are o simfonie. A numit-o : „Pastorala“. Există în aceasta un fragment : o zi de vară, limpede și luminoasă. Pe neașteptate, tocmai când oamenii se bucurau de această zi ca de o sărbătoare, se deslănțui o furtună puternică“. Aici, Vasile Liman a tăcut. Pe moment, am bănuț că s'a certat cu soția, fapt care nu se mai întîmplase în viața lui familiară. Puțin mai târziu, el a continuat : „Peste viața mea s'a abătut o furtună, pe care o urăsc“. L-am privit și mai atent ; mi-am dat seama că tînărul meu coleg încearcă o mare mîhnire. La despărțire, am încercat să-l ajut, zicîndu-i : „Ascultă, Vasile Liman, nu există furtună să nu treacă...“ Acum însă, îmi dau seama că îi spusese cuvinte banale, cunoscute de el... Ne-am despărțit, apoi a urmat...

Savantul oftă lung. Căpitanul Panait înțelese, că dela Grigore Vichentie nu poate afla mai mult. Se ridică de pe scaun și-i mulțumi. Matematicianul salută respectuos și cu aceeași pași mărunți și nesiguri se îndreptă spre ieșire.



După cunoscutul matematician Vichentie, urmă inginerul Nicolae Tomescu, colegul de birou al lui Vasile Liman. Acesta intră în cabinetul căpitanului Panait cu un pas mare și greu. Era un om înalt, cu umeri largi, bine dezvoltati, fața lui rotundă, mulțumită ochilor verzi și jucăuși, avea o expresie vioaie de om sănătos, care în viața lui a făcut mult sport.

— Vasile Liman — începu el să povestească — era un bărbat sănătos. Niciodată nu s'a plîns că l-ar fi durut ceva. Ba chiar se lăuda cu sănătatea lui.

— În ultimile zile colegul dumitale nu s'a plâns de starea sănătății lui ?
 — Nu. Insa în ajunul morții sale am observat la el o mare schimbare. Ii pierise veselia și buna dispoziție.

— N'ai încercat să afli pricina acestei stări ?

— Am încercat. Mi-a răspuns fără plăcere.

— Era deseori chemat la telefon ?

— În afara telefoanelor interne, pe care le primea dela profesor, foarte puține cunoștințe îi telefonau. N'avea prieteni. Mai des îl chema soția ; cu ea discuta îndelung și cu multă bucurie.

— În ziua morții lui ai fost tot timpul împreună cu el ?

— Nu... În acea zi, Liman a venit la birou tare abătut, de nerecunoscut. L-am întrebat : „Sile, ce e cu tine ?“ Nu mi-a răspuns. Nu știu din ce motive, nu mă avea la inimă. S'a așezat la biroul lui. Târziu, a început să scrie ceva. Ce ? Nu știu ! Neliniștit de starea lui, îl urmăream. Era nervos. N'a terminat de scris, a băgat totul în sertar și a ieșit din birou...

— Pe mult timp ? — întrebă Panait, fără a-și trăda curiozitatea.

— Să fi lipsit opt-zece minute.

— N'ați aflat unde a fost ?

Inginerul răspunse scurt :

— Nu. Puțin mai târziu am fost chemat la profesor. Când m'am întors, colegul meu murise.

Panait citi în ochii inginerului o adâncă tristeță. Nimic în ținuta lui nu trăda încordare. Omul se comporta simplu și drept.

— Incă o întrebare — vorbi Panait. Cât timp ați fost în birou, Liman n'a luat nicio gustare ?

— Am lucrat în același birou aproape zece luni. Niciodată nu l-am văzut pe Sile mâncând în timpul serviciului. Uneori îl pofteam la bufet, dar refuza categoric.

După plecarea inginerului, Panait se uită la ceas. Erau orele 14.30. Peste puțină vreme avea s'o cunoască pe soția lui Vasile Liman. „Ce-am realizat până'n prezent ?“ — se întrebă Panait. „Am reconstituit starea sufletească a inginerului în ajunul și'n ziua morții sale. Și mai departe ? Mai departe... Trebuie să recunoști, Panait, că încă n'ai aflat nimic“.

Deodată, aducându-și parcă aminte de ceva, își înseamnă în carnetel două cuvinte : „micul dejun“.

În același moment, intră în cabinet locotenentul Lucian. El raportă :

— A venit Maria Liman.

— Foarte punctuală — observă căpitanul. — Spune-mi, tovarășe Lucian, ce informații avem despre soția inginerului ?

Locotenentul Lucian aduse un dosar din care citi :

— Maria Liman, după numele de domnișoară Maria Brăescu, s'a născut în anul 1914, luna Iulie, ziua a șasea, în orașul Craiova. Studii : bacalaureatul. N'are nici o profesiune. La 5 Mai 1951 s'a căsătorit cu inginerul Vasile Liman...

— Acum, șase luni...

— Exact. După unele informații culese dela vecini, soții duceau o viață retrasă. Portarul imobilului declară că Maria Liman își iubea foarte mult bărbatul. La 20 Octombrie, deci a doua zi după înmormântarea inginerului, a fost văzută la cimitir. A depus un buchet de flori pe mormântul soțului. Eri, la orele 21, a fost văzută intrând într'un bloc de pe strada Mavrogheni. Acestea sunt toate informațiile pe care le deținem în momentul de față.

— Da, sumare informații... Cred, tovarășe Lucian, că n'ar fi rău să întreb și Craiova. Mă rog, poștește-o în cabinet.

Ochii doamnei Liman erau iritați din pricina plânsului, ceea ce n'o urătea, ci dimpotrivă : chipul ei părea și mai atrăgător. Era îmbrăcată în doliu : și negrul vestmintelor scotea și mai mult în relief, culorile trandafirii ale obrajilor. Ochii ei albaștri priveau triști. Părul castaniu, bogat, îi era pieptănat sobru și strâns în coc, la spate. Când pronunță cuvintele : „vă stau la dispoziție,” ochii i se aburiră de lacrimi. Pe căpitan îl impresionară mai mult încercările femeii de a-și stăpâni plânsul ce-o înneca.

Câte puțin, doamna Liman începu să povestească. Vorbea încet, făcând pauze mari între cuvinte. Când și când ducea batista la ochi și atunci ofițerul putea observa mâinile gingașe ale femeii, lipsite de orice podoabe.

— Ne întorceam dela teatru...

Panaît asculta cu luare aminte, străduindu-se să nu-i scape nici-un gest de-al femeii. Doamna Liman povestea că la întoarcerea dela teatru, bărbatul ei a găsit un plic pe care l-a deschis. Din acel moment, el s'a schimbat, devenind de nerecunoscut. Ea l-a întrebat despre conținutul scrisorii, dar el a refuzat să-i răspundă. De aici, ea a tras concluzia că o înșeală.

— Nu știam că între mine și Sile exista vreo femeie... Nu bănuiam că poate să aibă secrete față de mine, — își încheie femeia declarația sa.

— Viața lui, până la căsătoria dumneavoastră, vă era cunoscută, v'a povestit-o vreodată ? — întreabă căpitanul.

— În primele zile și săptămâni ale prieteniei noastre, Sile mi-a povestit despre anii necăjiți ai copilăriei lui. Trăise într'o mare mizerie. Nici în anii studenției, nu avusese parte de clipe mai fericite. Inșă de o perioadă din viața lui nu mi-a vorbit. S'a mulțumit să-mi spună : „anii 46—47 au fost cei mai triști din viața mea. Nu-ți povestesc, despre ei. Vreau să-i uit”. Eram curioasă să aflu în ce-a constatat amărăciunea acestor zile, inșă n'am insistat. Il înțelegeam. Trebuie să-i fi fost tare greu.

„Oare ce s'o fi întâmplat cu inginerul Vasile Liman în acești ani ? — gândea căpitanul Panaît — Doi oameni cunosc această taină : el și semnatarul biletelui. Unul s'a sinucis sau a fost ucis. Numai prinderea celui alt ar putea lămuri chestiunea asta”.

— Credeți că ar putea fi vorba de altceva și nu de-o femeie ? — întreabă soția decedatului. Pe chipul ei se ivi expresia unei vii îngrijorări.

La întrebarea doamnei Liman, Panaît răspunse printr'o altă întrebare :

— Când și unde l-ați cunoscut pe soțul dumneavoastră ?

Doamna Liman ridică privirea și zări fața liniștită a ofițerului. Ochii lui umbriți de sprâncenele ușor decolorate, parcă îi spuneau : „știu totul”. Cu același glas încețșat de durere, femeia continuă :

— În urmă cu șase luni, la un bal dat de comitetul sindical al Ministerului Industriei Grele. M'a invitat la un vals, apoi nu s'a mai despărțit de mine...

— Soțul dumitale avea prieteni ?

— Nu. După ce ne-am căsătorit, am constatat că Sile ducea o viață singuratică, cufundat în cărți și cercetări.

— Despre activitatea lui în cadrul colectivului științific al profesorului Alexandrescu vă vorbea deseori ?

— Eram curioasă să știu la ce lucrează soțul meu. Intr'o zi, l-am întrebat. El inșă, punându-mi degetul pe buze, mi-a șoptit : „secret”. De atunci, nu l-am mai întrebat...

— Sunteți încadrată în câmpul muncii ?

— Nu.

— Pentru ce ?

— Sile își iubea căminul. Dorea întotdeauna să mă găsească acasă, să-l îngrijesc — răspunse ea fără ezitare.

Târziu, doamna Liman își încheie declarațiile. Panait îi strânse mâna, mulțumindu-i. Femeia se pregătea să iasă din birou când o nouă întrebare o reținu locului :

— Scuzați-mă. Dimineața, înainte de-a pleca la serviciu, ce obișnuia să mănânce soțul dumneavoastră ?

Maria Liman ridică sprâncenele în semn de mirare. De lângă ușă, răspunse :

— Sile nu mânca niciodată de dimineață. Era un vechi obicei al lui, de pe vremea studenției...

Fără să-și trădeze emoția care-l încerca, Panait zise :

— Vă rog să treceți în camera vecină și să semnați declarația.

Inviorat parcă de descoperirea pe care o făcuse, Panait începu să se plimbe prin încăpere. „Cine a mințit, Grigore Vichentie sau Maria Liman ? Ce-i drept, e vorba de un amănunt : cafeaua cu lapte. Ei bine — gândi Panait — amănuntul ăsta nu trebuie să rămână fără rezolvare“.

Căpitanul apăsă pe butonul soneriei. În cabinet intră locotenentul Lucian.

— Tovarășe Lucian, suntem pe drumul cel bun. Pregătește-te de treabă. Roagă-l pe matematicianul Vichentie să treacă iar pe la mine, încă în după amiaza asta.

Locotenentul Lucian stătea în picioare, cu mâna rezemată de spătarul scaunului. Pe covorul moale ce acoperea parchetul lustruit, pașii căpitanului sunau înfundat. Panait se plimba dela un capăt la altul al biroului său, exprimându-i raționamentele în legătură cu moartea inginerului Vasile Liman.

— ...Concluzia nu poate fi alta. Desfășurarea faptelor ne arată în mod evident că vinovatul e Maria Liman.

— Poate fi însă și altfel, tovarășe căpitan, susținu locotenentul Lucian. — E posibil ca, sub apăsarea durerii pricinuite de moartea soțului, femeia să fi declarat, fără să-și dea seama, că Liman nu mânca dimineața.

— Asta e cu puțință — îi luă vorba din gură căpitanul. Dar dacă ne gândim la declarația Mariei Liman și o analizăm puțin, vom constata că nu poate fi vorba aici de afirmații necontrolate. Soția inginerului a spus categoric : „Sile nu mânca niciodată dimineața. Era un vechi obicei al lui de pe vremea studenției“. Vezi ? Tocmai acest „era un vechi obicei al lui de pe vremea studenției“ ne arată că ea a vrut să întărească spusele ei...

Locotenentul Lucian se uita la șeful său, urmărindu-l cu ochii în timpul plimbării. În mintea lui, lucrurile deveneau din ce în ce mai clare, pe măsură ce căpitanul își desvolta argumentele sale.

— ...Și apoi chestiunea dejunului nu-i un fapt mărunț — continuă căpitanul, care se întâmplă, să zicem, o singură dată în viață și pe care-l poți uita. Dejunul se ia în fiecare dimineață. Așa că presupunerea dumitale în cazul de față nu stă în picioare.

O greșală.

— Te ascult, tovarășe Panait.

Colonelul părea să-l îmbie pe tânărul căpitan nu numai cu vorba, dar și cu ochii. Avea o privire caldă, mereu întrebătoare. Ascultându-l pe Panait, colonelul își trecea mereu mâna prin părul scurt și aspru, ca de arici.

La întrebarea șefului său, Panait răspunse scurt, precizându-și dela început părerea :

— Bănuiesc pe Maria Liman, soția inginerului...

— Raționamentul dumitale ?

Căpitanul se aștepta la această întrebare. Știa că șefului său nu-i plac con-

cluziile pripite și lipsite de temeii. Cuvintele colonelului, rostite la o constătuire îi rămăseseră puternic întipărite în minte: „Munca noastră este însuflețită nu numai de dragostea puternică ce o purtăm Patriei și cauzei clasei muncitoare, ci, ca și întreaga operă de construire a socialismului, se bazează pe metode cu adevărat științifice“. Convins că analiza faptelor îl duse la o concluzie logică, Panait își începu raportul :

— Pornesc dela obiectivul central al misiunii mele. Acum opt luni, s'a hotărît ca descoperirea profesorului Alexandrescu să fie aplicată în practică. Cunoaștem importanța acestei descoperiri. Ea ar folosi economiei patriei noastre... ar ajuta la dezvoltarea ei... Era și firesc ca o asemenea descoperire să atragă atenția dușmanilor...

Colonelul deschise una din cutiile aflate pe birou, luă o țigară și după ce o răsuci ușor între degete, o aprinse fără să-și abată atenția dela ceea ce spunea căpitanul.

— N'au trecut decât două luni dela această hotărîre și în țară sosește Mister Clarck, sau locotenent-colonelul Thompson, așa zisul „specialist în problemele românești“. Tot în urmă cu șase luni, inginerul Vasile Liman se căsătorește cu Maria Brăescu.

— Această căsătorie poate fi o simplă coincidență, — îl întrerupse colonelul.

— Nu e vorba de-o coincidență, tovarășe colonel. Incercând să pătrundă în centrul muncii profesorului Alexandrescu, dușmanul avea nevoie să găsească punctul slab al colectivului. El a fost găsit în persoana inginerului Vasile Liman, care a reușit să ascundă unele date, destul de însemnate, din viața lui. După informațiile căpătate de locotenentul Lucian, în anii 1946—47, Liman a avut legături cu unii conducători ai P.N.Ț. Cu cine anume, n'a putut identifica. Biletul semnat de un oarecare P. prin conținutul său : „Prietene, bucură-te, am sosit... Cred că nu m'ai uitat ? Am lipsit cam mult...“ — ne îndreptățește să înțelegem că se făcea apel la inginer, după un timp îndelungat. Se vede că inginerul îl mai servise pe acest P. cu ani în urmă, mai exact, prin 1946—47. Declarația neterminată, găsită în biroul inginerului, ne mai arată că de atunci și până în prezent, în sufletul lui Liman s'au produs unele schimbări. Declarația și faptul că el n'a distrus biletul dela P. ne arată că se gândea să mărturisească totul... L-a oprit însă la început propria lui lașitate, iar după aceea mâna dușmanului care-l urmărea pas cu pas.

— Te întrerup, tovarășe căpitan. Ești sigur că a fost ucis ? Nu poate fi vorba de o sinucidere ? Inginerul nu putea fi posesorul unei asemenea capsule cu otravă ?

Punând această întrebare, colonelul era convins că Vasile Liman a fost omorît. Vroia însă să cunoască argumentarea subalternului.

— Vă prezint pe scurt reconstituirea faptelor. În noaptea de 16 Octombrie, Liman găsește biletul. În seara zilei de 17 Octombrie, se duce la întâlnire. Dela întâlnire, inginerul, care nu avea prieteni, distrus sufletește, vine acasă. A doua zi, la 18 Octombrie, orele 13.30 el este găsit mort.

— Nu pricep de unde tragi concluzia că Vasile Liman a fost omorît. Nu îți se pare firesc, ca în disperare de cauză, să-și fi luat viața ?

— Ce s'a petrecut cu inginerul Vasile Liman, din momentul întâlnirii cu necunoscutul P. și până în clipa morții, n'am putut stabili cu exactitate, — reveni căpitanul. Din declarațiile soției sale, rezultă că Liman n'a vrut să-i arate pricina mahnirii lui. Ea însă minte. Bănuiesc că Liman i-a mărturisit totul, până și gândul denunțului. Din această clipă, Liman și-a semnat condamnarea la moarte.

Fără să-și ia privirea dela căpitan, colonelul își aprinse a doua țigară. În ochii lui se iviră lucirile unei bucurii reținute. Deși își dădea seama că ofițerul a săvârșit o greșală, colonelul simțea față de fostul turnător dela Uzinele 23 August, un puternic sentiment de mândrie.

— Chimiștii noștri au dovedit că inginerul a fost otrăvit cu o substanță toxică cu efect întârziat — continuă Panait. — Otrava își face efectul în mod obișnuit după cinci ore dela introducerea ei în organism. Ingerul a încetat din viață la orele 13.30, ceea ce înseamnă că otrava i-a fost introdusă la orele 8.30.

— I s'a introdus, sau a luat-o?

— I s'a introdus, tovarășe colonel, odată cu micul dejun. Din declarațiile soției, reiese că nu era în obiceiul inginerului să ia micul dejun. Această declarație a trădat-o. Maria Liman a mințit. M'a ajutat în lămurirea acestei probleme, matematicianul Grigore Vichentie.

Căpitanul Panait zâmbi. Își aduse aminte cât de mirat a fost acest om de știință, când, pentru a doua oară în aceeași zi, fusese chemat să dea informații.

— Maria Liman și-a otrăvit soțul. În acest scop, ea a folosit capsula cu otravă asemănătoare celor găsite la spionii americani parașutiști. Acestea sunt concluziile mele — își încheie căpitanul Panait, raportul.

Colonelul se ridică în picioare și, după câțiva pași făcuți prin birou, se opri în fața lui Panait care se ridicase și el. Față de căpitan, colonelul era mai înalt și mai bine făcut. După felul cum își încrețea fruntea, Panait înțelese că șeful are să-i facă o observație. Într'adevăr, colonelul începu să-i vorbească :

— Raționamentul dumitale este foarte just și bine argumentat. Foarte bine ai procedat pornind la analiza faptelor dela obiectivul pe care ți -s'a încredințat să-l aperi. Dar ia spune-mi : ai arestat-o pe Maria Liman ?

Înainte de a răspunde, Panait se uită la ceas.

— E ora 0,30. La ora 23.30 am dat ordin locotenentului Lucian s'o aresteze.

— Acum înțelegi unde e partea slabă a operației dumitale ? — continuă colonelul. În munca noastră, ca și în orice altă muncă, trebuie să existe o relație perfectă între teorie și practică. Dela o concluzie teoretică, care ți se pare justă, la o hotărâre practică, nu trebuie să existe distanțe mari. Distanța aceasta poate fi folosită de dușman, care te studiază cu aceeași atenție. Mai exact, cred că doamna Liman trebuia reținută dela primele dumitale bănuieli.

Panait asculta cuvintele superiorului, înțelegându-și din ce în ce mai bine greșeala săvârșită.

— Iată ce te sfătuiesc : Pregătește-ți informații mai complete despre această doamnă Liman.

— Am și luat măsuri — răspunde căpitanul.

— Ce raportează locotenentul major Frunză ?

— În ultimul său raport, îmi dă de știre că a reușit să se împrietenească cu paracliserul bisericii. Are speranța că bătrânul îl va ajuta. Despre „paroh“, nimic nou. Avem în fața noastră un agent, care nu lasă urme.

— Atrage-i atenția lui Frunză încăodată, să fie cu ochii în patru. Mai ales la noul lui prieten. S'ar putea să-l prindă într'o capcană. Avem de-aface cu spioni încercați — încheie colonelul.

Înțelegând că raportul său se terminase, căpitanul întrebă :

— Îmi permiteți să mă retrag ?

— Da, și ține-mă mereu la curent. Apoi reveni scurt, gânditor : — Nu uita, spionii ținesc cercetările savantului Alexandrescu... laboratorul...

O surpriză

Căpitanul Panait era neliniștit. Sub impresia celor discutate cu șeful său, se plimba prin cabinet, măsurându-l cu pași largi, dela un capăt la celălalt. Când și când se oprea în fața telefonului, pe care-l cerceta îndelung, așteptând cu nerăbdare să-i audă soneria. Într'un târziu, telefonul sună și căpitanul ridică receptorul. Au-

zind glasul locotenentului Lucian, sprâncenele lui blonde-aurii se încrunțară, iar ochii i se făcură mici și tăioși.

— Cum, ce zici? — strigă el în receptor.

— Veniți imediat... o surpriză — i se răspunse dela capătul firului.

— Ce surpriză? — întrebă căpitanul, cuprins de nerăbdare.

— Doamna Liman s'a sinucis... Veniți imediat...

Punând la loc receptorul, căpitanul rămase cu privirea ațintită spre telefon. Cuvintele locotenentului îi vuiau în urechi. „Să mă fi înșelat?“ Pe neașteptate, își aminti vorbele drepte ale șefului. „Distanța aceasta poate fi folosită de dușman care te studiază...“ Acum, realitatea demonstra întocmai.

Fără zăbavă, își luă mantaua și chipiul și plecă spre locuința inginerului Vasile Liman.

Locotenentul Lucian îi ieși în întâmpinare. Fără să aștepte raportul, Panait întrebă :

— Unde-i trupul sinucigăsei?

— Păi, nu s'a sinucis aici, a lăsat numai o scrisoare. Intrând în casă — începu să explice locotenentului — am găsit pe studio un plic albastru, mare. Iată-l.

Panait cercetă plicul. Pe el, o mână energică scrisese. „Cunoștințelor mele“. Plicul era desfăcut. Panait scoase scrisoarea și începu să citească grăbit :

„Scumpii mei, vă rog să-mi iertați gestul, dar nu am încotro. Am rămas singură. Sile m'a părăsit. Știți cât l-am iubit. Nu pot trăi fără el. Ce sens are viața fără Sile? Niciunul! Vă sărut pe toți... adio... Maria“.

„P.S. O ultimă rugămintă. Imbrăcămintea mea să fie dăruită pentru ajutoarea poporului coreean“.

Panait simți tâmpilele svâcnindu-i. Istovit, se lăsă pe scaun, privind când la scrisoare, când la chipul smead al locotenentului. Acesta tăcea, înțelegând că sinuciderea doamnei Liman răsturnase presupunerile căpitanului.

„Să mă fi înșelat? — gândi iar Panait în sinea lui. S'a sinucis doamna Liman!“ O clipă, înaintea ochilor săi apărură chipul alb, cu gâtul subțire, gingaș al femeii, cu sprâncenele negre și arcuite și ochii plânși. Îi auzi aievea vorba ei domoală, de om care încerca o mare durere. „Stai, Panaite, nu te pierde cu firea — își spuse el. — Lasă la o parte sentimentele care îți dau târcoale și mai mult te încurcă. Mai întâi convinge-te — dacă ea într'adevăr s'a sinucis. Nu, nu, încearcă să vezi totul, liniștit, dincolo de scrisoare. Totuși, imbrăcămintea a lăsat-o pentru ajutorarea poporului coreean! Da, da... Panaite, trebuie s'o luăm dela capăt...“

— Ce-i de făcut? — se întrebă el cu glas tare.

Locotenentul Lucian tresări și reluă cuvintele căpitanului :

— Ce-i de făcut?... Cred că trebuie... mai întâi... să găsim trupul sinucigăsei... Apoi... Locotenentul tăcu. Panait îi aruncă o privire piezișă. Se vedea de departe că Lucian nu știa ce trebuie să urmeze după acest „apoi“.

— Ei, apoi? — îl încurajă căpitanul, apropiindu-se de el. Lucian nu mai scoase însă nici un cuvânt. După cutele care îi apăruseră pe frunte se vedea că se frământă. Apoi — continuă căpitanul, băfându-l pe umăr — eu zic pentru că tot suntem aici, să întreprindem o percheziție.

În aceeași noapte, căpitanul Panait se întoarse la cabinetul său. Percheziția nu adusese nimic nou. Tăcut, se așeză la birou și notă într'un carnetel :

a — De cerut situația sinuciderilor în ultimele 24 ore.

b — Legătura cu ofițerul Frunză.

Privind încă odată la cele scrise, băgă carnețelul în buzunar. Se cufundă apoi în fotoliul lui moale și ațipi.

La orele opt dimineața, locotenentul Lucian intră în cabinetul căpitanului.

— Tovarășe căpitan, aveți situația sinuciderilor din ultimele 24 de ore, raportă el, întinzându-i un plic.

Locotenentul Lucian vru să se retragă, dar căpitanul Panait îl reținu.

— Așteaptă, tovarășe locotenent. Vom avea puțină treabă.

Începu să citească cu atenție. După un timp, ca și cum ar fi făcut o mare descoperire, zise :

— Ascultă ! — și Panait citi cu glas tare : — „Maria Liman, în etate de 38 ani, s'a aruncat înaintea acceleratului București-Timișoara, la orele 22,30, lângă kilometrul 10. Corpul sinucigașei, complet mutilat, se află la Institutul Medico-legal. Asupra sinucigașei s'a găsit o poșetă cu acte. Identificarea s'a făcut pe baza acestor acte“.

Căpitanul lăsa să-i cadă hârtiile din mână și privind în ochii locotenentului, îl întrebă :

— Ei, ce zici de asta ?

Gânditor, locotenentul Lucian răspunse :

— Tovarășe căpitan, se pare că am apucat-o pe-o cale greșită... Ce motiv a avut să-și omoare soțul, și apoi să se sinucidă ?

— În munca noastră, acest cuvânt „se pare“ nu există — vorbi Panait. — Nouă ne trebuie exactitate și precizie, iar pentru aceasta este nevoie de acțiune, de cercetare și analiză adâncă a faptelor... Pregătește o mașină... Plecăm la Institut...

Locotenentul Lucian îndeplini imediat ordinul căpitanului.

Medicul de serviciu, un tânăr nu prea înalt, cu părul blond, le dădu următoarea explicație : „În noaptea de 20 Octombrie, cantonierul Stanciu Nicolae, întorcându-se pe jos dela o haltă vecină, a făcut această groaznică descoperire. Fără să mai aștepte mult, ceferistul a alergat la cantonul său, dând de știre autorităților“.

Tânărul medic era sgârșit la vorbă. În timp ce dădea explicațiile cuvenite, privea în jurul său, numărând parcă, borcanele cu spirt de pe rafturi. Tăcut, dându-și o vădită importanță, tânărul îi conduse pe ofițeri într'o sală rece cu miros greu de formol. Instinctiv, locotenentul Lucian duse batista la nas, dar întâlnind privirea batjocoritoare a medicului, o ascunse cu iuțea în buzunar. Toți trei se opriră în dreptul unei mese.

— Acesta este trupul mutilat al sinucigașei — zise medicul. Locotenentul Lucian făcu un pas înainte, urmărindu-l pe căpitan, care începuse să cerceteze atent trupul sfărțecat al femeii. „Se poate oare înțelege ceva din această massă diformă?“ — se întreba el. Și nu mică îi fu mirarea când îl văzu pe căpitan șoptindu-i ceva medicului, care părea să fie de acord cu ofițerul. Lucian se apropie de căpitan. În acest timp medicul se îndreptă spre ușă și ieși pe sală.

— Ați descoperit ceva ? — întrebă în șoaptă locotenentul.

Căpitanul dădu afirmativ din cap. Apoi zise :

— Privește mâna asta rămasă întreagă și spune-mi ce vezi ?

— Nu văd nimic — rosti el.

— Atunci fi atent la ceea ce va face medicul.

Medicul veni cu un tampon de vată muiat în apă caldută și se apucă să spele mâna sinucigașei. Puțin câte puțin, pe degetul inelar, se ivi strălucirea ștearsă a unui inel... Căpitanul îl cercetă cu băgare de seamă și pe chipul lui încordat apărură o expresie de izbândă. Pe degetul femeii se afla un inel ieftin, de alamă, inelele cum pot fi găsite din belșug la tarabele ambulanților. Căpitanul își încordă memoria. „...avea sau nu inel ? Nu ! Doamna Liman nu purta niciun fel de podoabă, mai ales de alamă. Și mâna ei era alta“.

În timp ce coborau scările Institutului, neputându-se stăpâni, căpitanul îi șopti subalternului :

— Acum sunt sigur că suntem pe drumul cel bun. Doamna Liman nu s'a sinucis... Doamna Liman a dispărut...

Reporterul

„Pensionarul“ se apropie de poarta Uzinei. Era îmbrăcat într'o haină vătuită și pantalonii confecționați din doc cenușiu. Pe cap purta o șapcă al cărei cozoroc îi umbrea fruntea. Nimic nu-l deosebea de ceilalți muncitori care se înghesuiau la poarta uzinii, ceea ce îl făcu să-și spună : „Nu-ți fie frică, bătrâne, nu-ți fie frică“. Da, în ciuda vorbelor liniștitoare, inima-i bătea tulburată de o teamă pe care nu și-o putea ascunde. „Da, Ghenadie, are de ce să-ți fie frică... Misiunea nu-i chiar atât de ușoară“.

Ajuns în apropierea cabinei portarului, „pensionarul“ respiră adânc, încercând să-și înnece emoția. Apoi, cuprins de îngrijorare, își controlează ținuta. Totul era în ordine. Aparatul de fotografiat era la locul lui, ascuns sub haină și fixat de catarama curelei ce-i susținea pantalonii. Făcu câțiva pași largi spre cabina portarului și se opri în dreptul ferestruicii deschise. Ca să-și facă sie-și curaj, vorbi cu glas tare, bărbătesc :

— Noroc, tovarășe. Cu președintele comitetului sindical...

— Legitimația dumneavoastră, zise portarul, fixându-și ochii verzi ca frunza, pe obrazul proaspăt bărbierit al omului din fața lui.

„Pensionarul“ zâmbi, ca și cum ar fi spus : „Da, da, imediat“ și îi întinse delegația. Portarul luă hârtia oficială a redacției „Steagul“ și citi : „Tovarășul Gh. Voiculescu este delegat de către redacția noastră să scrie un reportaj despre desfășurarea întrecerii socialiste la Uzinele H.“ „Rugăm comitetul organizației sindicale a-i da sprijinul necesar“.

Terminând de citit, portarul se mai uită odată la chipul surâzător al ziaristului, ridică receptorul telefonului, formă un număr și vorbi :

— Allo, Sindicatul ? Aici poarta ! Cu tovarășul președinte. Portarul tăcu câteva clipe, timp în care privi din nou cu atenție figura „ziaristului“.

— Allo, tovarășul Nicoară ? — reluă el. La poartă e un tovarăș dela „Steagul“. Zice că vine pentru un reportaj. Cum ? Bine !

Puse receptorul la loc și se adresă celui de dincolo de ferestruică.

— Așteptați, vine imediat tovarășul Nicoară, președintele.

După o informație culeasă cu câteva zile în urmă, „pensionarul“ știa că președintele organizației sindicale este un oarecare Nicoară. Peste câteva minute, îl va cunoaște în persoană. Incercă să-l și-l închipuie pe Nicoară. Il și vedea. Iată-l : e un tânăr înalt, gata să facă glume bune și proaste și ca de obicei râde și la cele bune și la cele proaste. „Pe un asemenea om e ușor să-l duci“, — încerca să se liniștească spionul. Curând, „pensionarul“ constată că se înșelase. Spre ei venea un bărbat de vreo 50 de ani, îmbrăcat într'o scurtă cenușie. Pe cap, așezată puțin pe-o parte, purta o șapcă de piele neagră, care îi acoperea părul cărunt și rar. Era mic de statură și îndesat. În picioare purta cisme de piele groasă. Privindu-l pe ziarist pe sub sprincenele sale stufoase, rosti :

— Mata ești tovarășul dela „Steagul“ ? Noroc ! Președintele îi întinse mâna, o mână grea, bătătorită de trudă.

— Tovarășul Nicoară ? Noroc ! În legătură cu întrecerea socialistă am de făcut un reportaj... Și, fără să-și termine fraza, spionul începu alta : — Cum stăm cu frunțașii, aveți ceva ?

Bătrânul președinte deveni mofluz. Recunoscu în întrebarea omului din fața lui, felul sec, lipsit de experiență al unor ziarști. Il întrebă scurt :

— Delegația matală, tovarășe.

— „Te grăbești tovarășele — se bucură în sinea lui „pensionarul“. — Foarte bine — și supunându-se cerinței, îi întinse hârtia.

— Poftim !

Președintele citi delegația și apoi vorbi, cu ochii pe ea :

— Carnetul de ziarist ?

„Pensionarul“ îi întinse carnetul pregătit din vreme.

— Biroul populației.

Nicoară cercetă cu atenție cele trei documente. Erau în ordine. Toate erau pe numele ziaristului Gheorghe Voiculescu.

— Să mergem ! — zise președintele. Apoi întorcându-se, strigă la portar :
— Ei, Niculiță, tovarășul ziarist merge cu mine !

Făcând primii pași în curtea uzinii, „pensionarul“ își simți inima eliberată de sub o grea povară. Cu îndrăzneală și sigur de sine, pășea înainte. În fața ochilor lui, uzina se înălța în toată măreția ei. Atelierele înalte, construite din cărămizi roșii și curtea largă se împuneau prin curățenia lor.

Se opriră în fața ușii de intrare, a unui atelier. Dinăuntru răzbea duduitorile motoarelor.

— Am să-ți dau un băiat să te conducă, vorbi președintele. Un băiat bun, corespondent și el. Deschizând ușa, începu să strige : — Sandule, măi Sandule ! Cel strigat veni îndată. Era un flăcău îmbrăcat într'o salopetă decolorată.

— M'ai chemat, tovarășe Nicoară ?

— Mergi cu tovarășul dela „Steagul“ prin uzină, condu-l și dă-i explicații. Tot ești tu corespondentul „Steagului“. Și acum, tovarășe ziarist, te las. Noroc !

Nicoară se depărtă. „Pensionarul“ îl petrecu cu privirea până ce se pierdu după un colț al clădirii. „Și acum, la treabă Ghenadie, nu pierde o clipă“ — gândi el. Cu ochii îmbunați, privi la flăcăul din fața lui. Dintr'o căutătură încercă să-l cântărească. Dela bun început, nu-i plăcu moțul de păr care-i aluneca mereu pe frunte. Nu-i plăcu nici ochii limpezi și pătrunzători ai băiatului, ceea ce îl făcu să-și spuie : „Atenție mărită, Ghenadie !“

— Tovarășe Sandu, știi mai bine de unde să începem. În uzina voastră n'am mai fost — zise spionul.

— Să mergem, tovarășe, să începem cu sala strungurilor, aprobă flăcăul.

Porniră. Tânărul muncitor mergea înainte, iar „pensionarul“, ținând în mână un carnet voluminos, venea din urmă. Precaut și supraveghindu-i mișcările, „pensionarul“ făcea pași mici, străduindu-se să nu-i scape nimic din ceea ce-l interesa.

„Asta-i un adevărat ziarist — gândea Sandu, măsurându-l din cap până'n picioare. — Ce-i drept, e puțin cam în vârstă, dar ce importanță are ? În țara noastră poate deveni ziarist și unul tânăr, ca mine, și unul mai în etate, ca el, ori de anii tovarășului Nicoară.“ Sandu se simțea mulțumit că tocmai lui i-a dat președintele o asemenea sarcină. Când și când, „ziaristul“ se uita la el și, întâlnindu-i fața luminată de-o bucurie lăuntrică, bătea cu creionul în carnet, zicând:

— Măi, tovarășe, așa uzină n'am mai întâlnit...

Sandu asculta cu plăcere cuvintele calde ale „ziaristului“, fără a răspunde însă. Se mulțumea doar ca, din când în când, să dea unele lămuriri :

— Aici e sala de reparații... Aici cazangeria...

Mult de tot îl plăcu pasiunea cu care „ziaristul“ își trecea în carnetul său toate amănuntele.

— Unui ziarist nu trebuie să-i scape nimic. El e dator să asculte glasul faptelor — susținea „pensionarul“, rotindu-și privirea.

„Astea-s vorbe de ziarist cu experiență — își făcea Sandu socoteala și gândul acesta născu în mintea lui o întrebare. Ezită însă ; s'o pună sau nu ? Numai când trecură dintr'un atelier în altul, Sandu își luă inima în dinți și dădu drumul întrebării :

— Sunteți de mult la „Steagul“ ?

— Nu de mult — răspunse „pensionarul“, cu o prefăcută veselie. — Astă vară am terminat școala de gazetari.

„Frumos. La vârsta lui să învețe... e ceva!“ Și, împins mai departe de gândul de a-l cunoaște mai bine pe omul pe care-l însoțea, continuă :

— Da'nainte, unde ați lucrat ?

Întrebarea nu-l găsi pe „pensionar“ nepregătit ; își avea răspunsul la îndemână. Un răspuns menit să impresioneze. Totuși, întrebarea însoțitorului îl neliniști. Prefăcându-se că-și înseamnă ceva în carnetel, răspunse scurt, cu tonul omului modest :

— Miner — și merse mai departe, apropiindu-se de un grafic-orar pe care-l văzuse dela distanță.

În atelier, ciocanele grele cădeau fără încetare, lovind bucăți de fier înroșit. Scânteii zburau în toate părțile. Zgomotele îl asurziră pe „pensionar“, ceea ce făcea să fie apărat de întrebările corespondentului.

Sandu nu se afla pentru prima oară în fața unui miner. Când eșiră din atelier, el vorbi din nou.

— Mulți ani ați lucrat în mină ?

— Douăzeci de ani, la Petrila, răspunse cu grabă „pensionarul“, și, pentru a schimba vorba, spuse : — dar turnătorii unde-i ?

— P' aici !

În drum spre turnătorie, calea le fu barată de o platformă electrică. Pe ea se aflau înșirate mașini de o formă ciudată, construite în uzină. Cu ochii aprinși de curiozitate, spionul iscodi mașinile. Vru să-l întrebe pe însoțitor la ce folosesc, dar se răzgândi. „La dracu, dacă-l întreb, poate să-mi răspundă cu o sută de întrebări. Nu, nu Ghenadie, mai bine taci și mergi înainte“.

În acest timp, Sandu privea cu atenție chipul ziaristului. Se aștepta ca acesta, văzând mașinile să se bucure, să-l năpădească entuziasmat cu o mulțime de întrebări, dar aceasta nu se întâmplă. Omul stătea bătos și ochii lui nu exprimau decât răceală. „Mașinile astea sunt mândria uzinii, mândria celor din Valea Jiu-lui, și el pare atât de nepăsător!“ Sandu se simți jignit, dar, curând, acest sentiment făcu loc unor frământări care la început îl speriară. Nu mult după aceea, se liniști însă.

În turnătorie plutea un miros înecăcios de fum. O macara uriașă plimba o piesă grea pe deasupra muncitorilor, care o urmăreau cu grijă. La început, valul de căldură îmbibat cu fum, îl făcu pe „ziarist“ să tușească. Ochii i se aburiră de lacrimi. Ștergându-și ochii cu o batistă mare și colorată, începu să treacă dela om la om punând întrebări simple. În general, nu ținea oamenii de vorbă.

În vremea asta, Sandu se apropiase de un băiat ce părea de o etate cu el. Apucându-l de mână îi șopti ceva. Prietenul se uită la el foarte mirat, apoi se apropiară împreună de ziarist.

— Toyarășe Voiculescu, pe mine o să mă iertați. D'aici încolo o să vă conducă prietenul meu Stan, care-i și el corespondent. Cunoaște mai bine secțiile. Noroc !

— Noroc ! și mulțumesc — răspunse „ziaristul“.

La vederea tânărului turnător, rămas în locul lui Sandu, „pensionarul“ clipi din ochi, satisfăcut. Tânărul părea să fie tăcut. Cu acest gând, porni mai departe. În urma lui venea Stan, ținând mâinile la spate, în chip nepăsător.

Secțiile principale ale uzinei fuseseră străbătute. Cei doi ajunseră într-o curte largă și parcă separată de uzină. Spionul tresări. „În sfârșit“...

Nu departe, să fi fost vreo patruzeci de metri până acolo, se înălța o clădire încătușată de schele. Dincolo de șantier, se zărea un zid, foarte înalt. Zidul parcă se mărginea cu cerul înnourat. „Ce clădire ! Ce formă ciudată de laborator“ „Pensionarul“ se gândi la aparatul de fotografiat prins de catarama curelei și își dădu seama că a sosit momentul acțiunii hotărâtoare. Cu pas larg, de om sigur pe sine,

„pensionarul“ se îndreptă spre viitorul laborator. Deodată, în spatele lui, răsună glasul însoțitorului :

— Pân' aici, tovarășe ziarist! Intrarea pe șantier e strict interzisă!

Intr'adevăr, ograda era pustie. „Pensionarului“ i se păru că muncitorii înadins ocolesc șantierul. Prefăcându-se a nu fi auzit cuvintele tânărului, păși înainte. O mână puternică îl opri locului.

— N'ați auzit? Strict interzis!...

— Cum ziceai? Strict interzis?... N'am auzit. Ei, atunci să ne'ntoarcem!

Dar nu se mișcă din loc. Iși deschise haina vătuită și privind drept spre construcție, se prefăcu că-și strânge cureaua dela pantaloni. Lângă catarama curelei era prins aparatul... Pentru a câștiga timp, el vorbi iar, neluându-și ochii dela clădire.

— Măi, tovarășe, nu cred să fie în țara noastră uzină în care să nu se construiască. Da, da, construim...

Glasul lui răsună solemn și convingător. Turnătorul asculta fără a-și lua privirea dela ziarist. „Pensionarul“ se întoarse spre el, îl bătu pe umăr, apoi îi zise prietenește :

— Cred că are să iasă un reportaj izbutit. Să mergem! Ei, dar știi, mi-a plăcut vigilența ta! — Și, îndreptându-se spre ieșire, își termină fraza: — Noroc, tovarășele...



Ajungând în dreptul porții, „pensionarul“ își aranjă șapca și haina cu figura omului care a cucerit o mare izbândă. Când dădu să iasă însă, pe neașteptate, un ofițer de Securitate îi tăie drumul. În spatele ofițerului, spionul zări un flăcău aranjându-și moțul de păr. Totul se desfășură fulgerător. „Pensionarul“ încercă să se apere.

— Greșeală! Sunt reporterul Voiculescu dela „Steagul“.

Liniștit, ofițerul îi răspunse:

— Poate! Va trebui s'o dovedești.

Greșeala lui „P“

— Hai, nu te sfii, povestește-ne și nouă cum a fost cu „reporterul“ ăla?!

Sandu își îndreptă moțul de păr și, șmecherește, trase cu ochiul la locotenentul Lucian: „să povestesc sau nu?“ Drept răspuns, Lucian îi zâmbi, îmbărbătându-l. Căpitanul Panait surâse și el, neluându-și privirea dela tânărul pe care dorise să-l cunoască personal.

— Mă uit eu, așa, la el — începu să povestească Sandu — și ca să nu mint, îmi plăcea, afurisitul. Bătrânel, simpatic și, pe deasupra, gazetar. Taman slăbiciunea mea. — Obrajii flăcăului se rumeniră. Incruntându-se ușor, se așeză mai bine în fotoliu. — Intru în vorbă cu el... Să vă spun chiar totul?

— Totul... îi răspunse cu bunăvoință căpitanul.

— Știți cum suntem noi; strungarii... Dacă ne cade în mână o piesă, apoi o strunjim la milimetru, cu exactitate. Și unde mă apuc eu să-l studiez pe musafir la milimetru...

Locotenentul izbucni în râs și, după el, ceilalți doi.

— Ei, și mai departe?

— Mergem noi ce mergem și deodată mi-l întreb ce meserie a avut înainte. Imi răspunde el: „Miner, la Petrila“. Miner — îmi zic eu. Stai, năică, cum miner la Petrila? Apăi așa vorbește un miner din Valea Jiului și încă unul mai în vârstă? Nu, zic eu, ăsta vorbește ca un adevărat bucureștean.

— Nu ți-a fost teamă că ai putea să te înșeli ?

— Ba da, tovarășe căpitan. Dece să mint ?! Mi-a fost. Imi zic : „Poate te înșeli, Sandule ! In Valea Jiului totuși n'ai fost. Poate că se vorbește și așa, muntenește, ca la noi în București“. Repede însă mi-am dat seama că am în fața mea un șobolan.

— Cum ? — întrebă căpitanul cu aceeași bunăvoință.

— Iată, simplu... Ne îndreptăm spre turnătorie. Prin fața noastră trecea o platformă electrică. Pe ea se aflau încărcate haveze, pe care noi, la uzină, le facem pentru mineri. Suntem singura uzină din țară care fabrică haveze și încă nu de mult. Zic : dacă el e miner adevărat, atunci, măi, măi, ce-o să se mai bucure și asta înseamnă, Sandule, că te-ai înșelat. Dar platforma trecu pe lângă noi și pe el miner, îl lăasă nepăsător, de parcă nici n'ar fi fost unelte pentru mină, ci alte drăcii. Nici măcar o întrebare nu mi-a pus, nici măcar n'a zâmbit de bucurie. Aici s'a păcălit „ziaristul“ nostru. Stai, frațioare, — îmi zic — au mai încercat șobolanii să intre la noi în uzină și-au căzut în capcană. N'ai să scapi nici tu... Când am ajuns la turnătorie, l-am lăsat în seama lui Ștan, iar eu am fugit la tovarășul Nicoară, președintele nostru.

— Nicoară e președintele Comitetului sindical, — lămuri locotenentul Lucian.

— I-am povestit totul tovarășului Nicoară. Repede zice — un telefon la „Steagul“. Mie, să vă spun drept, nu mi-a trecut prin cap ce trebuie să fac. Dau telefon și ce credeți că-mi răspunde ? „Tovarășul Voiculescu e la Hunedoara, chiar acum ne-a transmis prin telefon o corespondență“. Ne-am lămurit și eu și tovarășul Nicoară ce e cu reporterul nostru. Ce-a fost mai departe, știți...

Căpitanul Panait se ridică și apropiindu-se de Sandu îi apucă mâna și i-o strânse voinicește ;

— Tovarășe Sandu, noi îți mulțumim. Ne-ai ajutat foarte mult. Te-ai purtat ca un adevărat U.T.M.-ist. Să trăiești, spre binele uzinei care te-a crescut.

Multă vreme stărui în biroul căpitanului, aerul proaspăt, binefăcător, pe care-l adusesse cu sine tânărul muncitor dela Uzina H.

Căpitanul Panait cercetă cu atenție pe omul care, odată căzut în scaun, rămăsese ca înțepenit. Spionul își sprijinise mâinile pe brațele scaunului larg, iar ochii lui, încludați, priveau vârfurile cismelor lui Panait. Gulerul cămășii, răstrânt peste gulerul hainei, lăsa să se vadă pe piept, smocuri de păr încărunit. Vinele gâtului său vânjos pulsau puternic, trădându-i emoția. Arestatul își mușca mereu buzele uscate și vinete. După un timp, cu căutături hoțeste, începu să iscodească ținuta ofițerului de securitate, care-l străfulgera cu privirea. Se mira de tinerețea acestuia, de obrazul lui alb și părul blond și, o clipă i se păru chiar că-i va fi ușor să-l „ducă“. De îndată însă, își aminti că la fel gândise și despre Sandu, tânărul muncitor dela uzină... „Nu, bătrâne, totul e pierdut. Joci ultima ta carte. Te au la mână. Nu-ți rămâne decât să lupți până la capăt“.

Uitându-se la ținuta arestatului, căpitanul Panait gândea : „Arată ca o mașină ruginită, deșurubată. Un spion înrăit. Oare există vreo legătură între asasinarea lui Vasile Liman și acest „reporter“ ? Pentru care putere străină a încercat să fotografieze viitorul laborator al profesorului Alexandrescu ?“ Căpitanul, obișnuit să cântărească faptele la greutatea lor reală, își răspundea : „Va fi greu să smulg ceva dela el. Ce știi despre el ? Nimic. Aproape nici un element ajutător“. Căpitanul se hotărî să treacă la un atac frontal.

— Când l-ai cunoscut pe inginerul Vasile Liman ?

Punând întrebarea, Panait își aținti privirea pe fața răvășită de insomnie a arestatului. Nu i se clintea nici un mușchiu. Doar maxilarele ca de oțel se

strânseseră cu încăpățănare. Printre dinți, evitând ochii ofițerului, spionul șueră răspunsul :

— Nu cunosc pe nici un inginer Vasile Liman.

— Nu ? Bine... semnează pentru ce-ai declarat !

Cu mișcări mecanice, „pensionarul“ se aplecă și iscăli hârtia pe care i-o întinsese ofițerul care-l arestase la poarta uzinii.

— Care ți-e numele și pronumele adevărat ? — continuă să întrebe Panait. Spionul răspunse batjocoritor :

— Dacă te interesează, află !...

„De asta îmi ești“, — gândi Panait, fără să pară cât de cât mirat de răspunsul arestatului.

— Semnează-ți declarația, zise el calm.

Arestatul se supuse și de astă dată. Lui nu-i fu greu să-și dea seama că cel care-l anchetează nu are la îndemână elemente care l-ar fi putut identifica. O bucurie tainică îi încălzi sufletul. „Nu, nu mai ceda niciun pas. Joacă-i, Ghenadie, câștigă timp pentru cei de afară“.

— Cine ți-i stăpânul ? — întrebă Panait.

— Aflați-l !

— Vei continua să răspunzi și mai departe în felul ăsta ?

Fără să-și ridice privirea, de parcă ar fi ținut pe ceafă un bolovan greu, arestatul răspunse scurt și încăpățânat.

— Da !

— Bine ! vom afla totul despre activitatea dumată, iar de pedeapsă n'ai să scapi.

Vocea liniștită a ofițerului de securitate îl făcu pe „pensionar“ să tresară. O clipă avu în fața ochilor tabloul sfârșitului său și fiori de ghiață îi cuprinseseră trupul încins. Dar asta dură numai o clipă. Fără să-și descleșteze maxilarele și înfrângându-și gândul morții, arestatul rosti :

— Nu mi-e teamă !

Panait apăsă pe butonul soneriei. Apoi ordonă ofițerului care intră în cabinet:

— Luați-l pe arestat !

Rămas singur, căpitanul Panait privi multă vreme la obiectele găsite asupra arestatului. Acestea erau înșirate pe cristalul biroului. Printre hârtii și acte, toate falsificate cu abilitate pe numele lui Gheorghe Voiculescu, se găsea un aparat minuscul de fotografiat, de fabricație americană. Panait cercetă din nou aparatul, și, fără să vrea, revăzu chipul lui Clark. „Mâna ta, domnule Clark... Mâna ta care lucrează din umbră — își zise el. — Dar n'ai grijă... Ai să rămâi fără ea“. Căpitanului îi era limpede că „diplomatul“ desfășura o adevărată ofensivă împotriva Uzinei H. „Da, Panaite, trebuie trecut la contra-ofensivă“.

★

La câteva ore după anchetarea spionului arestat, locotenentul Lucian intră în cabinetul șefului său și, găsindu-l pe acesta cu capul sprijinit în palme, îi șopti:

— Tovarășe căpitan, tovarășe căpitan...

Ridicându-și capul, Panait îl privi pe locotenent cu ochi întrebători :

— Vă raportează că a venit tovarășul locotenent major Frunză.

„Frunză la ora asta ? — își zise mirat, căpitanul. Ce s'o fi întâmplat ? Era chemat doar pentru mâine ?“

— Să între numaidecât ! — ordonă el, complect înviorat.

În cabinet intră un bărbat nu prea înalt, îmbrăcat în haine civile. Căpitanul se ridică în întâmpinarea lui.

— Ești bine, sănătos, tovarășe Frunză? Șezi, te rog...

Mulțumit de primirea șefului, locotenentul major Frunză se așază în fotoliu, respirând adânc și'n voie.

— Cred că misiunea mea se apropie de sfârșit.

— Nu te pripi, tovarășe Frunză — îl apostrofă Panait, cu bunătate. Ce te face să crezi?

Surâsul dispăru de pe chipul omului îmbrăcat în haine civile.

— Eri, i s'a dat paracliserului să pună cărțile de rugăciuni în bănci. Ca de obicei, parohul îi atrăsese atenția: „cartea asta pune-o în strana cu nr. 3” (Panait știa în urma unor informații anterioare că „diplomatul” Clark ocupa acest loc). Ca întodeauna, între paginile cărții a dat peste un bilețel. Mi l-a arătat. De astă dată, mesajul anunța o situație neplăcută pentru ei. Am reținut exact textul: „P. a fost prins”...

— Cum ai spus? — isbucni căpitanul.

— „P. a fost prins. Situație grea”. Biletul era semnat cu inițialele „A-16”.

— „P. a fost prins, situație grea, A-16” — repetă în gând căpitanul și totul îi apăru într'o lumină nouă. Acum pricepu că „reporterul” arestat în uzină, nu era altul decât necunoscutul „P”.

— Clark a intrat în biserică la ora 18 fix. A deschis cartea cu evlavie și a început să se roage. La terminarea slujbei, paracliserul a strâns cărțile și, între pagini, a dat peste răspunsul americanului.

Ofițerul făcu o mică pauză și apoi continuă:

— Răspunsul era așa: „Măine, ora 23, A-16 să aducă tot materialul ce-l are. Așteaptă-mă. R — 16.”

„R-16... deci, este adevărata iscălitură a lui Clark. Iată cum se explică și proveniența substanței toxice cu efect întârziat”.

Ofițerul Frunză tăcu și așteptă ca șeful său să-și însemne ceva. Reîncepu să vorbească, numai când acesta îi făcu semn să continue:

— După ce a terminat curățenia, paracliserul a fost chemat la paroh, unde i s'a spus: „Frate Petre, pe mâine faci curățenie în camera 5 a palatului. Să aprinzi și focul. Ne vine sora Gerta”. Asta e tot ce am avut să vă raportez. Aștept ordinele dumneavoastră, tovarășe căpitan...

Căpitanului Panait îi era clar că deslegarea „cazului ing. Liman” intra într'o fază hotărâtoare. Trebuia acționat repede, pe baza unui plan temeinic și bine chibzuit. La fel, îi mai era clar că chestiunea trebuia rezolvată printr'o demascare totală a lui „R-16”, a spionului american cu pașaport de diplomat. Infierbântat de gândul acțiunii, Panait se ridică din fotoliu și începu să se plimbe prin cabinet. După un timp se opri în fața locotenentului major Frunză:

— Ce crezi, paracliserul te va ajuta până la capăt?

— Am încredere în el — răspunse Frunză. N'a mințit când îmi povestea despre tragedia familiei lui. În bombardamentul dela 4 Aprilie, americanii i-au omorât femeia și doi copii. A rămas singur. De atunci trăiește pe lângă biserică. De altfel, bănuiește că „parohul” învârtește treburi nu prea curate și asta îl desgustă. Nu, n'am nici o îndoială, bătrânul e un om cinstit.

— Gândește-te bine! La cecece vom iniția, ajutorul lui va avea un rol foarte mare.

După ce spuse aceasta, clipind din ochi strengărește, căpitanul deschise sertarul biroului și scoase micul aparat de fotografiat.

— Aparatul ăsta e de fabricație americană. A fost găsit asupra spionului arestat. Aparatul trebuie întors împotriva celui ce l-a adus în țară, mai exact, îm-

potriva lui Clark. Cu acest aparat, noi va trebui să-l demascăm pe Clark, până la capăt. Pentru îndeplinirea acestei misiuni, vom proceda în felul următor...



După plecarea locotenentului major Frunză, căpitanul ordonă ca arestatul să fie readus pentru cercetări. Acesta intră în cabinet, vădit nemulțumit. Fusese trezit din somn și aceasta îl enervase. La invitația căpitanului, spionul se așează pe scaun, rămânând tăcut și morocănos.

— Ce vreți dela mine? — mormăi el.

— Ne-ai cerut să aflăm cine ești...

Spionul își privi anchetatorul pe sub sprâncenele stufoase și inima începu să-l bată puternic. Tonul ironic pe care-l ghicea în vorba ofițerului, nu-i prevestea nimic bun.

— Ascultă — continuă Panait — vreau să-ți amintesc cine ești și pentru cine lucrezi...

„Ehei, capcană învechită“ — își zise „pensionarul“. „Momeală? nu se prinde! Joacă-i, Ghenadie“.

— ...P... a căzut. Situația foarte gravă! A-16.

Auzindu-și porecla, spionul simți mai întâi fiori de ghiață înțepându-i trupul încordat, ca apoi, să simtă năpădindu-l un val de căldură care, puțin câte puțin, îi înmuia încrederea și siguranța dela început.

Surprinzând pe fața arestatului o umbră de tresărire, ofițerul zise:

— Ce zici, P., de îngrijorarea lui A-16?

— Nu știu nimic... Nimic...

— Atunci, poate biletul ăsta o să-ți ajute memoria.

De astă dată, cu ochi mici, înfricoșați, arestatul urmărea mișcările ofițerului. Căpitanul scoase o hârtie dintr'un dosar. Spionul tresări. Recunoscuse scrisoarea trimisă lui Vasile Liman. Și din această clipă, i se păru că omul din fața lui îi cunoștea întreaga viață, cu toate întortocherile și ascunzișurile ei.

— L-ai dat uitării tocmai pe Vasile Liman, inginerul ăsta tânăr, care în 1946, la Hunedoara, te-a servit pe dumneata, membru marcant în P.N.T... fără să-ți ceară prea mult.

— Nu cunosc niciun Vasile Liman — răcni pe neașteptate spionul.

— Fii calm... mi se pare că pe Aleea Sălciilor Plângătoare erai mai liniștit!

Arestatul nu mai auzea nimic. Toate frământările sale se concentră într'un singur punct: scăparea! — „Oare totul să fie pierdut? Să nu fi rămas nici o ieșire? Salvează-te, Ghenadie! Pe undeva, o ușiță tot se mai găsește!“ Deodată se agăță cu toată ființa de o idee, așa cum înecatul se agață disperat de colacul de salvare... „Trebuie să obții o condamnare cât mai mică, Ghenadie. Vei face un an, poate doi... apoi războiul tot o să izbucnească... Vorbește, Ghenadie, până nu-i prea târziu“...

— Deci nu-l cunoști pe Liman? Foarte bine! Iscălește pentru ce-ai declarat — spuse Panait care îl ținuse tot timpul cu privirea.

— Nu, nu semnez... Spionul se retrase spre speteaza scaunului. Ochii îi ieșiseră din orbite. Respira greoi, sufocat, de parcă o mână nevăzută îi cuprinsese inima, într'o strânsoare de nedesfăcut.

Ștergându-și cu palma mare și grea, sudoarea de pe frunte, zise:

— Spun... spun totul.

— Tovarășe locotenent!

— Ordonafi, tovarășe căpitan! — răspunse scurt locotenentul Lucian.

— Spionul a făcut o mărturisire importantă. Ți amintești de strada Mavrogheni ?

— Da, din dosarul Mariei Liman. Cea cu blocul în care...

— Exact. În acest bloc, la etajul doi, locuște doctorul Gheorghe Vlasiu. În casa lui se întâlnea grupul. Arestează-l imediat.

— Am înțeles ! Imi permiteți să plec ?

— Da ! încuviință căpitanul.

Locotenentul major Frunză acționează

Camera paracliserului, aflată la mansardă, era sărăcăcios mobilată. Într'un colț se găsea un pat de campanie acoperit cu un țol, iar drept masă, bătrânul se servea de o noptieră joasă, de spital, vopsită în alb. În încăpere, se mai afla și un scaun vechi, ce scârțâia sub greutatea celui care se așeza.

Ofițerul Frunză privi cu tristețe în jurul său, apoi se apropie de ferestruică și dădu înlături bucata de pânză ce ținea loc de perde. Afară, laolaltă cu întunericul nopții, se lăsase o ceață neguroasă și bezna devenise de nepătruns. Numai luminile străzilor încercau să răzbată prin ea, ldar fără să izbutească. Multă vreme, ofițerul rămase lângă ferestruică, gândindu-se la misiunea lui. În noaptea aceasta, el se va găsi în față cu dușmanul, îl va înfrunta și-l va învinge. Pentru el, chipul dușmanului apărea cum nu se poate mai clar.

Privind în noapte, își aduse aminte de zilele copilăriei, pe care nu le va uita niciodată. Șase ani avea când tatăl său, muncitor ceferist, a fost adus din spital cu picioarele retezate de o locomotivă. Lângă ai lui, mutilatul a căzut într'o tăcere îndărătnică. Mama, cât era ziua de mare, umbla cu jalbele pe la administrații, lăcrămând. Pensie nu i-au dat bătrânului, în schimb i-au dăruit câteva scânduri putrezite pentru un cărucior, căruciorul pe care mutilatul ședea la soare, vestejindu-se puțin câte puțin.

Să nu-i fie oare limpede chipul dușmanului pe care-l înfruntă ? La nouă ani, Frunză a intrat ucenic într'o filatură de bumbac, alături de alți copii cu fețe galbene ca ceara. Pe patronul filaturii îl văzuse o singură dată, în ziua în care a venit să dea ordin pentru închiderea fabricii. După ce-a rămas pe drumuri, multă vreme i se părea că patronul îi urmărește copilăria, lovindu-l de pretutindeni.

La optsprezece ani s'a îndrăgostit de o fată, lucrătoare la o croitorie. Noapte de noapte se plimbau, pe lângă Podul Grant. Erau fericiți, căci dincolo de durerea lor, își făureau visuri, despre care ea întreba : „Crezi că așa o să fie ?“, iar el, dând din cap, îi șoptea : „Se vor îndeplini“... Puțin mai târziu a izbucnit războiul. Din pricina mizeriei, Anuța s'a îmbolnăvit de plămâni. A umblat după ajutoare, dar peste tot i se închidea ușa în nas. Într'o zi de toamnă, cu ploii multe și reci, Anuța s'a stins. Ea a fost omorâtă. O omorâseră patronii.

Ofițerul de securitate Frunză își cunoaște dușmanii. „Oare la 24 Februarie 1945 cine a tras asupra noastră, când ceream un guvern muncitoresc ? Nu tot aceeași mână criminală ?“ În gândurile sale, ofițerul Frunză înțelegea că fericirea lui și a celor din jur, care i-au încredințat această misiune, nu se poate statornici decât prin nimicirea acestui dușman.

Pași ușori se auzeau dincolo de ușă, pe scări. Frunză recunoscuse mersul bătrânului. Se uită la ceas. Era ora zece. La acest ceas de noapte, tovarășii lui, conduși de căpitanul Panait înconjurau Palatul Episcopal, priveghiindu-i ieșirile. Sosise clipa când el însuși trebuia să pornească la îndeplinirea misiunii. Mai privi încă odată pe fereastră. Luminile aripei din dreapta a Palatului, se stingeau una după alta. Paracliserul intră în cameră și cu un glas bătrânesc, zise :

— Haidem... am să te duc în camera cu pricina.

Ieșiră.

Scările erau luminate de un bec galben ca lămâia. Atent, ofițerul trase cu urechea. Pe scări domnea o liniște deplină. Cu pași abia auziți, începură să coboare treaptă cu treaptă. După puțină vreme, ajunseră în curtea bisericii. Feriți de ceață, se strecurară spre aripa dreaptă a Palatului, care se cufundase într-o tăcere apăsătoare. O singură fereastră era luminată. Acolo era camera parohului Anton. Cu aceeași grijă, se apropiară de intrarea de serviciu a clădirii. Ochiul bătrânului, obișnuiți cu întunericul, găsiră imediat drumul. Nimeriseră într'un coridor lung. Frunză numără douăzeci de pași, după care cotiră la dreapta, spre un alt coridor. Aici era camera 5.

Bătrânul scoase din buzunar o cheie. Broasca se deschise abia auzit. Intrară într'o cameră nu prea mare, în care sălășluia întunericul. Din spusele paracliserului, Frunză cunoștea încăperea. În stânga, se afla un alcov : în față o fereastră mare, acoperită cu o draperie grea și bogată ; iar în dreapta, se afla o firidă adâncă, deasemenea acoperită cu o draperie.

— Aici te poți ghemui fără nici un pic de grijă — grăi bătrânul, arătând cu mâna în direcția firidei. — Eu acum te las, plec...

Frunză se întoarse spre bătrân. Pe întuneric, îi bănuia fața sbârcită, cu ochii mereu înlăcrămați. Bucuros, ofițerul îi apucă mâinile slăbănoage și i le strânse cu căldură.

— Îți mulțumesc, moșule. Nu vom uita niciodată ajutorul pe care mi l-ai dat.

Fără să spună o vorbă, paracliserul părăsi camera. Frunză auzi răsucindu-se cheia în broască. Liniștit, se îndreptă spre firidă. O cercetă. Din această ascunzătoare, prin crăpătura ușoară a draperiei, va fotografia întâlnirea. Intră în firidă și se pregăti de acțiune. Așteptând, ofițerul începu să se gândească la căpitanul Panait, care se afla undeva prin apropiere.



Ceasul din turnul bisericii bătu de unsprezece ori. Ecoul bătăilor ajunse la urechile ofițerului. Nu mult mai târziu, pași se apropiară de ușă. Frunză recunoscu pasul greu al parohului. Ușa se deschise și acesta intră în cameră însoțit de o tânără călugăriță. Din firida întunecoasă, Frunză vedea totul în încăperea luminată. Dând de căldură, călugărița își scoase vălul, descoperindu-și părul bogat. Rămânând numai în sutană, se apropie de paroh. Acesta îi vorbi:

— Așteaptă... R-16 trebuie să sosească din moment în moment... N'ai fost urmărită ?

Femeia dădu din cap în semn că „nu“, după care spuse :

— Ceața e binevenită...

Parohul părăsi încăperea. Rămasă singură, călugărița făcu câțiva pași prin odaie, apoi, răsuflând adânc, căzu istovită în alcov. Așa o găsi Clark, întinsă pe spate, cu un braț sub cap, iar cu celălalt întins pe catifeaua moale a alcovului...

„Diplomatul“ era îmbrăcat într'un costum ieftin, cărpit la genunchi. Pe cap, purta o șapcă ponosită, pe care și-o scoase numaidecât. Din ascunzătura sa, Frunză zâmbi... Acum parcă înțelegea mai bine scopul misiunii sale. „Ce document prețios... Un diplomat imperialist în haine de nevoiaș, fotografiat la o întâlnire cu o „călugăriță“...

Când Clark se apropie de alcov, femeia se ridică în capul oaselor și-l privi, cu ochii oboșiți... Americanul vorbi încet, dar răspicat :

— Dă-mi tot materialul pe care-l ai la tine.

Călugărița îi aruncă o privire batjocoritoare și-i zise :

— Ați putea să-mi spuneți mai întâi bună seara, domnule locotenent colonel...

— Nu cumva te-am jignit ?

Clark întinse mâna și rămase cu ea suspendată în aer. Degetele sale continuau parcă să spună „dă-mi materialul”...

Călugărița se ridică în picioare și cu același ton laconic, îi vorbește:

— Vă rog să vă întoarceți pentru o clipă.

Spionul se supuse. Frunză observă pe chipul lui un zâmbet șiret. Femeia își descheie sutana și din sân scoase un plic.

— Poftim!...

Clark luă plicul din mâna ei. Pelicula sensibilă a aparatului lui Frunză înregistrează tocmai acest moment.

— Aici sunt informațiile lui A-3, peliculele scoase de A-17 la Reșița...

Ofițerul Frunză își încordă auzul. Nu-i scăpă nimic.

— Pentru acest plic îți mulțumim, iar pentru greșelile săvârșite meriți să fii...

Clark vru să spună cuvântul „împușcată”, dar se stăpâni.

Ochii lui se opriră îndelung pe trupul femeii, ca și cum ar fi descoperit pentru prima oară liniile regulate, ațătoare. „Călugărița” se afla aproape de el. Privea cu îndrăzneală în ochii șefului ei, înțelegând aprinderea lor.

— Mi-ai dat cuvântul de onoare că mă veți trimite... la Willy — zise femeia.

Clark râse și apucând-o de bărbie, îi răspunse:

— La Willy al tău? Știi tu unde e Willy al tău?

— ...?

— Pentru poznele săvârșite în Cehoslovacia — continuă Clark privind în ochii speriați ai femeii — a fost trimis în Coreea... Așa că dela Willy mută-ți gândul... Ascultă...

Ochii femeii se făcură mici și sticloși.

— Ascult...

— Nu-i timp de pierdut... Pentru o vreme trebuie să dispari din București. Rămâi sora Gerta... Vei pleca la Alba-Iulia, la episcopie... Acolo... Pe neașteptate, întrebă:

— N'ai auzit nimic?

Femeia rămase uluită.

— Ce?

— Parcă a mișcat ceva?!

Frunză tresări. Intr'adevăr, ceva mișcase. Instinctiv se retrase spre adâncul firidei, lipindu-se de perete...

Ochii ageri ai spionului Clark cercetară totul în jurul său. Privirea i se opri pe draperia firidei, care tremura ușor. Spionul se uită la femeie și o întrebă în șoaptă:

— Ai cercetat încăperea?

— Nu...

„Diplomatul” înaintă spre draperie. Prevăzător, duse mâna la buzunar, iar cu cealaltă trase draperia. Totul se petrecu fulgerător de repede... Clark, cu o mișcare îndemânică se aruncă asupra ofițerului, immobilizându-l. Apoi trăgându-l la lumină, și jucându-i revolverul la tâmplă, strigă femeii, care se retrăsese speriată într'un colț al camerei:

— Ce stai? Sună, cheamă-l pe paroh... Individul trebuie lichidat.

Femeia apăsă cu toată greutatea palmei soneria de lângă alcov. Nu eliberă butonul, decât atunci când pe coridor se auziră pași...

Deodată, ușa se deschise larg, și în cameră răsună glasul sonor al căpitanului Panait.

— Măinile sus!...

Uluit, Clark ridică mâinile. Din gâtleej îi ieșiră câteva cuvinte:

— Imunitate... sunt diplomat american... sunt...

Mărturisirea

— Tovarășe locotenent-major, ai înțeles în ce-a constat greșeala dumitale ? Glasul căpitanului Panait răsună aspru, neîndurător.

Cel întrebat stătea în poziție reglementară, privind, fără să clipească, în ochii șefului său. După o clipă de gândire răspunse :

— Am înțeles, tovarășe căpitan.

— Faptul că nu te-ai controlat cu băgare de seamă, faptul că te-ai mișcat atunci când nu trebuia, puteau să aibă ca rezultat răsturnarea întregului plan. Ba și mai mult, ele puteau să ducă la pierderea unui valoros ofițer de securitate.. E clar ?

— Clar, tovarășe căpitan.

— O să ne gândim la asta...

Căpitanul tăcu. Privea când la Frunză, când la Lucian. Apoi, luă o fotografie de pe birou.

— Acum să-ți spun cum ți-a reușit filmul. Privește, s'ar spune că ești un adevărat maestru în arta fotografierii.

Fotografia trecu din mână în mână, oprindu-se în cele din urmă în mâinile căpitanului Panait. Acesta privi fotografia multă vreme. Intr'un târziu, gândi cu glas tare : „Mister Clark, n'am ce-ți face ! Trebuie să-ți iei geamantanul și în douăzeci și patru de ore să ne părăsești țara... Ai sosit îmbrăcat în costum de diplomat și sub masca asta ai încercat să profiți de ospitalitatea poporului bun și muncitor... Precum ai constatat, stimăm pe ambasadori, dar îi urim pe spioni...”

Cei trei se priviră și fiecare văzu pe chipul celuilalt bucurie.

— Propun — continuă Panait — să începem anchetarea Mariei Liman.

— Numele și pronumele dumitale ?

Spioana ridică privirea și, cu un gest feminin, își scutură părul bogat, aranjându-și-l. Incercă să zâmbească ademenitor și, după o clipă de gândire, spuse obraznic :

— Rog să mi se dea un pahar cu apă...

La un semn al căpitanului, locotenentul Lucian îi întinse un pahar cu apă, pe care femeia îl sorbi cu nesaț. Apoi, cu același ton ceru :

— O țigară !

Căpitanul Panait nu-i refuză nici această dorință. Se vedea de departe că spioana încerca să-și mascheze emoția.

Femeia trase fumul de țigară în piept și după o clipă de gândire vorbi :

— Mă cheamă Maria Brăescu, iar porecla mea este A-16...

Panait făcu semn lui Lucian să scrie totul. Locotenentul îi răspunse tot printr'un semn : „Nu-mi va scăpa o vorbă”...

— Ce ocupație au părinții dumitale ?

— Tatăl meu a fost agricultor.

— Cât pământ a avut ?

— Trei mii de hectare.

— Moșier ?

— Nu-mi amintesc ca'n acte, tatăl meu să fi fost trecut moșier.

Spioana dădea răspunsurile cu un aer batjocoritor, indiferent. Când și când, arborând un zâmbet cochet, privea la cei doi ofițeri.

— Unde se află părinții dumitale ?

— Tata a murit imediat după reforma agrară, iar mama în '42.

— De când lucrezi pentru serviciul de spionaj american ?

Panait observă pe fața arestatei o umbră de neliniște și pentru că nu primi

nici un răspuns, repetă întrebarea. De astă dată, ea răspunse cu o voce de abia auzită :

— Din anul '45, când... Deodată tăcu. Panait și Lucian îi urmăreau cu atenție jocul. Aerul de indiferență dispăru de pe chipul ei. Capul îi lunecă pe piept.

— Continuă — spuse Panait și repetă începutul de răspuns al spioanei.

— ...când l-am cunoscut pe Willy Brown, membru al misiunii americane — vorbi arestată cu o voce tremurătoare. — I-am devenit agentă și... amantă. — Și, ca și cum ar fi trecut peste o grea încercare, ea continuă completă înviorată — Willy a fost nevoit să plece.

— Nevoit ? — o întrerupse Panait.

— Era implicat într'o acțiune de spionaj. Pe mine deși mi-a promis, nu m'a putut lua cu el. La despărțire mi-a spus că pentru un timp, legăturile vor fi întrerupte. Să am răbdare... Mi-a lăsat o sumă însemnată de dolari...

Din colțul său, locotenentul Lucian privea la arestată cu ochii aprinși de ură. Pentru el, zilele aceleiași an erau legate de amintirea luptei pe care o dusesese în satul său împotriva foamei și secetei, împotriva celor care căutau să stoarcă profituri din nenorocirea poporului. „Iar târătura asta, moșierească, visa New-Yorkul sau poate Hollywoodul, și-și trăda țara“.

— Când ți-ai restabilit legăturile cu spionajul american ?

Urmărind fuioarele de fum ce se înălțau spre tavanul încăperii, femeia continuă :

— Acum opt luni de zile, imediat după sosirea în țară a lui Clark. Într'o zi am primit o scrisoare anonimă. Scrisoarea-mi comunica : „Vino mâine dimineața la biserica Sf... Așează-te în banca a patra din dreapta. Aduc știri dela Willy !“ M'am bucurat și m'am conformat scrisorii. Acolo m'am întâlnit cu Clark. Mi-a transmis salutări dela Willy, după care, mi-a spus că trebuie să-mi vorbească neapărat... L-am întrebat „unde“. Nu mi-a răspuns ci mi-a arătat cu capul către paroh și am înțeles. În ziua următoare, într'o cameră pregătită de parohul Anton, ne-am întâlnit. La această întâlnire, Clark mi-a arătat în ce constă noua mea misiune...

Femeia tăcu. Cu un gest scurt, strivi mucul țigării în scrumieră.

— În ce-a constat noua misiune ?

— Noua mea misiune — continuă spioana — Clark a numit-o „Operația Magdalena“.

— De ce tocmai Magdalena ?

— Mult mai târziu am aflat. Magdalena era numele amantei lui care rămăsese în Statele Unite. Iși închipuia că operația va avea sorți de izbândă.

— Care era obiectivul „Operației Magdalena“ ?

— Aflarea cu orice preț a unor date în legătură cu descoperirea profesorului Alexandrescu, dar mai ales împiedicarea aplicării practice a descoperirii...

— Ce înțelegea Clark prin împiedecare ?

— Sabotaj. În general, împiedecarea construirii laboratorului. Pentru îndeplinirea acestei misiuni, Clark ne-a făgăduit că vom fi ajutați...

— De către cine ?

— De agenții parașutați, capturați de dumneavoastră. Prinderea lor a schimbat întrucâtva situația. Am fost nevoiți să recurgem la ultima noastră carte — inginerul Vasile Liman

— Adică soțul dumatile ?

— M'am măritat cu Sile din ordinul lui R-16. Devenind soția unui inginer, credea că va fi mai ușor să conduc o rețea mai largă de spionaj, apoi unele informații le-ași fi căpătat de-a-gata. Însă ne-am înșelat... Inginerul se schimbasesc mult... nu puteam obține nimic dela el...

— Nu înțeleg — o întrerupse Panait, în mod voit. — Ce înseamnă inginerul se schimbare, l-ai cunoscut și'nainte? Dece s'a oprit Clark asupra lui Liman?

Punând această întrebare, căpitanul Panait urmărea să confrunte declarațiile falsului ziarist cu cele ale spioanei. După răspunsul femeii, Panait înțelese că spionul nu mințise...

— În anul 1946, folosind situația lui mizeră de tânăr inginer, avocatul Ghenadie Ionescu, membru marcant al P.N.T. agent recrutat tot de Willy, a obținut dela el cifre în legătură cu producția uzinelor din Hunedoara. Poziția lui Sile trebuia folosită. La indicația lui Clark, a intrat în acțiune domnul Ionescu. Avocatul era sigur că dela Sile va obține totul...

— Adică ceea ce n'ai reușit dumneata, în calitate de soție.

— Exact. Eu nu puteam exercita asupra lui Liman șantajul pe care-l exercita Ionescu. După întâlnirea pe care a avut-o cu avocatul Ionescu, Liman a venit acasă distrus. Mi-a mărturisit tot ce avea de gând să facă a doua zi. Era de datoria mea să-l lichidez și l-am lichidat...

Declarațiile spioanei confirmau pe deplin presupunerile căpitanului Panait.

— De unde ai luat otrava?

— R-16 mi-a dat câteva capsule. „Ține-le, mi-a spus, o să-ți folosească. E ultima noastră descoperire în acest domeniu“.

— Ce-o hotărît misetr Clark după otrăvirea inginerului?

— R-16 era tare înfuriat. Susținea că am greșit, lichidându-l atât de pripit pe Liman. Mai susținea că „Operația Magdalena“ nu trebuie să înceteze. A hotărît trimiterea lui Ghenadie Ionescu în uzină, sub masca unui ziarist. Tot el a procurat actele necesare avocatului...

Apoi, agenta serviciului de spionaj american mărturisi motivul simulării sinuciderii. Ideia a fost a ei. Actul a fost îndeplinit de membrii grupului. Femeia aruncată înaintea trenului era o necunoscută care locuia la marginea Bucureștiului.

Noaptea târziu interogatoriul luă sfârșit...

A doua zi, căpitanul Panait îl chemă la el pe locotenentul Lucian și-i zise:

— Bucură-te, locotenente, am o veste bună pentru dumneata...

Ochii negrii ai locotenentului se aprinseră de curiozitate. Neluându-i în seamă privirea, căpitanul ridică receptorul și formă un număr. Apoi vorbi:

— Allo, Lena, tu ești? Am reținut pentru mâine seară patru locuri la concertul simfonic dela Ateneu... Cum? Dece patru? Ah, da, am uitat să-ți spun.. Merge cu noi și locotenentul Lucian cu logodnica...

DUMITRU IGNEA

O REGIUNE CARE SE TREZEȘTE LA VIAȚĂ

Vânturi mai aprige și mai uscate ca acelea ce șfichiuesc meleagurile Dobrogei, rar întâlnești. Se iscă vrăjmașe pe la începutul lui Mai, secătuiesc pământul de apă, pârjolesc ogoare și pășuni, ridicând în înălțimi vârtejuri, se potolesc abia toamna, pentruca iarna să pornească cu puteri sporite, spulberând omătul până către marea albastră ori până către apele Dunării. Nepotolite în vrăjmășia lor, vânturile acestea au amărit dealungul vremii, viața dobrogenilor, săpându-le cute adânci pe fețe, secătuindu-le vлага și dragostea de viață.

Balta cu stuful, țântării și apa ei puturoasă; dealurile, văile și podișurile golașe; vânturile, colbul, seceta; exploatarea cruntă a moșierilor și a chiaburilor, toate acestea au imprimat Dobrogei o pecete adâncă: sărăcia. Impotriva acestei rușinoase peceți se dă astăzi bătălia care descătușează Dobrogea din mizerie și înăpoiere, dându-i dreptul la viața pe care o merită.

★

De cum părăsești șoseaua proaspăt asfaltată ce leagă Constanța de Cernavoda și cotești la dreapta, pe sub pola dealurilor cu unduiri domoale ce se leagă lanț până spre masivele de piatră dela Canara, ajungi pe o ridicătură de pământ asemănătoare unei movile. Privind drept înainte, ochii îți sunt furați de nesfârșitul dute-vino al garniturilor de tren vârfulite cu pământ. Se sapă Canalul. Spre stânga, pământul pare răscolit de cârțițe uriașe, neobosite. Dincolo de frământătura aceasta de pământ, unde câmpul este neted ca oglinda, primele case ale orașului în construcție, spoite alb, par un stol de pescăruși poposit în stepă. Soarele abia răsărit colorează într'un roșu și mai aprins, olanele de pe acoperișuri.

Alături de blocurile noi ce se înalță mereu, albia Canalului devine din ce în ce mai lată, mai adâncă. Zidari, excavatoriști și ceferiști își spun cuvântul pe locul unde nu de mult, doar vântul își făcea mendrele, stârnind în vârtejuri colbul pământului pârjolit.

Cu trei ani în urmă, pe aceste meleaguri pustii, sub privirile curioase ale țăranilor din satele învecinate, geotehnicienii băteau primii țaruși marcând traseul viitorului Canal, și conturul primelor blocuri ale noului oraș. „Se va construi un Canal!” „Se va construi un oraș! Va fi mic ori mai mare, mare de tot?”

Prea multe lucruri nu înțelegeau ei atunci, dar vestea că prin preajma lor, printre dealurile și pe văile secetoase ce se întind până la malul mării, va trece o apă, îi bucură peste măsură. Apă! Dobrogea va fi spintecată în două de apă! Aproape că nici nu le venea să creadă. Din moși strămoși, din tată în fiu, nu

avuseseră parte decât de apa stătută din baltă, de cea din fântâni, sărată și verde, și din când în când de apa ploilor pe care nici nu apuca să o înghită pământul că o și usca soarele.

Când prin satele din preajma traseului viitorului Canal a prins a colinda vestea că se caută săpători, mulți au fost cei care au pornit. Unii, pentru a câștiga un ban, dar alții și cu nerăbdare de a vedea, trecând cât mai repede pânda de apă pe lângă satele lor.

Țăranii din Poarta Albă ori Galeșul, din Cocoșul ori Nisipari sunt oameni aprigi la muncă. Greu să-i întreacă cineva. În Dobrogea, ca și dincolo de Dunăre până spre Bărăgan, le-a mers vestea. Oameni necăjiți, dar muncitori. Ei au venit printre primii să muncească la Canal. Aduseseră cu ei cazmale bine ascuțite și lopeți pe care numai oameni ca ei știau să le mânuiască. Au vorbit scurt cum le este obiceiul. „Suntem din preajmă. Am venit să săpăm Canalul. De unde să-l începem?“

Oamenii aceștia simpli veniseră hotărâți să sape Canalul. Nimeni dintre ei nu știa că în țările capitaliste au fost săpate canale numai cu ajutorul brațelor, că pe malurile acestor canale au răsărit numeroase cimitire. Țăranilor din Nisipari ori Cocoșul, ca și multor alți pioneri ai construcției Canalului, le era încă necunoscut faptul că mijloacele cu care se construște comunismul în Uniunea Sovietică, vor da viață și Canalului nostru.

Astăzi, când țăranii din Galeșul ori Nisipari trec prin preajma Canalului, se opresc în loc, privind lung la cupele excavatoarelor sovietice ce mușcă odată din pământ, cam cât încărcua în trei căruțe.

Nu poate spune nimeni că nu au și ei partea lor de muncă. Miile și miile de metri cubi scoși de ei din albie au împins lucrările înainte, dar dacă nu veneau mașinile sovietice, când mai era săpat Canalul? Prin minte le trece ca o amintire veche lozinca: „Cu sapa și cu lopata, noi vom da Canalul gata“, pe care nu se sfiau să o strige atunci când abia se băteau primii țărushi...



E Luni. A început o nouă săptămână de muncă. Fochistul Sandu aruncă cu iuteală cărbuni în cutia de foc. Locomotiva găfâie amarnic, urcând panta ce duce spre depozitul de pământ. De câteori ajunge garnitura sus, la descărcare, fochistul Sandu se urcă sprinten pe tenderul mașinii, pune mâna streășină la ochi privind spre grupul de case ale viitorului oraș. Privirile poposesc îndelung asupra unei clădiri spoită într'un roșu ce aduce a vișină trecută de copt. Mecanicul îi cunoaște meteahna asta și de fiecare dată îl zădărește:

— Crește orașul, Sandule, crește mereu!

— Da, cresc de mai mare dragul — răspunde fochistul cu ochii mereu țintă spre casa aceea vișinie. Mecanicul zâmbește pe sub mustață. Știe el ce vrea să spună Sandu. Acolo, în casa aceea vișinie trăește o parte din viața lui: Maria și Iulica. Acolo e căminul de zi al orașului nou, Poarta Albă.

La Canal, Sandu a venit mai întâi singur. Auzise el că încă „nu sunt condiții“. Și cum avea șase copii, nu s'a încumetat să-i care cu el. Grele au fost acele începuturi, chiar pentru el singur. O bucată de vreme a dormit pe câmp, altă bucată de vreme în casa unui țăran sărac din Galeșul. Il purta gândul plecării. Dar nu a plecat. L-a cuprins iureșul muncii de constructor. Ca din pământ au crescut barăcile, casele Orașului Nou. Când se mai ducea prin sat, îl opreau țărani în drum:

— Când dați Canalul gata? Zoriți-vă.

Sandu se simțea mândru. Intr'o zi a hotărît să se facă dobrogean. Și-a adus pe Canal toată familia. Patru copii învață la școală, doi îs la căminul de zi. „De-acum înainte sunt dobrogean“ spuse el. „Merită să trăiești în colțul acesta de țară pe care îl trezim la viață cu mâna noastră“.

Semnalul locomotivei l-a trezit pe fochist din visare. Garnitura a fost descărcată. Sandu prinde din nou lopata cu nădejde și cărbunele sboară iute în focul ce pare tot atât de vișiniu ca și casa din orașul cel nou.



În sala mare a căminului de zi, pe covorul uriaș ce acoperă aproape toată dușumeaua, se zbuguesc peste patruzeci de copii. Educatoarea bate ușor din palme. O clipă s'a așternut liniște deplină în toată sala.

— Copii, cine știe să spună unde am fost noi ieri în excursie ?

Zeci de mâini s'au ridicat ca la o comandă.

— Mioara Floarea, tu știi ?

Mioara se uită în dreapta, în stânga, pe urmă cată țintă în ochii educatoarei. E o fetiță mărunțică și blondă. Să tot aibă vreo trei ani.

— Am fost în pădure.

— Și eu am fost în pădure — mai răspunde careva.

Educatoarea zâmbește larg, bătând iarăși ușor din palme pentru a potoli freamătul glasurilor ce răsună asemenea unui clinchet de zurgălăi.

— Vreți să mergem și astăzi ?

— Vrem, vrem, vrem !

Educatoarea se uită la ceas.

— Hai, copii, la gustare. Pe urmă mergem la pădure.

Cei patruzeci de copii o sbughesc care de care mai repede, dar nu spre sala de mese, ci în altă parte. Știu ei ce au de făcut. În ordine, câte doi, trec în fața chiuvetelor mici pentru a se spăla pe mâini. Care cum termină se duce în sala de mese. Patru câte patru (de obicei doi băieți și două fete) iau loc la mesușele confecționate după măsura lor. Pe mese îi așteaptă farfuriile pline. Nu se aude decât clinchetul furculițelor.

— Constantinescu, tu de ce nu mănânci ?

Cel întrebat, un copil brunet cu ochi de licurici, nu are nici el mai mult de trei ani. Stă cu mâinile la spate și privește țintă în ochii educatoarei :

— De ce nu mănânci Vasilică ? Nu ai poftă ? — repetă educatoarea.

Vasilică întinde mâinile înainte, clipind repede din ochi.

— Nu m'am spălat...

Și o rupe de fugă pe ușă, drept la spălător.

Elena Blagoviștenie, o fetiță de-o șchioapă, se luptă din greu cu furculița. Prea e mare pentru ea. O mută dintr'o mână în alta până o scapă jos. Educatoarea se face că nu o vede. Elena se uită când la educatoare, când la furculiță, apoi la ceilalți copii din jur. Mai stă o clipă, ridică repede furculița și se îndreaptă cu pași mărunți spre ușă. Aici se întâlnește cu Constantinescu. Ochii celor doi copii se plimbă un răstimp cercetători dela mâini la furculiță și înapoi. Apoi Elena se duce să schimbe furculița iar Constantinescu se așează la masă.

În curtea largă a căminului, coloana e gata de excursie. Doi câte doi, ținându-se de mâini, copiii așteaptă semnalul plecării.

„Pădurea“ nu-i departe. Să tot fie până la ea patru-cinci sute de metri. Dar copiilor le pare drumul lung. La fiecare pas o întreabă pe educatoare :

— Când ajungem la pădure ?

— Uite un tren colo, pe deal !

Sandu Marin, care o duce de mână pe surioara lui, Iulica (el e ceva mai răsărit, are patru ani), se uită și el spre locul unde se vede trenul și răspunde plin de importanță:

— Acolo lucrează tata... e trenul lui!

Au ajuns. S'au răspândit, care încotro. Au adus cu ei vreo douăzeci de mingi. Le aruncă, aleargă dupe ele, plâng, rād. Patruzeci de copii ai constructorilor Canalului, mulți din ei primii cetățeni ai orașului nou Poarta Albă, se bucură din plin de zilele fericite ale copilăriei. Undeva în chiuneta Canalului, părinții lor mânduiesc cu nădejde manetele excavatoarelor sau ale locomotivelor, trasează ori desenează, cu gândurile duse departe la trecutul lor fără de bucurii și la viitorul limpede al copiilor.

Educatorea a adunat copii la un loc.

— Hai să stăm la umbră.

Au intrat cu toții în „pădure“, asemenea unui stol de vrăbii gălăgioase. Mlădițele perdelei nu întrec în vârstă nici pe departe pe vreunul din copii. Au fost plantate abia de un an și jumătate. Doar în înălțime îi întrec cu ceva. La umbra încă subțire a plopilor și a ulmilor, copiii răspund atenți întrebărilor educatoarei:

— Nicolae Florea, ce te faci tu când crești mare ?

— Mă fac excavatorist... să sap și eu canale...

— Dar tu, Sandu Marin ?

— Eu am să merg cu locomotiva.

— De ce ? — îl cercetează educatoarea.

— Pentrucă mă ia tata cu el și mă învață. El are trenul lui...

La Poarta Albă, în stepa unde nici iarba nu avea viață prea lungă, cresc astăzi viitoarele păduri și odată cu ele viitorul de aur al Patriei noastre.

Soarele a scăpătat spre asfințit. Pe poarta căminului de zi a intrat o femeie îmbrăcată într'o salopetă curată. Urcă cu pași repezi scările. E liniște, copiii sunt la masă. Educatorea o întâmpină în ușă. O cunoaște bine.

— Ce faci tovarășă Florea. Ai venit să-ți vezi odraslele ?

— Am venit... că mi-i tare dor !

— Bine ai făcut ! Uite, acum termină masa.

Dintr'odată liniștea s'a sfărâmat. Câte trei, câte patru, puștii țâșnesc pe ușă asemeni unor svârlugi. Femeia îi urmărește din ochi până dă de ai ei.

— Mama, a venit mama !

Elena și Niculae au sărit de gâtul mamei.

— Mamă, am fost la pădure...

— Am clădit o casă, mamă. Hai s'o vezi. Știi ce frumoasă e !

Ea îi sărută pe rând, sorbindu-i din ochi. În seara aceasta intră în schimbul de noapte. A mai crescut vreo patru copii. Greu i-a mai crescut ! Doi la țară, unde a fost slugă. Doi la oraș, unde a fost tot slugă. Acum e bucătăreasă pe șantier și se bucură de toată cinstea. Ea răspunde de mâncarea bună și gustoasă a sute și sute de constructori. Privește o clipă la sbenguiala celorlalți copii, apoi oftează adânc, parcă a ușurare, parcă pentru a scăpa de un amar ce nu s'a curățat încă. Mângâie pe cap copiii, apoi îi îndeamnă:

— Hai, duceți-vă la joacă ! Să fiți cuminiți !

I-a urmărit cu privirea până au ieșit în curtea largă plină de scrâncioabe și nisip. Apoi a adăugat privind în ochii educatoarei :

— I-am văzut, acuma mă duc...



Dumitru Linț, președintele gospodăriei agricole colective „7 Noiembrie“ s'a ridicat în picioare, strunind caii. Ochii cătau departe peste unduirile domoale

ale întinderii de pământ. Puse mâna strașină la frunte pentru a desluși mai bine ceea ce căuta. Apoi se adresă celui ce stătea în căruță, alături de el :

— Cresc, cresc! Ca din apă cresc.

— Ce crește, tovarășe Linț?

— Na, vorbă! Perdelele! Tu nu le vezi? Ca mâine foșnește frunza codrului și prin părțile noastre.

Gheorghe Dragomir, socotitorul gospodăriei, căruia i se adresase președintele se ridică sprijinindu-se de o țepușă a căruței. Un răstimp au privit amândoi, tăcuți. Dela o vreme, socotitorul a rupt tăcerea :

— Ai zice că-s pâraie de apă ce străbate grânele. Oare nu le vatămă pârjolul de căldură? Prea is fragede.

— Nu te potrive. Is puse cu chibzuială. Nu vezi că parcă râd?

Cât cuprinzi cu ochii din Galeșul și până la Cocoșul, până către Poarta Albă, câmpurile sunt brăzdate în cruciș și în curmeziș de fâșii mai late și mai înguste, ce se pierd pe după dealuri, prin văi. Pădurile viitorului. Ca mâine ele vor ține piept vânturilor uscate, ferind de pârjol și de îngheț recoltele.

Linț dădu bici cailor, îndreptându-i din hături către cea mai apropiată fâșie verde. Coborî iute din căruță intrând în mijlocul perdelei fragede și lăsându-se într'un genunchi. Scormoni cu mâinile la rădăcina unei mlădițe de ulm, pipăindu-i rădăcina.

— E zdravăn. Parcă-i crescut aicea de când lumea — se adresă el socotitorului trăgând pământul la loc și bătătorindu-l bine cu piciorul. — Cu pădurile stăm bine. Hai acum să vedem cum stăm cu secerișul.

Gospodăria agricolă colectivă „7 Noembrie“ din satul Galeșul e o gospodărie tânără, asemenea perdelelor forestiere ce-i brăzdează în lung și'n lat ogoarele. Nu-i nici anul de când a luat ființă. Dar prin câte n'au trecut până au înjghebat-o!

Când, cu doi ani în urmă, au aflat țăranii din Galeșul că satul lor va fi tăiat în două de Canal, s'au posomorît. La început se împotriveau. Ziceau ei : „Ce, nu pot să ocolească oleacă satul?“ Dar când primele excavatoare au prins să muște din pământul sterp ajungând până sub pereții caselor, s'au înegurat și mai rău.

— Ce ne facem? După ce că nu rodește pământul, ne mai dărâmă și casele.

Zăzania cea mare o vânturau și o băgau în sufletul oamenilor chiaburi ca Ion Târziu, Zechia Baramet, Costache Lungu, și alții. Unii dintre aceștia aveau case arătoase cu acareturi cuprinse, ce se nimerise drept pe axul Canalului.

— Să nu ne lăsăm bre, smulși de pe pământul strămoșesc, — se bătea cu pumnul în piept Costache Lungu. — Eu unul nu ies din casă chiar de mă ia în cupa excavatorului.

Ionel Târziu și Zechia Baramet îi țineau hangul.

— Ne duc la sapă de lemn cu Canalul lor. Ne fărâmă ogoarele.

— Vor să ne scoată sufletele, comuniștii.

Odată la o săptămână, când veneau acasă, le mai țineau piept chiaburilor, feciorii lui Linț, al lui Seceleanu ori Dragomir, care se calificau pe șantiere; dar după ce plecau, iar începea gâlceava. Chiar și unii comuniști stăteau la în-doială.

Asta până într'o zi, când a venit o comisie și a trecut la măsurat, hotărând loc bun pe coastă pentru țăranii muncitori și calculând materialele pentru clăditul caselor.

Dar oamenii tot stăteau în cumpănă. Nu-i așa ușor să te desparți de casă. Până la urmă, într'ajutorându-se, au prins a-și clădi case noi dealungul coastei ce străjuește albia Canalului. Le-au clădit mai repede de cât ar fi crezut ei.

Intr'o noapte, țăranii din Galeșul s'au trezit din somn în zbârnâit de motoare. Au ieșit cu toții afară. Pe locurile unde aveau să se ridice noile case, mașini basculante descărcau mormane de pământ, astupând gropile și ridicând nisipeală trainică viitoarelor case. Cei doi feciori ai lui Linț și feciorul lui Seceleanu arătau șoferilor drumul și locurile de descărcare. Țăranii au pus mâna pe lopeți, pe sape, cu mic cu mare, împrăștiind pământul. La asemenea înlesnire nici nu se gândiseră măcar :

— Cum de-ați venit încoace cu pământul ? — îi întrebau țăranii pe feciorii lui Linț și pe al lui Seceleanu.

— Ne-a chemat secretarul organizației de bază dela șantier, tovarășul Șerban, am mai stat de vorbă despre una despre alta, și când a auzit că merge greu cu nisipeala, odată a dat un telefon nu știm cărui inginer, spunându-i să îndrepte în spre sat mașinile cu pământ. Și noi am venit cu ele, să le arătăm drumul.

— Cum de vă cunoaște secretarul ?

— Ei, pe cine nu cunoaște el ? !

Până către ziuă toate locurile de case erau gata nisipate, gropile dispăruseră. Șoferii ultimelor mașini ce se pregăteau să plece spre șantier, beau câte o cană de lapte proaspăt, îndemnați de zor de câteva fete.

— Treceți duminică pe la noi ? Avem joc în sat !

— Dacă nu suntem în schimb, venim !

Odată cu casele cele noi ce se ridicau pe coastă a pornit și construirea unei șosele noi. De când se știau, țăranii din Galeșul nu avuseseră parte de un drum ca lumea. Primăvara și toamna, roțile carelor intrau în gloduri până în butuci. Trăgeau caii până-și rupeau orșicele, cădeau în genunchi, dar căruța tot nu ieșea. Suduind și blestemând cum îi venea la gură, puneă țăranul umărul la căruța.

În acea vreme, cei ce-și făceau case noi au luat o hotărîre : „dacă pornim gospodărie nouă, s'o pornim barem pe de-antregul“. Așa s'a înjghebat gospodăria agricolă colectivă „7 Noembrie“.

În preajma treerișului, colectiviștii din Galeșul au trăit câteva bucurii. Întâi pentrucă au scuturat gospodăria de câțiva chiaburi.

Nu-și iartă ei greșeala cu una cu două, că doar îi știau de chiaburi. Cine nu-i cunoaște pe Ion Cozma și Ion Jugănarul căpătuiți în lege de pe spinarea celor săraci, ori pe Gelal Bairam care, tânjind după hectarele lui, împărțite din vreme pe la neamuri, băga zăbanie între tătari și români chiar în sânul gospodăriei colective. La ședința de excludere s'au ridicat pe rând mai toți colectiviștii, demascându-i pe chiaburi. Când Zumburut Beizat a cerut cuvântul, toți au întors către ea ochii mirați. Niciodată nu mai vorbise până acuma.

— Tovarăși, eu îs tătăroaică. Mă împac bine și la muncă și la horă cu Dragomir Elena, de-i româncă, mă împac și cu celelalte fete... cu toată lumea. De ce spune Bairam că eu nu trebuie să mă bag cu fetele de român la un loc, și să nu schimb vorbă cu băeții de alt neam. Pe noi, la U.T.M., altfel ne învață. Bairam vrea să ne strice.

— Zii, Zumburut, că-i zici bine ! — o îndemna Seceleanu, brigadierul.

— Ce mai încolo, încoace, să-l dăm afară. Să-l dăm afară și gata... Știe tot satul că a avut slugi... Și mama știe. Eu asta am vrut să spun, a încheiat Zumburut.

— A avut. Tot neamul lui a avut. Eu am slujit cu ziua la bunică-su — vorbi din fundul sălii Surié, mama lui Zumburut.

Când cei trei chiaburi au ieșit afară din sală, colectiviștii au răsuflet ușurați că au răzbit la drum mai neted. Dar mai era o bubă, de-o bucată de

vreme. Ținerea socotelii muncii nu prea mergea. Trebuia un socotitor de nădejde. De unde să-l iei ?

Brigadierul Seceleanu și-a dat cu părerea :

— Bre tovarăși, bun ar mai fi Gheorghe, feciorul lui Dragomir, că acum proaspăt s'a calificat contabil la Canal. Se pune numai o întrebare: Vrea el ? Ni-l dă Canalul ?

Utemistul Gheorghe Dragomir lucra la Canal de mai bine de un an. Întâi a intrat ca săpător. Mai târziu organizația de U.T.M. l-a propus pentru școala de contabili dela Năvodari. A învățat cu nădejde și a ieșit printre primii. Când și-a luat postul în primire, la magazia de materiale dela Basarabi, nu-i venea a crede. După cum nici celor din sat nu le prea venea a crede.

— Feciorul lui Dragomir, contabil ! Mare lucru ! — spuneau unii.

— Parcă numai el s'a ridicat ! Colea la șantier este unul Zia, a lui Omer din Valea Seacă. Nu știi ce-o fi făcut, dar se știe despre el cât îi Dobrogea de mare. Și la București se știe. Vorbește despre el și la radio. Am auzit eu, cu urechile mele. Ii zice stahanovist. Așa că ce să mai vorbim. Au cap, învață, că nu-i oprește nimeni.

De îndată ce Gheorghe Dragomir a aflat că poate să plece socotitor în gospodăria colectivă din satul lui, a pornit-o peste dealurile ce despart Basarabi de Galeșul, și s'a oprit drept în curtea gospodăriei.

— Am venit, tovarășe președinte.

— Bine-ai făcut, măi Gheorghe ! Deacuma să ne arăți ce-ai învățat la Canal.

N'a fost ușor să desnoade greșelile și încurcăturile făcute la socoteala zilelor muncă. Dar încetul cu încetul a răzbătut. A stat de vorbă, îndelung, cu brigadierii, cu președintele, a mai colindat tarlalele și treaba a prins a merge bine.

Colectiviștii nu-i spun lui Gheorghe, socotitor. Ei îl știau de contabil și contabil îi spun. Și-s tare mândri colectiviștii din Galeșul cu contabilul lor. Fetele mai cu seamă îl sorb din ochii, căci Gheorghe Dragomir, pe lângă că e priceput la ținerea socotelilor, mai e și un flăcău chipeș.



— Zumburuuuu !

Chemarea aleargă prin noapte, strecurându-se printre clăile de grâu, prin lanurile de porumb, pierzându-se apoi în vale, către Galeșul.

— Hei ! — se auzi într'o vreme răspunsul.

— Unde-ai ajuns ?

— La pa-tru' su-te !

Brigadierul Seceleanu se opri din legat. Iși cuprinse șalele între palmele-i late, lăsându-se pe spate, apoi se adresa fetelor din echipă :

— Ați auzit, fetelor ?

— Na, vorbă, că doar nu suntem surde !

— Ei, și... ? — le cercetă Seceleanu cu vorba.

— O ajunge din urmă Pichirie. Nu vezi că nu-i printre noi ?

— Dar voi ce faceți ?

— Ei, păi dacă ne ții de vorbă... Hai fetelor... După ele !

Foșnetul grăului strâns în legători se împletește mai departe cu țărâitul greerilor și al cosaiilor. În urmă rămân de strajă șirurile de clăi ce aruncă umbre lungi în bătaia razelor de lună.

Frumoase sunt nopțile dobrogene, vara. Greu uiți asemenea nopți. De cum se abat pânzele înserării peste câmpuri și începe a se simți răcoarea, cerul

se aprinde de stele. Oriunde pot fi văzute stelele pe cer, dar pe cerul dobrogean ele sunt deosebit de luminoase și atât de multe de parcă îți fură ochii.

Echipa de fete a brigadierului Seceleanu înainta mereu, sporind numărul clăilor.

Era în a doua noapte de legat. Când s'a pus prima dată în fața echipei problema legatului, a fost discuție lungă. Fetele s'au strâns în fața gospodăriei și acolo s'au sfădit de zor cu Seceleanu, vreme de două ceasuri :

— Nu mergem, tovarășe brigadier ! Nu mergem și gata !

— Noi nu știm lega ! — îl înfruntă aprig Pichirie Bulat, o fată de tătar pășită abia în al șaptesprezecelea an.

— Las'că învățăm noi — le lua cu binișorul Seceleanu.

— Până învățăm, scuturăm tot grâul !

— Și pe urmă ce fel de norme mai scoatem noi, dacă deabia acum învățăm legatul ?

— Las'că scoateți voi. Doar sunteți fete harnice și tinerele. Nu vă văitați ca mine, de durere de șale. Incercăm ! Dacă nu, mergem să cerem ajutor la fetele din Cocoșul. Poate ele îs mai pricepute ca voi.

Prima care a pornit a fost Zumburut Beizat.

— Hai fetelor ! N'or fi cele din Cocoșul mai breze ca noi. Dar să știi, tovarășe Seceleanu, că dacă se scutură grâul e vina dumitale.

— A mea să fie...

Și au pornit la câmp. Mai întâi s'au strâns toate roată în jurul lui Seceleanu, urmărindu-l cum leagă snopii. Apoi s'au așezat în linie. A început Dragomir Elena, sora socotitorului. După ea celelalte. Mergea greu. Se rupeau legăturile.

În Dobrogea, din timpuri pe care oamenii nu le mai țin minte, grâul nu se lega în snopi. Obiceiul acesta le-a intrat oamenilor în sânge. Ei știau un lucru: doboară holda cu coasa, strâng grâul în căpițe, fac o arie în mijlocul ogorului, în țărână, și treeră căpiță după căpiță, trecând peste grâu cu tăvălugul de piatră. Amărâți de recolta săracă ce o strângeau de pe pământul pustiit și secetos, țărani culegeau grâul în silă. Unii din ei strângeau recolta în snopi, dar nu legau ei, ci tocmeau lipoveni, plătindu-i cu greu. Ei erau convinși că nu știu lega. Dar tot cu tăvălugul treerău. Alte mijloace nici nu cunoșteau.

Acum, pentru prima dată, fetele din echipa lui Seceleanu au călcat obiceiul.

Până către miezul nopții au mers târaș-grăpiș, mai cu sfadă, mai cu râsete. Pe urmă au intrat în muncă deabinelea. Către ziuă, când au făcut numărătoarea snopilor, Dragomir Elena împlinise două norme și jumătate, Zumburut și Pichirie câte două. Celelalte trecuseră o normă și jumătate.

Seceleanu le zădăra mereu :

— Ei, ce ziceți, le chemăm pe cele din Cocoșul ?

Fetele l-au privit pe sub sprâncene, oarecum rușinate.

— Le chemăm tovarășe Seceleanu ! a spus Pichirie — dar ...la întrecere.

În ziua aceea, la gazeta de perete a gospodăriei scria despre victoria obținută de echipă și despre sporul Elenei Dragomir. Vestea a înconjurat satul.

În noaptea aceasta, Zumburut pornise dela început ca o vijelie. Un snop și încă un snop, până s'a pierdut în vale după o perdea de protecție. De ea se ținea scai, Pichirie. Măinile le umblau sfârlează. Până la ziuă, când începe a dogori soarele și grâul prinde a se sfârâma în legători, nu mai era mult.

Când se ridică soarele deasupra zării, echipa lui Seceleanu cobora spre gospodărie, aducând cu ea mirosul grâului copt și bucuria muncii împlinite. Din nou a pornit vestea să colinde satul.

— Echipa legătoarelor a întrecut norma de trei ori !

— Strașnice fete !

— Dar și bun brigadier !

Surié Beizat, mama lui Zumburut, după ce și-a sărutat fata pe frunte și i-a dat să bea o cană cu lapte proaspăt, a pornit repede către sediul gospodăriei. Primul pe care l-a întâlnit a fost socotitorul.

— Bre Gheorghe, ia stai oleacă.

— Stau.

Surié a tăcut o clipă, parcă adunându-și gândurile.

— Ia arată-mi și mie locul acela unde scrieți despre munca noastră.

Bătrâna Surié a stat vreme îndelungată privind fotografia fetei ei, prinsă în mijlocul gazetei de perete.

— Și ce scrie despre Zumburut ? — mai întrebă ea.

Socotitorul se dădu mai aproape și celi cu glas tare : „Zumburut Beizat, dând dovadă de dragoste pentru patrie și de multă pricepere în muncă, a reușit să întrecă toate fetele din echipă legând într'o noapte 450 de snopi. Fapta ei trebuie să fie un îndemn pentru toți colectivștii... Cinste ei.“

— Adică, Zumburut e prima ?

— Prima, tovarășă Surié !

Bătrâna îl privi pe socotitor în ochi, oftând :

— Deacum, om trăi și noi mai bine, că mult ne-am sbătut ca apa de maluri...

Apoi privi încăodată, lung, fotografia, și ieși cu pași mărunți pe poarta gospodăriei.



Dacă din Galeșul cobori în tranșeea Canalului, treci peste păinjenșul de linii, urci malul și mai mergi cale de un kilometru, ajungi în satul Nisipari. Așezat pe o vale domoală, satul acesta, uitat în stepă ani dearândul, nelegat de nici un drum mai ca lumea, trăiește astăzi o viață clocotitoare.

Despre patru lucrări se aduce mereu vorba în sat: împăduririle, electricarea, irigarea ogoarelor și gospodăria agricolă colectivă.

Împăduririle și gospodăria colectivă sunt acum lucruri aievea, trăite. Ele cresc sub ochii țăranilor. Electricarea și irigațiile sunt încă așteptate, dar primele semne prind și ele viață.

Nu de mult, în marginea dinspre apus a Nisiparilor a poposit un grup de oameni cu camioane mari, din care au prins a descărca sumedenie de stâlpi și sârmă de împrejmuit. În câteva zile o postată de loc cam de zece hectare a fost temeinic îngrădită. Oamenii vorbeau :

— Incep împăduririle.

— Au adus fel de fel de semințe : ulm, vișin turcesc, sălcioară, scumpie, corcoduși, zarzări.

— O să avem păduri de livezi, nu altceva.

Odată cu semințele a venit și tânărul inginer Luca Eugen. Aici, în stepa dobrogeană avea să-și dea el adevăratul examen. A privit câmpul ars de soare, s'a uitat și la semințe : „Oare vom reuși ?“ O mare indoială îi cuprinsese sufletul. Știa de seceta ce băntuia pământul Dobrogei. Totuși s'a pus pe muncă. Țăranii din sat veneau din când în când pe la pepinieră, cercetau semințele, mai stăteau de vorbă cu inginerul, apoi dădeau din umeri.

— Dacă o vrea cel de sus se prinde. Dacă nu, nu !

Când a pornit vântul de Mai, uscat și vijelios, n'a mai rămas în pepinieră nici urmă de sămânță. Involburată de vânturi, a ajuns până dinacolo de sat, împrăștiindu-se pe câmpuri în bătaia soarelui.

Intr'una din aceste zile, trei fete din sat, Păun Atena, Munever Abdulaim și Melia Omer, au venit la pepinieră cu câte o poală de semințe:

— Le-am adunat de pe lângă garduri, tovarășe inginer. Vi le-am adus. Păcat să se piardă atâția copaci. Din ele crește o pădure.

Cele trei fete au rămas să lucreze la pepinieră. Pe lângă ele au venit și altele. Ba și-au dat și ele părerea că ar fi mai bine ca sămânța să fie îngropată mai adânc pentru a fi ferită de vrăjmășia vântului și de arșiță.

Inginerul Luca le-a ascultat. Din ziua aceea a pus sămânța în șanțuri să-pate mai adânc. Și-a fost bine. Vântul trecea pe deasupra.

Pe la mijlocul verii mlădițele plăpânde, abia răsărite, au prins a se îngălbeni. Nu ploua. Inginerul rătăcea prin pepinieră cu fetele după el.

— Ce-i de făcut, fetelor? Pier mlădițele.

Păun Atena și-a dat cu părerea:

— Eu zic să le udăm.

Inginerul a întrebat:

— E bine, dar știți voi câtă apă trebuie?

— O cărăm noi, numai copacii să trăiască!

Și au cărat. Au cărat zi și noapte. Fiecare mlădiță căpăta ulcica ei de apă.

Către toamnă, puieții s'au ridicat simțitor. Creșteau văzând cu ochii. „De arșiță au scăpat. Dar vor rezista ei asprului ger de stepă, sau vor pieri?“ Când au dat primele geruri, au pus paie peste puieți. Venea vântul, lua paiele în vârtejuri, cu zăpadă cu tot, ducându-le până hăt în albia Canalului. Și iar alte paie, și iar alt vânt mai aprig, până a venit primăvara. Au mai degerat câțiva puieți, dar cei mai mulți au răzbit prin iarnă, sănătoși, buni de plantat în perdele.

Atena, Munever, Melia și celelalte fete duceau vorba în sat și nu se sfiau să se mândrească:

— Au fost mai tari ca vântul, ca arșița, ca gerul...

În primăvară, tractoarele S.M.T-ului ce arau gospodăria și plugurile răzețe ale țăranilor cu gospodării individuale s'au încrucișat cu tractoarele pepinierii. În mustul pământului, dintr'odată, era aruncată sămânța recoltelor și plantate mlădițele viitoarelor păduri. Dinspre Canal se revărsa peste câmpuri duduțul de excavatoare, împletindu-se cu cel al tractoarelor.



În zilele de sărbătoare, se îndreaptă către sat, câte doi, câte trei și chiar în grupuri mai mari, constructori dela Poarta Albă și de pe șantierele din jurul Nisiparilor. Dacă într'o asemenea zi, nisipărenii ar căta către câmp și n'ar vedea pe nimeni, ar cădea pe gânduri, crezând că s'au supărat „canaliștii“ pe ei. Între constructori și țăranii din Nisipari s'a legat în scurtă vreme o prietenie trainică. Cei tineri, cu cei tineri, cei mai bătrâni, asemenea. Ba, prieteșugul a mers mai departe. Până acuma constructorii și nisipărenii au încins jocuri aprige în sat, la șase nunți. Și spre toamnă, umblă vorba că vor mai juca la vre-o șase. Cei din Nisipari îi socotesc pe constructorii ca de-ai lor, iar constructorii pe nisipăreni, asemenea.

În Dumineca aceasta, au venit constructori mai mulți ca oricând. E joc în sat. La joc e tineretul. Vârșnicii mai schimbă vorbe la umbra salcânilor, ori pe prispele caselor. Vorbesc de una, de alta. Află cei din Nisipari cum e prin Banat, prin Moldova, ori prin țara motilor. Pe urmă vine vorba despre Canal, despre gospodăria colectivă. Acasă, la brigadierul Mehmet Ali s'au strâns mai mulți, stau pe prispă:

— Peste două-trei zile — spune brigaderul — pornim să dăm statului cota. Bine-ar fi să ajungem cei dintâi. O să ajungem! Batoza merge strună. Avem batoză bună! Vedeți tăvălugul de colo, lângă gard? Cu el treeram până mai deunăzi.

Am să fac din el troacă, să bea vaca apă. Acuma, batoza. Măine om avea și combină... Hei, mergem înainte. Nu-i vorbă, dar și trebuie combină. Când s'or ridică perdelele, ferind grâul de arșiță, cine-l mai dovedește la treerat?

— Tovarășe Mehmet, da' cu chiaburii cum o duceți?

— Nu prea le merge, mai ales de când cu documentele partidului. Avem cum s'ar spune ochi mai buni, acuma. Nu ne mai lăsăm îmbrobodiți. ...Unul se băgase socotitor, altul casier, cred că-i știți: Chebac și Mangri. Au lucrat ei și la Canal, cu căruțele. Niște hoți. Unelteau. I-am repezit cât-colo.

Mehmet s'a ridicat de pe prispă troznindu-și degetele și trăgând cu urechea spre sat.

— Auziți ce-i mai zice muzica. Joacă de foc tineretul!... Măine mă duc până la Medjidia. Am de adus niște roate noi.

— Ii cam departe, tovarășe Ali.

— Departe, dar și drumu-i bun. De când cu asfaltul, cât fumezi două lulele de tutun ai și ajuns. Merge căruța mai ceva ca sania pe zăpadă. Bun drum. Noroc de Canal. Înainte nu ieșeam din sat cu anii.

Când soarele coboară spre asfințit, grupurile de constructori se îndreaptă spre șantier. Oamenii din Galeșul îi petrec până la marginea satului. Fetele ceva mai departe.



Nu departe de Galeșul se văd pe câmp, din loc în loc, stâlpi negri de o formă curiosă. Șirul lor vine de departe, tocmai dinspre Mare, străbate deadreptul dealuri și văi, trece peste albia Canalului și se pierde în văile dinspre Dunăre. E linia de înaltă tensiune. Dacă întreb pe un țăran din Galeșul, el îți explică simplu:

— Pe-acolo trece vâna de lumină.

Spre vâna aceasta de lumină se îndreaptă mereu ochii celor din Galeșul și în deosebi ochii colectivștilor.

Intr'o zi a venit în sat o comisie dela Direcția Generală a Canalului, a cercetat Galeșul în lung și în lat, a mers pe câmpuri, a plănit, a măsurat. Prea multe lucruri n'au spus cei din comisie, dar cei din Galeșul tot au bănuit ceva. Prea arătau cei din comisie, cu mâna, spre vâna de lumină și spre Canal. Mai cu temei i-a lămurit Ilie, feciorul lui Epure, care-i fochist pe locomotivă, la Canal.

— Ce se plănuște, măi Ilie? Poate ne deslușești tu mai bine, — a întrebat careva.

Ilie, de când e constructor al Canalului, e tare mândru, mai ales că vrea să se califice mecanic. Nu-i vorbă că are și cinste în sat: el constructor, părinții în colectivă.

— Ei, nici atâta lucru nu știți? E vorba să electrifice satul și pe deasupra să facă irigații pe toate câmpurile.

— Da' când încep?

— Păi cu electrificarea curând, că acuși e gata uzina cea mare. Cât despre irigare, de! să terminăm întâi Canalul...

— Mână și tu locomotiva mai repede, — i-a luat vorba utemista Ștefania Banciu — poate se termină Canalul mai devreme.

Când prind două, trei ceasuri slobode, colectivștii din Galeșul se îndreaptă către viitoarea albie a Canalului. Ei zic că întorc vizitele. Se opresc pe mal, măsoară din ochi adâncimea și — socotesc:

— Nu au mult. Ca mâine e gata. Nu vedeți c'au ajuns în fundul pământului?

— Scăpăm noi și de secetă odată. Că ne-am uscat destul.

Dacă socotesc că au vreme la îndemână, coboară și în chiuneta Canalului. Se dau în vorbă cu excavatoriștii și mecanicii, urmărind drumul garniturilor pline ce aleargă neîncetat prin păenjeniușul de linii.

Pe Șerban, secretarul organizației de bază dela șantierul „23 August“, îl cunosc bine, că și el dă din când în când prin sat. Cu el stau de vorbă mai îndelung.

— Cum mai merge, tovarășe secretar ?

Șerban își mângâie mustața și arată către excavatoarele ce se rotesc neînterupt.

— Răzbi'm repede. Mașini din Ural.

Când se întorc spre sat, colectiviștii urcă dealul parcă mai sprinten. mai vioi.



E vremea prânzului. Șefa de echipă Tanța Popa, împreună cu Munever Abdurazac și Ștefania Banciu s'au tras lângă o claie de grâu. Abia au mâncat : un pui de somn nu strică. Au stat o bucată de vreme, dar nu le prindea somnul. Era prea mare căldura.

— Știți ceva fetelor, hai mai bine la umbra unei perdele. Nu-i ea, umbra, așa deasă, dar parcă tot îi mai răcoroasă ca aici, — a propus Munever. — Eri am fost. Au început să vie și păsări de tot felul.

Cele trei fete au luat-o la fugă printre clăi, ajungându-se din urmă una pe cealaltă. S'au oprit tustrele în marginea perdelei, ținându-se de mână. Copacii nu le treceau mai sus de brâu. Perdeaua pornea din vale, se încrucișa în două locuri cu alte perdele, urca dealul și se pierdea pe după creastă. Nici nu s'au așezat bine că din urmă s'a ivit Marin Ștefănescu, socotitorul gospodăriei.

— Unde-ați fugit măndrelor, fără mine ?

— În codru, tovarășe Marin, — i-a răspuns Ștefania, râzând.

— Glumiți, glumiți, dar adevăru-i adevăr. Știți voi câte hectare s'au plantat până acum în toată Dobrogea, dealungul Canalului ? Peste 1000 de hectare și mai trebuiesc plantate încă 4000. Dacă le adunăm pe toate la un loc înjghebam un codru sau nu ?

— Pe toate le știi !

— Le știu, că citesc ziarele. Și ați ști și voi de le-ați ceti.

Socotitorul s'a ridicat în picioare și a intrat în mijlocul perdelei, cătând țintă peste înlinsul lanurilor. A stat așa o bucată de vreme, apoi s'a adresat fetelor:

— Auziți, cântă păsări de pădure. Săracă Dobroge ! Ai început să te îmbogățești !

— Frumos o să fie în zilele de odihnă ! — a vorbit Ștefania. Ia închipuiți-vă: toți colectiviștii, tot satul, stând la umbră, cântând, povestind... Alături, lanul de grâu mai sus de brâu. Porumbul, să te rățești în el. Bumbacul...

— Vom putea face și nunți aici — a aruncat o vorbă, Munever.

— Vom merge pe Canal cu vaporul, dela Poarta Albă până la Mare să facem baie, în fiecare duminică. Cu vremea, cum crește orașul, poate ne cuprinde și pe noi, că nu suntem departe.

— Mai știi !

— Ce bine ar fi !

— Strașnic de bine !

— Hai, fetelor ! — sare ars socotitorul — că ne prinde asfințitul.

Pe meleagurile Dobrogei, acolo unde soarele încă mai dogorește cumplit, unde colbul încă mai crânțane între dinți, unde apa este încă lucru de mare preț,

constructori și țărani muncitori tineri ori bătrâni, români, tătari, turci, ori lipoveni au prins a simți gustul vieții noi.

Cele trei fete și socotitorul merg agale printre clăi, cuprinși încă de lumea visurilor. S'au oprit. Ochii le fug cercetători printre clăi.

Doi câte doi, vreo cincisprezece puști, merg ținându-se de mâini. Pe lângă ei, o femeie în halat alb și cu părul strâns în basma.

— Incotro, tovarășă Sanda? Unde-ți duci odraslele?

Sanda răspunde de căminul sezonier înființat de curând în gospodărie.

— Ii duc încolo, la aer, să crească zdraveni și plini de soare.

Cât a schimbat două vorbe, puștii au și rupt-o la fugă către perdeaua de protecție, întrecându-se unii pe alții.

— Mă duc, că-i pierd printre clăi. Mai degrabă găsești un ac decât o asemenea zvărlugă, — zâmbește Sanda alergând pe urmele copiilor.

Soarele începuse a scăpa spre asfințit. Dinspre răsărit bătea un vânt proaspăt și răcoros.



Multe lucruri minunate se făptuesc în Dobrogea. Ii e greu ochiului și minții să le cuprindă dintr'odată. Trebuie un dram de osteneală. Constructorii Canalului și asemenea lor țărani dobrogeni se simt plini de bucurii și de nădejdi. Privind spre oamenii aceștia adunați laolaltă din toate colțurile Patriei, — vezi mai totdeauna lucindu-le în ochi lumini care vorbesc despre viață, despre dragoste, despre viitor. Dar tot ochii aceștia știu să fie mândri, să sfredelească, să țintuiască, să scape ca din amnar atunci când în drumul lor spre o viață nouă întâlnesc netrebnicia, veninul și uneltirile dușmanului. Dacă privești atunci lumina aruncată de acești ochi ești convins că nu poate fi vorba nici când de cruce.

În ziua aceea de sfârșit de August ochii constructorilor, ai țăranilor dobrogeni au devenit cumplit de mândri. Mai mândri ca niciodată.

— Au cutezat împotriva poporului, împotriva vieții — umbla vorba din om în om.

Dela excavator la excavator, din camion în camion, din baracă în baracă, din sat în sat, din mână în mână, umbla „Scânteia”. Ochii alergau neosteniți peste rândurile proaspăt tipărite: „Actul de acuzare” în procesul grupului de sabotori și diversioniști dela Canalul Dunăre-Marea Neagră.

Scânteietoare erau privirile, mândre erau vorbele:

— Au cutezat să uneltească împotriva poporului. Poporul le va plăti așa cum numai el știe să plătească.

Nicolae Pascaru, secretarul organizației de bază dela sectorul II lucrări, când este nevoit să-și amintească de câte unul din cei ce alcătuiesc banda uneltitorilor și sabatorilor pare că sfarmă piatră între măsele, asemenea unui concasor. Pe fața lui bolovănoasă se adună cute lângă cute ce par că ascund în ele amintiri pline de mânie. Cu greu își stăpânește pumnii strânși, că de i-ar lăsa slobozi s'ar repezi undeva să lovească fără cruțare. Câte n'a îndurat șantierul lui de pe urma bandiților. Cât venin n'au înghițit oamenii.

— „Și cum a fost, tovarășe Pascaru cu ședința aceea în care a dat Cernătescu raportul despre situația utilajului. Ia mai spune-ne odată” — îl tot îndeamnă oamenii.

Pascaru vorbește rar, cumpătat. Dar când vorbește parcă tună: cât ai clipi, oamenii se adună ciotcă.

— Astă primăvară mergea al dracului de prost utilajul. Știți și voi. Ne frământam și nu dormeam nopțile. Dar parcă numai noi? Tot Canalul. Te durea inima când vedeai mândrețe de excavatoare, screpere, basculante și câte altele.

stând pe șantiere, fără sufler. Să stai cu mâinile în sân nu mergea. Trebuia găsită buba. A fost convocată o ședință de analiză. Cernătescu, șeful utilajului era raportor. Il știți. Venise bine înarmat, ca să poată răzbi. A început cam așa: „Domnule secretar, domnilor...” A vorbit preț de două pahare cu apă. Ne-a fiert în cifrările și scheme de-ți venea să te iei cu mâinile de cap. O colea, o suceea și iar mai scotea o coloană de cifre. Când a venit vorba de calitatea utilajului l-a luat gura pe dinainte.

„Domnilor, în ce privește utilajul sovietic nu pot spune că este rău, însă are unele greșeli de fabricație pe care bineînțeles eu le-am sesizat și am luat măsură. Acest fapt a produs și va produce desigur ceva întârzieri în îndeplinirea planului...”

— Și nu l-ați plesnit pentru neobrazarea asta? — sări careva cu vorba.

— Nu'ntrerupe, măi. Las' că-l plesnim noi acuma, așa cum se cuvine — interveni un altul.

— Cei din ședință — continuă Pascaru — au strâns din măsele și l-au lăsat să vorbească mai departe. Când a adus vorba despre oameni a avut grijă să adauge că sunt slab pregătiți, indisciplinați, fără experiență îndelungată. „Vreau să fiu sincer” — spunea el — „Vorbesc deschis. Dacă avem cimitir de utilaje, aceasta se datorește și oamenilor care nu corespund. Nu fiecare poate să priceapă rostul unei mașini complicate...” Când și-a terminat raportul, nu prea știam mult despre situația utilajului, dar un lucru tot aflasem: anume că Cernătescu se ascundea cu dibăcie în dosul cifrelor.

Mult am discutat noi după aceea. Până la urmă secretarul comitetului de partid a încheiat, cum s'ar zice: „Tovarăși, cred că li s'a apropiat funia de par. Încă un pas doi și ieșim la lumină”. Așa a fost cu ședința. Deatuncea tot câte un pas și încă un pas, până au fost găbiți. Dar a fost greu. Să știți că a fost al dracului de greu.

Despre faptele nelegiuite ale bandei de sabotori vorbesc și excavatoriștii și șoferii, și mecanicii, după cum cu obidă vorbesc și țărani din gospodăriile agricole anexe și cei din satele învecinate cu Canalul. Fiecare simte cum se deslănțuie în el o ură nemărginită.

Când țărani din gospodăria agricolă anexă dela Ovidiu citesc despre nelegiuirile bandei de sabotori, fug cu gândul în vara anului 1951.

Soarele pârjolea pământul. Răsadurile se închirceau, piereau. Lipsea apa. Conductele nemontate stăteau împrăștiate pe câmp. Lipseau pompele. Zeci de hectare de legume s'au făcut scrum. Nici astăzi nu au dispărut bătăturile de pe mâinile oamenilor care au cărat apă cu gălețile pentru a mai salva ceva. Au cărat zi și noapte. A fost greu, dar au învins. Constructorii au avut hrană.

Dușmanii au vrut să oprească în loc mersul vieții. Voiau să vadă Dobrogea ca mai înainte: secetoasă, lipsită de păduri, de ogoare mănoase. Voiau să vadă tălți puturoase, stoluri de fânțari veninoși, copii firavi, oameni cuprinși de mizerie. În ura lor nebună, acei foști moșieri și acele otrepe legionare jubilau gândindu-se că Dobrogea va rămâne tot fără viață. Urau de moarte pe muncitori: le stricau utilajul; urau de moarte pe țărani: sabotau irigațiile. Urau țara care le-a fost cândva moșie. Urau poporul: îl voiau sărac, fără vlagă, fără viață. Ei au uitat însă un lucru. Au uitat că cei ce muncesc, constructori ori țărani muncitori știu pe de rost îndemnul partidului, care îi călăuzește spre victorie cu pași siguri. În inimi păstrează cei ce muncesc, cuvintele tovarășului Gheorghiu-Dej care arată că „Prin construirea Canalului o regiune săracă și înapoiată, va renaște la o viață nouă, o viață mai bună”...

În dimineața aceasta de început de Septembrie, pe drumul ce duce spre șoseaua asfaltată care leagă Constanța cu Cernavodă, un convoi de căruțe merge în trapul cailor iuți.

O bucată de vreme îl însoțește albia Canalului. Orașul Nou, unde nemernicii cari au vrut să oprească viața în loc dădeau socoteală în fața poporului, scліpea alb în soarele dimineții. Parcă se primenise atunci. Pe dealurile din stânga și din dreapta urcă și coboară fășii verzi încrucișându-se cu alte fășii. Cresc pădurile.

Colectiviștii din Cocoșul și Galeșul duc statului cotele de grâu. Cei din frunte mână tot mai iute. Ar vrea să fie printre cei dintâi.

La cotitura drumului unde căruțele intră pe șoseaua asfaltată, ochii colectiviștilor sunt atrași de o pancartă pe care e desenată o carte. Dedesubt scrie cu litere mari, roșii: „Proiectul de Constituție a Republicii Populare Române“.

Colectiviștii citesc titlul din fuga căruțelor. Cineva din urmă strigă cu o voce de bas :

— Bre, cel din frunte, mână mai repede să ducem cotele, să cinstim cum se cuvine legea cea nouă și adevărată — și arată cu capul spre pancartă.

150 ANI DELA NAȘTEREA LUI
NIKOLAUS LENAU

NIKOLAUS LENAU

ALBIGENZII*)

Cântecul final

Ce-a fost de-au ridicat arma, bravând,
Și'n focul morții au sărit, cântând ?
Li întărea o viziune clară
a libertății, refuzând să moară !
Sau dragostea de sfânta libertate
Ce-ardea mai cald ca rugurile toate,
Sau poate-o vagă presimțire, oare,
I-a dus pe ei pe-aceste căi amare ?
De-aceea, le păstrăm pe veșnicie,
Și admirație și duiosie.
Ce mare-i dragostea de libertate,
Cînd pentru-o rază-a ei, te duci la moarte !

Mă întrebați de ce a mea cântare,
N'a ocolit nici chinuri, nici oroare,
Și cheamă umbra lor tot mai aproape
Deși istoria vrea să le'ngroape ?
De ce re'nviu durerea îngropată,
Și ură pentru ce-a fost altădată ?
Nu-i azi de plâns destulă suferință,
Și de zdrobit ațiția, în ființă ?

Și totuși să privești în lumi trecute,
Ca să trezești și inimile mute.
Cu cei ce-au fost să nu te simți strein,
Cu-un singur neam, o viață, un destin.
Și-arată-i celui care'n urmă vine
Prin codru, la răscruci și'ntunecime,
Arată-i bine drumul străbătut,
Și crengi presoară unde ai trecut.
Căci luptători ca ei ne-au presărat
Dureri și trupuri pe unde-au luptat.

*)Mare poem scris de Lenau în 1842, Albigenzii constituie o culme a creației sale artistice, dovada evidentă a depășirii etapei sale pesimiste și a îndreptării spre poziții combalve, optimiste.

O soartă' mpărtăsită cu a lor,
 Ne dă aripă pentru viitor,
 Ne-am bucura profetic de victorii,
 Netemători de-o moarte fără glorii,
 Și-așa, în zile bune, mai apoi,
 Iși vor aduce-aminte și de noi.

De unde'n timpul nostru, supărarea,
 De unde pizma, graba, desbinarea?
 E vinovată moartea timpurie
 De graba cea săracă'n bucurie.
 E greu să- aștepți dorita dimineață.
 Ca'n groapă să cobori în zori de viață.
 De-ar fi'naintea lor să fi murit,
 Cu vii dorinți, și chin nerăsplătit,
 O lacrimă'n a libertății rază
 Și pentru noi odată scinteiază.

Eu nu vreau ura s'o abat, s'o port,
 Dela despoți de azi, spre unul mort,
 Și totuși pe acești urmași mărunți
 Ai beznei mai ușor poți să-i înfrunți.
 Când între-aceștia faci asemănare
 Cu Inocențiu, mortul cel mai mare,
 Ce nici el mersul lumii n'a oprit,
 Și nici ideia nu a nimicit!

Lumina cerului va stărui,
 Și răsăritul n'or acoperi
 Sutane negre, falduri aurii
 Vin după albigenzi, urmași Husiți,
 Și îi răsbună sîngeros și tare,
 Hus, Ziska, Luther, Hutten, după care
 treizeci de ani luptară îndârjiți
 Atâți eroi; Cevenii'n bătălie,
 Bastilia

și tot

ce-o să

mai vie.

In românește de Demostene Botez

CONVOIUL INDIENILOR

Pe-al Susquehannei *) mal e jale mare,
 Ce'n călător ca junghiul se strecoară;
 Dar cine-s glasurile bocitoare?
 Sunt Indieni goniți din a lor țară.

* Susquehanna — cel mai mare fluviu din Statul Pennsylvania, din America de Nord.

Deodată însă tace tânguirea,
 Și dârz o căpetenie pășește:
 Albit e părul, aspră-i e privirea,
 Și-ajuns în mijloc astfel le vorbește:

„Neîncetat, ca pe cirezi ne mână,
 Azi blestemații albi, tot mai departe...
 De vechii zei, de Patria bătrână,
 Venirea lor acuma ne desparte.

Văd limpede, căci tălmăcesc lucirea
 Din inima ce'n flăcără străluce.
 Ei ne-au adus, cu crucea, răstignirea,
 Dar și pe ei îi vom vedea pe cruce.

Și codrul ce ca prunci ne-a dat simțirea,
 Vânatul tot, rămâne'n voia sorții,
 El, codrul care ne-a'nvățat iubirea,
 Și'n care-aveam mormintele și morții.

V'aproțiați de groapa strămoșească
 Pășind ușor prin șirul de morminte,
 Să n'afle morții, să nu se trezească,
 Să simtă c'al lor crez nu ni-e în minte.

Batjocura veni-va și ea'ndată,
 Și plugul lacom, morții o să-i are,
 Și-a lor cenușe sfântă și curată
 Pe-ogorul dușman fi-va îngrășare.

Și-o sărbătoare pentru morți pornește:
 Stă soarele'n apus și'ncet se pierde,
 Dar încă pe morminte strălucește.
 Ei lacrimi duc la morți și bradul verde.

Deodată jalea sfarămă tăcerea
 Și-asurzitor văzduhul se aprinde.
 Ca un potop vuisse-acum durerea.
 Sălbatece bociri printre morminte.

Deacuma izgonit, pornind poporul,
 Tot mai privește'n urmă trist și geme,
 Căci spre morminte scumpe-i trage dorul
 Iar soarta lui e lacrimi și blesteme.

Și cum prin cetini calea se croiește,
 Mulți cad sub trunchiuri strănși c'o'mbrățișare,
 Și fiecare'n codru slobozește
 Ca bun rămas, o flintă sunătoare.

Dar zvonul flintei și-orice tânguire
S'au destrămat încet printre morminte,
Și-acuma de a morților șoptire,
Amurgul doar își mai aduce-aminte.

II

Au și lăsat mulțimi de leghi în urmă
Iar Susquehanna-alătura le-a stat.
Mânând c'un foșnet vechi spumoasa-i turmă
Prietena de-acasă i-a urmat.

Pornirea lor aprinsă de-a răzbate
De dușman mai departe, blestemându-l,
Să le-o alunge, numai somnul poate
Când la popasuri le adoarme gândul.

A ars stejari înalți din sihlă, focul,
Și-a poposit în jăriște tot natul.
Bărbatul, pentru somn își cată locul,
Iar mama'și pregătește alăptatul.

Se trece focul : jilav vânt de vară,
Ca boarea nopții prin stejari vibrează,
Și'n plete de femei se înfioară,
Femei care prin somn pe prunci veghează.

Bătrâna căpetenie e trează.
Ei deapănă și grija și amarul,
C'un alt bătrân al neamului, de vază,
Și câteodată mai ațâță jarul.

Prin luminișuri de pădure cată
Privirea lor spre Patria pierdută,
Și mânioși văd bolta'nflăcărată
De-un foc de codru roșu, străbătută.

Și căpetenia spre om grăește :
„Vezi codrul nostru ? Cum de ni-l omoară ?
Și cum pe urma noastră, tâlhărește,
Trag plugul, holdă grea să le răsară !

Trezit-au noaptea și cu îndrăzneală,
In flăcări au silit-o să se'mbrace,
E-o pară codru'ncins, și cu'mbulzeală
El svârle-acum sălbăticiuni încoace.

Sub urlete și răgete de fiară
Și înșelat de raza de departe,
Tot păsăretul, grabnic, de pe zare,
In stoluri zboară amețit spre moarte.

Dar lasă, lasă, din semănătură
Va crește și dorința celor care
I-a blestemat cu ne'mpăcată ură.
Vor ispăși odată'n zile amare.“

Și întristați și dârzi ei tot mai cată
Spre pălălaia focului ce bate, —
Dar se topește'n zori de cum se-arată,
Căci toți stejarii-au creste luminate.

In românește de Ion Marin Sadoveanu

LENAU, POET REVOLUȚIONAR

Critica literară burgheză îl caracterizează pe Nikolaus Lenau drept marele, ba chiar cel mai mare poet al pesimismului, al melancoliei. Există, în această apreciere, o fărâmă de adevăr, dar nu acesta este întreg adevărul și nici esențialul la Lenau. Dacă el ar fi fost numai — sau în primul rând — poetul melancoliei, atunci nu l-am prețui ca pe un mare luptător pentru libertate. Pentru noi, Lenau este poetul care a învins pesimismul, care a găsit drumul optimismului combativ, al încrederii în progresul omenirii, drumul plin de jertfe al victoriei, al libertății. Lenau a trăit în conflict cu epoca sa, cu societatea de atunci și, după grava desamăgire pricinuită de călătoria în America, țară în care își pusese atâtea nădejdi, creația lui literară a înregistrat o scădere vremelnică. Lenau a fost totuși printre primii care a recunoscut și a vestit lumii, prin poezia sa, posibilitatea progresului, care a găsit în premisele sociale ale vremii sâmburele din care avea să rodească libertatea de mai târziu.

Dar care erau vremurile care au trezit în sufletul lui Lenau îndoiala și disperarea? Nikolaus Niernsch de Strehlenau (acesta era numele lui adevărat), s'a născut la 13 August 1802 la Cetad, în Banat, pe teritoriul țării noastre. (Astăzi, în cinstea poetului, localitatea poartă numele de Lenauheim). Anii copilăriei și ai ti-

neretii și i-a petrecut în Ungaria, iar anii de maturitate — în cea mai mare parte — în Austria. Din 1844, când a înnebunit, Lenau era pierdut pentru viață, pentru societate. A murit la 22 August 1850 într'un ospiciu, la Oberdöbling, lângă Viena.

Și în Austria, războaiele napoleoniene aduseseră, — deși purtate cu scopuri agresive — prin soldații simpli care participaseră la campaniile dela începutul secolului trecut, ceva din spiritul revoluției franceze. Ideile democratice, idei legate de o creștere a conștiinței naționale și care erau acum îndreptate împotriva dominației străine a lui Napoleon, prinseseră oarecari rădăcini și în rândurile poporului austriac.

Poporul austriac spera ca odată cu scuturarea dominației străine, să câștige și unele, destul de limitate, libertăți politice. Dar până și acest simplu vis al unor libertăți restrânse se risipise ca fumul, tocmai în vremea când Lenau pășea pragul tinereții. Nici nu fusese bine scuturată dominația franceză, că jugul greu al absolutismului habsburgic căzu din nou pe umerii popoarelor Austro-Ungariei; nici o manifestare a mișcării de eliberare nu mai era îngăduită, ba chiar s'ar fi spus că o astfel de mișcare încetase să mai existe.

În opera lor „Revoluție și Contrarevoluție în Germania“, în capitolul „Austria“, Marx și Engels au descris în mod strălucit situația dintre anii 1815 și 1845. Regimul lui Metternich se sprijinea pe nobilimea feudală și pe vârfurile capitalului

*) Scriitor de limbă germană din R.P.R.

financiar. Toate celelalte clase, dela burghezia industrială până la muncitorime erau sortite să fie doar furnizoare de impozite. Potrivit politicii de desbinare a popoarelor, dusă de monarhii absoluți, diferitele clase sociale și națiuni asuprite ale Austro-Ungariei erau asmuțite unele împotriva celorlalte. Jugul feudal dela oraș și sat, ca și organizarea în bresle a meseriașilor, relațiile dintre latifundiași și țărani erau menținute cu îndărătnicie. O sănătoasă dezvoltare industrială era împiedicată și, prin aceasta era îngrădită și dezvoltarea clasei muncitoare.

„In sfârșit... hrana spirituală permisă poporului era aleasă cu cea mai scrupuloasă grijă și acordată în doze cât mai sărăcăcioase cu puțință. Educația se afla pretutindeni în mâinile clerului catolic, ale cărui vârfuri — ca și marii latifundiași feudali — erau tot atât de mult interesate să păstreze sistemul existent. În afară de Ungaria nu existau deloc ziare, iar ziarurile ungurești erau interzise în toate celelalte părți ale monarhiei. Când privește literatura în general, ea nu și-a întins domeniul în decursul unui secol... Pretutindeni la frontiere, oriunde statul austriac se lovea de o țară civilizată... se întindea un cordon de cenzori literari care nu lăseau să se strecoare în Austria nici o carte străină, nici un ziar străin, înainte ca să nu-i fi fost verificat de două și de trei ori conținutul, de teama de a nu lăsa nici urmă a temutului „spirit al secolului“. „Aproape timp de 30 ani dela 1815, acest sistem a acționat cu o eficacitate înfrigorătoare... Situația socială a claselor și a poporului în general părea să nu fi suferit nici cea mai neînsemnată schimbare“ „Lucrul cel mai tragic în această situație era însă faptul că, în ciuda urii dintre diferitele clase și pături ale societății, nu se făcea simțită nici un fel de mișcare împotriva regimului însuși. Împăratul era adorat...“

Cine ar fi putut, cine ar fi avut dreptul să fie optimist în această situație? Filistinul superficial, care aproba această orânduire o glorifica dacă era scriitor. Dar, așa cum spuneau Marx și Engels, această „literatură“ nu ținea de domeniul literaturii. În cel mai bun caz, putea fi optimist doar liberalul domesticit de pe atunci,

care, prin noțiunea de „libertate“ înțelegea doar câteva reforme mărunte, pe care spera să le poată cersii dela puterea imperială în favoarea burgheziei, fapt care — în treacăt fie zis — nu i-a reușit. De aceea torentul verbal lipsit de conținut al poeziei „progresiste“ liberale din vremea aceea nu mai poate fi luat astăzi în seamă. Mai târziu, când s'a făcut simțit un nou avânt revoluționar, această poezie a amuțit.

Cu totul altfel stau lucrurile cu Lenau. Prin întreaga lui viață, prin întreaga lui creație, el s'a ridicat împotriva regimului, a exprimat un nestăvilitor dor de libertate. Cu toate că nu avea o noțiune clară, precisă despre libertate, el a înțeles nevoile și suferințele poporului, a militat pentru o lume mai frumoasă și mai dreaptă. Dar contradicția dintre acest ideal umanist și trista realitate era pe atunci de neînving și această contradicție de neînving și-a găsit expresia în pesimismul său.

În vremea aceea, până și autorul de comedii ajungea să fie pesimist dacă se străduia să pătrundă în miezul vieții sociale. Astfel, austriacul Johann Nestroy, contemporan cu Lenau, unul din cei mai mari scriitori satirici de limbă germană, a fost un pesimist, deși scria numai farse. Mai târziu a găsit și el drumul către lupta activă pentru libertate, odată cu Lenau, dar independent de el.

Există însă pesimiști și pesimiști; a pune — așa cum face burghezia — pe Lenau și Schopenhauer pe aceeași treaptă, este o mârșăvie. Pesimismul lui Lenau a demascat crimele societății feudalo-burgheze, și când boala societății a fost declarată incurabilă, atunci critica lui a devenit și mai puternică. Dimpotrivă, pesimismul lui Schopenhauer s'a împăcat cu societatea epocii sale, iar refugiul lui în neant, îndemnul la pasivitate au dat filistinilor perna pe care se puteau odihni în voie.

Poezia lui Lenau și-a găsit izvoarele în adâncă lui dragoste pentru popor, pentru natura patriei sale și și-a tras seva din poezia populară. Ca poet al peisajului, el a rămas neegalat între toți poeții de limbă germană. El a iubit în primul rând pusta, pe ea a cântat-o. Din peisajul pusteii și-a extras el toată melancolia, care își avea

originile în contradicțiile din societate. Dintre oameni, Lenau i-a iubit cel mai mult pe acei care, din punctul lui de vedere, păreau mai apropiați de natură, departe de societatea coruptă a vremii. De aici și marea lui dragoste pentru țigani. Atât de profund a simțit el viața acestui popor, încât cântecele lui despre țigani au rezonanțele muzicii țigănești, melancolia ei, dragostea ei de viață. Nu întâmplător s'a oprit Lenau, în creația lui, la țigani, acești sărmani între sărmani, acești proscrși ai societății. Căci tocmai datorită împrejurării că ei se aflau oarecum în afara societății, ei erau într'o anumită măsură mai liberi. Așa nefericită cum era viața lor de pribegie, ea era totuși liberă de constrângeri. Lenau năzuia pentru țigani ca și pentru toți oamenii, o existență ome-nească. El nădăjduia într'o răsturnare socială, care ar fi trebuit să aducă această schimbare. Dar câte de confuz vedea el această posibilitate, reiese din faptul că el a acordat cel mai mare interes tocmai acestei categorii de oameni, care fiind în marginea societății, era și cea mai puțin indicată de a provoca această răsturnare.

Lenau și-a dăruit dragostea tuturor popoarelor oprite. Astfel, revoluția poloneză din 1830—1831 a deșteptat în el cele mai mari speranțe pentru libertatea Europei și el a cântat-o în multe din cele mai frumoase cântece ale sale. Cu atât mai mare i-a fost dezamăgirea după înăbușirea revoluției poloneze, pe care a privit-o ca pe o înfrângere a libertății întregii Europe. În poezia sa „Bal mascat“, el face o legătură directă între înfrângerea Polonei și călătoria pe care o plănuia în America. Pentru el libertatea în Europa era pierdută, cel puțin în clipa aceea. În America, țară fără nobilime ereditară și fără monarhie, voia el să găsească această libertate. Speranțele și le pusese în această republică — pe atunci țelul a sute de mii de oameni care nu mai găseau în Europa nicio posibilitate de trai, țelul a nenumărați refugiați politici :

*Tu, liberă și nouă lume,
Țărm înflorit ce-ai sfărâmat,*

*Al tiraniei val în spume.
Ca patrie te-am salutat !*

În anul 1832 pleacă în America și debarcă la Baltimore, de unde își continuă călătoria în interiorul țării, către cascada Niagara. Călătoria în America a fost pentru Lenau cea mai mare, cea mai cumplită deziluzie a vieții sale. Acolo unde își închipuia că va găsi o formă de viață liberă și o umanitate superioară, a găsit o neîn-grădită domnie a banului, un spirit mercantil fără de limită. În scrisorile sale din călătoria în America citim :

„Frate, americanii ăștia sunt niște enorme spirite mercantile, atât de împuțite încât duhoarea lor se ridică până în înaltul cerului. Morți pentru orice viață spirituală, morți deabinelea. Are dreptate privighetoarea că nu se mai întoarce la aceste ființe... Ar trebui un glas puternic ca al Niagarei pentru a predica acestor ticăloși, spunându-le că există și zei mai mari decât cei hătuți la monetărie. Ajunge să-i vezi pe acești inși la birt, pentru a-i urî în vecii vecilor... Cum bate clopotul pentru masă, sute de americani năvălesc înăuntru, niciunul nu se uită la altul, nici unul nu scoate o vorbă. Fiecare se prăbușește pe un scaun, înfulecă animalic, în grabă, sare apoi în picioare, aruncă scaunul cât colo și se repede afară, pentru a câștiga dolari"... „oameni aspri, dar asprimea lor nu este asprimea ființelor sălbatice, puternice, o nu, este o asprime domestică și prin aceasta, cu atât mai respingătoare. Buffon are dreptate când spune că în America oamenii și animalele degenerază din generație în generație tot mai mult. Aici, eu nu am văzut încă un câine curajos, un cal vișoros, un om pasionat". „America este o adevărată țară a decadenței, amurgul omenirii. Marea Atlantică este centura care izolează spiritele și orice formă de viață superioară". „Educația americanului este o simplă educație mercantilă, tehnică. Aici crește tipul omului, în cea mai îngrozitoare goliciune a sa... Prin expresia „lipsă de fundament“ cred că pot arăta în general caracterul tuturor instituțiilor americane, inclusiv al celor politice. Să nu se creadă că americanul și-ar iubi patria sau că ar avea o patrie. Fiecare ins în parte trăiește și activează în Uniunea

republicană numai pentrucă și numai atâta vreme cât aceasta îi asigură proprietatea particulară. Ceeace noi numim patrie este aici doar o casă de asigurare a averii. Americanul nu cunoaște nimic, nu caută nimic în afară de bani; el nu are nici o idee; în consecință, statul nu este o instituție spirituală și morală (patria), ci numai o convenție materială”.

Nerecunoscând avantajile relative ale „democrației“ burgheze față de absolutism, Lenau spune că dacă forma de stat liber aduce atât de puțin, atunci nici pentru el aceasta nu are o deosebită valoare, pentrucă îi este indiferent dacă ar călca într-o balegă de formă pătrată sau rotundă. Valoarea criticii lui Lenau nu este micșorată atunci când, printr-o generalizare pripită, el aplică americanilor în genere ceea ce se referea de fapt la orânduirea socială capitalistă, care a dat naștere unor atari oameni.

Blestemul său poetic la adresa Americii îl citim în versurile următoare :

*E-o țară ca un vis amăgitor.
Trecând deasupra, libertatea 'n zbor,
Vrăjita umbră-și lasă pe nisipuri,
Să o păstreze țara 'n mii de chipuri.
Spre ea vin amăgiți din largul zării.
Palpită crima pe deasupra mării.
O țară-a cărei vii momeli deșarte,
Sălta speranța de pe pat de moarte,
Al ei drapel ce se'nălța 'n urgie,
Pe un pământ străin să se sfâșie,
Să afle-acolo moarte mai amară,
În Patrie-ar fi avut-o mai ușoară.*

În America, Lenau a avut prilejul să ia contact cu unii dintre emigranții germani ai coloniei harmoniștilor dela Economy, bazată pe comunitatea de bunuri. Atari colonii existau pe vremea aceea în număr mare în America; ele fuseseră întemeiate după ideile lui Owen sau ale altora ca el, și multă vreme s'au bucurat de un anumit succes: Lenau a stat câțeva vreme în această colonie și s'a împrietenit cu unul dintre conducătorii ei. A fost însă destul de clar-văzător pentru a-și da seama că aceste colonii încrustate în ordinea economică capitalistă a țării și reprezentând prin ele înșile un corp străin, nu vor putea dăinui cu

timpul. Cunoașterea acestei colonii a exercitat o oarecare influență asupra creațiilor de mai târziu ale lui Lenau, mai ales în alegerea subiectului pentru „Albigenzii“.

Lenau a fost adânc mâniat și profund mișcat din pricina acțiunii barbare de izgonire și lichidare — ce se desfășura tocmai atunci — a triburilor de indieni, vechii locuitori ai țării, ura sa îndreptându-se împotriva politicii de colonizare. Lenau pune următoarele cuvinte în gura unei căpetenii a indienilor :

*Bléstem albi, bléstem urma lor,
Bléstem valul ce i-a adus în sbor.
Cerșetori, pe țarm se cățără.
Bléstem vîntul ce i-a dus din spate,
Stâncile să fie blestemate,
că'n adâncuri nu îi sfărâmară.*

În urma acestor impresii zdrobitoare, Lenau și-a scurtat vizita în America. La abia șase luni dela sosire, el s'a îmbarcat în Aprilie 1833, plecând spre Bremen. Singura impresie pozitivă a fost aceea pe care a resimțit-o în fața măreției cascadei Niagara, care i-a dat prilejul să compună poezii minunate.

În cântecele sale despre natură, în cântecele țișănești și în cele poloneze, pesimismul lui Lenau nu atinsese încă punctul său culminant. Oricât erau ele de melancolice, totuși străbătea din ele un accent combativ. Abia grava dezamăgire provocată de călătoria sa în America a făcut să dispară și această speranță. Cărei clase i s'ar fi putut adresa Lenau în primii ani ai celui de al treilea deceniu al secolului, chemându-o la lupta pentru libertate? O mișcare independentă a micii burghezii sau a proletariatului nu exista nici măcar în fașă. Burghezia? Aceasta era destul de calmă. Pe lângă aceasta, Lenau avusese ocazia să cunoască și să urască spiritul de dominație, în America.

În această stare de spirit a început Lenau să lucreze la „Faust“. Partea a doua a lui „Faust“ de Goethe apăruse chiar în anul morții acestuia, în 1832. Vechea legendă populară a doctorului Faust era răspândită în mai multe variante care, în esență, corespundeau între ele: pentru a putea gusta, pe pământ, din toate plăcerile

spiritului și ale simțurilor, Faust își dăruiește diavolului sufletul și, după moarte, cade în stăpânirea lui. Goethe a rupt cu această tradiție. Faust al său nu cade în mâinile diavolului, ci este izbăvit prin munca creatoare pentru binele omenirii. Acest alt sfârșit pe care Goethe l-a dat lui Faust, care deschide o perspectivă asupra viitorului, se datorează clarviziunii vaste și adânci a lui Goethe care a trecut dincolo de realitatea germană de atunci. Goethe urmărea dezvoltarea țărilor progresiste din vremea aceea și a oglindit-o în operele sale; el cunoștea deasemenea percepțiile socialiștilor utopici din Franța, saint-simoniștii.

Până la sfârșitul vieții sale Goethe și-a păstrat seninătatea, încrederea în progresul omenirii și a dat astfel operei sale de frunte acest sfârșit optimist, luminos. O dovadă a superiorității sale constă în aceea că el prețuiește munca constructivă. Și totuși, sfârșitul optimist pe care Goethe îl dă lui Faust era de natură să-l irite pe Lenau, în momentele acelea. El tocmai se înapojase dintr-o țară unde se muncea din greu, dar munca nu ajunsese să fie o bincuvântare. Lenau socotea drept găunos sfârșitul optimist al lui „Faust”, pentru că, odată cu dezamăgirea suferită în America, își pierduse orice nădejde în progres. Și pentru că pe atunci dezvoltarea capitalismului după modelul american era privită de către liberali drept cea mai înaltă expresie a libertății, această „libertate” îi repugna lui Lenau. Iată pentru ce el a confundat atunci sfârșitul, care deschidea perspective însoțite mult mai îndepărtate, tendința progresistă a lui „Faust” de Goethe, cu năzuințele strâmt-liberale, respinse de el. În minunatul sfârșit al părții a doua a lui „Faust”, Goethe vede și aprobă un „poimăine” fericit, pe care Lenau, de pe poziția lui de atunci nu-l putea înțelegi și pe care-l respingea pentru că se gândea la America. Lui „Faust” al lui Goethe, el voia să-i opună un Faust al său propriu, unul pe care diavolul îl va stăpâni.

Lenau vroia să reverse în „Faust” al său întreaga dezamăgire, întreaga sa îndoială față de toate ideologiile, față de orice progres. Astfel, în „Faust” de Le-

nau, găsim tragedia unui om care renunță la orice credință, nu numai la cea religioasă, ci și la credința în omenire și în natură, care se închide în propriul său eu și astfel moare. Faust se sinucide și cade în mâinile diavolului. Dacă „Faust” al lui Goethe este o dramă a omenirii, cu o perspectivă optimistă în viitor, „Faust” al lui Lenau arată sfârșitul unui individ închis în sine însuși:

*Am vrut să mă cuprind în mine, tot.
O, nebunie! N'am putut, nu pot.
Căci Eu 'ntunecat, sărac, pustiu,
Mă înfioară ca și un sicriu.*

*Simt cum tot mai nesuferit mă doare,
Și mă rod singur, ca o rozătoare.*

Dar chiar și în acest punct culminant al pesimismului său, Lenau păstrează o atitudine critică față de individualism, arătând sfârșitul inevitabil al individului izolat. Mai mult decât atât: lui Faust, el îi opune personajul pozitiv al lui Görg, care stă cu amândouă picioarele pe pământ și de aceea nu are nevoie nici de Dumnezeu, nici de diavol. Dumnezeu și diavolul sunt născociri ale acelor care sunt rupți de lume.

Cu poemul dramatic „Faust” începe seria marilor sale cicluri de poezii, puternic impregnate de filosofie. Lirica sentimentală pe care a practicat-o în deosebi înainte de călătoria în America, nu-i mai ajungea ca să exprime problemele sale filosofice.

Poemul „Faust”, a fost terminat în 1835 (în redactare adăogită — deabia în 1840). El nu permite încă să se tragă o concluzie definitivă cu privire la evoluția de mai târziu a lui Lenau. Viitoarele creații ale lui Lenau vor fi oare determinate de individualistul certat cu viața, de căutătorul de Dumnezeu și diavol — de Faust — sau de Görg, cel care spune un „da” vieții, cel care nu-l cunoaște nici pe Dumnezeu, nici pe diavol? Nici următoarea operă a lui Lenau, „Savonarola”, nu va aduce încă un răspuns clar. Față de „Faust”, această operă este un progres. Nu mai era vorba de un visător, ci de un luptător. Dar, întocmai după cum Savonarola cel cunoscut din is-

torie era un amestec de tendințe progresiste și reacționare, tot astfel și Savonarola al lui Lenau. Personajul istoric a fost într'adevăr un luptător împotriva papei și pentru o conducere populară florentină — deaceea a și fost spânzurat și ars de către biserica catolică. Totuși, să nu uităm că Savonarola a luptat în numele ascetismului creștin — adică în numele renunțării, ca un dușman al vieții, ca un adversar al forțelor dornice de viață și al idealurilor Renașterii; or, Renașterea, în pofida zgurii pe care o mai păstra din Evul-Mediu, reprezintă totuși un mare pas înainte în istoria omenirii. Dar Lenau era atât de puțin sigur de poziția justă a eroului său, încât cele mai frumoase pasagii din punct de vedere poetic din „Savonarola“ sunt cele în care îi lasă să vorbească pe dușmanii acestuia. Scris cu intenții polemice, „Savonarola“ era îndreptat în parte împotriva scriitorilor liberali care preamăreau în spiritul Renașterii dragostea pentru viață a antichității clasice, dar din punct de vedere politic erau atât de docili încât vedeau idealurile lor de libertate în monarhia constituțională franceză din Iulie, așadar în nestingerita domnie a sacului cu bani. Din pricina criticii sale la adresa Americii, liberalii îl învinovățiseră pe Lenau, încă mai de multă vreme, de dezertare dela cauza libertății.

Cât de puțin a urmărit Lenau în „Savonarola“ scopuri mistice, reiese din următorul fragment al unei scrisori din 1839:

„Ici și colo am fost acuzat de misticism. Este o nedreptate dușmănoasă și lipsită de înțelegere. Dacă în „Savonarola“ al meu s'au strecurat unele pasagii mistice, acestea trebuie puse pe seama eroului, nu a poetului. Eu socot că misticismul este o boală. Misticismul este o amețelală“.

În vreme ce reacțiunea a salutat cu bucurie „Savonarola“, critica literară liberală l-a respins. Cu totul altfel a fost cazul cu Friedrich Engels, care avea pe atunci doar nouăsprezece ani. Într'o scrisoare din 8 Aprilie 1839, trimisă prietenului său Friedrich Graeber, el situază pe Lenau în primele rânduri ale poezilor libertății — și aceasta după „Faust“ și „Savonarola“, înainte de „Albigenzii“; era o părere îndrăzneată care arunca o lumină asupra viito-

ruului, părere pe care avea să o confirme deabia opera de mai târziu a lui Lenau. Totodată aceasta era o dovadă că Engels, deși foarte tânăr, știa să aprecieze o operă democratică, chiar dacă ea nu era îndeajuns de clară.

„Savonarola“ a fost terminat în 1837. Între timp, viața socială din Austria trecea prin schimbări lente. Marx și Engels au scris următoarele în „Revoluția și Contrarevoluția în Germania“, la capitolul „Austria“.

„Și totuși, sub suprafață, se ivise o mișcare lentă, care anihila toate strădaniile lui Metternich. Auflua și influența burgheziei comerciale și industriale creșteau ca petutindeni. Introducerea mașinilor și a puterii aburilor a schimbat în Austria totul, vechile relații și condiții de viață ale tuturor claselor sociale; ele au transformat pe țăranii clăcași în oameni liberi, pe micii agricultori în muncitori de fabrică; ele au îngropat vechile corporații feudale și au răpît multora din ele orice posibilitate de a dăinui mai departe. Noua populație comercială și industrială a intrat pretutindeni în conflict cu vechile instituții feudale... și, în sfârșit, construirea de căi ferate a grăbit desvoltarea industrială, ca și pe cea spirituală“.

Germanii care urmau să facă posibilă o revoluție viitoare începuseră să se ivească. Hotărâta tendință spre libertate a lui Lenau, căreia îi lipsise până acum fundamentul social și care, deci, în mod necesar urma să fie abstractă, își găsisese acum baza concretă pe care putea să se sprijine. Faptul acesta are drept consecință și o profundă schimbare a ideilor și sentimentelor sale; această epocă a adus un salt calitativ în creația lui poetică.

Lenau aderă atunci la filosofia neo-hegelianilor — tendința cea mai progresistă pe vremea aceea — însușindu-și dialectica revoluționară a lui Hegel, dialectică spre care se îndreptau și Marx și Engels, pe atunci încă tineri și respingând totodată concepțiile reacționare ale filosofului idealist și ale omului politic. Lenau scria pe vremea aceea:

„Hegel are o uriașă putere de gândire; dialectica lui poate sparge stâncile. În nici un om nu s'a arătat mai ascuțit ca în He-

gel contradicția dintre spirit și caracter. Spiritul lui a fost îndrăzneț și genial, dar omul laș s'a speriat singur de propria lui construcție, atunci când a terminat-o, și a căutat s'o mutileze icăi colo, pentru a o acomoda științei prusace asupra statului. Până mai anul trecut am fost dintre cei mai aprigi adversari ai lui Hegel; atunci am studiat câteva din operele sale și am recunoscut că omenirea poate fi eliberată numai pe calea deschisă de el".

Colitură către filosofia istoriei a lui Hegel a fost hotărâtoare pentru Lenau. El putea înțelege acum istoria în mișcarea ei evolutivă, ca o ciocnire de forțe contradictorii, ducând la progres. Piedica pe care o întâlnise Lenau în calea adoptării unei atitudini clar progresiste — mai ales după experiența din America — era convingerea fermă că treapta imediat următoare în dezvoltarea istoriei este capitalismul, ceea ce îl scârbea. În dezvoltarea industriei, el vedea pe bună dreptate dezvoltarea capitalismului și, de aceea, pornind dela vechiul lui punct de vedere, era nevoit să ia o atitudine negativă față de progresul tehnic. Acum însă el putea vedea și în capitalism doar o treaptă către un stadiu mai înalt; de aceea, atât capitalismul cât și progresul tehnic care-l însoțește, nu-l mai îngrozeau. El putea acum să aprobe tehnica, să vadă în ea chiar posibilitatea unei evoluții dincolo de capitalism.

Scurta sa poezie „Primăverii anului 1838", care îmbină într'o formă veselă, ușoară, populară, lirismul de bună calitate cu ideile sociale înaintate, a fost creată pe vremea când poetul studia filosofia lui Hegel. În această poezie Lenau nu se mai îndoiește — ca odinioară — de însemnătatea drumului de fier pentru progresul omenirii, ci arată că acesta nu satisface numai dorința de câștig, ci, până la urmă grăbește chiar eliberarea omenirii.

Lenau rupe deci cu pesimismul, cu melancolia distructivă, pornește la luptă împotriva poziției de adversitate față de viață a creștinismului, afirmă, de pe o poziție combativă, valorile vieții. Pe când înainte Lenau își extrăsese melancolia din înfrângerile suferite de oameni în lupta lor pentru libertate, acum el găsea tocmai în aceste înfrângeri izvorul unei credințe

sigure în progresul viitor. El socotea acum până și înfrângerile izolate ale luptei de eliberare, ca pe niște trepte glorioase ale progresului, ca pe niște izvoare ale stimulării și încurajării pentru victorii ulterioare și nu ca izvoare ale descurajării. El socotea istoria drept o luptă necurmată a libertății împotriva oprimării, luptă care, în ciuda unor înfrângeri momentane ale progresului, duce mereu și mereu înainte.

Aceste idei, care răsar încă din operele sale mai vechi, ca „Savonarola", și-au găsit o deplină întruchipare în „Albigenzii". Maturizării lui ideologice îi corespunde și alegerea fericii a subiectului. Erezia albigenților, în Provența, în secolul al XII-lea și la începutul celui de al XIII-lea, a reprezentat o primă rezistență a puternicii culturi orășenești împotriva cătușelor feudalismului și ale bisericii catolice. Ea a fost prima amenințare adevărată împotriva puterii papale, în ea erau chiar cuprinse, ca expresie a tendințelor democratice ale populației nevoiașe dela orașe, elemente ale unei mișcări care cerea, deși în formă vagă, comunitatea de bunuri — mișcarea Waldensilor. (Amintirea coloniei armoniștilor din Economy a putut deci influența orientarea tematică a lui Lenau). În ciuda contradicțiilor de clasă din interiorul orașelor și regiunilor de sud ale Franței — contradicții care încă nu ieșeau violent la iveală — toate părțile sociale au fost unite în lupta lor împotriva bisericii catolice, s'au aliniat sub conducerea suzeranului lor, contele Raymond de Toulouse, care, de fapt, mai târziu a devenit un trădător. Pentru a lupta împotriva albigenților, papa Inocențiu a pregătit o cruciadă care, deabia după un război lung și greu — în care papa a trebuit să-și arunce toate forțele și care a pustii întreaga Provență — s'a terminat cu înfrângerea și lichidarea în masă a albigenzilor.

Lenau a atins culmile artei sale în realizarea acestei teme. În ciuda sfârșitului tragic, „Albigenzii" reprezintă unul din cele mai mari și mai dătătoare de nădejdi poeme ale libertății din literatura germană și chiar din literatura universală. Subiectul este prezentat realist, cu o puternică sensibilitate poetică, masele și persoanele sunt înfățișate viu, cu speranțele și dure-

rile lor. Lenau nu ezită chiar să redea toată grozăvia războiului. Totuși opera nu descurajează, ea încurajează pe luptătorii care duc un război just de eliberare împotriva asupritorilor. Dragostea pentru libertate — spune Lenau — trebuie să se îmbine cu ura împotriva asupritorilor :

*În lume e nevoie de arme și de bici
De vreți să dăm deoparte mizeria de-aici.
Cu zâmbet, cu iertare va merge totul trist
La ce-a fost bun pe cruce, blând, zâmbetul
lui Crist?*

*Există suferințe de 'nlăturat în lume
mai multe decât lacrimi pentru-a le plânge-
anume.*

*Nu amâna izbânda departe'n viitor,
Urăște pân'la moarte. Fii aprig luptător
În timpul vieții tale, cât încă n'ai murit
Să-ți fie arma bună, să lupți nebiruit.*

Dovada că Lenau cunoștea contradicțiile de clasă din Provența, constă în faptul că el opune trădarea lașă a conducătorului princiar, contele Raymond de Toulouse, luptei eroice a masselor populare.

Critica literară burgheză a păstrat o tăcere deplină cu privire la „Albigenzii“ Acest poem depășește tot ce au încercat să dea sau au dat poeții liberali ai „libertății“. Vechii prieteni ai lui Lenau din „Școala poetică“, parcă amuțiseră. Un singur ziar german a făcut o critică plină de entuziasm: „Gazeta Renană“, redactată de tânărul Karl Marx.

„Albigenzii“ a fost creat dela 1838 la 1842, odată cu un alt poem cu temă asemănătoare, dar rămas neterminat „Johannes Ziska-Tablouri din războiul husiților“. După „Abigenzii“, Lenau a început un „Don Juan“, pe care deasemeni nu l-a putut termina. În acest poem el încerca să aducă o critică moralei burgheze și feudale, arăta că dragostea nu-și poate găsi o rezolvare fericită în sânul societății feudale și capitaliste.

În anul 1844, Lenau a înebunit; nebunie care, după cum știm astăzi, nu a fost o consecință a unor conflicte sufletești, ci a unei grele boli fizice. Revoluția, atât de arzător dorită de Lenau și care a devenit o realitate în 1848, l-a găsit pe poet în cea

mai cumplită neputință sufletească. Când poetul Bauernfeld i-a vestit că revoluția izbucnise, Lenau nu a mai putut înțelege sensul cuvintelor. A murit în 1850, paralizat.

Anul morții spirituale a lui Lenau, 1844, este anul de apariție al „Almanahului germano-francez“, redactat de Karl Marx, cuprinzând și articolul lui „Cu privire la critica filozofiei dreptului a lui Hegel“. În acest articol, Marx ajunge la concluzia că proletariatul este chemat să transforme lumea. Această concluzie nu a mai putut fi cunoscută de Lenau. După „Albigenzii“ săi însă, nu a mai rămas nici o îndoială în ce tabără ar fi intrat poetul dacă ar fi trăit mai mult. În acelaș articol Marx ceruse să se treacă de la critica religiei la critica politică; acelaș lucru l-a făcut și Lenau. Citim în „Albigenzii“ :

*Pe Dumnezeu, când omul îl pune la
'ndoială
El o să se 'ndoiască și de monarhul lui,
Genunchii nu-și mai frînge'n orbească
ploconeală
Și'ntreabă: ce drept are, de ce și-asupra
cui?*

Lenau aparține proletariatului, singurul moștenitor adevărat al tuturor operelor progresiste. Și pentru că burghezia mai încearcă, pe ici colo să-l revendice pe Lenau pentru ea, îi vom aminti următoarea întâmplare adevărată :

În călătoriile sale la Weinsberg (Württemberg), Lenau obișnuia să locuiască la prietenul său, poetul Justinus Kerner, de care mai târziu s'a despărțit; Lenau credea în libertate, în progres, Kerner rămăsese la ideile învechite, retrograde, ale societății feudale. Acolo își lăsase Lenau vioara, în camera de musafiri în care locuise. Când, în timpul revoluției din 1848, populația vieneză l-a pus pe fugă pe Metternich, conducător al reacțiunii austriace și europene, urît din suflet de Lenau, Metternich și-a găsit găzduirea la... Justinus Kerner, în Weinsberg. Acolo, el a locuit în aceeași cameră de musafiri, în care locuise și Lenau. În această cameră Metternich a găsit vioara lui Lenau, la care cânta toată ziua Marsilieza, dând asigurări cui vroia să-l asculte

că, în secret, el a fost totdeauna un luptător pentru libertate și un revoluționar. Mai târziu, când odată cu scăderea fluxului revoluționar a scăzut și frica lui Metternich, bine înțeles că acesta a devenit iarăși reacționarul de totdeauna.

Mândrindu-se cu versurile lui Lenau, burghezia de astăzi procedează de fapt, la fel cu Metternich, care-și însușise vioara marelui poet și se proclama apărător al libertății.

Lenau a fost iubit și prețuit încă demult în țara noastră. Poeți ca Eminescu și Șt. O. Iosif au tradus din opera lui.

Critica literară reacționară, începând cu ideologul burghezo-moșierimii, junimistul Titu Maiorescu, îl prezenta pe Lenau ca pe un poet desgustat de viață, iremediabil pesimist și se străduia să stabilească tocmai în acest sens apropieri tendențioase cu Eminescu, falsificând astfel imaginea reală a ambilor poeți.

Astăzi, poporul nostru cunoaște, prin grija criticii științifice marxiste, adevăratul chip al lui Nikolaus Lenau și, laolaltă cu întreaga omenire progresistă, îl prețuiește ca pe un luptător împotriva tiraniei și obscurantismului, ca pe un luptător pentru libertate și prietenie între popoare.

Cinstind amintirea marelui poet, statul democrat-popular român a restaurat muzeul deschis în casa unde s'a născut Lenau, muzeu pe care barbarii hitleriști îl distruseseră în timpul retragerii lor.

Infrățiți în luptă și muncă cu țărani muncitori români, țărani muncitori germani din gospodăria agricolă colectivă „Victoria” trăiesc pe plaiurile natale ale poetului viața de libertate visată de acesta, contribuind în cadrul Republicii Populare Române la construirea socialismului, contribuind la lupta tuturor popoarelor, în frunte cu Uniunea Sovietică, pentru pace.

HORIA BRATU

DOUĂ CONGRESE — UN SINGUR BÂLCIU

Pentru cetățeanul obișnuit din oricare țară din „lumea veche“, orașul Chicago se bucură de o tristă celebritate. El este legat de amintirea unora din cele mai tragice aspecte ale dominației monopolurilor americane. Aici se găsește statul-major al unora dintre cele mai puternice trusturi imperialiste, a căror faimă concurează cu a Wall-Streetului: aici este cartierul general al lui Mac Cormick, unul din cei mai săngeroși trust-meni din Statele Unite, propovăduitor al fascismului și al persecuțiilor negrilor. Chicago este orașul cu cei mai mulți gangsteri din țară în care se petrec cele mai multe crime din lume. Chicago este orașul „prohibiției“, al acelei sinistre farse care a costat poporul american miliarde de dolari și a făcut dintr'un hoț de drumul mare, Al. Capone, cel mai celebru om din America. Aici la Chicago, imperialismul american a descărcat cele mai puternice salve de gloanțe împotriva muncitorimii, în anul 1895, când, auzind de greva generală dela uzinele „Mc. Cormick“, guvernatorul Fryar, în înțelegere cu patronul, dăduse faimosul ordin, deviza de mai târziu a represaliilor anti-muncitorești: „Intâi să se tragă, și apoi vom întreba ce vor“. Aici, în 1917, în timp ce Wilson proclama cruciada libertății declarând război Germaniei lui Wilhelm, a avut loc primul mare pogrom rasist din istoria Americii imperialiste, organizat de „legiunea americană“. Trista celebritate a acestui oraș a cântat-o poetul Karl Sandburg, care scrie: „Orașul abatoarelor, este el însuși un abator“.

Era deci firesc ca tocmai în acest oraș atât de legat de istoria săngeroasă a imperialismului american să aibă loc și cel mai mare bâlci al demagogiei politice yankee, congresele partidelor republican și democrat pentru desemnarea candidatului la președinția S.U.A.

În decurs de o lună de zile, în luna Iulie, la un interval de zece zile și odată la patru ani se desfășoară unele după altele așa zisele congrese în care delegații desemnați de cele două partide aleg la rândul lor pe candidații care vor concura la alegerile pentru președinția și vice președinția Statelor-Unite în Noembrie.

Amândouă congresele fac parte din acelaș spectacol care se joacă cu aceiași protagoniști, reprezentând aproape aceleași forțe: magnații marii finanțe din Wall-Street. După congresul republican din anul acesta, revista „Nation“ sublinia că: „Aceleași forțe de culise care au sprijinit pe generalul Eisenhower ar dori deasemenea să desemneze un candidat al democraților, reducând astfel riscurile, dacă nu și cheltuielile campaniei“. Este firesc deci ca amândouă congresele să se bucure de aceeași punere în scenă, al cărei mecanism este caracteristic pentru adevărata față a democrației americane.

După spusele propagandei americane, în Statele Unite fiecare băiat de ascensor are dreptul să ajungă președinte. În realitate, delegații adunați la Chicago hotă-

răsc pe singurii doi cameni, care, din cele 140 milioane de locuitori ai Statelor-Unite, au posibilitatea reală de a candida. Într'adevăr, constituția federală prevede posibilitatea existenței altor partide politice, dar în același timp ea se asigură, în mod practic și juridic, ca nici un alt partid în afară de „democrați“ și „republicani“ să nu aibă dreptul de a trimite un președinte la Casa Albă.

Aici facem cunoștință cu faimoasele trucuri electorale care îmbracă într'o haină legală dictatura celui mai sângeros imperialism.

Pentru a desemna un candidat la președinție, un partid politic trebuie să se fi afirmat în trecutele alegeri, obținând un anumit număr de voturi, așa zisul plafon minimal federal.

De fapt însă, plafonul minimal federal este o excrocherie, fiecare din cele 48 State din S.U.A. stabilindu-și, la rândul lui, un plafon minimal de voturi, indiferent de plafonul minimal general. Dacă adunăm numărul de voturi cerut de fiecare stat în parte, se ajunge la o cifră care depășește de multe ori plafonul minimal federal. Obținând de pildă, 300 mii voturi, cât prevede plafonul minimal federal, un partid politic constată că în diferite state el nu are dreptul să participe la alegeri, fiindcă, pasă-mi-te, nu a atins plafonul local. În acest fel nu există partid în Statele-Unite, care să fi putut participa vreodată la alegeri, concomitent, în cele 48 state deodată. Deaceea, în sudul S.U.A. sunt state unde este în vigoare sistemul unui singur partid, iar parlamentele respective „modifică“ neconținut legile, în așa fel ca să permanentizeze dominația partidului respectiv.

În al doilea rând, fiecare partid politic nou înființat, trebuie să prezinte petiții cu un număr foarte mare de semnatori, al cărui plafon este iarăși stabilit în fiecare stat în parte (Florida : 35.000 ; Georgia : 50.000 ; Ohio : 200.000 ; California : 350.000.) Este ușor de înțeles că în atmosfera de isterie anti-comunistă și de teroare întreținută de Biroul Federal de Investigații, de Comisia pentru cercetarea activității anti-americane, de Ku-Klux-Klan (oficial la putere în unele state din sud), de Legiunea americană și de alte organizații fasciste, în atmosfera de „verificare a loialității“, de represalii și de amenințări, strângerea semnăturilor necesare de către partidele de stânga este o operație riscantă, grea, fără a mai socoti faptul că odată numărul reglementar de semnături strâns, autoritățile au căderea să anuleze, prin diverse procedee și tertipuri, oricâte semnături ar dori. Deasemenea, printr'o astfel de procedură, secretul votului este în mod precis violat, căci datorită semnăturii, poliția află cine pe cine va vota în viitoarele alegeri. Au existat numeroase cazuri când cetățenii americani care au sprijinit prin semnături candidatul unui partid progresist, au primit vizita „Legiunii negre“ sau altor organizații fasciste, și și-au ispășit „păcatul“, fără ca măcar să fi ajuns să voteze pentru candidatul respectiv...

În asemenea condiții, nu este de mirare că niciodată participarea la alegerile președințiale din S.U.A. nu a trecut de 52—53%, iar la alegerile pentru Congres, 30—32%. Constituționaliștii americani burghezi au trebuit să recunoască că procentul cel mai scăzut de votanți îl dau „femeile, oamenii de culoare, locuitorii regiunilor sărace, persoanele cu un redus grad de învățătură sau lipsite de învățătură, persoanele care se îndeletnicesc cu muncile casnice sau necalificate“¹⁾ adică de fapt populația cea mai asuprită de către capitalism.

În S.U.A., banul este factorul hotărâtor în alegeri; un partid trebuie să dispună de mijloace financiare extrem de mari, care ating zeci de milioane dolari. Cine pune la dispoziție aceste fonduri partidelor burgheze, este ușor de înțeles. După statisticile oficiale, în 1932, Dupont a donat partidului republican 530 mii

¹⁾ Bacon, American Constitution, pag. 232.

dolari ; Mellon, 210 mii ; Pew, 514 mii, etc. În acelaș an, în campania de alegeri, Răscob a pus la dispoziția partidului democrat 125 mii de dolari, Bernard Baruch, 25 mii.

Era de așteptat ca ipocrizia tipică burgheziei americane să încerce să mascheze aceste aspecte respingătoare. Deaceea a apărut așa zisa lege a lui Hutch, care prevede că plafonul maximal al cheltuelilor unui comitet național de partid politic nu poate depăși 3 milioane dolari în timpul unei campanii electorale, iar donația unei persoane, 5000 dolari. Admițând faptul incredibil că aceste cheltuieli pot fi controlate, rezultă că, și în cazul acesta, legea Hutch poate fi călcată până și de un copil, căci nimeni nu împiedică diverse alte organizații să „ajute“ la popularizarea candidatului. Dacă anul acesta, de pildă, partidul republican nu are dreptul să cheltuiască decăt 3 milioane dolari pentru susținerea candidaturii lui Eisenhower, nimic nu împiedică alte comitete și comiții nou înființate (să zicem „Prietenii lui Eisenhower“, „Admiratorii marelui erou“, „Amicii libertății“, etc.), care nu sunt — vezi bine — partide politice, să cheltuiască sume frumoșele pentru susținerea candidatului iubit.

Deaceea, chiar privind numai din perspectiva mecanismului electoral, marile partide burgheze sunt înfeudate capitaliștilor care le finanțează. Acestea, la rândul lor, pentru a-și garanta interesele, finanțează campanii electorale ale ambelor partide. În timp ce Thomas J. Watson, președintele lui „Internațional Busines Machine Corp.“ sprijină candidatura lui Eisenhower, directorul aceleiași societăți, Sherman Fairchild, a donat pentru orice eventualitate o sumă considerabilă campaniei partidului democrat.²⁾ În asemenea condiții, cel puțin sus-zisa societate este sigură că în orice caz va câștiga alegerile. Un anume Heaven Meyer explica mai anii trecuți comisiei Camerei reprezentanților, cum își repartizează donațiile trustul pe care-l reprezintă : „În Statele unde republicanii au perspectiva victoriei, trustul face donații republicanilor, în statele „democrate“ — democrațiilor, iar în statele unde șansele sunt îndelnice, ambelor partide“.

În sfârșit, a treia mare excrocherie electorală o constituie așa zisele alegeri primare de propunere a candidaților la președinție, care determină de fapt, în mare măsură, rezultatul alegerilor generale. Mecanismul lor este atât de complicat și de întortochiat, încât pentru un european el este aproape de neînțeles. În fiecare stat se convoacă meetinguri în care membrii fiecăruia din cele două partide politice adoptă — sub presiuni — propunerea boss-ilor locali în legătură cu candidatul partidului la președinția S.U.A. De fapt însă nu candidatul propriu-zis este propus, ci acel delegat, care la congresul partidului va propune pe candidatul respectiv. Este inutil să mai arătăm că nimic nu împiedică pe delegat ca odată intrat în congres să susțină o altă candidatură, neținând seama de voința celor care l-au ales. Acest lucru se întâmplă regulat și, în timp ce delegatul își încasează „onorariul“ pentru susținerea noului candidat, naivul cetățean care a participat la alegerile primare rămâne cu buzele umflute. Asemenea alegeri primare iau uneori aspecte deadreptul comice. Astfel, anul acesta, în Louisiana, la un așa zis meeting de masă, convocat după procedură de partizanii lui Eisenhower prin anunțuri în presa de mare tiraj, participară în total un bărbat, soția lui, fiica și trei din prietenii lor. Ei s'au ales singuri în mod „legal“, și-au semnat reciproc mandatul de delegați și s'au prezentat la Chicago. Într'un oraș din Mississippi, socotiră că meetingul nu se poate ține pe motiv că nu existau ziare în care să fi fost anunțat. În Texas, toți delegații partizani ai lui Eisenhower au fost mituiți și se anunțară la congres ca partizani ai senatorului Taft. Aici au fost din nou mituiți, de data aceasta de oamenii lui Eisenhower și astfel și-au îndeplinit într'adevăr mandatul primit dela alegători.

²⁾ „Daily Worker“, 12 Iulie 1952.

Dela mecanismul alegerilor și „personalitatea“ candidaților și până la modul de acțiune efectivă a sistemului bipartid din Statele-Unite, ne găsim în fața unui complot al monopolurilor care încearcă să-și mascheze dictatura lor îndreptată împotriva intereselor majorității covârșitoare a poporului prin specularea naivității și lipsei de informații a unei mari părți a masselor populare. Acest complot ascuns sub înșelătoarele aparențe ale „democrației“ burgheze încearcă, cu ajutorul mașinii electorale, să transforme poporul într'un participant fără voință la desemnarea, determinată de trusturi, a acelor membri ai păturii exploatoare care vor mânui instrumentele politice ale dictaturii trusturilor. Până și „Enciclopedia britanică“, „venerabilul“ difuzor al propagandei anglo-saxone este nevoită să recunoască că cele două partide din Statele-Unite, „democrat“ și republican, nu sunt „organizații politice voluntare care să exprime punctul de vedere al unei categorii de cetățeni, ci adevărate organisme de stat, prevăzute ca atare în mecanismul guvernamental“, adică instrumente ale dominației minorității burgheze.

FABRICA DE PREȘEDINȚI

Spectacolul la care au prilejul să asiste cetățenii orașului Chicago este neobișnuit, chiar pentru o metropolă a dolarului. Incepând încă din luna Aprilie, în marile hoteluri de pe malul lacului Michigan încep să apară din toate colțurile țării diferiți indivizi care par să se ocupe cu îndeletnicirile cele mai ciudate: tratează schimbarea etichetelor de pe cutiile de conserve, angajează saltimbanci de circ, închiriază elefanți și cimpanzei dela grădina zoologică, pregătesc confecționarea unei imense reclame luminoase. În discuțiile din holurile marilor hoteluri nu este vorba nici de acțiuni de bursă, nici de titluri, nici de cecuri; ceea ce pregătesc oamenii aceștia seamănă întrucâtva cu pregătirile organizatorilor unei expoziții internaționale sau a unui parc de distracții.

Treptat, către sfârșitul lunii, sosesc la Chicago din toate părțile țării acei gură-cască bine îmbrăcați, amatori de senzații tari, atât de caracteristice civilizației americane: văduve de senatori, fiice de miliardari, băieți „moderni“ proveniți din marea burghezie, căruia papă le-a făgăduit că anul acesta nu vor scăpa congresele din Chicago, generali scoși la pensie, misiți în căutare de afaceri, înalți funcționari în concediu, vedete de cinema, diferiți reprezentanți ai instituțiilor de cercetare a psihologiei americane, în sfârșit toată acea faună care își mută reședința din oraș în oraș, odată cu desfășurarea evenimentelor mondene, odată cu festivalurile de cinematograf, cu cursele de cai, cu campionatele de polo pe apă, cu parăzile de modă, cu predicile cardinalului Spellman. Barurile orașului, și așa pline, devin arhi-pline, iar locatarii blocurilor de pe Tungstone-Avenue încep de pe acum să închirieze ferestrele de pe marele traseu, aidoma locuitorilor din centrul Londrei în zilele încoronării. Însfârșit, pe măsură ce se apropie ziua primului congres, peisajul devine și mai animat: încep să apară senatorii, membrii Camerei reprezentanților, ziariștii, politicienii de profesie, avocații monopolurilor, electorii calificați în desemnarea președintelui.

În cele din urmă, în automobilele prevăzute cu aer condiționat (congresele se țin doar în Iulie), însoțiți de garda de șoc, apar boss-ii partidului, financiarul, președinții diferitelor consilii de administrație, într'un cuvânt tot ceea ce, în limbajul plin de eufemisme al dicționarului politic burghez, se numește „artileria grea a partidului“. Acesta este semnul, pentru primarul orașului Chicago, să facă tradiționalele declarații despre însemnătatea momentului istoric, despre cotitura în viața națiunii. Acum, însfârșit, încep momentele de „sărbătoare cetățenească“ pentru care s'au deplasat cei mai ghiftuiți și cei mai nesățioși oameni din America. Aspectul orașului ar fi acela al unui carnaval medieval, dacă n'am ține seama de

faptul că spectacolele medievale erau totuși niște serbări populare, niște festivaluri care semnificau anumite tradiții naționale. De fapt însă, tot ceea ce se petrece în această toridă lună Iulie a anilor bisecți la Chicago, nu are nimic de a face cu tradițiile populare și este regizat de aparatul de propagandă a partidului politic, care caută astfel prin spectacole care mai de care originale să zăpăcească mințile cetățenilor și să le abată atenția dela ceea ce se întâmplă în realitate. Timp de o lună și jumătate defilează pe străzi, în sunetele isterice ale jazz-ului, alături de elefanții și măgarii dreșați ai circurilor ambulante, bărbați costumați în vestminte fantastice, femei pe jumătate desbrăcate, bețivi „în plină acțiune“, preoți cântând din saxofoane. Cortegiile sunt diverse și se schimbă în fiecare zi. Astfel, la congresul partidului republican, a apărut în preziua deschiderii congresului, un cortegiu format din câteva sute de oameni pe jumătate goi, acoperiți cu alămuri care zângăneau îngrozitor. „Băieții“ costumați astfel scoteau niște strigăte asurzitoare, îndreptând amenințătoare arcuri cu săgeți către cetățenii depe trotuare. Aceasta era faimoasa delegație trimisă special la Chicago de locuitorii planetei Marte, care vă închipuiți, ardeau de dorința de a comunica delegaților republicani că, pentru binele, nu numai al mapamondului, ci a întregului univers, ei trebuie să aleagă drept candidat la președinția Statelor-Unite, pe bătrânul senator al statului Ohio, Robert Vincent Taft.

Nici managerii lui Eisenhower însă nu se lasă mai prejos, socotind probabil că amestecul inter-planetar nu este binevenit în afacerile interne ale partidului republican. Pe același traseu ei aduc doar o modestă delegație de oameni preistorici din epoca bronzului. Precum și câteva zeci de maimuțe antropoide, prevăzute cu o mică fâșie de pânză în față, pe care scria: „Il vreau pe Ike“ (Ike, porecla lui Eisenhower). Țopăind în sunetele tobelor „preistorice“ ale orchestrei lui Ray Martin și a celor „patruzeci de draci“ cocoțați pe autocamion, pe semne tot atât de preistoric, „băieții“ lui Ike, „bine puși la punct“ din punct de vedere al băuturilor „democratice“, vroiau să sugereze ideea că încă din primele sale timpuri, umanitatea nu avusese altceva de făcut decât să viseze la era de aur în care un om ca Eisenhower va deveni președinte al Statelor-Unite. Pe de altă parte, prudentul general, pentru a nu jigni sentimentele religioase ale electorilor care nu credeau în teoria evoluționistă a coborârii omului din maimuță, trimise a doua zi, pe aceeași stradă, o ediție multiplicată de presupuși Adam și Eva (prevăzuți doar cu reglementarea foaie de viță), care împărșiau trecătorilor aleși pe sprânceană niște splendide mere biblice, prevăzute cu aceeași divină inscripție: „Il vreau pe Ike“.

Însă punctul culminant al mascaradei a fost atins în ziua de 9 Iulie, când orașul deveni teatrul unei adevărate bătălii aero-terestre. În timp ce o mulțime înnebunită fredona cu foc noul șlagăr lansat chiar în aceeași zi de un compozitor, care începea cu cuvintele: „Taft for me — Taft for you — Taft for nineteen fifty two“ (Taft pentru mine — Taft pentru tine — Taft pentru o mie nouă sute cincizeci și doi), pe cer apăru un helicopter purtând un panou uriaș pe care erau scrise, curios lucru! iarăși aceste formidabile cuvinte:

„I like Ike“ (Il vreau pe Ike).

(Martorii afirmă că nici unul din faimoasele congrese anterioare ale partidului republican nu atinseseră în deceniile trecute, o asemenea treaptă de isterie colectivă).

În acele zile însă, locuitorii orașului Chicago avură plăcuta surpriză de a întâlni în vitrinele magazinelor alimentare, pe celebrele conserve „Menstress & Co“, o nouă etichetă concepută în asemenea nefericiți termeni:

1/2 livră de carne de bou tocată
Garantată pentru trei ani.

iar pe deasupra, o fotografie în chenar a generalului, cu următoarea indicație :

Generalul Dwight Lee Eisenhower
Eroul dela Casablanca.

PREȘEDINȚIA LA MEZAT

În timp ce pe străzi se desfășoară asemenea manifestări, în sala abatoarelor unde aveau loc lucrările congresului, se întâmpla cu totul altceva. Purtătorii de cuvânt ai diferitelor fracțiuni din interiorul partidului, reprezentând diferite interese, încercau prin toate mijloacele arsenalului gangsteresc să impună candidatul cel mai potrivit intereselor lor. Diferiți mișiți, speculanți de bursă și membri din comitetul național, umblau dela un grup de delegați la altul, se târguiau și încheiau tranzacții, dădeau diferite dispoziții, toate având de sigur tendința să asigure deplina „libertate“ a alegerilor. Poate mai mult decât oricând în secolul al XX-lea, aceste tratative erau mai agitate, mai febrile, dușmăniile izbucneau mai deschis. Partidul republican, care dela întemeierea sa deținuse aproape neîntrerupt puterea politică până în 1932, nu mai gustase din dulceața administrației de stat vreme de douăzeci de ani. Cu alte cuvinte, în timpul administrației lui Hoover, ultimii președinte republican care, după părerea unanimă, fusese cel mai imbecil președinte pe care-l avusese Statele-Unite dela întemeierea lor și care, pe deasupra, avusese marea neșansă să vină la putere taman la deslănțuirea marii crize din 1929. După catastrofalele experiențe ale lui Hoover, alegătorii nici n'au mai vrut să audă de o administrație republicană. În deceniile următoare, candidatura succesivă a democratului Roosevelt era destul de populară pentru ca niște manechine retrograde ca Hoover, Landon sau Dewey, cu un program învechit, cârpit cu zdrențele doctrinei Monroe, cu teoriile izolaționiste și alte concepții ultraretrograde să mai poată rezista în fața alegătorilor. Ca reprezentant al intereselor claselor stăpânitoare din acea perioadă în S.U.A., Roosevelt cointeresase pe de o parte marea finanță în legislatura sa, iar pe de altă parte — în fața creșterii sentimentelor anti-totalitare ale poporului american, introdusese, în 1941, în mod vremelnic Statele-Unite în rândurile coaliției anti-hitleriste. Wall-Street-ul beneficia destul de mult de pe urma regimului Roosevelt și a programului său de înarmare, pentru ca să nu-și riște dolarii pe vechiturile din partidul republican. După moartea lui Roosevelt, Harry Truman, uzurpând titlul de colaborator al lui Roosevelt, se dovedise un dulău atât de zelos și atât de activ al mării finanțe, încât din 1948, Wall-Street-ul căzu de acord să-l mai mențină la putere timp de patru ani de zile. Acum, în 1952, simțind că mașina sa e pe ducă, Truman a anunțat, în mijlocul surprizei generale, că nu mai candidează în alegerile pentru Noembrie 1952. Hotărârea sa „irevocabilă“ fusese anunțată atât de brusc, încât uluise pe boss-ii partidului democrat și produsese o oarecare dezorientare în interiorul lui. Pe de altă parte, democrații nu mai aveau nici o figură proeminentă pe care s'o pună în prima linie. În fața unor asemenea condiții, republicanii au mirosit că, pentru prima dată după douăzeci de ani, se pune de fapt președinția Statelor-Unite din nou la mezat. Pentru prima dată existau posibilități ca la Casa Albă să vină un președinte republican. Punându-se pe treabă, boss-ii republicani au scos din depozit tot arsenalul armelor de luptă electorală care de mult nu mai fuseseră utilizate cu succes. De aici rezultă caracterul deosebit de agitat al congresului partidului republican. Dar, pentru a înțelege mai bine care sunt rădăcinile actualei campanii din Statele-Unite, trebuie să înțelegem de ce nu mai candidează Truman.

PREȘEDINTELE FALIT

Când, într'un discurs ținut la o adunare a partidului democrat, Harry Truman anunță, în Aprilie 1952 că nu vrea să candideze pentru președinție, știrea căzu ca o bombă asupra celor prezenți care strigară complect uluiți din diferite părți ale sălii: „...Nu se poate!“ „Vino-ți în fire!“ Numai Dean Acheson, Harri-man, reprezentantul Wall-Street-ului în conducerea partidului și Sam Rayburn, președintele comitetului rămăseseră nemișcați, căci știau lucrul acesta dinainte. Presa trusturilor, uluită și ea, comentă știrea săptămâni în șir, neînțelegând, sau mai degrabă prefăcându-se că nu înțelege motivele retragerii precipitate a lui Harry Truman.

Această stupoare era în mare măsură explicabilă. Intr'adevăr, din punct de vedere al pregătirii unui nou război și al fascizării țării, nu exista nimic în politica lui Truman, dirijată de altfel din Wall-Street, care să nemulțumească cercurile imperialiste. În câțiva ani de zile, în timpul legislaturii lui Truman, imperialiștii reușiseră să deslănțuie războiul rece, să intensifice înarmarea în loc să dezarmeze, să întărească fascismul în Statele-Unite și să-l reînvie în apusul Europei. Truman, însuși, în acești ani, nu a stat cu mâinile în sân, ci a jucat un rol deosebit de activ în toate combinațiile de forțe militare pe care le-a înjghebat imperialismul american. Harry Truman a fost inițiatorul celor mai multe provocări împotriva U.R.S.S. și a țărilor de democrație populară, a călcat acordurile dela Potsdam și Yalta. Guvernul său este cel care a trimis cele mai multe torpile pentru a scufunda Organizația Națiunilor-Unite. Harry S. Truman este omul care, în calitate de comandant suprem al forțelor americane a semnat ordinul pentru atacul împotriva R. P. D. Coreene, la 25 Iunie 1950, iar în calitate de comandant al aviației a dat, la începutul lui 1952, ordinul pentru deslănțuirea în Coreea a războiului bacteriologic.

Deci, din acest punct de vedere, statele sale de serviciu sunt excelente. Însă, cam tot în același răstimp, imperialismul american a mers cu pași siguri spre dezastru. Statele de serviciu ale lui Truman erau în fond statele de serviciu ale unui gangster, care, simțindu-se din ce în ce mai încolțit, recurgea la acte din ce în ce mai desperate. Din punct de vedere „profesional“, de breaslă, un asemenea gangster ajunge la realizări din ce în ce mai remarcabile, dar din punct de vedere al carierii, individul se apropie din ce în ce mai mult de sfârșit. Tocmai datorită unei asemenea situații s'a chibzuit Truman să șteargă „putina“ cât mai e timp.

Dar mai este încă ceva: chiar în ochii aceluia cetățean naiv și neinformaț care este denumit de propaganda yankee „americanul de rând“, Harry Truman și administrația sa sunt moralmente iremediabil compromiși. Niciodată prestigiul politic al unui președinte american și al guvernului său nu a fost atât de scăzut. Epoca lui Truman se poate compara doar cu epoca lui Warren Harding, — denu-mită de istoricii americani drept o „eră de necrezut“. (Se știe că după moartea președintelui Harding, miniștri și prietenii săi intimi au trebuit să fie trimiși rând pe rând la pușcărie). Cu administrația lui Truman procesul pare să fie mai rapid. Căci iată că nu și-a terminat încă președintele legislatura, că scandalurile politice se țin lanț și dedesupturile regimului ies la iveală. Însuși Truman a fost nevoit să se des-cotorosească de mulți dintre prietenii săi personali, printre care — cel mai recent caz — și de ministrul justiției, Mc. Grath, implicat în mai multe scandaluri ale căror ițe duceau direct în biroul președintelui. Mc. Grath, destituită fără nici un motiv justificabil un procuror general din statul New-York, pentru că acesta descoperise niște afaceri învârtite de oameni din anturajul lui Truman, ba chiar de care nu era străin nici președintele personal. Se pare, niște afaceri foarte urâte, cu dividende la comenzile guvernamentale date fabricilor de armament, cu șper-

țuri grase și cu „cadouri“ în valoare de 100 mii dolari. Procurorul, un om foarte naiv, un adevărat „american de rând“ își luase în serios misiunea și imediat Mc. Grath, fără multă vorbă, l-a trimis la plimbare. Omul nostru nu se speriașe nici cât fusese în slujbă, dar mi-te acum când, simplu particular, nu mai avea ce pierde. Așa că vorbi. Vorbi timp de 15 minute în fața unei comisii a Camerii reprezentanților, însă în așa fel încât opinia publică vorbi timp de câteva luni despre „președinte și copiii lui“ spirituali (aluzie nedelicată la un cântec electoral închinat lui Truman câțiva ani mai înainte). În urma unei asemenea nedorite reclame, președintele trebui să se despartă cu regret de iubitul său colaborator Mc. Grath care, improvizat țap ispășitor, demisionă. Este interesant de constatat că constituția americană prevedea printre altele inamovibilitatea magistraților și deci, printre alte incorectitudini, Mc. Grath călcăse și constituția. Totuși, M. Grath nu fusese destituit pe acest temei și nici ex-procurorul nu a fost reîntegrat conform constituției, datorită unui sofism specific „democrației“ americane, care sună cam așa : „Este adevărat că ministrul federal nu are dreptul să destitue un magistrat districtual (adică aparținând unuia din cele 48 de state) dar în același timp, nici fostul procuror nu are dreptul să apeleze la legile federale pentru a cere reîntegrarea într'un post districtual“. Așa prevede constituția federală : „Ar însemna să călcăm a doua oară constituția dacă te-am reîntegra noi, și dumneata, desigur, nu vrei acest lucru“ — i s'a răspuns dela ministrul de Justiție. Fostul procuror, ca unul care cunoștea foarte bine legile țării, s'a supus probabil cu satisfacția omului care a văzut că, până în cele din urmă, legile sacre sunt respectate. Dacă nu în total, cel puțin în parte.

Cam tot în aceeași epocă, Mister Truman era încurcat și într'o altă dăru-veră constituțională. De data aceasta era vorba chiar de industria oțelului, deci de bombe, de armament și de avioane. Când cei 650 mii oțelari din S.U.A. cerură în fața ridicării continue a costului vieții sporirea salariului cu 30 cenți pe oră, ei nu căpătară niciun răspuns dela patron, în schimb primiră ordinul președintelui de a lucra mai departe, la ordinele împuterniciților guvernului. În acest fel, președintele torpilase și greva oțelarilor care sperau ca printr'o presiune puternică să constrângă marile concerne, nemulțumise și pe capitaliști, în treburile cărora se amesteca nechemat, și în sfârșit călcăse cu aceeași binecuvântată consecvență și constituția. (Care prevedea, în mod expres și democratic, că statul nu are dreptul să intervină în afacerile monopolurilor). În acest fel președintele realizase un triplu salt mortal, nemulțumind pe toată lumea și pe deasupra devenind ridicol. Și doar legislația Statelor-Unite îi punea la dispoziție un mijloc comod și constituțional : legea Taft-Hartley, de reprimare și interzicere a grevelor muncitorești. În zadar încercă Truman să se scuze în fața patronilor vorbind despre forța organizată a muncitorimii (care, exasperată, ar fi putut recurge la mijloace ireparabile). Patronii îi cereau socoteală pentru „ieșirile“ sale și președintele trebui să tragă consecințele. El împotmolise nava guvernamentală în cele mai periculoase bancuri de nisip în care a navigat vreodată. Rămânea ca alții s'o scoată de acolo.

Implicând Statele-Unite în acțiunile cele mai mârșave pe care le-a întreprins vreodată o mare putere, Harry S. Truman a reușit într'un timp record să se facă omul cel mai urât din S.U.A. și în toată lumea. Popoarele din Europa occidentală îl blestemă pentru mizeria și teroarea pe care adus-o după război prin toate planurile criminale pe care le-a urzit în colaborare cu complicii săi. Popoarele Asiei îi sunt „recunoscătoare“ lui Truman pentru păduchii contaminați și bombele cu napalm aruncate asupra Coreei de Nord, pentru masacrele de prizonieri de război de pe insula Cociedo, pentru armele și munițiunile livrate colonialiștilor francezi în războiul murdar din Vietnam și imperialiștilor englezi în „vânătoarea de capete“ din Malaia ; pentru uciderea partizanilor filipinezi și indonezieni ; pentru tancarurile și automobilele blindate trimise împotriva masselor de muncitori japonezi cu prile-

jul demonstrațiilor dela 1 Mai 1952; pentru bombele atomice aruncate asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki în 1945; pentru lisânmanii, baodaii, ioshizii și măcelarii impuși cu forța popoarelor, care vor „muncă, orez și pace“, libertate și dreptate socială.

DELA SENATORUL DIN TENNESEE LA EROUL DELA CASABLANCA

Dacă hotărîrea lui Truman trezise ambițiile și speranțele republicanilor de a pune mîna pe putere, ea oferea în acelaș timp trusturilor o ocazie excelentă pentru a schimba „vechea gardă“ guvernamentală cu o echipă „de mîna tare“, capabilă să ducă înainte politica de pregătire a unui nou război. Și cine altcineva putea fi mai nimerit pentru o complectă mobilizare decăt un militar, care ar fi introdus ordinea și disciplina de război în țara sa?

Doi generali au fost în primul rând vizați: Mac Arthur și Dwight Lee Eisenhower. Fostul feldwebel din Extremul-Orient se dovedise însă în Coreea incapabil de a înfrînge rezistența poporului și indiscret în ceea ce privește fanfaronada verbală. În schimb Eisenhower reușise să aducă în Europa toate guvernele marshalizate sub ordinea americană. La 1 Iunie el părăsi comanda din Europa, iar cincizeci de zile mai târziu deveni primul candidat al trusturilor pentru președinție, în numele partidului republican.

Încă dela sfârșitul războiului, Ike se evidențiază prin declarațiile sale anti-sovietice (deși în timpul războiului declarase ritos că armata sovietică se dovedise cea mai curajoasă). Anti-comunist și rasist, el declarase comisiei senatului american că separarea negrilor de soldații albi în forțele armate ale Statelor-Unite este o necesitate. Arhitect al militarizării Germaniei de vest, el îi asigurase pe națiștii din Germania occidentală că este partizanul formulei: „ce a fost, a fost, și de acum să ne fie de bine“. Partizan al extinderii conflictului în Extremul-Orient, el a declarat că dacă va ajunge președinte, îl va consulta pe Mac Arthur în problemele Pacificului. Despre părerile lui în ceea ce privește politica internă nu se știe mai nimic, decăt, așa cum relatează John Gunther, biograful său, că de câte ori aude de programul lui Roosevelt, strînge pumnii și scrășnește din dinți. „Dacă tot ceea ce doresc americanii este securitate, atunci ei pot merge la închișoare. Acolo o vor găsi“ — a declarat generalul în 1949.

Niciodată în istoria Statelor-Unite un om nu a vorbit mai mult și nu a spus mai puțin. În legătură cu problemele care frămîntă poporul american — scumpirea traiului, tarifele vamale, drepturile negrilor, etc — el s'a exprimat cu claritatea și preciziunea faimosului Calvin Coolidge care, întreat în ce condiții izbucnește șomajul, a răspuns: „Atunci când nu este de lucru“. Adversarul lui Eisenhower la congresul republican a fost Vincent Robert Taft, care a alergat în viața lui pentru președinție mai mult decăt un cal de curse la Derby-ul din Ascott. Politician înrăit, reprezentant tipic al omului de stat american, cu nivelul intelectual redus și cu capacitatea de a ține discursuri interminabile chiar în fața a zece persoane, Taft nu a obținut până astăzi nici candidatura, deși în turneele sale electorale a străbătut o distanță — natural, cu trenul și cu automobilul — de două ori mai mare decăt circumferința globului pămîntesc. Vederile lui „înguste“, care se refereau numai la interesele imperialiste în Asia, incapacitatea sa politică cunoscută (în 1941, el prezisese că Hitler va învinge în două săptămâni Uniunea Sovietică), manierele sale de politician ramolit, care se declară totdeauna contra, înșfârșit lipsa de discreție cu care a procedat la mituirea în massă a delegaților din sudul S.U.A., nu au fost de natură să intereseze trusturile într'o măsură corespunzătoare și i-au silit pe boss-ii partidului să-l abandoneze. Furiosul senator, care angajase pentru susținerea

sa 80 de „show-girls“, îl taxase pe Eisenhower drept „un militar incult și fără maniere“, care nu se pricepe o totă în politică. Ike, mai diplomat, după alegerea sa, l-a îmbrățișat pe Taft, l-a lăudat în public și amândoi s’au plimbat apoi la braț pe străzile Chicago-ului. Dandanache și Cațavencu, împreună, dar victoria este de partea lui Cațavencu.

Sforile congresului republican dela Chicago au fost trase în mod direct de emisarii marilor trusturi Morgan, Rockefeller, Dupont și Mellon, care, în culisele congresului hotărau până și suma cu care urmau să fie șperțuiți delegații. Exemplificând elocvent „democrația“ americană, partizanii lui Eisenhower au plătit multor delegați „drepturile“ electorale prevăzute de altfel în constituție, cu 4000-4500 dolari fiecare, în bani-peșin. După relatările ziarului „Chicago-Tribune“, unii din aceștia fuseseră în prealabil cumpărați de Taft, însă cu prețul fix de 2500 dolari bucata. Dar cine dă mai mult, câștigă.

În acest fel se explică și senzaționalele „schimbări“ de opinie care s’au înregistrat în timpul congresului. În timp ce oamenii lui Taft își terminaseră „pregătirile“ la vreme, și presa burgheză anunța cu titluri de o șchioapă apropiată victorie a lui Taft, partizanii lui Eisenhower s’au orientat pe teren și, după cum se vede, cu mai mult succes. Ei au fost ajutați și de vizita inopinată a unui grup de financieri care au venit — pasă-mi-te — să asiste la lucrările congresului. Iată numele lor : Harry Ford Jr., interesat cu peste 600 milioane dolari în noile comenzi de armament, Donald Carpenter, dela compania Dupont, interesat în fabricarea bombei de hidrogen („Eisenhower este un om de principii și de o mare cinste personală. La Casa Albă se simte cu disperare nevoia acestei combinații de capacități“) ; fostul general Lucius Clay, acum președinte la „Continental Kan Corp“ și director al companiei minere din Newmond (Morgan) ; John F. Dulles, arhitectul războiului din Coreea și al tratatului agresiv cu Japonia ; Thomas Dewey, Thomas Watson, președintele lui I.M.B. (Morgan), decorat de Adolf Hitler înainte de război pentru servicii aduse industriei germane. Și astfel s’a făcut că, pornind cu 700 voturi asigurate înainte de congresul partidului, „nefericitul“ senator Taft să nu obțină la scrutin decât 280.

IN TABĂRA „DEMOCRAȚILOR“

Peste zece zile, „marele spectacol american“, cum îl numește cu mândrie presa capitalistă, a fost continuat cu congresul partidului democrat. Incepând în condiții nefavorabile, cu o opinie publică plictisită de primele numele de circ oferite de congresul republican, democrații, nevoiți să supraliciteze cu noi puncte de atracție, au scos la suprafață pe doamna Eleanor D. Roosevelt, care a dat obișnuitul ei recital de provocări anti-sovietice. Speculând cu nerușinare memoria fostului președinte, doamna Eleanor își începe invariabil toate discursurile cu cuvintele: „de multe ori, răposatul meu soț obișnuia să-mi spună“...

Dacă republicanii au excelat mai ales în defilări de elefanți (simbolul electoral al partidului lor), în schimb pentru democrați, vicepreședintele S.U.A. Alban Barclay, a mers pe jos câțiva kilometri dela gară și până la sediul congresului, void astfel să demonstreze că el mai este încă destul de zdravăn pentru a suporta o nouă candidatură. Se spune că pe urmele lui s’au ținut o droaie de copii, care, dându-i cu tifla țopăiau cântând vechiul refren yankeu :

„Iată că vine Alban
Bătrânul majordom.“

Delegații nu s’au lăsat însă convinși de maratonul vice-președintelui și l-au complimentat doar cu o cascadă de aplauze care a durat 5 minute. Cereemonialul

congresului a fost cel obișnuit : aceeași desfășurare de talente oratorice, vociferări, insulte, scandaluri și „dumnezeu să aducă victoria partidului“, cântat de 1200 de voci. Ceea ce a deosebit însă acest congres de congresul partidului republican a fost masiva participare a birocraților sindicali din C.I.O. (Congresul Organizațiilor Industriale) și A.F.L. (Federația americană a muncii) care, în complexul vieții politice americane, au rostul de a împiedica muncitorii dela acțiuni politice independente și care s'au solidarizat cu politica partidului democrat. De fapt, încă dela înființarea lui, partidul democrat a fost punctul de contact între trusturi și sindicatele galbene. Mulți din funcționarii partidului democrat au fost transferați de Murray, Hillman și Lewis să lucreze în interiorul sindicatelor. Trădând cu perseverență interesele muncitorilor, acești vechi agenți imperialiști au avut grijă să „aplaneze“ recenta grevă generală din industria petrolului în așa fel încât patronii rafinăriilor să satisfacă exact zece la sută din cererile muncitorilor. Cei o sută de delegați sindicali dela Chicago au dat frățește mâna cu reprezentanții trusturilor din Georgia și Carolina de Sud, unde și până astăzi orice organizare sindicală a fost interzisă.

La congresul dela Chicago, spărgătorii unității sindicale au avut într'adevăr o misiune „grea“, trusturile sprijinind ca **primul** lor candidat — pe generalul Eisenhower. Oligarhia financiară mizează tocmai pe faptul că generalul, fără să facă nici cea mai mică concesie birocrației sindicale, va recurge la metode mai fățișe și mai directe de dominație decât cele folosite de partidul democrat. Sarcina boss-ilor sindicali era odată mai mult de a convinge grupurile largi ale capitalului financiar că, în ciuda participării la Congres a birocraților sindicali și a pseudo-liberalilor, partidul democrat poate fi o unealtă tot atât de docilă în mâna cercurilor conducătoare financiare. Și, dovada cea mai clară a faptului că, în ciuda preferinței pentru Eisenhower, democrații nu au pierdut sprijinul oligarhiei financiare, o constituie însăși larga participare a financiarilor din Wall-Street la debaterile congresului precum și investițiile uriașe pe care ei sunt dispuși să le facă pentru a sprijini campania electorală a partidului, din Noembrie 1952.

„De fapt, — scrie comentatorul de radio Robert Allen — în rândul acelor care au donat bani pentru fondul democraților sunt reprezentate toate marile grupuri financiare și industriale“.

Faptul că partidul democrat nu duce lipsă de prieteni în Wall-Street este dovedit deasemeni prin participarea activă la campania electorală a financiarului din Manhattan, Averell Harriman, care a încercat să devină candidatul partidului democrat al fostului președinte. Alt candidat a fost petrolistul milionar Rob. Karr, despre care se spunea că ar vrea, ca președinte „**să definitiveze**“ situația anumitor terenuri pe care le închiriasc dela stat. Un alt personaj, senatorul Kefauver din Tennessee se făcuse cunoscut printr'un raport în care demonstra, cu fapte, că 50% din înalții funcționari ai guvernului din Washington sunt slujbași ai monopolului dela care primeau leafă în lege; alți 30% primeau „daruri“. În presă se iscă mare vâlvă și până la sfârșit se constată că însuși senatorul nu era străin de anumite scandaluri.

La un moment dat, congresul amenință să se spargă, când o parte din delegați, rasiștii „dixicrați“ din Statele de Sud, anunțară că părăsesc congresul. Pretextul era dorința unor delegați de a introduce în programul partidului, în scopuri demagogice de propagandă electorală, un paragraf despre drepturile negrilor. Intre negri și dixicrați, congresul preferă pe dixicrați, și programul partidului, având un aliniat mai puțin, a fost votat în unanimitate.

Pentru a obține numirea de candidat la președinția S.U.A., se prezentară doisprezece concurenți. Congresul alege însă pe un al treisprezecelea, pe guvernatorul din Illinois, Adlai Stevenson, puțin cunoscut dincoace de ocean. Stevenson este faimos în Statele-Unite pentru demagogia sa fără de pereche (în tinerețe,

exclus dela Universitatea Havard pentru incapacitate, el se dedică avocaturii). Ca și Eisenhower, Stevenson este conservator în ceea ce privește politica internă sau, cum se spune în limbajul politic american „moderat“. Fiul unuia dintre directorii arhi-arhi-reacționarului Hearst, el a urmărit aceeași linie antiprogresistă în întreaga activitate politică, participând ca adjunct al lui Stettinius și Byrnes la elaborarea strategiei „diplomației totale“ imediat după război (lucrând direct ca delegat al Statelor Unite la ONU pentru subminarea acestei organizații și la înjghebarea blocului militarist). În 1948, aceeași mașină politică care vrea să-l promoveze acum președinte al S.U.A. l-a adus ca guvernator al Statului Illinois. Mai puțin bătaios decât generalul republican, el răspunde la strigătul de luptă al acestuia: „pornim cruciada cea mare împotriva democrațiilor“, cu o declarație semnificativă: „Toți luptăm pentru același scop“. Nu s'ar putea pretinde că de data aceasta el n'a spus adevărul.

PROGRAMUL „LOR“

Nu există prea mulți cetățeni americani care să poată spune care este diferența dintre programele partidelor democrat și republican. În ciuda participării la congres a birocrățiilor sindicali, în ciuda demagogiei pseudo-liberale, elaborate cu grijă de leaderii partidului democrat, acest partid este în fond, ca și partidul republican, o unealtă tot atât de docilă a cercurilor conducătoare financiare. Programul lor reflectă acest lucru și, dacă este formulat în termeni mai vagi decât programul republicanilor, el susține în fond același lucru. Republicanii cer în mod deschis denunțarea acordurilor dela Potsdam și Yalta. Democrații se scotesc „eliberați de orice angajament care contravine scopurilor actuale ale partidului“. Republicanii cer sprijinirea de către stat a expansiunii corporațiilor în lumea întreagă. Într'un limbaj mai precaut, democrații se declară pentru „desvoltarea comerțului mondial cu ajutorul Statelor-Unite“. „Tarif protecționist pentru a împiedica importul mărfurilor străine pe teritoriul S. U. A. și pentru a ocroti industria națională“, spun republicanii. Întărirea regimului vamal și menținerea taxelor în vigoare, spun democrații. În ceea ce privește continuarea războiului rece, accelerarea cursei înarmărilor și amestecul în afacerile străine a statelor de democrație populară — inclusiv trimiterea de spioni și sabotori, — programul democrat repetă aproape cuvânt cu cuvânt, aserțiunile republicane. Este semnificativ că în ceea ce privește politica internă, amândouă partidele se disting prin același limbaj incoerent, pompos, ocolind problemele arzătoare.

Amândouă congresele, exprimând ura și turbarea rockefellilor și morganilor împotriva eroice rezistențe a poporului coreean, preconizează în fapt continuarea războiului din Coreea și extinderea lui; atât democrații cât și republicanii sunt pentru trimiterea trupelor americane în Europa și Asia, acuzând în același timp guvernele marshalizate că „încelînesc ritmul pregătirilor militare“ în fața rezistenței crescânde a popoarelor. Cot la cot, reprezentanții neautorizați ai muncitorilor, ca Goldsmith, Hillman și emisarii lui John Reed, fabricantul bombelor atomice, cer aplicarea cu toată vigoarea a legii Smith Mc Carran, pe baza căreia sunt aruncați în temniță comuniștii.

Părțile de „polemică“ ale programelor electorale se referă doar la probleme de amănunt, ambele partide acuzându-se reciproc de „corupție“ și de inerție în ducerea până la capăt a provocărilor imperialiste. Odată mai mult, cu cinismul specific oamenilor de afaceri yankei, programele electorale ale partidelor republican și democrat nu demonstrează altceva decât dorința canibalică a imperialiștilor americani și a acoliților lor de a propaga isteria războinică și de a înăbuși puternica mișcare de eliberare a popoarelor.

În amândouă congresele vocea rasiștilor din Sud s'a făcut auzită și a fost luată în considerație. Spiritul „democrației“ americane, așa cum s'a manifestat la aceste congrese, este sintetizat în următoarea declarație a lui Eisenhower: „Nu este necesar a ne lua angajamente formale în ceea ce privește acordarea egalității negrilor. Noi nu suntem pentru o egalitate cu orice preț și vrem să creiem oamenilor posibilitatea de a deveni egali.“

Și într'adevăr, punând la arhivă conceptele „învechite“ ale egalității oamenilor, ale suveranității popoarelor americani creiază zi de zi posibilități nebănuite de „egalitate“ popoarelor cotropite din Apusul Europei, coloniilor exploatare sângeros din Pacific, masselor muncitoare din S.U.A.: „egalitate“ în fața mizeriei. Canibalii yankeiucid și jefuiesc „în mod egal“ popoarele, aruncând bombe și bacterii asupra R.P.D. Coreene, asupra Nord-Estului Chinei, aprovizionând cu arme și muniții pe imperialiștii francezi în războiul murdar din Vietnam, pe colonialiștii britanici în Malaezia și Birmania, pe dictatorii din America de Sud, slugile lor docile, în lupta împotriva mișcării de eliberare a popoarelor din teritoriul pe care-l stăpânesc. Evitând chiar și cea mai scurtă specificare legală a drepturilor unei mai mari părți a poporului american, republicanii și democrații nu fac altceva decât să confirme odată mai mult, experiența popoarelor libere și a oamenilor cinstiți, din țările supuse dolarului, asupra minciunii, falsității, cinismului, „democrației“ americane.



Bălciul congreselor din Chicago a avut loc în timp ce în țara noastră oamenii muncii de pe întreg cuprinsul patriei luau cunoștință cu un nestăvilit entuziasm de Proiectul noii Constituții a Republicii Populare Române. În timp ce poporul american avea prilejul să vadă în manifestările isterice ale boss-ilor de pe Wall-Street impasul în care a ajuns „democrația“ americană — oamenii muncii din țara noastră vedeau în noul Proiect de Constituție un bilanț al cuceririlor lor revoluționare obținute până acum, sub conducerea partidului clasei muncitoare, pe drumul unei vieți mai bune, pe drumul construirii socialismului.

Participând la marea dezbateră populară în jurul Proiectului de Constituție, oamenii muncii își aduc aminte cu ură de campania electorală a partidelor burgheziei și moșierimii. În proporții mai mici, aceeași esență ca bălciul de azi din Statele Unite.

Alegerile actuale din Statele-Unite nu demonstrează altceva decât neconștienta adâncire a contradicțiilor interne care rod societatea capitalistă, ascuțirea luptei de clasă, caracterul de neîmpăcat ale intereselor lor. Încă acum 60 de ani Engels scria despre Statele Unite ale Americii: „...**Noi vedem acolo două mari bande de speculanți politici, care acaparează pe rând în mâinile lor puterea de stat și o exploatează în modul cel mai murdar și pentru cele mai murdare scopuri, iar națiunea este neputincioasă în fața acestor două mari uniuni de politicieni, care, chipurile o slujesc pe ea, dar în realitate o stăpânesc și o jefuiesc.**“

Congresele dela Chicago nu constituie decât o etapă a mascaradei electorale din Statele-Unite. În luna Noembrie, această mascaradă va atinge punctul culminant. Atunci gangsterii înarmați vor deveni stăpânii străzilor. Atunci va începe marele negoț cu buletinele de vot, recrutarea de specialiști în buletine de vot, furtul și înlocuirea urnelor. Atunci vor apare „fantomile care votează“, coloanele de automobile transportând dela o secție la alta mulțimea de agenți ai boss-ilor care participă la alegeri de mai multe ori, cu nume împrumutate de pe monumentele funerare. **Atunci, într'adevăr, mascarada electorală din Statele Unite va fi „reușită“ deplin.**

Oamenii simpli din America, însă, văd tot mai limpede minciuna „democrației“ burgheze. În fața cărdășiei tot mai strânse dintre democrați și republicani, care se manifestă în colaborarea mână în mână în diferitele probleme interne și

internaționale ; în fața intervenției din ce în ce mai fățișe a trust-menilor în afacerile guvernamentale, unde conduc în mod direct ministerele — mulți cetățeni americani de bună credință, care mai credeau încă, în anii trecuți, în „independența politică“ a democraților sau a republicanilor, își dau seama că se află în fața unei dictaturi sângeroase a Wall-Street-ului, dictatură din ce în ce mai deschisă și care urmărește printr'o politică nebunească să aprindă flăcările unui al treilea război mondial. În ziarul „Chicago Tribune“, cetățenii care votau înainte pentru democrați sau republicani scriu într'o scrisoare : „N'avem încotro. Noi suntem de fapt lipsiți de drepturi cetățenești. Pentru a treia oară nu avem de ales“.

Oamenii simpli din Statele-Unite vor avea prilejul să-și clarifice o serie întreagă de probleme în legătură cu mecanismul „democrației“ americane, urmărind cu atenție desfășurarea alegerilor. Campania electorală a partidului progresist, care a ales drept candidat pentru președinția S.U.A. pe avocatul Vincent Hallinan și pe luptătoarea pentru drepturile poporului negru, Charlota Bass, va contribui desigur la acest proces de clarificare. Numai în aparență mascarada electorală din Noembrie va reuși căci, din ce în ce mai mulți oameni simpli nu vor ignora condamnarea pe care istoria a rostit-o împotriva burgheziei, și vor considera mascarada electorală ca o încercare vremelnică a imperialiștilor de a amâna desnodământul luptei dintre clasele antagoniste ale societății capitaliste.

Popoarele din întreaga lume, urmărind cu cea mai mare vigilență manevrele de culise ale incendiatorilor neo-fasciști, nu pot privi decât cu desgust bâlciul electoral propagandistic din Statele-Unite, mârșavă excrocherie a regimului fascist instaurat de Wall-Street. Popoarele lumii își dau seama că au în față nu simpli saltimbanci lipsiți de răspundere, ci canibali plini de ură, care folosesc fiecare împrejurare pentru a răspândi isteria războinică și a submina pacea lumii.

N. K. DOBRININ

Doctor în științe filologice

IMPORTANȚA SOCIALĂ A LITERATURII

MARXISM-LENINISMUL DESPRE BAZĂ ȘI SUPRASTRUCTURĂ

Genialele lucrări ale lui I. V. Stalin cu privire la problemele lingvisticii reprezintă o nouă etapă în dezvoltarea teoriei marxist-leniniste, un nou aport la tezaurul marxism-leninismului. Ele au produs o cotitură adâncă nu numai în lingvistica sovietică, ci și în alte domenii ale științei. În critica literară, lucrările tovarășului Stalin constituie baza pentru studierea problemei rolului literaturii în viața socială, a particularităților ei ca fenomen al suprastructurii.

Studiul teoretic al problemei rolului literaturii în viața socială are o mare importanță pentru critica literară sovietică, pentru rezolvarea problemelor de istorie literară, pentru stabilirea locului și rolului pe care literatura și arta îl au în societatea socialistă.

Fundamentul filozofic pentru rezolvarea acestei probleme este învățătura marxistă despre existență și conștiință, despre bază și suprastructură.

În anul 1859, K. Marx scria în geniala sa prefață la „Contribuțiuni la critica economiei politice”: *„În producția socială a vieții lor, oamenii intră în raporturi determinate, necesare, independente de voința lor, în raporturi de producție care corespund unei anumite trepte de dezvoltare a forțelor lor materiale de producție. Totalitatea acestor raporturi de producție constituie structura economică a societății, baza reală pe care se ridică o suprastructură juridică și politică și căreia îi corespund anumite forme ale conștiinței sociale... Schimbarea bazei economice provoacă prefacerea mai înceală sau mai rapidă a întregii uriașe suprastructuri. În cercetarea unor astfel de prefaceri trebuie să se facă toldeana deosebire între prefacerea materială a condițiilor economice de producție, prefacere care poate fi constatată cu precizie pe calea științelor naturale și între formele juridice, politice, religioase, artistice sau filozofice, cu un cuvânt ideologice, sub care oamenii devin conștienți de acest conflict și îl soluționează prin luptă“.*¹⁾

Această lucrare a lui Marx cuprinde o adâncă analiză a problemei bazei și suprastructurii.

Marxismul este o concepție despre lume integrală, monolitică, din care nu se poate elimina nici un element, fără a-i viola integritatea. Extinderea consecventă a tezelor filozofice ale marxismului la studierea istoriei societății permite rezolvarea, în mod just, a unei probleme atât de importante cum este problema bazei și suprastructurii. Dezvoltând în lucrarea „Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului” teza lui Marx expusă mai sus, V. I. Lenin a scris:

1) K. Marx — F. Engels, *Opere alese*, Vol. I, Ed. P. M. R., pag. 361.

„Intocmai după cum cunoașterea omului oglindește natura, care există independent de el, adică materia în dezvoltare, tot astfel și cunoașterea socială a omului (adică diversele concepții și doctrine filosofice, religioase și politice, etc.), oglindește orânduirea economică a societății”.²⁾

În lucrarea „Marxismul și problemele lingvisticii”, I. V. Stalin dă o definiție exactă a bazei ca fiind orânduirea economică a societății într-o etapă dată a dezvoltării ei cu sarcina specifică de a sluji societatea din punct de vedere economic, iar a suprastructurii ca fiind concepțiile politice, juridice, religioase, artistice, filosofice ale societății cu instituțiile politice, juridice și celelalte corespunzătoare lor, care slujesc baza de care au fost generate și care ajută activ la întărirea acestei baze.

Baza, adică orânduirea economică a societății într-o etapă dată a dezvoltării ei, determină în ultimă instanță fizionomia societății, ideile sociale, concepțiile, instituțiile politice, etc.

Este foarte important de subliniat concepția lui Marx că oamenii produc, numai unindu-se într'un anumit fel, în vederea unei activități comune și pentru schimbul reciproc al produselor activității lor. Raporturile de producție dintre oameni pot fi „raporturi de colaborare tovarășească și de ajutor reciproc între oamenii care nu sunt exploatați, ele pot fi raporturi de slăbănire și de supunere, ele pot fi, în sfârșit, raporturi de trecere dela o formă de raporturi de producție la alta”³⁾ arată tovarășul Stalin.

În consecință, raporturile de producție dintre oameni, raporturi a căror totalitate o formează structura economică a societății, adică baza, în societatea împărțită în clase antagonice, sunt totdeauna de clasă. Orânduirea economică a societății în fiecare epocă este cauza reală, care explică în ultimă instanță întreaga suprastructură, toate formele ei, toate formele conștiinței sociale.

V. I. Lenin scria despre principiile concepției despre lume a lui Marx și Engels:

„Ideea lor fundamentală... e că raporturile sociale se împart în raporturi materiale și raporturi ideologice. Acestea din urmă nu reprezintă decât o suprastructură a celor dintâi, care la rândul lor iau naștere independent de voința și conștiința omului, ca (rezultate) forme ale activității omului, urmărind propria lui existență”.⁴⁾

Noțiunea bazei ca orânduire economică a societății în varietatea ei concret istorică este vastă și complexă. Fără îndoială că orânduirea economică a societății este constituită din raporturile reciproce ale claselor în producția socială. „Atât timp cât există capitalism — spune tovarășul Stalin — burghezii și proletarii vor fi legați între ei prin toate firele economiei, ca părți ale unei societăți capitaliste unice”.⁵⁾

În consecință, în cadrul aceleiași societăți capitaliste, în condițiile existenței a două clase categoric vrăjmașe, se dezvoltă și două culturi: cultura clasei dominante și elemente ale culturii democratice și socialiste.

Noțiunea de suprastructură este tot atât de vastă și de complexă. Suprastructura este totalitatea ideilor și teoriilor sociale și a instituțiilor și organizațiilor corespunzătoare lor.

„Particularitățile specifice ale suprastructurii constau în faptul că ea servește societatea cu idei politice, juridice, estetice și altele și creează pentru societate instituțiile corespunzătoare — politice, juridice și altele”.⁶⁾

2) V. I. Lenin, *Marx-Engels-Marxism*, Ed. P.M.R., p. 76.

3) *Istoria Partidului Comunist (bolșevic)*, Ed. P.M.R., ed. II-a, p. 160—161.

4) V. I. Lenin, *Opere*, Vol. I, Ed. P.M.R., p. 142.

5) I. V. Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*, Ed. P.M.R., p. 19.

6) I. V. Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*, Ed. P.M.R., pag. 38.

Pornind dela această definiție a lui I. V. Stalin, obținem următorul tablou: concepțiilor politice le corespund statul, organizațiile politice-sociale, uniunile, societățile; concepțiilor religioase — biserica și alte organizații religioase; concepțiilor artistice, estetice — operele literare și arta, teatrul, cinematograful, diferite uniuni și organizații, etc. Totalitatea formelor conștiinței sociale formează suprastructura ideologică a societății, în care intră ideologia clasei dominante, dacă este vorba despre formația sclavagistă, feudală sau capitalistă. „*Structura economică a societății constituie fundamentul real, prin care urmează a se explica în ultimă instanță întreaga suprastructură a instituțiilor juridice și politice, cum și aceea a concepțiilor religioase, filozofice și de altă natură din fiecare perioadă istorică*“.⁷⁾

Problema condiționării formelor conștiinței sociale de către bază în diferitele etape ale dezvoltării lor istorice este una din cele mai importante pentru știința literaturii.

Rolul suprastructurii este uriaș, ea întărește activ baza ei.

Dezvoltând învățătura marxist-leninistă despre bază și suprastructură, tovarășul Stalin spune: „*Orice bază are suprastructura ei, corespunzătoare. Baza orânduirii feudale are suprastructura ei, concepțiile ei politice, juridice și altele, precum și instituțiile care le corespund; baza capitalistă are suprastructura ei, cea socialistă pe a ei.*“⁸⁾

Desigur că trebuie să facem deosebire între forma politică a suprastructurii — statul și forma ideologică a suprastructurii — literatura, arta, filosofia, etc.

„*Statul este produsul și manifestarea caracterului de neîmpăcat al contradicțiilor de clasă. Statul apare, acolo unde, atunci când, și în măsura în care contradicțiile de clasă nu pot fi obiectiv împăcate*“.⁹⁾

Statul și dreptul, puterea politică joacă un rol imens în viața întregii societăți, îndrumând, organizând activitatea ideologică a oamenilor — știința, arta, organizațiile sociale, asociațiile. Dar nu numai statul, ci chiar și asemenea forme ale suprastructurii ca dreptul, religia, morala, filosofia, exercită influența lor asupra literaturii și artei, în măsura în care artiștii exprimă în operele lor concepții morale, filozofice și altele.

Ideile clasei dominante sunt dominante în societatea respectivă și slujesc la consolidarea orânduirii economice care le-a generat, dar ele nu epuizează ideologia societății în întregime. Astfel, de pildă, clasa stăpânitoare burgheză crează o ideologie și o cultură dominantă, dar în societatea burgheză mai există încă elemente ale culturii democratice și socialiste, create de proletariat și de masele de oameni ai muncii. În condițiile dominației burgheziei, în sânul vechii societăți capitaliste, proletariatul crează idei noi și organizații corespunzătoare lor, pregătind, în acest fel, crearea unei noi suprastructuri. Dar acestea sunt numai elementele noii suprastructuri, deoarece încă nu există condițiile pentru crearea suprastructurii în ansamblul ei. Dar când proletariatul cucerește puterea, el crează statul său, crează instituțiile sale. Și atunci și elementele culturii socialiste, ivite încă în cadrul societății capitaliste devin o suprastructură, o cultură dominantă. Marxismul devine ideologia dominantă, proletariatul transformă societatea, crează o bază socialistă și suprastructura corespunzătoare ei.

Suprastructura este chemată la viață de bază, este determinată de sistemul raporturilor economice. Nu trebuie uitat, însă, că sistemul raporturilor economice și suprastructura corespunzătoare lor se dezvoltă în cursul timpului și aceasta aduce noi și noi trăsături atât în bază cât și în suprastructură, încă înainte de a se produce schimbarea bazei.

7) F. Engels, **Anti-Duhring**, Ed. P.C.R., p. 65.

8) I. V. Stalin, **Marxismul și problemele lingvisticii**, Ed. P.M.R., p. 5.

9) V. I. Lenin, **Statul și revoluția**, Ed. P.M.R., ed. II-a, p. 11.

Schimbarea unei orânduiri economice prin alta nu se produce dintr'odată și nici în mod automat. „Pe baza conflictului dintre noile forțe de producție și vechile raporturi de producție — scrie tovarășul Stalin — pe baza noilor nevoi economice ale societății iau naștere noi idei sociale; noile idei organizează și mobilizează masele, masele se unesc într'o nouă armată politică, crează o nouă putere revoluționară și o folosesc pentru a suprima prin forță vechea stare de lucruri în domeniul raporturilor de producție și a stabili o nouă stare de lucruri. Procesul spontan de dezvoltare cedează locul activității conștiente a oamenilor, dezvoltarea pașnică — revoluției violente, evoluția — revoluției.“¹⁰⁾

Dependența diferitelor forme ale ideologiei de economie este foarte complexă. Mai întâi, aci nu este vorba de acțiune directă și automată a economiei. În al doilea rând, formele ideologice influențează la rândul lor economia, influențându-se reciproc.

I. V. Stalin în lucrarea „Anarhism sau socialism?“ aduce exemplul cu cismarul, la care în urma schimbării condițiilor materiale s'a schimbat și conștiința.

„Acelaș lucru se poate spune — scrie tovarășul Stalin — și despre clase și societate în genere.

Și în viața socială se schimbă mai întâi condițiile exterioare, se schimbă mai întâi condițiile materiale, iar pe urmă, potrivit cu ele se schimbă gândirea oamenilor, moravurile lor, obiceiurile și concepția lor asupra lumii...

Dacă latura materială, condițiile exterioare, existența și alte fenomene asemănătoare le numim *c o n ț i n u t*, atunci latura ideală, conștiința și alte fenomene asemănătoare le putem numi *f o r m ă*...

Și cum, după părerea lui Marx, dezvoltarea economică constituie „baza materială“ a vieții sociale, *c o n ț i n u t u l* ei, iar dezvoltarea juridico-politică și religios-filosofică constituie „forma ideologică“ a acestui conținut, suprastructura lui, Marx face următoarea deducție: „odată cu schimbarea produsă în baza economică, se preface, *m a i r e p e d e* sau *m a i î n c e t* toată uriașa suprastructură“. ¹¹⁾

Oamenii își fac singuri istoria lor, dar cu anumite premise și condiții. Printre ele, cele economice sunt în ultimă instanță hotărâtoare.

Dar imediat ce un moment istoric este adus la lumină, în ultimă instanță de alți factori economici, el, la rândul lui acționează asupra mediului înconjurător și chiar asupra cauzelor care le-au generat. Engels a scris: „Dezvoltarea politică, juridică, filosofică, religioasă, literară, artistică, etc. se bazează pe dezvoltarea economică. Dar toate acestea exercită la rândul lor o influență reciprocă una asupra alteia și asupra bazei economice. Nu este deloc vorba că numai situația economică este *u n i c a c a u z ă a c t i v ă*, iar restul ar fi numai o consecință pasivă. Nu, aici este o acțiune reciprocă pe baza necesității economice, care în ultimă instanță își croește drum... În consecință, nu este vorba de o acțiune automată a situației economice, cum își inchipuie unii din comoditate, ci oamenii își fac singuri istoria, dar într'un mediu condiționat, pe baza raporturilor reale existente, printre care condițiile economice, a căror influență asupra celorlalte condițiuni — politice și ideologice — este în ultimă instanță hotărâtoare, formează acel fir roșu care pătrunde întreaga dezvoltare, ducând la înțelegerea ei.“¹²⁾

Astfel stau lucrurile cu dependența suprastructurii de bază.

În urma schimbării bazei, se produce mai repede sau mai puțin repede o revoluție în întreaga uriașă suprastructură. Dar această revoluție se deose-

10) I. V. Stalin, **Problemele leninismului**, Ed. P.M.R., p. 887.

11) I. V. Stalin, **Opere**, Ed P.M.R., p. 321—322.

12) K. Marx și F. Engels, **Opere**, Vol. XXIX, p. 283—284, ed. rusă.

bește de revoluția petrecută în condițiile economice ale producției. Diferitele forme ale suprastructurii supraviețuiesc în mod diferit, acestei revoluții. Intr'un fel supraviețuiește suprastructura politică și juridică, și în alt fel filosofia, religia, arta, literatura. Nu trebuie deasemenea să pierdem din vedere deosebirea dintre schimbarea bazelor și suprastructurilor corespunzătoare lor în perioada presocialistă și înlocuirea bazei capitaliste cu cea socialistă, moment care înseamnă începutul unei ere noi în dezvoltarea omenirii.

Este cunoscut că unele elemente ale vechii suprastructuri continuă uneori să existe timp destul de îndelungat, ca o piedică pentru noua societate, ca o forță conservatoare, reacționară (religia, normele juridice, vechea morală, etc.). Elementele culturii democratice și socialiste trăiesc sub forma unei tradiții glorioase, pe care se sprijină noile forțe ale dezvoltării (arta revoluționar-democrată și literatura, elementele realismului și caracterul popular, etc.). Astfel se ivește problema moștenirii și sarcina de a o privi în mod critic.

Așa dar, afirmația că, odată cu baza ei este lichidată și suprastructura ei corespunzătoare, înseamnă că suprastructura ca întreg, ca totalitatea ideilor și instituțiilor corespunzătoare încetează de a mai fi o formă vie a realității. Partea principală a suprastructurii ideologice, ideologia fostei clase dominante, încetează de a mai fi o forță, care oprimă clasa subjugată, cu toate că încă multă vreme ea constituie o piedică în dezvoltarea viitoare a societății, o rămășiță în conștiința oamenilor. Ideile forțelor înaintate ale vechii societăți, elementele democratice și socialiste ale culturii, ideologia forțelor revoluționare, care au luptat cu vechile idei, devin moștenirea culturală pentru oameni în etapa următoare de dezvoltare socială. Acum ele intră prelucrate în mod critic în suprastructura care are o bază nouă, socialistă și contribuie la întărirea ei. Acestea sunt tradițiile pentru noua suprastructură, creată de baza nouă, forțele noi ale dezvoltării societății.

În lucrările cu privire la lingvistică, I. V. Stalin spune: „*Suprastructura este generată de bază, dar aceasta nu înseamnă nicidecum că suprastructura nu face decât să reflecte baza, că ea este pasivă, neutră, că are o atitudine indiferentă față de soarta bazei sale, față de soarta claselor, față de caracterul orânduirii. Dimpotrivă, odată apărută, ea devine o forță activă din cele mai mari, ajută activ bazei sale să capete formă și să se consolideze, ia toate măsurile pentru a ajuta noii orânduiri să nimicească și să lichideze vechea bază și vechile clase.*

*Altfel nici nu se poate. Baza tocmai de aceea își și crează suprastructura, pentru ca să fie slujită de suprastructură, pentru ca ea să fie ajutată activ să capete formă și să se consolideze, pentru ca suprastructura să lupte activ ca baza veche, care și-a trăit traiul și vechea sa suprastructură să fie lichidate. E suficient ca suprastructura să renunțe la acest rol ajutător al ei, e suficient ca suprastructura să treacă de pe poziția de apărare activă a bazei sale pe poziția unei atitudini indiferente față de ea, pe poziția unei atitudini egale față de clase, ca ea să-și piardă calitatea și să înceteze de a mai fi suprastructură.”*¹³⁾ De aici rezultă clar imensul rol activ al suprastructurii și formelor ei ideologice.

Așadar, ideile noi au în viața societății o imensă importanță mobilizatoare, transformatoare și organizatoare.

IMPORTANȚA SOCIALĂ A LITERATURII

Literatura fiecărei epoci ia naștere pe baza corespunzătoare. Nu este nevoie să dovedim că baza feudală și cea capitalistă au generat fiecare literatura lor. Odată cu dezvoltarea bazei socialiste, apare și suprastructura corespunzătoare ei, și cu aceasta, literatura socialismului.

13) I. V. Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*, Ed. P.M.R., pag. 6—7.

Literatura nu reflectă pur și simplu baza care a generat-o. Natura socială a literaturii este de așa fel, că ea nu poate fi indiferentă față de baza ei, față de soarta claselor, față de caracterul orânduirii sociale.

Literatura, spre deosebire de limbă, nu este creată de toate clasele sociale, de întreaga desfășurare a istoriei societății, ci de anumite clase, dintr'o anumită perioadă istorică. Literatura nu poate să slujească în mod egal toate clasele societății presocialiste, astfel cum face limba. Rolul ei, funcția ei socială era tocmai de a sluji, nu societatea în ansamblul ei, ci anumite clase sau grupe, exploataorii sau exploatații dar nu și pe unii și pe ceilalți în acelaș timp. Astfel, un minunat exemplu în privința asta sunt operele revoluționarilor democrați Belinski, Cernășevski, Dobroliubov, Herțen, Scedrin; prin operele lor ei au dus o luptă înverșunată împotriva iobăgiei și despotismului, pentru eliberarea poporului.

Dacă în societatea împărțită în clase antagonice literatura ar începe să servească toate clasele în mod egal, ea ar pierde specificul ei de suprastructură, ar înceta să mai fie un instrument de luptă. În societatea împărțită în clase antagonice, scriitorul se situează întotdeauna pe poziția unei anumite clase, a unui anumit grup social.

Literatura, spre deosebire de limbă este produsul unei singure epoci, care îi pune pecetea sa și îi determină originalitatea proprie. Ca forță activă ce consolidează baza care a generat-o, literatura se dezvoltă odată cu aceasta, cu toate că nu toate literaturile dispar odată cu lichidarea bazei. Viața îndelungată a unor opere literare trebuie privită în mod concret, ținându-se seama de specificul literaturii, în lumina învățăturii leniniste despre moștenirea culturală, despre existența a două culturi în fiecare cultură națională. Această problemă o vom cerceta mai jos.

Spre deosebire de limbă, literatura nu este legată nemijlocit de producție, ci este legată indirect, prin bază, de care este determinată în ultima instanță.

Faptul că literatura apare odată cu baza și are un caracter de clasă că, spre deosebire de limbă, ea este produsul unei singure epoci și nu este nemijlocit legată de producție, cum este limba, ne permite s'o considerăm ca făcând parte din suprastructură. Caracteristicile indicate mai sus sunt comune literaturii și tuturor fenomenelor sociale de natură suprastructurală.

F. Engels explică în „Anti-Duhring“ că fiecare din cele trei clase ale secolului al XIX-lea — aristocrația feudală, burghezia și proletariatul — are morala sa deosebită, pe care o trage din poziția clasei respective în societate. Morala era de clasă, fie că „apără dominația și interesele clasei stăpânitoare, fie că reprezenta, îndată ce clasa oprimată devenea destul de puternică, răzvrătirea împotriva acestei dominații și interesele de viitor ale celor oprimați“.¹⁴⁾

Această idee importantă a lui Engels arată cu o deosebită claritate că, alături de ideologia clasei dominante, de morala ei, care justifică dominația și interesele clasei dominante, există ideologia clasei subjugate, care oglindește revolta acesteia și care aparține celor subjugați, reprezintă elementul viitoarei suprastructuri. Astfel în sânul societății burgheze apar două națiuni într'o națiune, două culturi într'o cultură.

Prin urmare, în vechea Rusie, ideologia care întărea baza era dominantă, dar alături de ea existau elemente ale culturii democratice și socialiste, care o subminau prin opoziția lor, prin lupta lor și acestea erau reflectarea unui anumit sistem de raporturi economice, formate la rândul lor de clasele antagonice. De pildă, Rusia decembriștilor și a lui Pușchin și Rusia lui Nicolaș I și a lui Benchendorf au apărut în acelaș timp, ca forțe opuse care luptau în cadrul aceleiași orânduirii, dar una din aceste două Rusii aparținea viitorului, iar cealaltă trecutului. Rusia lui Cernășevski și Plehanov și Rusia lui Pușișhevici și Alexandru II dea-

14) F. Engels, *Anti-Duhring*, Ed. P.C.R., p. 157.

semenea au apărut ca forțe opuse, care luptau în cadrul aceleiași orânduiri, dar prima era Rusia viitorului iar a doua, Rusia reacțiunii, una trăiește ca moștenire culturală a țării socialismului, cealaltă a încetat să mai existe.

Tovarășul Stalin scrie: „*Conducătorii muncitorilor revoluționari din toate țările studiază cu neaș istoria plină de învățăminte a clasei muncitoare din Rusia, știind că în afară de Rusia reacționară a existat și o Rusie revoluționară — Rusia lui Radîșcev și Cernâșevschi, a lui Jeliabov și Ulianov, a lui Hatturin și Alexeev. Toate acestea sădesc (și nu pot să nu sădească!) în inimile muncitorilor ruși un sentiment de mândrie națională revoluționară, în stare să miște munții din loc, în stare să facă minuni.*”¹⁵⁾

Prin urmare, unele opere literare care sunt forma ideologică a suprastructurii, dispar, altele rămân. Dispar acele opere care exprimă ideologia forțelor reacționare și conservatoare, rămân acele opere care exprimă concepțiile părții progresiste a societății și trăiesc ca moștenire culturală a societății. Unele întăresc baza, în măsura în care sunt o expresie a concepției clasei stăpânitoare, altele o subminează întrucât sunt o expresie, fie doar sub formă de elemente, a ideilor clasei subjgate, căreia îi aparține viitorul, când este vorba de o societate presocialistă.



Importanța socială a literaturii constă în faptul că ea reflectă realitatea, reproduce viața în imagini artistice, în tablouri vii, că este un mijloc de cunoaștere a vieții. După cum se știe, încă Belinschi arăta acest lucru: „*Filosoful vorbește în silogisme, poetul în imagini și tablouri, dar amândoi vorbesc despre unul și acelaș lucru. Economistul, înarmându-se cu cifre statistice, d o v e d e ș t e, acționând asupra inteligenței cititorilor sau ascultătorilor săi, că situația cutărei clase în societate s'a îmbunătățit mult sau s'a înrăutățit mult, din cutare sau cutare cauze. Poetul, înarmându-se cu reprezentarea vie și clară a realității, a r a t ă printr'o imagine veridică, acționând asupra fanteziei cititorilor săi, că situația cutărei clase în societate s'a îmbunătățit mult sau s'a înrăutățit mult, din cutare sau cutare cauză. Unul d o v e d e ș t e, celălalt a r a t ă și amândoi conving, numai că unii prin argumente logice, alții prin imagini.*”¹⁶⁾

„*Arta este o reproducere a realității, repetată, ca și cum lumea ar fi din nou creată*” — scria Belinschi în 1847.

Se știe că acest punct de vedere a fost dezvoltat mai departe de Dobroliubov și Cernâșevschi. În „*Arta și realitatea din punct de vedere estetic*”, acesta din urmă a susținut că reproducerea vieții este semnul caracteristic al artei, iar reproducerea ei crează însăși imaginea.

Belinschi, Cernâșevschi și Dobroliubov au considerat că sarcina literaturii este reproducerea fenomenelor vieții reale interesante pentru om. Prin viața reală se înțelege nu numai atitudinea omului față de obiecte și ființele lumii obiective, dar și viața interioară a omului. Reproducerea completă și multilaterală a realității presupune tocmai că literatura redă viața omului în toată complexitatea ei, în tot ce are viața concret, adică gândurile, sentimentele, năzuințele, *i m p r e s i i l e* vii, atitudinea omului. Se înțelege, că scriitorul face toate acestea, pentru a transmite gândurile și sentimentele sale celorlalți oameni. Arta desvâluie omului lumea, înfățișând tot ce este interesant în viața pentru el.

Experiența unui singur om este limitată și insuficientă. Arta dă o reprezentare variată, largă, multilaterală și adâncă despre realitate, într'o formă concentrată. Unui om nu i-ar ajunge viața întreagă ca să trăiască ceea ce află, de pildă,

15) I. V. Stalin, *Opere*, Vol. XIII, Ed. P.M.R., p. 27.

16) V. G. Belinschi, *Opere filosofice alese*, Vol. XII, p. 453, ed .rusă, 1948.

numai din romanul lui Lew Tolstoi „Război și Pace“. Reproducerea realității, reflectarea vieții în imagini vii prin mijlocirea cuvintelor formează specificul literaturii. Aceasta deosebește literatura de celelalte forme ale conștiinței sociale și de celelalte genuri ale artei.

Literatura este un mijloc de cunoaștere a vieții. Conștiința reflectă existența, conștiința socială reflectă existența socială. Această reflectare poate fi mai mult sau mai puțin exactă, dar este totdeauna o reflectare. În literatură ca și în știință, există o mișcare spre adevărul absolut. Existența acestui element obiectiv al cunoașterii în literatură are o uriașă însemnătate pentru oricare societate care crează o literatură. Teoria leninistă a reflectării demonstrează cel mai bine că literatura nu numai că reproduce viața, în mod real, în toată plinătatea ei, în imagini vii, dar în același timp este un mijloc puternic de cunoaștere a ei. În articolul „Lew Tolstoi ca oglindă a revoluției ruse“, V. I. Lenin scria: „*Dacă avem în fața noastră un artist cu adevărat mare, atunci măcar unele dintre momentele esențiale ale revoluției trebuie să se fi oglindit în opera sa.*“ „*Tolstoi a redat ura arzătoare, tendința spre mai bine ajunsă la maturitate, dorința de a se izbăvi de trecut, — și lipsa de maturitate, proasta educație politică a spiritului revoluționar slăbănog.*“¹⁷⁾ În alte articole, Lenin a subliniat de mai multe ori, că „*protestul milioanelor de țărani și disperarea lor, — iată ce s'a contopit în învățătura lui Tolstoi,*“ că „*critica sa oglindește într'adevăr o transformare în concepția milioanelor de țărani.*“¹⁸⁾

Totodată Lenin arată că proletariatul rus a preluat moștenirea lui Tolstoi și studiază această moștenire. Proletariatul „*va lămuri masselor muncitorești exploatare importanța criticii lui Tolstoi asupra statului, bisericii, proprietății private asupra pământului,*“ pentru ca masele „*să se ridice, să dea o nouă lovitură monarhiei țariste.*“¹⁹⁾ În articolul „*Tolstoi și lupta proletară*“ Lenin arată că „*studind opera artistică a lui Lew Tolstoi, clasa muncitoare din Rusia își va cunoaște încă și mai bine dușmanii, iar poporul rus, examinând doctrina lui Tolstoi, va trebui să înțeleagă în ce constă propria lui slăbiciune, slăbiciune care nu i-a îngăduit să ducă până la sfârșit acțiunea sa de eliberare. Pentru a putea merge mai departe, trebuie să înțelegem aceasta.*“²⁰⁾

Importanța literaturii ca mijloc de cunoaștere, ca mijloc de educare a conștiinței masselor este uriașă, ea are un caracter diferit la diferitele popoare în diferitele perioade ale dezvoltării lor istorice. Literatura pune mari probleme vieții și, cu toate că rezolvarea lor este determinată de condițiile concrete istorice, totuși problemele păstrează importanța lor pentru generațiile următoare. A. Cehov și M. Gorchi au scris bine despre aceasta. În scrisoarea către Suvorin, din 25 Noembrie 1892, A. Cehov scria: „*Reamintiți-vă, că scriitorii pe care noi îi numim nemuritori sau simplu buni și care ne încântă pe noi, au o caracteristică comună și foarte importantă: ei, ori încotro s'ar îndrepta vă cheamă acolo și pe d-voastră iar d-voastră simțiți nu numai cu mintea, dar cu întreaga d-voastră ființă, că ei au un anume scop... Cei mai buni dintre ei sunt realiști și descriu viața așa cum este ea, și de aceea, pentru că fiecare rând este pătruns, ca de sevă, de conștiința scopului d-voastră, în afara vieții, așa cum se prezintă, simțiți acea viață, așa cum trebuie să fie și aceasta vă seduce.*“²¹⁾ Tocmai abordarea marilor probleme explică importanța veșnică a multor opere, ca de pildă „*Prea multă minte strică*“, „*Eugen Oneghin*“, „*Ana Karenina*“ etc.

Democrații revoluționari ruși din al șaselea deceniu al secolului trecut su-

17) Lenin despre literatură, ed. P.M.R., p. 64, 69.

18) Lenin despre literatură, Ed. P.M.R., p. 82, 81.

19) Idem, p. 75.

20) Ibidem, p. 83.

21) A. Cehov, Opere complete, Vol. XV, p. 446, Goslitizdat, 1949.

bliniau în mod categoric latura conștiință a literaturii, arătau că sarcina ei era de a explica viața, de a fi un manual al vieții.

Este foarte important de a sublinia ideea, că este propriu *naturii sociale a literaturii* să reflecte realitatea în imagini și tablouri, putând s'o reflecte veridic, aproximativ exact, sau denaturat. Măsura în care reflectarea se apropie de reflectarea veridică a realității depinde nu numai de caracteristicile conștiinței în general, ci și de condițiile concrete istorice, în care această conștiință trăește și când este vorba de o societate împărțită în clase antagonice depinde de condițiile de clasă existente.

În literatură, cea mai mare valoare de cunoaștere o au operele realiste, deși și operele romantismului revoluționar împlinesc deasemenea acest rol. Engels arăta că din operele scriitorului realist Balzac, el a aflat „*chiar în ceea ce privește detaliile economice mai mult... decât din cărțile tuturor istoricilor, economiștilor, statisticienilor profesioniști din această perioadă, luați împreună.*”²²⁾

Importanța socială a literaturii constă deasemenea și în faptul că ea este un mijloc specific, un instrument de luptă al grupelor și claselor sociale pentru diferite idealuri și forme ale vieții. În societatea împărțită în clase antagonice, literatura este un instrument în lupta de clasă; în societatea socialistă este un instrument al luptei poporului pentru construirea socialismului.

V. I. Lenin scria, că L. N. Tolstoi „*a știut să redea cu extraordinară putere aspirațiile masselor largi asuprite de orânduirea contemporană, a știut să descrie situația lor, să descrie uriașul sentiment de protest și de indignare.*”²³⁾ L. Tolstoi a pus în mod curajos, fățiș, necruțător, categoric, cele mai mari, cele mai încălcate probleme ale epocii, problemele referitoare la trăsăturile principale ale orânduirii politice și sociale contemporane. V. I. Lenin a spus, că în doctrina lui Tolstoi s'a reflectat „*imensa mare populară care, cu toate defectele și calitățile sale, a fost agitată până în adâncuri*”²⁴⁾ că doctrina lui Tolstoi a fost generată de epocă ca „*o ideologie a condițiilor de viață în care se găseau într'adevăr milioane și milioane de oameni într'un timp anumit*”²⁵⁾ Aceste teze leniniste sunt deosebit de importante pentru înțelegerea importanței sociale a literaturii.

Nu mai este necesar să subliniem că literatura, ca armă de luptă a grupelor și a claselor sociale, folosește mijloacele proprii artistice pentru a influența pe cititori. Încă cei din deceniul al șaselea, și în special N. A. Dobroliubov, au considerat că prima condiție a operei artistice este adevărul, ca reproducere deplină și multilaterală a vieții. Calitatea operelor artistice este determinată, după părerea lor, de importanța conținutului, de adâncimea, veridicitatea și viabilitatea reprezentării, iar măsura meritului operei sau scriitorului este determinată de raportul care există între cinstea și tendințele firești ale poporului, interesele masselor țărănești în lupta lor împotriva iobăgiei și despotismului. Astfel, literatura pronunță verdictul ei asupra fenomenelor vieții. Conținutul de idei este trăsătura principală a literaturii ca fenomen al vieții sociale. În condițiile concrete istorice, ideologia se exprimă prin patriotism, umanism, democratism, prin luptă împotriva despotismului, tiraniei, prin apărarea libertății drepturilor omului, a idealurilor sale socialiste etc.

Natura socială a literaturii condiționează partinitatea ei, poziția ei în lupta grupurilor și a claselor sociale, o transformă într'un mijloc de susținere sau de negare a diferitelor idealuri ale claselor sociale. Este ușor de înțeles ce forță puternică, ce mijloc de educare a masselor, a conștiinței lor este literatura. Ea este

22) K. Marx și F. Engels, **Despre literatură**, p. 167, Gospolitizdat, 1938.

23) **Lenin despre literatură**, Ed. P.M.R., p. 71.

24) *Ibidem*, p. 83.

25) *Ibidem*, p. 94.

o armă puternică în lupta împotriva spontaneității, pentru formarea conștiinței oamenilor muncii.

Specificul literaturii, importanța ei socială constă în faptul că literatura, alături de alte arte, servește societatea cu idei estetice, în forma specifică ce-i este proprie numai ei.

„*Natura omului* — a scris G. V. Plehanov — *face ca el să poată avea gusturi și noțiuni estetice. Mediul lui înconjurător determină transformarea acestei posibilități în realitate, explică de ce un om social dat (sau o societate dată, un popor dat, o clasă dată) are tocmai aceste gusturi și noțiuni artistice și nu altele.*“²⁶⁾ De aci rezultă clar că idealul de frumos, dominant într-o societate dată, la o anumită clasă, își are rădăcini în condițiile istorice de apariție și de existență a acestei societăți sau clase.

Năzuința omului către frumos, năzuință căreia îi răspunde în parte literatura, se desvăluie în mod exclusiv în legătură cu conținutul ideologic, adică în unitatea celor două laturi arătate mai sus (cunoașterea vieții — armă de luptă pentru idealurile și formele vieții). N. G. Cernășevschi a afirmat că „*istoria nu cunoaște opere de artă care au fost create în mod exclusiv numai cu ideea frumosului: dacă au fost și sunt astfel de opere, atunci ele nu atrag asupra lor în niciun fel atenția contemporanilor și sunt uitate de istorie, ca prea slabe, slabe chiar și din punct de vedere artistic.*“²⁷⁾ Această idee justă a lui Cernășevschi arată că opera de artă este creată de totalitatea forțelor și de capacitatea vitală a omului, a tendințelor sale, care își găsesc expresia în ideea lui despre frumos, că însăși aceste forțe și capacități, schimbându-și forma în procesul desvoltării sociale, schimbă deasemenea „ideea“ de frumos. G. V. Plehanov a scris în această privință: „*Ideia noastră despre frumos este pătrunsă de aceste tendințe și le exprimă. Deaceia nu trebuie să descompunem în elemente separate ceace în realitate se prezintă ca un tot organic.*“²⁸⁾

Este deosebit de important să subliniem momentul acestei unități organice, căci în realitate nu există nici o operă literară, care să prezinte în formă pură ideea frumosului. Dimpotrivă, V. I. Lenin a subliniat în mod categoric că importanța mondială a lui Lew Tolstoi ca artist și propovăduitor reflectă importanța mondială a revoluției ruse. Așa dar, forța lui Tolstoi ca artist se află în directă dependență de aceste probleme mari, pe care el le-a pus în opera sa. „*Zugrăvind această perioadă din viața istorică a Rusiei, Lew Tolstoi a știut să pună în lucrările sale atâtea probleme mari, a știut să se ridice până la o astfel de vigoare artistică, încât operele sale ocupă unul din primele locuri în literatură mondială.*“²⁹⁾ Noțiunea de frumos la Lew Tolstoi e pătrunsă de năzuințele sale și exprimă aceste năzuințe care reflectă mentalitatea masselor de multe milioane de țărani. Această unitate organică a elementului social cu cel estetic comunică operelor literare specificul lor inimitabil și le asigură cea mai complexă realizare a funcției lor sociale.

Specificul literaturii se manifestă deasemenea prin aceea că unele opere ale ei, care sunt produsul unei anumite epoci, supraviețuiesc orânduirii economice, bazei care le-a dat naștere. În acest sens, trebuie înțeleasă ideea lui Karl Marx că dificultatea constă în a înțelege că ele (operele lumii antice — N. D.) mai „*continuă încă să ne procure plăcere artistică și într'un anumit sens păstrează importanța unei norme și a unui model de neatins*“³⁰⁾

Particularitatea specifică a literaturii se manifestă în contribuția ei la desvoltarea limbii. Limba este creată prin eforturile a sute de generații, de către toate

26) G. V. Plehanov, *Arta și literatura*, p. 51, 1948, ed. rusă.

27) N. G. Cernășevschi, *Opere complete*, Vol. II, p. 214, 1906, ed. rusă.

28) G. V. Plehanov, N. G. Cernășevschi, p. 218—219, 1910.

29) Lenin despre literatură, Ed. P.M.R., p. 70.

30) K. Marx și F. Engels, *Opere*, Vol. XII, partea I-a, p. 203, ed. rusă.

clasele societății, pentru satisfacerea nevoilor oamenilor de a comunica între ei. Limba se formează, se îmbogățește, se dezvoltă, se șlefuește, în decursul multor epoci. Un rol bine definit îl joacă în acest proces literatura, și prin aceasta se manifestă specificul ei. Dintre toate genurile de artă, numai în literatură limba apare ca un element primordial. I. V. Stalin arată că: „*aparitia tiparului, dezvoltarea literaturii — toate acestea au determinat mari schimbări în dezvoltarea limbii*”³¹⁾

Nu încapе îndoială că scriitorii clasici — Pușchin, Turgheniev, L. Tolstoi, A. Ostrovschi, Cehov, și mulți alții au jucat un rol principal în formarea limbii literare ruse, au creat o limbă precisă și frumoasă, au arătat bogăția limbii vorbite de întregul popor. Nu degeaba scria M. Gorchi în articolul „Despre realismul socialist” că, fără cunoașterea limbii, care este elementul primordial al literaturii, nu poți să fii un artist adevărat.

„*Adevărata frumusețe a limbii, care acționează ca o forță, se crează prin preciziunea, claritatea, sonoritatea cuvintelor, care formează imaginile, caractererele, ideile cărților. Scriitorul — „artist” trebuie să cunoască pe larg întreaga rezervă de cuvinte a vocabularului nostru extrem de bogat și trebuie să știe să aleagă din el cuvintele cele mai precise, cele mai clare, cele mai puternice. Numai îmbinarea unor asemenea cuvinte și înșirarea potrivită — după sensul lor — a acestor cuvinte între puncte poate să dea o formă perfectă gândurilor autorului, numai ea poate să creeze imagini vii, să modeleze figuri vii ale oamenilor în mod atât de convingător, încât cititorul să vadă cecece a reprezentat autorul. Literatul trebuie să înțeleagă că el nu numai scrie cu penița, ci — pictează cu cuvintele, și anume pictează nu ca un maestru al picturii, care zugrăvește pe om imobil, ci caută să-i zugrăvească pe oameni în mișcare neconținută, în acțiune, în ciocniri nesfârșite între ei, în lupta dintre clase, dintre grupuri, dintre unități.*”³²⁾

Acestea sunt caracteristicile generale ale literaturii, caracteristici care determină importanța ei în viața societății. Afară de ele, trebuie stabilite caracteristicile proprii literaturii într-o anumită etapă a dezvoltării istorice, în anumite condiții, la un anumit trib, la un anumit popor, la o anumită națiune.

IMPORTANȚA NEPIERITOARE A LITERATURII CLASICE RUSE

Studierea literaturii în mod concret istoric, presupune înainte de toate analiza unei anumite literaturi într-o anumită etapă a dezvoltării istorice. Aci, una din caracteristicile esențiale este specificul ei național. Nu încapе îndoială că o literatură națională anumită este reflectarea specificului vieții națiunii respective. Literatura rusă din secolul al XIX-lea se deosebește de literatura altor țări prin aceea că ea reflectă specificul procesului istoric rus; prin aceea că ea este strâns legată de mișcarea revoluționară de eliberare din Rusia. Tocmai această împrejurare determină conținutul de idei al literaturii ruse, realismul ei, în general caracterul ei. Ea intră în tezaurul literaturii mondiale cu aceste trăsături și aduce în acest tezaur trăsături care sunt proprii numai ei și care nu se repetă. Aceasta explică importanța mondială a literaturii ruse. Specificul procesului istoric rus explică ideologia înaintată a lui Herțen, Belinschi, Dobroliubov, Cernășevschi și alții. Tot prin acest specific se explică și faptul că L. Tolstoi, care a oglindit epoca pregătirii revoluției, a făcut un pas înainte în dezvoltarea artistică a omenirii, că M. Gorchi, care s'a ridicat pe valul mișcării muncitorești din Rusia, a apărut ca întemeietorul literaturii realismului socialist, al acestei etape noi în dezvoltarea literaturii mondiale.

31) I. V. Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*, Ed. P.M.R., 1951, pag. 27.

32) M. Gorchi, *Articole de critică literară*, 1937, p. 549, ed. rusă.

Marx a atras atenția asupra neconcordanței dintre dezvoltarea economiei și dezvoltarea artei. Această neconcordanță s'a manifestat deplin în Rusia secolului al XIX-lea, când literatura și arta rusă au ajuns la o înflorire fără precedent, în timp ce relațiile economice erau extrem de înapoiate, regimul politic era reacționar, iar viața socială gemea sub povara autocrației și a birocrației.

Înflorirea artei și literaturii ruse în secolul al XIX-lea se explică prin faptul că literatura reprezintă acel domeniu al vieții sociale unde există posibilitatea de a merge înainte. Această idee a exprimat-o V. G. Belinschi, în celebra sa scrisoare către Gogol: „Numai în literatură mai există, în ciuda cenzurii tătărăști, viața și mișcarea înainte“. Despre rolul literaturii în viața societății a scris și N. G. Cernășevski, în lucrarea sa despre Lessing. Se înțelege dela sine, că acest rol al literaturii și artei în dezvoltarea istorică a Rusiei a fost condiționată de cauze și contradicții social-economice și politice profunde, de lupta neîncetată a poporului împotriva autocrației țariste și a rămășițelor iobăgiei.

Cercetarea, studierea literaturii ruse în mod concret istoric ne crează convingerea că conținutul de idei al literaturii ruse din secolul al XIX-lea, patosul ei cetățenesc, realismul ei critic, caracterul ei popular, frumusețea ei, rolul ei în viața și destinul poporului, în general specificul ei față de literaturile celorlalte popoare, este o consecință a faptului că ea reflectă specificul procesului istoric rus.

A. M. Gorchi scria: „Literatura noastră este mândria noastră... în ea găsim, întreaga noastră filosofie, în ea sunt fixate marile avânturi ale spiritului; în acest sanctuar minunat, construit repede ca într'un basm, ard luminos până în zilele noastre minți de o mare frumusețe și vigoare, inimi de o puritate sfântă — minți și inimi ale unor adevărați artiști. Și toți, vorbind despre ceea ce au trăit și au înțeles, spun cinstit și adevărat: sanctuarul artei ruse a fost construit de noi cu ajutorul tăcut al poporului, poporul ne-a inspirat, iubiți-l!“³³)

În această caracterizare a literaturii ruse din secolul al XIX-lea este subliniată unitatea organică dintre înaltele idei sociale și perfecțiunea artistică a imaginilor ei realiste. Tocmai în această unitate constă uriașa semnificație estetică a literaturii ruse. Specificul și frumusețea literaturii ruse, sunt o expresie a năzuințelor păturilor progresiste și democratice ale societății ruse spre reorganizarea acestei societăți pe baze noi.

Literatura rusă înaintată reprezenta unitatea organică dintre înalta perfecțiune artistică și bogăția de idei, caracterul popular, patosul cetățenesc, afirmarea ideilor de eliberare. Aceasta a făcut posibil ca ea să-și îndeplinească cu succes sarcina de a servi societatea cu idei estetice. Literatura rusă progresistă din secolul al XIX-lea a fost strâns legată de mișcarea revoluționară de eliberare a maselor muncitoare ale poporului, ea a trecut în dezvoltarea sa prin aceleași etape care caracterizează istoria acestei mișcări.

Transformându-se într'o uriașă forță istorică, literatura are totuși o independență relativă în dezvoltarea ei, dar nu în sensul independenței față de dezvoltarea socială și, în ultima analiză, economică, ci în sensul succesiunii, pe baza legăturii cu mișcarea de eliberare rusă (Radișcev, Decembrisții, Belinschi, Herțen, Cernășevski, Dobroliubov, Plehanov). Legătura cu mișcarea de eliberare, crează o linie neîntreruptă a dezvoltării noastre literare dela revoluționarii nobili la revoluționarii democrați și dela aceștia la revoluționarii proletari. Astfel, se vedește dezvoltarea neîntreruptă a literaturii care acționează asupra întregului mers al dezvoltării istorice, și chiar asupra economiei.

Trebue menționat că toate cotiturile în dezvoltarea istorică a poporului, toate cotiturile în dezvoltarea economiei, lupta de clasă și caracterul ei și-au găsit reflectarea în literatură.

33) M. Gorchi, *Articole din anii 1905—1916*, p. 46, ed. rusă.

Influența relațiilor sociale asupra gusturilor estetice și întruchiparea lor în operele de artă se manifestă cu toată vigoarea, după cum au dovedit în mod strălucit Cernășevski și apoi Plehanov. În ceea ce privește literatura ca mijloc de cunoaștere și de educare a masselor, ea a fost întotdeauna expresia directă a luptei dintre clase.



Se știe că multe opere ale literaturii mor încă în timpul existenței bazei care le-a generat, altele ajung împreună cu baza până la distrugerea acesteia și sunt lichidate împreună cu ea și numai relativ puține supraviețuiesc bazei lor și își păstrează o importanță nepieritoare pentru omenire.

Nu trebuie scăpat din vedere faptul că operele din trecut care continuă să trăiască în condițiile noi, ale socialismului (Pușchin, Necrasov, Tolstoi și alții), trăesc o *altă* viață decât au trăit în epoca lor. Aceasta se explică prin faptul că înseși aceste epoci sunt diferite, că diferite sunt și legile lor de dezvoltare și în general cerințele față de literatură. Dar cum trăesc operele din trecut într'o altă epocă? Belinski de pildă, scria despre Pușchin: „*Pușchin face parte din fenomenele ce trăesc și se mișcă veșnic, care nu se opresc la punctul în care i-a surprins moartea lor, și care continuă să se desvolte în conștiința societății. Fiecare epocă le judecă și oricât de just le-ar înțelege, n-ai lasă totuși totdeauna și epocii următoare de spus ceva nou, și mai just*“.³⁴) Cei care citează aceste cuvinte uită adesea ceea ce a spus Belinski despre Pușchin mai înainte, și anume că Pușchin nu reprezintă pentru generația lui Belinski același lucru pe care l-a reprezentat pentru timpul său și nici același lucru pe care-l va reprezenta pentru viitor. Într'adevăr, Pușchin și ceilalți artiști ai trecutului își păstrează importanța pentru zilele noastre, prin diferite aspecte ale creației lor și în măsură diferită. Aceasta este o problemă concret istorică.

Operele trecutului trăesc menținându-și importanța ca o tradiție glorioasă, ca o linie de dezvoltare democratică neîntreruptă, exprimând punctul de vedere al maselor populare, ca mijloace de cunoaștere a vieții nu numai a acelor timpuri, ci și a timpurilor noastre, ca valori estetice. Dar păstrându-și toată această importanță, ele nu sunt în stare să satisfacă pe deantregul cerințele contemporaneității. Deaceia, de pildă, în epoca noastră apare o literatură proprie, literatura sovietică, căreia îi dă viață baza socialistă, pentru slujirea acestei baze. S'a schimbat epoca s'au schimbat cerințele, s'au schimbat funcțiile literaturii ca funcții ale unui fenomen suprastructural. Desigur că aceasta nu diminuează importanța moștenirii clasice pentru societatea socialistă, dar astfel se stabilește concepția asupra rolului acestei moșteniri în viața societății socialiste.

Importanța nepieritoare a operelor literaturii clasice se explică prin aceea că ele conțin idei înaintate și reflectă etape și forme ale dezvoltării sociale care au importanță istorică mondială.

Să ne amintim ce a spus Lenin despre importanța istorică mondială a literaturii ruse, în celebra sa carte „Ce-i de făcut?“ Era vorba de asemenea sarcini naționale, cum nu stătuseră încă în fața niciunui partid socialist din lume, era vorba de eliberarea întregului popor de sub jugul autocrației. „*Acum însă voim să arătăm că rolul luptătorului de avangardă poate fi îndeplinit numai de un partid care este condus de o teorie de avangardă. Iar pentru ca cititorul să-și dea seama câtuși de puțin concret ce înseamnă aceasta, trebuie doar să-și amintească de astfel de premergători ai social-democrației ruse ca Herțen, Belinski, Cernășevski,*

34) V. G. Belinski, *Opere alese*, Vol. III, 1936, p. 164—65, ed. rusă.

și strălucita pleiadă de revoluționari din anii șaptezeci. El trebuie să se gândească la însemnătatea mondială pe care o dobândește acum literatura rusă" 35).

Lenin a scris: „Drama suflătească a lui Herțen consta în nașterea și oglindirea acelei epoci istorice mondiale în care spiritul revoluționar al democrației burgheze, era deja pe cale de a dispărea (în Europa), în timp ce spiritul revoluționar al proletariatului socialist încă nu ajunsese la maturitate" 36)

Vorbind despre L. Tolstoi, Lenin subliniază importanța mondială a problemelor pe care le-a pus artistul în operele sale. „Importanța sa mondială ca artist, renumele său mondial ca gânditor și propăvăduitor, și una și cealaltă oglindesc, în felul lor, importanța universală a revoluției ruse." 37)

Suntem îndreptățiți să tragem concluzia că dacă în fața noastră se află o operă de artă în care sunt oglindite etape și forme ale dezvoltării sociale cu o importanță istorică mondială, și care conține în mod neîndoielnic idei înaintate, atunci această operă posedă principalele caracteristici care-i dau posibilitatea de a-și păstra importanța pentru oamenii din viitor.

Profunzimea, voiciunea, și veridicitatea reflectării realității, a caracterului omului social în imagini artistice, ajută unei opere de artă să-și păstreze importanța pentru viitor.

Natura, scene din viață, evenimente din viața socială, (război, construcție, etc.) constituie elemente esențiale ale operei de artă, totuși principalul este omul în toată complexitatea legăturilor și relațiilor sale sociale. Desvăluirea caracterului omului social în toată veridicitatea, profunzimea și voiciunea reprezentării, constituie una din condițiile esențiale pe care trebuie să le îndeplinească o operă de artă. „Analiza psihologică — scria Cernășevschi — poate să ia direcții diferite: pe un poet îl preocupă înainte de toate trăsăturile caracterelor; pe altul îl preocupă influența relațiilor sociale și a ciocnirilor din viață asupra caracterelor; pe un al treilea legătura dintre sentimente și acțiuni; pe un al patrulea analiza patimilor; pe contele Tolstoi îl preocupă înainte de toate însuși procesul psihic, formele sale, legile sale, dialectica sufletului, pentru a mă exprima ca într-o definiție." 38) Dacă în fața noastră se află o operă de artă în care imaginea omului social este redată cu profunzime, veridicitate și expresivitate, dacă este înfățișată în toată plinătatea, integral și concret dialectica sufletului său, atunci o astfel de operă își va păstra timp îndelungat importanța ca mijloc de cunoaștere a vieții, ca oglindire specifică și inimitabilă a epocii sale.

K. Marx a explicat în ce constă secretul viabilității imaginilor din arta greacă antică. El spunea că grecii erau copii normali și că arta lor își păstrează farmecul și pentru noi. „Un bărbat nu poate să se transforme din nou în copil, fără a deveni copilăros. Dar oare nu-l bucură naivitatea unui copil și oare nu trebuie el însuși să tindă să-și reproducă esența sa adevărată pe treapta cea mai înaltă. Oare nu renaște în natura copilărească în fiecare epocă propriul său caracter în tot adevărul său nemeșteșugit? Și de ce copilăria societății omenești, acolo unde ea s'a dezvoltat cel mai frumos, n'ar avea pentru noi un farmec veșnic, ca o treaptă care nu se va repeta niciodată? 39)

Tocmai în acest specific inimitabil al imaginilor artistice valabile stă una din cauzele viabilității lor în timp.

Semnificația estetică a scrierilor, a operei unui scriitor în întregul ei, opere care reprezintă un pas înainte în dezvoltarea artistică a poporului și cu atât mai

35) Lenin despre literatură, Ed. P.M.R., 1949, p. 44.

36) Lenin despre literatură, Ed. P.M.R., 1949, p. 15.

37) Ibidem, p. 70.

38) N. G. Cernășevschi, Opere complete, Vol. II, 1906, p. 639, ed. rusă.

39) K. Marx și F. Engels, Opere, Vol. XII, partea I-a p. 203—204, ed. rusă.

mult a întregii omeniri, asigură deasemenea caracterul nepieritor al importanței sale.

Dacă literatura, alături de celelalte genuri de artă, servește societatea cu idei estetice, atunci rezultă că printre caracteristicile care dau unei opere o importanță nepieritoare, forma artistică joacă un rol esențial.

Valoarea operelor lui Pușchin se bazează, alături de alte calități, și pe valoarea lor estetică. „*Pușchin a fost chemat să fie primul poet artist al Rusiei, să-i dea poezia ca artă, și nu numai ca limba frumoasă a sentimentului*“⁴⁰) — scria Belinschi. Și mai departe: „*Dacă am vrea să caracterizăm versul lui Pușchin cu un singur cuvânt, am spune că el este un vers prin excelență, poetic, artistic și prin aceasta am desvălui taina patosului întregii poezii a lui Pușchin...*“⁴¹)

Să ne amintim că V. I. Lenin a vorbit despre Lev Tolstoi ca despre un artist care a ocupat unul din primele locuri în literatura universală. În întreaga literatură universală Lenin nu a găsit un scriitor care să poată fi pus alături de Tolstoi. V. I. Lenin spunea că „*datorită genialei interpretări a lui Tolstoi, epoca pregătirii revoluției într-una din țările asuprite de feudali s'a prezentat ca un pas înainte în dezvoltarea artistică a întregii omeniri*“⁴²).

De creația lui M. Gorchi, creatorul metodei realismului socialist, se leagă o nouă epocă revoluționară în dezvoltarea artistică a întregii omeniri.

Importanța nepieritoare a literaturii sau a operei unui scriitor este determinată deasemenea de participarea sa la șlefuirea și îmbogățirea limbii. I. V. Stalin ne învață că limba este una din caracteristicile națiunii, că ea se crează prin eforturile a sute de generații de oameni, că servește ca mijloc cu ajutorul căruia oamenii comunică între ei, și fără de care nu pot fi coordonate acțiunile comune ale oamenilor în lupta cu forțele naturii, fără de care este imposibilă existența producției sociale. „*Prin urmare, fără o limbă înțeleasă de societate și comună pentru membrii ei, societatea își încetează producția, se destramă și încetează de a exista ca societate. În acest sens limba, fiind un mijloc de comunicare, este în același timp și un instrument de luptă și de dezvoltare a societății*“⁴³).

Participând la făurirea și șlefuirea limbii, folosind limba ca elementul primordial al literaturii, scriitorii crează condițiile pentru importanța nepieritoare a operelor lor. „*Atâta timp cât va răsună vorba rusească, tu vei trăi și nu vei muri*“ — scria A. Radiscev despre Lomonosov.

V. I. Lenin scria că „*limba lui Turghenev, Tolstoi, Dobroliubov și Cernășevschi, este mare și plină de vigoare*“⁴⁴). Prin aceasta Lenin a subliniat măreția lor ca scriitori care au creiat valori nepieritoare.

Literatura fiecărui popor oglindește specificul istoric al vieții și desvăluie astfel bogăția sa, specificul său național sau popular, trăsăturile sale care o disting de literaturile celorlalte popoare. Literatura rusă aduce în persoana marilor ei artiști, cum sunt autorul „Cuvântului despre oastea lui Igor“, Lomonosov, Radiscev, Pușchin, Necrasov, Tolstoi, M. Gorchi, Maiacovschi și alții, un aport național specific la tezaurul literaturii universale.

Dar de ce tocmai acești artiști reprezintă națiunea rusă? În lucrarea „*Cei de făcut?*“, în articolele „*Despre mândria națională a velicoruşilor*“, despre Lev Tolstoi, despre Hertzen, V. I. Lenin a dat un răspuns minunat la această întrebare, arătând că tocmai ei exprimă 9/10 din națiunea velicorusă. Din acest răspuns decurge concluzia că importanța universală și deci importanța nepieritoare a literaturii ruse este condiționată de rolul pe care l-a jucat Rusia în mișcarea de eliberare

40) V. G. Belinschi, *Opere complete*, Vol. IX, p. 374, ed. rusă.

41) Idem, p. 376.

42) Lenin despre literatură, Ed. P.M.R., 1949, p. 70—71.

43) I. V. Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*, Ed. P.M.R., 1951, p. 23.

44) V. I. Lenin, *Opere*, Vol. XX, Ed. P.M.R., 1950, p. 59.

mondială. Operele literare care oglindesc principalele etape ale dezvoltării omenirii ocupă un loc de seamă în tezaurul culturii universale, ca manifestări ale geniului național.

Existența acestor momente în condiții istorice determinate, atribue diferitelor opere de artă sau întregii creații a unui scriitor, o importanță nepieritoare, condiționează posibilitatea existenței și importanței lor îndelungate pentru societate, le permite să supraviețuiască epocii în care au fost create.

LITERATURA SOVIETICĂ, SUPRASTRUCTURĂ IDEOLOGICĂ A BAZEI SOCIALISTE

Literatura sovietică care s'a născut în timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, ocupă un loc important printre formele conștiinței sociale din societatea socialistă (morală, dreptul, filozofia) și joacă un mare rol în transformarea societății.

În prima fază de dezvoltare a statului socialist, în legătură cu sarcinile fundamentale ale țării noastre, în fața literaturii stăteau *alte* sarcini decât în faza a doua a statului socialist, când clasele exploatoare fuseseră lichidate și unitatea politică-morală a poporului sovietic devenise baza societății sovietice. Tovarășul Stalin, care a dezvoltat învățătura despre statul socialist sovietic și fazele sale de dezvoltare, a indicat noile forțe motrice ale societății socialiste, și prin aceasta a arătat care sunt noile sarcini ale literaturii și artei, care sunt *noile* principii de a o aborda, care sunt noile cerințe concrete istorice față de literatură. Statul Sovietic care îndrumază și organizează viața societății noastre socialiste, îndrumază și dezvoltarea literaturii, ca a unui fenomen de suprastructură ideologică. Subliniind marea importanță a ideilor înaintate, viabilitatea principiului nou, socialist, importanța educativă a literaturii sovietice și metoda ei principală, rolul scriitorului ca inginer al sufletelor omenesti, tovarășul I. V. Stalin a clarificat specificul literaturii sovietice ca suprastructură a bazei socialiste. Literatura sovietică a devenit un mijloc puternic pentru educarea masei de milioane de oameni, un instrument în lupta pentru instaurarea orânduirii socialiste. La baza literaturii sovietice stă principiul partinității bolșevice.

Literatura sovietică, generată de baza socialistă, nu cunoaște tendințele contradictorii ale unor clase dușmane, exprimă unitatea politico-morală a societății sovietice și a devenit un mijloc puternic pentru educarea patriotismului sovietic dătător de viață.

Tocmai despre o asemenea literatură a scris V. I. Lenin, încă în 1905, în articolul „Organizația de partid și literatura de partid“. În U.R.S.S. literatura a devenit o parte a cauzei întregului popor. Literatura sovietică este o literatură cu adevărat liberă pentru că nu interesele egosite și carieriste, după cum a spus V. I. Lenin, sunt acelea care antrenează forțe mereu noi în rândurile ei, ci ideea socialismului și dragostea pentru oamenii muncii. Literatura sovietică este o literatură liberă pentru că ea este în slujba milioanei și zecilor de milioane de oameni ai muncii care reprezintă floarea țării, forța și viitorul ei. Literatura sovietică este o literatură liberă, pentru că ea este strâns legată de viața clasei muncitoare, a țăranilor colhoznic, a intelectualității sovietice și pentru că oglindește lupta lor împotriva a tot ce este vechi, în numele noului.

„O astfel de literatură înaintată, cu un bogat conținut de idei revoluționare, a putut deveni și a devenit într'adevăr numai literatura sovietică — trup din trupul și sânge din sângele construcției noastre socialiste.“⁴⁵⁾ — scria A. A. Jdanov.

45) A. A. Jdanov, *Literatura sovietică — cea mai pătrunsă de ideologie, cea mai înaintată literatură din lume*, p. 8, Goslitizdat, 1934.

Pentru a dovedi această idee este suficient să amintim numele unor scriitori ca A. M. Gorchi, întemeietorul literaturii sovietice și al realismului socialist, marele artist al proletariatului, V. V. Maiacovschi, poetul cel mai talentat al epocii sovietice, M. A. Șolohov, celebrul scriitor al timpurilor noastre, A. N. Tolstoi, unul din cei mai buni și totodată unul din cei mai populari scriitori ai țării sovietice, A. A. Fadeev, minunatul artist al cuvântului sau scriitorii atât de proeminenți ca Nicolai Ostrovski, Dimitri Furmanov, A. Serafimovici, M. Isacovschi, A. Tvardovschi, A. Surcov, C. Simonov și mulți alții.

Literatura sovietică întărește baza socialistă care i-a dat naștere și o ajută să nimicească tot ce împiedecă dezvoltarea noii societății.

În cuvântarea sa la deschiderea primului congres unional al scriitorilor sovietici, la 17 August 1934, A. M. Gorchi a spus: „*Noi acționăm într-o epocă de sălbăticiune și disperare generală a burgheziei, disperare cauzată de senzația neputinței sale ideologice, a falimentului său social, în epoca încercărilor ei sângeroase de a se întoarce, prin fascism, la obscurantismul Evului-Mediu feudal.*

Noi acționăm ca judecători ai unei lumi condamnate la pieire și ca oameni care afirmă adevăratul umanism — al proletariatului revoluționar — umanismul forței chemate de istorie să elibereze întreaga lume a oamenilor muncii de invidie, lăcomie, infamie, prostie, de toate monstruozițiile care au desfigurat dealungul veacurilor pe oamenii muncii. Noi suntem dușmani ai proprietății, ai zeiței îngrozitoare și josnice a lumii burgheze, dușmani a individualismului zoologic, susținut de religia acestei zeițe.

Noi muncim în țara unde proletariatul și fărâșimea conduse de partidul lui Lenin au cucerit dreptul de a-și dezvolta toate capacitățile și talentele, și unde muncitorii și colhoznicii își dovedesc în fiecare zi în mod multilateral priceperea de a se folosi de acest drept.

Noi muncim în țara luminată de geniul lui Vladimir Lenin, în țara unde acționează neobosit și minunat voința de fier a lui Iosif Stalin.“⁴⁶⁾

Literatura sovietică pronunță într-adevăr sentința ei asupra lumii vechi, capitaliste, asupra lumii proprietății, a lăcomiei, a infamiei, a prostiei, a tuturor monstruozițiilor care au desfigurat viața oamenilor muncii în decursul veacurilor. Ea este credincioasă testamentului inițiatorului și întemeietorului ei, genialul artist al cuvântului Alexei Maximovici Gorchi. Un sfert de secol înainte de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, M. Gorchi și-a început munca de distrugere a vechii lumi, și de creare poetică a imaginii oamenilor noii lumi, a constructorilor socialismului. Pe baza creației lui A. M. Gorchi, poate fi arătat și dovedit în modul cel mai convingător specificul literaturii și importanța ei socială. Luând naștere în sânul societății vechi, capitaliste, în cadrul vechilor relații sociale, opera lui Gorchi a contribuit la distrugerea lor și la instaurarea relațiilor noi, a societății noi, socialiste. Creația lui Gorchi, este o expresie a ideologiei proletariatului socialist, ideologie care s'a dezvoltat în condițiile dominației capitalismului în Rusia și ale creșterii neconținute a clasei muncitoare și a conștiinței sale socialiste. Iată de ce în opera lui M. Gorchi se vedește extrem de limpede dialectica vieții și sunt oglindite în modul cel mai complect cele două laturi, strâns legate între ele, ale procesului istoric: demascarea esenței reacționare a vechii societăți, a capitalismului și înfățișarea creșterii mișcării revoluționare a muncitorilor și a procesului formării conștiinței lor socialiste. Creația lui M. Gorchi, în pragul secolului al XX-lea, („Foma Gordeev“, „Cei trei“), în perioada avântului revoluționar („Micii Burghezi“, „Azilul de noapte“, „Cântecul albatrosului“, „Un om“, „Vilegiaturistii“, „Copiii soarelui“, „Barbarii“), în perioada primei revoluții ruse

⁴⁶⁾ M. Gorchi, **Pentru pace și democrație**, Schițe, pamflete, articole, cuvântări, scriori.

(„Dușmanii“, „Mama“, foiletoanele satirice „Interviurile mele“, „In America“) în perioada reacțiunii („Cei din urmă“, „Orășelul Ocurov“, „Viața lui Matei Cojemiacchin“, „Vassa Jelesnova“) și în perioada noului avânt revoluționar și a primului război mondial („Basmе despre Italia“, „Oameni ciudați“, „Străbătând Rusia“, „Copilăria“, „La stăpân“) ne arată în imagini artistice, creșterea neîncetată a luptei revoluționare a clasei muncitoare ruse sub conducerea partidului bolșevic și demască în același timp realitatea josnică a Rusiei autocrate și birocratice, esența reacționară a capitalismului.

Creația lui M. Gorchi dinaintea de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie reprezintă ideologia proletariatului socialist, legat prin toate firele vieții economice cu clasele dominante ca părți ale societății capitaliste unice, ideologie ce urmărea distrugerea lumii vechi. Creația lui M. Gorchi de după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a urmărit demascarea și distrugerea a tot ceea ce a stat în calea construirii și consolidării noii societăți sovietice. Operele lui Gorchi din anii 30, „Egor Bulfciov și alții“, „Dostigaiev și alții“, grandioasa epopee „Viața lui Clim Samghin“, publicistica și activitatea social-culturală a lui Gorchi, au un singur sens, un singur scop: să demaște pe dușmanii lumii noi, socialiste, indiferent de masca pe care ei ar purta-o, și să susțină societatea nouă, socialistă, să creeze imaginea omului nou, luptător și erou, omul cu idei active și pasionate, omul muncii, care se afirmă ca „stăpân al lumii, ca unicul moștenitor legal al tuturor valorilor create de el pe pământ.“

Așadar, este clar că opera lui Gorchi după Octombrie, fiind o uriașă forță activă, a ajutat bazei socialiste ca să se formeze și să se întărească, a ajutat noua orânduire sovietică la zdrobirea și lichidarea vechii baze și a vechilor clase. Lupta lui Gorchi împotriva reacțiunii imperialiste, împotriva culturii reacționare din Apus și din America are o uriașă importanță pentru întărirea noilor raporturi socialiste, în lupta pentru pace în întreaga lume.

O pildă convingătoare de felul cum o operă artistică a subminat vechea bază capitalistă în perioada dinaintea de Octombrie, iar după Octombrie, concomitent cu distrugerea vechiului, a sprijinit întărirea orânduirii noi, socialiste, este opera celui mai talentat poet al epocii noastre, Vi. Maiacovschi. Protestul poetului împotriva lumii capitaliste, împotriva burgheziei, împotriva lumii celor „grași“, activitatea lui nimicitoare îndreptată împotriva vechii societăți neîncetând după revoluție a căpătat alt sens, fiindcă Maiacovschi a susținut în același timp, prin opera sa, noua lume socialistă. Poemele lui, „Vladimir Ilici Lenin“, „Poemul lui Octombrie“ și alte opere desvăluie în imagini artistice omul nou, sovietic, eroii din Octombrie în luptă împotriva dușmanilor revoluției.

Aceste exemple ne dau dreptul să afirmăm că literatura sovietică a creat imaginea luptătorului împotriva vieții vechi și imaginea creatorului realității noi socialiste. Ea a arătat nobleța, patriotismul, devotamentul nemărginit față de Patria socialistă, înalta figură morală a omului sovietic. Literatura sovietică a făcut din masele populare eroul principal al operelor sale și a arătat că tocmai ele sunt stăpânii vieții, forța motrice a dezvoltării istorice. Literatura sovietică a aruncat o privire nouă asupra lumii, asupra vieții, asupra muncii și a înfățișat munca drept o chestiune de onoare, de vitejie și eroism, arătând toată frumusețea, forța, vitalitatea oamenilor muncii simpli în societatea socialistă.

Literatura sovietică duce lupta pentru pace, pentru prietenie nu numai între popoarele U.R.S.S., dar și între toate popoarele lumii, iubitoare de libertate. Literatura sovietică este strâns legată de viața, munca și lupta clasei muncitoare și a țărănimii colhoznice, ea reflectă dezvoltarea lor neîntreruptă și succesele lor în construirea comunismului, sub conducerea partidului lui Lenin și Stalin, ea este deaceea plină de optimism, încredere în viitorul luminos al poporului sovietic. Urmărind astfel să contribuie la întărirea bazei sale, literatura sovietică a devenit

un puternic instrument de educare a oamenilor muncii în spiritul comunismului, a devenit cauza întregului popor, a statului.

Literatura sovietică este socialistă în conținut și națională în formă, ceea ce îi dă cele mai largi perspective de dezvoltare. În anii puterii sovietice au realizat mari succese literatura ucrainiană, bielorusă, azerbaidjană, georgiană, tadjică și a altor republici frățești din Uniunea Sovietică.

Mulți scriitori ai popoarelor frățești au intrat în literatura întregii Uniuni. Au devenit larg cunoscuți și se bucură de o mare dragoste scriitorii Bielorusiei Ianca Kupała, Iacob Kolas, Arcadie Kuleșov, Maxim Tank, Mihail Lincov; scriitorii Ucrainei, ca Ticina, M. Rișchi, A. Korneiciuc, M. Bajan, O. Gonciar; scriitorii Georgiei, ca G. Leonidze, S. Cikovani; scriitorii Kazahstanului ca M. Auezov, S. Mukanov; scriitorii Tadikstanului ca Aini, Mirzo Tursun-Zade; scriitorii Letoniei, ca A. Upit, V. Lașis; scriitorii Estoniei, ca A. Iacobson; scriitorii Lituaniei, ca P. Ţvirca și mulți scriitori ai altor naționalități.

Literatura sovietică se deosebește de literatura dinaintea de Octombrie prin metoda fundamentală de creație, metoda realismului socialist. În Statutul Uniunii Scriitorilor se spune: „*Realismul socialist care este metoda fundamentală a literaturii și a criticii literare sovietice, cere artistului reprezentarea veridică, concret istorică a realității în dezvoltarea ei revoluționară. Pe lângă aceasta, veridicitatea și caracterul concret istoric al reprezentării realității trebuie să se îmbine cu sarcina transformării ideologice și educării oamenilor muncii în spiritul socialismului*“. Tocmai aceste aspecte ale literaturii sovietice, adică veridicitatea reprezentării istorice a realității în dezvoltarea ei revoluționară, îndeplinirea rolului educativ față de oamenii muncii, arată locul deosebit de important al literaturii sovietice în zilele noastre. Toate acestea asigură succesul ei în dezvoltarea istorică.

„*Numai o artă veridică — scrie „Pravda“ — poate avea un adevărat conținut ideologic, poate influența sufletele milioanele de oameni. „Ferească Dumnezeu — spune tovarășul Stalin — să ne molipsim de boala fricii de adevăr. Bolșevicii, între altele se deosebesc de toate celelalte partide și prin faptul că nu se tem de adevăr, nu se tem să privească adevărul în față, oricât de amar ar fi el“... A scrie adevărul înseamnă a vedea și a oglindi în mod just dezvoltarea realității, contradicțiile ei, lupta dintre ceace este nou și ceace este vechi*“.⁴⁷⁾

Scriitorii sovietici au realizat succese considerabile, călăuzindu-se după indicațiile partidului și guvernului. În operele lor se desvăluie tot mai larg și mai adânc viața sovietică în toate originalitatea și varietatea ei. Mai sunt, totuși, lipsuri în unele genuri, ca de pildă dramaturgia. Presa noastră de partid le-a arătat. Cauza principală a sărăciei dramaturgiei, slăbiciunea multor piese, „Pravda“ le vede în faptul, că dramaturgia nu prezintă în general în operele sale conflictele vieții, le evită. Dramaturgii nu văd lipsurile din viața noastră, ei consideră că la noi toate sunt bune, totul este ideal. Dar, procedând astfel, dramaturgii greșesc față de adevăr, căci la noi nu totul este ideal, la noi există și lipsuri, la noi există și tipuri negative, la noi există și oameni falsi. „Pravda“ arată că aceste lipsuri trebuie să fie remediate, deaceia ne trebuie scriitori ca Gogol și Scedrin. „Pravda“ explică, că nu există lipsuri acolo unde nu există mișcare, nu este dezvoltare. Dar noi ne dezvoltăm, ne mișcăm înainte, aceasta înseamnă că la noi sunt lipsuri, sunt greutăți, înseamnă că în viața noastră sunt cele mai variate conflicte fără de care nu există viață și deci nici artă.

În convorbirea sa cu scriitorii asupra realismului socialist tovarășul Stalin a arătat că dacă scriitorul reflectă în mod cinstit adevărul vieții, atunci el ajunge în mod inevitabil la marxism. De aci necesitatea de a studia viața adânc și atent, de a o reflecta fidel și veridic. În aceasta constă chezașia succesului.

47) „Pravda“ din 7 Aprilie 1952.

În raportul la a 31-a aniversare a lui Octombrie, V. M. Molotov a arătat succesele literaturii sovietice.

„Suntem îndreptățiți să ne mândrim cu succesele artei sovietice și în ultima vreme, îndeosebi, cu succesele literaturii sovietice; ele se datoresc conducerii partidului, care a arătat drumul ce trebuie urmat. Literatura, cinematograful și alte forme al artei noastre, se îmbogățesc tot mai mult cu opere care desvăluie în eroii lor sensul ideologic al evenimentelor și al muncii oamenilor sovietici. Artă adevărată este accesibilă și lasă urme adânci în conștiința oamenilor și de aceea este atât de mare însemnătatea avântului de astăzi al artei sovietice în educația comunistă a poporului sovietic, în sporirea succeselor lui. Artă sovietică pătrunde departe dincolo de frontierele țării, popularizând înfăptuirile și viața Patriei noastre, pe care presa capitalistă caută să le ascundă sau să le denatureze în ochii oamenilor muncii.“ 48)

În puternica și largă lor dezvoltare, literatura și arta sovietică folosesc moștenirea glorioasă — măreața literatură clasică rusă.

Literatura clasică are în societatea noastră o foarte mare importanță. Rolul ei activ în educarea masselor, importanța ei ca tradiție a literaturii sovietice este uriașă. Dar ea nu poate înlocui literatura sovietică contemporană, care este o suprastructură ideologică a bazei noi, socialiste. Literatura sovietică se dezvoltă și crește, oglindind specificul istoric al epocii sovietice și ajutând la întărirea bazei socialiste, la construirea societății comuniste.



Elaborarea teoretică a problemei rolului literaturii în viața societății are o mare importanță pentru critica literară sovietică, pentru rezolvarea problemelor de istorie literară. Este de datoria criticilor de a extinde și de a adânci cercetările pe baza principiului partinității, ideologiei bolșevice, pe baza tratării marxist-leniniste, de clasă, a fenomenelor naturii, de a demasca în mod consecvent teoria curentului unic, atitudinea obiectivistă în aprecierea fenomenelor literare, sociologismul vulgar.

Problema importanței sociale a literaturii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică obligă pe critici să sublinieze uriașul rol activ al literaturii în lupta socială a forțelor progresiste ale societății presocialiste și noul ei rol în perioada socialismului, îi obligă să desvăluie rolul literaturii sovietice ca forță care contribuie la întărirea bazei socialiste, ca forță care participă activ la construirea societății comuniste.

Lucrările geniale ale tovarășului Stalin despre lingvistică sunt un puternic imbold pentru dezvoltarea criticii literare sovietice, o adevărată busolă, care arată calea justă pentru rezolvarea celor mai grele și complexe probleme de teorie și istorie a literaturii.

48) V. M. Molotov, Raport ținut la a 31-a aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, Ed. P.M.R., p. 25.

PERSONAGIILE NEGATIVE ȘI INTRANSIGENȚA SCRIITORULUI

Cititorul își amintește următoarea scenă din „Tânăra Gardă“ de A. Fadeev: Oleg Coșevoi, care nutrește o dragoste tinerească pentru Lena Pozdnășev, vede cum aceasta cochetează cu ofițerii germani, și ei îi dau ciocolată și undelemn de măsline. Această scenă îi provoacă lui Oleg o mare sguuire sufletească. Ii este greu să priceapă că fata în care a avut atâta încredere poate cădea atât de jos. Dar mama lui Oleg, care are o mare experiență a vieții, îi spune: „Dacă a putut proceda în felul acesta, înseamnă că n'a fost niciodată așa cum... o credeam noi“.

Războiul — această încercare în care oamenii s'au verificat prin felul cum au știut să trăiască și să moară, — a arătat că, în țara noastră, în poporul nostru, s'au găsit și unii care s'au dovedit altfel decât cum și-i închipuiau cei din jur. Oamenii sovietici au luptat cu abnegație împotriva dușmanului; ei nu au cruțat nimic pentru salvarea Patriei și a poporului. A. Fadeev arată felul în care oamenii muncii sovietici, oamenii simpli, nesupunându-se dușmanului în vremea teroarei fasciste, au continuat să apere cauza noastră dreaptă. Au existat însă și unii ticăloși izolați, străini de popor. Cotropitorii străini și-au găsit și slugi pe pământul nostru ocupat de ei.

Artist conștient, dotat cu multă pătrundere, A. Fadeev caută să ne arate cine au fost acești oameni care au intrat în slujba inumanului regim hitlerist, care au slujit acea „nouă ordine“ fascistă, crudă și sângeroasă. El arată că în afară de oamenii cinstiți, cu idei înaintate, au fost și unii șovăelnici, lipsiți de caracter, nepregătiți pentru luptă; alții, egoiști mărunți, care se gândeau numai la ei, și înșfârșit, dușmani ai vieții noi, plini de ură față de ceilalți oameni.

Scriitorul ne vorbește despre trădătorul Stațenco, primul pus de nemți la Crasnodon. Funcționar mărunț, nedeosebindu-se prin nimic de alții, el avusese o viață lăuntrică ascunsă celorlalți. Încă din copilărie, Stațenco era stăpânit de pofta de înavușire, caracteristică societății burgheze. „El era nemulțumit că viața nu-i dădea toate satisfacțiile fără nicio muncă, fără cheltuială de energie și cunoștințe“. Încă din tinerețe îl atrăgea viața parazitară și îi plăcea să citească în cărți despre ea. Visa o viață molatecă, fără emoții, cu venituri sigure „ceva în genul unei rente“. Dar „întreaga desvoltare a vieții «la noi» îi arăta lui Stațenco că anii lui trec și că se îndepărtează din ce în ce mai mult de idealurile vieții sale. Și deaceea ura societatea în care trăia“.

Acest om șters, cu vocea domoală, joasă, profundă, și cu ochi mici și roșii ca de bețiv inveterat, membru al comitetului sindical local și amator de preferans ar fi putut astfel să-și ducă viața fără a fi demascat, dacă n'ar fi izbucnit războiul.

Războiul, ocupația fascistă au făcut să reinvie în Stațenco tendința lui către o viață parazitară. „Idealurile” lui Stațenco erau foarte apropiate de „idealurile” călăului S.S. Venbong care jefuia ca să se îmbogățească, și nu a fost o întâmplare că in- deletricarea de călăi i-a adunat laolaltă.

Nemții au primit în slujba lor pe un astfel de om. El a devenit vechilul asupritorilor nemți — un omuleț josnic și jalnic, lipsit de conștiință și necinstit. Tot putregaiul care zăcuse multă vreme ascuns în el a ieșit la iveală prin contactul cu lumea fascistă, putredă și coruptă.

În slujba nemților a intrat și Ignat Fomin, chiabur, exploatator al nevoiașilor, un om care dorea să se îmbogățească. El târîse înaintea judecării pe proprii săi frați, și făcând ca să fie deportați, lăsase familiile lor sărace lipite. Om înspăimântător, asasin al președintelui sovietului și al secretarului celulei sătești, intrat în Donbass cu acte false, Fomin ducea c viață dublă — era un muncitor „cins- tit” și „sânguinos”, dar fără să renunțe la visurile sale de a trăi după legile so- cietății bazate pe exploatare, unde poți să-ți clădești fericirea pe nenorocirile și ruina altora.

A. Fadeev desvăluie logica prăbușirii și morții lui Ignat Fomin. El scrie des- pre Fomin, devenit trădător și călău al oamenilor sovietici, mult timp după ce acesta murise. Aceasta înseamnă că, luptând împotriva societății noastre cinstite și drepte, Fomin s'a condamnat pe sine însuși la o pedeapsă inevitabilă de care nu putea nici să scape, nici să se ascundă. Aceasta înseamnă, deasemenea, că, din punct de vedere spiritual, Fomin era mort de mult, deoarece în conștiința lui nu mai rămăsese nimic viu, nimic omenesc. Deasemenea, întocmai ca și hitleriștii, el s'a lăsat stăpânit de poftele sălbatice de înavuțire, de asuprire și subjugare a altor oameni, și-a pierdut înfățișarea de om. Aceștia nu sunt oameni, ei nu pot trezi decât ura. Astfel de exemplare trebuiesc nimicite, — ceeace a făcut și „Tânăra Gardă”...

Literatura sovietică are bune tradiții în zugrăvirea eroului pozitiv, omul înai- ntat al epocii sale, luptător inspirat de victoria cauzei poporului. Dar, printre cele mai bune tradiții ale ei, trebuie numărată și **tradiția demascării dușmanului**. Continuând și dezvoltând pe o bază nouă tradițiile clasicilor ruși, Gorki ne învață că nu poți să iubești sincer, dacă în acelaș timp nu știi și să urăști. Marele umanist, a cărui inimă se înflăcăra de dragoste vie pentru oameni, vedea totodată că sarcina literaturii constă și în educarea urii față de tot ce e străin vieții, antiuman, duș- mănos. Când citim „Tânăra Gardă” și altele din cele mai bune opere ale scriitorii- lor sovietici, ne convingem cât de vie, de rodnică și de vitală pentru educarea oa- menilor noștri este această tradiție.

În literatura dintre anii 1920-30 sunt înfățișate chipurile dușmanilor de clasă, ale chiaburilor, ale nep-manilor, ale reprezentanților claselor exploataoare, doborîte de Revoluție. Astăzi, în țara noastră, nu există forțe ale dușmanilor de clasă, forțe potrivnice socialismului; nu există nici o bază pentru ca ei să mai dăinuiască.

Dușmani, de felul lui Fomin și Stațenco sunt renegați, indivizi izolați, plini de ură față de ceeace este nou și care, prin faptul că sunt renegați, demonstrează slăbiciunea lor și pieirea lor inevitabilă. Și totuși, renegatul poate fi primejdios când devine executant al voinții puterilor lumii vechi, atunci când aceasta își în- tinde tentaculele de dincolo de granițele noastre — cu atât mai mult cu cât, printre oamenii cinstiți și cu un nivel politic înalt, mai sunt unii care nu s'au lepădat încă de o prea mare încredere în oameni și de o prea mare îngăduință.

A. Fadeev analizează și purtarea tinerilor care n'au găsit în ei înșiși puterea de a lupta, care s'au pătat într'un fel sau altul prin participarea la crimele cotropitorilor germani.

Ce-l caracterizează oare, înainte de toate, pe renegat? Individualismul, lipsa de legătură cu Patria, cu poporul, indiferența față de destinele societății. Nu este greu de văzut că mediul din care provine renegatul este mediul mic-burghez, cu individualismul, egoismul, meschinăria și îngustimea lui de interese, care tind toate la căpătuirea personală.

A. Fadeev urmărește felul în care se manifestă atitudinea mic-burgheză la personajele Văricova și Liadscaia, care au ajuns să trădeze. Dacă eroii care întruchipează spiritul și forțele poporului nostru sunt arătați în roman în trăsături clare și luminoase, în schimb Zinaida Văricova te desgustă de îndată prin manifestările ei violente, prin cuvintele ei grosolane, prin cozile care-i stau țepene. Ea vorbește despre nemți, exprimându-și nădejdea că nu-i vor face niciun rău: „Eu sunt... după părerea nemților, un fel de liceană“. Atât pentru ea cât și pentru Liadscaia, principalul este să se adapteze nemților, iar ceace se va întâmpla cu prietenele ei, cu tovarășii ei, cu toți oamenii sovietici, cu societatea și cu statul, pur și simplu n'o interesează.

A. Fadeev arată una din particularitățile modului de gândire al Văricovei și al prietenei ei demne de dânsa. Ele nu cred în ideile înalte, în năzuințele înalte. Lor li se pare că oamenii tind numai spre profituri personale, că scopul și menirea omului în viață este lupta împotriva rămânerii în umbră, pentru a reuși în detrimentul altora. După părerea lor cuvintele frumoase, ideile înalte, sunt născocite de oameni ca să ascundă năzuința lor spre profitul personal și tendința de a folosi pe ceilalți oameni în interesul lor. Astfel, o ființă meschină și egoistă vede pe toți ceilalți oameni la fel cu ea; înjosindu-i pe ceilalți, își justifică astfel purtarea josnică. Gorki scria că fascismul mizează pe deprecierea valorii omului. A. Fadeev arată chiar cum vânzarea și trădarea folosesc această „filosofie“ pentru a se justifica. „Tânăra Gardă“ a lăsat urme adânci în întreaga viață a orașelului miner Crasnodon. Munca organizației a luat un mare avânt. Dar conducătorul activității bolșevice ilegale, Filip Petrovici Liuticov, înțelegea că nu este nevoie de prea mulți ticăloși pentru ca organizația să fie trădată și că, la urma urmelor, este de ajuns și un singur laș. Și iată că un astfel de laș s'a dovedit a fi Evghenii Stahovici.

Spre deosebire de Fomin și Stațenco, Stahovici a crescut într'o familie de oameni cumsecade. Totuși el n'a ajuns un om cinstit și cu idei înaintate. Din felul cum se desfășoară aceste întâmplări, vedem cât de complicat și de multilateral se manifestă influența moralei burgheze hrăpărețe. Familia lui Stahovici și-a cucerit prin muncă un loc în societate. Evghenii Stahovici profită de stima pe care ai lui și-au câștigat-o. El se folosește de o situație existentă, fără să se gândească că tocmai munca lor cinstită este aceea care-l obligă să muncească la rândul lui cinstit și rodnic, cucerindu-și prin fapte, autoritatea. Tendința de a cultiva aparențele este una din trăsăturile micii burghezii. Stahovici fusese astfel educat încât ceace-l mâna pe el înainte nu era grija pentru cauza comună ci, mai presus de orice, o vanitate meschină.

La adunările „Tinerei Gărzi“, Stahovici făcea cele mai îndrăznețe propuneri. Făindu-se cu planurile sale vaste și îndrăznețe, el propunea să se lipească manifeste în tot orașul. Își dăduse părerea să fie atrași câți mai mulți oameni în „Tânăra Gardă“, fără să-și dea seama că dacă intrau tot felul de oameni, organizația ar fi putut cădea mai lesne. Participa la luptă, nu atras de o idee măreață, nu în numele țelului celui mare, ci pentru a-și satisface un amor-propriu bolnăvicios și murdar. De ochii lumii, un astfel de om ar fi putut săvârși — într'o clipă de exaltare — un act de vitejie. Dar, înaintea primejdiei, când a rămas singur și nu era nimeni de față ca el să-și joace rolul de erou, Stahovici s'a predat, a pășit pe

drumul trădării. El n'a avut nici tărie, nici fermitate de caracter, nici bază morală solidă, nici conștiința îndatoririlor morale și nici sentimentul dezvoltat al datoriei, al unei etici, care ar fi putut deveni **adevăratele temelii** ale comportării sale. Un astfel de om vede în tovarășii săi, rivali; într'o propunere curajoasă a tovarășului de luptă, ele vede numai dorința de a ieși în evidență și de a-l depăși pe dânsul. Un astfel de om se iubește pe sine mai mult decât pe tovarășii săi, decât pe cei apropiați. În aparență, el părea să fie un orator de efect, un „activist“ care nu se deosebește cu nimic de ceea ce zace înlăuntrul unei mic-burgheze de tip Văricova. Un egoist și un îndrăgostit de sine nu putea găsi în el însuși forța lăuntrică care să-l facă să reziste amenințărilor și torturii. Infatuat, mergând dela egocentrism până la trădare — aceasta este trista logică a dezvoltării acestui personaj.

Romanul lui A. Fadeev arată că intransigența și vigilența sunt condițiunile fără de care nu poate să existe victorie. Intransigența este însă necesară nu numai față de dușmanul care a ridicat arma împotriva oamenilor sovietici. Intransigența este necesară față de toate rămășițele lumii vechi, ale ideologiei străine, ale oricărei morale străine. Și frumusețea curată a eroilor „Tinerei Gărzi“ cheamă la o astfel de intransigență.

A. Fadeev este un reprezentant al primei generații de scriitori sovietici. Dar tradiția de luptă în vederea demascării dușmanului își găsește expresia și în cărțile literaților generației mai noi.

Critica noastră a întâmpinat cu căldură romanul lui Mihail Bubenov, „Mesteacănul alb“.

În acest roman există și lipsuri însemnate, dar principalul constă în faptul că în el găsim întruchipată, cu o mare forță artistică, invincibilitatea poporului sovietic, care duce lupta pe viață și pe moarte cu cotropitorii hitleriști. În raionul Smolensk și apoi în raionul Podmoscovnaia, ostașii noștri apără destinul Patriei lor. Este un roman în care se vorbește despre puterea spiritului de rezistență, despre invincibilitatea poporului în luptă cu dușmanii fericirii sale, despre felul cum se întărește și se oțelește în luptă caracterul omului sovietic. Și critica a avut dreptate când a scos în evidență sinceritatea, căldura, valabilitatea tipurilor de oameni sovietici înfățișați în această carte.

Nu știm însă pentru ce, în articolele de critică, personajul Vladimir Loznevoi, ofițer în Armata Sovietică, care a dezertat din rândurile ei și s'a pus în slujba ocupanților — personajiu important pentru desfășurarea romanului — a fost fie ocolit cu totul, fie doar pomenit într'o frază sau două. Ai impresia că critica se simte oarecum stânjenită de acest personajiu.

Într'adevăr, alături de personajii pline de viață, convinse de cauza lor dreaptă, gata să lupte până la sfârșit — cum sunt Andrei Lopuhov, Matvei Iurghin, maiorul Ozerov — apare un tip monstruos de egoist, de trădător. Și scriitorul înfățișează acest personajiu în amănunțime, desvăluindu-i toate cutele ascunse, toate antecedentele, arătându-i reacțiile în diferite momente ale vieții.

Nu rar se întâmplă ca, în critica noastră, personajii negative să fie trecute sub tăcere. Despre ele, se vorbește, de regulă, în treacăt. Și este deajuns ca personajiu care reprezintă chipul unui om străin de noi să fie redat cu mai multă adâncime, pentru ca, pe un ton morocănos, criticul să-l dojenească pe scriitor pentru aceasta. De obicei, criticul nu va spune că personajiu negativ nu ar fi trebuit deloc să apară. De obicei va spune că acest personajiu este înfățișat peste măsură de amănunțit, că scriitorul ar trebui să se ocupe mai îndeaproape de personajii pozitive, nu de descrierea detaliată a dușmanului, etc.

Personajiu Loznevoi ni se pare a fi o mare reușită a lui Mihail Bubenov și un succes remarcabil în literatura din ultimii ani. Partidul ne-a arătat cât sunt de dăunătoare și de greșite tendințele existente în dramaturgie — și nu numai în dramaturgie — de a minimaliza conflictul, de a ocoli lupta între ceea ce este nou și

ceace este vechi, de a nu vorbi despre existența purtătorilor ideilor lumii vechi — oameni străini de noi, dușmani nouă, falși și răi. Există încă destule rele în viața noastră! Ar fi un manilovism criminal să credem că în treizeci și cinci de ani de existență a Puterii sovietice, în condițiunile încercuirii capitaliste, ar fi cu putință să fie nimicită cu desăvârșire influența vechilor relații de proprietate dinaintea sovietelor, influența ideologiei burgheze, toată acea josnicie care a stăpânit societatea din țara noastră dealungul mai multor veacuri. Iată ce spunea Gorki îndemnându-i pe scriitori să fie cât mai mult cu picioarele pe pământ: „Deprinderile oamenilor educați de veacuri, nici ele nu vor dispărea curând. Grosolană mic-burgheză, aroganță, îngâmfarea funcționarului mărunț, atitudinea disprețuitoare față de om, nici ele nu vor dispărea de azi pe mâine“.

Și iată că, dând la iveală fenomene care nu trebuie uitate, M. Bubenov descrie chipul unui om care întrușipează rămășițele vechiului. Loznevoi nu suportă nici prima încercare de care s'a lovit în luptă. Când nemții pregătesc atacul asupra regiunii a cărei apărare a fost încredințată lui Loznevoi și bombardează această regiune, Loznevoi vede un șoarece care iese deodată din vizuina lui și adună grăunțe: „El robotea vesel, grijuliu și Loznevoi se gândi deodată: „șoarecele acesta s'globează și supraviețuiește desigur luptei, va strânge în vizuina lui mari rezerve de grâu, va ierna la căldură, va întâmpina o nouă primăvară“... Și pe Loznevoi îl pătrunse un sentiment de frică“.

Bombardamentul îl deprimă pe Loznevoi, îl înnebunește de frică. Important de subliniat însă este că Loznevoi a fost învins, **încă mult timp înainte** de a lupta. Înainte de apropierea nemților, el se numește pe sine și pe tovarășii săi cărora li s'a încredințat un sector important de apărare, „condamnați la moarte“.

Fricosului i se pare întotdeauna că cea mai mare primejdie se află în locul unde se găsește el. Fricosul și egoistul sunt totdeauna gata să supraestimeze puterile dușmanului, pentru ca astfel să-și găsească o justificare capitulării lor morale.

Când nemții bombardează linia noastră de apărare, ostași simpli ca Matvei Iurghin, Andrei Lopuhov și alții, se simțeau mai îndârjiți, nicidecum înfricoșați. Insuccesele îi făceau pe ofițerul Ozerov și pe ostașii săi să simtă și mai puternic necesitatea de a învăța să învingă. Dușmanul se dovedește incapabil de a birui starea de spirit neînfrântă, calmul și forța oamenilor sovietici, care își găsesc sprijinul în invincibila forță a poporului.

Matvei Iurghin spune că războiul abia începe. În fața lui vede un drum lung și anevoios, care însă va duce la izbândă. Aceluia care a pornit pe acest drum i se cere răbdare, tărie de caracter, perseverență. El nu trebuie nici să piardă curajul în momentul critic și nici să se îmbete de succese, în zilele de izbândă.

Și iată că acestor oameni măreți și curați sufletește, cu o morală înaltă și creatoare, a căror lege de bază — care le determină întreaga atitudine — este patriotismul, acestor oameni li se opune personajul Loznevoi, acela care capitulează moralmente. El are numai un singur gând: că trebuie să supraviețuiască. Deviza lui este: „dacă vrei să trăiești, acceptă orice“. Nu are nici un țel înalt, nici demnitate, nici stimă față de sine, nici voință.

Cum de s'a născut însă, în societatea noastră sovietică, cu principiile sale morale neînchipuit de înalte, cu sistemul său minunat de educare a tineretului, — căruia îi datorăm acte de vitejie nemuritoare și de neuitat — un asemenea personaj monstruos?

Tradiționala explicație că „nu există pădure fără uscături“, nu ne poate mulțumi. Cum de se pot ivi, în familia sovietică, astfel de monștri? M. Bubenov și A. Fadeev ne atrag atenția asupra felului cum au fost educate aceste personaje ale lor.

Încă din copilărie, viața lui Vladimir Loznevoi a fost extrem de complicată. Tatăl lui, inginer hotarnic, intelectual rus înăbușit sub jugul epocii prerevoluțio-

nare, a fost chinuit ani de-arândul de sentimentul nimicniciei muncii sale. I se părea că fiul lui era un om deosebit, născut pentru fapte mari. I-a prevăzut băiatului un viitor mareț: „Imi îngădui să vă asigur că soarta lui nu e soarta mea!... Va fi un om mare!“ Și bătrânul intelectual rus nu l-a obișnuit pe fiul său cu munca, nu i-a sădit convingerea că, în numele unui scop mareț, nu trebuie să crute nici timpul, nici eforturile susținute. El nu și-a educat fiul în spiritul devotamentului cinstit față de un țel înalt... Dorind sincer pentru băiatul lui un viitor frumos, a semănat în sufletul acestuia sămânța înveninată a individualismului.

De mic copil, Vladimir Loznevoi s'a obișnuit să cugete cu îngâmfare la viitorul său. Aspira la glorie, dar se îngrozea de muncă. Nu-l atrăgea nici munca profesorului, nici aceea a savantului chimist. Pe toate acestea le socotea prea mișaloase și prea neînsemnate pentru el. Visa profesiuni neobișnuite. E lesne să visezi la dobândirea unei astfel de profesiuni. Intrând la universitate, în numai o jumătate de an schimbă trei facultăți, învață de mântuială și este eliminat.

Societatea sovietică este bazată pe muncă, pe activitatea comună a tuturor grupelor societății, în numele unui ideal mareț. Dar Loznevoi și-a făcut despre viitor, despre scopul lui în viață, despre locul pe care-l va ocupa în viață, o idee individualistă și parazită.

Mihail Bubenov își zugrăvește personajul când prin trăsături psihologice, când prin trăsături satirice. El opune succesiv constanței și fermității purtării soldaților, a oamenilor simpli sovietici care stau neclintiți cu picioarele pe pământ, lipsa de personalitate, oportunistul, incapacitatea lui Loznevoi de a crea ceva.

Colhoznicul nemembru de partid Osip Mihailovici se declară comunist, ca să ia asupra-și vina incendierii grăului, pentru ca astfel să salveze pe ceilalți colhoznici. Lopuhov, Iurghin, sunt gata să se sacrifice pentru Patrie, dând astfel la iveală puternica lor legătură de sânge cu ea. Loznevoi este gata să renunțe la Patrie, la familie, la el însuși. Când din ordinul nemților, spânzura un câine ca să le fie pe plac, cititorul vede limpede că renegatul acesta este gata la orice. Și va spânzura și oameni, va fi gata la orice ticăloșie, la orice crimă, pentru a-și salva pielea. Dar ticăloșia lui Loznevoi are și ea o „filosofie“. La baza concepției de viață a lui Loznevoi stă conștiința superiorității sale față de ceilalți. El este doar un om puternic, care poate să-și permită orice, pe când cel slab trebuie să i se supună. Gorki demasca limpede sensul unei asemenea „filosofii“: mijlocul de a justifica puterea stăpânilor. Loznevoi este străin de concepția că omul constituie bogăția principală, capitalul cel mai de preț. Pentru el omul nu este un tovarăș, un frate, ci un instrument pentru atingerea scopului propus. Toată purtarea lui față de cei din jur este pătrunsă de cinism și de egoism.

Condițiunea esențială pentru dezvoltarea omului este legătura lui cu societatea, cu Patria, participarea lui activă la munca și la lupta poporului. Logica dezvoltării unor personaje ca Andrei Lopuhov sau Matvei Iurghin constă în aceea că ei se întăresc și cresc odată cu poporul înarmat, că ei se îmbogățesc din punct de vedere spiritual în această luptă care a devenit însăși rostul vieții lor. Logica dezvoltării lui Vladimir Loznevoi constă în aceea că, rupt de popor, ridicându-se împotriva poporului, el decade tot mai jos, devine o ființă tot mai jalnică, mai ticăloasă și mai respingătoare.

La început Loznevoi se gândește să se ascundă, întocmai ca șoarecele, într-o vizuină, nearătându-se în fața hitleriștilor. Nădăjduiește apoi că se va putea supune fără împotrivire fasciștilor, fără să se amestece în luptă, păstrându-și viața și buna stare materială.

Viața ne arată însă că există și o logică a căderii, că nu te poți opri pe o treaptă medie. Loznevoi va face și pasul următor. Căutând să se țină departe de luptă, el devine de fapt executantul voinței criminale a hitleriștilor și se înfundă tot mai adânc în mâlul fascist. El va merge chiar până la provocarea ticăloasă și

criminală: dându-se drept partizan, el și complicitii lui jefuesc pe țărani, astfel încât vina cruzimii lor cade asupra partizanilor. Loznevoi caută să îndepărteze poporul de mișcarea partizanilor, să submineze încrederea în luptătorii pentru cauza poporului.

Dar oamenii sovietici, partizanii, descoperă provocarea. Uneltirea mârșavă a lui Loznevoi se termină prin demascarea și prinderea lui. Sfârșitul acestui degenerat e plin de o profundă semnificație. Capturat de partizani, el stă închis împreună cu alți renegați, cu polițaiul Șoșin, strecurat și el în rândurile partizanilor. Loznevoi îi cere lui Șoșin să-l scape cu orice preț — prin șiretenie, prin minciună, provocând un incendiu. Il amenință chiar: „Dacă nu mă scapi, te denunț!” Și Șoșin înțelege că Loznevoi îl va denunța cu adevărat, îl va trăda. Salvându-și pielea, Șoșin îl omorâă pe Loznevoi. Acesta din urmă piere astfel de mâna unei ființe tot atât de josnice și care, întocmai ca și el, și-a pierdut înfățișarea de om; el piere pentrucă singur, de bună voie, a trezit în sine forțele bestiale, egoiste și ura de oameni.

Întâlnind la Fadeev tipuri ca Stațenco, ca Stahovici sau ca Fomin, și la Bubenov, tipuri ca Loznevoi, ni se pare că este foarte ușor să se povestească despre ei. De fapt, să-l cunoști și să-l demaști pe dușman nu este chiar atât de simplu. Nu este ușor să deslușești diferența dintre ceea ce el pare și ceea ce este în realitate. Nu este ușor să-i dibui în viață pe diverșii manilovi sau sobachevici, și nici nu-i lesne să demaști tipuri de teapa lui Fomin și Loznevoi. Fapt este că un Manilov al zilelor noastre va lua aspectul unui funcționar sovietic grijuliu, împovărat de o mulțime de griji „sociale”. Fapt este că exploatorul și tiranul Ignat Fomin lucrează într-o mină, el are toate actele în regulă și acestea dovedesc că el este Fomin, muncitor sânguinos și stahanovist. Fapt este că Stațenco — funcționar la secția planificare — este un participant nelipsit la ședințele comitetului miner local.

Sunt pline de o mare însemnătate cuvintele pe care și le spun Matvei Șulga și Andrei Vălco în noaptea execuției, în carcera gestapoului german. Ei spun că deseori omul e judecat formal, după înfățișare, după aparențe, că o astfel de atitudine față de om nu îngăduie să i se cunoască calitățile și lipsurile. Andrei Vălco aruncă cuvinte pline de amărăciune: „Îți place să judeci pe fiecare după aparență — curățel și spilcuit”. Și ia-lă că aparențele „înșeală”, că un om, în realitate devotat Patriei, ca Liza Râbalov, este bănuț, în timp ce, judecând tot după aparențe, i s'a dat lui Ignat Fomin puterea de a hotărî asupra vieții lui Vălco și de a-l denunța nenților.

Cu astfel de oameni ca Fomin, Stațenco, Loznevoi, literatura sovietică educă în cititor intransigența față de tot ceea ce este josnic, murdar, străin orânduirii socialiste, educă în cititor vigilența, clarviziunea, însușirile morale înalte. Ea ne ajută să înțelegem tot mai profund că în societatea noastră sovietică mai există și oameni păcătoși, falși, străini de ideologia regimului nostru, că nu se poate să nu ținem seama de efectele influențelor străine, ale tendințelor străine.

Sentimentul puternic și adânc pentru tot ceea ce este frumos și esențial pentru oamenii sovietici este de nedespărțit de ura vie, pasionată pentru tot ceea ce este monstruos, rău, fals. Nu putem pătrunde adânc în realitate fără a demasca lupta care se dă între ceea ce este nou și ceea ce este vechi.

Dar necesitatea de a-l demasca pe dușman nu izvorăște numai din grija de a reda o imagine complexă a realității noastre. Zugrăvirea rămășițelor vechiului nu constituie un scop în sine. Adevăratul scop este de a stimula activitatea, eficacitatea, intransigența în lupta cu dușmanul. Dacă cei din jurul lui Stațenco și Fomin ar fi fost mai atenți la ființa lăuntrică a acestora, renegații nu ar fi izbutit să se ascundă sub aparența omului sovietic. Și, pe de altă parte, dacă Stahovici ar fi fost educat — să spunem — în alte condițiuni, dacă cei din jurul lui ar fi fost mai exi-

genți cu el, dacă voința lui ar fi fost mai călită, poate că ar fi evitat acel sfârșit rușinos.

Datorită faptului că în societatea sovietică nu există clase antagoniste, unii scriitori trag de aci concluzia pripită că în operele lor nu trebuie să existe conflicte antagonice, de neîmpăcat.

Trebuie să observăm însă că în rândurile noastre caută uneori să se strecoare oameni care reprezintă ideologia și năzuințele cercurilor conducătoare din țările capitaliste de dincolo de hotare. Se știe că astăzi lupta de clasă are loc în arena internațională.

„Dușmanul care a fost lichidat înăuntrul granițelor Uniunii Sovietice este un prieten devotat și un complice al dușmanului din afara ei“ — scria Gorki. Așa sunt Stațenco și Fomin. Predominarea tendințelor mic-burgeze de acaparare, egoiste, îl trec pe renegat, în mod natural, **dincolo de granițele societății sovietice**. Prin urmare, aici nu mai pot fi invocate normele și criteriile obligatorii în relațiile dintre oamenii sovietici. Iar dacă societatea noastră, statul nostru demască și pedepsește pe dușmanii poporului, pe dușmanii regimului nostru, — literatura noastră sovietică trebuie să condamne deasemenea cu aceeași necruțare pe reprezentanții lumii vechi.

Mai sunt însă oameni care nu s'au eliberat încă de sub influența a ceea ce este vechi, dar ale căror interese de bază coincid cu acelea ale statului sovietic, ale poporului sovietic. Așa este, de pildă, în romanul lui M. Bubenov, Erofei Cuzmici, lăranul care nu și-a învins încă năzuințele și deprinderile legate de proprietatea particulară, și care este uneori gata să cârtească împotriva colhozului și puterii sovietice. Dar când năvălesc hoardele fasciste, el recunoaște cu o deosebită ascuțime că **interesele vitale** ale sale se contopesc cu interesele tuturor colhoznicilor cinstiți, cu ale întregului popor, cu ale Armatei Sovietice.

Noi căutăm în fiecare personajiu acea trăsătură determinantă, fundamentală, care-l caracterizează. Acolo unde trăsătura determinantă, fundamentală a personajului este legătura lui cu lumea veche, acolo poate și trebuie să se desvolte un conflict puternic. Lupta cu oameni ca Fomin și Stațenco nu se poate „stinge“; aici nu mai poate fi vorba de vreo „împăcare“. Acolo unde există însă un conflict bazat pe o cauză particulară, dar interesele fundamentale și determinante ale societății sovietice coincid cu acelea ale personajului reprezentat — acolo, se naște un conflict care poate ajunge la o mare ascuțime, dar, în mod firesc, se și poate rezolva prin „împăcare“, pe baza acceptării părerilor și normelor lumii noastre socialiste și prin renunțarea la fostele prejudecăți și greșeli.

Sarcina literaturii sovietice este de a arăta în toată măreția lui omul sovietic, educat de partidul lui Lenin și Stalin, și care s'a ridicat mai sus decât oricare dintre eroii epocilor trecute. Această sarcină nu poate fi despărțită de o alta : să nu fie cruțat ceea ce e rău, să nu fie ascuns ceea ce este urât, să stărnim față de ceea ce e rău și urât desgustul și să-i aplicăm, în numele istoriei, în numele poporului, o judecată severă și necruțătoare.

Din „Literaturnaia Gazeta“, Nr. 89, 24-7-1952

EUGEN CAMPUS

O EPOPEE ÎN PROZĂ

O nouă creație a maestrului Sadoveanu

Caracteristica de bază a operei lui Mihail Sadoveanu este patriotismul. Tot ceea ce a scris acest clasic al literaturii noastre contemporane este pătruns de o profundă dragoste pentru oamenii și pământul patriei. Aproape pretutindeni în universul bogat al creației (peste o sută de volume), fie că trata o temă din viața contemporană, fie că se adresa trecutului nostru, el s'a străduit și a izbutit să scrie *de pe pozițiile* poporului, să exprime gândurile și sentimentele, năzuințele acestuia. Participarea sa activă la lupta clasei muncitoare după 23 August, ajutorul dat de partid, i-au îngăduit scriitorului, ca, străduindu-se să-și însușească tot mai temeinic metoda realismului socialist, să ridice opera sa pe o treaptă calitativ superioară, dezvoltând din plin tot ceea ce conținea ea prețios. Luminate de concepția despre lume a clasei muncitoare, legătura profundă cu oamenii și pământul patriei sale, patriotismul său, au căpătat un nou sens, incomparabil mai adânc, mai cuprinzător, mai clar și au găsit o expresie artistică nouă, corespunzătoare, calitativ superioară.

Lucrul acesta apare cu deosebire limpede citind „Nicoară Potcovă“, ultima operă a maestrului Sadoveanu.

Iubitorii operei sadoveniene știu că în lucrările marelui nostru prozator revine cu insistență tema războiului, a unei războiuri care are o semnificație caracteristică populară, cu largi implicații sociale.

Dărză și neobosită, Victoria din „Baltagul“ colindă drumurile de munte până ce dă de urma ucigașilor soțului ei. Tudor Șoimaru din romanul istoric „Neamul Șoimăreștilor“ nu-și găsește odihna până ce nu-și răzbună tatăl, prinzându-l pe boerul Stroe Orheianul, ucigașul părintelui său și omorându-l chiar pe mormântul aceluia. Nici în „Baltagul“, nici în „Neamul Șoimăreștilor“, precum nici în alte lucrări în care revine aceeași temă, nu este vorba de satisfacerea unei uri personale, ci de pedepsirea unui vinovat, e vorba de împlinirea unei judecăți, de săvârșirea unui act de dreptate socială. În opera lui Sadoveanu, motivul războiului exprimă deci năzuința poporului spre „plinirea dreptății“, ura lui neiertătoare față de împilatori, dârzenia cu care urmărește pedepsirea acestora, încrederea nestrămutată, optimistă, că până la urmă, dreptate trebuie să se facă, binele trebuie să învingă.

Grăitoare pentru sensul acesta social și caracteristic popular al războiului este povestirea „Județ al sărmanilor“ din volumul „Hanul Ancuței“. Pentru că a îndrăznit să se opună boierului, Constandin Moțoc a fost bătut până la sânge și supus la cele mai barbare torturi, așa cum obișnuiau să le aplice fără scrupule moșierii ce se considerau stăpâni absoluți, nu numai pe averea și munca, dar și pe viața țărănilor. Izbutind să scape cu viață numai datorită extraordinarei sale vitalități,

Moțoc se refugiază în munți, trăind liber în împărăția nepătrunsă și frățească a codrilor fără de sfârșit. Dar într-o bună zi, îndemnat și întovărașit de haiducul Vasile cel Mare, coboară la vale în sat. Zi de duminică... La ieșirea din biserică, cei doi opresc pe boier, îl judecă pentru nelegiuirile săvârșite și-l răpun. (O scenă similară până în cele mai mici amănunte, cu excepția desnodământului, întâlnim și în „Nicoară Potcoavă“: Petre Gânj și tovarășii săi întâmpină pe boier Filipeanu la sfârșitul slujbei bisericești). Spune haiducul:

— „*Ne-am înfățișat... ca să facem un județ, după vechi obicei. Căci până la judecata din urmă, a lui Dumnezeu, neavând ascultare nici la Isprăvnicii, nici la Divan, cată să facem dreptate singuri cu brațul nostru*“.

Este vorba deci de un act de dreptate socială, de o judecată în numele poporului, un județ al sărmanilor, cum arată însuși titlul povestirii.

Totuși, cazul respectiv este în fond unul individual, valoarea lui generală decurgând numai din caracterul lui tipic. Este judecat un anumit boier — reprezentant tipic al categoriei sale sociale — pentru felul, iarăși tipic, cum a chinuit pe un anumit țaran, cel care se răzbună acum.

Intreaga povestire „Nicoară Potcoavă“ este de fapt tot un Județ al Sărmanilor, dar ridicat la proporțiile unei țări întregi.

Prin glasul și brațul de viteaz al lui Nicoară, poporul întreg, strâns în jurul steagului ridicat de hatman, cheamă la răspundere pe boierii împilatori și vânzătorii de țară, luptă pentru plinirea dreptății, pentru pedepsirea vinovaților și făurirea unei vieți mai bune, liberată de exploatarea stăpânilor dinlăuntru și de jugul celor dinafara hotarelor.

„*Fapta noastră* — spune bătrânul asaul zaporojean Pokotilo — *e poruncită de desădejdele noroadelor și de dreptatea pe care ele o caută din veci*“.

În afară de această diferență care decurge din proporțiile naționale ale acțiunii lui Potcoavă, între povestea lui Moțoc și aceea a hatmanului erou există și o altă, tot atât de izbitoare și semnificativă: în timp ce fapta lui Moțoc era o izbucnire

de revoltă anarhică, aceea a lui Potcoavă este îndelung chibzuită și organizată. Este aci, așa cum vom arăta pe larg mai încolo, nu numai o trăsătură nouă a eroului, dar și a autorului însuși, care a trecut printr'un proces de limpezire ideologică, de clarificare a viziunii sale asupra relațiilor sociale, asupra scopului conștient urmărit și a sensului istoric real al acțiunilor personajilor sale.

Dar tocmai pe baza unei atare clarificări, scriitorul a putut vedea mai precis limitele pe care nu le puteau depăși eroii acelor vremuri. Călăuzindu-se după principiile metodei realismului socialist de a oglindi realitatea în dezvoltarea ei revoluționară, fără a împiedica cătuși de puțin asupra veridicității, asupra prezentării istoricește concrete, M. Sadoveanu a dat perspectiva viitorului și nu a neglijat condițiile istorice ale epocii respective. El nu a alunecat pe panta ispititoare — pe care s'a lăsat într'o măsură târft Laurențiu Fulga de pildă, în valoroasa evocare dramatică „Ion Vodă cel Cumplit“ — de a identifica aproape prezentul de atunci cu cel de azi, posibilitățile de atunci cu cele ale vremurilor noastre. În condițiile istorice din ultimul pătrar al secolului al XVI-lea, lupta revoluționară a poporului lua forme specifice, acțiunea domnului și a diferitelor categorii sociale, chiar când se situau pe linia progresului și a năzuințelor populare, erau determinate de interese economico-politice bine precizate, șansele de succes și de stabilitate a mișcărilor cu caracter progresist, revoluționare, erau deasemenea precis delimitate. Respectarea acestor condiții istoricește concrete se vedește în special în faptul că M. Sadoveanu a pus în miezul operei sale problema centrală a acelor vremi: lupta împotriva jugului otoman care sugruma țara, luptă ce se împletea strâns cu aceea împotriva boierilor vânzătorii de țară și exploatare fără scrupule ai compatrioților lor. Respectarea acestor condiții se vedește deasemenea în desnodământul romanului. Ca și în „Județ al Sărmanilor“, unde, după pedepsirea moșierului ciobanul și haiducul se refugiază din nou în munți, tot astfel, în romanul de față Nicoară Potcoavă părăsește domnia și se

retrage în Slobozenie, în pământul liber al zaporojenilor. În chipul acesta sugerează scriitorul, prin mijloacele specifice artei, adevărul științific că, în acele vremuri, jugul otoman și exploatarea boierilor puteau fi înlăturate o clipă printr-o acțiune cutezătoare, deschizătoare de drum pentru viitor, dar nu erau încă deplin coapte condițiile pentru o definitivă și traică răsturnare a ordinii existente, pentru înfăptuirea unei alte orânduiri.

Din condițiile istoricește deosebite ale epocilor oglindite decurge și deosebirea dintre imaginile artistice corespunzătoare în două opere veridice ca „Mitrea Cocor” și „Nicoară Potcoavă”, scrise amândouă astăzi, pe baza metodei realismului socialist. Și răzburarea lui Mitrea Cocor este amănată cu chibzuință până la momentul prielnic, și mânia lui dreaptă devine o forță canalizată rațional în vederea atingerii scopului urmărit. Dar, dată fiind prezența hotărâtoare a clasei muncitoare și a ideologiei ei, înțelegerea scopului și a căilor ce duc la realizarea lui are un cu totul alt caracter; și mai cu seamă sunt date condițiile pentru înfăptuirea deplină și definitivă a năzuințelor poporului, a acelei „dreptăți” pe care noroadele „o caută din veci”, dar care numai în epoca noastră, prin construirea socialismului, poate fi în sfârșit temeinic așezată în țara noastră, în lumea întreagă. Deaceea, spre deosebire de ceea ce se întâmplă în „Nicoară Potcoavă”, unde autorul sugerează doar că lupta acestuia va fi preluată de urmași, în „Mitrea Cocor” tabloul pedepsirii boierului Trei Nasuri și al pătrunderii cu plugurile pe moșia acestuia are ceva de început al unei temeinice și de nesdruncinat noi orânduiri, de care și zadar se vor izbi atacurile înverșunate, disperate ale dușmanilor. Caracterul acesta al finalului din „Mitrea Cocor” decurge cu necesitate din condițiile concret istorice ale realității din epoca noastră.

Trebuie însă să mărturisim aci și o rezervă cu privire la desnodământul lui „Nicoară Potcoavă”. Faptul că Nicoară nu rămâne domn este în ansamblu, un lucru just. Dar tocmai de aceea era necesar ca renunțarea la domnie și întorcerea lui Nicoară în Zaporjă să fie motivată nu prin

deziluzii personale, ci prin condițiile istorice respective, prin acțiunea forțelor sociale ce puteau determina o atare hotărâre, zădărniciind înfăptuirea durabilă a țelurilor pentru care luptase Nicoară. Strâns legală de aceasta este și o a doua slăbiciune a povestirii, slăbiciune care ni se pare că provine din relativ insuficient de puternica realizare artistică a perspectivei de viitor, a continuității luptei începute de Nicoară până la victoria finală.



Tocmai pentru că în caracterul și soarta lui Nicoară Potcoavă își găsesc întruparea artistică adecvată problemele istorice ce stăteau în fața poporului român în această epocă, figura acestui erou capătă în economia romanului un rol precumpănit.

Deaceea ne apare atât de nimerit, de necesar, procedeul compozițional folosit de autor. Acțiunea este de o simplitate clasică, ea se desfășoară ca un fir unic pe care-l urmărești cu ușurință dela început până la sfârșit. Tot ce se petrece — dela punerea premizelor și până la soluționarea logică a implicațiilor problemei date, soluționare care coincide cu sfârșitul romanului — este strâns legat de personajul principal, determinat de acesta sau definit în raport cu el. Din lucrarea de față a maestrului Sadoveanu, scriitorii noștri pot învăța mult în ceea ce privește alegerea structurii compoziționale celei mai adecvate, în ceea ce privește construirea unui subiect simplu și clar, desfășurarea cu consecvență până la rezolvarea logică a premizelor puse, un subiect ale cărui elemente de bază să coincidă cu problemele esențiale, acute, ale epocii.

Intr'adevăr, ce se întâmplă în fond în „Nicoară Potcoavă”? Încă din primul capitol înțelegem că sarcina istorică a momentului este continuarea luptei lui Ion Vodă cel Cumplit și că această sarcină și-a asumat-o fratele după mamă al acestuia și tovarășul său de luptă la Roșcani, hatmanul zaporojean Nicoară Potcoavă. Restul povestirii nu face decât să desvolte până la capăt implicațiile acestor premise. Începând cu capitolul II, facem cunoștință cu eroul principal și-l urmărim apoi pe

acesta fără a ne depărta o clipă dela problema de bază enunțată în premize. Vedem cum — învățând din eșecul acțiunii sale cutezătoare, dar necugetate, prin care pâlînd curtea domnească dela Iași a lui Petru Schiopul numai cu câțiva tovarăși încercase să-l prindă pe vânzătorul Golia — Nicoară Potcoavă este hotărît să și ducă la îndeplinire sarcina asumată, organizând cu chibzuință o campanie bine pregătită și bizuindu-se nu numai pe brațul său și al câtorva tovarăși de arme, ci pe masele populare asuprite și pe sprijinul frățesc al sotniilor de cazaci liberi, zaporojeni. Deaceea, deși vremelnic înfrânt și grav rănit, el simte din ce în ce mai puternic ceea ce va exprima mai târziu Pokotilo în cuvintele pe care le-am citat : „Mă'nșel eu, ori suntem mai tari decât înainte?... Căci fapta noastră e poruncită de desnădejdea noroadelor, de dreptatea pe care ele o caută din veci. Iți aduci aminte hatmane, de vorbele aceste pe care le-ai rostît la adunarea din Zaporojă când ne-am întors de la Moldova? Nu le-am uitat nici eu, nu le-a uitat nici unul din luptătorii noștri“.

Capitolele care povestesc popasul lui Nicoară la curtea mazilului dela Davideni, arată nu numai cum s'a însănoșit Nicoară sub privegherea pricepută a vrăciței Olimpiada și a privirilor pline de dragoste feciorenică ale Ilincăi, nepoata vrăciței și fiica mazilului. Ele arată și cum se strâng în jurul continuatorului lui Ion Vodă tot mai mulți prieteni care-l înconjoară cu dragostea și respectul ce se cuvin în mod firesc celui care întrupează năzuințele tuturor.

După însănoșire, drumul de întoarcere către Zaporojă până la Prut și apoi până la Nistru nu este un simplu fapt divers inutil prelungit pe numeroase pagini de dragul pitorescului, ci lărgeste orizontul, îl așează pe erou în cadrul său firesc, de exponent al năzuințelor întregului popor, legat prin mii de fire de oamenii și pământul patriei. Pe ori unde trece, totul și toți îi sunt prieteni, se alătură luptei lui și-l apără împotriva dușmanului. Capitolele acestea culminează cu înfățișarea aspectului măreț al solidarității organizate a întregului popor în jurul eroului său :

„Depărtarea pînă la apa Nistrului se impușina cu repeziciune, toluși popasurile erau mai dese. Ieșeau în calca măriei-sale călăreși din sale, cu care se schimbau închinări și vorbe bune ; îl petreceau pînă dincolo de hoiarul moșiei lor și apoi rămineau într'un dîmb lungă vreme, pînă ce depărtările se încețoșau atît pentru cei duși cît și pentru cei rămași.

Această rînduială lăcustenii o pregăteau umblind cale de un popas înaintea lui Nicoară. Iar alții dintre cei vestiți de lăcustenii umblau și mai departe cătră zarea Nistrului, înștiințînd neamuri și prietini. În lungul drumului se mișca această mișcare și umblau neconținut călăreși și vestitori.

De asemenea se dăduse înștiințare și ciobanilor care aveau lîrle ici-colo, în acele largi întinderi. Și după învățămintele vechi, dobîndite din suferința rîndurilor de oameni, ciobanii vesteau satele de cătră pădure, cu focuri, despre umbletele înainte la calea Lipșei și îndărăt la vadul-Raşcului ale slujitorilor lui Vodă-Schiopul și ale lui ceauș-baș de la Iași“.

Este aci o replică impresionantă în cadrul de largă desfășurare pe care-l oferă povestirea în proză, dată versurilor altui clasic al literaturii noastre, marele Eminescu. În scrisoarea a III-a, Mircea spune :

„Eu? îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul
Și de-aceea tot ce mișcăn fara asta, răul,
ramul
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman
este“.

Capitolele care înfățișează viața lui Nicoară Potcoavă pe pământul liber al Zaporoei, în locuința sa dela Zid-Negru, au un dublu rost. Pe de o parte ele scot în evidență câtă dragoste de viață și câtă dorință de a trăi în pace și bună înțelegere au acești oameni pe care setea aprigă de libertate și dreptate îi determină să stea mereu cu arma în mână, să devină niște războinici neînduplecați și neînfricați, temuți de dușmani. La Zid-Negru, Nicoară Insușt are altă înfățișare, ceea ce-i uimește pe haholii ce-l întovărășiseră :

„Oamenii au văzut pe hatman cu uimire,
în alte straie decît cele ale călătoriei.

N'avea valeş încins, şi nu-i privea cu străşnicie, cum trebuie să privească un hatman vestit. Ochii lui căutau blinzi şi giasul îi suna moale.

Acesta să fie Potcoavă? Parcă n'ar fi acesta! E totuşi hatmanul; căci oşteanul cel bătrân, căpitanul Petrea, stă lângă el cu mâna stângă pe inimă, închinându-i-se".

După ce primesc cele ce li se cuvin şi pe deasupra un dar pentru neveste şi copii, se pregătesc de plecare. Nicoară îi priveşte din prag:

— „*Umblaşi sănătoşi! le-a urat stăpânul de la Zid-Negru; şi a stat în loc privind-i cum se duc în buiestru repede către miază-noapte.*

După ce nu i-a mai văzut, s'a întors către ale sale, cele părăsite de altea săptămâni, livada cu meri şi cu prisaca de douăzeci de buduroaie, şi vacile în staul la adăpost de muşte, şi cele două bătrîne văduve Mitrodora Ivanovna şi Nimfodora Fibuleac, uscate ca nişte schivnice.

Meri, ştiubeie şi staul au părut a se vesele în tăcere sub pulbera de argint a soarelui de Iulie".

Pe de altă parte, capitolele acestea constituie o continuare firească a celor dinainte şi totodată o nouă largire a orizontului. Dacă povestea drumului de întoarcere spre Zaporojă constituie un prilej de a prezenta realităţile sociale din ţară şi solidarizarea masselor populare cu acţiunea eroului, povestea faptelor petrecute după trecerea Nistrului la Movilău, pune din plin problema situaţiei internaţionale din acel moment, a relaţiilor dintre state şi popoare. Este un mare merit al scriitorului că, luminat de o înţelegere justă a istoriei, a ştiut să lămurească felul cum aceste relaţii sunt determinate de interesele economico-politice ale claselor stăpânitoare din statele respective, precum şi prăpastia care există între aceste interese şi acelea ale masselor exploatare de pretutindeni. Scenele ce se desfăşoară în cetatea Movilăului ne desvăluie în mod concret situaţia din Polonia şi poziţia diferitelor clase sociale. Lămuriri suplimentare căpătăm în discuţia pe care Nicoară o poartă la Braţlau cu prietenul său din copilărie, neguţătorul filosof Cubi Lubiş.

„...S'a aşezat ca o stâncă peste norod

legea şleahlicilor. De aceea se înţeleg răzmeriţele, mai ales în Ucraina, şi taberele dela Dnipro, sporesc", spune Nicoară. Iar Cubi-filosof, trage concluziile cu privire la politica externă a Poloniei, formulându-le într'o sentinţă care aminteşte proverbele populare:

„Şleahlicii vor danşa la Cracovia ca ursii, şi le vor bate din dairă Turcii".

Confirmând ideea lui Nicoară că o ţară nu poate fi puternică „dacă poporul e asuprit şi nefericit", Cubi Lubiş lămureşte cauzele atitudinii trădătoare a şleahlicilor, arată legătura dintre exploatarea din interior şi renunţarea la independenţa naţională: nobilimea poloneză se teme de furia poporului, nu are pe cine se bizui: „*Şleahta a lucrat cu îndârjire ca să-şi facă duşmani. Şi acum n'are ce pune în faţa barbarilor ismailiteni. Trebuie să-şi scadă truţia şi să-şi plece fruntea".*

Din aceeaşi discuţie aflăm şi situaţia Turciei. Hatmanul Nicoară e conştient că puterea acesteia se clatină, că imperiul otoman, bazat pe asuprirea popoarelor, e putred:

„Acum ar fi fost ceasul, a zis el, să stea frăţile umăr lângă umăr, căci ceasul căderii tiranilor ismailiteni se apropie. Băgat-aţi de samă destrăbălarea dregătorilor Porţii Otomane? Bacşişul şi pira sint ca un puroi al trupului împărăţiei-lor..."

„Acuma-i vremea cînd se apropie răscumpărarea, cînd neamurile robite s'ar putea scula înlăturînd de la Bizanţ spurcăciunea. Dar neamurile sint bolnave de nedreptatea şi sila Domnilor!"

Adevărul cu privire la putreziciunea imperiului otoman şi la nemulţumirea crescândă a popoarelor subjugate se verifică prin numeroase fapte de viaţă înfăţişate în decursul povestirii nu numai când e vorba de poporul român, dar chiar şi atunci când sunt prezentaţi tătarii. Dornici de o viaţă paşnică şi nemulţumiţi de pretenţiile stăpânilor din Constantinopole, ei sunt bucuoşi să încheie înţelegere de pace cu Nicoară, îl ajută chiar să pedepsească pe Cigala, ucigaşul lui Ion Vodă. Şi dacă foloseşte din plin culoarea locală şi pitorescul descriind întâlnirea cu hanul tătar la vânătoare de cai sălbatici sau povestind anecdota plină de umor popular despre

felul cum Pokotilo a rămas prieten cu Han-Tătar cu toate că a scuipat sămăburi de rodii pe covorul de Buhara — autorul știe totuși să scoată în evidență că reușita tratativelor duse de Pokotilo se datorește unor cauze mai adânci, de natură economică și politică.

Potcoavă cunoaște situația popoarelor din jur și o folosește în vederea ducerii la bun sfârșit a sarcinii pe care și-a asumat-o. În primul rând însă el se bizuie pe două forțe: moldovenii săi și zaporojenii. De la reședința sa, „Zid-Negru”, se poate ajunge la fel de ușor atât la Ostrovul Moldovenilor, unde sunt instruiți oșteni veniți să se înroleze sub steagul lui, cât și la tabăra cea mare a Zaporojenilor, în lunca Nistrului, unde hatmanul Șah își pregătește sotniile căzăcești pentru a participa la expediția din Moldova. Sălășluirea îndelungată a lui Nicoară între Zaporojeni, al căror învățcel intru ale luptei pentru libertate și apoi hatman în expediția cutezătoare fusese; participarea Zaporojenilor la luptele lui Ion-Vodă cel Cumplit; sfințenia cu care ei păstrează vie amintire acestui erou, întâlnindu-se în-fiecare an pentru a-l prăznui laolaltă, așa cum laolaltă au luptat pentru libertatea Moldovei; prietenia frățască dintre hatmanul Șah și hatmanul Nicoară; colaborarea strânsă și ajutorul neprecupețit dat în organizarea și ducerea la bun sfârșit a expediției, toate acestea sunt fapte grăitoare, mărturisind cu evidență convingătoare acea realitate pe care istoricii burghezi s'au străduit s'o ascundă: prietenia nestrămutată, de veacuri, dintre poporul român și popoarele care astăzi fac parte din marea Uniune Sovietică. faptul că, în lupta pentru libertate și independență poporul român și cei mai buni fii ai săi s'au bucurat de sprijinul și ajutorul frățesc al vecinilor noștri dela Răsărit.

Ideea aceasta străbate dela un capăt la altul lucrarea lui M. Sadoveanu, punându-i pecetea adevărului istoric sesizat în esența lui și dându-i astfel o mare valoare educativă. Ea face parte integrantă din însăși structura eroului principal, care este Zaporojean și a cărui acțiune nu poate fi înțeleasă dacă facem abstracție de realitatea istorică a prieteniei româno-ruse. Iată încă un aspect esențial al nimeritei alegeri a eroului principal, al caracterului său tipic

pentru a reprezenta lupta poporului român pentru libertate și independență în acele vremuri.

Drept ultimă parte a cărții maestrului Sadoveanu poate fi considerată aceea care povestește desfășurarea expediției în Moldova. Ea reprezintă concluzia logică și culminarea celor precedente.

Rod al unei îndelungate și bine chibzuite organizări făcute de un comandant destoinic și însuflețit de dragoste pentru popor, campania se desfășoară ca o avalanșă de nestăvilit, călăuzită însă de gândul înțelept al omului ce o conduce. Ea arată cum se manifestă practic, în acțiune, prietenia dintre români și cazaci, în lupta comună pentru același țel înalt, prin încrederea nestrămutată a tovarășilor de drum în eficacitatea eforturilor lor comune, împletite armonice pe baza unui plan amănunțit, urmat cu strictețe.

La baza campaniei stă concepția lui Nicoară că are de îndeplinit o misiune, aceea de a duce mai departe lupta lui Ion-Vodă și de a pedepsi pe trădători. El nu intră în Moldova ca un cuceritor, nu râvnește mărirea deșarte pentru sine, ci vine pentru a „plini dreptatea” nădăjduită de popor. Luptând în interesul poporului, el știe că se poate bizui pe popor. „Nu intrăm în Moldova după dobândă, spune el, ci pentru a face județ vânzătorilor”

Stând la sfat cu prietenii săi la Ostrovul Moldovenilor, cu mult timp înainte de pornirea expediției, el le împărtășise planurile sale, arătându-le desfășurarea viitoare a campaniei, așa cum el o vedea parcă aveau în gândurile sale cutezătoare: „...deschizând ochii neclintiți spre vedenia viitorului. în sara blândă de vară i se părea că e singur numai cu cugetul său”.

Detășamente de avangardă vor pune stăpânire din vreme, prin surprindere, pe „vămile de ieșire ale Moldovei, poprind iepuroii”, boierii trădători. Restul armatei va înainta cu aceeași repeziune uluitoare care cheazăuiește victoria, înfrângând toate obișnuințele și răsturnând planurile adversarului: „cată să facem drumul de zece zile numai în cinci”, „biruim vremurile și depărtările”

Pentru a asigura o atare înaintare fulgerătoare, dar mai cu seamă pentru a arăta

dela început că oastea lui nu vine să-lacă pagubă norodului ei să-l ajute, solniile vor duce cu ele hrana rece, pregătită din vreme. Increderea poporului, câștigată prin fapte ce vestesc vremuri mai bune, va fi întărită prin lămuririle date de crainici: „domnul nostru Nicoară pe sărmani îi ocrotește, pe cei trufași îi lovește“.

Sprrijinindu-se astfel pe încrederea și ajutorul poporului — această condiție pe care el o știe esențială pentru succesul oricărei lupte — Nicoară își va putea îndeplini misiunea, își va împlăni visul: „*Pentru asta ostenim noi, facem drumul în pripă, nu asu-prim pe nimeni, ținem liniște și dreptate — ca să prindem și să pedepsim pe boierii care au vândut pe domnul lor*“.

Și așa s'au întâmplat lucrurile într'adevăr. Deaceea poporul i s'a alăturat lui Potcoavă, descoperind în el pe realizatorul năzuințelor sale. Sprrijinul activ al poporului — cheazășie a victoriei, această idee prețioasă și mobilizatoare pentru lupta pe care și noi o ducem azi împotriva unor hrăpăreți subjugatori de popoare, imperialiștii americani și englezi, se desprinde cu putere din întreaga lucrare și cu deosebire din această ultimă parte, care constituie astfel o continuare firească și o încununare a capitolelor ce înfățișau solidarizarea poporului cu Potcoavă atunci când acesta se afla în drum către Zaporojă.

Sarcina asumată este dusă la capăt. La Iași, din porunca lui Potcoavă, se ține di vanul de judecată, în prezența norodului. Primul a fost judecat și condamnat Irimia, părcălabul ce-l trădase pe Ion-Vodă. Deoarece osânditul nu se afla de față, sentința a fost executată mai târziu, când boierul trădător a căzut prins după ce făcuse o ultimă încercare să ridice sate și să atace Iașii, pentru a izgoni pe Nicoară.

Astfel se încheie de fapt povestea lui Nicoară Potcoavă, prin rezolvarea logică, până la capăt, a premizelor puse.

Ultimul capitol, care are drept teatru de acțiune tot hanul lui Gorașcu Haramin ca și primul capitol, marchează în felul acesta închiderea unui ciclu; el încheie această construcție arhitectonică armonioasă, plină de simetrie, prin sugerarea ideii că lupta lui Nicoară va fi continuată de alții până la plinirea definitivă a dreptății nădăjduite

de popor din veci. Badea Neculăe povestește:

— „*Fraților ciobani și fraților țărani, ne-a spus nouă diacul Radu că măria-sa Nicoară a trecut ca un vis al noroadelor. Din duhul său care nu se stinge ne-om aprinde noi și alții de după noi, cum se aprinde lumina din lumină*“.



Ani încercat să arătăm cum compoziția lucrării, desfășurarea subiectului, structura personajului principal, decurg cu necesitate din conținutul tematico-ideologic, comunică în mod direct și clar mesajul de idei al operei.

Dacă analizăm comparativ volumul de față și „Șoinii“, lucrarea de tinerețe cu aceeași temă scrisă acum aproape o jumătate de veac, constatăm că mai toate modificările esențiale introduse de autor se situează pe această linie a adâncirii și clarificării mesajului de idei.

Hotărârea maestrului M. Sadoveanu de a reconsidera unele dintre operele sale anterioare constituie o pildă de exercitare a spiritului autocritic, o impresionantă mărturie a înaltului său spirit de răspundere ca scriitor al poporului, o nouă dovadă a nebiruitei sale tinereți spirituale. Trăind adânc viața eroilor săi, simțindu-se aproape de ei și iubindu-i pentru că prin ei poate comunica poporului ceea ce are de spus, M. Sadoveanu nu-i părăsește definitiv atunci când a încheiat o carte. Ii poartă cu sine dealungul anilor, ca pe niște prieteni dragi. Rămânând mereu tânăr și receptiv față de ceea ce este nou, maestrul învață neconștient dela viață. Și de această învățătură beneficiază și prietenii săi mai vechi, eroii lucrărilor de altă dată. Deaceea, atunci când în sufletul său eroii aceștia au căpătat contururi incomparabil mai precise și sensul acțiunilor săvârșite de ei i-a apărut incomparabil mai clar, maestrul nu se simte împăcat cu sine însuși până nu-i concretizează într'o nouă operă literară, așa cum au crescut între timp în sufletul său.

Reconsiderându-și cu curaj opera de tinerețe în lumina marxism-leninismului, folosind metoda realismului socialist, M. Sadoveanu a preluat tot ce era valoros în

„Șoimii” și a creat o operă ce se situează pe o nouă treaptă, calitativ superioară.

Tocmai ca urmare a clarificării ideologice și a îndreptării hotărâte spre meloda realismului socialist, a fost înlăturat tot ceea ce îndepărta atenția dela ideea ce trebuia să stea la baza operei și au fost adăugate o serie de elemente esențiale pentru punerea în valoare a acestora.

Așa de pildă, au fost eliminate toate acele aspecte care întunecau caracterul social al acțiunii lui Nicoară și capacitatea sa de a fi un vrednic exponent al năzuințelor și luptei masselor populare în acea vreme. Nicoară nu mai e bântuit de nesfârșite îndoieli și nu mai așteaptă încurajări dela fratele său mezin. Superioritatea lui asupra acestuia este acum nediscutabilă, tocmai pentru că el este acela pe umerii căruia apasă o grea dar nobilă răspundere. De această răspundere, eroul este acum conștient dela început și până la sfârșit. Ca un leit-motiv revine ideea misiunii pe care este chemat să o îndeplinească. Ea îl urmărește până și în vis, atunci când aiurează pe patul de suferință :

— „Doamne, luptat-am după puterile mele, a urmat cu glas mai slab rânitul. Am apărut pe sărmanii lunii și am ridicat sabia împotriva nedreptilor diregători ai țării acestia, — după cum a fost diata bătrânului Ștefan-Voievod... Și am fost hatman la Dnipru, purtând război împotriva dușmanilor creștinătății...”

Sensul social cuprinzător al „răzbunării”, al „județului” său, sens întunecat în „Șoimii”, apare acum clar și atunci când e vorba chiar și de apropiata pedepsire a unuia dintre ticăloși, Cigala, și Nicoară e atât de frământat încât nu poate dormi :

— „Suntem, moș-Elisei din aceeași dragoste pentru mucenicul nostru. Dacă este Dumnezeu, mă rog să nu fiu înlăturat de la izbînda mea. Iar dacă nu este Dumnezeu, te cer prietinelor mei să mă sprijine, ca să dobîndim pentru oamenii ce-or rămîne după noi o nădejde, care să le fie temei de viață. Altfel, viața n'are înțeles și mai bine ar fi fost să nu fim”.

Spre deosebire de ceea ce petrece în „Șoimii”, acum totul — întâmplările, faptele, gesturile și vorbele personajilor, des-

scrierile de natură, chiar și comentariile autorului și formularea stilistică — totul are o anumită amploare maestrosă, corespunzătoare cu seriozitatea adâncă și măreția misiunii ce-l însuflețește pe Nicoară și pe toți ai săi. În acest sens, modificări esențiale a suferit personajul Petre Gînj, căruia i-au fost eliminate aspectele comice și ridicole ce-l micșorau fără rost.

Locul pe care-l ocupă intriga sentimentală cu Ilinca, nepoata mazălului, a fost deasemenea mult redus. Intreaga problemă a căpătat o altă coloratură și o altă soluționare. Romantismul puțin dulceag al aparițiilor la ferestre și al morții provocate de dorul după cei dragi, a dispărut. Moartea apărea cu atât mai nemotivată cu cât nu era vorba de o dragoste adâncă, ci de înflăcăarea unei adolescențe care nici nu știe pe care dintre cei doi frați îl îndrăgește de fapt. Șovăielilor nejustificate ale Ilincai — nejustificate din punct de vedere artistic, dată fiind necesitatea sublinierii superiorității eroului principal — le corespundeau șovăieli și complicații sentimentale, tot atât de neindicate, ale lui Nicoară însuși. Care trebuie să fie alitudinea lui față de Ilinca, fata trădătorului Irimia? Și cum trebuie să acționeze față de tatăl iubitului său? Această inutilă complicație sentimentală ducea în „Șoimii” și la rezolvarea conflictului : Mezinul, care punea dragostea mai presus de datorie, ucidea pe Petre Gînj pentru că acesta îl răpusesse pe tatăl Ilincai. Iar Nicoară, deși îndurerat de cele petrecute, nu lua nici o măsură împotriva fratelui său.

Efectul salutar al eliminării tuturor acestor elemente care tindeau să abată atenția dela ideea de bază către problemele „personale” ale eroilor transformând în special prima parte a „Șoimilor” într-o poveste romanțioasă de dragoste, a fost întărit pe de altă parte prin larga dezvoltare și justa luminare a problemelor sociale. Este interesant de notat de pildă faptul că mazălul dela Davideni, deține acum numai un rol periferic, că el nu mai handiceapează pe cei doi frați Nicoară, creînd o prăpastie între aceștia, „boierii”, și tovarășii lor de arme. Este interesant deasemenea faptul că au fost introduse figuri tipice de boieri trădători, ca acel pîrcălab Gavril dela

Iampol, strecurat în rândurile sprijinitorilor lui Nicoară, precum și alte numeroase personaje de diferite categorii sociale, menite tocmai să dea o imagine mai complexă a relațiilor sociale din acea vreme. Dar faptul cel mai important este locul hotărîtor pe care-l deține acum poporul în desfășurarea acțiunii. În „Șoimii” el nu apare decât episodic și uneori greșit reprezentat numai prin gloata care pradă și se îmbată în Iași până ce ostașii lui Nicoară intervin pentru a restaura ordinea, ba șiucid pe unul dintre ei (episodul cu Șahîn). Din acest motiv pe de o parte, și, pe de altă parte pentru că expediția în Moldova apare cu totul nepregătită, exista pericolul ca acțiunea lui Nicoară să dea cititorului impresia unei aventuri întreprinse de un grup de războinici. În noua lucrare a lui M. Sadoveanu, așa cum am arătat mai sus, în centrul atenției stă legătura lui Nicoară cu poporul. Capitole întregi vorbesc acum despre solidarizarea activă a poporului cu hatmanul ce se întorcea spre Zaporojă apărât de oamenii ce-i netezesc calea, despre îndelungata și chibzuita pregătire a campaniei, despre strângerea maselor populare în jurul steagului ridicat de Nicoară.

Toate acestea — și am dat numai câteva pilde — arată în mod convingător, pe materialul viu al operei literare, cum se manifestă concret în creația artistică rezultatul luminării temei pe baza ideologiei marxist-leniniste și al aplicării metodei realismului socialist. Ne arată cum clarificarea concepției constituie premiza pentru realizarea unei opere în care un valoros mesaj de idei să fie transmis cu claritate și consecvență prin mijlocirea imaginilor artistice.



În noua lucrare a maestrului Sadoveanu, eroul principal a căpătat un rol precumpănitor — grăitoare în acest sens este și schimbarea titlului lucrării — și a devenit o personalitate de o complexitate impresionantă și totuși de o consecvență logică nedesmințită. El este purtătorul ideii de bază a operei, expresia cea mai directă și mai înaltă a năzuințelor poporului în acea vreme. Intreaga lui viață constituie o pregătire

pentru misiunea pe care și-o va asuma-o conștient mai târziu, motivare a preluării acestei misiuni și a felului cum ea va fi dusă la îndeplinire. Încă din copilărie, l-a scârbit învățătura mincinoasă și zădarnică a multora dintre dascălii săi dela Bar, dar i-a fost drag unul dintre aceștia, care folosea istoria drept pildă și învățatură pentru lupta prezentului; deaceea nu pregeta să povestească cu respect și admirație despre lupta pe care și el o apucase, a lui Ștefan: „*Fost-a acel voievod stăpân pe o țară mică, oștile lui erau puține; dar el s'a dovedit mai semeț și mai vrednic decât împărașii și craii de aiunci. Căci măria-sa Ștefan de la Moldova lupta împotriva robiei și cotozirii, și la războaiele sale îl sprijinea întreg nerodul*”. Despre datoria de a prelua moștenirea glorioasă a lui Ștefan-Vodă, de a o duce mai departe, i-a vorbit mereu fratele său mai mare, Ion: „*Și dela Ștefan-bătrânul, spunea fratele nostru Ion, ne-o rămas nouă poruncă să ne desrobim de păgâni și de cneji*”. Mai târziu, a urmat o altă școală: aceea a vieții libere dela Zaporojă și a luptei cu sabia în mână pentru apărarea libertății, ajungând hatman vestiț printre cazaci, slăvit de popor în cântecele sale pentru vitejia de care dăduse dovadă în lupte. Ca hatman zaporojean, în luptă, l-a reîntâlnit pe Ion-Vodă pe când acesta întârea prin fapte cuvintele rostite și se dovedea un vrednic plinitor al poruncii lui Ștefan-bătrânul. Deaceea, când Ion-Vodă a fost înfrânt prin trădarea boierilor și ucis mișelește de turci, dragostea lui adâncă pentru fratele său și durerea pentru sfârșitul năpraznic al acestuia, s'au contopit cu dragostea pentru misiunea în slujba căreia căzuse Ion-Vodă, cu durerea că ea nu putuse fi îndeplinită, s'a transformat în hotărîrea de a prelua el tradiția glorioasă a marilor săi înaintași luptând împotriva robiei și a cotozirii. Dacă umbra uriașă a voievodului ucis la Roșcani plutește de aci înainte asupra vieții hatmanului, ea nu constituie ideea obsesivă a unei simple răzbunări personale, ci simbolul sarcinii ce trebuie dusă la bun sfârșit. Deaceea, deși întunecată, învăluită în durere, umbra aceasta are brațul îndreptat spre viitor, spre acțiune constructivă, nu spre jale și ură mărunță, fără de orizont. Profi-

lându-se în zare, uriașă, mereu prezentă, ea dă fiecărui gest al lui Nicoară și întregii desfășurări a operei un aer de impresionantă măreție, de adâncă seriozitate, suflul eroic și măreț al marilor răspunderi asumate de acei care luptă în numele poporului.

Toate problemele vieții sale, hatmanul le rezolvă în lumina acestor mari răspunderi. Își stăpânește avântul inimii ce-l mână spre casa Davidenilor unde-l așteaptă iubirea Ilinței și-și împlinește întâi datoria față de țară, față de popor. Atunci când se lasă ispitit de îndemnul lui Petre Gînj de a ataca imediat Iașii, și se lasă târît într-o aventură neucleată, își recunoaște deschis vina în sfatul cu credincioșii săi: — „Măria-sa m'a ascultat pe mine, Pokotilo, a mormăit uncheșul Petrea. Cît am umblat fără oprire, am avut încredințare de izbîndă. Cînd ne-am desmelicit, mi-am văzut greșeala și vinovăția.

— Știu ; mi-ai spus.

— Ba vinovat sînt eu, a grăit cu hotărîre Nicoară, căci am călcat rînduiala de mine hotărîtă“.

Neîndurător față de propriile slăbiciuni și greșeli, el poate fi exigent față de alții, deși-i sunt dragi și le înțelege sbuciumul. Scenele dintre cei doi frați, pline de adâncă umanitate și de înaltă înută moraiă, sunt grăitoare în această privință. La început Nicoară încearcă să-l îndrume pe Mezin cu blîndețe și-și desvăluie tinerețea sufletească, duioșia reluând în glumă, formula cu care se încheiau în adolescență certurile lor filosoficești: „Hai să ne împăcăm și să ascultăm ce spune pădurea“. Când Alexandru continuă să-și manifeste primejdioasa nerăbdare și să pună dragostea sa pentru Ilinca înaintea împlinirii datoriei, Nicoară îl mustără cu severitatea plină de dragoste a fratelui mai mare și a omului încercat care a trecut prin aceleași frământări, biruindu-le :

— „Alexandre, războinicii călăresc pe caii furtunii. Cîteodată greșesc. Greșala asta putea să fie greșala dinaintea morții. Am ieșit din ea teferi. Să nu mai greșim. Să cerșim broaștei cu covată încetinaala, șarpelui înțelepciunea, de la crugul stelelor ceasul potrivit. Cînd ne vom ridica iar, răzburarea să se împlinească fără greș, ca o

ananke a zeilor, cum o socoteau grecii vechi. Dar o pot săvîrși cîteodată și oamenii, dacă nu ocolesc pe la cele necuviincioase : mîncare, vin și muliere...

— Cum grăiești domniata, bădiță ! Parcă m'ai străpunge cu jungherul. Totuși, bădiță, ale noastre sunt și aceste slăbiciuni.

— Ai uitat ?

— N'am uitat, bădiță. Dar mi-i dragă Ilinca.

— Ți-ași putea răspunde că mi-a fost dragă și mie.

Mezinul și-a acoperit ochii cu palmele.

Nicoară a pășit pînă la el și i-a ridicat smucit fruntea privindu-i ochii plînși.

— Spune-mi acuma tu mie, dacă ai uitat datoria ta și jurămîntul care ne leagă ! Dacă le-ai uitat, ești slobod. Du-te !

Mezinul s'a dărîmat în genunchi :

— Bădiță Nicoară, iartă-mă ! Fac cum poruncești !

Hatmanul și-a trecut palma peste părul castaniu al lui făt-frumos, apoi s'a întors și a început a se plimba de la masa pe care stăteau desfăcute foile lui Heliodor de la Emesia, pînă la soba înaltă, în ocnîț careia se afla un snop mărunt de siminoc, floarea fără moarte din stîncăriile Dnipro-lui.

Hatmanul s'a oprit lîngă mezin, privindu-l cum sta umilit la picioarele sale.

— Alexandre, a zis el, cumpănește-ți bine vorbele.

— Bădiță Nicoară, a strigat mezinul cu privirile înflăcărate ; să pier aici, în clipă, dacă nu-ți voi asculta porunca.

— Făi-frumos, porunca nu-i de la mine...

— Știu, bădiță, a suspinat Alexandru, cuprinzînd mîna fratelui său și sărutînd inelul lui Vodă Ion“.

Totuși, când Mezinul își uită făgăduiala și încalcă disciplina părăsind oastea în plină campanie pentru a se întoarce la Davideni, Nicoară e neînduplecat. În mînia lui e și durerea răniî din propria inimă, dar și aceea de a vedea că fratele drag s'a arătat nevrednic, părăsind lupta juruită pentru plinirea dreptății, lăsându-se răpus de slăbiciuni ale firii sale. Sbuciumul omenesc al Măriei-Sale Nicoară e înfățișat cu măiestrie de către M. Sadoveanu. Scriitorul înțelege și urmărește fiecare tresărire a sufletului eroului său, redând-o

în mod plastic prin notarea subtilă a mișcărilor și gesturilor semnificative, ca într-o dramatică scenă mută, și confrutându-și apoi eroul cu alt personaj, Petre Gînj, care servește aici ca un reactiv pentru limpezirea pozițiilor :

„Potcoavă grăia c'o voce blindă, dar îndată ce Bogza a coborît din pridvor, tot lăuntru'l său i s'a cutremurat de furtună. S'a învîrît în juru-i cătînd ceva. După aceea a intrat în camera unde își avea patul de odihnă și s'a trînit cu fața în jos pe poclăzi. După o clipită a săltat în picioare și a căutat cingătoarea cu armele de război. A prins-o cu repeziciune, apoi a aruncat-o.

— Ce-mi folosesc toate? mormăia el înăbușit, ca într'o rătăcire fugarnică. Toate se împlinesc bine și deodată vine acest prag la care mă poticnesc. Omenеști slăbiciuni pe care nu le pot birui!

S'a așezat într'un jilț și s'a scobit la chimir, scoțînd cartea presviteriei și țînînd-o între două degete ca pe ceva de preț. A privit-o lung și apoi a aruncat-o cu aflare pe dușumea, ridicîndu-se și umblînd în neștire, între ușă, pat și masa de abanos, înflorită cu sidef. În camera aceea strîmță, cu puține lucruri amestecate, unele scumpe, altele de rînd, numai c'o icoană în colțul răsăritului cu candelă stînsă, fără scorțuri pe pereți și lăvicere pe jos, cașicum într'un ceas al zilei de Vineri toate ar fi fost luate de un val, i se părea că se înăbușă, ca într'o străinătate pustie, într'o închisoare. Lovi cu minie sunducul înflorit de subt șereastră. După sunet a înțeles că-i gol.

— Ah! a gemut el, lovînd iar cartea de jos cu cizma și trinețînd-o subt măsula de abanos.

S'a oprit. Auzea îndărătul ușii tusa uncheșului Petrea. S'a îndrîjit asupra sa însuși. S'a întors, dar n'a izbulit să zîmbească bătrînului care intrase.

Oșteanul cel vechi privea cu îngrijorare.

— Ce se va fi întîmplat, măria-ta? Mi-a spus Bogza de Lixandru al nostru. Fii cu îngăduință; nu-l judeca prea aspru; și-i frate și s'a purtat întoldeauna cu un viteaz

— A călcat poruncile Domnului său.. a

zis domol, însă cu strășnicie, Potcoavă, privînd ațintit la mare-armaș.

Ca și cum ar fi fost lovit în piept, bătrînul a șovăit înspre Domn, călîndu-i mâna; ochii i s'au aburit de lacrimi.

— Măria-ta, nu-l osîndi pînă ce nu se va afla ce este. În clipă încalec cu câțiva oameni și purced. Pînă mine sară și-l aduc aici. Fii blind și milostiv; sunteți prunci dintr'o mamă.

Nicoară a oștat; a părut că se îmblînzește; însă privirea îi era aceeași.

— Du-te, mare-armaș, adă-l aici pe acel rătăcit".

Confruntarea aceasta a personajilor, determinarea și caracterizarea unuia prin celălalt este un procedeu pe care maestrul Sadoveanu îl folosește cu mare artă și adesea. În acest sens ar merita o analiză amănunțită admirabila scenă pătrunsă de înalt spirit patriotic, plină de duioșie, umor și adănc omenească, în care se întâlnesc la Zid-Negru cei doi bătrâni prieteni și tovarăși de luptă: Petre Gînj și Pokotilo. Spațiul limitat nu ne îngăduie să o facem aci. Ne vom mulțumi deasemenea să indicăm numai o altă scenă în care, la procedeul amintit, se adăogă un altul: sugerarea discretă a stărilor sufletești prin notarea decorului, a unor amănunte ce pot scăpa neobservate și neînțelese unui ochi nepriceput, dar pe care maestrul Sadoveanu le aduce aproape de cititor, așa cum procedează operatorul cinematografic îndreptându-și pe rînd obiectivul spre anumite aspecte semnificative. Simțîndu-se singur în durerea și frămîntarea lui, măria-sa Nicoară caută apropierea unui suflet frățesc. Il cheamă la sine pe credinciosul său tovarăș. diacul Radu, acum vel-logofăt: „Am fost prea tulburat și mîhnit, prietine, a zis Nicoară după ce au ajuns în camera sa de odihnă.

Diacul a băgat de seamă un jilț răsturnat pe dușumea. După aceea s'a dus drept la măsufă, s'a aplecat și a cules de jos cartea presviteriei. Nicoară i-a luat-o din mînă și a virît-o cu grijă în chimir, la locul ei, ca pe un odor scump. Au ridicat amîndoi jilțul; diacul l-a tras cătră șereastră; Nicoară s'a așezat în el; vel-logofătul a rămas în picioare".

În crearea personajului central al po-

vestirii „Nicoară Potcoavă”, clasicul literaturii noastre contemporane a repurtat o nouă și mare victorie artistică. A realizat un erou care întruchiează cu claritate ideea operei și care totuși, cu toată consecvența și unitatea lui, este o personalitate complexă, adânc umană. Deaceea Nicoară Potcoavă izbutește să ne convingă, să ne înalțe și să ne emoționeze totodată. Așa se explică faptul că prezența lui vie îngăduie crearea unor scene de un dramatism zguduitor și în care problematica se ridică la nivelul unor înalte idei filosofice. După ce fratele i-a înnebunit și evenimentele se precipită într-o tragică înlănțuire, Nicoară este impietrit de durere, dar dârz, neclintit:

— „Trebuie să ne mulțămim și c'o nădejde, presviteră.

Olimbiada l-a privit și i-a văzut ochii înghețați. S'a spăimântat, frângându-și minile.

— *Cel care împlinește ce are poruncit, a urmat Vodă, apoi să-și primească partea; numai să nu fie împovărat mai mult decât poate răbda.*

Presvitera și-a plecat fruntea asupra minii cu inelul domnesc:

— *Stăpîne, fii tare pînă la urmă. Domnul Dumnezeu te va încununa.*

— *Ce spui, previsteră Olimbiadă? a ris amar Nicoară.*

— *Stăpîne, nu păcătuiești și nu huli împotriva celor sfințe.*

— *Ah, presviteră, dacă ar fi milă și dreptate dincolo de stele... Dar nu-i. Cercul e pustiu și nu răspunde desnădejzii noastre. Puterea cu care biruim pustia morții nu e decît în noi, mișeei pămîntului.*

— *Vai, grăiești ca un păgîn, stăpîne, nu ca un creștin.*

— *Vorbesc ca un biet om, presviteră”.*

Acest „vorbesc ca un biet om” nu este strigătul unui învîns, a unui umilit ce-și caută scuza într'o presupusă bicisnicie a firii omenești, ci strigătul unui luptător și unui revoltat care îndrăznește să slideze cerul și să se bizue numai pe puteri omenești.

El e hotărît să lupte pînă la capăt și știe că, chiar dacă va cădea înfrînt, alții îi vor duce lupta mai departe, pînă la izbânda finală. De aci izvorăște forța lui de

neînvinș, încrederea în viitor, optimismul. Este puternic pentrucă nu este singur, pentrucă alături de el stau tovarăși credincioși, prieteni, poporul întreg. Cuvintele pe care le rostește către Moș Elisei Pokotilo sunt cheia întregii sale vieți: „Ai dreptate, moș Elisei, m'am liniștit căci nu sunt singur” (sublinierea noastră). Alături de sine, prieteni și tovarăși întru aceeași luptă, simte nu numai pe cei care-l înconjură astăzi, ci și pe luptătorii din viitor:

— „După ce se va priboli lumea de lingourea în care se află, a grăit halmanul sorbind cea din urmă picătură și privind pătărețul în zarea ferestrei, apoi să știți că se vor naște oameni noi care vor clădi o lume mai bună. Înflori-vor flori și se vor pîrgui holde pe gunoaiele trecutului. Noi nu vom mai fi. Dar pînă atunci să lucrăm pentru dreptate, să împlinim poruncile pe care le-avem.”

Acest optimism combativ care se bazează nu pe nesocotirea greutăților, ci pe hotărîrea dărză de a le înfrunța și pe încrederea că, prin luptă unilă, ele vor fi pînă la urmă învinse — acest optimism străbale întreaga lucrare a lui M. Sadoveanu și constituie unul dintre învătămintele ei de pret.



Așa cum am arătat, personalitatea lui Nicoară Potcoavă este extrem de complexă. Totuși cartea nu se reduce la acest personaj central. În jurul lui se grupează o lume întregă de personaje diverse care se definesc și se caracterizează tocmai prin relațiile în care intră cu personajul principal. Bogăția aceasta de personaje — al căror număr nu depășește însă limitele unei construcții echilibrate — îngăduie autorului să înfățișeze structura socială a acelei vremi, precum și o mare varietate de probleme omenești.

Prin atitudinea pe care o iau față de Nicoară și misiunea lui, personajele se grupează în prieteni și dușmani. Dușmanii sunt boierii trădători, boierii care în frunte cu domnul Petru Schiopul și pîrcălabul Irimia au vîndut țara și pe Ion Vodă turcilor, pentruca, la adăpostul pu-

terii turcești, să poată jefui în voie. Dușmani sunt turcii înșiși, care au cointropit Moldova, au subjugat-o și o storc de bogății îngreunând și mai mult viața oamenilor truditori și care sprijină pe trădătorii ce plătesc cu bani grei, adunați tot din sudoarea poporului, dreptul de a se cocoșa la cârma țării și de a o jefui săngeros. Dușmani sunt deasemenea boierii din țările înconjurătoare, ca de pildă acel admirabil creionat nobil polonez Roman Barbă-Roșie, fudul, sigur de sine, considerând că totul i se cuvine și totul îi e permis, exploataându-și la sânge iobagii și dispus oricând să plătească binele făcut printr'o mârșavă vânzare. Dușmani se strecoară chiar în rândurile sprijinitorilor lui Nicoară, ascunzându-și adevăratele sentimente sub masca prieteniei și a declarațiilor sgomotoase de patriotism. Tipic pentru această categorie este boierul Gavril.

Trebue să subliniem ca un merit de seamă al cărții faptul că, deși nu ocupă un loc prea mare în povestire, acești dușmani sunt prezentați just. Scriitorul nu-i înfățișează ca bicisnici, ci ca oameni puternici și periculoși, adversari de temut. Așa ne apare și Irimia pârcălabul, care mai încearcă odată să ridice oaste împotriva lui Nicoară, victorios la Iași; așa ne apare Baș Ceauș Sefer, care știe să folosească diferite stratageme și luptă voinicește cu Mezinul; așa ne apare grecul turcig Cigala, care și în ultima clipă încearcă să-și răpună adversarul și să-și croiască drum de scăpare; la fel, boierul trădător din Iampol, care izbutește să-și ucidă paznicul și să fugă, etc. Pe acești oameni destul de puternici și de periculoși, scriitorul știe să-i facă odioși sau ridicoli (Cigala, boierul Filipeanu), sau ridicoli și odioși totodată (Roman Barbă-Roșie) demascându-le josnicia, scopul pe care-l urmăresc și mijloacele necinstite cu care luptă.

Printre prietenii lui Nicoară se numără în primul rând grupul de credincioși dintre care despre unii am avut prilejul să vorbim (ca Petre Gînj, diacul Radu, Elisei Pokotilo), iar despre alții, ca Alexa Totîrnac poreclit Vulpe pentru iscusința sa de călăuză sau ca Ile Caraiman, țiganul cântăreț liberat din robie,—pomenim acum. Dar

pe lângă acest grup de oșteni, dintre prietenii lui Nicoară fac parte toți acei care au avut de suferit de pe urma înfrângerii lui Ion Vodă, de pe urma înăspririi îndoitei exploatarei exercitate de stăpânii din afară, Turcii și de slugile lor dinlăuntru, boierii din partida filo-turcă; fac parte toți acei care, dintr'un motiv sau altul, nu au interesul ca stăpânirea turcească și puterea boierilor să dănuie. Așa se explică faptul că dușmanii cei mai neîmpăcați ai împărăției otomane cotochitoare, Cazacii zaporojeni, sunt aliații de frunte ai lui Nicoară. Așa se explică faptul că tânărul han tătar, — creionat de Sadoveanu numai prin câteva trăsături, dar suficiente pentru a contura o figură vie — arată prietenie hatmanului.

Pan Tadeus Kopytchi este un fost căpitan de oaste în slujba lui Ion Vodă și acum a lui Nicoară. Om cu idei înaintate, patriot, el nu se poate împăca în nici un chip cu politica de ploconire față de turci. De altfel, deși el însuși de origină nobilă, nici nedreptatea săvârșită de boieri nu o poate suferi, boierii aceștia fiind după socotința sa, chiar mai răi decât păgânii. Abil politician și orator iscusit — așa cum se dovedește în discursul ținut la judecata lui Barbă Roșie — el pune aceste însușiri în slujba unei cauze drepte. Stăpân al unui trup urieșesc pe care-l poartă cu fală, temperament volubil și entuziast, el este gata oricând să sară în ajutorul celor obijduiți.

Încă dela prima apariție a personajului, scriitorul izbutește să-i zugrăvească portretul printr'un interesant procedeu cinematografic, de analiză succesivă, în mișcare.

Un alt credincios al hatmanului este evreul Cubi Lubiș. Deși în povestire se insistă în special asupra prieteniei ce-i unește încă din copilărie, ca o explicație de bază pentru legătura dintre ei, este evident că aceasta are și o altă semnificație. Cubi este un negustor, un om de afaceri. Și negustorii nu puteau dori menținerea puterii feudale a boierilor.

În această perioadă, ei erau deci interesați în promovarea mersului înainte al societății. Este deci justificată sublinierea unor laturi pozitive ale lui Cubi Lubiș.

Credem totuși că, în conturarea filosofului negustor, se manifestă tendința scriitorului de a-și privi întru câțva necritic unele personaje. Pe Cubi Lubiș nu-l vedem deloc ca negustor și nici nu apare în carte o eventuală motivare satisfăcătoare a faptului că el nu se comportă nicăieri în chipul caracteristic exploatatorului.

Așa cum este conturată în roman, figura lui Cubi este valoroasă în special ca mărturie a luptei scriitorului patriot Sadoveanu împotriva șovinismului. Întru atingerea acestui țel de luptă, scriitorul folosește cu succes arma, mai rar întrebuintată în acest scop, a umorului. Istorisirea plină de haz dar cu tâlc a întâmplărilor din copilărie ale lui Cubi, este mai convingătoare decât o pledoarie.

În lupta împotriva șovinismului, scriitorul recurge și la alte mijloace: stabilește indirect o apropiere între Cubi Lubiș, filosof evreu și Prepelea, morarul înțelept de pe Valea Șomuzului, sau diacul Radu cu proverbele-i populare. Crează figura țiganului Ile Caraiman, învăluită de simpatia autorului și aureolată de vraja străbună a cântecelor populare pe care nimeni altul ca el nu le știe murmura la gura focului. Înfățișează viața grea a țiganilor robi adăpostiți vremelnice la curtea părăsită a lui Iurg. Iar prin gura logofătului Iorgu Samson, autorul vorbește cu înțelegere despre relațiile dintre răzășii moldoveni și Ciangăi:

„Iară, până atuncea să ne minguiem, fraților, cu nădejdea și cu acest vin căm acru din vîile Ciangăilor, de la ținutul Bacăului. Iaca, bine trăim noi cu acești Ciangăi de lege și limbă străini. Și ei plugari, și noi plugari, sintem ca frații. Dar boierul, limbă și lege cu noi, e dușman norodului și Domniei. Când se scoală țara împotriva lui, apoi și Ciangăii se adună cu noi ca să-l desbatem din rădăcină. Iară noi le plătim Ciangăilor pe două vedre de vin un ban de aramă, ca acesta care a ieșit la domnia lui Ion Vodă, cu chipul mării-sale“.

Apare cu deosebire clar în acest pasaj că, în timp ce o prăpastie îi desparte pe exploatați de boierii de același neam, ei se simt frați cu Ungurenii care suportă aceeași exploatare și luptă împotriva ei.

Urmările înăspririi exploatării după înfrângerea lui Ion Vodă sunt înfățișate de scriitor printr'o mulțime de fapte și personaje. Plini de semnificație pentru înțelegerea acestor vremuri sunt oameni ca haiducul Strămurare, Agatanghel, răzeșul sărăcit adăpostit într'o casă de călugăr, apoi oștean al lui Nicoară, vatamanul Agapie Lăcusteanu căruia i-a pierit soția în vâltoarea războaielor, etc.

Despre aceste consecințe ale înăspririi exploatării vorbește Alexa Totărnac, uimit și îndurerat de cele aflate în satul său răzășesc de baștină:

„Multe s'au schimbat în sat la noi, a grăit Vulpea. Iorgu Samson nu m'a cunoscut pînă ce nu m'am vădit cine sint. Atunci mi-a spus că acum doisprezece ani, cînd am ieșit eu din Dăvideni, oamenii mînceau pită; iar acum se nevoiesc cu terci de mei. Unii boieri de treabă au ajuns mazîli, iar răzășii s'au vîndut bogătanilor și au intrat în șerbie“.

Dintre acești oameni — dintre mazîli, dar mai cu seamă dintre răzeșii nemulțumiți sau siliți chiar să-și cedeze pământurile — s'au recrutat sprijinatorii lui Nicoară.

Lămuritoare este povestea satului Filipești, asupra căruia se revine în repetate rânduri în carte, sat sugrumat de ghiara hrăpăreață a boierului Vartic. Nechita și Dominte, fiii ultimului răzeș liber, au apucat calea codrului. Și după ce într'o bună zi l-au ucis pe Vartic, s'au îndreptat către Zaporojă și s'au înfățișat lui Nicoară. Iată cum își povestesc pășaniile:

„Nechita s'a oprit; Dominte l-a îndemnat iar cu cotul:

— Spune, bădică, patarania noastră cu boierul. Dacă n'o spui dumneata, o spun eu, rugînd pe măriasa ca să mă ierte de îndrăzneală. Slăvite stăpine, noi ne-am fost dus în voinicie, săvîrșind destule răutăți asupra slujitorilor stărostiei și asupra boierimii. Cum îi întilneam undeva pe slujitori și boieri, cum îi suduiam, și-i păleam. Să fim iertați, căci asemenea șapte le-am săvîrșit cu amărăciune și desnădejde. Tătuca noastră s'a pustiiat la o sfîntă mănăstire, moara a luat-o puhoiul de primăvară; așa că noi ne-am dus la lupi și mistreți sub ocrotirea codrului,

temindu-ne de oameni. Și fiindu-ne nouă jale mare după locurile prunciei, veneam citeodată într'ascuns, noaptea, la fîntîrimul Filipenilor ca să aprindem făclie la mormîntul măicii noastre. Dacă nu puteam ajunge la fîntîrim, apoi puneam făcliile la poarta cuvioasei presvitere Olimpiada. În covrul unde așezam noi făcliile în sara asta bunăoară, găseam în noaptea a doua merinde, pomană de sufletul răposatului preot Dionis. Da'ntr'un rînd, iaca ne întîlnim cu Vartic, boierul de la Filipeni. Noi nu l-am căutat, știindu-l păzit de strață tare; dar a dat el peste noi. Domnia-lui se ducea la Român; noi am trecut Moldova spre satul nostru. Noi ieșeam din vad; domnia-lui venea la vad. — Iaca hoțomanii Gîrbovului l strigă dumnealui la slujitorii ce avea cu sine; dați în ei cu săbiile și-i oborîți. Noi, ca cei fricoși, o luăm la fugă, unul încolo, altul încolo, — dar nu departe unul de altul. Cei patru slujitori ai domniei-sale se răsfră după noi. Cum îi vedem cu coada ochiului răsfrăți, odată ne întoarcem asupra lor și-i păm pe rînd cu mare grabă, de frica ce aveam de ei; și după ce-i păm cu ghioagele, îndrăznim să ne ducem și la Vartic, și-l păm și pe dânsul. Intăi la păm bătica Nechita, fiind frate mai mare; după aceea l-am păm și eu, dar nu mai aveam ce păm, căci Vartic slăbise de tot.

A zis bătica Nechita:

— De-acu hai, măi Dominte.

Fiindu-mi frate mai mare, l-am ascultat; și ne-am dus.

Feciorii Gîrbovului au rămas cu frunțile plecate, în locul unde se aflau, așteptînd muștrarea hatmanului. Dar hatmanul tăcea și nu-i muștra.

Am dat acest citat mai lung pentrucă el constituie o pldă de felul cum — pentru a-și caracteriza personagiul, — maestrul Sadoveanu știe să împletească toate mijloacele posibile: gesturile, atitudinea, confruntarea comparativă a celor doi frați, etc., dar mai cu seamă vorbirea. Cel care vorbește este Dominte. Dar prin cele ce spune și mai cu seamă prin felul cum spune, el se caracterizează nu numai pe sine, dar și pe frate-său, definește o întregă stare de lucruri, raporturile între răzeși și boieri. Dominte e mezinul. Dea-

ceea, cu respectul ce este obșnuit să dea fratelui mai mare, îl îndeamnă pe acesta să vorbească. Nechita însă e mai greoi, se urnește greu la vorbă. (Nechita a mestecat greu niște călți, „a notat“ ceva mai înainte autorul, caracterizând plastic felul de a vorbi al aceluia.) Dominte, dimpotrivă, e mai vioi, mai meșter la vorbă și mai întreprinzător. Totuși sfiicios ca o sălbăticiune a pădurii, nu prea cutează a vorbi în fața hatmanului. Și atunci se ascunde, cu o inconștientă șiretenie, în spatele autorității fratelui mai mare, umilindu-se pe sine ca simplul ucenic al aceluia, și întrebuițînd formula de reverență: „Spune bătică, patarania noastră cu boierul. Dacă n'o spui dumneata, o spun eu, rugînd pe măria-sa să mă ierte de îndrăzneală“. Subliniem aici formulele de reverență, „băd că“, și „rugînd pe măria-sa ca să mă ierte de îndrăzneală“, dar și alegerea atît de potrivită a cuvîntului pataranie, care caracterizează și graiul popular al acestor oameni, dar și atmosfera în care se va desfășura întreaga istorisire. Formulele de reverență, cererile repetate de iertăciune, naivitatea cu care sunt povestite faptele ca și cum povestitorul și-ar cere mereu scuze că a îndrăznit să le săvârșească și acum să le istorisească, („să fim iertați“, „noi nu l-am căutat“, etc. „fiind frate mai mare“), toate acestea sunt expresia unei sfiiciuni și naivități reale, dar totodată recunoaștem în ele acea formă, caracteristică țaranilor, de a-și ascunde atitudinea sub vălul unei pretense naivități, acea formă subtilă de ironie a poporului. Pentru intenția ironică, mai mult sau mai puțin conștient exprimată, este caracteristică revenirea pronumei noi într'o serie succesivă de propoziții succesive și mai ales insistența cu care revine noțiunea de frică („Noi, ca cei fricoși“, „de frica ce aveam de ei“) pentru a culmina apoi prin acel: „îndrăznim să ne ducem la Vartic“. Intenția ironică rezultă din contrastul dintre aceste auto-aprecieri și faptele săvârșite, contrast cu atît mai puternic, cu cît el ajunge să fie concentrat chiar în cuprinsul aceleași fraze: „Și-i păm pe rînd cu mare grabă, de frica ce aveam de ei.“ Este interesant de notat și o altă alăturare contrastantă ce revine cu insistență: „noi“ — „domnia

lui"; această opoziție continuă, între „noi“ și „domnia-lui“, este nu numai o expresie stilistică adecvată pentru a urmări desfășurarea luptei acolo, la Vadul Moldovei, dar ea sugerează însăși opoziția ireductibilă dintre exploatați și boieri, raporturile dintre clasele sociale în luptă.

Pe lângă toată bogăția aceasta de personaje vii, principale și secundare, ce se strâng în jurul personajului central; pe lângă umbra lui Ion Vodă care se profilează puternic, călăuzind pașii eroilor către îndeplinirea misiunii lor, mai există un erou a cărui prezență se simte dealungul întregii cărți: aceasta este însuși povestitorul. Faptele, oamenii, nu sunt prezentați din afară, cu detașare, ca o realitate directă, obiectivă, cu care abia cititorul trebuie să ia contact pentru a o cunoaște și interpreta. Ele sunt *povestite*, trecute prin filtrul personalității autorului, interpretate și apreciate. Scriitorul participă cu toată ființa lui la cele ce se petrec, suferă și se bucură împreună cu eroii săi. Această participare, prezentă pretutindeni, și care dă cărții o anumită atmosferă caracteristică de *povestire* sadoveniană, se manifestă uneori direct prin efuziuni lirice de o mare valoare poetică sau comentarii directe cu un înalt conținut filosofic. Iată cum îl prezintă pe căpitanul Cozmuța Negrean răzeșul, străbătând câmpia pentru a îndeplini solia dată de Nicoară:“

„Când a început a-i bizii pe la ureche adiere din largimea câmpiilor, căpitanul Cozmuța a văzut geană de ziuă în fundul răsăritului. Spunea cite o vorbă feciorilor, mîngîia fugarul bătîndul ușor cu frîul pe gît, și chemîndu-l pe nume; se ducea în buiestru lin și grăbit. Nu călărea pentru că așa-i era poruncil, nu se trudea cu supărare, ci în el era o plăcere ca a apelor care fug rîzînd ziletelor și nopților.

De mult, căpitanul Negrean doarme în fîntirîmul satului său; dar pomenirea încă nu i s'a șters, iar vînturile și valurile îi mai așteaptă să-i cînte și' să-l oglindească...

Bărbatul de credință s'a tot dus cînd în lumină, cînd în umbră, cu puține opriri cu puțin somn, schimbînd tarnița cînd și cînd de pe un cal trudit pe unul mai puțin trudit; a străbătut locuri goale și pă-

duri, pe la opusturi de heleștee, pe povîrnișuri de livezi așîntînd ochiu-i vulturesc tot înainte, pînă ce s'au văzut talgerele verzi ale Nistrului într'un așînșit de soare“. Este aci o adîncă înfrățire între om și natură, un puternic sentiment de dragoste pentru pămîntul patriei și pentru oamenii ei, ca acest credincios căpitan Negrean, a cărui amintire nu se șterge pentru că s'a contopit cu natura patriei și lupta pentru libertate a poporului. Toate acestea dau pasajului o adîncime și un farmec incomparabil, la a cărui deplină întrupare a contribuit nu puțin economia de mijloace subtile cu care sunt redată atât de concis peisajul, portretul moral al călărețului, trecerea timpului, mișcarea și țelul urmărit cu neclintită strășnicie și în deosebi măestria cu care au fost folosite și aci bogățiile limbii poporului în cadrul unui stil propriu, original, sadovenian.

Această participare a povestitorului se manifestă și stilistic. Scriitorul nu numai că povestește, dar simte uneori nevoia de a lua contact direct cu ascultătorii și părăsește tonul expunerii obișnuite pentru a li se adresa direct cu formule de apropiere prietenească, cum ar fi acei „oamenj buni“ din următorul pasaj, care constituie și el încă o dovadă a măestriei în folosirea limbii populare:

„Se întîmplase o pozna mare cătră sfîrșitul acelei luni Octomorie; de acea pozna se vorbea o săptămină în sate, prin taberi și pe drumurile cărăușilor. De așa ceva nu-și aduceau aminte decît moșnegii care trecuseră suta de ani și-și ridicau cu bățul sprîncenele ca să se uite la strănepoți. Crescuse, oameni buni, în fundul cerului o stea de-a mirare; se sbîrlise și făcuse coadă. Se afla ea mai de demult printre celelalte stele care arată semnele știute și se mișca între fus și gănușă, suindu-se spre catapiteasmă din răsărit și sublind cătră așînșit, dar n'o băgase lumea de samă decît după un răstimp de cinci nopți cu nouri și neguri. In asemenea răstimp tot crescuse; și în noaptea de Sîmedru, cînd s'a limpezit deplin văzduhul, a văzut-o omenirea în ceața ei de lumină ameninșînd cu coada. Ce coadă? că era ca un paloș de foc“.

Alteori participarea aceasta se exprimă

stilistic prin surprinzătoarea, dar adânc motivată schimbare a persoanei verbului. Scriitorul pare să uite că vorbea despre faptele altora, și, simțindu-le ca ale sale, ale noastre, trece brusc printr'un salt stilistic dela persoana a 3-a la persoana 1-a plural :

„Pe Soroceni, pe Alexa, pe Stîngaciu și pe Ștefan a Mariei, Moș-Elisei îi cunoaște bine din anii lui Vodă Ion, cînd se ridicase pe această lume puterile și nădejdale creștinilor. Dar nici acum, cit ținem în mînă sabie, nu ne-om da“. (Sublinjerea noastră).



Participarea aceasta afectivă, care se manifestă până și în forma stilistică, își are de fapt rădăcina în acea trăsătură de bază a creației lui M. Sadoveanu despre care vorbeam și la începutul acestui articol : legătura lui profundă cu poporul, cu gândurile, năzuințele și lupta lui.

Patriotismul fierbinte al marelui nostru scriitor, un patriotism luminat de concepția despre lume a clasei muncitoare, stă și la temelie povestirii „Nicoară Potcoavă“. El îi dă neprețuita valoare artistică și educativă, imprimând întregii lucrării acel caracter de mare poem eroic în proză, în genul eposului popular. Pentru că a fost însuflețit de un atare patriotism, a putut concepe și crea M. Sadoveanu figura eroului său central ca exponent tipic al sarcinilor istorice ce stăteau în fața poporului român în acele vremi, a putut crea o lucrare, care, povestind despre vremi trecute să fie astfel realizată încât să transmită cu deosebită claritate mesajul ei de idei, mesaj care ne vorbește nouă, astăzi, ajutându-ne în munca și în lupta vremurilor noastre.

Pe baza acestei adânci legături cu poporul, scriitorul nu numai că a creat o operă cu profund caracter popular prin spiritul ei, dar a trecut și la utilizarea creatoare a bogățiilor culturale ale poporului : folclorul și limba.

S'ar putea scrie un studiu întreg despre această temă. Ne vom limita la câteva indicații. Citind „Nicoară Potcoavă“, nu se poate să nu fii izbit de o trăsătură caracteristică și altor lucrări ale lui Sadoveanu : fără a părăsi întru nimic terenul concret

al vieții reale, scriitorul te transpune totuși și într'o lume de basm. Insușindu-și în această privință experiența acumulată în folclor și în opera unor mari înaintași ca Eminescu și Coșbuc, Sadoveanu nu opune basmul realității ci, păstrând toate caracteristicile esențiale ale realității, le potențează uneori până la dimensiuni de legendă. Atari dimensiuni are întreaga poveste a viteazului hatman Nicoară ce luptă pentru plinirea dreptății, pentru înfăptuirea nădejdlor norodului.

Pe alocuri, caracterul acesta legendar este marcat direct de scriitorul însuși, ca în acest tablou semnificativ în care oameni și natură se contopesc într'o atmosferă care sugerează puternic vraja legendelor străbune :

„Pornind cu mare însuflețire, cei opt drepți judecători și-au uitat oboseala, foamea, setea și au rupt painjenişul de aur cătră luncile Moldovei, intrînd ca într'un basm“.

Elemente de basm sunt numeroase în „Nicoară Potcoavă“, utilizate însă la locul cuvenit și puse într'o lumină nouă care să nu contravină adevărului realității, încheiate organic în țesătura acestei povestiri istorice scrise pe baza metodei realismului socialist. Astfel presvitera Olimbiada poate fi asemuită cu Sfânta Vineri ; casa și întreaga ei ființă au ceva de basm. Moș Petre Gânj, învăluit în nouri de fum ai lulelei sale, le apare copiilor ca un Sfânt Ilie. Cu un subtil umor demascator sunt povestite hasmele despre sfârșitul lumii, scornite de călugării hrăpăreți cu ocazia ivirii „stelei cu coadă“.

Sunt preuate deasemenea multe alte elemente folclorice : motivul calului năzdrăvan, prieten cu făt-frumos, colaborarea cu elementele naturii considerate ca niște ființe prielnice omului. „Om face ce-am făcut totdeauna la asemenea nevoie — răspunde puțin în glumă, dar și serios Moș Petre Gânj. — Ne dăm sub poala celui mai vechi fag și-l rugăm : fagule, bătrînule, primește-ne în popas. Și el ne primește“.

La locul cuvenit și cu mult meșteșug, pentru realizarea anumitor situații, sunt folosite cântecele populare și proverbele. Să ne amintim de cântecul „zis“ de Ile Caraiman lui Nicoară, în noaptea când se

pornea campania din Moldova, sau de acea serie de proverbe, semnificative pentru exploatarea în care erau ținute masele populare, integrate atât de original într-o scenă plină de naturalețe și humor ca aceea din casa lui Lubiș-filosof.

„Da! unii din neamul meu au plătit cu singe greșeala Domnilor, căci norodul e ca o stihie groaznică ce sfarmă tot. Ah! am văzut dărîmarea castelelor și pe nobili puși între două scînduri și curmași de mișei cu fierăstraiele. Șleahța a lucrat cu îndrîjire ca să-și facă dușmani. Și acuma n'are ce pune în fața barbarilor Ismailiteni. Trebuie să-și scadă trufia și să-și plece fruntea.

In răstimpul ce a urmat, diacul Radu a rostit încet vorbe vechi din țara sa.

— Cine samănă vînt, culege furtună...

Lăcomia, boală nebună...

Boeru-i tulpină făr' de rădăcină...

Lubiș a ridicat fruntea și a privit cu plăcere pe acel oștean străin, întorcîndu-și apoi ochii negri spre hatman, cu clipiri de pleoape.

„...Și așa dori diece, să-mi mai spui una: îmi place ca și un pahar dulce.

— Mai știu una dela un prietin al meu Ghiță Botgros, a zîmbit diacul Radu:

„De-atîta lup, prinde a mușca și oaia“.

Mezinul Alexandru a avut o izbucnire de răs.

Uncheșul Petrea a deschis ochii. A mormăit și el:

„Unde s'a adăpat boierul, rămîne otrăvit izvorul“.

Asta am auzit-o tot dela omul diacului. Cînd te uiți la acel Botgros, nu-l prețuiești nici două lefcăi. Dar scoate din el asemenea cuvînte“.

Contactul intim cu producțiile populare se manifestă și stilistic. În anumite momente — cele în care trebuie creată o anumită atmosferă — personagiile folosesc stilul basmelor populare. Așa de pildă în scena discuției dintre cei doi frați, scenă în care evocarea lumii basmului care le-a fermecat copilăria și adolescența era firească.

— „Așa cum spui, Bădișă Nicoară. Mi-i drag o fată fecioară. Știi cine-i.

— Gustul tău nu-i rău, Făt-șrmos, dar poveștile dela noi ne învață că la asemenea domnițe nu te poți întoarce fără ispră-

vile cuvenite. Trebuie să treci, Făt-șrmos, peste hotarele oprite, în locul unde se bat munții în capete, și acolo să tai cele șapte capete ale balaurului.

— *Lungă vreme, mîhnită vreme, bădișă. În toate nopțile vine la mine pasărea măiastră, îmi bate la timpă cu pliscul și-mi șoptește: Nu întîrzia căci vremea trece; aicea pe pămînt oamenii n'au decît o tinerăță, du-te că te așteaptă fericirea.*

— *Alexandre, nici Făt-șrmos al poveștilor nu-și dobîndește bucuria fără lupte și jertfă“.*

Astfel de exprimări în stilul basmului popular descoperim nu numai în vorbirea personagiilor, dar și în aceea a autorului însuși. Povestind drumul grupului de oșteni ce străbat văile și dealurile Moldovei către Zaporojă, scriitorul folosește străvechea formulă de basm bazat pe repetiția aceluiași verb pentru a indica durata îndelungată a acțiunii: „*vorbînd astfel, au mers și-au mers...“*

În genere se poate observa ca o calitate a scrisului lui Sadoveanu în această lucrare, ca și în altele ale sale, păstrarea unei anumite armonii stilistice în cuprinsul operei, a unei anumite unități de tonalitate între limba folosită de scriitor în comentariile sale și aceea pe care o vorbesc personagiile. Evident, aceasta nu exclude cătuși de puțin posibilitatea și chiar necesitatea unor diferențieri stilistice în graiul personagiilor în raport cu clasa socială din care fac parte, în raport cu profesia, preocupările, atitudinea și momentul respectiv, etc.

Cercetînd limba literară în opera lui M. Sadoveanu îți dai seama că la baza ei stă principiul unității indestructibile dintre limbă și gândire, strădania de a face așa fel încât conținutul de idei înaintate, gândit limpede și cu vigoare, să fie cât mai clar și mai precis exprimat în toate nuanțele sale, așa fel încât acest conținut să poată fi transmis în întregime sa masesor cititoare, așa fel încât să emoționeze și să convingă poporul, să-l înflăcăreze la lupta pentru realizarea țelurilor mărețe ce-i stau în față.

Așa se explică faptul că maestrul Sadoveanu a rezolvat just, în practica creației sale, problema limbii într'o operă cu ca-

racter istoric și problema provincialismelor. Ceeace l-a preocupat în primul rând era să se facă înțeles, să comunice mesajul de idei. Deaceea nu a abuzat nici de arhaisme, nici de provincialisme. Culoarea vremii și a locului a redat-o prin alegerea câtorva — puține, — cuvinte, dintre cele mai caracteristice și mai expresive. Întâlnim în scrisul său formulări ca: „Dela *adormirea bătrânului Ștefan-Voevod, părintele Moldovei, trecuseră șaptezeci și doi de ani*“. „*Il pomenesc în veac noroadele*“. „Pe unii cnezi i-a scurtat pe alții i-a surghiunit“. „*Bulucul de ismailiteni care-l păzesc...*“ „n'or fi avut nicio *sminteală* pe cale“. Întâlnim deasemenea o anumită topică, cu așezarea în frunte și repetarea verbului la imperfect, sau folosirea frecventă, tot în fruntea propoziției, a gerunziului — procedee care se întrebunțau mult în trecut, dar care nu au dispărut cu totul nici astăzi în vorbirea poporului și sunt lesne de urmărit, nu îngreuiază fraza: „*Avea atunci lurg Litean părul creț în cap și în barbă*“ „...*Erau* locurile acelea din preajma curții lui lurg Litean nu numai ca o vedenie fericită“... „*Fîind* aceea fecioară frumoasă și înaltă în boi după gustul său...“

Atari expresii și construcții dau parfumul vremurilor trecute, dar nu întunecă înțelesul.

Limba literară a lui M. Sadoveanu are un profund caracter popular. Scriitorul cunoaște și folosește din plin toate resursele limbii vorbite de popor, limbă care nu s'a modificat esențial în decursul ultimilor sute de ani. El alege și pune în valoare cele mai viabile și expresive expresii ale limbii poporului, creindu-și tocmai prin aceasta un stil bogat în nuanțe, limpede și totodată profund original, personal. Câte nuanțe subtile, câtă delicateță sufletească și câtă poezie emoționantă sunt cuprinse în cuvintele simple, cu unele întorsături arhaice, din acea minunată „*Carte dela Olimpiada Presvitera cătră slăvitul Hatman Nicoară, la curtea domniei-sale din Zaporojă*“. Incepând cu formula în care recunoaștem stilul epistolar al vremii și care se păstrează și azi în popor („*Eu presvitera Olimpiada Filipeanca, scriu măriei-tale, Hatmane Nicoară...*“), scrisoarea vorbește despre cele ce se petrec la

Dăvideni, ocolind parcă, dar desvăluind de fapt, ceea ce-l interesa îndeosebi pe Nicoară: gândurile și sentimentele Ilincăi. Plină de delicateță și humor este fericita întrebunțare a pluralului nedeterminat pentru a o indica pe Ilinca:

„*Din mila ziditorului ne aflăm sănătoși; dar nu toți. Cei mai tineri se dovedesc mai plâpânzi; tușesc și stau lingă foc și le dăm să bea o fierțură pe care măria-ta o cunoști, adăugind și vorbe bune. Stau acești tineri plâpânzi la curtea noastră și s'au bucurat ascultînd cele spuse de Lăcusteanu*“. Și mai departe, cu aceeași desfășurare molcomă, de înțelepciune bătrânească căreia însă nu-i lipsește nici înțelegerea și nici dragostea pentru tinerețe, pentru viață:

„*Totuși am încredințarea că cele ce ți-am povestit te bucură cel puțin cât povestirea lui Heliodor. Din cînd în cînd grijele cernite ce-ți stau în jurul culcușului celui aspru se vor scula depărtîndu-se și-ți va veni la căpătii, în tăcere, icoana celei pe care o uita*“.

„*Nu te va tulbura, nici te va abate din drumul ce ți-ai ales. Soarele își umblă nebiruit calea; așa au lege a sufletului unui bărbați, dela răsăritul la asfințitul lor. Totuși slăvite, ești om și nu se cuvine să ți se hrănească ființa și sufletul numai cu amar. ...Intre grele încercări, vei avea ajutorul umilitei și firavei copile, care s'a întors din basmul său și iușește cu teamă, la vatră, ca să nu mă supere...*“

Exemple care să arate felul cum Sadoveanu știe să pună în valoare expresii culese din limba poporului, în cadrul stilului său personal, se pot da nenumărate. Despre Alexa Totărnac și Ghiță Botgros autorul vorbește așa: „*Totărnac a gustat din ulcica lui badea Ghiță. Vinul i s'a părut prea acru. Amândoi prietenii și-au strămbat nasurile unul cătră altul. S'au îmbrățișat fără să-și puie buzele pe ragilele obrazurilor. După care Badea Ghiță s'a tras la o parte lăcrămînd singur, stînd la sfat șoptit cu sufletul său*“. (sublinierea noastră) Pădurarul descrie astfel goana mistreților: „*se năruie* deodată în baltă, *duruie* după aceia în prund și cât ai scăpăra au ajuns în răpa de unde au ieșit“. (sublinierea noastră) În frazele lui Sadoveanu, cuvinte

vechi și simple își desvăluie farmecul poetic ascuns, tocit prin întrebuițare, capătă noi puteri de sugerare, prin alăturări surprinzătoare: „*Viers de blândețe*“, „*apucău calea întâmplării*“, „*se îngreșosau și Moldovenii de asemenea viață*“, „*uncheșul Petrea a rămas neguros într'un jilț*“, „*Acum vântul curge într'acolo, dar cum va sta, prinde-va a suna mai tare căutin-du-și urma*“, „*ici-colo piraie pe subt salcii încremenite în mîhnirea singurătăților*“, „*mă muștră cu pumnul*“, „*în acea lumină leșetică a singurătăților pustii și a amurgului inimilor*“, etc.

Așa ajunge maestrul Sadoveanu la acele pagini de adâncă poezie, în care natura se contopește cu omul, în care bogățiile spirituale ale poporului sunt însușite de scriitor și prelucrate creator, căpătând pecetea artei sale. Iată o minunată reconsiderare a descântecelor populare în care, lăsând neștirbit farmecul cuceritor al atmosferei de vrajă poetică, cuvintele capătă un sens realist, concret, cu subtile implicații psihologice :

„*Presvitera și-a urmat lucrarea ei cu liniște, însoțind-o de șopot ca de un descîntec.*

Acuma, — fină Ilincă, scoate din corșă gărăfioara verde.

Floare de pojarniță uscată la umbră plămădită cu undelemn de candelă și finută la soare nouă săptămâni de vară.

Strecurată după aceea prin pinză de borangic.

Șt în acest oleu, draga mamii, am picurat de pe un vîrf de ac, venin de doamnă-mare mătrăgună. Să-i fie leacul de șolos mării sale.

Să doarmă somnul cîmpului.

Să-i cînte adierea vîntului.

Să intre în domnia sa puterea pămîntului.

În vreme ce șoptea, vrăcița trecea pe subt mijlocul rînitului așa de în, înfășurând de două ori legătura nouă.

— *Dragele mele, a șoptit ea din nou, rana-i curată.*

Să-l lăsăm liniștit pe domnia-sa.

Ne ducem și pregătim o fiertură de buroieni pe care le știu eu, îndulcite cu miere.

La al treilea ceas al dimineții se trezește.

Băutura, copilița noastră Ilinca i-a aduce-o în mina stîngă, i-a închina o floare ca să-i bucure ochii.

Presvitera Olimpiada și-a conținut vorbele șoptite, și-a suspinat iarăși adînc. A privit somnul lin al pribeagului străin zîmbind, ca să se amestece acel zâmbet cu raza de soare strecurată prin perdele și să pătrundă la inima lui întristată“ (sublinierea noastră).



Din această îndelungată și totuși insuficientă analiză, credem că se desprinde cu necesitate concluzia : prin înaltele și numeroasele sale calități, povestirea istorică „*Nicoară Potcoavă*“ constituie o izbîndă a maestrului Sadoveanu și a întregului nostru front literar, o creație de seamă cu care ne putem pe drept cuvînt mândri, o dovadă vie a culmilor spre care se poate urca un scriitor cînd își luminează tema pe baza concepției clasei muncitoare și o realizează îndreptându-se cu hotărîre spre metoda realismului socialist.

CUNOAȘTEREA VIETII — CHEZĂȘIE A ZUGRĂVIRII EI VERIDICE

În unele nuvele apărute acum un an sau doi și povestind despre viața de azi a satelor noastre, cititorul era surprins să afle că, odată cu întemeierea gospodăriei colective, lupta de clasă părea să înceteze în satele respective. Dece? Pentru că unicul chiabur al satului — purtând adesea un nume predestinat: Gâdea, Ciomegea — manevra el cât manevra din umbră, dar, cu cât data inaugurării colectivei se apropia, el nu-și mai putea stăpâni mânia și dădea foc la ceva sau ieșea cu cuțitul. Prins, se dovedea că și svonurile tot dela el porneau. Șovăelnicii se lămureau repede, — chiaburul era trimis la închisoare și în sat părea să nu mai fi rămas nimic de rezolvat. Totul era cum nu se poate mai bine. Cititorul se pomenea brusc într'un sat în care nu mai exista practic dușman de clasă.

De mirare era pentru cititor că nu afla în acele nuvele ca vreun chiabur să fi isbutit să intre în gospodăria colectivă, — mai mult chiar, nu exista chiabur care să fi încercat măcar să intre.

Cu toate că nuvele ca acestea încercau să transmită optimism, încredere în forța țăranilor muncitori, în viitorul socialist al satului, cititorul rămânea neconvins de veridicitatea celor citite: prea repede se rezolvau lucrurile în nuvelă, altfel decât în viață, unde lupta e crâncenă, și unde lupta nu se termină așa de lesne.

Autorii unor astfel de nuvele nu isbuteau să construiască un subiect pasionant, personajii bine conturate, să închege pers-

pectiva viitorului, pentru că intensitatea luptei reale era diminuată, minimalizată în nuvelele lor, pentru că oamenii erau prezentați palid, faptele lor erau neesențiale, simplificate.

Cetitorul crede cu tărie în victoriile oamenilor despre care citește, atunci când faptele pe care le cunoaște din paginile cărții citite îl încredințează că au fost în adevăr victorii, cucerite în luptă — așa cum se întâmplă în realitate.

Dramatismul, intensitatea luptei pe care o duc astăzi țăranimea muncitoare condusă de Partid, reieșea prea puțin sau deloc din nuvele ca acestea de care a fost vorba.

De curând au apărut lucrări literare în care bătălia ce se duce azi în satele noastre impresionează pe cititor, victoria câștigată de forțele înaintate îl convinge și-i deschide o largă perspectivă asupra victoriilor care vor veni. Ne referim la câteva nuvele și reportajii, ca „Dreptate“ de Petru Dumitriu; „Intâmplări de pe Călmățui“ de Eusebiu Camilar, „Putregaiul — așa cum este“ de V. Em. Galan, „Vânt de Primăvară“ de Gh. Cristea, „Și-au împlinit datoria“ de Ioanichie Olteanu.

Ceeace trebuie relevat în primul rând la aceste lucrări ca meritul cel mai important și asupra căruia vom stărui cu precădere în aceste rânduri, este faptul că în ele apar cu multă intensitate aspecte concrete ale ascuțitei lupte de clasă, dusă de țăranii săraci și mijlocași împotriva chiaburimii.

Satele în care se petrec faptele povestite în aceste lucrări sunt teatrul unor înfruntări, aprige, dramatice, la care iau parte mulți oameni, prieteni sau dușmani luptei partidului, înfruntări cu atât mai impresionante, cu cât formele sub care se prezintă sunt mai variate.

Un sat întreg se frământă că chiaburii nu și-au dat cotele („Dreptate“). Bătrânul Ion Badea este întruchiparea vie a revoltei și urei satului împotriva chiaburilor. „*Uite, noi cărăm porumbul la siloz, cărăm grâu, plătim impozit. Ascultăm de lege, careva-săzică. Foarte bine, noi am făcut-o, noi ascultăm de ea. Dar ei, ce fac? Spune, tu; ce fac?... „Cum mă? continuă cu năduf bătrânul, povestind ce zic chiaburii: Ei, „...șed în mijlocul satului și-și râd de legi și de noi... Sântem proști? — zic chiaburii... Noi grâu nu prea dăm, impozit nici p'ala nu-l plătim. Las'să rabde muncitorii dela oraș de foame, las'să n'aibă ăi din fabrici pâine. Las' că-i bine!“*

Care pot fi temeiurile bucuriei chiaburilor? De ce n'au dat cote, sau au dat cote mici chiaburii din nuvela „Dreptate“? Întâmplările care sunt povestite în continuare de autor arată că la Sfatul Popular se infiltrase odioasa unealtă Biță, ginerele chiaburului Pantelică Buică, și isbutise să ajungă chiar președinte al Sfatului, post de unde își ocrotea neamurile, semănând în rândurile țăranilor frământări, confuzii.

Ura lui Ion Badea este o ură de clasă, care se manifestă cu atât mai mare violență cu cât otrepe de felul lui Biță au împiedicat-o să se manifeste, să isbucnească mai mult timp. Ea isbucnește, măturând și pe chiabur și pe cei ce-au înșelat buna credință a satului.

Această ură reiese din cuvintele lui Mitrea, secretarul organizației de Partid, când îi face lui Biță în câteva cuvinte un adevărat rechizitoriu, definindu-i prăpastia în care s'a prăbușit: *Erai omul puterii de stat. Erai dictatura proletariatului. Și ți-ai bătut joc de sărăcime. Ți-ai bătut joc de țărani ca să te dai cu chiaburul ...Știu eu — pentru cine te doare — continuă el. Pentru chiaburi. Ți-a mers o vreme, măi Biță, dar nu mai merge. Pentru ce faci tu de-atâta vreme aici în sat, ai să dai socoteala.“*

Și *socoteala* e neîndurătoare. Nuvela zugrăvește scena în care satul întreg e adus martor pentru fărădelegile chiaburului. Legele țării cer ca în proces martorii să fie aleși dintre acei care nu au ură *personală* împotriva celor judecați.

„*Ai vreo-dușmănie cu el?*” întreabă judecătorul pe unul din țăranii martori.

— *Are tot satul! Eu cu el n'am nimic, dar acem toți.“*

Mai clară și mai profundă este atitudinea lui Ion Badea.

„*Ai vreo dușmănie cu el?*” repetă judecătorul întrebarea.

Ion Badea se întoarce către Buică, și îi scâpărară privirile. Chiaburul era cu ochii fintă la el, pierdut, parcă ar fi uitat de sine. Ion Badea răspunse gros:

— *Ca chiabur... Altfel, nu...“*

În sală se făcu o tăcere impietrită. Nicio răsufclare nu s'auzea și răsuna încă răspunsul acela grozav, pe care niciodată n'aveau să-l uite cei ce-l auziseră:

— *Ca chiabur... Altfel, nu...“*

Este firesc ca depozitiile unor martori care dau astfel de răspunsuri să fie adevărate demascări, manifestări concrete ale urei și luptei de clasă care se duce azi în satele noastre. Nuvela „Dreptate“ reflectă astfel din plin lupta de clasă în semnificația ei cea mai profundă, cea mai actuală: ura țăranimii muncitoare împotriva chiaburimii *ca clasă*. Tocmai aceasta vădește apariția primelor elemente ale conștiinței socialiste la țăranii muncitori. Nu ne îndoim nicio clipă — deși niciunul din personajii nuvelei nu pomenește un cuvânt despre gospodăria colectivă — că țăranii muncitori din satul Vădastra vor pași pe calea aceasta. Acțiunea lor condusă, organizată de Partid, împotriva chiaburimii, este o manifestare concretă a *ofensivei socialismului* la sate, împotriva dușmanului de clasă și pentru un viitor fericit al întregii Patrii.

Conflictul puternic care stă la baza nuvelei „Dreptate“ indică valoarea ei ca armă de luptă; totodată face ca personajii să se definească, să se contureze cu limpezime în cursul desfășurării faptelor. Personajul principal al nuvelei este Ion Badea, tatăl a trei feciori — Dincă, Radu și Vasilică — toți trei activiști de frunte în

sat, în organizația de Partid și U.T.M. Autorul redă în două tablouri la începutul nuvelei, nemulțumirea bătrânului față de faptul că nu se iau măsuri împotriva chiaburilor. Această nemulțumire e atât de puternică încât el îl apostrofează pe Mitrea, secretarul Organizației de Partid: „*Datoria ta e să te gândești ce putem face și să ne nvești și pe noi ce te-ai gândit. De ce-au băgat carte'n tine și ai fost cu avionul în Uniunea Sovietică să vezi colhozuri și minunății?...*”

În afară de ura bătrânului țaran împotriva chiaburilor, în afară de dorința lui de-a se răfui cu dânsii — revolta aceasta dovedește *încrederea* lui mare în Partid („*Numai de-ați zice voi, comuniștii; Acu-i acu', nea Ioane!*”), în politica Partidului.

În clipa în care e chemat însă să participe la percheziția ce se face chiaburului, bătrânul începe să se simtă în largul lui: („*Parcă mi-a luat junghiul din șale...*”) și să fie mândru că Partidul i-a încredințat conducerea echipei care păzește casa chiaburului, ca nu cumva acesta să dosească ceva. Iar la proces aduce o sdrobitoare mărturie despre vinovăția, atât a chiaburului Pantelică, cât și a chiaburimii *ca clasă*.

Evoluția lui Ion Badea în cursul scurtei acțiuni din nuvela „Dreptate” este o imagine cuprinzătoare a unui întreg proces de clarificare a țărănimii muncitoare, de rupe-re a ei de sub influența chiaburimii și de apropiere către socialism. Ion Badea începe a fi un *luptător*. Autorul a putut realiza un astfel de caracter, tocmai pentru că și-a urmărit personajul în situații de mare încordare, de înfruntare directă cu dușmanul de clasă.

Tocmai deaceea se conturează cu precizie și alte personaje ale nuvelei: cei trei feciori ai lui Badea, apoi Mitrea, Udrea, secretarul Sfatului, țărani muncitori care depun ca martori în proces, iar pe de altă parte chiaburul și unealta lui, Biță.

O altă imagine a luptei de clasă din satele noastre, imagine isbutită pentru că autorul pune la baza lucrării sale un conflict puternic, o înfruntare plină de dinamism, — o dă V. Em. Galan în reportajul „*Putregaiul — așa cum este*”. Autorul redă o singură scenă dintr'un șir întreg de fapte pe care datele relatate de autor ne permit

să ni le înfățișăm în întregime. Este vorba de judecarea și condamnarea unui chiabur de către satul întreg. Scena am întâlnit-o și în nuvela lui Petru Dumitriu și o vom întâlni într'o anumită formă și în reportajul lui Eusebiu Camilar.

Scena aceasta, în care un sat întreg face zid în jurul partidului, prinzând ca într'un clește de foc pe chiabur și demascându-l, este o ilustrare plină de adevăr și dinamism a indicației staliniste despre necesitatea înfrângerii chiaburimii „*într'o bătălie directă sub ochii țărănimii*”. (Cursul Scurt de istorie a P.C. (b) al U.R.S.S., Ed. III pag. 408).

Galan realizează un izbutit portret al chiaburului, urmărind cum se resfrâng asupra lui atitudinile, cuvintele, mărturiile, acuzațiile țaranilor muncitori și ale complotului de judecată.

Scena aceasta concretizează un întreg proces de rupe-re a țărănimii muncitoare de sub influența chiaburimii și de pornire pe drumul socialismului.

„*În față, sus, la masa așezată în pridvorul din ușa școlii, tribunalul: judecătorul, asesorii, procurorul și greșierul. Jur-împrejur într'un careu larg, zăgăzuit de-un rând de bănci școlare, stau oamenii, satul întreg și mulți din satele vecine: cinci sau șase sute de oameni*”... Iar în acest „țarc” făcut de oameni și de legile Statului de democrație populară, chiaburul: „*Numele — Ion Ionescu, porecla: Cotoi. Singur, numai el, cu păcatele lui, stă în mijloc.*”

Isolarea chiaburului, singurătatea lui în mijlocul oamenilor, este o adevărată imagine a îngrădirii, a izolării lui de sat, a faptului că țărani muncitori îl asvârl, îl elimină din viața satului.

Tăria lui de altădată, îngâmfarea, sfidarea, s'au topit. Stă și acum îndârjit, dar e îndârjirea fiarei încolțite și care încă n'a disperat totuși, care încă mai speră să înșele sau — de ce nu? — să lovească, ori măcar să dea vina pe alții.

„*Când i se citește actul de acuzare ascultă atent, paragraf de paragraf. Nu-l miră nimic din câte aude... Și totuși, fără voie, ascultând vorbele judecătorului se adună tremurând în șuba largă imblănită din belșug*”

Numai că nimic nu-l mai poate încălzi

pe chiaburul Ion Ionescu zis Cotoi. Sub ploaia de acuzări, el simte că funia se apropie din ce în ce mai mult de par, simte pământul că-i fuge de sub picioare și se încurcă în propria plasă pe care încearcă ne-dibaci s'o țeasă. Iată cum relatează autorul încercarea de apărare a chiaburului: „*N'a dat cota — de pildă — la lapte? Dar cum s'o dea dacă n'are vite? Vitele, doar, le-a vândut la 11 Noembrie. De ce? Ca să aibe cu ce cumpăra lapte: altfel fără lapte, cum și-ar fi achitat cota către stat?... De ce, dacă voia să dea cota de lapte nu și-a ținut vacile? Pentrucă n'avea fân: fânul doar trebuia predat la colectare... și fără fân vaca nu-și dă lapte... Cum se face atunci că n'a predat cota nici la fân? Lesne de'nțeles: întâi și'nțai a vrut să păstreze totul pentru vite, pe urmă, dacă a vândut vitele, a gândit să vândă și fânul — ca să cumpere lapte și s'acopere cota la colectare. De ce a rămas totuși dator cu aproape întreagă cota de lapte? Păi dacă n'are vite, de unde lapte? Vitele, doar, le-a vândut la 11 Noembrie...*”

Dar satul știe toate fărădelegile chiaburului. Și satul ripostează la fiecare încercare de minciună a chiaburului!

„*El, propriu zis nici n'a slujit la mine!* spune Cotoi despre un martor. *Au fost luni când mi-a lipsit din curte o săptămână întreagă.*”

— *Satul știe!* — *cheamă Sabo mărturia tuturor...*

Și *mărturia vine, vine din sute de glasuri.*

Cotoi se strânge în șubă și tace: Da, satul știe! Satul știe multe și'n fața satului nu te poți ascunde...”

Puterea lui Cotoi s'a prăbușit. Satul e tare, satul merge înainte, eliberat de puterea chiaburului: „*Avem, iată, puterea să-l tragem pe chiabur la răspundere pentru toate fărădelegile lui. Să-l tragem*” — spun oamenii.

Astfel conștiința nouă apare și la acești țărani muncitori, al căror drum nu poate fi decât unul singur, acela al socialismului, al gospodăriei agricole colective.

Aspecte la fel de semnificative ale intensiei lupte de clasă ce se duce în satele noastre apar și în reportagiile „*Intâmplări de pe Călmățui*”, „*Și-au împlinit datoria*” și în

nuvela „*Vânt de primăvară*”. Cu multă veridicitate sunt demascați aici dușmanii de clasă — chiaburii și uneltele lor directe — strecurăți în Sfaturile populare sătești și în Gospodăriile colective.

Imprejurările grăitoare în care este urmărit conflictul puternic ce stă la baza acestor lucrări, fac ca personagiile să apară deosebit de vii.

Iată-l pe Radu I. Dumitru președintele Sfatului popular din comuna Insurăței („*Intâmplări de pe Călmățui*”): „*Subiectul cel mai iubit de el și pe care-l tot măcina ca pe un grăunte sub o piatră de moară era lupta de clasă. Parcă sdrobea fier și cremene în măsele, când își repezea pumnii strânși asupra dușmanului țărâni-mii muncitoare: — Ei care sug sudoarea poporului... ei care ne-au bătut și ne beau lacrimile! Să fim vigilenți, neiertători... să-i sdrobim până la unul, ca pe niște căpușe înfipte în carnea noastră, în carnea poporului!*...”

Își lepăda haina, își descheia cămașa, și-și arăta pieptul:

— *...să nu îndrăznească ticăloșii, căci se vor lovi de pieptul meu ca de o stâncă!*”

Acest demagog avea frați, nași, socri chiaburi și era el însuși chiabur. Tuturor acestora le-a dat certificate că sunt mijlocași și pe toți i-a împins în gospodăria colectivă, cu toată îndărjita împotrivire a țărănilor muncitori: „*Tăcere!* strigă Radu T. Dumitru la protestele adunării. *Dacă le-am dat eu acte înseamnă că am știut ce fac! Cum vă închipuiți altfel? Cine n'o cunoaște pe Elisabeta Axinte că e muncitoare bună și cinstită?*”

— *Nu, n'a fost niciodată muncitoare!*” răspund țărani săraci și mijlocași care știu că Elisabeta Axinte are 33 pogoane, a avut prăvălie, cărciumă, cazan de țuică. La fel și despre Stoian Neacșu, despre Vasile Bădără, Ștefan Oprișan și alți 40 de chiaburi, pe care Radu T. Dumitru i-a împins în gospodăria colectivă, scutindu-i astfel de impozite, de îngrădire, permițându-le să exploateze mai departe și în același timp să submineze gospodăria colectivă dinlăuntrul ei.

„*Are certifiat, gata! De ce n'ai tu cât are el? Nu din lene?*” — se burzuluia Radu Dumitru, la fiecare protest al țăra-

nilor muncitori. „Mijlocașii“ strecurați în colectivă, cu certificate eliberate de președintele chiabur, sunt urmăriți apoi de autor în câteva manifestări concrete: unul leagă caii de iesle cu lanțuri și cu lacăte, pentru a nu-i duce în grajdul comun și a face astfel și pe alți colectivști să nu și-i ducă nici ei; alții nu ies la muncă decât sub amenințări, sau, dacă ies, încurcă lucrurile, împiedicând și pe alții să lucreze; alții sabotează direct, omorând vitele, pentru ca toți la un loc să încerce să schimbe conducerea colectivei, să instaleze chiaburii.

Autorul zugrăvește în așa fel aceste întâmplări și fapte, încât ele apar legate de numele lui Radu T. Dumitru. Portretul acestuia se completează astfel și prin consecințele acțiunilor lui sabotoare, iar poziția lui față de sâț este definită prin atitudinile țărănilor muncitori față de dânsul, prin ura pe care ei i-o poartă.

Avem deci un personaj negativ al cărui caracter reiese cu atât mai clar, cu cât autorul îl zugrăvește din mai multe unghiuri, atât în acțiune, cât și prin urmările faptelor sale și prin atitudinea altor personaje față de dânsul. Totodată se definesc și ceilalți oameni, care populează nuvela și în special unele personaje pozitive, cum e țărana muncitoare Vița Budur.

Vița e o aprigă femeie — împotrivirea ei la intrarea chiaburilor în colectivă ia caracterul *luptei* deschise, al ciocnirii violente. Ea nu e înfrântă prin intrarea acestora, ci se îndârjește, își caută sprijin în alți țărani și cu ei încheagă un *colectiv de luptă*. Rezultatele acțiunii duse de Vița devin astfel o imagine a unității de luptă a țărănilor muncitori împotriva chiaburimii ca clasă. Generalizarea aceasta, faptul că autorul a prezentat două tabere în luptă, — una din ele, a țărănilor muncitori, organizându-se din ce în ce mai strâns, închegându-se din ce în ce mai puternic, iar cealaltă dând mereu înapoi sub loviturile tot mai puternice ale celei dintâi — este una din calitățile importante ale reportajului „*Întâmplări de pe Călmățui*“, care realizează astfel o imagine veridică a *ofensivei* țărănilor muncitori conduși de partid împotriva chiaburimii, pentru întărirea și desvoltarea gospodăriei colective.

Despre acțiunile și pericolul chiaburilor

strecurați în gospodăria colectivă, deci despre aspecte și manifestări concrete dintre cele mai violente ale luptei de clasă, ne vorbește și reportajul „*Și-au împlinit datoria*“, precum și nuvela „*Vânt de primăvară*“.

În prima lucrare a prezentat chiaburul Marin Cheran care a pătruns în colectivă — și încă în consiliul de conducere — și care sfătuește pe oameni să iasă din gospodărie, la împlinirea de trei ani dela înființarea ei.

„*Păi, bine, mă Taudor, ce vorbă-i asta? Ori nu trăiești tu bine în gospodărie? — îl întreabă surprins președintele pe un țaran muncitor care căzuse în mrejele uneltirilor lui Cheran.*

Tudor Taudor n'ar putea spune așa ceva. Dar de ce să dea cotă și să ducă mărfuri la oraș? Omul ținea una și bună că el iese, că s'au împlinit 3 ani și, după Statul, el poate ieși. Și la fel procedează și alți țărani colectivști. Că aceste uneltiri sunt spulberate de comuniști, este neîndoios, dar ele au adus o tulburare care luase proporții, frânând o vreme serios treburile gospodăriei.

Cât de mult poate frâna un chiabur treburile gospodăriei, atunci când el acționează dinlăuntru ei, arată mai ales nuvela „*Vânt de primăvară*“, demascând pe chiaburul Stancu Visalom, care izbutește să producă serioase desorganizări în activitatea brigăzilor, speculând și nivelul politic scăzut al unor colectivști. Stancu Visalom muncește în așa fel, încât toți cred despre el că e atașat gospodăriei colective. El e în frunte la *micile treburi, la cele ușoare* și e atent să nu se demaște când se știe supravegheat; dar când se pun chestiuni importante, cum e întrecerea între brigăzi sau între echipe, deci atunci când e vorba despre metodele *socialiste*, despre *noua conștiință*, Visalom caută să sprijine practicile învechite și căutând să pozeze în apărător al drepturilor oamenilor, el devine de fapt sabotor, cu atât mai periculos, cu cât apare travestit în „*luptător*“:

„*Părerea mea, măi tovarăși, spune el, e ca să muncim tot ca până acum, în voia noastră. Că doar nu suntem la boier, să ne mâne cu biciul din urmă. N'am plecat noi dela „hai“? Dece să ajungem tot la „hai“? Acestea sunt argumentele, bazate,*

— cum spune el, pe dragostea de oameni și pe libertate, și cu care caută să împiedice întrecerile socialiste.

Lovitura piezișă a chiaburului prinde la cei slabi dar este oprită de cei mai buni membri ai colectivei, ca brigadiera Ivanca Stoian. Impotriva acesteia, Visalom va adopta altă tactică: sabotajul direct, pentru ca brigada ei să fie mereu codașă, ceea ce ar dovedi, crede el, lipsa de atașament a oamenilor pentru întreceri, lipsa de operativitate a acestora. El defectează semănătorile Ivancăi, face ca transporturile să se dezorganizeze, oamenii să stea degeaba, etc.

Desvăluind toate aceste căi perfide, utilizate de chiaburul strecurat în colectivă, nuvela arată și căile de luptă ale partidului: preocuparea de a organiza munca, de educa eroismul oamenilor, de a sădi dragostea pentru colectivă în sufletul lor. Și este cu totul îndreptățită și înțelegem că este rezultatul muncii de lămurire dusă de partid pe diferite căi, replica unui colectivist codaș, care, căzut o vreme sub influența lui Visalom, se rupe de el și începe să pășească pe adevăratul drum. El i se plânge Ivancăi: „*Măine vin neapărat la gospodărie, Ivanco. Dar uite ce te rog: să-i spui tovarășului Nișu să mă scoată dela codași și n'ai să mă mai vezi niciodată acolo. Nu te rog pentru mine... Dar gândește-te la fețișă. E pionieră, și cea dintâi în clasă la învățătură. Mi-a venit astăzi dela școală cu cravata roșie udă de lacrimi. „Râd copiii de mine, tată, că sunt fată de codaș; dacă nu te duci la muncă, mie mi-e rușine să mai merg la școală“. Așa mi-a spus*“.

Nuvelele și reportagiile de mai sus se relevă deci în primul rând prin faptul că redau cu multă veridicitate aspecte dintre cele mai ascuțite, forme dintre cele mai variate — ascunse sau directe — ale luptei de clasă din satele noastre, zugrăvind în mod concret, viu, caracterul ofensiv al acțiunii țăranilor muncitori conduși de partid.

Victoria obținută de țăranii muncitori apare, tocmai pentru că este obținută într-o luptă crâncenă — drept o cucerire importantă, care emoționează, convinge, mobilizează. Lucrările respective devin astfel arme puternice de luptă și de educare a oa-

menilor muncii de pe ogoare și a tuturor oamenilor muncii.

În ce constă principala cauză a reușitei acestor lucrări? În aceea că ele se bazează pe o bună, adâncită cunoaștere și înțelegere a problemelor de viață tratate. Aceasta a permis scriitorilor ca, axând lucrările lor pe un conflict de o mare ascuțime, dat de însăși viața, să desvăluie trăsăturile complexe ale oamenilor, să redea realitatea în mod multilateral. Apar în nuvelele și reportagiile de mai sus probleme dintre cele mai importante ale vieții satelor, probleme a căror rezolvare este sprijinită de desfășurarea acțiunii ce urmărește rezolvarea conflictului principal.

Înțelegerea adâncă, multilaterală a vieții de către autori se datorește faptului că autorii au ținut seamă cu grijă, s'au călăuzit de linia partidului în acțiunea sa la sate. Astfel, claritatea nuvelei lui Petru Dumitriu și reportajului lui Em. Galan se datorește în primul rând folosirii învățămintelor din campania dusă de partid la sfârșitul anului trecut pentru strângerea cotelor dela chiaburii sabotori; celelalte lucrări de care a fost vorba aici, s'au călăuzit de recente documente de partid, apărute cu prilejul demascării și zdrobirii devierii de dreapta. Problemele vieții satului au apărut autorilor în adevărata lor lumină, ampleare și complexitate, permițându-le reprezentări pline de adevăr, multilaterale.

Nuvela lui Petru Dumitriu și reportajul lui Ioanichie Olteanu tratează problema colectărilor de cereale; în nuvela lui Gh. Cristea apar o întreagă serie de fapte relative la întrecerile în muncă desfășurate în gospodăriile colective, și la transformarea conștiinței țăranilor muncitori; reportajul lui Eusebiu Camilar aduce o seamă de aspecte ale muncii într-o farmecare gospodărie colectivă cum e gospodăria „Grivița Roșie“ din comuna Insurăței.

Pornind dela diferite probleme esențiale în viața satelor noastre, dar privindu-le în condițiile lor firești de desfășurare, acelea ale luptei de clasă din ce în ce mai ascuțite, autorii au izbutit să zugrăvească în mod veridic însăși problemele propuse, a căror rezolvare ne convinge, pentru că însuși conflictul esențial ne convinge; tot de aceea ei au putut contura cu claritate ca-

ractere de personaje pozitive. Remarcabile realizări sunt chipurile de țărani muncitori ca Ivanca Stoian, Petrache Cașu, Aur Baicu („*Vânt de primăvară*”), Vița Budur și moș Coteș („*Intâmplări de pe Călmățui*”) precum și Ion Bădea, Dincă, Mitrea, etc. din nuvela lui Petru Dumitriu — cea mai realizată din lucrările analizate aici.

Nuwelele acestea aduc o contribuție de seamă și în zugrăvirea tipurilor de clase și a uneltelor lor. Stancu Visalom, Marin Cheran, Pantelică Buică, Radu T. Dumitru, Ion Ionescu-Cotoi, Biță și alții sunt întruchipări vii, odioase ale dușmanului de clasă, imagini care impun cititorului necesitatea de a lupta pentru nimicirea lor, îl mobilizează la vigilența revoluționară.

Nu vrem să spunem că aceste lucrări sunt cu totul lipsite de slăbiciuni. Reportajul lui Ioanichie Olteanu, de exemplu, ar fi câștigat dacă făcea și mai mult loc faptelor; nuvela lui Gh. Cristea e precipitată în final și restul satului apare abia sugerat, abia schițat, puțin legat cu viața gospodăriei colective; „*Intâmplările de pe Călmățui*” ar fi

fost mult mai expresive, dacă țăranii muncitori erau arătați și mai puternic în ofensivă, mai legați de lupta partidului — care apare de altfel palid.

Dar ce e cu deosebire important în aceste lucrări, este tocmai ceea ce lipsea nuvelor de care a fost vorba la început. Ele dau imagini clare asupra dramatismului, ascuțirii luptei de clasă din satele noastre, din ele reiese clar că această luptă nu numai că nu se termină odată cu înființarea gospodăriei colective sau cu arestarea unuia sau altuia dintre chiaburii satului — destul de numeroși — ci că ea continuă, îndârjindu-se și mai mult.

Deasemenea, reiese din lucrările analizate, că această luptă are caracterul unei puternice ofensive a socialismului la sate, ofensivă dusă de țăranii muncitori sub conducerea partidului.

Succesul acestor lucrări dovedește cu claritate că o oglindire veridică a vieții este posibilă numai printr'o strânsă și profundă legătură a autorilor cu viața, printr'o bună cunoaștere a problemelor ei, a luptei dusă de poporul muncitor condus de partid, pentru construirea socialismului.

CU PRIVIRE LA ULTIMELE NUMERE ALE „IAȘULUI NOU“

În frontul literaturii noastre, sarcini importante revin almanahurilor literare ale filialelor Uniunii Scriitorilor din Cluj, Iași și Timișoara. Aceste publicații sunt chemate să participe la dezvoltarea unei literaturi noi, care să slujească marea cauză a construcției socialiste și a păcii.

În această muncă plină de răspundere, colecțiivul de redacție al „Iașului Nou“, almanah literar al filialei din Iași a Uniunii Scriitorilor, a obținut o serie de succese, în special în ceea ce privește promovarea și îndrumarea pe drumul creației literare a noi și noi talente. De pildă, nu de mult a apărut merituosă povestire pentru tineret „Pe colina cu salcâmi“, a Mirei Iosif, tânără scriitoare crescută de almanahul „Iașul Nou“. Putem cita deasemeni printre elementele tinere și talentate care au fost ajutate să progreseze în munca de creație nume ca Al. Ivan Ghișea, Laurențiu Toma, Niger Gaius, Nicolae Labiș, Andi Andrieș și alții. Urmând această bună tradiție, numărul 2 al almanahului „Iașul Nou“, apărut anul acesta, face cunoscut pentru prima oară numele a două tinere și talentate membre ale „Cercului Literar al elevilor“: Ștefania Popovici și Georgeta Eftimie, a pionierului Emil Burduja, deasemeni membru al „Cercului literar al elevilor“, al tânărului muncitor Al. Huțanu, membru al cenaclului literar din Rădăuți. Deși lucrările acestor tineri începători în ale scrisului nu sunt scutite de unele scăderi, ele dovedesc incontestabile aptitudini ale autorilor, viitoare cadre ale literaturii noastre.

Acești tineri au fost recrutați dintre membrii cenaclurilor din Iași și din alte regiuni ale Moldovei, cu care redacția Almanahului a avut un serios și rodnic contact.

Lucrând în felul acesta, redacția a lărgit continuu cercul colaboratorilor săi și a izbutit să publice materiale variate, în genuri și specii diferite: nuvele, schițe, basme, povestiri, poezii lirice, poeme mari, ș.a.

Revista s'a străduit să oglindească prin aceste forme variate, viața regiunii, inspirându-se din realitățile cele mai bine cunoscute colaboratorilor Almanahului, înregistrând și în această direcție unele succese promițătoare.

În sectorul poeziei trebuie pomenit în primul rând poemul tânărului poet Nicolae Labiș, „Zilele lui Mai“. Prima parte a poemului constituie o evocare a vieții de suferință și luptă a muncitorilor tipografi, în Iași dinaintea eliberării. Partea a doua a poemului zugrăvește munca de azi a tipografilor în patria lor eliberată, în care se construiește socialismul. Printr'o atare desfășurare, poetul își poate înfățișa în mod concret eroul, pe utecistul Eremia Alisandru, care în preajma unei zile de 1 Mai din vremurile luptei ilegale a partidului, a înălțat steagul roșu pe coșul cel mai înalt al atelierelor dela Nicolina :

*In zori, dela poliție, gradații
Buluc pe cai suiseră soldații...*

*Că cineva în noapte furișat
La Nicolina'n curte strecurat*

*Pe coșul cel mai nalt s'a cățărat,
Și'n vârful celui mai înalt hogoag
A aninat înflăcăratul steag.*

*În jur vuiră oameni furtunoși
Privind cum sus se sbate steagul roș ;
În ochii lor au scăpărat scânteii
Și Alisandru'n mijloc între ei
Primea la pânza roșie svăcnind
Pe coșul nalt, sub pale reci de vânt"*

După eliberare, el privește cu mândrie acelaș steag roșu fălăind biruitor la lumina zilei, simbol al victoriilor repurtate de clasa muncitoare. Dar și astăzi lupta continuă, muncitorii au de înfrunțat uneltirile dușmanilor: în atelierul tipografic unde lucrează Alisandru, dușmanii au încercat să împiedece tipărirea manifestului de 1 Mai, amestecând literile și topind plumbul.

Alisandru se află în fruntea acțiunii dusă de muncitori pentru a tipări totuși, în ciuda greutăților, chemările de 1 Mai ale partidului. Versurile poemului devin abrupte, sacadate, pentru a sugera ritmul trepidant, dramatic al acțiunii. Nicolae Labiș izbutește să creeze atmosfera de muncă încordată, entuziastă a tipografilor, în noaptea frumoasă de Mai :

*Și-au început culge repezit
Pe boltă, stelele — ardeau ca lumânările
Și ochii, ochii te dureau cumplit;
În cinstea lui întâi Mai, nășteau chemările...*

Poemul este luminat de iubirea curată și tinerească a eroului principal și a Măriucăi, ucenica dela zețarie. Legătura lor se înfiripă nu undeva departe de oameni, într'o zonă cu aer puțin, ci în freamătul muncii colective. Există în poem un episod frumos în care cei doi tineri îndrăgostiți sunt prezentați în ipostaza de școlari sârguincioși :

*Își răsfrângea Bahluiul strălucirea
Pe doi pereși deschiși a două cărți
Și soarele își arunca privirea
Pe filele ușor răsfrânge'n părți.*

*Două cosițe'nșiorau o carte
Și-un ciuș bălai pe-o carte se pleca.
Lisandru și Măriuca, într'o parte
Citeau lângă Bahlui, alătura.*

Finalul poemului cântă deasemenea pe cei doi eroi, simbol al mlădițelor viitorului. Și, fapt semnificativ, îi surprinde tot în mijlocul oamenilor, vibrând odată cu aceștia :

*Lângă așișe oamenii dau roată,
Citeau și mai senină se depărtau;
Măriuca și Lisandru viața toată
În slovele citite și-o simțeau.*

*El i-a prins palma; înfrățiți călcară
Pe strada vuitoare, prin mulțimi.*

*Primeau cum sus pe-un cer de primăvară
Albi porumbei vâslesc spre înălțimi.*

Zugrăvind veridic realitatea, poemul este străbătut de un puternic suflu de lirism autentic. La originea acestui lirism, a tensiunii sale dramatice, stă faptul că poetul își urmărește eroii în cadrul conflictului de clasă, faptul că ei se definesc în și prin acest conflict. Poemul ar fi câștigat totuși dacă autorul ar fi sugerat convingător posibilitatea ca dușmanul de clasă să fie până la urmă demascat, și dacă ar fi fost evitate unele naivități.

O altă poezie meritoasă, deși nu lipsită de unele slăbiciuni, este „Schimbul păcii” de pionierul Burdujea. Tânărul poet surprinde un fapt de viață capabil să genereze poezie — momentul când pionierii noștri și pionierii coreeni schimbă între ei cravatele roșii. Acestui gest, autorul îi dă valoare de simbol văzând în el un adevărat schimb al păcii:

*Cu el atunci cravata mi-am schimbat.
Tovarășii — la fel: aceleași gânduri
E schimbul păcii care n'ncelat
Cuprinde'n lume tot mai multe rânduri.*

Se cuvine să menționăm deasemenea poezia „Era în zori” a lui Dragoș Vicol, care vorbește despre uciderea mișelească a lui Nikos Beloianis. Poezia izbutește să înfățișeze emoționant ura care a cuprins poporul grec — și alătura de el, întreaga omenire progresistă, natura însăși — atunci când s'a comunicat vestea cutremurătoare:

*„Viteazul a căzut !“ strigau bărbații —
Și vuiete din munți s'au prăbușit
Și marea se sbătu urlând în maluri,
Sirene depărtate au vuit...*

Ea izbutește totodată să însufle credința că eroi asemeni lui Nicos Beloiannis trăiesc veșnic în amintirea poporului. Ca și în poezia populară, natura se împletește organic cu lupta oamenilor :

*Stau ucigașii blegi, cu ochii ținți
La cel căzut, cuprinși de greu spăimânt.
Ar vrea să toarne fărâă peste dânsul.
Dar munții, codrii, iscă aprig vânt:*

*Măslini-și cern pe Nikos toată floarea
Și ramurile îi aștern un pat:
El a căzut pentru seninul vieții.
Dar steagul lui e'n luptă înălțat.*

În sectorul de proză al Almanahului se remarcă tendința de a prezenta teme din viața tineretului, cum ar fi: „Din jurnalul unei utemiste“ de Ștefania Popovici, „Temă acasă“ de Ilarie Poștariu și „Surpriza“ de B. Schwartzberg. Această linie se continuă prin publicarea unor povești: „Omul de lemn“ de Georgeta Sauciu și „Alaiul din pădure“ de Al. Șahighian. Sunt publicate și câteva lucrări care atacă teme referindu-se la diverse aspecte ale muncii în regiunea Iași: radioficarea unui cartier („Prima emisiune“ de Georgeta Eflimie), viața într-o gospodărie colectivă („Greul pământului“ de Niger Gaius), etc.

În „Jurnalul unei utemiste“ se zugrăvește creșterea conștiinței unui colectiv de eleve utemiste în preajma marelui eveniment pe care-l constituie alegerea organelor conducătoare ale U.T.M. Notând însemnările zilnice ale unui organizator de grupă U.T.M., autoarea subliniază procesul de creștere a conștiinței tinerelor eleve din acest colectiv, care, muncind cu seriozitate, se pregătesc pentru a deveni cadre de constructori ai socialismului. Alegerea organelor conducătoare U.T.M. constituie pentru eroinele Ștefaniei Popovici un moment hotărîtor în viața lor, un prilej de a-și analiza munca și de a porni cu mai multă hotărîre pe un drum demn de adevărate utemiste.

Figurile eroinelor schiței sunt creionate

cu pricepere. Folosind posibilitățile oferite de trăsăturile caracteristice ale unor însemnări zilnice, autoarea surprinde viața acestor adolescente, sensibilitatea lor, năzuințele lor. Pentru a scoate în relief aceste însușiri ale personajilor sale, scriitoarea le înfățișează în momente semnificative, cum ar fi alegerea biroului U.T.M., adunarea generală pe clasă, în care elevele discută planurile lor de viitor. Totodată, Ștefania Popovici părăsește greșeala de a-și izola eroinele într'un cerc închis, într'un așa zis „univers școlăresc“. Viața lor dinafara școlii, bucuriile și sotiile lor tinerești se împletesc cu viața lor de școală, sunt prezentate cu umor și vioiciune.

Lucrarea Ștefaniei Popovici pune în lumină o bogăție de fapte, idei și sentimente caracteristice noii generații ce crește în patria noastră, arătând lupta ce se dă împotriva răbufnirilor unei mentalități înapoiate.

Pe aceeași linie a surprinderii elementelor noului ce se dezvoltă în viața noastră, se situează și nuvela „Prima emisiune“ de Georgeta Eflimie. Pornind dela faptul — relativ mărunț, dar semnificativ — al radioficării unui cartier muncitoresc, autoarea a zugrăvit câteva figuri luminoase de femei înaintate. În primul rând te impresionează imaginea deputatei cartierului, care se află în fruntea acțiunii de alfabetizare și contribuie prin munca ei de zi cu zi la ridicarea conștiinței oamenilor din cartier. Ea intervine de pildă cu succes în procesul de lămurire a Domicăii. O scenă interesantă, plină de umor este aceea în care ni se arată cum, în timp ce oamenii strânși în casa lui Cristian sărbătoresc victoriile în muncă ale Henuței și ascultă emisiunea de radio, sosește funcționarul dela radioamplificare cu teancul de cereri ale Domicăii.

— *Cereri, oameni buni. Văzând că cei de față continuau să nu priceapă, se simți nevoit să le explice mai pe larg. Intre timp Lenuța ieși pe nevăzute din casă.*

— *Prea multe cereri dela numărul 3. Aceeași persoană, Solcan Domică, cere același lucru : „di-țu-zor ! Și noi — vru să mai adauge el, dar n'avu timp. Henuța intră în cameră, fluturând o hârtie mult prea mare pentru cele câteva rânduri, scrise de-o mână cam slăngace.*

— *Luați-o pe aceasta, tovarășe, e cea mai valabilă; a scris-o cu mâna ei chiar gospodina în cauză, pe când cealaltă... Și aruncă o privire spre soră-sa.*

Muncitorul ținea mai departe servieta cu amândouă mâinile, iar ceilalți își plimbau privirea, când la Domnica, când la Lenuța.

— *Măi, da ce-i așa de greu de nu pricepeți? spuse Ilenuța, văzându-i pe toți nedumeriți. Soră-mea, Domnica, lămurindu-se puțin câte puțin că „comedia nu-i chiar comedie“, se ruga pe la toți cunoscuții să-i facă și ei câte o... cerere, îi luă vorba din gură noul venit. Și s'au adunat la noi teanc, că nimeni n'a vrut s'o refuze.*

Sectorul de critică al Almanahului a publicat și el câteva articole destul de interesante: „Opera lui Ion Luca Caragiale“ de Jean Livescu, „Ideile despre artă ale lui I. L. Caragiale“ de Al. Dima, și cronica lui Ion Sârbu despre romanul „Pâine Albă“ de Dumitru Mircea. În genere se poate spune că lucrările de reconsiderare a scriitorilor noștri din trecut și a clasicilor literaturii universale, constituie o preocupare constantă a criticilor dela Iași și dovedesc o pregătire și o muncă serioasă. Alături de articolele despre Caragiale pomenite mai sus, poate fi citat în această privință și articolul lui Paul Costin despre opera lui V. Hugo.

★

În munca de descoperire și promovare a tinerilor talente răsărite din rândurile clasei muncitoare, în menținerea unui contact permanent și strâns cu cenaclurile literare, în îndreptarea atenției scriitorilor spre teme izvorite din realitățile regiunii respective spre genuri și specii variate, în publicarea câtorva materiale interesante și valoroase — „Iașul Nou“ a obținut succese frumuse.

Modul în care s'a muncit cu autorii nu a fost însă întotdeauna cel mai just. În această privință, colectivul redacțional nu a făcut eforturile necesare pentru a lăsa greșeli și lipsuri ce au fost semnalate în analize critice anterioare, închinată „Iașului Nou“. Așa se explică faptul că ele persistă și în numerele publicate în anul 1952, manifestându-se în forme virulente, ce trebuiesc neîntârziat combătute.

Să ne oprim întâi la lucrările în proză a-

părute în numerele din 1952 ale Almanahului.

Dacă Al. Șahighian a scris o poveste, dacă Georgela Sauciu a scris și ea un basm, dacă Emil Burduja alcătuiește o poezie despre viața pionierilor, dacă în lucrări ca „Temă acasă“, „Surpriză“, „Din jurnalul unei utemiste“, Ilarie Poștariu, B. Schwarzenberg și Ștefania Popovici prezintă viața elevilor — lucrul acesta nu le poate fi reproșat câtuși de puțin. E chiar foarte bine ca și atari scrieri să fie alcătuite și publicate. Redacției Almanahului îi putem însă reproșa faptul că a îndrumat pe scriitorii aproape numai spre astfel de teme, neglijând aspecte esențiale ale construirii socialismului.

Ne aflăm în plină desfășurare a luptei pentru îndeplinirea planului cincinal. O deosebită importanță se acordă în cadrul acestui plan, dezvoltării industriei socialiste. Mișcarea stahanovistă câștigă tot mai mult teren în țara noastră, ziarele anunță mereu alte victorii în muncă ale acestor oameni de tip nou. Prelutindenii în patria noastră se construiesc noi fabrici, centrale termoelectrice și hidrocentrale. Cu ajutorul Uniunii Sovietice, se înfăptuiesc adevărate minuni ale tehnicii pe uriașele șantiere ale socialismului, unde omul supune forțele naturii, transformând geografia țării.

Din toate aceste probleme de bază ale construirii socialismului, nimic sau aproape nimic nu apare în paginile „Iașului Nou“.

Există ce-i drept, o scurtă schiță intitulată „Întâi planul“, semnată de S. Filp. Schița pune în chip superficial problema valorificării deșeurilor în industrie. Dar această temă este tratată contrazicând principiul conducerii unice în întreprinderi. Personajul central, directorul fabricii, este prezentat drept un om cu vederi înguste, stăpânit de-o idee fixă: „Întâi planul!“ și neînțelegând că valorificarea deșeurilor este de fapt o sarcină care decurge din planul de producție. Opoziția sa împotriva valorificării deșeurilor — opoziție ce nu e câtuși de puțin caracteristică unui om înaintat — cedează cu surprinzătoare ușurință în urma unei „șotii“ pe care i-o fac muncitorii. Din deșeuri, aceștia fac fabrică fără în-cuviințarea, chiar fără știrea directorului, fărășe și grătare. La rândul lor, muncitorii

au o atitudine de inadmisibilă indulgență față de poziția înapoiată a directorului, „răsufând bucurosi” când acesta se resemnează în fața faptului împlinit. Ciudată concepție despre felul cum se desfășoară lupta între ideile înaintate și ideile înapoiate, în cadrul unei întreprinderi!

Necunoașterea vieții în genere și a problemelor elementare ale vieții din fabrică în special — să ne amintim chipul în care este înfățișată o consfătuire de producție — stau la baza greșelilor schiței. Se adaugă la aceasta și modul neliterar în care este scrisă lucrarea, limba plată și banală folosită, consecință a unei prezentări greșite a muncitorilor, modul vulgarizat de a gândi și a vorbi al acestora.

Lipsa esențială a prozei — și nu numai a prozei — Almanahului din Iași este faptul că lupta de clasă nu este înfățișată decât în chip cu totul insuficient — uneori chiar diformat.

În copleșitoarea majoritate a lucrărilor în proză, dușmanul de clasă este inexistent. Conflictul are loc între oameni mai înaintați și alții mai puțin înaintați, ceea ce pentru stadiul în care ne aflăm noi astăzi, echivalează cu o fugă dela conflictul de bază al realității noastre: lupta de clasă.

Forțele socializmului cresc neconținut, dar tocmai de aceea dușmanul luptă cu tot mai multă înverșunare. Tovarășul Stalin ne învață că, în perioada trecerii dela capitalism la socialism... „socialismul crește *mai repede* decât elementele capitaliste, greutatea specifică a elementelor capitaliste *scăzând* din cauza aceasta. Și tocmai pentru că greutatea specifică a elementelor capitaliste *scade*, tocmai de aceea elementele capitaliste simt primejdia de moarte și-și înțelegesc împotrivirea”. („Problemele leninismului” p. 374).

Recentele documente de partid au arătat în mod concret, cu o claritate ce deschide noi perspective de înțelegere în adâncime a procesului ce se desfășoară în patria noastră, că lupta de clasă devine tot mai a-prigă și ia forme nesfârșit de variate și de subtile.

În unele dintre lucrările publicate în „Iașul Nou” s'ar părea însă că lupta de clasă a luat sfârșit. Dușmanul apare numai incidental și chiar atunci cu totul neputincios. Lupta se dă între oamenii înaintați și ră-

mășițele de mentalitate învechită ce dăinuie în conștiința unora dintre tovarășii lor. A deplasa centrul de greutate, în momentul de față, dela lupta de clasă și a face dintr'o problemă — existentă într'adevăr dar mai puțin importantă în actualele condiții — obiectul celor mai multe din lucrările publicate în Almanah, aceasta este o serioasă greșală. Și totuși, așa se petrec lucrurile în „Greul Pământului”, „Planul”, „Temă acasă”, „Surpriză”.

Chiar lucrări merituose ca: „Din jurnalul unei utemiste” de Ștefania Popovici și „Prima emisiune” de Georgeta Eftimie, suferă într'o anumită măsură de această serioasă deficiență, ceea ce face ca realitatea să nu apară just și veridic oglindită. De pildă, în schița „Din jurnalul unei utemiste”, personagiile Doina și Ana sunt prezentate într'o lumină confuză. Doina este fiica unui sabotor și are concepții deadreptul dușmănoase. În rezolvarea conflictelor autoarea recurge însă la soluții împăciuito-riste. Doina e profund „mișcată” de entuziasmul colegelor ei care se pregătesc să întâmpine alegerile U.T.M., iar secretara organizației de U.T.M. pare, la un moment dat gata să absolve pe această exponentă a claselor exploatoare. Prin origină socială și mentalitate, Ana este și ea străină de cauza clasei muncitoare. În schiță, problema ei rămâne nerezolvată.

Deasemeni, în „Prima emisiune”, dușmanul de clasă e un ridicol și neputincios cârciumar, care nu are în desfășurarea acțiunii nici un amestec. E un personajiu ireal, creat cu mijloace artificiale.

Acestea constituie câteva dovezi că redacția „Iașului Nou” nu a știut întotdeauna să îndrumeze tinerele talente pe drumul just.

„Idilismul”, dușmanul ogîndirii veridice a realității — caracterizează și multe dintre poeziile din „Iașul Nou”. Prea puține sunt poeziile care să dea un tablou veridic al luptei pentru construirea socialismului, tablou care presupune prezentarea din plin a luptei de clasă.

Sectorul de critică dovedește deasemeni lipsă de curaj în atacarea problemelor importante ale literaturii noastre noi. Singurul articol încercând o anumită generalizare este cel semnat de D. Coslea și

intitulat „Imaginea primăverii și sensul ei social în poezia lui I Mai“. Autorul articolului se ocupă pe nestârșite pagini și într'un stil prețios, de imaginea primăverii în literatură, începând cu epoca sclavagistă și până la poezia noastră închinată lui I Mai. Articolul lui Costea ocolește problemele esențiale ale literaturii noastre noi și se pierde în considerații lăaturalnice, care de multe ori scot la iveală un nivel ideologic îndoelnic. Însăși tema articolului — așa cum ea rezultă din titlu, dar în special din tratare — este greșită. Importanța poeziei de I Mai nu rezultă din înfățișarea fenomenelor cosmice, ci din prezentarea în imagini artistice a luptei purtate de clasa muncitoare. Măsurând cu metrul dimensiunile pe care le are imaginea primăverii în poezia diferitelor orânduirii sociale, autorul articolului face printre altele și curioasa observație că „creația noastră populară a răsfrânt natura ca o realitate de sine stătătoare“, ceea ce reprezintă, evident, o formulare profund greșită, antimarxistă, deși s'ar părea că intenția autorului a fost să arate că în poezia populară natura nu constituie un simplu pretext, o reprezentare a eului, ci are o existență obiectivă.

Folosind procedeele de tristă amintire ale criticii literare burgheze, care ocolea ceea ce este important în creația artistică, articolul se înglobează apoi în „cercetarea“ la nesfârșit a unor probleme cu totul neesențiale și stărue asupra unor considerații despre ce anume elemente de natură se servește cutare sau cutare poezie pentru a sugera imaginea primăverii.

Următorul pasagiu — dealtfel destul de confuz — este grăitor pentru poziția autorului: „*Dacă din priveștiștea vastă a naturii primăvăratică poezii aleg și dezvoltă un singur element: vântul (V. Porumbacu: „I Mai“, I. Brad: „Intâmplarea lui I Mai“) munții (M. Beniuc: „Inflămurată'n roșu“) sborul păsărilor (Petru Vintilă: „Mesaj pentru armatele muncii“) ș.a. imaginile elementare reliefează cu deosebită vigoare coeziunea unui conținut de idei fără a contribui însă la limpezirea acestuia“.*

Concepția despre artă a autorului articolului apare și mai vădit în aprecierile laudative pe care le face asupra poeziei „Manifest pentru viață“ de Darie Magheru,

publicată în „Iașul Nou“ nr. 3—4 din 1950. Aceasta este o poezie tipic formalistă și naturalistă. Și tocmai dintr'o atare poezie dă D. Costea copioase și semnificative citate: „*Oameni putrezi, mirosind a moarte“ luna „oloagă“, mesteceni „pansași cu alb pe trunchiurile sparte“, etc.*

Unele dintre cronicile literare care discută cărțile românești apărute dovedesc deasemenea greșita orientare a recenzițiilor sau teama lor de a aborda problemele centrale ale lucrărilor respective.

Cronica despre romanul lui Vladimir Colin, este apologetică, adoptând aceeași poziție neprincipială față de roman ca și articolul publicat în „Viața Românească“.

Atât în cronică aceasta cât și în recenzie lui Liviu Leonte asupra romanului lui Aurel Mihale „Ogoare noi“, autorii se pierd în tot felul de observații lăaturalnice despre psihologia personajilor, „structura compozițională“, natura, etc. dar ocolesc sistematic problemele de bază pe care le ridică aceste opere.

Cronica la „Soarele răsare în deltă“ păcătuiește și prin faptul că este alcătuită pe trei sferturi din citate și povestiri care nu au decât o legătură foarte slabă cu romanul lui VI. Colin.

Am arătat că numărul 1 al revistei cuprinde unele studii bine alcătuite și documentate, închinat centenarului nașterii marelui nostru clasic, I. L. Caragiale. În alegerea temelor, „Iașul Nou“ s'a lăsat însă și de data aceasta condus de un criteriu obiectivist. Există articole despre „Arta epistolară a lui Caragiale“, despre „Caragiale peste hotare“, despre „Caragiale și Viața Românească“, etc. dar nu există articole care să trateze probleme de bază ca: I. L. Caragiale, fruntaș al realismului critic, influența mișcării muncitorești în activitatea și creația marelui scriitor, măiestria sa artistică, etc.

Insuficientă este deasemeni acțiunea pe care sectorul de critică al Almanahului „Iașul Nou“ o desfășoară pentru a prezenta și a analiza succesele literaturii sovietice. Ori, este știut că oamenii muncii din țara noastră iubesc din tot sufletul minunata literatură a Patriei Socialismului și din adâncirea ei desprind prețioase învățături pentru munca și lupta lor de fiecă clipă; creatorii de artă din țara noastră găsesec un

model și un sprijin de neprețuit în operele artiștilor sovietici.

A nu înțelege acest lucru și a nu contribui efectiv prin toate mijloacele ce stau la dispoziția unei reviste literare la însușirea experienței literaturii sovietice, constituie o deficiență peste care nu se poate trece cu ușurință.



Din cele spuse până acum rezultă că în ultimele sale două numere, „Iașul Nou“ a obținut o serie de succese care marchează

— în anumite direcții — un progres în activitatea sa. Dar tot atât de evident rezultă faptul că, date fiind lipsurile destul de grave semnalate, revista nu-și îndeplinește în întregime sarcinile care-i revin în cadrul frontului noii noastre literaturi. Pentru ca „Iașul Nou“ să lichideze greșelile sale și să-și aducă pe deplin contribuția la dezvoltarea literaturii noastre, este necesar ca redacția să-și încordeze toate puterile, iar Uniunea Scriitorilor să îndrumeze mai deaproape munca Almanahului filialei sale din Iași.

DIMITRIE BOLINTINEANU

Dimitrie Bolintineanu a visat „o lume de aur pe astă lume de noroi“, așa cum spune cu dragoste și admirație Mihail Eminescu. În adevăr, cele mai importante acte ale vieții sale și cele mai multe și mai frumoase din versurile inspirațului poet se înscriau în frontul de luptă al reprezentanților mâniei populare, în vederea realizării practice a aspirațiilor de veacuri ale masselor.

Către mijlocul veacului trecut, pentru aceste aspirații au militat cu avânt tineri revoluționari printre care se numărau și mulți scriitori, grup cunoscut în istorie sub numele de „generația deia 1848“. Acești revoluționari luptau pentru răsturnarea regimului feudal, pentru cucerirea independenței naționale și a unirii, în genere pentru progres și libertate, pentru o viață mai bună a masselor populare din patria lor dragă.

Acestor tineri patrioți, în fruntea cărora se afla marele democrat revoluționar Nicolae Bălcescu și printre care se numărau scriitori ca Vasile Alecsandri, Cezar Bolliac, Gr. Alexandrescu, Nicolae Filimon și alții, li s'a alăturat și Dimitrie Bolintineanu.

Există în piesa „Bălcescu“ de Camil Petrescu, o scenă plină de realism: Eliade Rădulescu vine cu „bogasierii“ lui la adunarea secretă a „Frăției“, în sunete de țimbal și surlă, rostind fraze sforăitoare și ținând „la respect“ pe calfele negustorilor. Așa a acționat, în această epocă de mari prefaceri, întreaga burghezie, cu toți teoreticienii ei liberali. În sunetele demagogiei patriotarde a liberalismului, ea a cucerit pas cu pas, cu ajutorul unor împrejurări politice favorabile, puterea economică și a

înaintat pas cu pas în aparatul administrativ al țării. În aceeași epocă, masele populare, și mai ales țărănimea, erau crunt exploatare, nu numai de sistemul de jaf al vechilor boieri și noilor bogasieri care aveau din ce în ce mai multă nevoie de produse agricole pentru piața de desfacere din Apus, ci și de sistemul de jaf al exploatare turci, sub care nestabilitatea domniilor, haraciul și monopolul comercial a adus o cumplită debandadă administrativă și o sărăcie lucie a țăranilor, fie că erau răzeși, pălmași sau robi.

Luptătorii democrați dela 1848, adânc cunoscători ai realităților din trecut și din epoca lor, au pus ca probleme centrale ale luptei lor rezolvarea problemei țărănești, independența națională, eliberarea de sub jugul turcesc, desființarea vămilor, unirea principatelor sub un singur domn și cu o singură capitală, împroprietărirea țăranilor, ridicarea nivelului lor de trai și cultural, eliberarea țiganilor, introducerea sistemului și libertăților constituționale, etc. Acest program care desvolta pe cel al revoluției lui Tudor Vladimirescu, din 1821, a fost preluat, desvoltat și apoi desăvârșit, după o sută de ani, prin lupta clasei muncitoare. În slujba acestui program de realizări ale aspirațiilor populare, revoluționarii dela 1848 au activat în societatea literară „Frăția“, în societatea filarmonică, teatrală, la ziarele și revistele care au apărut într-o lungă perioadă: „Poporul Suveran“, „Pruncul român“, „Junimea Română“, „Dâmbovița“, „Trompeta Carpaților“, etc. În slujba acestui program au creat ei operele lor literare

în anul revoluționar, sub domnia lui Cuza și sub regimul „monstruoasei coaliții“ și pentru îndeplinirea lui au sfârșit ca martiri ai luptei, murind, unii din ei departe de patrie, sau suspecțai și prigoniți de coaliția burgheză-moșierească. Toți au trăit în țară sau în afara hotarelor ei în mare durere și lipsă și s'au stins în uitare și sărăcie.

Aceasta este și soarta lui Dimitrie Bolintineanu. Copil al boernașului român Cosmad, născut la Bolintinul-din-Vale, în 1819, Bolintineanu a trăit de timpuriu în mijlocul oamenilor cu idei progresiste, idei care pasionau pe elevii liceului Sf. Sava : Nicolae Bălcescu, Grigore Alexandrescu, G. Sion, A. Zane, C. Aristia ; începuturile lui literare au fost însoțite de un succes răsunător în „Curjerul de Ambe sexe“ din 1842. Primele versuri ale poetului vădesc un școlar conștiințios al literaturii lui Conachi și a Văcăreștilor. Poezia sa din această epocă, caracterizată de un lirism intim — elegii erotice, barcarole și madrigaluri — a fost strânsă în volum abia când poetul avea 50 ani. Bolintineanu o judecă cu mare asprime, socotind-o „molică și dulce“. De influența acestei literaturi el încearcă să se elibereze cât mai repede și mai definitiv, astfel încât tânărul „pitar“, trimis în 1845 la Paris cu sprijinul direct al „Frăției“, deplin încredințat de necesitatea unei poezii care să militeze pentru idealurile de libertate și progres, introduce în primul volum de poezii — tipărit cu același sprijin direct al asociației literare — un număr de balade în care zugrăvește figuri de luptători populari pentru libertate : Ferontarul, Ceaușul (mai târziu, Căpitanul de Vânători), Pandurul bătrân. — ultima poezie fiind influențată, ca tematică, orientare și formă de poezia populară — precum și o serie de balade istorice, despre figuri de domni și patrioți, iubitori de libertate și de popor : „Cea de pe urmă noapte a lui Mihai cel Mare“, „Mihai, stăpânul stindardului“, „Mama lui Ștefan cel Mare“, „Mircea cel Mare și solii“. Aceste balade care s'au făcut cunoscute încă dela apariția lor, constituie și astăzi un titlu de glorie al poetului. Celelalte poezii — mai puțin realizate — pe care le conține volumul, sunt apreciate de poet ca fiind „tot ce-am făcut într'o vârstă încă tânără, încă copil, ca să zic așa : in-

spirații tinere și melancolice, dar puțin solide și încă mai puțin a fi privite ca niște opere de care avem trebuință în acest timp...“

Revenit în țară, în preajma evenimentelor dela 11 Iunie 1848, Bolintineanu se încadrează în Societatea „Frăția“ și devine redactor responsabil al ziarului revoluționar „Popolul Suveran“, pe al cărui frontispiciu era înscrisă lozina „libertate, egalitate, frăție“.

Cercetarea întregii contribuții a lui Bolintineanu în coloanele acestui ziar este destul de dificilă, deoarece marea majoritate a articolelor nu sunt semnate, lucru ce demonstrează unitatea de păreri a redactorilor. Arareori un D. sau A. Z. sugerează numele poetului, sau al prietenului și colaboratorului său Al. Zane. Acolo unde se poate identifica, scrisul lui Bolintineanu e profund agitatoric, propunându-și ca țintă să sprijine „drepturile poporului român“, să facă „să răsune coloanele sale în favorul celor nedreptățiți“, să sprijine lupta „împotriva țiraniei“ și pentru „unirea provinciilor române“, pentru „tot ce va putea duce România la fericire și mărire“. Ziarul „Popolul suveran“ se relevă, încă din articolul program scris de poet, un luptător pe baricade populare. Iar când printr'o înfanță și „înaltă“ trădare, militarii — slugi ale moșierimii — colonelul Odobescu, Solomon, Locusteanu, încearcă să sfărâme libertatea „câștigată după mai multe veacuri de amărăciuni și robie“, glasul artistului-cetățean acuză : „Oricine a avut inimă de român, oricine a simțit durere de țara sa, s'a înarmat pentru dânsul (pentru guvernul provizoriu, n. n.) și a hoțărât să se sacrifice pentru cauza națională. Guvernul dar e puternic și poporul nu-i face altă rugăciune decât de a fi mai puțin indulgent cu criminalii care au conspirat, nu împotriva guvernului, ci împotriva țării întregi“. Împotriva reacțiunii „tombaterelor“, poetul chema poporul la arme într'o formă din cele mai accesibile, — un cântec de masse de largă circulație, scris chiar la 11 Iunie 1848:

*Nobili fii ai României
Până când să suspinați ?
Iată ziua libertății
Către arme alergați !*

De aceea, odată revoluția înfrântă și de-putații arestați, poetul a trebuit să sufere exilul, un exil de nouă ani, plin de lipsuri și suferințe. Poetul din Bolintin, „care a strălucit ca o stea în nouri, dar ca o stea care a târâit după ea o ladă de lemn de călătorie și un sac al singurelor sale prietății“, e sfâșiat de dorul patriei. Concentrarea gândurilor sale către pământul în care-i era oprit să intre, se reflectă nu numai în poezia și în proza lui din vremea aceea, ci și în scrisorile către prieteni, unde nu încetează să ceară vești și să comenteze situația din țară, nu încetează să se preocupe de soarta vechilor prieteni: Bălcescu, Alecsandri, Magheru și chiar să acționeze îndrăzneț: „Ți-am trimis o nouă broșură din jurnalul ce s'a oprit în Moldova, din pricină că a scris într'insul Bălcescu sub numele de Conrad Albrecht și eu sub numele de Valentin“, scrie el lui A. Zane. Creșterea conștiinței politice și artistice a poetului atinge, în acești ani de exil, un nivel care-l anunță pe Bolintineanu fruntașul politic și cultural din timpul domniei lui Cuza. Poetul ajunge la Paris, în mijlocul unei tinerimi în plină agitație, însuflețită de aceeași dorință de a vedea patria unită și puternică, și grupată în jurul ziarului „Junimea Română“. Dorind să informeze opinia publică apuseană despre situația Principatelor Române, Bolintineanu scrie la interval de doi ani „Les principautés roumaines“ (1954) și „L'Autriche, la Turquie et les MoldovaLaques“. În prima, autorul a spus multor lucruri pe nume: el a arătat greutatea impozitelor care apasă numai pe țărani, țigani, păstori, străini, surghjuiți, evrei, în general „asupra claselor care nu se bucură de niciun fel de drepturi politice“. Despre boerii scutiți de biruri vorbește astfel — un adevărat denunț, o adevărată demascare: „Boerii nu sunt iubiți de popor și lucrul e foarte firesc, deoarece primii au toate drepturile și nici o datorie, în timp ce poporul n'are decât datorie și niciun fel de drept.“ „Boerii nu pot dăinui cu privilegiile lor decât sub ocrotirea unei puteri străine care să-i impună țării. Dar orice putere care ar vrea să-i susțină o clipă este imediat silită să-i abandoneze, căci altfel s'ar pune într'o poziție dușmănoasă față de popor.“

Pana lui devine cu deosebire virulentă, atunci când zugrăvește semnul sub care se desvolta, după 1848, mișcarea literară: „Intr'o țară ca Valahia sau Moldova, unde geniul nu poate să se avânte decât atâta cât îi permite cenzura să-și ia zborul, unde orice critică, chiar cea literară, este oprită în modul cel mai sever, unde, prin urmare, nu există o opinie publică asupra literaturii, oricine poate fi mare poet pentru motivul că e bogat, sau pentru că esie fiu unui mare boier, sau pentru că a scris un sonet prost dedicat soției domnitorului sau soției noastre, sau alteori pentru că un oarecare partid politic vrea să se folosească de talentul lui; cutare e un poet slab, deoarece nu cântă ochii frumoși ai femeilor dela curte, sau pentru că domnitorul a spus-o, sau pentru că ține cu un anumit partid“ etc.

Pe acești prigonii de „opinia publică literară“ a clișilor conducătoare, Bolintineanu știe să-i valorifice; Bălcescu, Alecsandri, Boliac, Alexandrescu, Negruzzi, Cârlova, Anton Pan, pictorii revoluționari Rosenthal și Negulici, constituie adevărata galerie a literaturii noastre în acea epocă și autorul îi cinstește și-i prețuește și condamnă în schimb cu vehemență pe ciracii literari ai stăpânirii.

Cea de a doua broșură, dedicată în întregime problemei unirii principatelor, este un rechizitoriu vehement al situației forțelor contrarii: deoparte puterile reacționare, potrivnice unirii, Turcia și Austria și „certurile partidelor disputându-și puterea, boierii alergând în toate curțile ca să ceară tronul unui principat cu prețul sprijinirii influenței străine — alegând de preferință cabinetul din Viena“, pe de altă parte candidații populari și progresiști ai partidei naționale, Coggălniceanu, Câmpineanu, C. Negri, care, „prin măsuri abuzive sistematice au fost îndepărtați din scena politică și reduși la situația de a nu putea acționa nimic în țară lor, unii fiind destinați să se stingă în exil, ca revoluționarul Bălcescu“.

Dar, alături de articolele sale politice, Bolintineanu este, mai ales în această epocă de rătăcirii prin țări străine, creatorul unei vaste producții literare în deosebite și multiple genuri. El scrie lucrările „Călătoria în Palestina și Egipt“, „Călătoria la Ierusalim“ — bazate pe o bogată bibliografie

și realizate artistic mai ales în descripția de moravuri ale negustoriei orientale și ale clerului dela sfântul mormânt — care fac din el un maestru al memorialisticii. Tot acum scrie „Manoil—roman național“, în care autorul pune bazele romanului social al secolului trecut; compune poeme epice de mare întindere: „Sorin sau tăierea boierilor la Târgoviște“, „Andrei sau luarea Nicopolei de Români“; lungi poeme de dragoste: „O noapte pe cal“, „Cavalcada“, precum și un mare număr de scurte poeme, deasemeni de dragoste, grupate în „Florile Bosforului“, „Miculanee“; la acestea se adaugă elegii erotice, dar mai ales satire și balade istorice din cele mai reușite. Toate aceste genuri, poetul le va duce de acum înainte la o superioară dezvoltare realistă.

Revenit în țară în preajma Unirii, el pătrunde adânc semnificația a luptei celor două partide — unionist și anti-unionist — ca o luptă între interesele poporului și ale exploataților. Deschizând coloanele ziarului „Dâmbovița“, în 1858, cu scopul de „a sprijini nația și ideile progresiste“, el atacă racila fundamentală a „sacrei Constituții“ care era în acea vreme „Convenția dela Paris“, care, *„ne dă mărite principii de libertate și egalitate și totdeauna cheamă a pune în practică aceste principii, pe adversarii acestor principii“* — adversarii, în număr de 3000 ai unei populații de cinci milioane de exploatați. Dar Bolintineanu nu se mărginește numai la activitatea publicistică. Pentru a contribui la grăbirea și la consolidarea unirii, poetul îndreaptă ascuțișul satirei împotriva anti-unioniștilor (în poemele sale din „Melodii Române“), scrie poeme inspirate din folclor și din trecutul de luptă, alegând motive și atitudini care vorbesc în sensul aspirațiilor populare ale epocii și le grupează în volumul „Legende sau basme naționale în versuri“ și în „Bătăliile Românilor“.

Dorise atât de pasionat o patrie liberă, încât atunci când a apucat „acea zi de mărire“ a domniei lui Cuza, nu a fost eveniment al scurtei domnii pe care să nu-l înțeleagă ca pe o comandă socială imperioasă, căreia trebuie să-i răspundă, pentruca „să facă popularitate“ faptelor mari ale domnitorului: „Unirea și libertatea poporului țăran“. Intrat în viața politică, ministe-

riatul la instrucțiunea publică al lui Bolintineanu rămâne o epocă de largi orizonturi a învățământului românesc; atunci se înființează Universitatea „Al. Cuza“ din Iași și se întocmește proiectul înființării a 1000 de școli primare. Încă din timpul domniei lui Cuza, Bolintineanu a surprins în satirele sale — publicate mai târziu în volumele „Nemesis“, „Eumenidele“ și „Menedele“ și reluate apoi în proză în romanul „Elena“ — încercările reacțiunii burghezo-moșierești de a zdrobi în fașă acest drum de realizare a idealurilor democratice, pe care le aduceau domnia și reformele lui Cuza.

Acolo unde va găsi o tribună liberă, artistul-patriot va demasca neîncetat de acum înainte coaliția dintre burghezie și moșierime; în „Trompeta Carpaților“ a lui Boliac, în „Reforma“, în studiul „Cartea poporului român“. în „Viața lui Cuza“, găsim pagini de analiză care uimesc prin adâncimea cu care Bolintineanu a înțeles caracterul exploatare, de clasă, al monstruoasei coaliții și al tuturor instituțiilor „restauratei“, precum și trănicia ideilor revoluției dela 1848.

„Răsturnarea Domnului Cuza n'a fost numai o chestiune personală — scrie el în „Trompeta Carpaților“ din 22 Ianuarie 1867 — a fost și o chestiune de principiu. Domnul Cuza a urmat a pune în practică ideia revoluțiunii politice și sociale ce datează în România din secolii trecuți. El... a desrobotit poporul de clacă, a ridicat sus stindardul național. Această revoluție nu putea să placă nici puterilor vecine, nici claselor privilegiate din țară. Această revoluțiune nu se putea ucide prin popor, ci numai prin ocupațiunea străină. Ocupațiunea era cu neputință. Rămânea numai o lovitură de mână. Cuza căzut, se spera că revoluțiunea va pieri cu dânsul. Eroare neiertată oamenilor politici! Oamenii se duc, ideile se amână a se realiza prin căderea oamenilor; dar nu pier niciodată“.

Această încredere în victoria drepturilor poporului este explicația de bază a consecvenței luptei lui Bolintineanu.

Demascând trădarea reprezentanților burgheziei, articolul continuă, vorbind despre situația țării de după delronarea lui Cuza: „Se sărutară, aruncară cu lină în regimul

trecut, stropiră cu isop reginul nou; înmormântară domnia care dase Românilor viață națională, libertatea muncii, drepturile cetățenești și scriseră pe piatra mormântului: înfamia, trădarea, corupțiunea, tirania! Traseră hora în jurul mormântului, apoi când voiră a împărți vestmintele mortului, se prefăcură că se ceartă, ca să inșele încăodată buna credință a națiunii”.



Se apropie votarea Proiectului noii noastre Constituții. Nu e lipsit de interes pentru omenii muncii care construiesc socialismul să afle cum a privit un consecvent continuator al luptei pașoptiste, minciuna constituției burgheze și aplicarea ei în practică... „*Avem o constituțiune. Guvernul ține seamă de dânsa? poporul liber o cunoaște?... Din nefericire, nu! S'au făcut câteva adunări unde cetățenii au fost târâți; atunci când Albii (conservatorii, n. n.) sau Roșii (liberalii n. n.), aveau trebuință de aceste adunări, ca de un scaun, spre a se urca la deputăție sau la municipalitate, spre a-și garanta interesele de clică; adunări unde doi-trei indivizi aveau inițiativa, ideea, parola, și unde toți ascultătorii trebuiau să plece capul ca robi, sau să fie aruncați afară din sală în numele libertății!*”

Pentru această conștiință a revoltei populare pe care o manifestă scrisul său, poetul a suferit, după căderea domnitorului Cuza, aceeași soartă amară pe care au avut-o toți „oamenii lui Cuza”. Reprezentanții burghezo-moșierimii, lăsându-l să trăiască și să moară în sărăcie, priveau cu cinism la „micile mizerii” ale unui poet care vorbea împotriva lor. „Ce să-i facem!” — răspunseseră I. C. Brătianu când Boliac ceruse un ajutor pentru poetul Bolintineanu, sărac și bolnav. Și tot ei au mai răspuns și înconjurându-l cu o tăcere de „poet ujtat” sau falsificând cu același cinism mesajul operei sale. Criticii burghezi, continuând o linie formalistă trasată de Maiorescu, — formalism în spatele căruia stătea tendința de anihilare a oricăror accente progresiste din opera scriitorilor populari, — nu au putut ignora opera unui scriitor gustat și iubit de masele largi, dar au căutat cu precauție să aleagă elementele „inofensive”: „voluptatea”, „libido-ul”, „arta descripției

naturii” și mai ales, în epoca din urmă, „tehnica versului muzical”, ajungându-se la constatarea că „poezia lui Bolintineanu s'ar surpa întreagă, dacă nu s'ar susține pe simțul muzicalității” (Șerban Cioculescu. VI. Streinu, T. Vianu: Istoria literaturii române, Casa Școalelor, 1944). Muzicalitatea este, într'adevăr, o însușire de mare preț a versului poetului. Ea îmbracă într'o haină muzicală cu totul adecvată conținutul, imaginea artistică. Dar nu se poate reduce la aceasta moștenirea literară a lui Bolintineanu. Această denaturare și minimalizare este caracteristică pentru metoda formalistă, reacționară, a celor care caracterizau, în bloc, opera lui Bolintineanu drept „un instrument de luptă politică”, „strein de artă”, „care are adeseori aspectul unui articol de ziar versificat” (D. Popovici, Prefață la volumul de „Serieri alese” ale lui D. Bolintineanu, Col. Clasicii comentați, Craiova). Reprezentanții ai culturii de clasă a exploatatorilor, crâncinii burghezi n'ar fi putut niciodată pătrunde în esența unei opere cu un profund caracter popular, care oglindește viața și lupta poporului exploatat și se îndreaptă, cu toată forța mesajului său, împotriva lumii pe care o apărau zeloșii teoreticieni ai burgheziei. Să încercăm, pe cât ne stă în putință, să pătrundem în semnificația acestei moșteniri literare.



E ușor de observat în opera lui Bolintineanu o creștere a realismului satirei lui; poetul a avut de învățat din ce în ce mai mult din fiecare nouă faptă a „bandelor de tâlhari care stăteau la cârma țării” și portretul adânc demascator pe care îl face exploatatorilor, se conturează din ce în ce mai incisiv.

Această înțelegere însă a fost lipsită adesea de adâncime; poetul a avut șovăiri și chiar greșeli în poziția sa față de oligarhia vremii: ca și alți realiști critici ai noștri, el era încredințat că în sânul claselor exploatatoare, printre boierii și reprezentanții burgheziei, se mai pot găsi caractere întregi, iubitoare de patrie, de libertate și progres. El a fost dispus uneori să înțeleagă libertatea ca noțiune generală, lipsită de semnificație de clasă. În acest

sens s'a și retras din cabinetul Kogălniceanu, după lovitură de stat dela 2 Mai 1864, crezând că ea a fost pricina căderii lui Cuza, pentru că a fost un atac la libertatea boierilor, fără să vadă în ea un act de satisfacere — chiar dacă incompletă — a unor revendicări populare împotriva exploataților. Deaceia a fost înclinat să privească revoluția ca o acțiune pur evolutivă, fără „vărsare de sânge“ — idej care reprezintă desigur o influență a clasei exploatare.

Dar forța talentului său a fost cu mult mai puternică, iar ura lui împotriva dușmanului rămâne și astăzi o armă educativă.

Poporul îi urăște pe boieri, nu numai pentru că vede în ei niște trântori care trăiesc pe spinarea poporului, dar mai ales pentru faptul că ei se opun — cu cinismul izvorit dintr-o mentalitate îngustă de clasă — realizării aspirațiilor de veacuri ale poporului. Când domnitorul Mavrogheni pleacă în capul oștirii la lupta de desrobire și face apel la patriotismul și dragostea de libertate a tagmei „evgheniștilor“ (boieri, nobili prin naștere), aceștia reacționează în mod odios :

Laste sfinte vorbe, vai! boierii au răs!

Și cu ironie Domnului au zis:

— „Portul *) nu ne iartă, doamne, a ne bate!“

Cuprins de o „nobilă mânie“, domnul își înfrână toluși dorul de răzbunare și îi imploră „trist și abătut“ să se pătrundă de misiunea patriotică a eliberării. Niciun glas nu-i răspunde:

„Insă, din mulțime, iată-au apărut.

*Căpitani de frunte, plini de vitejie
de amorul țării și mărinimie.*

— „In aceste locuri deși suferim.

Insă pentru țară mergem să murim!“

Poetul nu realizează aici un simplu contrast poetic. În balada istorică, în odă, ca și în întreaga operă, el opune decrepitudinii și trădării boierești — caractere de eroi populari, fie că este vorba de versul în care poetul își exprimă încrederea în viitorul de aur al țării, fie că se inspiră

*) „portul“, are aici sens de rang.

din trecutul eroic. Acest optimism și umanism al artei lui constituie elementul cel mai valoros din moștenirea literară transmisă de poet.

Mentalitatea de clasă a boierimii e cuprinsă într-o formulă lapidară de boierul Dudescu, în scrisoarea către Vornicul Villara: „Cum poți să mai fii boier dacă nu mai ai robi? Cum să mai fii nobil dacă nu mai poți avea morari, grădinari, robi gata să te slujească fără plată, etc.“ Pentru a menține cât mai solid această emblemă a clasei, buzunarul plin, ei îmbracă meșteșugita și periculoasa haină „patriotică“ și populară :

*Tot murașetul este să creadă fiecare
Că astăzi au ronăni regimul nou*

născul,

Când legile sunt încă tot cele din trecut,

Și astfel să urască în legile trecute

Pe cele liberale ce sunt necunoscute.

Boierii și-au însușit ca învățătură de bază proverbul „Lupu-și schimbă părul, dar năravul, ba“ și „năravul“ interesului personal îi păstrează în cartea istoriei ca odioși trădători de țară, promotori ai cosmopolitismului.

Mânia poetului popular îi compară cu stolurile de corbi care, cu un țipăt blestemat urmează oștile și pângăresc trupurile celor căzuți în bătălii.

Ura boierilor împotriva a tot ceea ce e progresist nu îi împiedică să găsească drumul cel mai avantajos, al coaliției cu burghezia liberală. Dacă boierul cere un ministere, cum ar cere o moșie :

*Eu vreau, măi frate să iau un ministere
Căci de doi ani încoace mai toți m'au părăsit
Și'n curte-mi iarba verde în cale-a răsărit.*

În acelaș mod raționează și clasa ce fusese până mai ieri :

Servilă și târîtă, plecată la boieri.

Iată cum definește poetul spiritul de jaf al boierimii și burgheziei :

*Ce este oare țara? Bani, posturi și onori!
Laponia să deie aceste trei comori,
Devine țara noastră; dar țara românească
Să nu mai aibă lapte ca să vă îmbuibescă.*

*Voi veți pleca din țară ca păsări de pradă
Ce pleacă dintr'o vale, când nu au de
mâncat.*

Tocmai prin această critică a coaliției sub aspectul grotesc și tragic totodată, se conturează mai adânc rolul poetului, acela de continuator al luptei dela '48. El a atacat liberalismul în consecutivile lui trădări, demascându-i demagogia expusă în limbajul lui specific, care pregătea cu grijă opinia publică, infiltrând antipatie și spaimă pentru idealurile progresiste, făcând jocul tuturor pozițiilor reacționare:

*Apare și-o gazetă, „Românul”, proprietar
De un amic ce n'are para în buzunar.
E vechiul „Ambe sexe” ce'n țiecare vară
Cu o idee nouă la alt stăpân se țară.*

Stigmatizând cărdășia liberalo-conservatoare — pe toți Rusetaki și Encută Brătienii care respingeau poporul dela exercitarea liberei sale vojnțe, poetul a văzut cu justețe că în fruntea acestei cărdășii stă domnitorul Carol, în palatul căruia se pun la cale, la ospețe scumpe, vânzările cât și legile „constituționale”.

Cu aceleași accente îndurerate și pline de mânie, cu care marii clasici vor înfiera contradicția între masca patriotardă și virtuoasă a liberalului vânând, cu evlavie de vulpe, banul și câștigul fără muncă, și între adevărata lui față odioasă — Bolintineanu constată că:

*Misia morală
Atâta de promisă de cel ce țara 'nșeală
Se împlinește astăzi făcând din ăst
pământ
Ce n'au făcut tălarii și turcii : un mor-
mânt!*

Satira poetului se oprește și asupra moravurilor diferitelor clase și pături: apare matroana cu vorba ei franțuzită și cu pasiunea adulterului, avocații de modă nouă și veche, având „aceeași misie morală de a întoarce legea în favoarea averii” și împotriva interesului public, postulanții ale căror credințe politice vin din „stomah”, sistemul electoral care scoate la lumină practica abuzului și pune în posturi de răspundere

„pe cei cu avere”. Ceeace e de constatat în satira poetului este imaginea unei patrii înlănțuite și robite, în care adevărații fii sunt desmoșteniți:

*Plângi, patrie, de doruri cu lacrimi de
sânge!
Cu sufletul în moarte suspină și te
plânge!*

Oredecâte ori la baza satirei lui Bolintineanu se află ideea trădării de patrie din partea claselor dominante, satira lui capătă o mare forță de tipizare și poetul izbutește să descopere teme de mare actualitate pentru vremea lui. În satire ca aceea adresată lui „Ștefan Goleșcu, președinte al Comisiei Centrale”, în „Scrisoarea Vornicului Villara către Ion Brătianu, ministrul finanțelor”, în cea pentru „Logofătul ecumenicii patriarhii către Comisiunea numită cu revizuirea tuturor legilor”, etc., poetul face să difileze înaintea cititorului o galerie odioasă de tipuri vii: trădătorii liberali Brătianu, Rossetti, Ghjca, Petre de...; boierii „șireți” și „patrioți” Villara, Bănică, Năstase H..., logofătul Gurguță; clerul deprins cu canoanele laice și cu cele bisericesti. Atunci însă când satira lui n'are la bază această *situație de contrast fundamental* între patrie și „patrioți”, ea devine o simplă cronică rimată sau se pierde în generalizări abstracte care, nemaifiind susținute de patosul patriotic, devin goale precepte didactice.

Tema preferată de Bolintineanu în satira sa în proză va fi în primul rând ignoranța și incultura boierimii, îngustimea ei de vederi și barbaria rafinată, în care cosmopolitismul se unește cu disprețul pentru cultura națională — pentru că n'o cunoșteau — cu gustul artistic prost și necultivat, cu lipsa de umanitarism și de simț al dreptății sociale. Boierul gălățean din „Călătorii în Moldova” își susține cu astfel de argumente noblețea: „Sunt o mie opt sute de ani decând Radu descălică în Valahia, mi se pare că era nobil acela? Avem cărți că ne tragem din el din partea mumi. Traian împărat ce bălu pe daci, era nobil, se pare. El se trăgea din Radu Negru, din neamul nostru”.

Doamna S. din „Manoil — roman național“ — vorbește despre Alecsandri : „*baladele, doinele, horele, prea pul a crâsmă... a trivialitate,, sau, cum am zice, a fără-nie...*“

Iar Talangiu, în „Elena“ : „*Știi pentru ce Lamartine a făcut atâta zgomot în Franța ca poet? Pentrucă a fost nobil. Nobilii i-au făcut aceasta*“

„*Așa este, zise principele Iordache, poeziile lui veniră atunci în sprijinul unor principii sacre și sguđuite de spiritul revoluționar*“.

E clar de pe ce poziții de clasă dădeau ei aceste certificate de bună purtare.

În romanele „Manoil“ și „Elena“, scriitorul introduce pentru prima dată în literatura noastră eroul romantic blazat și cinic, (deși sentimental) dar cu un fond prim optimist : „*Când intrai în lume, credeam că am face cu ingeri; mai târziu văzui că mă înșelasem; lumea mi se arăta ceea ce era: o societate de veroși și de tâlhari. Unii mă înșelără, alții mă disprețuiră! Atunci a trebuit să iau un rol și iată ce zisei: oamenii sunt răi; dacă m'oi asemăna lor, voi merge înainte, și ei îmi vor înlinda mâna; de nu, mă vor zdrobi. Între aceste două alternative trebuie să aleg. Mă făcui ca ceilalți. Atunci veni rândul meu. Oamenii mă înșelără, îi înșelai și eu; mă disprețuiră, îi disprețuii și eu. Ce necuvință vezi întru aceasta? M'am răzbunat! Răzbunarea este singura dreptate pe pământ!*“

Elena este un suflet curat, supus unei chinuitoare drame interioare din pricina unei iubiri în afara căsătoriei. Persecuția legilor moralei burgheze și feudale o doboară înainte de împlinirea visului de a se căsători cu Al. Elesc — amantul zdrobit, care părăsește țara pentru a pleca în America, unde va rătăci ca un erou byronian. Lăsând la o parte situațiile convenționale sau gelozia care mână adesea pe eroi, din aceste rânduri ne rămâne o mare frescă socială și o satiră a exploataților vechi și noi.

Alexandru C., un boier din „Manoil“, e un monstru de cinism și mârșăvie. El își închide surorile la mânăstire, deși în ochii lor albaștri arde patima iubirii și a vieții și siluește o tânără și frumoasă țărăncă, pentru 400 lei, cu care fata trebuia să-și elibereze tatăl din închisoare; fata înnebunește, dar

tatăl o răzbună. Alexandru C. o corupe pe tânăra Marioara, iubita lui Manoil bate pe țărani, petrece în lux și desfrâu în mijlocul admirației protipendadei — până când moare împușcat de tatăl fetei pe care o batjocorise. — Familia și prietenia, în această societate, sunt etichete în dosul cărora domnește corupția. Marioara, deși boieroaică devine o prostituată de lux și își ucide partenerul cu stiletul. O mamă își împinge fiica în ghiarele prostituției, pentru a-și întreține amantul. Având întotdeauna în față imaginea poporului care suferă sub exploatarea veche sau nouă, Bolintineanu atacă tot atât de violent și liberalismul burghez, patriotard și împăciuitoar. El pune pe unul din personagiile sale să observe că revoluționarii adevărați au părăsit revoluția în momentul în care ea devenise o unealtă a cârdășiei burghezo-moșierești, și crează o situație în care blamează reformismul burghez și monstroasa coaliție :

„— *Sistemul dumnitate de guvernare*— spune Elena adresându-se unui ministru care se lăuda cu „binefacerile“ sale filantropice — *este a sacrificii interesele generale în favoarea intereselor individuale; acestea pot să-ți aducă sprijinul individual, niciodată sprijinul general... Majoritatea este sacrificată astfel și, mai curând sau mai târziu îți va cere socoteală severă! Lovește lenea, viciul, răpirile, nedreptatea, oriunde le vei găsi, oricine ar fi făptuitorul, și nația îți va ține socoteală*“.

„— *Nu este nici timpul, nici țara... cei mai mulți sunt răi aici*“...

Bolintineanu a reușit să aducă în romanele sale de atitudine romantice, icoane realiste ale unei lumi aruncate pentru totdeauna la lada de gunoi a istoriei.



Întreaga literatură și luptă politică a generației pașoptiste este în primul rând o școală a patriotismului. Bolintineanu a oșpus și el, direct și plastic, cu un optimism robust și o mare forță artistică, lumea adevărată a viitorului de aur al țării, lumii de noroiu împotriva căreia lupta. Nimic din ceea ce a constituit frumusețea de înalt umanism a universului poetic pașoptist — cântarea patriei, a frumuseților ei, a trecutului

lui eroic, a oamenilor care poartă în cânt popular și'n fapta lor vitejia și gloria străbună — nu a rămas străin tematicii „poetului din Bolintin“.

Încă de tânăr surghiunit în țări strănie exilatul și-a iubit patria, făcând o nelă diferențiere între „patria și poporul asupriților robi în țară“ și între patriotismul fals al impilatorilor. Astfel se explică de ce multe din versurile sale sunt pline de tristețe; poetul plânge durerea patriei încătușate.

Poetul exilat n'are înrudiri decât cu pasărea și cu norul care trec în sbor către tărâmurile iubite și cărora le încredințează înfocatele sale versuri de dragoste patriotice.

Cât de departe este patriotismul negustorilor și boierilor vânzători de țară, de aceea abnegație a marilor luptători-vizionari din cererea lui către providență :

*Nu-ți cer eu fericire, nici zile dulci și
line,*

*Nimic din câte'n viață eu încă n'am
gustat,*

*Nu voi, nu pot a-ți cere nimica pentru
mine,*

*Iți las cu tristă-mi viață totul ce tu mi-ai
dat ;*

*Dar cer o zi frumoașă ; o zi de bucurie
De glorie, de viață, acestui drag pământ.*

*O timp ! Dă-î libertatea, dă-î vechea
vitejie !*

*Și d'astăzi sufle vântul pe tristul meu
mormânt !*

Acest sentiment patriotic dă sufletului „o lărie sacră“, el constituie singurul izvor de bucurie, singura rațiune de existență.

Bolintineanu a înțeles să cânte și să evidențieze cu exemple educative tot ce înobilă pământul patriei, frumusețea și lăria sufletească a poporului, frumusețea poetică a naturii patriei.

Criticii burghezi au căutat să evidențieze în poezia și balada lui Bolintineanu un poet al macabruului și al libidoului. Despre atitudinea de bază a poeziei sale — dragostea de țară pentru care orice jertfă nu e prea mare — ei au avut cuvinte de dispreț. Parodierea abnegației patriotice a fost un joc meschin al „interpretărilor“ burgheze,

care au transformat în demagogie un mesaj sincer și avântat.

Bolintineanu este creatorul figurilor de mame eroice, de femei românce care sacrifică dragostea filială și orice alte preocupări în fața primejdiei prin care trece pământul țării.

Dialogul dintre Ștefan și mama lui, în noaptea luptei dela Războieni când ea îl învață să moară pentru țară :

Du-te la oștire, pentru țară mori !

Și-ți va fi mormântul coronat cu flori !

sau cuvintele cu care mama lui Mihai primește vestea morții fiului ei și în care exprimă în același timp durerea că țara n'a putut fi desrobită prin jertfa eroului, au părut criticilor burghezi atitudini false, poze patriotarde. Adevărul este că toate figurile de eroine care iau spada în mână, renunțând la liniștea căminului și a iubirii — Tudora, Maria Putoianca, etc. — manifestă, ca și mamele eroice, un puternic sentiment al dragostei de viață, iar motivația poetică a bardului scoate în evidență că sacrificiul pentru patrie este o treaptă superioară cerută în mod necesar de însăși puterea dragostei lor.

În arta lui Bolintineanu, nu macabruul fantastic este element important ; poetul a creat tablouri mărețe de natură, în mijlocul cărora se săvârșesc faptele vitejești străbune. Deasemenea, eroul este surprins în cadrul cel mai adecvat, de singurătate, de solemnitate :

Seura răspândește umbrele-i ușoare.

Și melancolia trece gânditoare,

Dar Ștefan cel mare, rătăcit prin văi.

Dintr'un corn de aur chiamă bravii săi.

Inima-i zdrobită cu a lui oștire,

Țara-i întristată ca a lui gândire !

Pe un colț de piatră șade el în dor ;

vântul suflă păru-i lung fluturător.

Pentru 'n lăia oară inima lui plânge ;

Ochii lui revarsă picături de sânge...

Bolintineanu a făcut din balada istorică un crez de luptă în contemporaneitate, pentru dreptul celor mulți. Un exemplu edifi-

cator. În primii ani ai domniei lui Cuza, luptele pentru unire nu încetaseră; anti-unioniștii încercau să zdrobească odată cu puterea domnului popular și greu câștigata unitate, astfel încât opinia progresistă ducea o înverșunată campanie de întăriri a vigilenței. Chiar dușmanii lui Cuza, cum erau liberalii rosetiști, înscriseră pe frontispiciul ziarului „Românul” o caracterizare a situației: „Principatele a urii”. Bolintineanu publică aici balada istorică „Fiaștrii”, care arată cum urmașii lui Mihai Viteazul vroiau să desbina țara, pentru interesele lor personale. În răspunsul pe care sfernicul lui Mihai îl dă boierilor, răzbat aceleași fraze cu care Bolintineanu atacă pe anti-unioniști în articolele polițice, în câteva versuri, de neînțeles fără o raportare la contemporaneitate:

*Și se poate dânsul (poporul n.r.) cât de
tare-ar sta
Când cârmacii molateci vasul duc spre
stâncă
Când cei mari lucrează la robia sa?
Astui vas, țaria să-i ajute încă?*

Consilierul lui Mihai nu putea vorbi de „cârmacii molateci”: poetul a localizat situația, vorbind despre problemele vremii sale:

*Țările române ori vor fi unite,
Ori vor fi în parte la străini robite;
Dar vor fi unite, de nu astăzi, mâne.
Robii au să piară... patria rămâne!*

Bolintineanu a înțeles să facă din evocarea istorică sub toate formele, — baladă, poem, biografie romanțată, — un mijloc eficace de trezire a conștiinței naționale, de educare a sentimentelor care până atunci nu mai fuseseră evocate în limba românească.

Baladele lui Bolintineanu au opus literaturii sarbede a multora dintre poeții vremii — de care nimeni nu-și mai aduce aminte — atitudinile eroice ale marilor luptători.

Mihai în fața călăului, cu caracterul lui curajos și demn în fața morții, de om care, murind pentru lege și neațărnare „*Își primește moartea ca o sărbătoare*”; Mircea,

răspunzând tăios, cu toată indignarea și mândria pe care i le dă sentimentul iubirii de țară:

*Cela ce se bate pentru a lui țară,
Sufletu-i e focul soarelui de vară.
Mergeți la Sultanul care v'a trimis,
Și-orice drum de pace spuneți că e'nchis!*

— răspundeau avântului patriotic de eliberare care cuprinsese largi mase, și de aceea a avut o mare răspândire în vremea lui. La baza onora dintre aceste balade a stat uneori ideea greșită despre rolul exclusiv al personalității în istorie — ideie pe care Bolintineanu o părăsește la un moment dat. Dar neînfrânta lui încredere și dragoste pentru popor, a cărui voință conduce destinele istoriei — ideie din ce în ce mai prezentă în opera lui și dezvoltată poetic în simbolul patriei înlănuite sau libere și'n numeroasele apariții de personaje populare,—i-a ajutat să însuflească avânt patriotic tuturor baladelor. Întreaga galerie de eroi: Ștefan, Mihai, Tepeș, Mavrogheni, Mircea, Maria Putoianca, Tudora, Miron Costin, Petru Rareș, Vasile Lupu și Doamna Ghica sunt promovate sau condamnate de scriitor în virtutea atitudinii pe care o iau față de cauza patriei și a poporului, în virtutea gradului cu care ele întruchiează lupta de veacuri a poporului pentru libertate și un trai mai bun.

Documentarea istorică bogată, cunoașterea realităților din vremea sa, au făcut ca balada istorică a lui Bolintineanu să fie din ce în ce mai realistă.

Însuflețit de avântul patriotic al dragostei de țară și de libertate, Bolintineanu a construit evocările istorice în lumina acestor idei. Și dacă „banchetele” la care se adună voveozii au uneori un patos fals, adus de intervenția directă a poetului sau de caracterul static, abstract, al dialogului, ele, ca și întreaga epică din poemele lungi — „Condrat” sau „Sorin” — ca și întreaga bogăție și varietate de creație a acestui deschizător de drumuri care a atacat zeci de forme artistice — elegia, madrigalul, barcarola, poemul, balada, memorialul de călătorie, romanul, biografia romanțată, satira, drama, epopeea, — s'au zămislit în focul aceluiaș crez politic:

*voind a da lumină acestei țări frumoase
ce relele supun!*

În lumina acestui crez poetic, Bolintineanu a lăsat urmașilor exemple demne de urmat.

El este creatorul, în literatura noastră, a primelor personaje realizate, ca Alexandru Elescu și Condrat, față de care aprecierea artistului a fost mai desăvârșită, întrucât întruchipau în mare măsură idealul său de viață.

Atât Condrat, suflet sensibil și vajnic apărător al libertății, sîiit să rătăcească proscris în țări străine (ca și Bolintineanu), cât și Elescu, sunt conturați cu mijloace de individualizare necbișnuite în acea epocă. Elescu e un tânăr boier care a înțeles semnificația epocii în care trăește, s'a alăturat luptei uniuniștilor și răspândește în societatea nobilă principiile democratice, în discuții în care tonul eroului e deosebit de interesant prin siguranța și înălțimea disprețuitoare, uneori sarcastică, prin care îl face pe un Talangiu să înțeleagă că e un incult și un reacționar mărginit.

Bolintineanu poate da poeziilor noștri un bun exemplu de ceea ce înseamnă influență populară creatoare. Atunci când artistul a fost preocupat nu să lucreze, ci să copieze tema și forma baladei populare — ca în povestea dragostei ciudate din „Ciobanul“, în care tânărul cioban se duce să îrneze singur pe un vârf de munte pentru ca, în schimbul acestei „vitejii“ să capete dragostea iubitei — poetul a dat o realizare artistică slabă, lipsită de idei, în maniera pastorală; atunci când a prelucrat profund și și-a însuși concepția despre lume, atitudinea de viață ce se desprinde din poezia populară, exprimând alitudini și sentimente populare chiar dacă nu a mai folosit versul popular — imaginea artistică și viziunea poetică fiind în sens popular, poetul a reușit să tipizeze și să toarne în forme noi simbolul luptei pentru libertate, al dragostei cu păcat, al mitologiei populare, al blestemului și victoriei binelui („Pandurul român“, „Fata din Dafin“, „Mihnea și baba“).

Marele păcat pe care multă vreme l-a moștenit Bolintineanu dela poezia lăutărească a fost abuzul de diminutive, completat cu o invazie de neologisme care — și

aceasta este foarte interesant — apar cu precădere tocmai în poezia erotică, în care poetul n'a dat lucrări importante. Viața de sbucium și de lipsuri, pe de altă parte, l-au făcut, mai ales în prima parte a vieții, să nu prelucreze îndeajuns de exigent materia lirică, astfel încât repetarea la infinit a motivelor, subiectelor și formulelor odată găsite, scade în ochii cercetătorului de ansamblu, valoarea creației sale.

Și acest lucru a constituit pentru criticii burgheziei un pretext pentru ca să înmormânteze multe opere de valoare ale poetului. Dar marele merit al artei lui Bolintineanu este tocmai posibilitatea exprimării clare, neforțate, a unor mari și simple adevăruri, în forma cea mai accesibilă — calitate dăruită poetului tocmai de caracterul popular al artei sale, aceasta fiind izvorită din tendința de a face mai agitatoric, mai răspândit, versul său inspirat:

*Capul ce se apleacă sabia nu-l taie,
Dar cu umilință lanțul l-încovoie.*

sau:

*Cei ce rabdă jugul și-a trăi mai vor,
Merită să-l poarte spre rușinea lor.*

În acelaș sens, poetul a găsit posibilitatea unei exprimări deosebit de vii și de plastice a mișcării și a evocării sugestive, devenind un adevărat maestru al versului cu muzicalitate interioară, legată strâns de imagine:

*Trâmbița răsună sus pe coasta verde;
Armia lui Țepeș printre brazi se pierde.*

sau sborul plutitor al unui cal în noapte:

*Și în umbra nopții armăsarul-i zboară,
Ca o'nchipuire albă și ușoară.*

alături de galopul din „Mihnea încalecă, calul său tropotă, fuge ca vântul...“

Experiența poetică a lui Bolintineanu a fost folosită de artiștii care l-au urmat. Unii dintre ei, în frunte cu Eminescu, au înțeles să absoarbă, să prelucreze și să desvolte experiența, vana sănătoasă a creației lui, ideologia vizionarului și arta expresiei

legată de conținut. Alții, simbolisți și decadenți, l-au copiat în muzicalitatea formală. „Școala“ Matildei Kugler, de pildă, i-a copiat „plângerile,” și pitorescul exterior al „Florilor Bosforului“. Masele populare însă, ca și artiștii adevărați, au înțeles să-i poarte cântecele și amintirea ca pe un stindard al luptei pentru libertate și progres, luptă închisă în versul lui. Aceasta a fost

cea mai înaltă prețuire și semnul victoriei adevărului. Astăzi, în patria noastră liberă, poporul sărbătorește amintirea poetului în lumina pe care o merită lupta și gândul său, veșnic îndreptat către fericirea patriei:

*Viiilor de aur fara noastră are,
Și prevăd prin secolii a ei înălțare.*

RECENZII

DIN VIAȚA CELOR ASUPRIȚI *)

Literatura inspirată din viața oamenilor și a locurilor din regiunea bălților, a deltei și a litoralului Mării Negre, încă de pe la 1900 își pierduse în mare parte caracterul realist. Și aceasta, pentru că scriitorii decadenți, — simbolisții mai ales, dar și cei ce au urmat, — în fuga lor după exotism și excentric, găseau aici izvorul a tot soiul de nostalgii, spre „fărmițele necunoscutului”, după care ei tânjeau. Marea se transforma pentru ei într'un simbol al „veșnicelor enigme”. Acești scriitori ocoleau în mod voit aspectele cele mai evidente, cele mai semnificative pe care le ofereau delta și litoralul, și anume viața de crâncenă exploatare a oamenilor din porturi și a pescarilor.

Unul dintre scriitorii care în această epocă s'a preocupat nu de melancolii inexplicabile, nici de reverii marine, ci de soarta oamenilor din regiunea deltei și a mării, a fost și Neculai Dunăreanu...

Prin naștere (s'a născut la Galați în 1881), copilărie și prin viața pe care a dus-o — Dunăreanu a fost ani de zile profesor la Tulcea, legat de locuitorii porturilor și bălților — N. Dunăreanu a cunoscut amarurile lor și le-a redat cu mult realism în schițele și nuvelele sale

Culegerea de nuvele și schițe editată la E.S.P.L.A. strânge la un loc lucrări scrise cu 40 de ani în urmă și care oglindesc aspecte din viața porturilor, dar mai cu seamă din aceea a satelor pescărești.

Chipuri de trudituri asupriți în luptă cu stăpânirea, cu natura sgârșită și cu furtunile, prietenii apropiați de-ai autorului îndrăgostit de mare și deltă, întâlnim în mai

*) N. Dunăreanu, *Nuvele și Schițe*, E.S.P.L.A., 1952.

fiecare pagină a volumului. Personajele lui Dunăreanu sunt hamali, salahori, pescari zilieri, mici funcționari — o lume de oameni care gem sub călcâiul administrației tiranice și venale, reprezentată prin monstruosul „împărat al stufului”, Caramlău („Din împărăția Stufului”). Ei îndură nedreptățile birocrațiilor ministeriale („Răsplata”), sunt batjocoriți de popi făfarnici („Mutul”) și hăituiți de mizeriile unei orânduiri care i-a osândit la abrutizare. După ce i-a răsluit ultimul petec de pământ și l-a stors de vlagă, stăpânul a pus slugile să-l bată și să-l alunge pe Ion Picio-roagă. Suflul greu de amărăciune al lui Ion adună poveri de ură și mânie. Nu mai poate răbda: „De-acolo, oameni buni, m'a prins o ciudă când am văzut că el își bate joc de mine. L-am așteptat la un dos de l-am bătut. În urmă m'a prins, ci-că am avut itenția să-lucid, și m'a închis pe doi ani. Când am scăpat nevasta mă lăsase, și eu, de necaz, am luat darul beției. Am venit aici la sărghee, și dacă m'au dat afară, nemaigăsind de lucru, m'am apucat de furat”. („Tâlharul”).

Ion Picio-roagă și-a risipit rosturile vieții, a ajuns murilor de foame. Stăpânii l-au asvârlit pe drumuri, pradă pieirii.

Aproape în fiecare din nuvelele și schițele lui N. Dunăreanu revine chipul omului respins, aruncat de societatea burgheză în ghiarele mizeriei care-l face să jure și să ajungă în pușcărie, ca Ion Picio-roagă, sau să se svârle cele mai deseori în valurile mistuitoare ale mării.

Unul dintre eroii cei mai realizați în această privință, este eroul din nuvela „Mutul”. Înfirm din naștere, el umblă din stăpân în stăpân, îndurând mizerie și batjocură. Printre numeroșii exploataitori care-l istovesc de vlagă, e și negustorul Teodorrescu, al cărui chip bestial este înfățișat

cu vigoare. După amarnică trudă, mutul ajunge zgrav.

Bucuria care i-a înșeninat sufletul la primirea diplomei, dovadă a încrederii pe care maestrul i-o arăta, se putea vedea din zâmbetul care i-a descoperit fața boțită — așa cum nu i se întâmplase niciodată.

Dar prima bucurie a vieții lui mohorite avea să fie curmată de lâcomia haină a stăpânilor care continuau să-și rădă de el și să-l înșele. Popa și primarul, avocatul și judecătorul refuză să-i plătească lucrările efectuate. Marea ipocrizie a oficialităților, pe care le respectase până atunci, i se desvălue brusc mutului, ca o uriașă monstruoșitate.

Tabloul final capătă semnificația unui simbol, prezentând laolaltă, în fața asupritului revoltat pe asupritorii strănși cu toții în apărarea unuia dintre ei.

Lupta neconținută între asupriți și asupritori nu a fost însă totdeauna în mod veridic sesizată și reprezentată de autorul volumului „Nuvele și schițe” — Există într'adevăr, în literatura lui N. Dunăreanu o luptă între hamali, pescari nevoiași pe deoparte și moșieri, arendași, negustori, funcționari administrativi, pe de altă parte. Dar în satele pescărești, scriitorului i se pare că viața nu mai e frământată de un conflict acut, și atunci el e îndemnat să nu vadă cu claritate consecvențele faptului că în rândurile pescărilor există o luptă între pescarii săraci și pescarii înstăriți. Pe de altă parte, însăși mizeria este prezentată în unele nuvele drept suferință a unor oameni fără niciun căpătâi. Cauzele acestei mizerii nu sunt evidente totdeauna și asupriții zac în neșlire, asemenea unor bolnavi, fără alt leac decât moartea („Moșnegii”).

Totuși, operele lui N. Dunăreanu îi sunt caracteristice conflicte sociale de o anumită ascuțime, uneori redată cu multă tensiune dramatică.

Nedreptelor așezări sociale din satele pescarilor li se adaugă nenorocirile provocate de desbinările dintre oamenii deltei și porturilor, aparținând diverselor naționalități. Autoritățile, bogătanii satelor, îi afășă la ură unii împotriva altora, pentru a le abate atenția dela lupta pe care ar trebui s'o ducă în comun împotriva asu-

pritorilor. Deasemenea, fanatismul religios al bătrânilor pescari devine o problemă de viață și de moarte între locuitorii Deltei. Abrutizarea, violența oamenilor este un rezultat și al acestei plăgi.

Micul Lavrentie („Oameni din deltă”) nu-și poate continua studiile din pricina prejudecăților unor părinți bigoși care vedeau în învățătorul din sat pe stricătorul de lege, pe anticrist. Lavrentie încearcă să se smulgă de sub dominația tiranică a vechilor credinși și cade până la urmă și el, victimă a inapoierii în care era ținută această populație nenorocită.

Tot ustfel, Vania, pescarul voinic pe care-l admirăm în lupta lui victorioasă cu valurile, nu se poate căsători cu frumoasa Duneasa pe care o iubește, pentru că părinții lui spun că e „eretică”. Dar pentru viață, pentru dragoste, urzeala neguroasă a bigoșilor nu e un stăvilor de netrecut.

Tinerii încearcă să fugă, dar, printr'o întâmplare nefericită, sunt ajunși și uciși de fanaticul bătrân Petrușca.

Tema dragostei a doi tineri de naționalități deosebite este comună multor nuvele sau schițe din volumul lui N. Dunăreanu. Iubirea tinerilor pescari e pasionată; ea nu cunoaște compromisuri, merge până la sacrificiu.

Un tipic exemplu al forței de neînvoins a sentimentului este concretizat în chipul unui frate de suferință al lui Vania, Puriiaz („Maxim Ciacăra”). Puriiaz este și el unul dintre cei pe care societatea bazată pe exploatare i-a aruncat în ghiarele disperării. Exploatarea și dragostea trădată l-au izolat de oameni. După ani de zile își regăsește numai pentru o clipă iubita care-l părăsise. O zărește în momentul când corabia ei ridică ancora. Mai târziu, se deslănșue o furtună. Corabia este în pericol. Puriiaz se aruncă în valuri ca un nebun, dar n'o mai poate ajunge. Inceștarea omului cu natura, cu furia valului ucigaș e crâncenă: „De cum pornise dela mal pescarul a'nceput să poarte luntrea cu o furie nebună prin munții nesfârșiți de apă... Lotca trosnea în mâinile lui, iar el, prins cu picioarele de crivace se oțelea, s'apleca cu capul în piept, se izbea prin coamele albe, dar mânia vântului îl ținea în loc. Trâmbetele de apă îl loveau peste față, ochi, ca

alicele; apa năvălea în luntre, așa că'n scurtă vreme piciorul ajunsese să-i stea în apă, el însă nu voia să știe de nimic.

Acum Puriaz omul, se lupta cu Puriaz vântul..." (Puriaz este și numele unui vânt puternic care băntuie litoralul și Delta).

Tabloul este măref tocmai prin faptul că scoate puternic în relief măreția omului care înfruntă curajos forța naturii.

Asemenea tablouri marine izbutit redade sunt desfășurate pe multe pagini din nuvelele lui N. Dunăreanu. Cel mai izbutit este acela în care se petrece scena ultimă din nuvela „Impărăția stufului”, când nemernicul tiran Caramlău este răpus. Înțelegerea pentru eroii săi face ca autorul să se identifice adesea cu oamenii despre care vorbește. Nu rareori întreaga schiță constă în povestirea faptelor de către unul din eroi. Puterea imaginilor este caracteristică mai cu seamă momentelor când eroul suferă și odată cu el, autorul. Schița „Doi slujbași” este plină de duioșie. Bătrânul poștaș și-a făcut o viață întreagă slujba cu un cal pe care-l socotește prieten. Calul a îmbătrânit mai devreme decât omul și nu-și mai poate purta stăpânul la serviciu. Scena morții animalului e sfâșietoare: „Calul întinse gâtul și privi trist pe stăpân. Moșul cercă să-l tragă, îl mângâie, totul însă fu degeaba. „Întărziem tătuică, și iar mă amendează”, vorbi poștașul. Tovarășul îl privi gales, mișcă din cap, picioarele i se muieră și deodată trupul slab se prăvăli pe o coastă, într'un icnit greu”.

Tragismul vieții celor doi tovarăși emoționează. Om și animal apar aici înfrățiți sub ploaia amenzilor dirigintelui dela poștă. Scena este învăluită de umanism, încât slărnește duioșie, dar și ură împotriva asupritorilor, ucigași de vieți și de suflete.

Atașamentul față de oamenii asupriți, istoviți de exploatare, dar cu suflet cinstit. Înțelegerea față de oamenii animați de pasiuni puternice pentru care se luptă cu îndârjire, dragostea pentru locurile patriei, pentru frumusețea și bogăția deltei — sentimente care se împletesc cu o profundă și îndelungată cunoaștere — constituie izvoarele realismului care caracterizează în mare măsură scrierile lui Dunăreanu.

Datorită acestor calități, chiar dacă unele trăsături ale realității apar adesea palide sau lipsesc cu totul, nuvelele lui N. Dunăreanu rămân în bună măsură documente ale vremii pe care a oglindit-o scriitorul.

Exploatarea porturilor și satelor pescărești de către țiare nesătute ca Teodorescu și Caramlău, distrugerea vieții a zeci și sute de tineri din pricina fanatismului și prejudecăților religioase, nedreptățile ce le îndură bietul muț și sute și sute de alții ca el, sunt pentru cititorul de azi triste aduceri aminte, ale unor vremuri lichidate pentru totdeauna.

Al. Sândulescu

★

IN UMBRA STATUII LIBERTAȚII *)

În cartea sa intitulată „Inaltă trădare” scriitorul progresist american Albert Kahn scrie: „În epoca noastră... întrucât puterea poporului a luat proporții fără precedent și cerințele lui pentru o viață mai bună au devenit neînduplecate, măsurile luate de cei puțini pentru subjugarea celor mulți au devenit din ce în ce mai crude și mai disperate. Fascismul a fost unul din rezultatele acestei cruzimi și disperări”.

Astăzi, în Statele Unite, se aude din ce în ce mai mult cuvântul „fascism”. Apariția acestui cuvânt în limbajul și preocupările zilnice ale cetățeanului american, nu este deloc întâmplătoare. Pericolul fascist a devenit atât de amenințător în America de după război, își face loc cu atâta putere în toate domeniile vieții publice la adăpostul sgomotoasei propagande în favoarea faimosului „mod de viață american”, încât pentru oricare american cinstit constituie un motiv justificat de adâncă îngrijorare. Un fapt semnificativ petrecut anul trecut, ilustrează în chip convingător repoziciunea cu care valul turbure al fascismului, mătură din drumul său drepturile și libertățile cetățeanului american. Cu ocazia sărbătoririi a 175 de ani dela Declarația de

*) N. Calma: Copiii Raiului de Muștar, Ed. Tineretului, 1952.

Independență, pe baza căreia a fost alcătuită Constituția Statelor Unite, reporterii ziarului „Capital Times” au organizat o anchetă originală. Ei au extras un pasaj din cunoscuta Declarație și mergând din casă în casă, au rugat pe cetățeni să o întărească cu propriile lor semnături. Ceeace au obținut este cât se poate de elocvent: doar un singur cetățean, dintr-o sulă, a consimțit să-și pună semnătura pe Declarația de Independență. Restul, îngroziți, erau convinși că au de-aface fie cu agenți provocatori ai Biroului Federal de Investigații (gestapoul american) fie, în cel mai bun caz cu „... propagandiști comuniști” —!

Ce a determinat oare pe americanul de rând să se comporte astfel? În Declarația de Independență stă scris: „Noi considerăm că aceste adevăruri sunt evidente prin ele înșile: că toți oamenii s’au născut egali și că au fost dărușiți de Domnul cu anumite drepturi imprescriptibile; că printre acestea sunt: viața, libertatea și urmărirea fericirii.” Or, cetățeanul american știe din propria sa experiență că numai pronunțarea acestor cuvinte este suficientă în America de astăzi pentru a fi socotit „anti-american” și trimis în boxa acuzaților, iar de acolo în dosul gratiilor. El vede că prigoana rasială, împletită cu cea anticomunistă au devenit o politică de stat ce instaurează tot mai mult dominația purtătorilor de glugi ai Ku-Klux-Klanului și a agenților gestapoului american care, la ordinele monopolurilor, conduc țara după legea bunului plac.

Care american mai poate crede că în țara sa „toți oamenii s’au născut egali”, când dela un capăt la celălalt al Americii oamenii Klanului înfruptuiesc zi și noapte cele mai îngrozitoare crime împotriva celor 15 milioane de negri, condamnați la o viață în lanțuri, aplicând judecata sălbatică a lui Lynch? Cu atât mai crudă, mai barbară și mai desgustătoare devine această politică a urii față de om, cu cât ea nu cruță nici pe copii: „Copiii Raiului de Muștar”, cartea scriitoarei sovietice N. Calma, apărută nu de mult în traducerea românească a Olgăi Mondareddă tocmai astfel de aspecte cutremurătoare, rezultat al instaurării treptate a fascismului în Statele Unite. Autorul nu

face un simplu reportaj al acestor stări de lucruri, ci folosește din plin posibilitățile largi ce i le pune la dispoziție romanul. Alegându-și drept cadru de acțiune școala americană, N. Calma zugrăvește nu numai viața copiilor americani ci totodată și pe cea a părinților și educatorilor lor, viața societății americane în sânul căreia se dezvoltă tânăra generație. Astfel, scriitorul lărgeste mult câmpul său de investigații iar cartea capătă o valoare deosebită prin faptul că redă aspecte esențiale ale vieții americane contemporane, cu problemele ce se pun astăzi americanilor cinstiți și căile pe care ei caută rezolvarea acestor probleme.

Orășelul Stone Point, în care autorul își plasează acțiunea, este un oraș liniștit. El nu se află în acele state americane renumite prin monstruoasele legiuiri și practici rasiale. La școala din Stone Point au putut pătrunde în anii de după război câțiva negri și mulatri. Tocmai de aceea deslănțuirea prigoanei rasiale (legată bineînțeles de cea anticomunistă) care turbură orășelul, constituie un fapt tipic ce arată că rasismul este promovat acum ca a politică de stat pe tot întinsul Statelor Unite, atât în scopul desbinării muncitorilor cât și în scopul „educării” tineretului și copiilor, care, în concepția guvernanților Americii de astăzi, nu sunt altceva decât „armata de mâine”.

Micul Charlie Robinson, eroul cărții, este un elev silitor, un sportiv apreciat, un copil cinstit și bun. Nu însă un american „sulă la sulă”, pentru că culoarea pielii sale este neagră. Iar în țara „modului de viață american”, unde până și Constituția a devenit un act subversiv, acest neajuns este izvorul a tot felul de nenorociri. O adevărată campanie pentru izgonirea din școală a elevilor negri și mulatri începe în liniștitul orășel. Ea este un prilej nimerit pentru „educarea” copiilor la școala cruzimii și totodată pentru afățarea instinctelor josnice destinate să înlătore din mințile muncitorilor din fabrica bossului Millard preocupările legate de mizeria și foamea ce-i apasă. Dar prigoana împotriva copiilor de culoare provoacă o reacție puternică din partea americanilor cinstiți. În această ciocnire dintre reacțiune și forțele progresiste în

fruntea cărora se află muncitorii albi și negri din oraș, autorul conturează caractere, atât din rândurile celor mici cât și a celor mari: deoparte exploatare ca Millard și slugile sale, precum și copiii crescuți în spiritul moralei burghize, de altă parte oameni ca luptătorul american Jim Robinson și copiii necăjiți dar curajoși ai „Raiului de Muștar”. Felul în care isteria rasială și anticomunistă care îmbibă atmosfera Statelor Unite este stimulată dela catedra școlii, felul cum ea reușește uneori să deformeze sufletul copiilor americani și mai ales felul cum copiii se opun acestei educații și luptă alături de părinții lor pentru pace și democrație, prilejuește autorului o pătrundere adâncă nu numai în viața copiilor americani ci și în realitatea societății americane în ansamblul ei.

Iată-l, pe profesorul de matematici, Homer, care se folosește până și de faptul că printre cei slab pregătiți se află negri și mulatri, pentru a inocula copiilor ura de rasă. El spune: „Vedeți copiii mei, pentru negri, a învăța algebra e zadarnic. Mult mai potrivit ar fi pentru voi să învățați cum se face un sos de friptură”. Firește că această otrăvire sistematică — pe toate căile și cu toate mijloacele de care dispune școala — cu „teorii” luate din arsenalul savanților-canibali de teapa lui Paudemaker, Winston și alții, care susțin că rasele inferioare au conformația craniului, greutatea creierului și structura sângelui altfel alcătuită decât a celor aparținând „raselor superioare”, nu putea să rămână fără ecou în mintea unor copii. Ele au prins rădăcini în mințile acestora, cu atât mai mult cu cât psihicul lor era deja desechilibrat datorită educației în același spirit primită în familie sau prin cărțile ce le sunt puse la dispoziție și prin filmele care preamăresc crima și pe criminali. Roy Mason este un astfel de copil, tipul tânărului yankeu „sută la sută”. Aparținând unei familii nobile din Sud, unde linșajul i-a fost un spectacol obișnuit în primii ani ai copilăriei, el nu se preocupă nicicum de învățatură ci, cu o perseverență diabolică se exersează în pregătirea de acte huliganice care să-i poată asigura mai târziu o „strălucită” carieră politică. Concepțiile sale despre viață se formează la

școala americană în curs de fascizare. Fără a neglija comportarea specifică vârstei — și într-aceasta stă unul din meritele de seamă ale acestei cărți care vorbește despre copii și pentru copii — autorul reliefează puternic rezultatele educației nenorocite care, încă din cea mai fragedă vârstă, urmărește să-l convingă pe cetățeanul american că omul trebuie să fie ticălos, că huliganismul și banditismul sunt norme morale... în țara „modului de viață american”. Ce visuri de viitor poate să-și facă un copil cu sufletul astfel deformat? Iată ce spune Roy prietenului său Feinian: „Oare n'ai priceput că mă pregătesc pentru cariera politică?... Ce-o să mai iau cuvântul la Congres! O să întocmesc tot felul de legi împotriva negrilor și comuniștilor, apoi altele pentru deschiderea cât mai multor locuri de petrecere și altele ca să avem cât mai mult armament!” Acesta din urmă, ale cărui apucături nu sunt mai prejos, nu are nici el un țel mult prea d'ferit. Ceva mai priceput decât Roy, el a înțeles că în America totul se face la ordinele „Măriei Sale Dolarul” și deaceia gândește: „Scopul vieții mele este să ajung cu orice preț bogat ca John Rockefeller, Pierpont Morgan sau Julius Rosenwald... Miliardarul are dreptul să conducă o lume întregă, toți îl cinstesc și-l ascultă”. Pentru a atinge aceste scopuri „supreme” ale vieții — bani și glorie — nu trebuie să te dai înlături dela nimic — spun regulile „modului de viață american”. Deaceia, amândoi au apucat pe o cale unică; până să-și realizeze visurile, au devenit mai întâi unellele agitației rasiste din școală, agitație alimentată de propriile lor ambiții și susținută de profesori și de bossul Millard; au devenit informatori ai poliției, căreia i-au denunțat ca țetins „complotist” pe propriul lor profesor. În felul acesta se urmărește în societatea, în școala americană crearea „tânărului yankeu sută la sută” întru nimic diferită de „tânărul: arian sută la sută” despre care Hitler spunea cu ani în urmă: „Noi vom crește un tineret în fața căruia se va cutremura lumea; un tineret aspru, pretențios și crud. Doresc ca el să semene cu tineretele fiare sălbatice”. Asemenea fiare care folosesc tehnica în

slujba crimei organizează pe pământul Coreei cele mai înfricoșătoare masacre.

Poporul american nu poate fi însă de acord cu politica fascizării țării sale. Este meritul autorului de a fi zugrăvit viguros și cu putere de convingere lupta oamenilor simpli și cinstiți ai Americii de astăzi, care înțeleg că nu există o Americă albă și una neagră, ci o Americă a exploataților și o alta a exploataților.

Impresionantă apare în carte figura unchiului lui Charlie, Jim Robinson, denumit „Caruso cel negru” pentru vocea sa cunoscută și prețuită în toată lumea. El amintește figura marelui cântăreț și luptător pentru drepturile poporului negru, Paul Robeson, iubit de oamenii muncii de pretutindeni. Reîntors dela Congresul Partizanilor Păcii, unde a reprezentat America, Jim Robinson înfruntă toate persecuțiile rasiale și politice, arătând concetățenilor săi drumul spre pace și libertate. Emoționante sunt acele pagini ale cărții în care renumitul cântăreț povestește despre munca pasnică a constructorilor comunismului și cântă melodiile sovietice : „Jim Robinson cânta într-o limbă necunoscută celor de față. Cântecul creștea, se înălța ca o mândră pasăre uriașă, sburând maiestos și falnic de-asupra sălii. Și prin fața ascultătorilor se perinda nemărginirea unei țări, orbitoarea strălucire a mării, mireasma tare a grânelor și a drumurilor înșorite, pe care te simți atât de bine în diminețile de vară. El cânta și din îmlădierile glasului său se răspândea fericire, încredere și forță, astfel încât în fiecare creștea dorința de a-și îndrepta umerii, de a înălța capul și de a privi cu îndrăzneală lumea din jur”. Arătând realitatea altei lumi, necunoscută robilor din lumea capitalistă, Jim Robinson demască prin puterea adevărului propaganda minciunii și a calomniei, în rețelele căreia așăfătorii la un nou război vor să-i prindă pe oamenii muncii americani.

Alături de părinții lor, copiii americani luptă și ei pentru pace. „Copiii raiului de Muștar” participă la uriașa luptă pentru zădărnicierea planurilor așăfătorilor la război, manifestându-și curajul, priceperea și entuziasmul. Vasil Ghirici este unul din micii eroi ai cărții, pe care atât educația

primită în familie, cât și cruda experiență câpătată pe propria sa piele la o vârstă fragedă, l-au făcut să aibe alt ideal de viață decât Roy Mason sau Fein Mac-Mahon. El știe că „nu cumperi cu bani prietenie, nu cumperi iubire, credință și cinste...” In acelaș fel gândesc și Ben și Vik Kveansy care au învățat ce înseamnă să rabde de foame atunci când tatăl lor a fost dat afară din fabrica bossului. De aceea ei sunt alături de cei mari, în lupta pe care aceștia o duc împotriva exploataților. Ei refuză o indignare să-și dea amprentele poliției. Iar la procesul înscenat lui Jim Robinson, profesorului Richardson, șomerilor Kveansy și Ivan Ghirici, și micului Charlie Robinson, ei se oferă să depună în favoarea acuzaților. Mica dar viteaza Kate, urmează pilda copiilor din „Raiul de Muștar” — cum era denumit cartierul săracilor — și dăruște economiile sale pentru răscumpărarea acuzaților condamnați la o amendă enormă.

Oameni cinstiți ca Hersh, poreclit Moș-postașul, care ascunde de copiii poliției scrisorile sosite din U.R.S.S., sau ca tânărul profesor Richardson, care refuză să propage dela catedră ideologia urii față de om și otrava anticomunistă, se strâng tot mai mult sub steagul luptei pentru pace. Pe drumul către unitatea oamenilor de diferite convingeri politice în lupta contra fascismului și războiului, se află și doctorul Rendhall. El nu este comunist, dar conștiința sa de om cinstit se opune cu hotărâre persecuțiilor politice și rasiale. Acuzația de „simpatie față de roșii”, care îi este adusă atunci când se declară împotriva măsurilor fasciste și rasiste, este atât de nefundată, încât până și detectivul Newman, sluga credincioasă a bossului, exclamă cinic : „Sunt încredințat că nici Abraham Lincoln, nici Thomas Jefferson și nici măcar Franklin Roosevelt n'ar ieși cu fața curată din această „verificare a loialității...”

Cu toții, americanii cinstiți reprezintă adevărata Americă, al cărei glas se ridică laolaltă cu cel al tuturor popoarelor lumii pentru pace și libertate, împotriva celeilalte Americi, America căreia îi aparțin cele 13 familii din Stone Point, bossul Millard și slugile sale care, dela judecătorul Sfeaksky și până la Mac-Mahon, direc-

torul școlii, nu sunt altceva decât reprezentanții jalnici ai unei lumi ce caută zadarnic să-și prelungească agonia. Astfel, fără a separa în mod artificial viața copiilor și preocupările lor, de viața și frământările poporului american, N. Calma a reușit să dea literaturii sovietice pentru copii o carte excelentă pentru copiii americani. Tradusă cu multă grijă pentru respectarea originalului, ea reprezintă și pentru micii cititori din țara noastră încă un prilej de a cunoaște viața copiilor din țările capitaliste.

Inchizând ultima pagină a cărții, cititorul nu-l va uita pe micul Charlie care, ca atâți copii americani, a avut de suferit umilințe și jigniri nenumărate pentrucă s'a născut negru, și-l va urmări cu gândul pe meleagurile unde se află acum, în marea și libera Uniune Sovietică unde a plecat să învețe după ce, în patria lui, rasistiții americani i-au luat până și acest drept. Cititorul își va aminti de muncitorul negru Cezar Bronx, acel om modest dar neînfricat, căzut victimă fasciștilor americani, tot astfel cum au căzut și victimele dela Peekskill. În sfârșit, cititorul va ține minte cuvintele prietenului Riçi, care era sigur că în lupta dreaptă pe care o duc oamenii cinstiți de pretutindeni împotriva noilor hitleri americani „cu noi sunt toți aceia care poartă numele de om“ și va înțelege că în Statele Unite — ca și în celelalte țări capitaliste — unde astăzi copiii sunt primele victime ale unei orânduiri sociale nedrepte, există oameni care pregătesc ziua când orice copil, indiferent de culoarea pielii, va cunoaște adevărata fericire a copilăriei, acea fericire deplină de care astăzi se bucură copiii din Patria socialismului și din țările de democrație populară.

Eugen Atanasiu

★

O CAPODOPERA A LITERATURII RUSE *)

Cu „O poveste obișnuită“ deschide Goncareov marea sa trilogie „O poveste o-

bișnuită“, „Oblomov“ și „Râpa“, în care avea să îmbrățișeze într'o vastă frescă societatea rusă dela mijlocul secolului al XIX-lea.

De fapt, acest roman constituie un preludiviu la „Oblomov“, opera sa de mari dimensiuni, în care ne prezintă „în mărime naturală“ portretul moșierimii descompuse din epoca sa.

Intr'un foileton consacrat romanului „O poveste obișnuită“, Belinski arăta că principala merit a acestei opere poate fi găsit în poziția critică a autorului ei față de romanismul reacționar, față de „sentimentalismul și înclinația spre vis“ — consecințele spirituale ale „tihnitei vieți“ a moșierimii ruse.

Oglindirea critică a moravurilor și felului de viață a moșierimii ruse a constituit unul din obiectivele însemnate ale literaturii realiste ruse din secolul XIX. Această oglindire era o consecință firească a ascuțirii contradicțiilor de care era măcinat imperiul țarist, o consecință a intensificării exploatării masselor de iobagi, ca urmare a desvoltării schimbului de mărfuri și capitalismului — și a descompunerii, sub presiunea acestuia, a gospodăriei casnice închise (baza de veacuri a orânduiri feudale).

Eroul principal, tânărul Aduiev este o altă variantă a „omului de prisos“, a cărui ilustrare a constituit obiectul atâtor mari opere ale literaturii ruse. Cu toate particularitățile lor, legate de condițiile specifice de loc și timp, la Evghenii Oneghin, Peciorin sau Rudin, Aduiev sau Oblomov, există trăsături comune, ca urmare a unor împrejurări sociale asemănătoare, ca urmare a faptului că erau produsul unuia și aceleleași istorii.

Ca și Oblomov, tânărul Alexandru Aduiev e moșier și a crescut la țară „sub aripa bunei și duioasei lui mame Ana Pavlovna Aduieva“. În tihnă și bunăstare își petrece tinerețea, în lene și nostalgice visări. Nu avea nevoie să facă nimic. Doar pentru el roboteau „cele două sute de suflete“. A'nvățat de toate și nimic; se pricepea la teologie, economie politică, vorbea limbi străine, a'nvățat o grămadă de lucruri, cum stă bine unui nobil. Scria poezii, visa o dragoste „veșnică“ și „pură“ și tot timpul

*) A. I. Goncareov : *O poveste obișnuită* Ed. Cartea Rusă, 1952,

vorbea numai de „pasiuni nobile”. Intreaga lui psihologie, așa cum rezultă din studiul atât de subtil al autorului, se poate caracteriza doar prin două epitețe: molicune și lene, pricinuite de o tinerețe fără griji și fără probleme, de o educație în care rolul principal l-au jucat alintările maică-sii.

„În Alexandr... totul arăta o constituție gingașă și slabă: și mobilitatea feței, și un fel de indolență, de încetineală și de inegalitate în mișcări, și privirea ștearsă care trăda îndată orice încetineală a inimii, cum și orice gând - ar fi trecut prin minte”.

In prima parte a romanului ne sunt zugrăvite toate detaliile care compun atmosfera din casa Anei Pavlovna în ziua plecării lui Aduiev spre Petersburg. Deși „în casă era forfotă mare” și „toată lumea dela stăpână până la Barbos, dulăul din curte, se sculase în acea zi cu noaptea'n cap”, „slugile umblau însă tiptil, în vârful degetelor, ca nu cumva să-l trezească pe cuonaș”, care „dormea dus”. Acest amănunt arată limpede împrejurările în care a fost educat și explică egocentrismul lui, trăsătură principală a caracterului lui Alexandr Aduiev. Prin ce se explică această psihologie? Printr'un singur lucru: moșia. În Rusia din vremea lui Aduiev, la țară, baza economică o constituia, cum am mai spus, gospodăria casnică închisă, deși procesul ei de descompunere începuse. Caracteristica acestei gospodării închise era stagnarea; în cadrul ei forțele de producție erau încătușate iar relațiile de producție feudale se mențineau deasemenea în virtutea tradiției.

Aduiev nu are probleme reale pentru că nu are scop, pentru că nu are de dus nici o luptă. Energia lui nu are unde să se cheltuiască și de aceea el își șirează scopuri fictive.

Iată cum caracterizează Gonțearov baza existenței lui Aduiev. Înainte de a pleca la Petersburg, maică-sa caută să-l înduplece să rămână. Ea îi înfățișează „colțul de rai” în care și-a petrecut copilăria:

„Ia privește, zicea, — cât de minunat a împodobit domnul ogoarele noastre! Uite, numai de pe ogoarele acestea avem să strângem peste cinci sute de duble de secară. Avem și grâu și hrișcă, cu toate că hrișca nu mai este ca acum un an: pare-se,

a ieșit cam slabă. Dar pădurea! Ia uite cât a crescut! Când te gândești, mare e înțelepciunea lui Dumnezeu! De pe parchetul nostru putem vinde lemne cel puțin de o mie de ruble. Și cât vânat avem! Și toate acestea sunt ale tale, dragă băiete, eu nu-s decât un fel de vechil al tău. Ia privește lacul! Ce minunăție! O adevărată frumusețe cerească! E plin de pește; nu cumpărăm decât nisetru; încolo, giorți, lini, caracude, mișună ca furnicile; avem pște de ajuns și pentru noi și pentru oameni. Iacă, dincolo pasc vacuțele și căluții tăi. Aici tu ești singurul stăpân peste toate, iar acolo te pomenești că oricare o să'nceapă să-ți poruncească. Și vrei să părăsești asemenea viață”!...

Dar Aduiev se deosebește întrucâtva de Oblomov. Oblomov se mărginește doar să stea pe canapea și să viseze, dar nu e în stare să facă nimic. Lui Aduiev visul îi dă un oarecare imbold, dar acțiunile lui sunt negândite și necontrolate pentru că niciodată visul lui nu e în concordanță cu realitatea, întotdeauna visul lui contrazice realitatea. Dece pleacă Aduiev la Petersburg? Autorul nu ne spune, pentru că eroul însuși nu știe precis. Noi însă, pe baza unei analize a condițiilor sociale ale epocii putem bănui. În conștiința lui sunt prezente încă acele elemente ale moralei cavaleresti, cultul „eroismului”, al „prieteniei veșnice”, al „faptelor mari”, și mai ales „cultul gloriei”.

Dar el trăiește tocmai momentul descompunerii orânduirii feudale și de aceea concepțiile lui vin în totală contrazicere cu condițiile vieții reale. În această epocă, capitalismul se dezvoltă într'un chip uimitor de rapid. Și cum scriu K. Marx și Fr. Engels în „Manifestul Partidului Comunist”: „pretutindeni unde a ajuns la putere, burghezia a distrus toate relațiile feudale, patriarhale și idilice. Ea a rupt fără milă legăturile feudale de tot soiul, care legau pe om de superiorul său firesc, și nu a lăsat altă legătură între om și om decât interesul gol, decât neîndurătoarea „plată cu bani-peșin”. Ea a înecat fiorul sfânt al extazului pios, al entuziasmului cavaleresc, al melancoliei mic-burghezului, în apa rece ca ghiața a calculului egoist”.

Ajuns la Petersburg, Aduiev trage la

Piotr Ivanici, un unchiu al său, proprietarul unei fabrici de porțelanuri.

Ca și mai târziu în „Oblomov“ și „Râpa“ Gonțearov opune aici tipului romantic (Alexandr Aduiev, Oblomov, Raischi) al moșierului, pe omul de afaceri burghez, (Piotr Aduiev, Stolț, Tușin).

Toată acțiunea romanului „O poveste obișnuită“ se reduce la încercările pe care le întreprinde Piotr Aduiev de a-l reeduca pe Alexandr, de a-l determina să-și însușească un mod de viață capitalist practic.

Teza mai sus citată a clasicilor marxismului își găsește o ilustrare în următoarele cuvinte ale lui Piotr Ivanici adresate nepotului său :

„Mă feresc să dau sfaturi. Nu garantez pentru firea ta de om dela țară. Dacă faci una boacăină, pe urmă ai să-mi bănuiești mie. Dacă e însă vorba să-mi dau părerea, nu mă dau în lături ; iar dacă vrei sau nu vrei să îți seama de ea, aceasta te privește. Dar nu ! Nu-mi fac nicio iluzie că voi reuși. Acolo, la voi, aveți părerea voastră despre viață. Cum voi putea s'o schimb eu ? Sunteți ahtiați după amor, după prietenie, farmecele vieții și fericire ; credeți că viața constă doar din oi !-uri și ah !-uri. Nu știți decât să plângeți, să vă văitați și să faceți pe amabili. Cât despre treabă, nimic nu faceți... Cum o să te desvârl eu de toate acestea ? Cam grea afacere !“.

Cuvântul „calcul“, folosit de Marx în citatul anterior, care revine de nenumărate ori, în decursul acțiunii și în vocabularul lui Piotr Ivanici, ca și termenul de „afacere“, folosit oarecum impropriu (dat fiind că nu e vorba de o tranzacție comercială) ilustrează cât se poate de limpede atât mentalitatea personajului cât și apartenența lui de clasă. Piotr Ivanici introduce spiritul practic mărginit, al burghezului, calculul egoist în viața de toate zilele și în dragoste. Intreaga lui existență este legată de problema banilor.

Și e semnificativ faptul că Alexandr, a cărui poziție socială nu e legată de schimbul de mărfuri ci de o gospodărie închisă, aproape de sine stătătoare, niciodată — spre marea uimire a unchiului său — nu vine să ceară acestuia vreun împrumut.

Dar tot atât de semnificativ e și faptul, că abia la sfârșitul cărții, când îl vedem pe

Alexandr transformat într'un om de afaceri după modelul unchiului său, pentru prima oară vine să-i ceară acestuia un împrumut.

Aduiev unchiul și Aduiev nepotul reprezintă două clase sociale deosebite : burghezia și moșierimea. Mai mult decât atât, reprezentanții celor două clase sunt în carte membri uneia și aceleleași familii (nepot și unchiu). Aceasta printrucă Gonțearov, cu spiritul său de profund analizator al realității sociale, a înțeles limpede caracterul specific al desvoltării acestor clase în Rusia. Spre deosebire de Feța — în Rusia, burghezia, încă dela începutul ei se aliază cu moșierimea, împotriva elementelor revoluționare.

În acest sens e suficient să cităm un dialog între Piotr Aduiev (unchiul) și neovăstăsa. Plictisit de „perorațiile“ și văicăreliile lui Alexandr, de „efuziunile“ lui sincere, Piotr Ivanici e foarte mulțumii când scapă de nepotu-său :

— „Bogdaproste ! Mi s'a luat o piatră de pe inimă, — spuse Piotr Ivanici după plecarea lui Alexandr.

— Dar ce ți-a făcut băiatul ? îl întrebă printre lacrimi soția lui.

— Ce mi-a făcut ? E un adevărat chin cu el. Mai rău decât lucrătorii dela fabrică. Acelora, dacă-și fac de cap, le tragi o bătaie bună, dar cu el ce să fac ?“

Cu toate efuziunile lui, Alexandr nu urăște mai puțin oamenii din popor. Cu sluga lui, Evsei, e brutal și nedrept, așa cum îndeobște se poartă un moșier cu o slugă. În timp ce el, stând culcat, se „auto-analizează“ ca de obicei, Evsei îi lustruiește cismele, cu „un fel de palimă“. Sgomotul îl supără și atunci înfuriat începe să strige : „Termină odată, Evsei ! Nu pot lucra din pricina prostiilor tale“.

În aticolul „Ce este Oblomovismul“, Dobroliubov arăta că singurul resort al acțiunii romanului „Oblomov“ îl constituie lenevia personajului principal.

În „O poveste obișnuită“ resortul acțiunii este determinat de contradicția dintre visurile lui Aduiev și realitatea socială. Cu toată această deosebire, într'o destul de lungă perioadă a existenței lui, Aduiev are — și nu poate să nu aibă — trăsături asemănătoare cu cele ale lui „Oblomov“ : atunci când el e moșier, Aduiev e îndrăgo-

stit sau desamăgit, stă mereu întins și visează ca și Oblomov, sau își analizează suferințele interioare.

Dar, tocmai pentru că evoluția lui Aduiev va avea un alt drum decât al lui Oblomov, el apare în roman ceva mai activ în anumite momente. Acțiunea romanului „O poveste obișnuită” pune în lumină tocmai acest specific al personajului. În prima parte, el pleacă la Petersburg, în cea de a doua se întâlnește cu unchiul său, intră în slujbă, scrie versuri și articole asupra problemelor de agricultură, în a treia se îndrăgostește de Nadinca și ea îl părăsește. Aduiev suferă cumplit și scrie un roman pe care nu i-l publică nimeni. Se îndrăgostește de Tafaeva, trăiește cu ea un an de zile, apoi plictisit, o părăsește în preajma căsătoriei. În partea cincea, Aduiev, complet blazat, se apucă de chefuri apoi își petrece timpul la pescuit în tovărășia „unor trăzniți”. În ultima parte, desamăgit, Aduiev se întoarce acasă la moșie. Dar nici aici nu se simte în apele lui. Căpătând gust de muncă se întoarce la Petersburg. În epilog Aduiev apare transformat într'un burghez practic, aidoma unchiului său.

Ca și în „Oblomov”, numai din simpla desfășurare a acțiunii apare limpede poziția critică a autorului față de eroul său. „Marile lui visuri”, „pasiunile lui nobile”, „eșuziunile lui sincere”, până la urmă se dovedesc niște înșelătorii grosolane, iar eroul se cufundă din ce în ce mai mult — fie într'o totală apatie, fie în mocirla vieții cotidiene burgheze.

Și aceasta pentru că la oameni de soiul lui Aduiev „imaginația și fantezia — cum scrie Bielinski în foiletonul consacrat acestei cărți — sunt amândouă facultățile intelectuale cele mai dezvoltate; nu fantezia care face din poet un creator, ci aceea care-l face pe om să viseze mai degrabă bunurile vieții decât să se bucure de ele. Pentru ei asta înseamnă a trăi o viață superioară la care nu poate să ajungă mulțimea cea demnă de dispreț, înseamnă a pluti deasupra piscurilor de munte, pe când mulțimea se târăște în praf... inima lor fără încetare împiedecată în instinctele și aspirațiile ei de voința care le conduce fantezia, pierde de îndată facultatea de a iubi și ei devin înspăimântător de egoiști, despoți,

și asta fără să-și dea seama fiind în același timp sincer convinși că sunt ființele cele mai iubitoare, cele mai pline de abnegație”.

Dar nu numai Aduiev ci și celelalte personaje sunt privite de autor cu același ochiu critic. Piotr Ivanici, care încearcă să-l îndrume pe Alexandr spre o muncă folositoare, ni se desvăluie mai ales în epilog ca un om atât de lipsit de sensibilitate, atât de egoist, încât trezește antipatia propriei sale soții.

Critica lui Gonțearov, (considerat și de Bielinski și de Dobroliubov ca unul din cei mai realiști scriitori ai epocii sale) se îndreaptă cu aceeași ascutime și asupra celorlalte personaje. Nu este cruțată nici Nadinca, fetița cu „feluri înalte”, de care se îndrăgostește Aduiev, nici romantica Tafaeva, după cum nu sunt cruțate nici slugile care, asemeni lui Evsei, îndeplinesc toate poftele stăpânului fără să crăcnească.

Bine înțeles, Gonțearov privește slugile altfel decât pe celelalte personaje. Așa cum Gogol nu putea să nu observe bunul simț și judecata limpede a lui Osip din „Revizorul”, tot așa și Gonțearov nu poate să nu stăruie asupra acelorași trăsături ale lui Evsei. Explicația stă în aceea că atât Gogol cât și Gonțearov au intrupat în Osip și Evsei oameni existenți în realitate în acea epocă, reprezentând masele asuprite.

Gonțearov a fost puternic înrăuit de Pușkin și Gogol: „De Pușkin și Gogol acum nu mai poți scăpa”, scria el undeva.

Alexandr Aduiev este întrucâtva un Evghenii Oneghin plasat în altă perioadă a istoriei Rusiei. Și aceasta pentru că amândouă aceste tipuri sunt expresia realității sociale a Rusiei într'o anumită epocă.

Cât privește înrăuirea lui Gogol, ea se vedește mai ales în atitudinea critică violentă față de clasele stăpânitoare ca și față de întreaga orânduire socială. Chiar în „O poveste obișnuită” apar teme ca aceea a jocului de cărți, (vezi N. V. Gogol, „Jucătorii de cărți”), a birocratismului, prezente în întreaga literatură rusă. Iată o discuție între Alexandr Aduiev și Piotr Ivanici:

„...Iar la șeful tău de birou să nu te mai duci.

— Dar de ce, unchiule?

— E cartofor. Are să te pună să joci cu

doi indivizi de teapa lui, se vor înțelege între ei și te vor curăța până la ultimul ban“.

In citatul de mai sus, se găsește cuprins pe scurt întreg subiectul piesei „Jucătorii de cărți“ a lui Gogol. De altfel tema jocului de cărți e prezentă în „Dama de pică“ a lui Pușkin. Aceasta arată că Gonțearov, determinat de situația socială din timpul său, a ilustrat ca și înaintașii și contemporanii săi cele mai tipice fenomene ale descompunerii claselor stăpânitoare.

Apariția în românește a celor două romane ale lui Gonțearov, prilejuește cititorilor noștri o lectură pasionantă și plină de învățăminte, cu atât mai mult cu cât pe oamenii asemănători celor demascați în „O poveste obișnuită“ și „Oblomov“, pe frații lor buni, i-a cunoscut prea bine poporul nostru. Ei au deținut până de curând conducerea treburilor obștești în țara noastră și au jefuit neomeneste masele de oameni ai muncii.

Dar neamul Oblomovilor și Aduevilor n'a pierit încă în țara noastră. Ei trăiesc încă, aciuși pe unde pot și, contrar modelelor zugrăvite de Gonțearov, acum nu mai sunt inactivi. Naționalizându-li-se fabricile, expropriându-li-se moșiile, nimicindu-li-se puterea economică și politică, influența în mase, ei s'au văzut, sub presiunea valului revoluționar al poporului deșteptat la o viață nouă și liberă, — împinși spre o pieire inevitabilă. Aceasta i-a făcut să iasă din lăncezeala și inactivitatea de care erau caracterizați strămoșii lor, denunțați de Gonțearov și să încerce, pe diferite căi, să-și recapete „raii“ pierdute. Dintre semenii lui Oblomov și Aduev din țara noastră, își recrutează imperialiștii americani și englezi pe „selecționați“, pe trădători și sabotori. Pe aceștia sau uneltele lor încearcă să-i strecoare în posturi de răspundere, în unitățile noastre socialiste.

Dar lupta oamenilor celor mai înaintați din țara noastră, lupta constructorilor socialismului, conduși de Partid, zădărnicesc toate încercările lor disperate, toate unelirile lor, zdrobește opoziția rămășițelor fostelor clase exploataatoare. In această luptă, romanele lui Gonțearov contribuie nu numai la demascarea și nimicirea Oblomovilor și Aduevilor, dar și la stergerea

din conștiința oamenilor muncii, a rămășițelor mentalității învechite, provenite din influența, pe care Oblomovii și Aduevii au exercitat-o asupra lor atâta vreme.

Impotriva tuturor zăgazarilor pe care Oblomovii și Aduevii, legați de trecut, de ceea ce moare, încearcă să le ridice în calea vijelioasei înaintări a socialismului, împotriva tuturor unelților lor, triumfă poporul, pentru că el promovează ceea ce este nou și înaintat, pentru că el merge către viitor.

V. M. Spătaru



POVESTIRILE LUI SALTĂCOV- SCEDRIN *)

„Este cu neputință să înțelegi istoria Rusiei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea fără ajutorul lui Șcedrin“ — nota A. M. Gorki. Iar la moartea lui Saltăcov-Șcedrin, un grup de muncitori din Tiflis a adresat văduvei scriitorului o scrisoare în care se spunea, între altele: „Moartea lui Mihail Ețremovici ne-a întristat pe toți cei ce dorim binele și fericirea patriei noastre. In el, Rusia a pierdut pe cel mai bun, mai drept și mai energetic apărător al dreptății și libertății, luptător împotriva răului, pe care mințea lui ageră și cuvântul lui îl stârpea din rădăcini. Și noi, muncitorii, ne alăturăm durerii generale pricinuită de moartea unui mare om“. E mai ușor să înțelegi istoria Rusiei din a doua jumătate a veacului trecut, cu ajutorul acestui „mare om“, pentru că opera sa artistică a oglindit-o în aproape toate aspectele sale. De aceea Lenin îl recomandă cititorilor „Pravdei“, de aceea tovarășul Stalin l-a denumit „un mare scriitor rus“, de aceea Marx și Engels îl citeau cu mare atenție. Nimic n'a scăpat ochiului scrutător al lui Șcedrin: nici viața oropsită a poporului asuprit, nici huzureala boierilor, nici jăfărnicia liberalilor, nici goana nesfârșită după bani a burghezului, nici filistinismul intelectualilor puși în slujba autocrației, nici ciocnirea d'feritelor curente politico-ideologice ale vremii;

*) M. Saltăcov-Șcedrin, *Povestiri*, Ed. „Cartea Rusă“, 1952.

ochiul lui Șcedrin a scrutat și pește hotare și a înregistrat și acolo aceeași priveliște socială, cu profiluri morale asemănătoare a-celora din Rusia țaristă, cu probleme sociale la fel de acute ca și acelea ale țării sale.

Viața Rusiei, o cuprindeau în operele lor toți marii realiști din Rusia. Saltăcov era contemporan cu Necrasov, cu Ostrovschi, cu Turgheniev, cu Tolstoi. Opera acestora zăgrăvea întreg dramatismul vieții sociale din patria lor; în scrierile acestora era înfățișată viața amară a poporului și demas-cate manevrele odioase ale diferiților repre-zentanți ai regimului țarist. Conflictele ideologice ale anilor acelora își găseau ogîndirea în operele fiecăruia; procesul de descompunere a „cuiburilor de nobili” se evidențiază în întreaga literatură realist-critică rusă. Dacă la Turgheniev sau Tolstoi întâlnim însă o contradicție între atașamentul lor de clasă, concepția filosofoică, pe de o parte și felul realist de reflecție a vieții, pe de altă parte. La Saltăcov-Șcedrin sau la Necrasov, procesul de ogîndire a realității este subsumat pe de-a-ntregul idealului și concepției lor progresiste. Amândoi și-au pus, în mod conștient, con-deiul în slujba poporului asuprit, amândoi cu luptat conștient pentru răsturnarea au-tocrației țariste, pentru schimbarea rân-duelilor sociale feudalo-capitaliste. Nu împăcare între clase, nu armonie socială propovăduia Saltăcov, ci luptă, schimbare radicală a relațiilor ce existau între clasele din Rusia. Arma pe care o utiliza Saltă-cov în lupta sa era arma satirei, care biciuia, demasca, și sugera necesitatea ridi-cării masselor populare pentru răsturnarea orânduirii nedrepte. „Necrasov și Saltăcov—scria Lenin — învățau de asemenea socie-tatea rusă să deosebească sub înfățișarea spilcuită și pomădată a culturii moșierului feudal interesele sale rapace, o învățau să urască fălărnicia și lipsa de suflet a unor asemenea tipuri”. Iar la apariția volumului de „Schife din provincie”, marile poet ucrainian Taras Șevcenca scria în jurnalul său: „Minunate sunt „Schifele din provin-cie” ! Am toată admirația pentru Saltăcov. O. Gogol, nemuritorul nostru Gogol! Ce bucurie ar resimți sufletul tău nobil, dacă ai vedea în juru-ți ucenici atât de talen-tați !” Intr’adevăr, armele cu care satiriza

nemuritorul Gogol pe moșierii și funcționa-rii regimului țarist, au trecut în mâinile unui ucenic genial. Rând pe rând, în „Schife din provincie”, în „Pompaduri și Pompa-dure”, în „Istoria unui oraș”, în „Domnii Golovliov”, în ciclul „In străinătate”, în „Povestiri”, în „Rusia patriarhală” și în atâtea altele, Șcedrin și-a desfășurat larg verva sa satirică, a lovit cu necruțare în regimul de asuprire, a demascat neincetat ideologia pulredă și nuncinoasă a liberali-lor și și-a manifestat mereu atașamentul și dragostea sa neșărmurită pentru popor.

Sălbăticia, corupția, delapidarea, ignoran-ța, silnicia, nedreptatea care domnesc în Cru-togorsc, afacerile oneroase ale moșierilor, funcționarilor, negustorilor, polițaiilor, mon-struozițiile sociale ale Rusiei autocrate și iobăgisle sânt desvăluite de Șcedrin cu o forță satirică excepțională. Guvernatorii (pompadurii) și amantele lor (pompadu-rele), nobilii neisprăviți, primarii idioți, ca Ugrium-Burceev din „Istoria unui oraș”, care stabilea când și cum trebuiesc făcute plăcintele, — sau personaje de tipul lui Perehvat Zalihvatschi care a intrat în ora-șul Glupov călare pe un cal alb, a dat șoc liceului și a desșințat științele — sânt — cu toții — expresii ale aceleași monstro-ziități sociale care a fost regimul țaristo-feudal. În „Domnii Golovliov”, Șcedrin urmărea cu ironie procesul de descompunere a unui „cuib de nobili”; într’o serie de schife, de povestiri, marele scriitor desvelea procesul de formare și de creștere rapidă a burgheziei, noul exploator și parazit care suga tot atât de rapace vloga poporului rus.

O întreagă faună de astfel de tipuri mi-șună prin opera lui Șcedrin. Patriotismul adânc care caracteriza pe cei mai înaintați oameni ai Rusiei, ura nestăvilită care-i anima împotriva tuturor acelora care aten-tau într’un fel sau altul împotriva poporu-lui, îl făceau pe scriitor să privească cu sarcasm rânduile țariste și pe oamenii care slujeau într’un fel sau într’altul la perpetuarea acestor rânduile. Către sfârșitul veacului trecut, burghezia liberală lătra mereu despre necesitatea introducerii unor reforme. Cu filistinismul care o caracteri-zează, această burghezie liberală arunca apă de trandafiri peste realitate și vorbea

despre roadele „minunate“ pe care reformele preconizate de ea le-ar putea avea. Acțiunile liberalilor, sprijinite de cercurile oficiale, trebuiau combătute. Nu de puține ori demascase Saltăcov jăfărnicia liberală, nu arareori vorbea el despre parazitismul burgheziei, despre exploatarea capitalistă, despre tâlhăriile „diavolilor“ — cum îi numea el pe burghezi. Cenzura era aspră, scriitorul era urmărit și supravegheat îndeaproape. In asemenea situații, el e nevoit să abordeze un alt limbaj decât cel obișnuit: limbajul esopic. Folosind peceștile populare ruse despre animale, el continuă să strecoare ideile revoluției, continuă să demaște nedreptățile din Rusia, continuă lupta sa împotriva țarismului și a slugoilor lui. Și, mai ales, desvăluie, cu o virulență satirică excepțională, otrava pe care liberalii voiau să o toarne în capetele și inimile oamenilor. Apar în felul acesta „Povestirile“ pe care „Cartea Rusă“ le oferă acum și cetitorilor români. Vorbind despre ele, criticul sovietic A. Dementiev — care prefațează cartea — subliniază că „Povestirile“ reprezintă un bilanț al scrierilor lui Saltăcov-Șcedrin. In ele scriitorul satiric reia temele și problemele cele mai importante ale creației sale, pentru a le da o rezolvare definitivă“. Intr'adevăr, volumul acesta aduce aceeași verovă satirică pe care o demonstreu și cărțile anterioare ale lui Șcedrin, aceeași ură neîmpăcată împotriva autocrației, a birocrației țariste, a tuturor slugilor și câinilor de pază ai regimului nobilimii reacționare care căuta să desconsidere și să ponegrească poporul rus, aceeași biciuire usturătoare la adresa politicii de teroare a lui Alexandru III, aceeași filipică necruțătoare la adresa filistinilor și intelectualității liberale.

Folosind ca personaje urși, corbi, vulpi, lupi, pești, câini sau oameni, Saltăcov dă în povestirile sale un larg tablou al viclii Rusiei din cea de a doua jumătate a veacului al XIX-lea, cu moravurile și idealurile pe care le întâlnim și azi în țările capitaliste. Toptăghinii — eroii povestirii „Ursul guvernator“ — sânt însetați de sânge, de „nimecirea tipografiilor“; visul lor imediat e să „distrugă preșele de tipar, să amestece

literele, iar rodul minții omeneste să-l arunce într'o groapă cu murdării“; în toate părțile ei nu văd decât „dușmani inferni“; în țara lor, ei nu caută decât „o universitate sau o academie, ca să le dea foc“. Și când Toptăghin al II-lea a aflat că în vizuina încredințată lui nu există nici măcar o academie, s'a intristat amar, dar n'a pierdut curajul: „dacă nu pot nimici sufletul din ei, pentru că lichelele nu-l au, își zise, înseamnă că trebuie să mă apuc de adreptul de pielea lor!“ Dar n'a apucat să-și ducă la capăt fărădelegea, pentru că voind să distrugă gospodăria unui țaran, acesta l-a prins „l-a jumulit de piele, iar stărvul i l-a aruncat într'o baltă, unde, dimineața l-au ciugulit păsările de pradă“. Satira era îndreptată împotriva politicii de teroare pe care guvernul lui Alexandru III o practica pe vremea aceea. Dar oricine citește povestirea lui Saltăcov, își dă seama că practicile Toptăghinilor sânt specifice și autorităților capitaliste, care pescuind în apele tulburi ale evenimentelor, se dedau la pogromuri, la devastarea tipografiilor și redacțiilor zărelor comuniste, închid așa cum închiseseră și slujbașii lui Toptăghin pe savanți ca Dubois sau scriitori ca Fast și prigoresc pe toți aceia care duc înainte cultura. In țările subjugate capitalismului imperialist, operele savanților și scriitorilor progresiști sânt arse sau puse la index. Regimul Toptăghinilor a fost regimul lui Hitler și Mussolini, e regimul lui Truman și Churchill. Saltăcov arată însă în povestirea sa, că sfârșitul inevitabil al tuturor „dobilocelor cu blană“, a tuturor chinurilor poporului este asemănător aceluia al lui Toptăghin III. Istoria a confirmat convingerea lui Șcedrin, cu Revoluția din Octombrie, și o va reconfirma, atunci când popoarele asuprite vor rezerva un sfârșit asemănător și propriilor lor Toptăghini.

Un regim ca acela perpetuat de țari nu putea evidenția decât o situație janică a științelor și artelor puse în slujba lui. Literatura pe care o promova el nu putea fi decât una servilă, așa cum era aceea conșecțională de scatiul din povestirea „Vulturul-mecena“; știința nu putea fi decât pseudoștiință, așa cum era în studiile scrise de ciocănitore (cf. tot „Vulturul-mecena“).

Cu ce se ocupa ciocănitorea- istoriograf? Cu o grămadă de cercetări istorice, în care se ilustrau de fapt preferințele a o serie întreagă de pseudosavanți ai regimului țarist: „Dacă a fost căsătorită Muma-Pădurii”, „La ce rubrică — în ce privește genul — trebuiesc înregistrate vrăjitoarele?”, etc. Ziariștii, ca lugaciul din aceeași povestire, puși în slujba țarismului, nu puteau nici ei decât să înalțe imnuri de proslăvire domnitorului autocrat. Ce deosebire este între asemenea oameni de cultură și aceia care azi slujesc imperialismul? Pseudo-scriitori, pseudo-savanți, pseudo-ziariști reeditează scatiul, ciocănitorea sau lugaciul ridicând în slavă „binefacerile” regimului capitalist, „demonstrând”, ca lugaciul, „că viața prostimii e mai ușoară decât a boierilor, căci boierii au griji multe, pe când prostimii nu-i pasă de nimic, având în spate pe boieri”, „că atunci când avea conștiință, umbra fără nădragi, iar acum, când din conștiință n'a mai rămas nici urmă, pune două perechi de pantaloni odată”, — istorisind viața inedită a lui Mussolini sau Hitler sau ocupându-se de meniurile pe care nu știu care personaj le avea zilnic la masa lui.

Asemenea regimuri își au câinii lor de pază: un astfel de câine de pază este Grivei („Un credincios”), care, conștient, străjuește sârguincios autocrația, pravoslavinca orânduire, „dreptul sfânt de proprietate”. Astfel de câini de pază sânt și filistinii, intelectualii liberali care renunță la „gânduri de prisos, la simțăminte de prisos, la conștiință de prisos” și se călăuzesc după făimoasa formulă retrogradă: „urechile nu cresc mai sus de frunte” (cf. „Babușca uscată”) Asemenea câini de pază ai regimului sânt teoreticienii prieteniei dintre clase și ai colaborării cu guvernul țarist, tragicomicii visători utopiști care credeau în biruința pașnică a binelui și a rațiunii și erau convinși, ca peștele din „Carasul idealist”, că nedreptatea socială poate fi înlăturată prin promovarea virtuților. De asemenea oameni, Saltăcov nu putea decât să-și bată joc, asemenea teorii utopiste nu meritau decât ironia și ridiculizarea. Așa după cum tot cu sarcasm trebuiau să fie lovite și teoriile liberale care încercau să justifice existența și perpetuarea regimului despotice țarist- feudal. Iepurele din povestirea „Un iepure

cu judecată” predică semenilor săi astfel: „Fiecărui animal i-a fost sortit un trai anume: lupului — un trai de lup, leului — un trai de leu, iepurelui — unul iepuresc. Ești sau nu mulțumit de traiul tău, nimeni nu te'ntreabă; trăiești și gata!” Cum asemenea teorii nu convingeau, iepurele-filosof caută să ajungă la o „înțelegere” între clase, la o limitare a exploataării: „De câte ori am spus și am scris în ziare: „Domnilor lupi, în loc să sfâșiați dintr'odată iepurele, mulțumiți-vă să-l jupuiți de piele, că el după o vreme vă iese înaintea cu altă piele!” Care a fost soarta unor astfel de „filosoși”, ne-o arată Șcedrin în fiecare din povestiri: Grivei, după ce îmbătrânește și nu mai poate fi folositor, are soarta rezervată de legea junglei capitaliste: e înlăturat, apoi ucis; carasul idealist e mâncat de știuca pe care vroia s'o convingă de importanța virtuților, iar iepurele ajunge în ghiarele vulpii. „In locul iepurelui rămân doar niște sdrențe de blană și cuvintele lui pline de înțelepciune: fiecărui animal, traiul lui: leului — un trai de leu, vulpii un trai de vulpe, iepurelui un trai de iepure”. Asemenea „gânditori” se mișcau mereu, ca liberalul din povestirea cu același titlu, „în limita posibilităților”, lupta lor pentru schimbarea orândurii se ducea tot „în limita posibilităților”. Iar evoluția unui asemenea filosof e caracteristică pentru drumul fiecărui liberal: dela teza proprie începutului activității sale politice — „în limita posibilităților”, el trece la regula „ei, măcar nițel”, pentru ca să ajungă, în cele din urmă, ca sub influența din ce în ce mai puternică a „oamenilor competenți” să se declare adeptul principiului „gata oricând să comită o mârșăvie”. Lenin aprecia foarte mult povestirea „Liberalul” și o folosea adesea — așa cum folosea și „Domni Golovliov” — în lupta de demascare a dușmanilor clasei muncitoare. „Șcedrin — scria Lenin — își bate joc fără cruțare de liberali și i-a înfărat pentru totdeauna cu formula: „capabili de mârșăvie”. Povestirile lui Saltăcov nu și-au pierdut nici azi actualitatea. Sute de teoreticieni din țările capitaliste vin să susțină aceleași teorii ca babușca uscată, ca liberalul, ca iepurele cu judecată, sau carasul idealist. „Filosofia” liberală, tezele social-democraților de dreap-

ta continuă aceleași linii trădătoare, dușmănoase, pe care le susțineau și teoreticienii satirizați de Saltăcov. Povestirile sale lovesc fără cruțare în Bevinii, Atlee-i. Saragații de azi; cu forță nemăsurată a lovit ieri în fasciști și hitleriști. Se știe că I. V. Stalin, vorbind despre atacurile calomnioase ale fasciștilor împotriva Constituției U.R.S.S., a folosit pentru demascarea lor pasagi din povestirea lui Șcedrin „Povestea despre un șef zelos care-și mănănește mai-marii prin zel”. Asemenea eroului lui Șcedrin, care vroia să acopere din nou America, hitleriștii vroiau să declare Uniunea Sovietică o simplă „noțiune geografică”. Asemenea fasciștilor de ieri, neofasciștii din lagărul imperialist ar vrea din nou să considere U.R.S.S. o simplă „noțiune geografică”. Dar, vorba eroului lui Șcedrin: se pare că asta nu depinde de el! Povestirile lui Saltăcov desvăluie tuturor nu numai nebunia unor asemenea „teorii” și visuri, ci și caracterul lor udănc vrăjmaș intereselor poporului.

Cel ce va sfărâma jugul autocrației, care va înlătura nedreptatea, nu va fi nici virtutea, nici armonia, nici rațiunea, nici binele, ci poporul ridicat la luptă. Față de acest popor, Șcedrin își manifestă toată simpatia sa: viața de obidă a masselor, el o privește cu compătimire, (cf. povestirea „Murgul”); pasivitatea și supunerea țărănimii îi stârnește durere și revoltă (cf. „Cum a îndestulat un țaran doi generali”). „Sarcina care și-o punea Saltăcov-Șcedrin — notează A. Dementiev în prefața volumului — consta în trezirea conștiinței și acțiunii poporului, în ridicarea lui la luptă împotriva iobăgiei, autocrației și capitalismului. Scriitorul voia ca poporul rus să nu mai fie încovoiat, să arunce de pe grumazul lui pe toți paraziții și trântorii, pompaduri și șefi zeloși, lipitori și animale de pradă.”

Lupta clasei muncitoare din Rusia, sub conducerea Partidului lui Lenin și Stalin a realizat azi visurile și idealurile lui Saltăcov-Șcedrin. Odată cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, domnia toplăghinilor a încetat, filosoferile liberalilor au prins să se curme; dar ideologia lor a fost îmbrățișată de toți trădătorii, oportuniștii și dușmanii popoarelor. Scrierile lui Sal-

tăcov slau azi avertisment pentru toți urșii guvernatori, carașii idealști, babuștele uscate și iepurii cu judecată. Soarta unor asemenea tirani și teoreticieni va fi asemănătoare sorții personajelor din povestirile lui Mihail Efremovici Saltăcov.

Despre Șcedrin, Turgheniev scria că „își cunoaște țara mai bine decât toți contemporanii săi”. Scriitorul nu numai că și-a cunoscut bine țara, dar a și iubit-o înflăcărat. Din această cunoaștere adâncă a vieții, din acest atașament profund pentru cauza celor mulți și ură nemăsurată pentru spoliatori, izvorăște forța uriașă a scrierilor lui Saltăcov. Povestirile lui sânt un vast tablou alegoric al Rusiei. Animalele care Țoiesc prin poveștile acestea sânt purtătoarele unor caractere și ideologii specifice unei anumite clase sociale din Rusia de atunci. Trăsăturile de caracter ale personajelor sânt umane, realiste. Personajele povestirilor lui Saltăcov sânt oameni cu nume de animale. Intre om și animal scriitorul n'a pus un semn de egalitate artificial. Saltăcov, întemeindu-se pe poveștile populare ruse, care au trasat fiecărui animal un anumit temperament și un anumit caracter, a ales pentru evidențierea problemei pe care intenționa să o scoată în lumină, animalul cel mai potrivit. Cazul carasului idealist e tipic: prin firea, obiceiurile și mișcărilor sale, carasul tipizează pe burghezul liberal. Descrierea literară a carasului sugerează imediat tipul: „Carasul e un pește liniștit, înclinat spre idealism; nu degeaba place el călugărilor. Iși petrece viața mai mult pe fundul râului (în locuri unde apa e mai domoală), sau scufundat în mătul eleșteului, unde vânează scoicile microscopice cu care se hrănește. Trândăvind între lenevie și mâncare, el născocoște mereu câte ceva. Uneori îi trec prin cap idei foarte liberale. Cum însă carașii nu-și supun gândurile cenzurii și nici nu le înregistrează la poliție, nu-i bănuiește nimeni de politică suspectă... De obicei carașii sunt prinși cu plasa sau cu năvodul. Pentruca pescuitul să fie cu spor, trebuiește însă, negreșit, pricepere. Pescarii care cunosc meșteșugul, aleg pentru lucrarea lor ceasurile de după ploaie, când apele sunt tulburi. Intinzând năvodul, încep să bată eleșteul cu frânghii, și cu bețe, făcând cât mai mult sgomot. Carașii aud

svonul hătăliei și cugetă că el vestește triumful ideilor liberale. Se desprind dela fund și cearcă să vadă dacă nu cumva se pot asocia și ei la această biruință. Atunci nimeresc cu grămada în burta năvodului, devenind victimele lăcomiei oamenilor. Căci repet, carasi dau mâncări atât de alese (îndeosebi prăjiți în smântână), încât reprezentanții nobilimii îi servesc cu plăcere chiar și guvernatorilor“. *Fragmentul acesta e înscris de Saltăcov la începutul povestirii; el are darul să prefigureze și felul de a fi al carasului idealist, și felul său de a acționa, și soarta sa. Dela început, Șcedrin dă coloratură politică povestirii sale, fixându-și și atitudinea de ironie și sarcasm cu care va întovărăși întâmplările peștelui liberal. Situația este identică și în alte povestiri. Satira izvorăște mereu din fiecare rând, din fiecare episod, din descrierea fiecărui caracter. Dacă la alți satirici alitudinea scriitorului e a căsea voalată (iar în povestirile esopice ascunsă parcă în dosul șabulei), la Șcedrin ea apare manifestă: caracterizarea personajelor, felul de a le contura în acțiune, ideologia pe care o exprimă fiecare, — toate vor să pună în lumină realitatea socială și poziția de pe care scrie autorul. Adesea, în scrierile cu limbaj esopic, autorii sunt nevoiți să sugereze în final, în „morală“, sensul povestirii lor. Saltăcov, dând șabulelor un conținut politico-social evident, nu mai are nevoie de așa ceva. Caracterele și situațiile exprimă totul. E în povestirile lui Șcedrin ceva din humorul satiric al lui Gogol. Dar dacă nemuritorul autor al „Povestirilor din Petersburg“ acoperea uneori în șantastic realitatea crudă și da impresia că satira sa e îndreptată împotriva unor slăbi de lucruri voi exagerate, Șcedrin rămâne mereu în limitele adevărului vieții. Animalele sale sânt atât de umanizate, încât atributul de caras, iepure, urs, etc. nu face altceva decât să individualizeze și mai concret, pe linia caracterelor omenești—un tip oarecare. Arta lui Șcedrin e unică în felul ei. Rari sânt scriitorii, care, într'o epocă de neagră reacțiune, să fi ajuns la o vervă satirică cu un atât de puternic sens politico-social. Și asta, pentru că Saltăcov-Șcedrin a cunoscut bine viața, a iubit imens poporul, a urât nespus de mult pe dușmanii masselor asuprite și nu s'a*

supus niciodată în fața teroarei autocrației ruse. Fiecare rând al lui Saltăcov sugerează un adevăr care, pe un șfert al globului a devenit realitate și pe care marele satiric îl simțea apărând încă atunci când scria „Rusia patriarhală“: „Verigele robiei pătrund cu fiecă ceas tot mai adânc în trupul chinuit (al poporului), dar el știe că nefericirea nu-i este veșnică, și că va veni clipa când va străluci dreptatea... Da! Vraja se va risipi, vor cădea toate lanțurile, se va face lumină, și întunericul n'o va mai putea birui!“... *Intr'adevăr, visul lui Șcedrin a prins contururile lui reale. Era Toptâghinilor, carașilor idealisti, babuștelor uscate, se apropie de sfârșit.*

Aurel Martin

★

„SE RIDICĂ NOI LUPTĂTORI“ *)

In 1948, Antonin Zapotocky — prim ministru al Republicii Populare Cehoslovace terminând cartea sa „Se ridică noi luptători“ — scria :

„Sunt dator să explic cititorilor mei cum s'a născut acest roman și ce anume m'a îndemnat să-l scriu. De fapt, nu știu dacă mă exprim corect și dacă acest mănunchi de povestiri și amintiri se cade să fie numit roman. Nu mă socotesc nici romancier, nici literat. Imi plac însă amintirile și nu neg nici că, atunci când am prilejul, le povestesc cu plăcere.“

Și cu aceeași plăcere cu care a povestit autorul, se și citește acest mănunchi de amintiri ale luptătorului Antonin Zapotocky, despre tatăl său, unul din întemeietorii mișcării socialiste în Cehoslovacia — și despre tovarășii săi de luptă.

In carte apar o serie de personaje reale, care sunt prezentate așa cum au existat, cu viața lor adevărată, cu numele lor reale, în locurile unde au trăit, iar întâmplările lor sânt povestite așa cum s'au petrecut.

Pornind dela această premiză, putem aprecia valoarea cărții, importanța ei ca document istoric și ca operă de artă.

*) A. Zapotocky, *Se ridică noi luptători*, ESPLA, 1952.

Insemnătatea pe care o are cartea „Se ridică noi luptători“ în literatura actuală a Cehoslovaciei, este deosebită. Este una dintre primele opere care abordează o temă din trecutul de luptă a poporului ceh, din frământata istorie a mișcării muncitorești cehoslovace. Ea aduce în fața cititorului fapte de viață de un sguđuitor dramatism, care ilustrează clar în ce constă așa zisa „libertate burgheză“, cât de aspru, de nemilos știau să urmărească și să distrugă exploatarea pe acei pe care îi presupuneau numai că ar putea să le amenințe dominația.

Cartea „Se ridică noi luptători“ este o oglindire artistică a începuturilor mișcării muncitorești din Cehoslovacia, a înfrupării primelor asociații — la început cu caracter economic cooperatist, transformate mai apoi în adevărate organizații politico-sociale, care aveau ca scop răsturnarea regimului absolutist al monarhiei prusace, cucerirea de drepturi politice și economice pentru clasa muncitoare.

Lucrarea urmărește, prin istoria familiei luptătorului Ladislau Zapotocky, înlemietorul partidului social-democrat ceh, întreaga perioadă de căutări, de înfrângeri temporare și de mari izbânzi ale mișcării muncitorești cehoslovace dintre anii 1884—1900.

Dubla exploatare sub care gemea poporul ceh — pe deoparte biciul feudal al monarhiei prusace — iar pe de altă parte capitalismul străin pătruns în țară în preajma anilor 1870, adusesse pătura de jos a populației — fără nimeni, micii meseriași și muncitorii din noile fabrici — într-o stare disperată.

În regiunea munților Orlih, țesătorii, având drept singură posibilitate de trai răsboul de țesut, au fost ruinați de capitalul străin ce deschidea fabrici de țesătorie. „Slabi, cu chipurile brăzdate de vinișoare albastre, cu ochii duși în fundul capului, cu privirea bolnavă, mulți au aerul năfâng“.

Așa îi descrie pe acești oameni, victime ale exploatarei, muncitorul Ladislau Zapotocky. Iar la oras, în fabricile de curând ridicate, țărani alungați de pe pământurile lor, chinuți de foame, deveneau victime ale aceluiaș despotism: „În tipografie se lucra uneori săptămâni întregi ziua și noaptea. După două ore de odihnă, paznicii sculau pe oameni cu lovituri, înjurături, ocări. Muncitorii nu erau decât niște robi, con-

duși de oameni fără cultură și simțire“ — grădește documentul zdrobitor pe care-l constituie amintirile muncitorului textilist Rezlev. În aceste condiții grele, proletariatul care se năștea a simțit nevoia unei organizații. Familia croitorului Zapotocky reprezintă imaginea tipică a proletariatului care, în condițiile exploatarei capitaliste, capătă conștiință de clasă, orientare de luptă pentru revendicările sale. Croitorul Ladislau Zapotocky este unul dintre pionierii acestei mișcări. Incadrat încă de tânăr în asociațiile muncitorești cooperatiste, el, împreună cu câțiva tovarăși de luptă: J. Bletka, Iosif Rezlev, Antonin Moil, vor transforma aceste asociații în organizații socialiste muncitorești, le vor uni într'un singur partid, partidul social-democrat.

Procesul intentat de regimul prusac conducătorilor partidului social-democrat, arestarea lor, nu a dezarmat mișcarea muncitorească. Dimpotrivă. Expulzat din centrele industriale ale țării, cu domiciliu forțat în satul său natal, Ladislau Zapotocky va începe organizarea muncitorilor din regiune și treptat, treptat, va îndruma spre socialism aceste asociații economice. Acțiunea romanului se desfășoară în jurul scisirii lui Zapotocky în satul Budeci și până la victoria socialistilor în alegerile din regiune, în revendicările lor economice și politice.

Zapotocky, socialistul expulzat de împărat, este privit la început în satul său cu teamă, cu neîncredere de către țărani, cu dușmănie, cu ură de primarul chiabur Valteck sau de preotul din Koleci. În acest sat înapoiat, în care propaganda catolică făcuse pe țărani să creadă că „socialist“ este sinonim cu criminal, cu anticrist se apucă Zapotocky de muncă.

Conflictul cărții își are izvorul în această luptă grea pe care o dă tânărul socialist pentru a învinge rezistența localnicilor, pentru a și-i apropia, a le câștiga încrederea, pentru a-i atrage de partea cauzei sale, pentru a zădărnici uneltirile chiaburului Valteck împotriva asociației muncitorești. Acțiunea cărții zugrăvește încercările lui și ale altor elemente exploatare de-a dizolva, a distruge această asociație. El duce lupta cu răbdare, cu iscusință, cu inteligența revoluționarului care știe că neîncrederea oamenilor, superstițiile, nepăsarea și

individualismul lor nu pot fi înfrânate decât cu o astfel de tactică. Ciocnirea pe care o are cu zidarul Valflav — un devotat al cauzei socialismului, dar iute din șire, cu porniri anarhice, stângiste, fără tact în luptă, scoate mai clar în evidență conștiința revoluționară și tactul lui Ladislav Zapotocky. Numai folosind inteligent cele mai abile forme de luptă, retrăgându-se puțin atunci când tactica o cere, dar asigurând în același timp un front puternic, „în mai puțin de 13 ani cel care fusese adus la Zakolan sub supravegherea polițienească, din post în post, ca trădător de patrie, acela împotriva căruia popa din Koleci vărsa de pe amvon foc și pucioasă, pe care-l păzea jandarmeria austriacă cesaro-crăiască, în contra căruia ațâțau moșierii și pe care chiar oamenii din sat îl priveau cu neîncredere sau cu scârbă, cu ură, cu teamă, ajunsese să câștige încrederea majorității populației, și că om de seamă și demn de încredere, să fie ales reprezentantul ei“. Cucerirea acestei încrederi a țăranilor din satele vecine, el a făcut-o în numele și bozat pe principiile aceleași cauze a socialismului, pentru organizarea cercurilor socialiste la țară. Dar ceea ce străbate dela un capăt la altul această lucrare, este continuitatea luptei, legătura puternică pe care, stabilind-o cu trecutul, tinerii luptători o duc mai departe. În carte apare un copil — copilul lui Ladislav Zapotocky, „micul Tonik“. Participarea lui efectivă la mișcarea muncitorească prin stabilirea legăturilor cu conducătorii nucleului socialist din sat, proiectează o lumină puternică asupra aceluia care va continua în viitor lupta tatălui său, care va deveni un fruntaș al mișcării muncitorești în noile condiții, actualul prim-ministru al Republicii Populare Cehoslovace, Antonin Zapotocky. La rândul său — în epilogul amintirilor reunite în acest volum, se adresează noilor generații de luptători, închinându-le lucrarea sa: „Dedic această carte tinerei generații care crește în condiții noi și despre care cred că se va oțeli în torentul nou al muncii creatoare... Cred că din mișcarea tineretului nostru, din brigăzile de muncă voluntară care se întrec în fabrici, în mine, pe șantiere, în ateliere, pe ogoare și în birouri, pentru realizări cât mai mari și pentru o producție sporită, vor

crește și se vor ridica noi luptători, care vor duce la bun sfârșit opera de construire a socialismului“.

Sunt în această carte pasagii de strictă autenticitate, documente ca amintirile textilistului Rezler despre condițiile grele de lucru ale muncitorilor, sau notele despre „sângeroasa Joie verde din 1889“, ziua primării sângeroase a grevei minerilor din Kladno.

Sunt aici fapte de viață, simplu povestite, dar emoționante, de-o mare valoare artistică.

Alle întâmplări, zugrăvite cu mult humor, cu un penel fin de observator psihologic, de adânc cunoscător al sufletului omenesc și de adevărat artist, sunt ele înșile opere de mare valoare. Așa de pildă povestirea despre moș Kolmistr, este unul din pasagiile cele mai emoționante, de mare valoare artistică, ale cărții. În cele 17 pagini ale acestei povestiri, este cu măiestrie înfățișată mișcătoarea figură a bătrânului fărăn sărac Kolmistr, care, înscris în asociația înșiunțată de Zapotocky, s'a simțit pentru prima dată om, când a putut să-și spună cuvântul, el obiditul, batjocoritul de zeci de ani, să hotărască și el prin vot, o măsură a asociației. Pentru prima dată în viața lui, s'a simțit om! — spune autorul povestirii și aceste cuvinte emoționează, grăesc atât de mult despre soarta acestui bătrân în regimul de exploatare capitalistă. Prelucrate uneori de fantezia artistică a scriitorului, tipurile cărții „Se ridică noi luptători“ sunt umane, convingătoare, complexe, redate cu multă înțelegere și expresivitate. Eroul central al cărții, luptătorul revoluționar Ladislav Zapotocky, este o figură luminoasă, avântată, bine realizată. Deasemeni cei trei tovaroși ai săi de luptă: „filozoful“ Lansky — tipul micului meseriaș citit; visătorul și îndrăgostitul de socialism Efler, energicul și uneori desordonatul Valflav, își au fiecare o puternică individualitate, o gamă întinsă de posibilități sufletești. Cu mult humor este schițat „micul Tonik“; cu adâncă umanitate și pătrundere psihologică, bătrânul Kolmistr. O serie de procedee artistice realiste, crează cu multă veridicitate atmosfera satului. Astfel satul — cu vorbele, mentalitatea, cu toată atmosfera lui, este redat prin pasagii

întregi în care autorul comentează faptele, reproducând vorbele femeilor din sat. Aceasta ilustrează și poziția fărâncelor față de anumite situații și expune într'un fel original, atrăgător, aceste întâmplări.

Descrierea unor anumite condiții tablouri de viață, ca de exemplu mizeria din casa slugilor este făcută printr'un procedeu la fel de interesant. Tabloul este văzut de sub mai multe unghiuri, variate, în raport cu vârsta, mentalitatea celui care descrie această casă de mizerie și imoralitate, tristă amintire a regimului capitalist. Unul povestește cu cinism, cu resemnare despre acest loc: lăptarul Iuranec; altul cu spaimă, cu groază: soția lui Ladislau Zapotocky; micul Tonik cu curiozitate copilărească, iar socialistul Zapotocky cu durere, cu ură, gă-sind cauzele adevărate, științifice, care stau la baza imoralității din casa slugilor: „Oamenii nu sunt răi, — spune el. Rele sunt condițiile în care trăiesc. Iad e casa slugilor, în care sunt condamnați să trăiască lefegii moșiei cezaro-crăești“

Un stil vioi, simplu, străbătut de un humor sănătos, de un suflu optimist de viață, constituie încă o calitate a cărții. Intervențiile lirice directe ale scriitorului crează o caldă legătură cu cititorii, un interes susținut pentru dezvoltarea acțiunii. Traducerea, în general corectă, redă aceste nuanțe și calități ale scrierii lui Antonin Zapotocky

Sfârșitul cărții îți transmite siguranța continuării luptei, a biruinței depline a tinereii generații, „a acestor noi luptători care vor duce la bun sfârșit opera de construire a socialismului“, începută de înaintașii lor.

Alice Mănoiu

★

ÎN ȚARA „PĂMÂNTULUI FĂRĂ LEGE“ *)

Patria lui Jorge Amado este Brazilia, o țară bogată, mai întinsă decât Statele Unite. În această țară, bănuțită de foamele, au loc mari lupte pentru libertate și

pâine. Sub conducerea partidului comunist brazilian în frunte cu Luiz Carlos Prestes, „cavalerul speranței“, poporul brazilian se îndreaptă cu pași mari spre cerirea libertății sale, spre realizarea unui secolar vis de fericire ce a înflăcărat și înflăcărează voința de luptă a celor cincizeci de milioane de exploatați, muncitori și țărani.

Jorge Amado a crescut în mijlocul popoului său. Filele cărților lui sunt pagini din istoria contemporană a Braziliei, din lupta popoului brazilian împotriva imperialismului american și agenților săi dela cârma țării, lupta pentru un guvern democratic și popular.

Romanul „Secerișul Roșu“, recent apărut în traducere românească, este a treia parte a unei trilogii. Prima carte a fost „Pământ fără lege“, scrisă la Montevideo în 1942, unde romancierul se refugiasse din cauza prigoanei deslănțuite împotriva sa. Acțiunea acestui roman se desfășoară în anii primului pătrar al veacului nostru și povestește întâmplări din lupta crâncenă pentru dominația economică și politică, dusă între așa zisii „colonei“ — urmașii clicii militariste ce a stăpânit Brazilia de altădată. Demascând sistemul semi-feudal, de sângeroasă exploatare menținut de „regii“ plantațiilor de cafea și cacao, Amado descrie mizeria înspăimântătoare a masselor de țărani albi, mulatri și negri. A doua parte a trilogiei, romanul „Pământul fructelor de aur“, continuă istorisirea vieții portului și regiunii Ilhens, până în anul 1943. Consacrată unor probleme mai actuale — expansiunea imperialistă yankee în Brazilia, ajutată de reacțiunea internă — această parte dovedește mai multă maturitate; cetitorul ia cunoștință de principalele forțe sociale și politice aflate în luptă în acest ținut, în care fructele de aur ale arborelui de cacao joacă un rol atât de important. Comuniștii, organizatorii și conducătorii destoinici ai muncitorilor din regiunea plantațiilor de cacao sunt prezenți cu dragoste, ca o forță activă ce se opune manevrelor înrobitoare ale agenților Wall-Street-ului. În special figura comunistului Joaquín e zugrăvită cu o atenție și o simpatie deosebită. Acesta declară, în final, că: „etapa care e pe punctul de

*) Jorge Amado, *Secerișul roșu*, E.S.P.L.A. 1952.

a începe va fi plină de eroism, frumusețe și poezie“. *Cartea a fost terminată în Ianuarie 1944, în Peri-peri, suburbie a Bahiai, orașul marelui poet brazilian Casto Alves, al cărui urmaș se mândrește să fie Amado, la un secol după minunatul său înaintaș.*

„*Secerișul roșu*“, este povestea vieții neînchipuit de grele a unei familii de țărani brazilieni de pe una dintre marile plantații (fazende). Nevoiți să faceți „marșul foamei și al morții“, prin pustia „caatinga“, spre mirajul orașului izbăviților, spre Sao Paulo, oamenii își dau seama că și acolo nu-i așteaptă țărăși decât foametea, boala, prostituția, pieirea. Acțiunea romanului se încheie la începutul scurtei perioade de existență legală a Partidului Comunist Brazilian (1945-1947), când frontul popular ce lupta împotriva regimului dicatorial al lui Dutra, lacheul yankeilor, a cuprins păturile cele mai largi ale maseilor muncitoare și ale intelectualilor progresiști.

Felul în care este construit acest roman, precum și problemele pe care le ridică, fac din „*Secerișul roșu*“ o operă de incontestabilă valoare literară. Prologul, intitulat „*Semănături*“ și epilogul cărții, „*Recolta*“, deschid și închid, ca două sugestive coperte în culori, acțiunea propriu zisă, împărțită în două părți: „*Pe căile foametei*“ și „*Căile nădejdi*“. Cea mai mare parte a acțiunii se petrece în sălbatica și dușmănoasa „caatinga“: „aici e inima necălzită a nord-estului, plină de uscăciuni, de buruieni otrăvitoare, de țepi, unde nu se găsește nici drumuri, nici poteci, nici copaci care să dea o umbră cât de mică, sau poame. Doar păsările urubu zboară arareori“...

Familia lui Geronimo se unise cu aceea a lui Joav Pedro, fratele său, ca să facă drumul împreună, spre necunoscut, ca sute și mii alții: „demult durează această bejenie și cine știe când se va sfârși, pentru că, an de an, țărani rămași fără pământ, argații exploatați, victimele secetei sau ale lăcomiei moșierilor, își strâng zdrențele, își iau copiii și, încordându-și ultimele puteri, pornesc la drum“... „străbat caatinga, croindu-și drum printre mărarăcini, luptându-se cu șerpii veninoși, su-

ferind de foame și de sete... pe drumurile acestea sălbatice, cadavrele rămân parăsite...“

Membrii familiei lui Geronimo trăiesc o viață sbuciumată, izolați unii de alții, puși față în față cu vrăjmașii; dar îi unește adâncă suferință a tuturor, nevoia de a căuta locul prielnic unei vieți mai bune, sau de a lupta pentru acea viață fără a-și alege mijloacele și căile: calea pribegiei, calea schimniciei, calea haiduciei. Caatinga adăpostește deopotrivă tâlhari „răzbu-nători“, — ca Lucas Arvoredo cu banda sa în care intră unul dintre fii, — și tot aici trăiește „preafericitul“ Estevan, profetul unor smintile prooroci, căruia i se alătură Zeza, fiica lui Geronimo, nebuna.

După ce descrie tragicele peripeții ale familiei pornite pe căile foametei, autorul reia firul povestirii de undeva, cu mult în urmă, și în cele trei capitole: „Jose“, „Joav“, și „Nenen“, ne pune la curent cu principalele întâmplări din viața celor trei fii ai lui Geronimo care nu iau parte la cumplita călătorie a acelor două familii. Jose e tâlharul. Joav — printr'un tragic capriciu al soartei — este soldat, în chiar trupele trimise să reprime răsvrătirea celor ascunși în caatinga. Iar Nenen, cel mai mic, tot ostaș, s'a încadrat în lupta conștiință a forțelor populare conduse de partid.

Capitolul dedicat istoriei lui Nenen („*Ju- vencio*“), prezintă de fapt momentul glorios al insurecției „*Alianței*“, când poporul a pus vremelnice mâna pe cârma țării, după o eroică luptă armată cu guvernamentalii. În acest capitol e minunat redată dragostea femeii lui Nenen, devotată tovarășă de luptă. Cu o ascuțită pulere de observație, autorul demască manevrele contra-revoluționarilor strecurăți la conducerea insurecției, de teapa lui Conceicao, pe care Nenen poruncește să-l împuște.

Apoi „*Tonio*“ e capitolul final, închinat vieții celei noi, intrării Partidului în legalitate. „*Tonio*“ e povestea transformării unui tânăr țaran, — nepotul lui Geronimo — în membru al lineretului comunist. În lumea pe care acest lineret s'a hotărât s'o construiască „s'a sfârșit cu tâlharii, și cu preasfinții“; lupta poporului are un făgaș sigur, care duce la izbândă: calea spre socialism.

Arhitectonica bine înlocmită a romanului îi permite autorului lungi descrieri episodice, menite să lămurească și să generalizeze o serie de fapte particulare din patetica pribegie a eroilor săi. Portrete fugare capătă astfel viață, iar trecerea pe primul plan, la un moment dat, a unui personaj secundar, se produce natural, prezentarea aceluiași moment decurgând logic din necesitățile acțiunii. O asemenea dificultă tehnică — care elimină repetiția și pune accentul pe patosul unor momente semnificative din viață — ar fi sortită eșecului, în mâna unui scriitor mai puțin dotat. Dar Amado stăpânește un atât de bogal material de viață, de care se vădește atât de strâns legat, încât nimic nu-i scapă, totul se completează treptat, aparentele goluri dispar, acțiunea curge liniștit la vale, tot mai larg, ca apele râului ce-i poartă pe emigranții depe vapor pe căile nădejdiei. Deaceia finalul energic, ca acel ultim sprint vertiginos al maratonistilor, vine să înconuneze în chip firesc acțiunea.

Tragicele peripecii ale familiei fărăanului sărac Geronimo, izgonit depe moșia unui „colonel” — ca zeci de mii de alți șomeri agricoli — și obligat, ca și ei, să coboare spre ocean, după muncă și pâine, într-o îngrozitoare călătorie în care mor două treimi dintre ai săi, sunt tipice pentru viața oamenilor muncii din țările dominate de imperialismul americani, ferocii monopolști din Manhattan și depe malurile Polomac-ului, propovăduitorii „modului de viață american”. Citind „Secerișul roșu”, această carte de un pregnant realism, avem dinainte tabloul fidel al „binefacerilor” pe care autorii aceluia „mod de viață” sunt nerăbdători să-l ofere umanității.

Masa familiei: o strachină de terci subțire. Imbrăcămintea: câteva zdrențe colorate. Unelele de muncă: brațele goale. Sistemul de muncă: la discreția moșierilor și a vătașilor lor, care nu cunosc altă lege decât a jefuirii poporului. Poporul acestor pământuri fertile moare de subnutriție cronică, măcinat de tuberculoză și de friguri, iar mortalitatea înșantată alunge proporții înspăimântătoare. Din cei trei copii ai familiei, rămâne doar unul. Din cele patru femei, două mor, alta se prostituiază (Marta). Rămâne bătrâna Jucundina să-și

vegheze bărbatul, pe Geronimo, care moare de tuberculoză, într-o mahala din Sao Paulo. Din cei patru băieți, unul se face brigand (Jose) și într-o luptă cu jandarmii își ucide fratele (Joao) înrolat în armată. Un altul (Agostinho) se angajează zilier la o „fazendă”, continuând viața de mizerie pe care a apucat-o de copil. Dar ultimul, Juvencio, având norocul să întâlnească Partidul, devine un luptător conștient pentru eliberarea poporului de sub jugul exploataților băștinași și străini.

Amado descrie cu multe amănunte viața întunecată de sărăcie și superstiții a fărăanilor brazilieni. Apariția „sfinților” („Zeși”) — și a briganzilor-haiduci și resresalile sălbatece ale unei jandarmierii corupte — atât de amintitoare de jandarmii care terorizau odinioară satele noastre — sunt descrise cu o admirabilă forță de sugestie. Portretul medicului decăzut din Pirapora, schițat în numai câteva pagini, desvăluie cu putere soarta ce-l pândește pe orice intelectual într-o țară în care valoarea personală a omului de cultură nu există decât prin „șansa” unei înalte protecții.

Intreaga măsură a talentului marelui romancier ni se dă în capitolele dedicate luptei forțelor democratice progresiste, în frunte cu Partidul Comunist, insurecției armate și începutului luptei legale. După înăbușirea răscoalei din 1935, condusă de „Alianța națională de eliberare” împotriva dictatorului Vargas, mii de patrioți brazilieni au fost osândiți în temnițe și supuși unui regim de exterminare. Forțele vii ale poporului însă n'au încetat lupta. N'au lipsit provocările, trădarea, dezertarea; dar la chemarea Partidului, noi și noi contingente de luptători hotărâți au venit să întărească frontul forțelor populare. Oameni ca Nenen, Zé Tavares, ca Vitor, ca Jlacul Tonio, sunt gata de noi lupte, mărețe și hotărâtoare.

Epilogul „Secerișului roșu” cuprinde o scurtă scenă, în care Jucundina, mama unuia dintre eroii insurecției armate reprimale, merge să-și vadă fiul la vorbitor. Evident că amintirea „Mamei” lui Gorki trăiește în redarea întâlnirii bătrânei țărănci cu oamenii întemnițați fiindcă vor ca „pământul să aparțină celor ce muncesc”. Literatura clasică sovietică l-a ajutat pe

Amado să înțeleagă mai adânc viața patriei sale, l-a ajutat să o zugrăvească în pagini de un eroism impresionant. Zdrobind cătușele robiei, eroii săi văd limpede perspectivele viitorului: socialismul, pacea. „Pe câmpia roșie de sânge, răsar vlăstarele mânăiei, crescute din foame și speranță“ — scrie Amado.

Jorge Amado a scris, nu de mult, o carte despre Țara Socialismului, „Lumea unde domnește pacea“. Ediția braziliană a acestei vîguroase mărturii a unui luptător devotat cauzei păcii și progresului, a fost confiscată de guvernul-lacheu din Brazilia. Dar ea a atras mii de oameni în lagărul partizanilor păcii. Mai bine de 3.000.000 de brazilieni au semnat Apelul pentru un Pact

între marile puteri, și, în ciuda prevederilor Conferinței dela Washington, niciun tânăr brazilian n'a plecat să lupte în Coreea. În fața voinței muncitorilor și țăranilor conduși de partid, nu slujesc la nimic tancurile, tunurile grele și vasele portavion trimise din S.U.A.

Glasul puternic al laureatului Premiului Internațional Stalin, scrisul său pus în slujba păcii, vestesc lumii că, până la urmă, nimic și nimeni nu vă putea împiedica poporul să triumfe deplin asupra tiranilor săi. „Secerișul roșu“ izbutește să demonstreze cu succes acest adevăr.

Mihnea Gheorghiu

CĂRȚI NOU I

IULIE — AUGUST 1952

EDITURA P. M. R.

CLASICII MARXISM-LENINISMULUI

- I. STALIN, Despre lipsurile muncii de partid și despre măsurile pentru lichidarea troțchiștilor și a altor fățarnici (52 pag., 0,50 lei).
I. STALIN, Despre Proiectul de Constituție a U.R.S.S. (48 pag., 0,40 lei).

POLITICE

- *** Constituția (legea fundamentală) a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (48 pag., 0,40 lei).
*** Proiectul de Constituție a Republicii Populare Române.
GH. GHEORGHIU-DEJ, Expunere la consfătuirea pe țară a muncitorilor mineri din industria carboniferă (68 pag., 0,30 lei).
BOLESŁAW BIERUT, Pentru întărirea alianței dintre oraș și sat în perioada actuală a construcției socialiste (36 pag., 0,43 lei).
AL. MOGHIOROȘ, Întărirea Partidului clasei muncitoare, cheazășia victoriei socialismului în România (24 pag., 0,20 lei).
M. CONSTANTINESCU, Criza economiei jugoslave (16 pag., 0,20 lei).
ST. VOICU, Constituția construcției socialiste și a făuririi bunei stări a poporului român (24 pag., 0,20 lei).
*** Constituția marilor drepturi și libertăți (Despre Proiectul noii Constituții a Republicii Populare Române) (40 pag., 0,20 lei)

- *** M. A. CRAIEV, Artelul agricol ca formă de bază a mișcării colhoznice în etapa actuală (64 pag., 0,75 lei).

EDITURA TINERETULUI

LITERATURA PENTRU TINERET

- *** Cum muncim noi pentru înflorirea Patriei (36 pag., 0,80 lei).
*** Cartea instructorului de pionieri (552 pag. 30,00 lei).
V. NEMTOV, Trei dorinți (264 pag., 4,50 lei).
I. SEININ, Secretul militar (216 pag., 2,90 lei).
B. IZUMSCHI, Elevii școlii Suvorov (232 pag., 4,75 lei).

LITERATURĂ PENTRU COPII

- V. HUGO, Gavroche (48 pag., 0,95 lei).
V. HUGO, Cosette (68 pag.: 1,30 lei).
I. CREANGA, Dănilă Prepeleac (36 pag., 0,85 lei).
V. ALECSANDRI, Pasteluri (32 pag., 0,78 lei).
I. PAUN PINCIO, Poezii (24 pag., 0,60 lei).
M. NOVICOV, Vasca (20 pag., 0,65 lei).
*** La serbările noastre (288 pag., 15 lei).
FL. BARBU, Probleme și jocuri recreative (136 pag., 2,80 lei).
V. IMBER, Povestiri despre copii (48 pag., 0,83 lei).
I. CARNAUHOVA, Cartea prieteniei (280 pag., 4,50 lei).
*** Tinerii horticultori miciuriniști (136 pag., 8,50 lei).

- C. PAUSTOVSKI, Zile de vară (64 pag., 1,80 lei).
- F. LANGER, Copiii și pumnalul (144 pag., 3,30 lei).
- AL. SAHIA, Pagini alese (56 pag., 1,20 lei).
- H. IUREA, Pe nava „23 August“ (16 pag., 0,50 lei).
- *** Cercul de aeromodelism, Ed. II (112 pag., 3,80 lei).
- LUCRARI IN LIMBA RUSA
SOSITE IN LIBRARIILE NOASTRE**
- OSTROVSKI N., Kak zacialias stali; Rojdeoniie Burei (Așa s'a călit oțelul, Născuți în furtună). Ed. Molodaia Gvardia (478 pag., 7,63 lei).
- A. FADEEV, Molodaia Gvardia (Tânăra Gardă) Ed. V., (416 pag., 7,61 lei).
- KOPTAEVA A., Ivan Ivanovici, Goslitizdat (434 pag., 4,56 lei).
- FIS GHENADIE, Mă obnovaem Zemliu (Innoim pământul), Sovetski Pisateli (424 pag., 3,65 lei).
- TRIFONOV IURI, Studenti (Studentii) Molodaia Gvardia (430 pag. 4,32 lei).
- GONCEAR G., Znamenoiți (Stegarii) Sovetski Pisateli (456 pag., 5,09 lei).
- V. COZLOV, Liudi osobovo sclada (Oameni deosebiți) Molodaia Gvardia (326 pag., 4,56 lei).
- V. MOREV, Za țvetnâm barierom. (Dincolo de bariera colorată) Molodaia Gvardia (112 pag., 0,62 lei).
- VICTOR GONCIAROV, Iunâe patrioti (Tinerii patrioți), Detghiz (30 pag., 0,31 lei).
- PAVEL FEODOROV, Gheneral Dovator (Generalul Dovator) Voinminstizdat (510 pag., 5,14 lei).
- A. COJIN, Corea v dni voini (Coreea în zilele războiului) Molodaia Gvardia (222 pag., 0,48 lei).
- GOGOL N. Vecera na hutore bliz Dikanki (Serile în sat la Dikanka) Goslitizdat 224 pag., 5,03 lei).
- CIJOU-LI-BO, Uragan (Uraganul) Traducere din limba chineză — Inostranoialit (422 pag., 4,58 lei).
- LUIGI LONGO, Narod Italii v boribe (Poporul Italiei în luptă). Ed. I. L. (394 pag., 9,14 lei).